

4/6

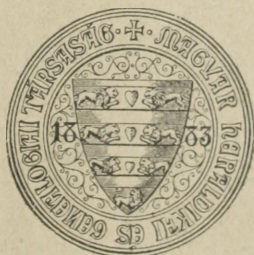
TURUL

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság
Közlönye

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTI

FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ

TITKÁR

TIZENEGYEDIK KÖTET

1893-DIK ÉVI FOLYAM

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALOGIAI TÁRSASÁG

MDCCCXCIII.

TARTALOM.

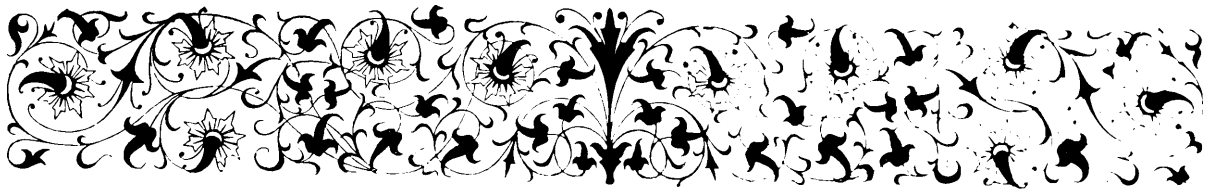
I. Értekezések és önálló cikkek.

	Lap
BÁRCZAY OSZKÁR ...	
A vehécsi és laskodi Báncsy-család címere és Rákóczi Ferenczné Csanádi Nagy-Mihályi Anna leszármazása ...	38
BERZEVICZY EDMUND	
Adalék a sárkány-rend ismertetéséhez <i>(két rajzzal)</i> ...	93
CSERGHEŐ GÉZA ...	
A Buthkai Viczmándy-család <i>(egy címerrajzzal)</i> ...	146
CSOMA JÓZSEF ...	
Az Aba-nemzetség címere <i>(hat rajzzal)</i> ...	49
FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ...	
Titkári jelentés a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság működéséről ...	206
FRAKNÓI VILMOS ...	
Genealogiai és heraldikai közlemények a vatikáni levéltárból ...	1
H. G. D. ...	
A kihalt rátóthi Gyulaffy-család eredeti grófi diplomája és címere <i>(egy címerrajzzal)</i> ...	153
Dr. ILLÉSSY JÁNOS...	
A Vrana-család címere ...	98
—	
A kassai ev. ref. egyház pecsétje ...	154
KANDRA KABOS ...	
Az egri püspökök pecsétjei <i>(két közlemény, kilencz pecsétrajzzal)</i> ...	82, 132
—	
Az egri káptalan hiteles helyének családjai <i>(első közlemény)</i> ...	157
Dr. KARÁCSONYI JÁNOS	
A főúri Paksy-család eredete ...	40
—	
Az Iklódi Désy-családról ...	99
—	
A gróf Csákyak és Becsnyek ősei ...	105
KIS BÁLINT ...	
Erdély régi családai. Az enyingi Török-család ...	22
—	
Az Inczédi és a belőle kiágazott báró Jósinczi-család ...	154
Dr. KOMÁROMY ANDRÁS	
A borsodi és ugocsai Szirmayak <i>(négy közlemény, egy címerrajzzal)</i> 12, 58, 112, 183	12, 58, 112, 183
—	
Genealogiai feljegyzés a Viczay és Héderváry-családok eredetéről és elágazásairól, 1708-ból ...	151
—	
A Jekelfalussy-család ősei <i>(egy oklevél-melléklettel)</i> ...	201
MIKA SÁNDOR ...	
Erdélyi hadi zászlók 1601-ből <i>(két tábla színes melléklettel)</i> ...	9
NAGY GÉZA ...	
Az Árpád-ház. (Az Árpádok családi története. Irta dr. Wertner Mór). Könyvismertetés ...	138
NAGY IMRE ...	
A Gyalókay-család címere 1418. évből <i>(színes melléklettel)</i> ...	68
—	
A Szecsődy-család és 1418. évi címere <i>(színes melléklettel)</i> ...	149
PETROVAY GYÖRGY ...	
A Dolhay-család eredete, leszármazása és története. 1366—1708. <i>(Három közlemény, két rajzzal)</i> ...	71, 122, 161
PÓR ANTAL ...	
Pecséttani apróságok: 1. Nagy Lajos hercegi pecsétje. 2. Az Orsini-Blagaj grófi család egyik ősenek pecsétje 1336-ból. 3. A Német-Újváriak két ismeretlen pecsétje 1336-ból. 4. A csornai konvent pecsétjének átalakulásai. <i>(Hat pecsétrajzzal)</i> ...	177
PUKY ANDOR ...	
A Matucsinaiak ...	96
SALAMON VINCZE ...	
Hlapčić-ok voltak-e az Alapnyak? ...	41
SZÉLL FARKAS ...	
A gróf Szápáry-család nemzedékrendjéhez ...	36
SZEPESSY BÉLA ...	
A négyesi Szepessy-család leszármazása <i>(három közlemény)</i> ...	87, 141, 194
Dr. SZOMBATHY IGNÁCZ	
Jókai Mór ősei ...	203
THALY KÁLMÁN ...	
További pótlékok a Rákóczi-ház nemzedékrendjéhez ...	35
—	
A goroszlai csatában elnyert zászlókról ...	92
TÖRÖS SÁNDOR ...	
Az oroszlanosi Törös-család nemzedékrendje ...	27

2. Kisebb rovatok.

	Lap
TARCZA. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ülései	43, 100, 156, 205, 206
† Gróf Sztáray Antal (1830—1893)	157
<i>Szakirodalom:</i> A Pécz-nemzetségbeliek örökösödési pere 1425—1433. D. Gy.	44
A Pilisi apátság története, II. köt. 1541—1814. Gy.	45
A Berczik-család nemzedékrendje. Gy.	46
A Siebmacher-féle magyar czímereskönyv 28-ik, 1—3 pótlékfüzete	46, 212
Nagy Lajos aacheni czímeres kincsei	47
A frankfurti H. Keller-czég legújabb heraldikai kiadványai	47
George Granfeld műve a finn városok czímereiről	48
A Turul tárgy- és névmutatója	103
Az osztrák-magyar monarchia czímertára	103
Gróf Károlyi Ferencz és kora 1705—1758.	104
A bácskai nemes családok. D.	158
Bartsch Zachariás stájer czímerkönyve	160
Gritzner. Handbuch der Ritter- und Verdienstorden. Á. A.	212
Felhívás, SZENT-IVÁNY ZOLTÁN-tól	104

GENEALOGIAI ÉS HERALDIKAI KÖZLEMÉNYEK A VATIKÁNI LEVÉLTÁRBÓL.

A vatikáni levéltár néhány hónap előtt jelentékeny új osztályllyal gyarapodott.

XIII. Leo pápa, ki folytonosan éber figyelemmel kíséri azt a nagyszabású munkásságot, melynek színhelyét képezi a tőle nagylelkűen megnyitott levéltár, elrendelte, hogy a Dataria külön elhelyezett és részben megközelíthetetlen levéltárai a szent-szék (ügynevezett) titkos levéltárával egyesíttessenek.

A Dataria elnevezést egy ősrégi időktől maig fennálló hatóság viseli, melynek (idők folyamán megszorított) hatásköréhez a középkorban úgyszólván az egész egyházi adminisztráció ügyei, sőt még a javadalmi és házassági ügyekben folyó perek is tartoztak.

Eljárásának módja az volt, hogy a hozzá beérkezett ügyekről folyamodásszerű előterjesztést, *supplicatiót* terjesztett a pápa elé, ki a mennyiben azt kedvezően kívánta elintézni, egy-két szóból álló formulát, keresztnéve kezdőbetűjével, jegyzett alája.

Ennek alapján azután az okirat, a bulla, kiállított és az illető helyre megküldetett.

A Dataria kétféle regesta sorozatot vezetett. Az egyikbe a *supplicatiókat*, a másikba a bullákat iktatták be.

Mindkét sorozat, sajnos, csonkán maradt ránk. Különbféle viszontagságok következtében, és legutóbb e század elején, mikor Napoleon rendeletére Párisba, majd az ő bukása után Rómába szállítottak, tetemes részek megsemmisültek. Hozzávetőleg a *supplicatiók* regestáinak egy

negyed része és a bullák regestáinak két harmad része veszett el.

De ennek daczára a múlt év őszén mintegy 9000 (kilenczezer) kötetet szállítottak a titkos levéltárba. Az azokban foglalt iratok száma pedig három millióra becsülhető!

A bullák regestái 1389-ben, a *supplicatiókéi* 1417-ben veszik kezdetüket. És a mohácsi vészt megelőző időből közel 3400 kötet áll rendelkezésre.

Mindkét sorozat tartalma annyira sokoldalú, hogy a történelemnek nincs egyetlen iránya sem, mely abból gyarapodást nem várhat.

A régi főúri és nemesi családok történetéhez is értékes anyagot rejtenek a Dataria regestakötetei.

Ugyanis a középkor századaiban általános szokás volt az, hogy előkelő emberek, mikor Rómába zarándokoltak, nemcsak magok, hanem családjok tagjai, hozzátartozóik, és a birtokaikon levő templomok részére különféle kedvezésekről és kegyekért folyamodtak. Kérvényeik tehát egyebek között a családi és birtok-viszonyokra is világot vetnek, nemzedékrendi házagokat tüntenek ki és kétségeket oszlatnak el.

* * *

Ilyen kérvények egész nagy csoportjával lepett meg, a IV. Eugén pápához, uralkodása harmadik évében, (1433) intézett *supplicatiók* regestáinak negyedik kötete.

Erre az esztendőre esik *Zsigmond* királynak császárrá koronáztatása Rómában, hol május 21-ikétől augusztus 1-ig időzött.

Ismeretes, hogy 400 személyből álló fényes kísérettel jött. És tudjuk, hogy ez (miként máskor is) túlnyomó részben magyarokból állott.

De míg eddig, későbbi adománylevelekből, a kíséretnek csak néhány tagját ismertük: a százat jóval meghaladja azoknak száma, kik római tartózkodásuk kedvező alkalmát felhasználva, folyamodásokat terjesztettek a pápához.

Ellenben cseh és német folyamodó összesen alig 13 találkozott. Kétségkívül ezen nemzeti-ségek tetemesebb számmal voltak képviselve a császári udvarnál. Azonban *Zsigmond* kíséretének magyar tagjait, és csakis ezeket, abban a kedvezésben részesítette, hogy részökre a pápánál a bulláknak minden díj nélkül kiállítását eszközölte ki, a mely körülmény buzdító hatást gyakorolhatott reájok.¹

A folyamodók sorában minden rangfokozatot képviselve találunk; kivéve a főpapok rendjét.

Mindazáltal az alsó papság tagjai nem hiányoznak.

Ezek között a legjelentékenyebb állást *Nempti Gergely* pécsi örkanonok és *Büki István* veszprémi pap foglalták el, mint *királyi főjegyzők* (protonotarius).

András, Jánosnak fia, az udvari káplán tisztét viselte. *Kesztlöczy Antal* titeli kanonok, *Krausz Márton* esztergomi pap, *Széki János* pécsmegyei plébános és *Velési Albert* veszprémi pap, a szép-művészetek tudora, állásuk megjelölése nélkül az udvarhoz tartozóknak mondják magokat.

Bakoncsai Demeter zágrábi pap, mint *Csupor Ákos* udvari papja került Rómába.

Csapi László királyi titkárról a folyamodásból nem állapíthatjuk meg, pap volt-e vagy világi.

Az udvari méltóságok és hivatalnokok közül a következőkkel találkozunk:

Guthi Országh Mihály főkamarrással; *Sólyagi Sebestyén* és *Tamási László* főajtóállókkal, *Ecseri László* alkamarással, *Szakácsi Balázs* konyhamesterrel, *Szentmártoni Benedek* kulcsárral és *Simon* helyettes főszabómesterrel. Az utóbbiról

¹ I. az I. mellékletet.

azonban nem állíthatjuk biztosan, vajjon magyar volt-e.

A főrendek közül Rómában voltak:

Rozgonyi István és *György* (Simon fiai) pozsonyi főispánok; *Rozgonyi István* (László fia) temesi, győri és fehérvári főispán; *Lendvai Pál* gróf; *Thallóczy Máté* kövi főispán és nándorfehérvári kapitány.

Továbbá: *Albesi Dávid*, *Bethlen Gergely*, *Derencsényi Pál*, *Fáncsi István*, *Garázda Balázs*, *Gersei Péter*, *Marczali György*, Imre, István, János és *Várdai Miklós*, kik *bárok*-nak czímezik magokat.

A köznemesség ismertebb családjaiból magokra vonják figyelmünket az: *Alapi*, *Ártánházi*, *Bátmonostori Tóttós*, *Csanádi*, *Csáni*, *Omori Csolnok*, *Csupor*, *Dengelegi*, *Désházi*, *Gyerőmonostori Kemény*, *Pakosi*, *Rédei*, *Rohonczi*, *Sági*, *Sulyok*, *Szalacsi*, *Székely* családok tagjai.

A *Kiséri*, *Ladányi* és *Visaki* családok tagjainál ki van emelve, hogy *jászok*.

Tíz kérvényezőnél van megjelölve, hogy udvarnokok, huszonkettőnél hogy fegyveres szolgálatot teljesítenek (armiger, miles). Ezen folyamodókhoz hat trombitás is sorakozott.

A többieknek állásuk nincs meghatározva.

A folyamodók majd egyenként, majd többen együtt nyújtották be kérvényüket. Néhányan rövid időközben több kérvénnyel is járultak a szent-szék elé. És pedig nemcsak saját személyök, hanem rendszerint rokonaik, barátaik, néha cselédek részére is kérték a szokásos kedvezéseket: hogy a tőlök választandó pap őket bizonyos meghatározott esetekben a pápának fönntartott bűnbocsánatban részesíthesse; hogy hordozható oltáron, hajnalhasadta előtt és interdictum alá vetett helyen is mondathassanak misét; hogy ereklyéket vihessenek haza stb.

E mellett úgyszólván mindnyájan megemlékeztek az uradalmaikon, birtokukon vagy lakóhelyökön létező templomokról, melyek számára védszentjük ünnepén és más napokon búcsúengedélyeket kértek.

Mіндеzen folyamodásokat IV. Eugen pápa 1433 július 2. és 26-ika között intézte el.

A mellékletben adjuk betürendű sorozatban a folyamodók neveit, úgy a mint azok a regestakötetbe be vannak iktatva; azután azoknak neveit, a kiket kérvényükbe befoglalnak; végre

azon templomokat, a melyekről megemlékeznek.¹

Nevezetes, hogy azon sok száz bulla közül, a melyek ezen kérvények alapján kiállítottak, a bullák fönmaradt regesta-kötetei csak hatot tartalmaznak; azok a kötetek, a melyek a többit foglalták magokban, mind elvesztek.

És ezen bullák közül Fejér Codex Diplomaticusában egyetlen-egy sem közöl.

* * *

A folyamodók élén maga *Zsigmond* király állott, a kinek a saját személyére és több magyarországi egyházi intézményre vonatkozó kéréseit, bár azok sok tekintetben érdekesek, e helyen, a folyóirat feladatára való tekintettel, ismertetnünk nem lehet.

Csak egyikre szabad kiterjeszteni figyelmünket, arra, a mely a heraldika körébe tartozik.

Köztudomású, hogy *Zsigmond* király egy új lovagrendet alapított, melynek tagjai a *sárkány* jelvényét viselték.

A sárkányrendnek természetesen szabatosan kidolgozott alapszabályai voltak, a melyeket *Zsigmond* király 1408. évi alapítólevele megismertet velünk.²

Ezeknek több pontját *Zsigmond* király módosítani óhajtván, szükségesnek látta a pápa jóváhagyását kikérni.

E szerint meg volt állapítva, hogy valahányszor egy lovag elhal, társai a temetésen személyesen kötelesek, a mennyiben azt tehetik, megjelenni; a mennyiben pedig ebben akadályozva vannak, minden távollevő rendtag harmincz misét tartozik elmondani a meghaltak lelki üdvéért; minden halálesetnél a rendtagok kötelesek voltak egy új gyászruhát készíttetni, azt egy napon át viselni, s azután egy koldusnak ajándékozni; a rendtagok minden pénteken, Krisztus kinszenvedésének emlékére, fekete ruhát viselni, és valahányszor ezt elmulasztották, Krisztus öt sebének emlékére öt misét elmon-

datni, s minden miseért a papnak négy dénárt adni tartoztak.

Zsigmond király attól tartott, hogy sok lovag részint feledékenységből, részint foglalkozásai és körülményei miatt, a jelezett kötelezettségeket teljesíteni elmulasztván, lelkiismeretüket súlyos bűnökkel terhelik. Ezért szándéka volt ama kötelezettségek helyett a rendnek eddig és ezentúl felveendő tagjait arra kötelezni, hogy a magyarországiak évenként öt forintot fizessenek az ó-budai szent Erzsébet kórháznak, szegények ellátására; a külföldiek pedig évenként ugyanannyit fordítsanak szegények segélyezésére, saját belátásuk szerint, kivéve azon esetet, ha Magyarországba jönnek, a mikor évi járulékukat ők is az ó-budai kórháznak fizetik le.

E mellett *Zsigmond* egy másik előterjesztésében kérte, hogy a «sárkány-társulat» tagjai, mivel alapszabályaik és esküjök értelmében hivatalva vannak «a törökök, schismaticusok, eretnekek és hitetlenek ellen harcolni», valahányszor tényleg ily háborúban résztvesznek, ugyanazon bűnbocsánati kedvezmények részeseivé váljanak, a melyek a szent-földön harcoló keresztieseknek adattak.

A pápa mind az alapszabályok módosítását helybenhagyta, mind a bűnbocsánati kedvezményt megadta.¹

Mellékletek.

I.

1433. július 13

Zsigmond király kérvénye IV. Eugen pápához, hogy magyar kísérei részére a bullák dlj nélkül állttassanak ki.

(Regesta Supplicationum Datarie Eugenii IV Annus III Liber III. fol. 29-t.)

Beatissime pater, cum devoti vestre sanctitatis oratores barones, milites et nobiles Hungari, dilecti filii eiusdem sanctitatis, domini Sigismundi Romanorum imperatoris familiares et presentialiter hic secum existentes, ex eo quod pro fidei catholice et christianorum defen-

¹ A kérvények a kötetnek több helyén (a 12, 27—40, 68, 74, 108, 121—138, 157, 158, 181—190, 192—197, 204, 205, 220, 248, 250, 261. leveleken) szét vannak szórva.

² Acta lit. Musæi Nat. I. 167.

¹ Ezen két kérvény együtt adatott be; de a másik tévedésből egyéb kérvények közé jutván, július 21-ikén, az első pedig július 24-ikén intéztetett el. Mindkettőt a mellékletben közöljük.

sione, contra perfidissimos Turcos infideles et Hussitas hereticos frequenter pugnare et bellare habeant, sicque de ipsorum oratorum more laudabili, ut tenentur, ante ingressum belli missas et alia divina officia in ipsorum et familiariorum suorum et sibi adherentium presentia facere celebrari ac confessionis et eucaristie sacramenta percipere, quodque huiusmodi missas et officia divina in altari viatico etiam in locis ecclesiastico interdicto suppositis et ante diem celebrari facere, ac confessionem de omnibus ipsorum peccatis absolutionem et eucaristiae sacramenta percipere, quando et quotiens huiusmodi bella ingressuri confitentur, de sedis apostolice et sanctitatis vestre clementia, gratias huiusmodi impetrare et consequi, ac etiam ad ecclesias et alia pia loca, quorum idem oratores patroni existunt, indulgentias et cetera spiritualia bona obtinere cupiant et desiderent, quare pro dictis oratoribus et huiusmodi gratias, licentiam et indulgentias sanctitas vestra eisdem concedere et impertire, ac quod literae apostolicae super premissis pro omnibus et singulis dictis oratoribus expedire de gratis de mandato eiusdem sanctitatis ubique expediantur idem devotus eiusdem sanctitatis filius dominus Sigismundus Romanorum imperator, pro dictis suis familiaribus, sanctitati vestre devote et humiliter supplicat, quatenus sanctitas vestra gratias, licentiam, auctoritatem et indulgentias huiusmodi ipsis oratoribus concedere ac omnibus et singulis abbreviatoribus, scriptoribus, taxatoribus, bullatoribus ceterisque cancellarie sanctitatis vestre officialibus bullas et litteras apostolicas de et super premissis et pro dictis oratoribus et eorum singulis conficiendas ubique expediant committere et mandare dignetur. Constitutionibus apostolicis et aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque et cum clausulis oportunis. Concessum ut petitur de omnibus in forma, in presentia domini nostri pape. B. Gradensis. Datum Rome apud sanctum Petrum, tertio idus Julii, anno tertio.

II.

Zsigmond király magyar kiséretének tagjai.

Alapi. Nobilis *Stephanus de Alap*, Vesprimiensis diocesis.

Patronus: ecclesie s. Michaelis de Alap.

Albesi. *David Davidis comitis de Solio* nobilis baro et miles *de Albez* Waradiensis diocesis.

Patronus: parochialis ecclesie de Dyozegh Warad. d.

Andreas *Johannis* canonicus ecclesie Transilvane . . . imperatoris capellanus specialis et continuus commensalis.

Demetrius prepositus ecclesie Transilvane.

Andreas Bartholomei. Vesprim. d. (Sonator . . . imperatoris).

Capella Corporis Christi in Buda.

Ártánházi. *Ladislaus Davidis de Arthanháza* nobilis Agriensis d.

Parochialis ecclesia s. Nicolai de Arthanháza.

Bakolczai. *Georgius filius Sebastiani de Bakolcza* miles . . . imperatoris et aulicus continuus.

Patronus: ecclesie bb. Petri et Pauli in Bakolcz.

Bakonczai. *Demetrius Pauli de Bakonicha* presbyter Zagrab. d. capellanus Akacii (Csupor).

Bátmonostori. *Ladislaus de Thethus de Batmonostora.* Coloc. d.

Neje: Anna.

Belosóczi. *Stephanus de Belosowcz* nobilis Zagrab. d.

Neje: Ilona.

Belczi. *Dionisius Johannis de Beltz* Quinqueecl. d.

Parochialis ecclesia s. Marie de Kaydach Quinqueecl. d.

Bethlen. *Gregorius Johannis de Bethlehem* nobilis baro et miles Transilv. d.

Testvérei: Miklós és Antal.

Patronus parochialium ecclesiarum s. Johannis de Bethlehem, — s. Michaelis de Bozyas, — s. Marie de Kethel, — s. Nicolai de Keresd; — capelle s. Spiritus de Bethlehem.

Bilkei (?) *Georgius Michaelis de Bylge.*

Valentinus, Stephanus et Georgius filii Demetrii (?)

Parochialis ecclesia nativitatibus b. Johannis b. de Bylge.

Bizerei. *Nicolaus de Bizere.*

Ecclesia in eo parochialis (*sic*).

Bogdáni. Nobiles *Briccius et Andreas Petri de Boghdan* Vesprim. d.

Parochialis ecclesia b. Marie de Boghdan. (Szülei építették.)

Bosányi. Nobilis *Georgius Simonis de Bassan* miles Strigon. d.

Neje: Margit.

Ecclesie b. Marie in Novaecclesia, b. Marie Magd. in Chewathy et s. Martini in Bassan, Strigon. d.

Budai. *Georgius et Jacobus Nicolai de Buda.* (Sonator . . . imperatoris.)

Parochialis ecclesia b. Marie Magd. in Buda.

Büki. *Stephanus natus Baso de Byk* artium magister . . . imperatoris protonotarius clericus Vesprim. d.

Parochialis ecclesia s. Nicolai de Byk.

Csanádi. *Andreas de Chanadino* Bachiensis d.

Patronus parochialium ecclesiarum s. Marie et s. Osvaldi dicte d.

Csáni. *Clemens de Chan.* (Sonator . . . imperatoris.)

Parochialis ecclesia Michaelis extra oppidum Chan.

Csáni. *Petrus Georgii de Chan.* (Sonator . . . imperatoris.)

Ecclesia s. Petri de Buda.

Csapi. *Ladislaus de Chapi* . . . imperatoris secretarius ac *Stephanus* et *Augustinus* fratres eius carnales, nobiles milites Agriensis d.

Parochiales ecclesie: s. Anne de Zankocz, — s. Andree de Parno, — s. Marie Magd. de Zerch, — omnium sanctorum de Bassan, — s. Ladislai de Ezen, Conventus s. Marie de Ezen fratrum eremitarum s. Pauli Agriensis d.

Csegedi. *Johannes de Cheged* miles.

Ecclesie b. Marie v. in Cheged ac s. Michaelis de Eres Waradiensis d. (Ezeket ő és szülei alapították.)

Csolnok. *Laurentius Cholnok de Omor* miles Chanad. d.

Nicolaus Cholnok, — Katherina Georgii Cholnok de Omor nobilis puella, — nobilis Dominicus de Cholnok de Omor.

Parochiales ecclesie: s. Michaelis de Omor, -- s. Marie de Zenthkyral, — s. Martini de Sanctomartino, Chanad. d.

Csupor. *Akacius, Demetrius ac Georgius Csupor de Monoslo*, Zagrab. d.

Egy más helyen: *Akacius Pauli Csupor de Monoslo*.

Dengelegi. *Georgius filius Ladislai de Dengelek* . . . imperatoris miles et aulicus specialis.

Patronus: ecclesie s. Michaelis de Denkelek.

Derencsei. Nobiles viri *Paulus et Petrus, Johannes et Nicolaus filii nobilis viri Emerici de Derenche*.

Nobilis Emericus de Derenche baro.

Ecclesia omnium sanctorum de Derenche Strigon. d.

Egy másik kérvényben:

Nobilis Paulus de Derinche miles Strigon. d.

Patronus: parochialium ecclesiarum omnium sanctorum de Derinche, — b. Marie de Arma (?) — s. Johannis de Rimasombati.

Egy harmadik kérvényben:

Paulus Emerici de Derenchen nobilis baro et miles Strigoniensis diocesis.

Désházi. *Sebastianus Jacobi de Deeshaz* nobilis Transilvanensis d.

Parochiales ecclesie s. Marie de Bewnye et capella s. Marie de Deeshaz Transilv. d.

Ecséri. *Ladislauus de Echy* vicecamerarius . . . imperatoris, nobilis Vesprim. d.

Elena quondam Jacobi de Kerezthwr relicta quondam Petri filii Nicolai de Echy.

Patronus: parochialis ecclesie b. Marie de Echy.

Enyedi. *Johannes filius Balthasarius de Enyed*. (Enyeden szegényházat kezdett építeni. «Hospitale in quo plurimi pauperes instruuntur».)

Atyja: Boldizsár. Testvérei: János, Jakab, György, Orsolya. Unokatestvérei: Lőrincz és Petrus Grumyald (*sic*).

Erestovai. *Michael Nicolai de Erestova* familiaris et officialis continuus . . . imperatoris. Vesprim. d.

Fáncsi. *Stephanus Bartholomei de Ffanch* nobilis baro et miles Vesprim. d.

Emericus Johannis de Zerdahel et Elisabetha uxor Vesprim. d. — Johannes Ladislai bani de Ffanch nobilis baro Vesprim. d.

Parochialis ecclesia s. Johannis de Beren et capella s. Marie de Kethel Vesprim. d.

Földesi. *Dionisius Nicolai de Feldes*.

Parochialis ecclesia nativitatis b. Marie in Kaydoch Quinqueecl. d.

Földesi. *Johannes filius Nicolai de Feldes* Quinqueeccles. d.

Forgolánfalvi. *Michael Johannis de Forgolanfalwa* nobilis Transilvanensis d.

Parochialis ecclesia s. Nicolai de Forzolanfalwa.

Garázda. *Blasius Garazda ac Nicolaus Garazda ac Stephanus Garazda de Lak* nobiles Quinqueecl. d.

Egy másik kérvényben:

Blasius filius Nicolai Garazda de Lak nobilis, baro et miles Quinqueecl. d.

Parochialis ecclesia omnium sanctorum de Lak.

Galesmilet (?) Nobilis vir Sigismundus de Galesmilet . . . in curia imperatoris existens.

Grecsei. *Nobilis Georgius Sebastiani de Greche* . . . imperatoris miles et familiaris continuus.

Anyja: Márta. Testvérei: István, János és Miklós. Michael natus Enech frater suus consobrinus és neje Ilona. Nobilis Ladislaus de Geche (*sic*) frater suus patruelis.

Parochialis ecclesia ss. Petri et Pauli in villa Bakoch Agrien. d.

Gerő. *David Nicolai de Gerew de Gerewassarhel* nobilis Transilv. d.

Parochialis ecclesia s. Margarethe de Gerewassarhel.

Gersei. *Petew Johanni de Gerise* nobilis baro et miles Vesprimiensis diocesis.

Ladislaus Petew de Gerse és neje Anna, — Johannes Petew.

Patronus parochialis ecclesie s. Stephani regis de Gerse Vesprim. d.

Györi. *Petrus Jacobi de Jaurivo*.

Halapi. *Ladislauus Nicolai de Halap*.

Neje: Anna.

Fundator et patronus capelle b. Marie de Halap Vesprim. d.

Haraszti. Nobilis vir *Dionisius de Harasti* . . . in curia imperatoris existens.

Hartai (?) *Nobiles Johannes Antonii* et Margaretha eius uxor, *Ladislauus de Harth* et ipsius uxor, necnon *Nicolaus de Harth* et uxor, Strigon. et Quinqueecl. d.

Hidakuti. *Nobiles Antonius de Hydakut*.

Patronus: ecclesie s. Mauritií de Hydakut Vesprim. d. (Szülei építették.)

Hlubosiczki. *Nicolaus Hlubosiczky de Hluboka* armiger Strigoniensis d. . . imperatoris familiaris.

Passko Pssak armiger Strigon. d.

Parochialis ecclesia s. Nicolai in Ropow Strigon. d. — Capella s. Barbare in Surawina Strigon. d.

Hosszúmezei. *Petermannus de Longocampo* armiger Agriensis d.

Ecclesia s. Jacobi de Longocampo.

Jászok. *Benedictus Philisteus de Kisir* Agriensis d.

Patronus: parochialium ecclesiarum s. Georgii de Raszang — et Omnium Sanctorum de Kysir dicte d.

Nobilis *Franciscus Philisteus de Ladan* Agr. d.

Ladislaus de Madaras és neje Margit.

Patronus: parochialis ecclesie b. Marie in Ladan.

Michael Philisteus de Wysac Baciensis d.

Neje: Anna.

Patronus: parochialium ecclesiarum b. Marie de Wysac et s. Georgii de Zarvas dicte d.

Kapoczocsi (?) Nobilis *Petrus Blasii de Capoczocz* miles Zagrab. d.

Neje: Margit.

Kátai. *Philippus de Katha* miles . . . imperatoris.

Testvérei: Jakab egri prépost, Miklós egri főesperes, László, Mihály és Ilona. — Anyjuk Ilona. — Gregorius de Tarucz nővérök férje.

Ecclesie s. Georgii de Katha et s. Jacobi de Egeres Wacziensis d.

Katus. *Gregorius Katus* dictus doctor de Tamasi Vesprim. d.

Neje Margit, atyja Imre, testvére Miklós.

Ecclesia ss. Cosme et Damiani de Seurgetek.

Kecsei. *Jacobus de Kече* miles Quinqueecl. d.

Parochialis ecclesia, in qua ipse et predecessores sui sepulturam elegerunt.

Kemény. *Stephanus Kemen de Gyerewmonostor* Warad. d.

Martha relicta Ladislai Kabos, Georgius necnon Albertus similiter Kemen, Ladislaus Kabos de eadem Gyerewmonostor, Dionisius filius quondam Johannis Rufi de Farnas, Georgius Erdeli frater suus, Thomas Erdeli frater suus, Stephanus Thompa de Zenthmichaltelky frater suus.

Capella s. Ladislai intra metas possessionis Gyerewmonostor.

Kesztölczi. *Anthonius Egidii de Kezthowlcz* subdiaconus et canonicus . . . Tituliensis, servitor et familiaris . . . imperatoris.

Kiskomári. *Georgius Johannis de Kykomár* nobilis Vesprimiensis d.

Parochialis ecclesia s. Adriani de Kysmaroth Vesprim. d.

Kocsi. *Andreas Turek de Kochi* nobilis Jauriensis diocesis.

Neje: Orsolya.

Patronus: capelle s. Michaelis de Michalfalwa Vesprim. d.

Krausz. *Marcus Craus* presbyter Strigoniensis d. . . imperatoris continuus commensalis.

Kremcz (?) *Nobilis Ladislaus de Cremtz (?)*

Neje Dorottya. Fia Ferencz.

Liabai (?) *Nobilis Blasius Laurentii de Lyaba (?)* Quinqueeccles. d.

Parochialis ecclesia s. Georgii in possessione Gyurikod, Quinqueeccles. d.

Lindvai. *Nobilis Paulus Stephani comes de Lendva* Vesprim. d.

Stephanus comes.

Patronus: parochialium ecclesiarum b. Marie in Zomony, — s. Georgii in possessione Sancti Georgii, — et s. Nicolai in possessione Sancti Nicolai Vesprim. d.

Macsinczi. *Georgius de Machinch* nobilis Agriensis d.

Patronus: ecclesie s. Marie de Machinch.

Marczali. *Emericus et Johannes de Marczaly* fratres carnales nobiles barones Vesprim. d.

Marczali. *Georgius et Stephanus fratres filii condum Dionisii bani nobilis baronis de Marczaly* Vesprim. d.

Marczell (?) *Georgius Dionisii de Marczell (?)*

Maróti. *Frank de Maroth* miles . . . imperatoris.

Testvérei: Miklós és Zsigmond.

Ecclesia ipsorum in villa Bwyak in honorem s. Andree Vesprim. d.

Melaven (?) *Nobilis Thomas de Melauen* officialis . . . imperatoris.

Neje: Smaralda. Lucia relicta Simonis de eadem Melan, fratris carnalis, — Magnificus Michael Jakchw de Kwssal comes Siculorum, — Ladislaus Jakch, az előbbinek fivére.

(Tamás több szolgája számára is kér kegyelmeket.)

Mikefalvi. *Stephanus filius Ladislai de Mikefalva* miles et familiaris . . . imperatoris.

Parochialis ecclesia s. Michaelis de Mikefalwa. — Capella ss. Simonis et Jude in villa Pribolcz Strig. d.

Mindszenti. *Coma (sic) de villa Meynthzenth.*

Ecclesia omnium sanctorum eiusdem ville.

Nemptii. *Gregorius Johannis de Nempti* custos canonicus ecclesie Quinqueecclesiensis, de nobili genere procreatus, . . . imperatoris protonotarius.

Anyja: Agnes. Testvérei: György és Vincze.

Parochialis ecclesia s. Jacobi de Nempti Quinqueecl. d.

Orastyai. *Petrus filius Blasii de Orastyia* miles . . . imperatoris, qui pridem erat in fide Grecorum et in festo s. trinitatis in ecclesia b. Petri per eundem dominum imperatorem fuit baptisatus.

Parochialis ecclesia s. Demetrii de Halmas Cenadiensis d.

Ország. *Michael Orszagh de Guth* miles Cenadiensis d. . . imperatoris camerarius.

Neje: Borbála.

Patronus: parochialium ecclesiarum s. Nicolai de Chalya Cenadiensis d. et s. Johannis ev. de Gwth Waradiensis d.

Ózedfalvi (?) *Mathias Frank de Cwzedfalwa (?)* nobilis Transilvaniensis d.

Parochialis ecclesia de Saaswar Transilvan. d.

Pakosi. *Nobilis Emericus de Pakuus* Quinqueeccles. d.

(Vele együtt Ladislaus de Hard, Stephanus de Scelews és Ladislaus de Bathmonostra folyamodván, együttesen vannak felsorolva az egyházak, melyek számára kértek.)

Ecclesie sancte crucis de Gappa, — omnium sanctorum de Pakuus, — b. Marie de Buschque (?), — b. Marie de Hard Quinqueecl. d., — b. Laurentii de Scelews, s. Johannis de Iggar Agriensis d., — s. Ladislai de Bathmonostra Coloc. d., — s. Johannis de Scend-Ivan Vacz. d., — s. Johannis de Bilge Vesprim. d.

Pakosi. *Scemere de Pakuus* Quinqueecl. d.

Neje: Erzsébet.

Pelei. *Georgius Alberti de Pele* Transilvanensis d.

Patronus: parochialium ecclesiarum s. Marie de Pele et omnium sanctorum de Mendzenth Transilv. d.

Rakonicsai. *Nobilis vir Thomas de Meritin Rakonicha* Zagrab. d. . . in curia imperatoris existens.

Rédei. *Mathias Demetrii de Rede* nobilis miles Agrien. d.

Testvére: Sándor.

Patronus parochialium ecclesiarum s. Stephani regis de Wltnyarcz ac s. Michaelis de Herenchen Wacz. d.

Rohonczi. *Egregius miles Stephanus Henrici de Rohoncz* familiaris . . . imperatoris.

Anyja: Anna.

Ecclesia sua s. Emerici in eadem (sic) Zeuchka Zagrab. d.

Rozgonyi. *Stephanus et Georgius filii Simonis de Rozgon*, Posoniensis comitatus comites, qui . . . contra perfidos hereticos Hussitas generales capitanei existunt deputati.

Ecclesia b. Marie in Varano Agriensis d.

Rozgonyi. *Stephanus Ladislai de Rozgon*, Themesiensis, Jauriensis et Albensis comitatum comes, qui pro defensione ipsius regni . . . contra . . . Turcos . . . generalis capitaneus et defensor ac tutor deputatus existit.

Neje: Cecilia.

Ecclesia s. Trinitatis in civitate Tata, Jaurien. d.

Sági. *Blasius Nicolai de Saagh* miles Wacz. d.

Neje: Dorottya.

Patronus: ecclesiarum s. Anne de Panith Agrien.

d., — s. Stephani protom. de Saagh Wacz. d., — s. crucis de Litke Wacz. d., — s. Marie de Geroge Wacz. d., — capelle ss. Petri et Benedicti de Miche Agrien. d.

Seticsucs (?) *Ladislaus Andree de Schetichuch* armiger Strigon. d.

Ladislaus Johannes de Capella armiger Strigon. d.

Parochialis ecclesia b. Marie in Lilee (?) Strigon. d.

Simon. *Symon vicesartor supremus* imperialis maiestatis. (Kétes vajjon magyar volt-e.)

Simonyi. *Michael de Simoni* familiaris . . . imperatoris.

Anyja Erzsébet, «relicta quondam Laurentii». — Anna relicta quondam Gregorii de Gezthenyowcz.

Sólyagi. Miles strenuus *Sebastianus de Solyagh* . . . imperatoris janitorum magister.

Ecclesie suarum possessionum: s. Georgii in Solyagh, — omnium sanctorum in Gyulai, — s. Margarethe in Thaba Quinqueecl. d., — s. Andree ap. in Cheke Vesprim. d.

Más helyen: Nobilis et egregius *Sebastianus Ladislai de Solyag*.

Sőregi. *Oswaldus Dionisii de Sewregh* nobilis miles Wacz. d.

Parochialis ecclesia s. crucis de Sewregh.

Sullusi (?) *Stephanus de Sullus*. Agrien. d.

Sulyok. *Benedictus Georgii de Suliok de Zanthal* nobilis Transilv. d.

Parochialis ecclesia s. Jacobi de Zanthal.

Szakácsi. Nobilis *Blasius Michaelis de Zakachy* Vesprim. d. . . imperatoris magister coquine.

Parochialis ecclesia omnium sanctorum in Zakachy (a mit elődei építettek).

Szakácsi. *Stephanus de Zakachi* nobilis Vesprimiensis diocesis.

Szent János kápolnája Kisszakácsiban.

Szent Benedek oltára a Mindszentekről címzett plébánia templomban Szakácsiban.

Szakácsi. *Michael Demetrii de Sacach* familiaris et continuus domesticus . . . imperatoris, Vesprim. d.

Szalacsi. *Stephanus Laurentii Kalamán de Zalachy* Warad. d.

Ecclesie b. Marie et b. Georgii in Zalach.

Szebeni (?) Nobilis *Franciscus Andree de Sebene* Agr. d.

Andreas de Sebene és neje Lucia.

Parochialis ecclesia ss. Cosme et Damiani in possessione Send Agrien. d.

Székel. *Michael Zekel de Rakus* Transilvan. d. Elizabeth relicta quondam Stephani Zekel de Rakus.

Parochialis ecclesia s. Martini de Kerched et capella s. Elene de Chegez Transilvan. d.

Széki. *Johannes de Szeck* subdiaconus, rector parochialis ecclesie omnium sanctorum in Gvelay (?) Quinqueecclesiensis diocesis . . . imperatoris familiaris et continuus commensalis.

Szentgyörgyi. *Johannes Zopa de Zentguergh* nobilis Vesprimiensis d.

Parochialis ecclesia s. Georgii de Zenthgyergh.

Szentiváni. *Benedictus de Sentiuan* Wacziensis d. **Szentlászlói.** Nobilis *Marcus miles de Sancto Ladislao*, dominus temporalis ville Herbe Weisenburgensis (Erdély) d.

Anyja: Veronika. Neje: Veronika.

Szentmártoni. *Benedictus de Sancto Martino* Agriensis d. . . imperatoris claviger.

Parochialis ecclesia de Sancto Martino.

Szentmiháli. *Stephanus de Scendmihal*.

Szöllösi. *Stephanus de Scelews* Agriens. d.

Tamási. *Ladislaus woywoda de Thamasi* nobilis baro Quinqueecclesiensis diocesis . . . imperatoris janitorum magister.

Patronusa szent István király egyházának Tamásiban.

Tankai. Nobilis vir *Petrus Tanka* miles . . . imperatoris continuus familiaris.

Patronus: parochialis ecclesie s. Valentini de Capachonicz Zagrabiensis d.

Tapsoni. Nobilis vir *Nicolaus de Tapson* Vesprim. d. . . in curia imperatoris existens.

Terebesi. *Thomas Briccii de Therebes* familiaris et officialis . . . imperatoris Vesprim. d.

Thallóczi. *Mattho comes* Kewoniensis et capitaneus Nandoralbensis.

Várdai. *Nicolaus Nicolai de Warda* nobilis baro et miles Agriensis d.

Patronus: parochialium ecclesiarum ss. Petri et Pauli de Warda, s. Marie de Litke, s. Georgii de Sancto Georgio Agriensis et Warad. d.

Vetési. *Albertus Jacobi de Wetes* nobilis, artium liberalium magister, clericus Transilv. d.

Patronus: ecclesie s. Nicolai de Wetes Transilv. d.

Viny. *Benedictus Johannis de Wyny* laicus Strigoniensis d.

Johannes Win.

Parochialis ecclesia s. Martini Win Strigon. d.

Zubar. Nobilis *Dyonisius Zubar* miles Quinqueeccles. d.

Ecclesia s. Petri ap. de Feuldwar Quinqueecl. d.

III.

1433. julius 21—24.

Zsigmond királynak a sárkányrend ügyében IV. Eugén pápához intézett elöterjesztése.

(Regesta Supplicationum Dataria: Eugenii IV. Annus III. Liber IV. fol. 159 et 190.)

Beatissime pater. Pro parte devoti advocati et filii Romane ecclesie et sanctitatis vestre Sigismundi Romanorum imperatoris ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. regis, exponitur ejusdem sanctitati et dicitur, quod dudum ipse Sigismundus imperator quondam societatem laudabilem cum signo draconis fundavit, et ad eandem plures principes, duces, marchiones, comites, barones et nobiles recepit necnon pro manutentione dicte societatis, habendo respectum principaliter ad honorem Dei et salutem animarum sociorum præfate societatis, quedam sta-

tuta per socios eiusdem societatis servanda edidit, quibus inter alia cavetur, quod aliquo de dicta societate obeunte, reliqui superstites socii, qui comode sepulture et exequiis illius interesse poterunt, personaliter debeant interesse, alioquin quilibet absentium sociorum, pro salute anime defuncti consocii triginta missas facere celebrari teneatur. Similiter quod quilibet de eadem societate in memoriam cuiuslibet consocii eiusdem societatis defuncti unam vestem lugubrem facere fieri et una die aliquantulum eandem deferre et deinde illam alicui pauperi Christi tradere sit astrictus, necnon quod singulis feriis sextis quilibet de eadem societate vestem nigram in memoriam passionis Jesu Christi deferre et in casu negligentie huiusmodi delationis quinque missas in memoriam quinque vulnerum Christi pro qualibet vice debeat facere celebrari. Item quod quilibet de dicta societate quotiens quolibet die prefatum signum dicte societatis non detulerit esset obligatus facere celebrari quinque missas, quodque in qualibet supradictarum missarum ad quas juxta premissa quilibet dicatorum fuerit astrictus teneatur in eadem missa sacerdoti illam dicenti offerre quatuor denarios maioris monete argentee regni Hungarie, prout premissa in dictis statutis latius continentur. Et quia ipse dictus Sigismundus imperator et rex, qui fuit origo et fundator dicte societatis, timet, quod forsitan plures, quos in dictam societatem recepit, vel oblivione, vel nimia occupatione, aut alias premissa omnia statuta, juxta ipsorum exigentiam, prout promiserunt et sponderunt, non adimpleverint, nec forsitan adimplebunt; unde cupiens ipsos omnes potius a quocumque peccato preservare, quam aliquod peccatum seu excessum contra conscientias suas incurrere; cogitaverit quoque idem dominus imperator et rex cum nonnullis sociis dicte societatis dicta statuta in alia pia et devota statuta, scilicet quod quilibet ad dictam societatem receptus et recipiendus si ditioni regni Hungarie fuerit subjectus, quolibet anno provisorio hospitalis sancte Elizabeth in suburbio Budensi ad calidas aquas Vesprimiensis dioecesis, ad sustentationem pauperum Christi, quinque florenos auri de Hungaria realiter assignare teneatur, sub vinculo prestiti in sua ad dictam societatem receptionis tempore juramenti; reliqui vero alterius ditionis anno quolibet quo ad regnum Hungarie applicuerint similiter quinque similes florenos ad dictum hospitale, alias similes quinque florenos quolibet

anno ad usus pauperum prout ipsis placuerit assignare sint astricti, commutare, et a prioribus statutis plures ut timetur laqueantibus recedere; et quia forsitan hesitari posset an premissa fieri possent sine auctoritate Romani pontificis, supplicat dictus dominus Sigismundus imperator et rex sanctitati vestre quatenus ipsum dominum imperatorem et omnes alios in dicta societate prius receptos, qui prestiterant juramenta de observandis prioribus statutis, qui scilicet aut ex oblivione aut nimia occupatione vel alias premissa statuta juxta premissa non observarunt, neque adimpleverunt, super excessibus et culpis hujusmodi absolvere, et insuper statuta misericorditer per ipsum dominum imperatorem super mutatione premissorum in solutione florenorum quinque auri hungaricalium, ut premissum est, ad hospitale sancte Elizabeth Budense anno quolibet ministrandorum facta approbare et confirmare, et quod de cetero socii dicte societatis superiori tempore ac nunc recepti et in futurum recipiendi dictis posterioribus dumtaxat et non primis statutis sint astricti, dignemini decernere gratiose, statutis prioribus predictis ipsorum status et tenores habenda hic pro sufficienter expressis, ac aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Fiat ut petitur. G. Datum Rome apud sanctum Petrum nono kalendas Augusti anno tertio.

Item quia quilibet de preacta divisa seu societate draconica ex vi statutorum et prestiti juramenti obligatur contra Turcos, scismaticos et hereticos ac infideles quoscumque personam suam exponere et eorundem exterminium et confusionem pro posse suo procurare, supplicat ipse dominus imperator ut dominus noster dignetur misericorditer concedere in perpetuum, ut prefatus dominus imperator et eius successores reges Hungarie ac illi de societate predicta, necnon omnes et singuli tam de regno Hungarie quam aliarum quarumcunque exterarum nationum, qui pro defensione regni Hungarie in subsidium domini imperatoris et suorum successorum regum ac societatis preactae contra jam fatos infideles scismaticos et hereticos personaliter proficiscuntur, perinde sicut cruce signati in passagio acquisitionis terresancte plenam contriti et confessi habeant remissionem culpandarum et penarum. Concessum pro omnibus in forma. B. Gradensis. Datum Rome apud Sanctum Petrum duodecimo kalendas Augusti anno tertio.

Közli: FRANKÓI VILMOS.

ERDÉLYI HADI ZÁSZLÓK 1601-BŐL.

(Két színes tábla-melléklettel.)

Alig van ma már jelentékenyebb könyv- és kéziratár Európában, melyet hazai tudósaink át ne kutattak volna s mégis mennyi adat lap-pang még külföldön, mely hivatva van hazai történelmünk egyik vagy másik pontjára világot deríteni. Bizonyítja ezt a drezdai királyi könyvtár kéziratának Schnorr Ferencz által kiadott katalogusa¹ is, melynek a magyar történelmet érdeklő részeire Dedek Crescens hívta fel a magyar közönség figyelmét a Századok 1892 december-havi füzetében. Így kölcsönözte ki a drezdai királyi könyvtártól Szilágyi Sándor egyetemi könyvtári igazgató úr e gyűjteménynek ránk nézve legérdekesebb darabját, mely a következő címet viseli:

G. 81. I. k. Conträfactur der Reutter- undt Landtsknecht-Fahnenn, welche in der Siebenburgischen Schlacht 1601 den 3. Augusti seindt erobert worden und der Rom. Kay. Mayt. durch eigner Pottschaft, auf der post, vom Herrn Michael Weyda und George Basta seindt zugeschickt... Wie ich dass solche Triumph-Fahnen selbsten gesehen, undt Meinem gnedigsten Churfürsten und Herrn Christian zu Sachsen, will unterthenigst uber Antwortt haben... Georg Puchner, Zeughwart, Anno 1601. In Dresden den 21. August.

E kézirat, melynek pergamentkötése kívül a zász választófejedelem aranyos címerével, belül pedig Basta György és Mihály vajda rézmet-szetű arczképével van diszítve, az erdélyi történelem egyik szerencsétlen napjának emléke. Nem rég mult 300 éve, hogy a régi hosszú harc a török félhold és az osztrák monarchia között Magyarország birtokáért újra lobbot vett s ezen küzdelemben, melyet történetírásunk a tizenöt éves török háborúnak nevez, a főszerep — helyesebben az oroszánrész a szenvedés és nyomorból — a kis Erdélynek jutott. Mindkét fél,

de különösen a prágai udvar érezte, hogy magyarországi hatalma Erdély birtokától függ s Rudolf kormánya ennek érzetében kétségbeesett erőfeszítéseket tett Erdély megszerzésére. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem szövetségében kezdette meg a török háborút; de a szövetség Erdély és a prágai udvar között alig élte túl az első hadi sikereket. Csakhamar kint, hogy a Habsburgház a törököt Magyarországból kiszorítani nem bírja, s ezzel megszünt az erdélyiek lelkesedése is ama szövetség iránt, mely őket kudarcz esetén a török rettenetes boszujával fenyegette. E rendkívül nehéz helyzetben, két egyformán hatalmas és veszedelmes küzdőfél között, Erdély érdekeinek megvédése a fejedelemtől a legkiválóbb államférfiúi erélyességet és politikai tapintatot igényelte, de az ország szerencsétlenségére azon ember, ki ügyei élén állott, Báthory Zsigmond, az állhatatlanság, a folytonos ingadozás példányképe volt. Miután két ízben lemondott a fejedelemségről s ez által a szerencsétlen országra zúdította előbb Mihály oláh vajda, majd Basta György egyformán rabló és pusztító hadait, 1601-ben újra elfogadta az erdélyi rendek által felajánlott fejedelmi méltóságot. Ez úttal, mint a török párt embere lépett fel; de miután a prágai udvar Erdélyről lemondani nem akart, ismét a kardnak kellett dönteni azon kérdés fölött, hogy Erdély önálló maradjon-e török fennhatóság alatt, avagy az osztrák ház uralma alá kerüljön. Rudolf parancsára magyarországi vezérei Basta György és a saját országából Havasföldről elűzött Mihály vajda 1601 nyarán walonokból és magyar hajdukból álló zsoldos csapataikat Debreczennél központositották. E hirre Zsigmond is az erdélyi hadakat fegyverre szólította Szamosfalva mellé Kolozsvár közelében, hol hadsergének friss csapatait 43 új, rendkívül díszes, aranyozott hegyű zászlóval ajándékozta meg. A legszebbeket Csáky István és Székely Mózes kapták, kiket egyszersmind hadsergének főkapitányává nevezett ki. Azon hirre, hogy Basta és Mihály vajda hadaikkal Majtényig

¹ Katalog der Handschriften der königl. öffentlichen Bibliotheken zu Dresden. Bearbeitet von Dr. Franz Schnorr von Carolsfeld k. Bibliothekar. I. Bd. Enthaltend die Abtheilung A—D und F—H. II. Bd. Enthaltend die Abtheilung J—M. Leipzig, 1892 és 1893.

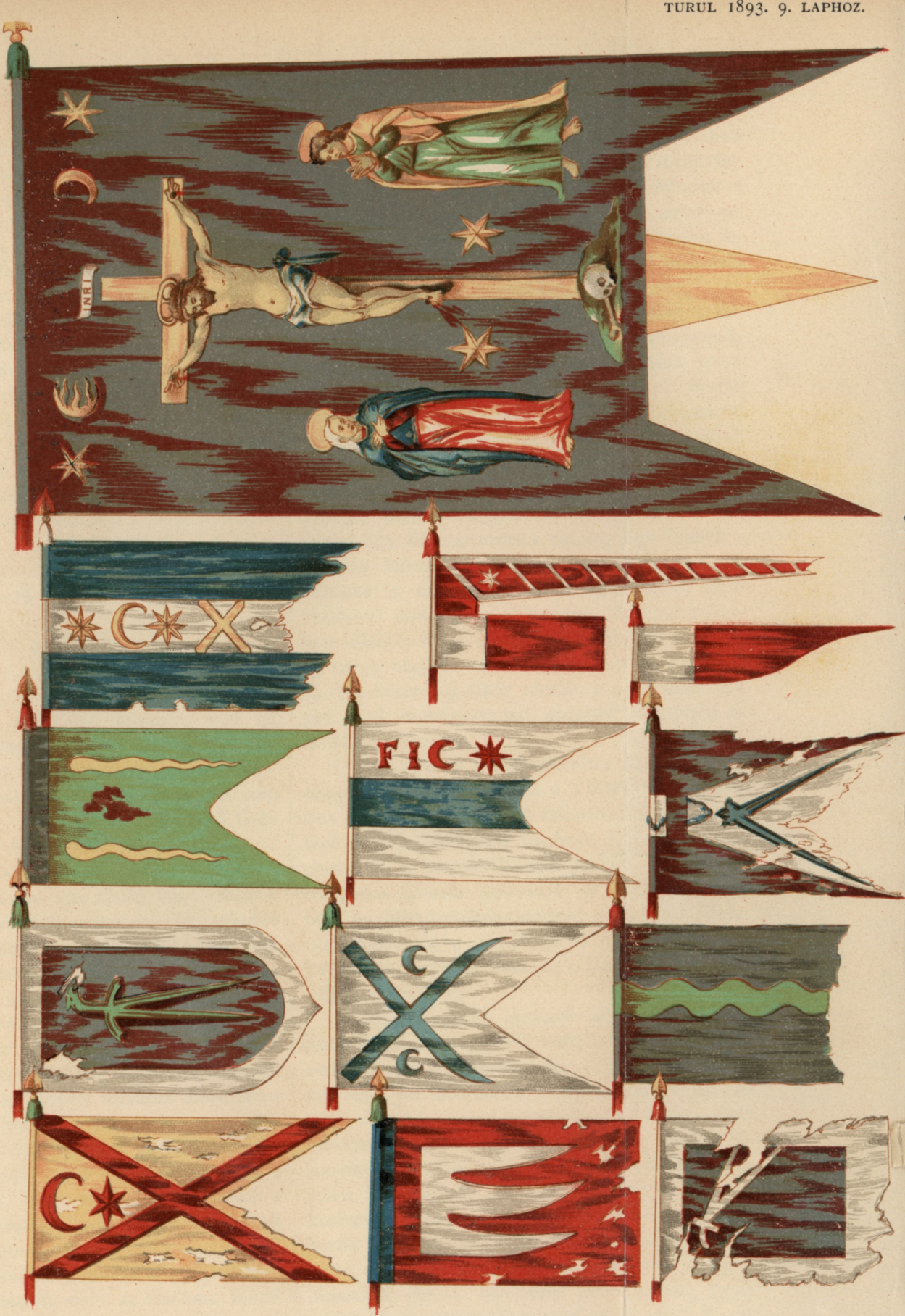
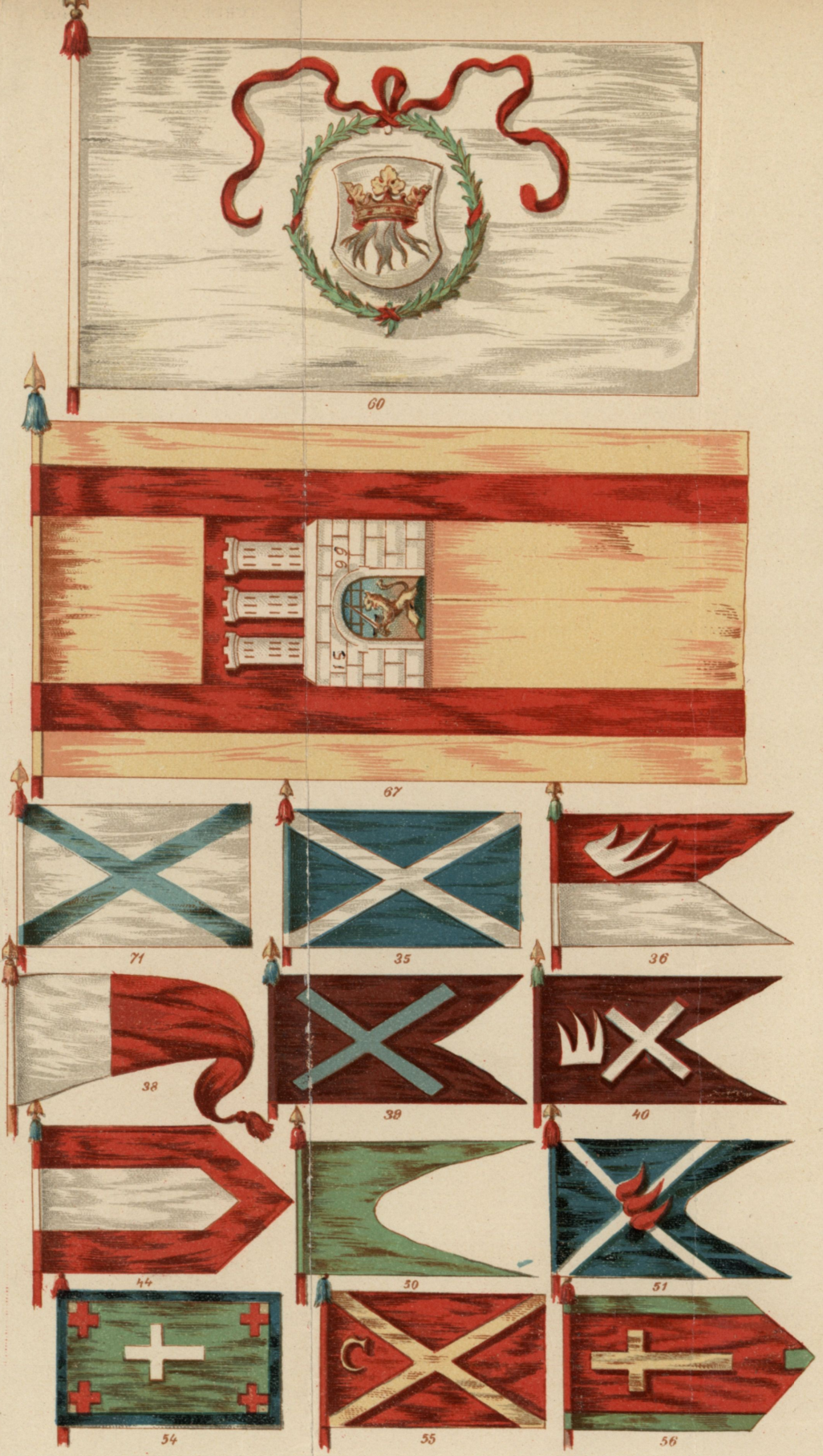
előnyomultak, Zsigmond is az erdélyi hadsereggel Szilágy-Somlyóra indult. Az ellenséges hadak az utóbbi várostól északkeletre Goroszlónál találkoztak, hol 1601 augusztus 3-án estve felé vivott döntő ütközet az erdélyiek teljes vereségével végződött. Istvánfi szerint 10,000 erdélyi holtteste borította a csatatérrt, míg az erdélyi írók sokkal nagyobb valószínűséggel a mindkét részről elesettek számát 2000-re teszik. Miután a viadal alig tartott egy pár óráig, a csata így is sok vérbe került. Mindkét részről nagy vitézséggel küzdöttek s a vezérek magokat épen nem kímélték. Basta vértjét egy golyó átfúrta, a nélkül azonban, hogy sebet ejtett volna, de az erdélyi urak közül többen a csatatéren maradtak. Így Petki István, Tárkányi István, Horvát György, Szerdahelyi Albert és Csomortányi Tamás a székely csapatok kapitánya.

A goroszlói csata egyéb hadi zsákmány — nevezetesen az erdélyi hadsereg összes ágyui mellett — 110 erdélyi zászlót juttatott a győzők kezébe. E zászlókat a császári vezérek ünnepélyes küldöttséggel, melyet Caprioli Tamás, Basta egyik főtisztje és rokona és egy ismeretlen nevű magyar úr vezettek, küldötték Prágába, hol azokat Rudolfnak bemutatták. Hogy minő feltűnést keltettek a császári udvarnál e vérrrel szerzett és a szó szoros értelmében vérrrel borított diadaljelvények, bizonyítja e codex, mely keletkezését épen e körülménynek köszönheti. Puchner György a szász választófejedelem egyik mérnökari tisztje, ki épen ekkor Prágában tartózkodott s a diadaljelvények bemutatásánál jelen volt, érdemesnek tartotta a zászlókat lefestetni s urának a szász választófejedelemnek bemutatni. Így maradt fenn a drezdai királyi könyvtár kéziratai között ezen, a maga nemében páratlan gyűjtemény, mely a régi erdélyi hadseregre érdekes világot vet.

Az e codexben lefestett 110 erdélyi zászló, ha alakra épen nem is, de színeinek összeállításában mind különböző: van köztük 72 lovasági, 36 gyalogsági zászló, egy a többieknél sokkal kisebb piros jelző zászló s végre, mint a codex mondja, a fővezér ismertető jelvénye egy török, helyesebben mór, stilű zászló fehér, piros és zöld selyemszálakból, vagy talán lószőrből összeállítva. Már e számok mutatják, hogy az erdélyi hadsereg zömét a lovasság al-

kotta: a köznemesség, a fejedelem és a főurak lovas csapatai. A gyalog csapatokat a székelyek és a városok állították ki. A zászlók alakja változó: vannak egyenközény alakúak, vannak hasítottak két háromszögben végződők s végre egyenközény alakúak, de ívalakban záródók. A diszítés is szerfölött változatos. A legtöbb, nevezetesen 32 lovassági és 4 gyalogsági zászló, a Báthoryak címerét a sárkányfogakat (a codex szerint az elefántfogakat) viseli, még pedig megkülönböztetésül mellékdizítéssel is, legtöbbször az alapszíntől elütő színben két egymásra keresztben fektetett sávval. Érdekesek az erdélyi városok által kiállított gyalog csapatok zászlói. Ott látjuk Kolozsvár zászlóját, a város címerét képező bástyával; Segesvárnak hasonló diszítésű zászlóját a bástya kapujában ágaskodó oroszlánnal; Brassónak két zászlóját, elég érdekesen mai magyar nemzeti színekből összeállítva: az elsőn fehér alapon Brassó címere, a korona a gyökérrel, körülfonva zöld koszorúval és fehér szalaggal, a másodikon vörös alapon szintén a város címere, körülfonva zöld koszorúval és fehér szalaggal. Feltűnő Maros-Vásárhely, ezidőben még Székely-Vásárhely fehér zászlója is e város érdekes címerével: egy pánczélos kar által tartott kardon átdöfve a medvefő és a sziv, jobbról a székely holddal, balról a székely csillaggal. E zászló, mint Puchner jegyzete mondja, a prágai bemutatásnál is feltűnést keltett; nem tudták hová való zászló, mire a császár magához vitette és közelebből megtekintette. A címeres zászlók között találjuk még Udvarhelyszék zászlóját a vörös keresztel és a Zsigmond megsegítésére Jeremiás vajdától küldött moldvai csapatok vörös zászlóját, kyrillbetűs felirattal és Moldva ismeretes címerével az ökörfejjel. Két monogrammos zászlót is találunk: az egyik piros alapon keresztbe fektetett két sárga sávval és C betűvel, a másik lilaszínű lovas zászló G. N. betűkkel. Három érdekes zászlóról kell még külön megemlékeznünk: az elsőn, mely vörös-kék színű egy balkéz, a másikon fekete-zöld színű egy jobbkez s végre a harmadikon, mely vörös és fehér színű, a vörös alapon egy félkar van festve a balkézzel. E zászlók jelentését nem tudom, csak gyanítom, hogy a hadsereg jobb és bal szárnyának jelzésére szolgáltak.

Színnyom. ULLMANN JÓZSEF től Budapest-en.

Co. Jc.

A zászló színeknek heraldikus jelentőséget tulajdonítani nem lehet. Minden képzelhető szint feltalálunk önállóan és a lehető legváltozatosabb kombinációkban. Vannak tisztán piros, fehér, kék, zöld, ibolyaszín és sárgaszíniük, még pedig e színeknek igen különböző árnyalataiban; vannak továbbá piros-fehér, piros-kék, sárga-piros, kék-fehér stb. összetételben. Feltaláljuk a mai magyar nemzeti piros-fehér-zöld zászlót; sőt találunk még egy valóságos sárga-fekete zászlót is.

E codexen kívül még egy másik drezdai codex is tartalmaz ugyanezen korból erdélyi hadi zászlókat. Ez utóbbinak történetét nem ismerjük. Külalakja teljesen egyez a Puchner codexével; ez is fehér pergamentbe van kötve, a könyv első és hátsó tábláján a szász választófejedelem aranyozott címerével díszítve. A drezdai királyi könyvtár kéziratárában F. 59. jegy alatt őriztetik s első lapján a következő felírás áll:

Dass ist der Kyress, der dess Hassan Bassa ist gewest, mit den zwue Sturmhauben, welche er in Persia gebraucht . . . welcher Kyress ist gefunden worden in seinem Zimmer, weil Er ihn nit hat Angehabt, wie Er ihn der einnehmung Raab (1598) ist todt geschlagen worden. Der gantze Leibfarbe Fahn der gross, ist sein General Fahn . . . Der Ander Rott und Gelb Fann ist weniger Autoritet.

E gyűjteményben Haszán basa itt említett vértjén kívül összesen 190 zászló van lefestve; török és magyar zászlók vegyesen s bár minden további felvilágosítás hiányzik, alig kételkedhetünk, hogy keletkezése szorosan összefügg az első codexével. A külső kiállításon kívül, a belső kiállítás és a festés feltűnő hasonlósága is arra engednek következtetni, hogy e második codexet is Puchner készítette azon zászlókról, melyek a tizenöt éves török háború folyama alatt, mint diadaljelvények Prágába kerültek. A török zászlók legalább részben, mint az első lap idézett jegyzete mondja, Győr bevételénél estek a császáriak kezébe, míg az erdélyiek talán a schellenbergi és brassói szerencsétlen csatáknak érdekes és szomorú emlékei.

A zászlók alakja és díszítése e gyűjteményben még változatosabb, mint az elsőben. Közel 15 mór stílus zászlóin kívül még legalább is 22 kétségkívül török eredetű. Ezek között feltű-

nők az Ali kettős kardjával díszítettek, továbbá egy zöld-fehér színű, a fehér alapon török felírással, egy másik tiszta fehér piros félhordal és piros csillaggal, minők a mai egyiptomi zászlókon láthatók s végül egy, váltakozva fehér és lila csikokból összeállított, a második lila csíkban fehér galambbal.

Az erdélyi zászlók közül huszonhetet a Báthoryak címere, a sárkányfogak díszítenek, ezek alakra és színeik változatosságára meg egyeznek az első codex zászlóival. A főurak zászlói között kiválnak: Rákóczy Zsigmond zászlója, három csúcsban végződő lobogójával, melynek sárga alapszínén egy piros paralelogramban a koronás sas látható koszorúval övezve, balról S., jobbról R. betűkkel; továbbá egy monogrammos zászló, úgy látszik a Székely Mózesé, kék alapszínén fehér sáv Z. M. betűkkel s még egy másik kék zászló, nyilvesszővel átfűrt piros C. betűvel. E gyűjteményben találjuk végre a bethleni Bethlenek zászlóját is, sárga alapszínén a koronás fehér kígyóval és egy fehér-kék-fehér zászlót, a felső fehér alapon F. J. monogrammal, továbbá félhordal és csillaggal díszítve.

Ugyancsak e gyűjteményben feltűnik egy templomi zászló is, minőt a katolikus egyházban szokás használni. Ez lilaszín zászló s a rajta levő kép a keresztre feszített Jézus Krisztust ábrázolja, a keresztlábánál jobbról Mária, balról János apostol alakjával. A zászlón látható hold és csillag székely eredetre vallanak s aligha csalódunk, ha e zászlóban az egyetlen tisztán katolikus székely szék, t. i. Csikszék zászlóját véljük felismerni.

Visszatérve még egyszer az első codexre, feltűnő, minő sok zászló esett a goroszlói ütközetben a győzők kezébe. Ezt csakis úgy érthetjük meg, ha felteszszük, hogy mindenik 20—30 főből álló kis csapat saját, külön zászlója alatt küzdött. Hogy ez valóban úgy volt, arra a bizonyíték sem hiányzik. A brassói városi számadási könyvekből pl. tudjuk, hogy a város e korban 80—100 embert szokott a fejedelmi táborba küldeni s mivel az elfoglalt zászlók között kettő a Brassó címerét viseli, feltéve, hogy a brassóiak összes zászlóikat elveszítették, úgyis legfőlegb 50 ember állott egy zászló alatt. E számítás szerint a mintegy 10,000 főre rugó erdélyi

hadseregnek Goroszlónál legalább is 300—400 zászlója lehetett. Elképzelhetjük, hogy e zászlótenger, kapcsolatban a csapatok fényes és tarka ruházatával, — mit e csata egyik leírója külö-

nösen kiemel — az erdélyi hadseregnek minő változatosságot és színpompát, minő festői kinézetét kölcsönzött.

MIKA SÁNDOR.

A BORSODI ÉS UGOCSAI SZIRMAYAK.

(Első közlemény.)

A Borsodban törzsökös és Zemplén vármegyében meggyökeresedett Szirmay családot, melynek egy ága *Szirmay István* itélő mester s udvari tanácsos által 1695-ben báróságra, 1707-ben pedig grófi rangra emeltetett, genealogusaink bizonyos *Rák* nevezetű nagy vitéz embertől származtatják, hirdetvén, hogy az ugoicsai ágazat, mely a XVI. század végén Szatmár vármegyébe szakadt, a nemes törzsöknek fiatalabb, de már az utolsó Árpádok alatt külön vált testvér hajtása.

Rák vitéz eredetéről különböző vélemények uralkodnak és alakja bizonyos olympusi ködbe burkolva jelenik meg a hívők lelki szemei előtt; a kételkedők azonban hivatkozva némely elavult rossz barátírásra, nem annyira a szent hegyen, mint inkább a szerémségi becsületes tótok között keresik a jeles férfiú bölcsőjét, hallatlan megbotránkozására az utódoknak, kik a grófi diploma lélekemelő szavaival némítják el az irigység szülte alacsony rágalmakat.

Ott ugyanis meg vagyon írva, hogy a Szirmay nemzetség egyenesen Scythiából, a hunnoktól ered; Árpád apánkkal együtt részt vett a honfoglalás dicső munkájában, s annak befejezése után a Sajó vize mellett a későbbi Borsodvármegye területén szállott meg, elnevezvén azt a darab földet a maga ősi, napkeletről hozott nevével *Szirmának*.¹

¹ «Vetustatem familiæ tuæ stirpem inde ab altero adhuc Hunnorum ex Scythia egressu, dum colonias in terra Pannoniæ inter se repartiti fuissent, ad fluvium Sajó, prope Miskolcz, qui districtus postea Borsodiensis nomen sortitus est, condesisse et terræ seu sessionis suæ loco nomen suum ut pote *Zirma* indidisse» etc. L. *Szirmay Antal*: Notitia Historica Comitatus Zempleniensis. 293. l.

Ha tehát az ősök Ázsiából jöttek, micsoda következetlenség azt állítani, hogy Rák a Szerémségről származott? Mert akármit hazudozzék is az írdeák, az egyszer bizonyos, hogy Rák úr, a «maga nagy számra szaporodott véreivel,» már a Sajó mentén lakott, mikor jó Béla királyunk a megváltás 1241-ik esztendejében a muhi pusztán szembe szállott a mongolok tengersokaságu hadaival.

Kardot kötött tehát ő is, s nemzetségének 38 tagjával a királyhoz csatlakozván, nemcsak oroszlán bátorsággal harczolt, de elszánt kis csapatja élén mindenütt nyomában járt Bélának, fölfogta az ellene intézett halálos csapásokat s végre a legválságosabb pillanatban nemes önfeláldozásával életét is megmenté.

Maga a csatatéren maradt, de vére nem hullott hiába, mert a harczi lárma csillapodtával fiainak, Otthobornak, Jánusnak és Cseburkának, a kik közönségesen a *Zirma* nevet viselték (vulgariter *Zirma vocati*) *Szántó* birtokot adományozta a hálás fejedelem. Ezt ugyan már Kun László visszavette tőlük, de kárpótlásul, illetőleg cserében 1273-ban az Ugoicsa vármegyei *Heten* földet kapták, mely annak előtte állítólag a bessenyöké vala.

A testvérek ivadékai csakhamar úgy elsokasodtak, hogy mikor 1295-ben III. Endre király megerősítette őket Heten birodalmában, idején valónak tartották megosztzkodni jószágaikon. Így történt, hogy János vagy *Jannus* örökösei megmaradtak ősi fészükben a borsodmegyei *Szirmában*, a hol már 1260 óta *váruk* is volt, *Otthobor* és *Cseburka* fiai pedig Ugoicsába költözökének s a Tisza partján egy másik *Szirma* falut és *Szirmay* családot alapítottak.

Otthobort szolnoki főispánnak, fiát Istvánt

erdélyi vajdának, unokáját Miklóst pedig ugoicsai főispánnak tartja a családi hagyomány, mely tudvalevőleg nagyon keveset vagy épen semmit sem törődik a historia tanuságával s aristokratikus gögijében megveti ennek szolgáló leányait, az elavult pergameneket.

Igy szakadt volna két ágra a Szirmayak ősnemzetsége, «mely keresztül tört dicsőségével a századok fürgetegein» s mely a közös törzstől való származás emlékét címerében is mind e mai napiglan híven megőrizte. A *babér koszorút tartó rák* fényes bizonyossága annak, hogy a hálás utódok úgy a Sajó mentén mint a Tisza partján, kegyelettel adóztak a családalapító jeles vitéz emlékezetének.¹

Eddig tart a hagyomány, melynek — mint a traditióknál rendszerint tapasztalhatjuk — van ugyan valami kevés historiai magva, de a való vagy legalább is annak tartott tényeket soha meg nem történt dolgokkal, az oklevelek tanuságát merész, hihetetlen combinációkkal, a történeti hűséget a családi hiúságnak áldozó hazug tömjénezéssel oly csodálatos, szinte fölismerhetetlen módon egyesíti magában, hogy a tájékozatlan historikusnak, főkép ha *bona fide* fogadja a komoly tudományosság látszatával bíró fejtegetéseket, bizony fáradságába kerül, míg megtalálhatja azt a fonalat, mely e szövevényes talajról az igazság egyenes ösvényére vezérli.

Mi azonban tüzetesen foglalkozván az ugoicsai Szirmayak birtok- és genealogiai viszonyival, csakhamar a dolog mélyére láttunk s abban a helyzetben vagyunk, hogy a *borsodi és ugoicsai Szirmayak közös eredete s elágazásáról* szóló, családtani irodalmunkban gyökeret vert és tudományos módon, tudományos eszközökkel védelmeszt hagyományt, alapjában véve megczáfolhatjuk. Sőt azt is ki fogjuk mutatni, hogy

¹ Kovacsóczy: Arpadia. III. k. 188. l. a *Szirmayház*. Kazinczy Ferencz: *Udvari tanácsos Szirmay Antal úr Élete. Tulajdon jegyzései után*. (Felső Magyarországi Minerva 1825. évf. 349—354. l.) Hormayr: *Taschenbuch* 1821. Szirmay Antal: *Notitia Topographica Comitatus Zempleniensis* p. 380. *Notitia Ugochiensis* pag. 108—111. Utánnuk Nagy Iván: Magyarország Családai X. 739. l., ki más genealogiai munkák fölhasználásával is, a Szirmay cs. történetét és leszármazását legteljesebben adja. A Rák mondát elfogadja, sőt a «*Magyar Nemzetségi Zsebkönyvben*» is fölálhatjuk azt.

korántsem oly naiv, jó hiszemű, sok nemzedéken keresztül híven ápolt, s bár mesés, de historiai tényekkel kapcsolatos, a nép phantasiája által kibővített és csodálatos színekbe öltöztetett traditióval állunk szemközt, mint a milyen p. o. hogy mást ne említsek — az irodalmunkban, ezen a helyen is többször vitatott *Micz bán* és hét fiának mondája. Mert a Szirmay család története, eredete és elágazása, úgy a mint ezt napjainkig hirdetik, részint tudákos okoskodásból vagy közönséges hízlekedésből keletkezett mese, részint czélzatosan, mesterségesen gyártott és bár létező, de szándékosan félre magyarázott vagy sohasem létezett oklevelekkel támogatott s magát historiai igazságnak hazudó koholmány, melylyel egy — családjá fényes multjára rendkívül hiu, előkelő összeköttetések után sóvárgó, bár ugyanazon név viselői által parvenenek tekintett — tudós eszes ember hízlekedett önmagának s másoknak és ámitotta a jó hiszemű közönséget.

Szirmay Antal udvari tanácsosról van szó, ki mint egy alacsony sorsból fölemelkedett s a meggazdagodás eszközeiben nem válogató fogas prókátornak jeles tehetségekkel felruházott s tudományosan képzett egyetlen fia, a polgári életben előkelő méltóságot, az irodalomban hírt, nevet szerzett magának s a ki egy ösmeretlen kortársának jellemzése szerint: «*jó szívű, derék ember lehetne, ha a bölcsőbbek tanácsát megfogadva, a hízlekedés helyett az egyenes ösvényen járt volna.*»¹ De valamint a közéletben, úgy a tudományos pályán sem követte az egyenes ösvényt. Kitarató, tehetséges munkása volt az irodalomnak, de fönmaradt műveit vizsgálva, lépten nyomon arra a meggyőződésre jutunk, hogy hiányzik azokból a *történetíró igazelvűsége*.

A zemplénavármegyei előkelő, gazdag Szirmayak lenézték a feltörekvő, tehetséges ifjút és — jogosan-e vagy jogtalanul? e sorok folyamán majd kiviláglik — megtagadtak vele minden atyafiságot. Hiszen jól ösmerhették atyját még abból az időből, mikor a Kazinczyaknál s más uraságoknál szolgált, a kik később is pártját fogták s támogatták őt pályáján. Vagyonával együtt úgylátszik lelkét is örökségül hagyta fiára. Pedig Antalnak már kedvezőbb

¹ Századok 1882. évf. 423. l.

sors jutott osztályrészül; jólétben, könnyedén nevelkedett s nem kellett volna hizelkednie s magát megalázni senki előtt, hogy saját tehetősége és igyekezete után boldogulhasson. Mégis az volt a jelszava világ életében: «*servare semper cum fortioribus*».¹ Ez emelte föl, ez alázta meg őt s még akkor sem tudott megszabadulni hatalma alól, mikor káros következtetéseit nyilván tapasztalhatta. Mert nem politikai hitvallás, nem a világban való előre haladás czéltudatos eszköze volt ez Szirmaynál, de igazi érzés, mely lelke mélyében gyökeredzett s melynek eltörülhetetlen bélyegét irodalmi munkássága is magán viseli.

Most vizsgáljuk meg közelebbről azokat az okleveleket, melyek a család őseiről és két ágra szakadásáról szólnak.

Mindenek előtt konstatálhatjuk, hogy a Bécsben 1695. február 20-án kiállított bárói diploma nem csak a szittyá eredetről, de *Rák* vitézről is mélységesen hallgat. Pedig hűségesen előszámlálja a Szirmay család jeles őseit, közöttük mindjárt első helyen *Györgyöt* (Pál fiát), a ki Bajazet török szultán ellen Zsigmond király oldala mellett harczolt, később pedig Istriában, Lombardiában, Burgundiában, Angol- és Franciaországban stb. az anyaszentegyház s a római birodalom hatalmának öregbedésén munkálkodott; dicséri Mihályfia *Pálnak* nagy vitézi voltát, ki Eger várának 1552-iki híres ostroma alatt a *Bebek bátyját* hősiesen megvédelmezte a töröktől,² végezetre pedig az egyházi téren tündöklő *Miklós* egri kanonok majd püspök érdemeit magasztalja, a ki Szirmára, melyet 1290-ben *Szirmai Saul* kardjával szerzett, nova donatiót hozott családjának.³

¹ «Lekének elevensége, könnyeden élt ifju esztendeji s szerencsétlen symboluma: *Servare semper cum fortioribus*: téveszték meg a hol megtévedt» mondja róla Kazinczy Ferencz id. h.

² «Uti ad ipsum Historia quoque Bonfinii et Josephi Sambucii clarum redderit et manifestum» mondja a bárói oklevél.

³ «Nicolaus Zyrra, honorabilis Capituli Agriensis Canonicus et Archidiaconus de Patha, post modum vero ob præclaras virtutes et merita ad Episcopatum Agriensem promotus (?) qui propter res pro Ecclesia Dei et Patria præclare gestas, novumque Dominium super Zirra, quod ante hac in anno 1290. Saulo de Zirra ob militaria merita traditum fuerat, pro se et familia

E szerint tehát a Szirmayak a XVII-ik században, névvel nevezhető legelső ősöknek még *Sault* tartották. Rák hőstetteiről, Szántó birtok adományozásáról, a szirmai várkastély építéséről, az ugocsai ágon tündöklő erdélyi vajdák és főispánok létezéséről semmit sem tudtak. Mert csak nem tételezhető föl oly határtalan szerénység egy ujdonsült báróról, hogy eltagadja a familia dicsőségét, mikor azt a kancellárián, a király neve s pecsétje alatt kiállított fényes oklevélben 100 arany lefizetése mellett a halhatatlanság számára megörökíthette.¹

Az 1707-ben adományozott grófi diplomában a család ősei között a már előszámláltakon kívül említetik még *Szirmai Balázst*, ki 1350-ben Nagy Lajos király alatt Dalmátiában vitézkedett, *Pál*, ki Apuliában szerzett dicsőséget a fejedelem zászlajának, *Simon*, ki Nápolyi András tárnokmestere volt stb., csak épen *Rák* és utódjai hiányoznak e fényes társaságból. Igaz ugyan, hogy itt már a Szirmay ősök a honfoglaló magyarok között szerepelnek, — a mint-hogy a grófi utód joggal követelhetett is ennyit tőlük, — de magának Szirmay Istvánnak leszármazása, a diploma szerint is csak az 1350 körül vitézkedő *Balázsszal* kezdődik, világos tanubizonyoságául annak, hogy az adományos genealogiáját feljebb vinni nem lehetett.

Időrendben haladva tovább, a *Szirmay László* királyi tanácsos és Zemplén vármegyei alispán felett 1776-ban tartott halotti beszéd említi ugyan a család ősnemesi származását, de a mesés hírű *Rákról* nincs tudomása s az elősorolt jeles és nevezetes férfiak között még *Balázst* is hasztalanul keressük. Ott találjuk azonban mindjárt első helyen a család ősei gyanánt feltün-

sua impetravit et obtinuit.» *A bárói diploma eredeti fogalmazványa az Országos Levéltár Udv. kancelláriai osztályában őriztetik.*

¹ B. Ostrovith Pál 1648. május 26-án így ír Petrőczy Istvánnak: «Pozsonban létemkor ugymint 23. martii, szemben lévén Cancellarius urammal, az többi között előhoztuk az te kegyelmed Magnificentíájáról való levelet is, mely mostanság Prágában az Cancellárián készen vagon, kgdnek azért tudtára akarom adni, hogy kgd alkalmatosságot keresvén, letévén az taxát, venné magához az levelet. *Száz arany kívántatik az levéltől, diákoknak ad minimum 6 arany.*» (Orsz. Itár. Petrőczy cs. levéltára II csomó) A század végén sem igen volt magasabb taxája a báróságnak.

tett Szirmay Domokost és testvérét Pétert, Zsigmond király hű kíséretjét, kinek 1414-ben «fami-
liájának örökös jelül, czímerül, maga pecsét-
levelében rákot adott».¹

Végezetre pedig, mikor I. Ferencz király
1802 december 31-én Szirmay Ádámnak, általa
a fiscustól nagy summa pénzen megvásárolt
Rákóczy-féle birtokra, Tolcsvára és Erdő-Bé-
nyére donációt adott, följosítván őt egy-
szersmind a «Tolcsvai és erdőbényei» prædica-
tum használatára is, az erről szóló adomány-
levél említi ugyan a család ősi szittyia eredetét,
de a borsodvármegyei Szirma donációját ép
úgy mint a bárói diploma az 1290-ik évhez
köti, a mi pedig igen fontos momentum a grófi
diploma azon állításával szemben, hogy a Szir-
may ősök mindjárt a honfoglalás után szállották
meg a Sajó mellett a róluk nevezett földet.
A IV. Bélát megmentő Rák vitéznek tehát nyo-
mát itt sem találhatjuk, jeléül annak, hogy az
érdemes férfiú még 1802-ben sem tartatott a
Szirmay család törzsökének.²

Honnan származhatott tehát a nevével kap-
csolatos monda s a nemzetség két ágra szaká-
dásának oklevelekkel támogatott története? Bi-
zony ezt ketten is gyártották, csak azt nem
tudjuk eldönteni, hogy kit illet meg a dicsőség
oroszlán része, Szirmay Antalt-e, vagy azt a
másik névtelen hőst, a ki neki forrásául szolgált?

Már a mult század végén ösmerték tudósaink
IV. Bélának 1260-ban kelt azon oklevelét, mely-
ben bizonyos Krecz, Kupissa és Raák nevezetű
jeles vitézeknek a tatárjárás alatt véghez vitt
hőstetteit jutalmazá és az utókor számára meg-
örökítette.

Nagy ékesszólással és hosszadalmasan el-
beszéli ebben a király, hogy mikor a sajómezei
csata után a mongolok elől kíséretével a ten-
gerparti szigetekre futott, a győzelmes ellenség

¹ Kovács József: Halotti beszéd Szirmay László
felett 1776. (Egyetemi könyvtár).

² «benigne attentis et consideratis fidelitate, fide-
liumque ac utilium servitiorum meritis fidelis nostri E.
Adami Szirmay de eadem, quæ idem vestigiis antenato-
rum suorum inde ab altero adhuc Hunnorum ex Scythia
egressu descendunt et anno jam 1290. atque adeo
ante quinque et quod excedit sæcula donationem de
Zyrma ab militaria merita impetrantium etc.» *Az or-
szágos Levéltár Udv. Cancell. osztályában.*

ott is üldözöbe vette őt. Megrohanta, bekerítette
maroknyi seregét, úgy hogy a menekülésre
többé kilátása sem lehetett. «*Ubi inter nostros
et ipsos Tartaros servato intervallo, nostrorum
funera plusquam ultimis capitis nostri exterminium
more Rachelis jugulo alta ad Dominum
intensius suspirio fundebamus Kyrie Eleyson et
protector noster aspice Deus gementes exclamaba-
mus, vitam nostram et nostrorum summo desiderio
a mortis arctius evitare cogebamur, jam elisi et
praecepti praecipiti terribilem necem in momento
exspectabamus*» ... abban a pillanatban az ur
Isten különös kegyelme segített rajta, mert
három elszánt vitéz ifju (de Sirmio oriundi)
Krecz, Kuppissa és Raák «*quasi de nube Olimpi
a Parecleto missi*» hivatlanul, zsoldra, jutalomra
nem számítva, 38 jó fegyveres társával előrohant,
megtámadták, visszaverték a vérszomjas tatárokat
és csodával határos hőstetteket vivén véghez,
kiszabadították őt a halál torkából.

A tudós Katona nagy történeti művének azon
része, melyben ezt az épületes oklevelet közölte,
1783-ban jelent meg. (*Historia Crit. Tom. V. p.
1052.*) Szirmay Antal is épen abban az időben
gyűjtötte az anyagot Zemplénmegye monogra-
phiájához s minthogy munkájának első részét
csak 1797-ben rendezte sajtó alá,¹ Katonának
később megjelent kötetét is kényelmesen át-
tanulmányozhatá. Őt azonban mindenek felett
Rák vitéz érdekelte s az a körülmény, hogy a
Szirmayak rákot viselnek czímerükben és a
Muhi puszta a Sajó mellett a borsodvármegyei
Szirma falu közelében fekszik, nagy szegyet ütött
az udvari tanácsos úr fejébe. Miért ne lehetne
Rák a Szirmayak őse? — gondolá magában —
hisz derék, vitéz levante volt, bizony beérhetik
vele! Igaz ugyan, hogy a király megmentőiről,
közöttük tehát Rák vitézről is nyilván monda-
tik, hogy «*de Sirmio oriundi*», a Szirmay nem-
zetségről pedig a grófi diploma is határozottan
azt állítja, hogy Szittyiából eredt, a mi bizony
capitalis ellentmondás, de hát nem azért volt
Antal úr laureatus poeta, «*költésben és versszer-
zésben koszorús*», hogy minden csekélységen
fennakadjon! Meg is magyarázta Zemplénmegye
monographiájában e látszólagos ellentmondást

¹ A munkát 1803-ban adta ki Kovachich, de Szir-
may 1797-ben frt előszót a bevégzett műhöz.

olyan takarosan, hogy még az ázsiai eredetükre rendkívül büszke utódoknak is gyönyörűségük telhetett benne: A nemzetség törzsöke keleten nőtt ugyan, de a honfoglalásban részt vett ősök előbb a Szerémségen telepedtek le (*in Syrmio*), minek folytán a magyarok *Szirmiai*, majd könnyebb kimondás okáért *Szirmay*oknak nevezték őket.¹ Ezzel azután Rák is rehabilitáltatott.

Ilyen formán okoskodott és írt az udvari tanácsos úr, számítván mások tudatlanságára és jóhiszeműségére, sőt mint alább látni fogjuk, a szó teljes értelmében vakmerő játékot üzött a tudományal.

1805-ben jelent meg ugyanis «*Notitia politica, historica, topographica Comitatus Ugochiensis*» cz. munkája, melyben családja történetét ismét bőségesen tárgyalja, Lehóczky, Pray s mások tekintélyére való hivatkozással bizonyítgatván a Szirmay név és nemzetség ázsiai eredetét. Most már nem elégszik meg azzal a magyarázattal, hogy az ősökre a Szerémségről ragadt a *Szirmay* név, mert hiszen — úgymond — Syrmium magyarul *Szerémnek*, *Szerémségnek* mondatik, hanem a IV. Béla-féle oklevélnek Rákra vonatkozó ezen kifejezése alatt «*de Syrmio oriundus*» egyenesen a Sajó menti *Szirmát* érti, ráfogván a jámbor íródéákra, hogy nem tudott magyarul s idézett szavaival tulajdonképen csak azt akarta kifejezni, hogy a hős Szirmából való volt. Föltevéésének legfőbb bizonyítékát pedig abban találja, hogy a Sajó parti Szirma igen közel, a Szerémség ellenben nagy távolságra fekszik a csata színhelyétől s talán még a híre sem érkezett el oda a mongolok beütésének, mikor már Rák vitéz 38 társával elő rohanva, megmentette a király életét.² Ez bizony elég meggyőző okoskodás, nem is kell hozzá valami

túlságos jóhiszeműség, de okvetetlenül szükséges, hogy az ember a sokat emlegetett IV. Béla féle oklevelet végig ne olvassa, ha csak azt nem akarja, hogy Rák létezésében s a történetíró Szirmay Antal igaz elvűségében vetett bizodalma alapján meg ne rendüljön. A fentebb idézett oklevél ugyanis nem a Sajó mellett, *de világosan és félremagyarázhatatlanul a dalmát partvidéken vívott csatáról s Veglia szigetéről emlékezik*, ehhez pedig a Szerémség valamivel talán még is csak közelebb fekszik, mint a borsodvármegyei Szirma? Hiszen bölcsen tudta ezt az udvari tanácsos úr, hanem úgy gondolkodott, hogy nem szükséges mindenkinek tudni, sőt a legnagyobb cynismussal még meg is leczkértette az íródéákat, hogy nem volt képes magát correctül kifejezni, pedig hát ez nagyon jól tudta, hogy mit csinál és kár volt Szirmay Antalnak bele avatkozni az ő mesterségébe.

Mert a tenger melléki csatáról s a királymentő hősökről szóló oklevél, a mint ezt történetíróink, különösen pedig a kik az Árpádok korával tüzetesen foglalkoznak, már régóta tudják, az ügyetlenebb fajta hamisítások közé tartozik, sőt még társait is ki lehet jelölni, melyek valószínűleg ugyanabban a műhelyben s azonos czélokból gyártattak. De tartalmát s a benne foglalt tények valótlanágát nem is tekintve, melyek a korszak avatott ösmerői előtt magukban véve is elegendő bizonyítékai hamis voltának, nagyon kevés jártassága lehet annak a diplomatikában, sőt egyáltalában nem is ösmeri a XIII-ik század okleveleinek hangját, stílusát s egyéb jellemző sajátságait, a ki egyszeri átolvasás után tüstént nem tudja magát mihez tartani, s határozott véleményt nem formál magának hitelessége felől. De azt tartjuk, kár is erre több szót vesztegetni, s nyugodt lélekkel constátálhatjuk, hogy a IV. Bélának tulajdonított oklevél hamisítvány lévén, *Rák vitéz létezésének alapja is megdőlt, magától, összeomlik*.

És ha szinte akadna is valaki, a ki elkésredetten lándzsát törne a diploma hitelessége mellett s valami csodálatos, általunk el sem képzelhető módon bebizonyítaná, hogy az minden gyanun felül áll: a Szirmay család eredete még akkor is képtelen mese maradna.

Mert lássuk csak közelebről, mire tanít bennünket ez az oklevél?

¹ «Est Szirmaiorum genus in Comitatu Zemplén perantiquæ nobilitatis . . . Cum postrema Hungarorum in Pannonia adventu consedissee videtur in Syrmia, ideo successive Hungaris *Szirmiai*, dein per abbreviationem *Szirmay* dictum. Numerosum fuisse ostendit diploma Belæ IV. Regis apud Katona etc.» Nyomhan rá közli a Rákra vonatkozó oklevél kivonatát. *Id. m. 380. l.*

² «præcitatum diploma locum habitationis Szirmaionum non *Syrmium*, ast corrupto per concinnatorem diplomatis hominem exterum et linguæ Ungariçæ ignarum in latino vocabulo locum sessionis eorum *Szirma* indigitare nobis videtur.» *Notitia Cottus Ugochiensis*. pag. 109.

Legelőször is megtudjuk belőle, hogy *Rák*, jóllehet súlyos sebeket kapott és 25 társa hullott el mellette, szerencsésen megmenekült a csatából s haza ment a Szerémségre. Már kenyérének javát megette, mikor jó Béla királyunknak, úgy 19—20 esztendő múlva egyszer csak véletlenül eszébe jutott, hogy a jeles férfinak, a ki életét megmentette, ő bizony adósa maradt. Hogy tehát mulasztását jóvá tegye, két vitéz társával együtt, kik szerencséjükre még szintén életben voltak, rengeteg birtokot adományozott neki, pallosjoggal s annyi sok jeles kiváltsággal és szabadalommal ruházván föl azt, hogy valóságos kis király lett a maga birodalmában.

Ez a birodalom pedig *Zágráb vármegyében* feküdt, s jogos tulajdonosai a XIV-ik században a *draganichi* nemesek (nobiles de villa Draganich) majd a XVI. század vége felé bizonyos *Livbich Fános* kanonok és rokonai voltak, szóval mindig horvátok bírták.¹

Most tehát azt kérdezhetjük, mi haszna van a Szirmayak családfájának abból, ha a IV. Béla-féle oklevél hitelesnek bizonyul? Lett légyen bár *Rák* nem phantom, de husból és vérből álló valóságos ember, azért a család eredete és lezármazása, úgy a mint ezt Szirmay Antalnál olvassuk, közönséges humbug marad és *Rák* úr egyáltalában nem érdemi meg azt a nagy tisztességet, hogy babérkoszorút tartó névrokona, a Szirmayak címerében, az ő halhatatlanságát hirdesse. De hát ez reánk nézve utóvégre is csekély fontossággal bír, és sokkal inkább érdekkel bennünket az a sajátságos körülmény, hogy míg a tiszteletre méltó oklevélhamisító megszabadítja hősét a csatából, sőt Béla király nevében magas kitüntetésekben is részesíti, addig az udvari tanácsos úr sokkal kegyetlenebbül bánik vele s mint legnagyobb hőst azon 38 «*Szirmay Fábíus*» között, kiknek vére pirosra festette a Sajó vizét, áldozatul dobja a vérszomjas tatároknak. Még szép tőle, hogy legalább árván maradt gyermekeiről gondoskodik,

¹ Kercselich: *Historiarum Cathed. Ecclesiae Zagrabienensis pars I. pag. 329. és köv. II.* Megtudjuk innen, hogy a hamisítvány Rudolf királynak I. Lajos, Zsigmond, II. Ulászló, II. Lajos, Ferdinánd és Miksa megerősítő transumptumait magában foglaló, 1583-iki átiratában maradt fenn. A legelső átirás tehát 1354-ben készült.

a Sajó parti *Szántó* birtokot adományoztatván nekik a királylyal.

Az ember szinte hajlandó volna azt hinni, hogy két hasonló nevű vitézről vagy legalább is oly emberről van szó, ki már félig-meddig mondai alakká váltott, ha nem tudná, hogy Szirmay Katona művét használta forrásul, egyszerűen átírva abból a Rákra vonatkozó oklevelet. Mi magyarázza meg tehát e szembeszökő ellentmondást, hiszen csak józan észszel nem tehetjük föl Szirmay Antalról, hogy a már nyilvánosságra hocsátott s régibb idő óta ösmert oklevelet *czéljaihoz* képest meghamisította volna?

No nem is egészen így áll a dolog. Az udvari tanácsos úr csak többet következtetett abból, mint a mennyit saját jól fölfogott érdekében következtetnie szabad lett volna.

Ő ugyanis a tudós *Katona* munkájának azt a kötetét használta, melyben a sokszor említett hamis oklevélnek csak rövid kivonata közöltetik. Ebből pedig nem tudott meg egyebet, mint hogy *Rák* vitéz társaival együtt megmentette a király életét.¹ De hát ez épen elég volt neki, a többit úgy is föltalálta saját élénk phantasiájában, melynek szabad működését a tudott tények csak akadályozták volna. Hiszen még abból a pár sornyi kivonatból is el kellett egyetmást tagadnia, hogy *Rák* beválják, p. o. azt, hogy a csata a dalmát partvidéken s nem a Sajó mellett történt. Képzeljük el csak, mily kritikus helyzetbe jut szegény, ha még a zágrábi uradalom adományozásáról is tudomást kell vennie, mikor a «*de Syrmio*» kifejezésnek a borsodvármegyei Szirmára való vonatkoztatása is annyi erőlködésébe került! Egy szóval nagy szerencse volt Rákra nézve, hogy az udvari tanácsos úr (tegyük fel a legjobbat), Katonának csak V-ik kötetét lapozgatta, mert máskülönbén alig juthatott volna el ahhoz a nem remélt kitüntetéshez, hogy az ázsiai eredetű, grófi ágon is tündöklő büszke Szirmay családnak őse legyen. Ezek után pedig nem volt más hátra, mint a közös őstől való származás alapján kimutatni a kapcsolatot a Szirmayak borsodi és ugocsai ága között.

¹ Katona Kerchelich után id. h. majd ismét a VI. kötetben bővebben. Fejér Cod. Dipl. tom. IV. vol. 2. p. 410 kivonatban, ismét tom. X. vol. 8. p. 383 egész terjedelmében 1264. datum alatt.

Ez már — mint mondani szokás — csak gyermekjáték volt az udvari tanácsos úrra nézve s jóformán a saját levelesládájából is kitelt.

Mindenekelőtt erre a czélra szolgált IV. László királynak állítólag 1273-ban kelt donatiója, melyben *Rák* fiainak a tőlük elvett Szántó birtokért cserébe az ugocsvármegyei Heten földet adja, melynek ős lakói, a bessenyők kipuштultak.

«Quod cum nos terram Zantho, Otthobor, Jannus et Cheburkæ filiorum Raak, *vulgariter Zirma vocatorum*, quam ex donatione avi nostri carissimi piæ memoriæ Belæ illustris regis Hungariæ dignoscebatur possedisse, in districtu Borsod existentem, ab Otthobor et fratribus ejus pro sustentatione nostra recepissemus, volentes siquidem eisdem simili concambio providere, in concambium ejusdem terram Hethen, in comitatu Ugocha existentem *in qua antea Bissen de Hethen residebant* nunc vacuum et habitatoribus destitutum, eidem Otthobor et fratribus suis ac heredibus, heredumque successoribus, de plenitudine nostræ gratiæ contulimus jure perpetuo possidendam. Datum in Thorna XII. kal. Decemb. per manus discreti viri Pauli Episcopi Vespreniensis, aulæ nostræ cancellarii, anno Domini 1273, regni autem nostri II.»

Ez oklevélkivonatra vonatkozó észrevételeinket alább fogjuk megtenni, s most csak azt jegyezzük meg, hogy Kazinczy adta ki Szirmay Antal kéziratái közül.

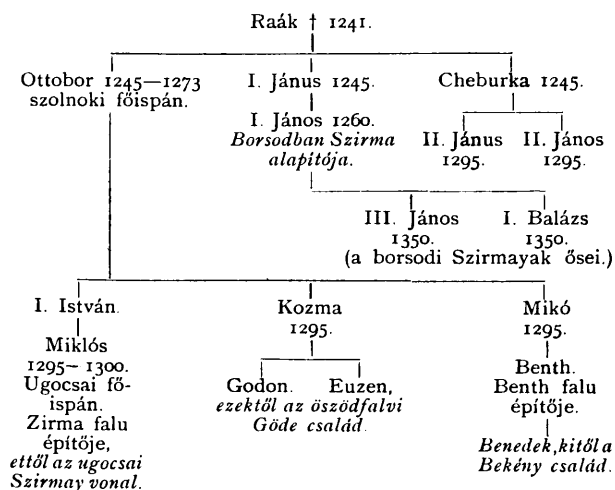
Lássuk tehát a második bizonyítékot.

III. Endre király Budán 1295 «sabbatho proximo post quindenas Penthecostes» kelt oklevele által Miklóst az *István*, Kozmát és Mikót az *Otthobor*, Jannust és Jánost a *Cheburka* fiait, az Ugoicsa vármegyében fekvő *Heten* föld birodalmában megerősítette: «*quemadmodum prædictam terram per modum concambii facta cum terra Zantho mediante privilegio domini Ladislai quondam illustris regis Hungariæ carissimi fratris nostri patruelis dignoscuntur juste et legitime possedisse.*»¹

¹ «*Hetenyi Bessenyeyek*» olvassuk az oklevélkivonatban magyarázatképen, mely minden bizonynyal Szirmay eszejárása mellett tanuskodik s olyanforma mint mikor *Felicianus* ugoicsai comesből «*Féleszü Jánost*» csinál.

² Megvan a leleszi convent 1478-iki átiratában is.

Szirmay szerint a most említett rokonok nagyszámu ivadékai, jelesen Ethem, Benth v. Becken, Tivadar, Euzud, Cható, Forgolány, András, Farkas, Péter stb. *Heten* földét egymás között felosztották, s annak területén a nevükről nevezett Bökény, Forgolány, Tivadar, Öszödfalva, Chatóháza, Péterfalva, Andrásfalva, Farkasfalva helységeket alapították, még pedig *Istvánfia Miklós* 1300 körül a Tisza parti *Szirmát*, Kozma és Mikó maradékai a szomszédos *Bökényt* és *Öszödfalvát*. Ugyancsak Rák vitéznek Borsodból Ugoicsa vármegyébe szakadt nagy számra felszaporodott vérei népesítették volna be *Hethen*, *Csoma* és *Veléthe* földjét, hasonló nevű családokat alapítván ott. Ekép tehát Ugoicsa vármegye első civilisatiója jórészen a Szirmay ősöknek volna köszönhető, kiknek közös törzsből való származásuk és két ágra szakadásuk mellett a következő genealogiai tábla van hivatva bizony-ságot tenni:

Át kellett vennünk okvetetlenül *Nagy Iván* ösmeretes munkájából ezt a jeles táblázatot, melyet saját vallomása szerint, Szirmay Antalnak nyomtatásban megjelent munkáiból s a tudós jezsuita Wagner kézirati gyűjteményéből, teljes jóhiszeműséggel állított össze, mert a már elmondottak s még ezután elmondandók ez által lesznek legkönnyebben megérthetőkké. Most pedig áttérhetünk az 1273-iki oklevélkivonatra, mely a nemzetség két ága között való állítólagos kapcsolatnak legfontosabb láncszemét képezi.

Hogy Kun Lászlónak *Heten* (ma Hetenyi-

falu Ugocsa vármegyében) földéről szóló csereadománya, már akár előbb vagy utóbb, tényleg megtörtént, s hogy az adományosok *Othobor* és társai voltak, azt III. Endre királynak 1295-ben kelt hiteles oklevele, melynek 1324-ből illetőleg 1478-ból származó átíratát a leleszi convent levéltárában magunk is olvastuk, föltétlenül bizonyítja. Sőt ösmerünk egy oklevél-regesztát, mely szerint IV. László király 1280-ban *Istvánfia* Miklóst, *Othoborfiai* Kozmát és Mikót, *Cseburkafiai* Janust és Jánost a tőle cserébe kapott *Heten* és *Veléte* ugocsai földek birodalmában megerősíti; tudomásunk van végre arról, hogy nevezett földek birtokosai 1337-ben és 1397-ben néhai László király privilegiuma értelmében járatták meg a határokat.¹

Úgy látszik azonban, hogy ez a privilegium örökre eltűnt, nekünk legalább minden kutatásunk sikertelen maradt s mert Szirmay Antal gondosan eltitkolja előttünk a fontos oklevél hollétét, le kell mondanunk arról a reményről, hogy magával az eredeti diplomával bizonyíthassuk be, hogy abban a Szirmay-féle kivonat «*filiorum Raak*» és «*vulgariter Zirna*» kifejezései nem fordulnak elő. No de még ez se baj, mert ha tudjuk, hogy az udvari tanácsos úrnak mily nagy szüksége volt az idézett szavakra, ha látjuk, hogy *Othobor* és társai sem 1280-ban, sem 1295-ben nem mondatnak *Rák fiainak*, végre ha meggyőződünk arról, hogy az 1337-ben és 1397-ben ősi birtokaik határát igazító Ugocsa vármegyei nemeseknek *épen semmi közük sincs a Szirmayakhoz*: ösmervén az udvari tanácsos úr célját, a «*vulgariter Zirna*» szavakban rejlő nagy anachronismus figyelembe vétele nélkül is határozottan állíthatjuk az általunk csak kivonatban ösmert 1273-iki oklevél hamis voltát.

De a mellékkörülmények is ékesszólóan bizonyítanak.

Ugyanis nincs nyoma, hogy Szirmay Antal a királyi táblán folytatott *joggyökös* perekben a Kun László-féle adománylevelet valaha fölhasználta volna, még csak nem is hivatkozott reá, jól tudván, hogy az *adversa pars* kívánságára föl is kell azt mutatnia és mindannyiszor III. Endre 1295-iki nova donatiójával allegált, holott ha

szinte más czélből nem is, de leszármazásának elosmertetése végett pusztá hiúságból okvetetlenül publikálta volna azt, ha t. i. fontos okai nem lettek volna az ellenkezőre.

Sőt óvatossága annyira ment, hogy nyomtatásban megjelent munkáiban határozottan állítja ugyan, hogy Szántó birtokot legelsőben IV. Béla adományozta 1245-ben a Sajónál el-esett Rák fiainak, a kiket a diploma «*vulgariter Zirna*» melléknévvel említi,¹ de sem az erre vonatkozó, sem pedig a Kun László-féle adománylevelet soha még csak szó szerinti kivonatban sem közli, hollétükről nem világosít föl bennünket, a mi már magában véve is gyanus körülmény, mert alig van rá példa, hogy forrásait elhallgatná.

De azok után is, a miket Rákról fentebb elmondottunk, már szükségtelen ezt a kérdést tovább tárgyalnunk. Nyilvánvaló, hogy IV. Béla donatiója soha meg nem történt s azt csak Szirmay Antal koholta, hogy a Sajó parti és Tisza menti idegen Szirmay hajtásokat Rák nemes törzsökébe annál könnyebben beolthassa. Hasonlóképen erre a czélra szolgált volna Kun Lászlónak 1273-iki donatiója. Ugyanis az udvari tanácsos úr *Heten* birtok adományozásának ösmeretes ténye *alapján* gyártotta azon oklevelet, mely *Othobort*, *Janust* és *Cseburkát*, az igazi adományosok apáit, nemcsak vérséges kapcsolatba hozza a nemzetség kiválasztott őseivel, de ennek létezését szilárdabb alapokra fektetvén, egyszersmind a Szirmayak borsodi és ugocsai vonalának együvé tartozását is hivatva van bizonyítani. Az udvari tanácsos úr céljai azonban olyannyira szembeszökők s buzgalmában úgy megfeledezett minden körültekintő óvatosságról, hogy a hamisítást úgyszólván a gyermek is fölismerheti s a történetíró minden fejtörés nélkül rájöhet, hogy a *Rák-Szirmay-féle* nexus vakmerő koholmány.

Érdekes a IV. László nevére hamisított oklevélnek azon állítása, hogy az Ugocsa vármegyei *Heten* föld őslakosai, a *bessenyők* ki-

¹ Fejér: Codex. Dipl. Tom. V. vol. 3. p. 72. *Leleszi országos Levéltár. Mand. statut. et Metules.*

¹ •Hujus ergo *Raak* in pugna occumbentis filiis *Othobor*, *Jannus* et *Cseburka*, vulgariter autem (uti diploma loquitur) *Zirna* vocatis, idem Rex *Bela IV* terram *Zantho* ad fluvium *Sovioiu* positam, habitatoribus vacuum donavit anno 1245. *Notitia Topographica Zempleniensis* 380. l.

pusztultak, mert ebből a hamisítás genesisét is voltaképen megismerhetjük.

A bessenyők kipusztulása magában véve egyáltalában nem hihetetlen, még csak nem is meglepő dolog s ezért bizony nagy hiba volna kétségbe vonni valamely oklevél hitelességét.

De lássuk csak közelebbről, hogy és miképp pusztultak ki azok a bessenyők?

Szirmay Antal Anonymus olvasgatása közben fölfedezte, hogy a honfoglaló magyarokkal *Toxus* vezér alatt bejött kunok vagy bessenyők között volt egy *Helén* nevezetű előkelő vitéz («quidam nobilissimus miles nomine Heten»), a ki az új hazában nagy birtokot kapott. Minthogy pedig Pray értekezése szerint a bessenyők a Tisza mellé szállottak, az Ugocsa vármegyei Heten pedig történetesen szintén a Tisza partján épült, ez épen elég volt Szirmaynak ahhoz, hogy a vitéz urat oda telepítse, mondván, hogy ez a föld róla neveztetett aztán *Helennek*. De mert azt később Kun László *Otthobor szolnoki ispánnak* adományozta, világos, hogy Heten nemzetségének a tatárjárás alatt ki kellett pusztulnia.¹

Összevetve most már Ugocsa vármegye monographiájának idézett passusát Kun Lászlónak sokszor emlegetett donatiójával, tapasztalni fogjuk, hogy abban Szirmay elég orczátlánul a maga alaptalan combinatióját tünteti föl historiai igazság gyanánt és talán épen azért óvakodott nyilvánosságra bocsátani hamisítványát, mert tartott tőle, hogy az élesebb szemű kortársak — főképp azok, kik munkáit alaposan ösmerték — gyanuba veszik őt.

De okunk van hinni, hogy már enélkül is gyanakodtak reá s véleményünk szerint egyedül az a körülmény mentette meg őt a lepleztetéstől, hogy az irodalmi kritika még ebben az időben nálunk úgyszólván gyermekkorát élte, s oly magas állású emberekkel szemben, mint az udvari tanácsos úr, csaknem egészen elnémult, vagy legfeljebb — mint ezt a még ifju, de már akkor nagy tudományú *Horvát István* példája is bizonyítja — nagyon bátortalan hangon szólalt meg.²

¹ Notitia Ugochiensis pag. 133.

² Horvát István: *Néhány okok melyek az 1339-iki levél eredetét kétségessé teszik. Pest 1804.* Tudvalevőleg Szirmay Zemplén vármegye monographiájában közre bo-

Mi azonban — szerencsésebb kor szülöttei — nem csak betekintheünk a mai napiglan sokat emlegetett s bizonyos tekintetben népszerű író műhelyébe, de minden aggodalom nélkül színről színre is megösmertethetjük őt a tudományos világgal, mely a történeti igazság ellen elkövetett bűneit még mindig hajlandó egyrészt a kor naiv fölfogásának tulajdonítani, másrészt pedig jóhiszemű tévedésnek tartani.

Megengedjük, hogy néha ezek is közreműködhettek, de statistikával szolgálhatunk annak bizonyítására, hogy Szirmay legtöbbször rosszakarátú tendenciával járt el s habozás nélkül meghamisította az oklevelek értelmét, ha céljai úgy kívánták, vagy ha ez által saját és mások családi híuságának hizeleggetett. Készséggel elősmerjük, hogy nem tartozott a legveszedelmesebb fajta hamisítók közé s korántsem vitte annyira, mint nagyhirű collegája gr. *Kemény József*, a ki történetírói babérait (?) az általa rendszeresen gyártott okleveleknek köszönheti, mert jobbára csak toldotta-foldotta a keze ügyébe eső okmányokat, belopván azokba, a mire épen szüksége volt, de így is eleget ártott a történetírásnak és működését erkölcsi szempontból nem is jellemelve, mint historikus hitelét, becsületét örökre elvesztette.

Vessünk csak egy tekintetet az adataiból összeállított genealogiai táblára.

Hogy Otthobor szolnoki ispánsága alaptalan koholmány, ezt úgy véljük e folyóirat hasábjain legalább, bizonyítgatnunk is fölösleges, s bár Szirmay szerint a IV. Lászlóval közölt csere szerződés idején 1273-ban viselte volna e méltóságot, mégis az erről szóló hamisítványban egyszerűen csak *Otthobor*-nak neveztetik. A dolognak alighanem az a magyarázata, hogy az udvari tanácsos úr valószínűleg belátta, hogy nem lesz tanácsos hősével együtt ennyire exponálni magát is, minélfogva a «comes de Zownuk» szavak a hamisítványba fel se vétettek.¹ De

csátott egy 1339-iki magyar nyelvű osztály és határjáró levelet, állítván, hogy annak *eredetije saját levéltárában van*, mely országszerte nagy érdeklődést keltett, a magyar nyelv 500 esztendő közhasználatát bizonyítván. Ez ellen szállott síkra Horvát, kimutatván, hogy legjobb esetben is újabbkori fordításról lehet szó. Nekünk úgy tetszik, a fordító maga Szirmay volt.

¹ Tudnunk kell, hogy Szirmay Antal családja történetét összeállítván, a vonatkozó adatokkal együtt Ka-

nem végezhettek ily könnyen *Miklóssal*, ki állítólag István erdélyi vajda fia, és ugocsai főispán volt. Sőt ezt megelőzőleg rövid ideig még a szolnoki ispánságot is viselte.¹

Ő volna hát az a híres férfiú, ki megalapítván a Tisza parti *Szirmát*, mint zászlós úr s Nagy Lajos királynak kedvelt híve a család ifjabb ágának is dicsőséget szerzett.

Igaz ugyan, hogy minek utánna faluját 1300-ban felépítette, ötven esztendeig azt sem tudjuk róla, él-e nem-e? úgy hogy 1352-iki főispánsága valóságos *«Deus ex machina»*, de hát Szirmay Antal kinevezési decretumát is közli, melyből arról értesülünk, hogy elődje bizonyos *Domokos mester* a Furgulán fia volt mint administrator, kit I. Lajos király *szolgálati érdemeinek teljes elismerése mellett* mentett föl állásától.² Nagy kár, hogy ez érdekes oklevélnek, melyben többek között *«proventus fisci et camerae nostrae»* kifejezések fordulnak elő, eredetijét, sok más a Szirmay nemzetség régi dicsőségét hirdető privilegiumokkal együtt 1717-ben elrabolták és megsemmisítették a kutyafejű tatárok, még nagyobb, hogy az abban szereplő Miklós comes sokszor *István erdélyi vajda fiának* mondatik, mert hát minden valamire való historikus tudja, hogy volt ugyan Erdélynek 1345-től 1350 végeig *István* nevezetű vajdája, de ez senki más mint a névvel neves, hirrel híres Laczkfi István, a dicsőséges nápolyi hadjárat vezére, a későbbi horvát- és tótországi bán, kinek fia *Miklós* 1366-ban mint ugocsai főispán szerepel, testvére *Laczkfi András* székely ispán pedig 1349-ben de kétségtelenül már előbb is viselte ezt a tisztséget, eladdig, míg az 1353-ik év közepén macsói bánnak nevezte ki őt Lajos király.³ Ugyilátszik,

zinczy Ferencznek adta át vagy hagyományozá teljesebb kidolgozás végett. Ezek között volt az 1273-iki hamisítvány is. És mert oka lehetett attól tartani, hogy Kazinczy a kéziratot másokkal is közölni fogja (a mint tényleg közölte), inkább fölládozott valamit családi hiúságából. L. *Kazinczy levelét a Szirmay Kalós család leveles ládájában*.

¹ «Nicolaus de Zyrmá Comes de Zownuk Capitaneus» Nyaláb várából Husvét első napján *«contra canes Tartaros»* insurrectiot hirdet. *Ugocha* 11. l.

² U. o. 33. l.

³ A kerek-egyházi Laczkfiak családfája: Dr. Karácsonyi Jánostól. (Turul 1886. IV. füzet) Laczkfi András főispánságára nézve eredeti oklevelek az Újhelyi cs. levéltárában.

hogy mialatt ő 1350—1352-ig nápolyi helytartó volt, Ugocsa nem kapott új főispánt, hanem addig *Domokos* (dictus Macska) huszti és nyalábi várnagy kormányozott a megyében. 1353-ban az erdélyi vajdaságot a macsói bánsággal cserélvén föl, így lett helyébe unokaöccse *Laczkfi Miklós* ugocsai főispán.

Mindezt pedig csak annak a bizonyítására hoztuk föl, hogy Szirmay István ép oly kevéssé volt erdélyi vajda, mint fia *Miklós* ugocsai főispán. Az első ugyan pusztá állítás, melyet az udvari tanácsos úrnak legfeljebb *Pesty Frigyes* hitt el,¹ de a második oklevelek által is támogatott hazugság, melyet egyszer s mindenkorra ki akarunk küszöbölni a történelemből. Jellemző, hogy Szirmay Antal már Zemplén vármegye monographiájában említi ugyan, hogy nevezett Miklós, Nagy Lajos uralkodása alatt ugocsai főispán volt, de itt csak *Bél Mátyás* kézirati munkájára hivatkozik s még csak határozott datumot sem említ, alig pár év mulva azonban *saját archivumából* már oklevelet is közöl ennek igazolására.²

Azt hiszszük, hogy az előadottak után a szóban forgó okleveleknek hamis voltát bővebben bizonyíthatnunk egészen fölösleges, sőt ez a feladat szorosán véve célunkhoz sem igen tartozhatik. Meg kell azonban említenünk, hogy Szirmay Antal és atyja bizonyos táblai porökhöz csatolt kétségtelen hitelességű oklevelek szerint *Miklóstól* származtatják ugyan magukat, de ez a Miklós — a mint erre bennünket épen azok a hiteles documentumok tanítanak — 1339-ben már nem élt s így az ugocsai comes-sel azonos nem lehetett. Akadunk ugyan később egy másik Szirmay Miklósról is Ugocsa vármegyében, de ez történetesen *András* fia volt s otthon ülő falusi nemes létére a babérokat csak mint *«homo regius»* szedegette.³

Mindezek után pedig kijelentjük, hogy 1. a

¹ Eltűnt vármegyék I. k. 112. l.

² Szirmay szerint *Bél Mátyás* Róbert Károly alatt *Drágffy Jánost (!?)* és Pásztóhy Bálintot, I. Lajos alatt *Szirmay Miklóst* nevezte volna meg ugocsai főispánok gyanánt. Az udvari tanácsos úr itt egyszersmind a családját illető bizonyos 1352-iki donatióról is emlékezik, melyről alább mi is fogunk szólni. *Notitia topographica Zempleniensis* pag 381.

³ L. alább.

Szirmay család eredete és leszármazása, úgy a mint ezt szakmunkáinkban ma napság olvashatjuk, tökéletesen hamis; 2. a mesék birodalmába tartozó *Rakot* nem is említve, Otthobornak és rokonainak semmi közük sincs a Szirmayakhoz; 3. a nemzetség úgynevezett borsodi és ugocsaí vonala között a pusztá névazonosságán kívül más kapcsolat sohasem létezett.

Most tehát áttérhetünk állításainknak részletes bizonyítására, már t. i. a mennyiben ezek még bővebb igazolásra szorulnának. De mielőtt ehhez fognánk, érezzük, hogy meg kell felel-

nünk arra az önkénytelenül feltámadó s bizonyára indokolt és jogos kérdésre: Micsoda különös oka lehetett Szirmay Antalnak az őt lenéző és megtagadó család régi dicsőségét kikeresni a homályból, gőgös büszkeségét nevelni, hiuságának hizelegni gyakran még oly eszközök segítségével is, melyek reá mint emberre és történetíróra egyaránt homályt vetnek?

A dolognak kissé talán hosszú, de mint látni fogjuk, fölöttébb érdekes, sőt tanulságos magyarázata van.

Dr. KOMÁROMY ANDRÁS.

ERDÉLY RÉGI CSALÁDAI.

Az enyingi Török család.

Az enyingi Törököket, kik Erdély más megyéiben, többek közt Alsó-Fehérben is birtokosok voltak, Hunyadmegyének pedig csaknem negyedrésztét bírták, a Turul 1891-iki IV-ik füzetében e cikksorozat bevezetésénél kifejtett szempontokból jogosan számíthatom Erdély családai közé.

Egyik érdekes nőtagjának regényes élete itt, hol e sorokat írom, az úgynevezett erdélyi hegyalján folyt le; ablakomon kinézve Boros-Bocsárd és Krakó (akkor «Karkó») hegyeit látom, melyek között az azon időbeli udvari élet kalandjai szövődtek. . . .

De valamint ma egyáltalán regeszerünek tűnik fel, hogy e vidéken valaha előkelő magyar társadalmi élet lehetett: úgy a szép Török Katának is, ki még megbélyegeztetése után is tudott férjet — ekkor már negyediket — hódítani, hiában keresnök ma valami emlékét akár Boros-Bocsárdon, akár Krakóban.

Beszéljenek tehát róla és családjáról az oklevelés adatok, melyeket a véletlen ide, egykori lakhelyének szomszédságába hozott!

Ezekhez a Zeyk család idősb, vagyis kutyfalvi ágának levéltárából jutottam hozzá, hova az Inczédiekkal való házassági kapcsolat folytán kerültek. Az Inczédiek pedig körtvélyesi Vadas Judit útján, ki Török Katának leánya

volt, az enyingi Törökök leányági leszármazói közé tartoznak.

E levéltárban találtam meg a Törököktől más leányágakon leszármazó utódoknak, — a gyermekmonostori Kabosok és felső-pulyai Bükk-eknek, — kezén volt oklevelek egy terjedelmes jegyzékét, mely ez iratok bő kivonatát s némelyiknek csaknem teljes másolatát tartalmazza s 1747 július 2-án azon alkalomból iratott, hogy Kabos László a Bükk András mint idősb atyafi által őrzött levéltárból amaz okmányokat kezéhez vette. Ha tehát idővel ide ismét vissza nem kerültek, az eredeti oklevelek valószínűleg most is a Kabosoknál vannak.

E részletes kivonat azonban, — mely Kabos László aláírásán kívül tanúkkal is van hitelesítve, — elég arra, hogy az enyingi Törökök erdélyi ágának leszármazását, Török Kata életét s Báthori Gáborral való úgy rokoni, mint szintén gyöngédebb természetű viszonyát is megvilágítsák; sőt elítéltetésénél azon kor bíráskodásának catoí szigoráról s az erkölcsök tisztaságának megvédésében semmi mellék tekintetet nem ismerő erélyéről is meggyőzhetnének, ha nem volna e szép éremnek rozsdás oldala is, s az egymással összefüggeni látszó momentumok, melyek ez okiratokból kiderülnek, nem vezetnének annak felismerésére: hogy e kérlelhetlen szigorú erkölcsbíráskodás, mely az imént elhalt fejedelem személyét és emlékét sem ki-

mélte, nagyon szorosán karöltve járt az új fejedelem családjának felgazdagítására való törekvésekkel.

Maradjunk azonban a genealogia terén, s lássuk időrendben a fenn jelzett okiratokat, melyek az enyingi Törökök erdélyi ágának nemzedékrendét egészen másként tüntetik föl, mint miként azt Nagy Iván (XI. 294) a sok ellentétes feljegyzésből és közleményből összeállíthatta.

Miután e család eredete, első ízei és czímere Csergheő Gézának, társulatunk igazgató váltagjának, a Turul 1892. I. füzetében közölt nagybecsű tanulmánya által már tisztába vannak hozva, ha most már az erdélyi ág összezárt nemzedékrendét is okleveles alapon tisztáznunk sikerül: akkor legfeljebb az marad e család genealogiájában még felderítetlennek, hogy a bakonoki, másként pathi Törökök ősenek Lászlónak szintén László nevű atyját hol kell a közös családfán elhelyeznünk? S erre nézve is sejtethjük, hogy aligha nem Török Péter egyik fiát kell benne keresnünk (ha már a Horváth Páltól való leszármaztatással szakíthatunk), s így András és Györgynek egy testvérét; mely feltevés mellett aztán a Turul 1892. I., 30 lapján említett 1481-iki czímerlevél a család három külön ágának adottként tűnik fel.

Míg azonban ezt biztosan megállapítani lehetne, lássuk az erdélyi ágra vonatkozó oklevelek sorozatát.

1. 1563 aug. 1-ről *Hagymási Kristóf*, ki *Török János özvegyét* nőül vevén, az ennek gyermekei *Török Bálint*, *János és Kata* feletti gyámságot is János Zsigmond fejedelem rendeletéből átvevé, kötelezi magát, hogy a hunyadi javakat tartozékaikkal együtt gyámoltjai javára megtartja.

2. A Hunyadon 1577 július 14-én kelt oklevél szerint *Török János* megosztozik *Orlai Margittal*, *néhai Török Bálint özvegyével*, Hunyad, Vingárt, Brettye és Suk birtokokra és tartozékaikra nézve, oly módon, hogy Brettye és Vingárt hugának *Török Annának a Bálint leányának* részébe jut, s ha ez férjhez megy, még a többi birtok jövedelméből is kap kiházásitást, Suk pedig, — míg újabb házasságra nem lép — az özvegnél marad; az osztatlan ingóságok

pedig *Török János és nevezett huga közt egyenlően felosztatnak.*

3. 1584 márczius 1-én Báthori Zsigmond az egész vajdahunyadi várat, Hunyad és Hátszeg mezővárosokkal s 34 névszerint felsorolt hunyadmegyei faluval, melyeket elődeik is bírtak, *Török Jánosnak, a másik János fiának, ki néhai enyingi idősb Török Bálint fia volt, s általa Török Istvánnak, a Ferencz fiának, ki ugyanazon idősb Török Bálint fia volt, új adományképen adományozza.*

4. 1585 február 10-én *Török János* a fennírt javakba ellenmondás nélkül beiktattatik.

5. 1590 vízkereszt utáni hétfőn Vajda-Hunyadon kelt okirattal Zalasdy János özvegye Fánchy Kata, a néhai gordovai Fánchy János leánya, valamint gyermekei Miklós, János és Borbála, Barcsay Istvánné eladják hunyadmegyei Rus nevű egész birtokukat és a vajdahunyadi Alszeg-utczában levő nemesi házukat és udvarukat, *Török Bálintnak*, a néhai *enyingi Török János* gyermek fiának 1500 magyar forintért, mely összeget a nevezett gyermeknek gyámja Mihályffii (így) *Iffiu János* fejedelmi tanácsos és fehérmegyei főispán sajátjából fizetvén ki helyette, ha a nevezett gyermek vagy utódai a fennírt összeg letételével magukhoz váltani akarják, Iffiu János vagy utódai azt részökre kibocsátani kötelesek. Ezen birtokvásárhoz Báthori Zsigmond ugyanazon 1590. évi november 16-án Kolozsvártt kelt oklevelével a fejedelmi jóváhagyást megadja, s egyszersmind a néhai *Török János* érdemei tekintetéből fiának *Török Bálintnak* az e javakkal járható királyi jogokat adományozza. (Ez oklevél nem a fennjelölt okmánykivonatban, hanem a kolozsmonostori konvent 1730-iki hiteles kiadványában külön van meg a Zeyk levéltár iratai között.)

6. 1597 május 25-én kelt Báthori Zsigmondnak beiktatási parancsa, az enyingi *Török István* hunyadmegyei főispán és *ifjabb Török Bálint* az *enyingi Török János* fia részére más oklevelével adományozott Mardsina és Monostor uradalmak s a hozzájuk tartozó mintegy 62 falut illetőleg, mely beiktatás némely birtokokra nézve egyesek által tett ellenmondások mellett 1598 pünkösöd előtti pénteken meg is történt.

7. Görgényben 1604 február 29-én kelt okmányban *Bogáthi Mihály* (valószínűleg Meny-

hért értendő, a leíró által Melchior és Michael összetévesztetvén) és *Török Kata* a köztük meg-ejtendő osztály iránt választott bíróságban egyez-nek meg.

8. 1606-ban Fejérmegye ítélőszéke előtt Bánffy Klára karkói Tholdi István özvegye, beperelte előbbi házasságából származott fiának *ifj. Csáki Istvánnak özvegyét Török Katát, ki előbb Bogáthi Miklós neje volt, azután ifj. Csáki István neje lett, ennek halála után pedig Dengeleghi Mihályhoz ment férjhez.* A per részlete-sen leírt drága magyar ruhákért folyt, melyek, minthogy Csáki István végrendeletében minden ingóságát nejére Török Katára hagyta, ennek birtokába mentek át; felperesként fellépő anyósa, Tholdiné, pedig azt állította, hogy azok az ő második házasságabeli fiát Tholdi Györgyöt il-letik s csak kölcsön voltak adva első házassága-beli fiának *ifj. Csáki Istvánnak.* E periratból kitűnik, hogy a nagymihályi Csákyaknak Nagy Iván III. 87 lapján tévesen a keresszegi Csá-kyakhoz csatolt (l. Nagy Iván pótköt. 170. 1.) nemzedékrendében hiba kell hogy legyen; mert Bánffy Klára nem menyé, hanem anyósa volt Török Katának s annak sincs semmi nyoma, hogy ez utóbbinak Csáki Istvántól gyermekei maradtak volna. Különben a per 1607-ben Tholdiné elutasításával dönt el.

9. 1607-ben *enyingsi Török István testvérével (soror) Török Katával Dengeleghi Mihálynéval* osztályos egységre lép, mely szerint hunyad-megyei javaiból Brettyét és tartozékait, továbbá Macsót, Plopot, Várhelyt, a két Ohábát, Dem-sust, Zyamant, Danilát, Muragyot, Palát, Bo-kovát és Pükhesdet, továbbá Fehérmegyében Vingártot, Springet, Birbót, Drassót, Mágot, Gergelyfáját, Zsinát a vingárti havasi negyed-részszel, továbbá Suchot és a kolozsmegyei Asszonyfalvát örökösen és visszavonhatatlanul át-adja Török Katának és mindkét nemű örökö-seinek, úgy azonban, hogy ha magtalanul el-halna, e javak Török Istvánra vagy örökösire szálljanak vissza. Ha pedig Török István halna el magtalanul, a hunyadi javak minden tarto-zékaikkal Török Katára szálljanak. Végre ha Török Istvánnak fiutóda nem maradna, hanem mindkét vonalon csak leányok lennének, akkor az összes javak, úgy a hunyad-, mint a fehér- és kolozsmegyeiek, a várral együtt egyenlően oszol-

janak meg az István és Kata leányörökösei közt. Ha azonban Istvánnak fia maradna, a Kata részére a fennebbiek szerint átadott javak ak-kor is érintetlenül maradjanak meg Katánál, tíz-ezer magyar tallér vinculum alatt.

10. 1607 október 8-án *Dengeleghi Mihályné Török Kata, mint néhai enyingsi Török Jánosnak Iffiu Annától, — a Majlád Margit és Iffiu Já-nosnak leányától, — született leánya,* Alvinczen vallott tanukat az Iffiu János és Majlád Margit jogán követelt alvinczi birtok iránt, melyet az Iffiu családtól Básta vett el s Barcsai Andrásnak adott, kinek özvegye Bogáthi Druza fiaival együtt azt azon időben is birlalja.

11. 1612-ben *enyingsi Török Kata, előbb Bo-gáthi Miklós, azután karkói Csáki István, most pedig Dengeleghi Mihály özvegye, a Dengeleghi Mihálytól származó Anna és Erzsébet nevű leá-nyainak* terhét is elvállalván, elcseréli közép-szolnokmegyei s az ecsedi várhoz tartozó Csögh birtokát Lónyai Farkassal, ennek fehérmegyei Boros-Bocsárd birtokáért.

12. 1612 július 18-án Vajda-Hunyadról leve-let ír *Török Kata* testvérének (fratri), tekintetes és nagyságos *enyingsi Török István urnak, ő cs. ap. kir. felsége tanácsosának, a pápai vár és ör-ség főkapitányának, Hunyadmegye örökös főispán-jának,* s e levélben kéri, nehogy rosztza magya-rázza, hogy miután a közbejött viszontagságok és zavarok folytán a hunyadi vár idegen ke-zekre jutott, ő legalázatosabb kérései és sirán-kozásai által az akkor uralkodó fejedelmet arra bírta, hogy a nevezett vár birtokába őt és két leányát visszahelyezte; mert ez által nem volt az a szándéka, hogy valamit a Török István kárára tegyen, hanem csak hogy ne használják azt mások, kik véruktól idegenek. Gondja is lesz ezután, hogy a már pusztuló épületeket helyreállíttassa.

13. Ugyancsak 1612-ben (a kelet nincs fel-jegyezve) Báthori Gábor, tekintettel atyjafiának (soror) Török Katának özvegységére, ennek Fe-hér-, Hunyad- és Kisküllő megyékben levő ösz-szes javait egész élete hosszára mindennemű adózások alul kiveszi.

14. Szomoruan fejti meg e fejedelmi kegyes-ségeket a most következő 1614-iki okmány, mely a vele rokon Báthori Gábor fejedelemmel foly-tatott viszonyáért Török Katát jtéletileg meg-

bélyegzi. Ezt, a társulatunk hölgytagjai iránt való tekintetből, azon latin nyelvű szövegben ismertetjük, miként az a fennemlített okmány-kivonatban foglaltatik. Ennek 37-ik pontja ugyanis így szól:

«Processus per generosum Stephanum Kopai de Kolosvár, qua principis Gabrielis Bethlen causarum fisc. directorem velut actorem contra grosam dominam Catharinam Török primo Nicolai de Bogáth, deinde Stephani Csáki de Mihály, ultimo Michaëlis de Dengelegh generosorum relictam, filiam magnifici condam Johannis Török de Enyingh ex grosa domina condam dna Anna consorte sua, filia magnifici condam Johannis Iffju ex generosa et magnifica dudum dna Margaretha Majlád, tunc sua, — prius vero spectabilis ac magnifici condam Andrea Báthori de Somlyó consorte — progenita, penes mandatum dicti principis Gabrielis Bethlen præceptorio- et citatorio- relatorium die 12-a Februarii anno 1614 emanatum, in comitiis institutus de et super eo: qualiter dicta dna I., — alias ex possessione Boros-Bocsárd consequenterque curia nobilitari dictæ dnæ Catharinæ Török in ctu Albensi, medio officialis ejusdem egregii Stephani Sibói citata, — spretis divinis humanisque legibus, cum serenissimo condam principe Gabriele, filio spectabilis ac magnifici condam Stephani, filii jam fati olim Andrea Báthori de Somlyó, ex prælibata olim domina Margaretha Majlád consorte sua progenito, aliquot annis retroactis illicitam, horrendam venerem exercuisset, sicque manifestum commisisset incaestum, per consequens tamquam contradicti criminis ream pœna competens per dictum principem eidem infligenda expetiebatur; cujus actionis in stabilimentum productæ fuerant inquisitionales certæ, quibus tamen mediantibus, contra dictam Catharinam Török actus coitus realis quidem non conprobatur; comprobatæ tamen per eandem collaterales aliquæ graves suspiciones, uti simplex in una domo, et etiam in uno lecto concubitus, dictique principis de actu cum illa habita jocososa jactatio. In iidem inquisitionalibus insuper inducitur, quod idem princeps etiam cum Imrefiana, — quæ per incantatrices arte magica dictum principem quandocunque voluit, per fermentationem in olla habitæ alicujus aquæ et ibidem existentium frustrorum panni et telarum, ad se veniendum compellere poterat, — actum venereum habuisset; de certa Banffiana etiam, cum Johanne Krosznich adulterium commiserit fatentur. De principe vero iidem testes nihil inducunt. Et hæc fuit proba contra dominam dictam Catharinam Török processualiter producta. Quia vero dicta pars I. in dictis generalibus comitiis nec per se, nec per legitimum suum procuratorem sub dicto judiciorum termino comparuisset, per consequens se actionis prærectæ ream manifeste demonstrasset. Ex eo dicta pars I. pro præmisso uti exponitur horrendo facinore, abominabileque concubitu ac nefario incestu juxta contenta decreti in nota perpetuæ infidelitatis, amissione scilicet capitatis et proprietatis universorum bonorum et iurium, portionumque possessionariorum, ubilibet et quibuscunque comitatibus hujus regni Hungariæ ditionique ejusdem principis Gabrielis Bethlen sub-

jectarum, rerumque et bonorum mobilium quorumlibet, ipsam solam proprie et præcise concernentium, fisco ejusdem principis applicandorum convicta extitit. Anno 1614 in dominica Iudica, civitate vero Medgyes, sub scilicet generalibus comitiis dominorum regnicolarum Transylvaniæ. Et hæc iudiciales seu adjudicatoriæ per magistrum Angyalos protonotarium dicti principis Gabrielis Bethlen sub sigillo authentico extradatae habentur.

15. 1615 január 2-án Bethlen Gábor fejedelem a Magyarország dunántúli részeibe kiköltözött s kihaláshoz közelgő enyingi Török István meghatalmazott szolgálótól 12000 magyar forinton zálogba veszi ennek hunyadi javait, minden hozzátartozóival.

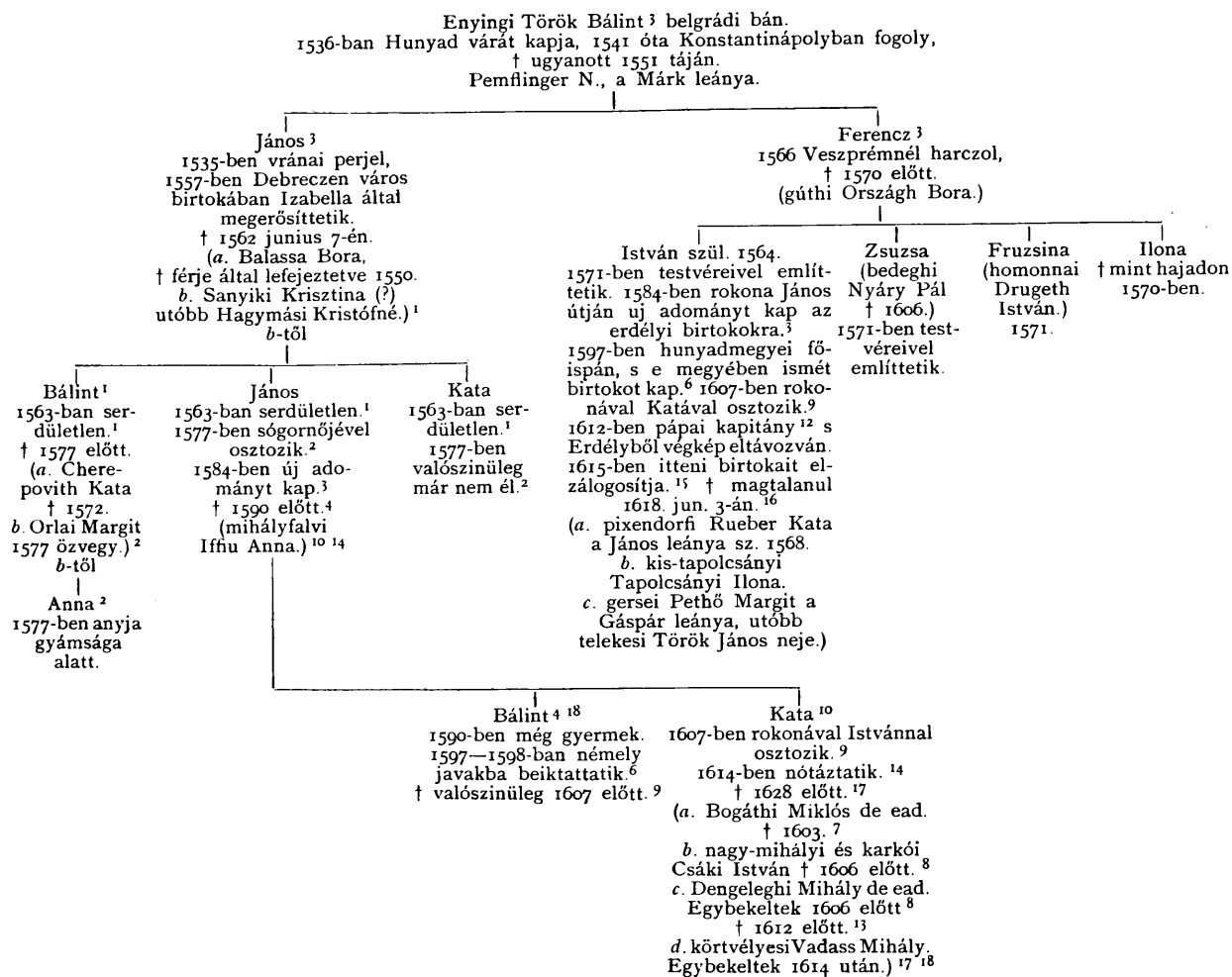
16. 1620 márczius 3-án Kassáról kelt adománylevelével pedig ugyanezen fejedelem az összes Török-féle hunyadmegyei javakat, e zálogszerződésre, s enyingi Török Istvánnak mindkét nemű örökös hiányával történt kihalására hivatkozva, az örökösödési rend egész részletes (hitbizományszerű) megállapításával saját testvére, Bethlen István gyermekeinek és utódainak adományozza.

17. 1628 július 28-ról kelt a Török Kata javait illető okmányok összeírása, meghitelesítve Szatmármegye gyűlése előtt. Ezen iratokat Vadass Mihály mint nejétől néhai Török Katától született Judith nevű leányának gyámja, úgyszintén ugyanezen néhai Török Kata másik férjétől Dengeleghi Mihálytól származott Anna nevű leányának férje Bükk Zsigmond és Erzsébet leányának férje Rácz István nyújtották be összeírás végett, s ennek megtörténtével Vadass Mihály vette kezébe, miről a fennirt más két érdekelt felet megnyugtatta.

18. 1676-ból két tanúvallatás is van, mely az előbbi 17-ik pont alatt ismertetett okmánnyal megegyezőleg adja elő Török Kata leszármazóit, megjegyezvén, hogy az Ér-Petriben lakott Rácz Istvánné magtalanul elhalt; Vadass Mihálynak Török Katától született Judith leánya pedig Váradí Inccédi Mihályhoz ment férjhez, kitől három fia maradt: Mátyás, Péter és Zsigmond. Az utóbbi vallatás arról is tesz bizonyosságot, hogy Török Bálint és Kata mint édes testvérek bírták együtt a hunyadi uradalom fele részét.

Ezekből tehát megállapítható már az enyingi Török család Erdélyben is szerepelt utolsó ízei-

nek következő leszármazása, melynél ott hol féle adatokat is felhasználtuk, a mi fenn elő-
okiratainkkal nem ellenkeztek, a Nagy Iván sorolt okiratainkra pedig jelzőszámokkal utalunk.

Az okiratokra rámutató számok feleslegessé teszik, hogy e nemzedékrend helyességét tüzetesebben fejtegessem. Pár megjegyzést azonban mégis kell tennem.

Hogy *Török Jánosnak* az 1550-ben lefejezett neje után más neje is volt, az okmányunkból látszik, melyből tudva van az is, hogy ez utóbb Hagymási Kristófhhoz ment nőül. Neve nincs említve. Nagy Iván Hagymási Kristóf nejéül két különböző forrás szerint *Báthori Erzsébetet* és *Sanyiki Krisztinát* említi. Utóbbinak családja Nagy Iván művében nem található fel. Hogy azonban Báthori Erzsébet nem lehetett Török János özvegye, nemcsak abból következtethetjük, hogy a Báthoriak nemzedékrendén férjeül Hagymásin kívül csak Dobó Ferencz van említve, hanem

teljesen bizonyosnak is tarthatjuk, azon körülménynél fogva: mert ez esetben Török Kata nemcsak anyjáról Iffiu Annáról lett volna *fél-unokatestvér* (mivel szülőik csak *anyáról* voltak testvérek) Báthori Gáborral, hanem atyjáról is csaknem ugyanazon rokonsági fokban állott volna vele; mert ez esetben atya Török János szintén unokatestvér lett volna a nevezett fejedelemmel, és pedig ugyanazon nagyatya és nagyanyától leszármazó. Ha pedig ez így lett volna, az 1614-iki ítélet nem csak az Iffiu Anna útján való rokonságot hozta volna fel Török Katának vérfertőzésben elmarasztalására, hanem mulhatatlanul hangsúlyozta volna terhére azon körülményt, hogy kétszeres rokonságban is állott a fejedelemmel. Így tehát teljesen biztos,

hogy Hagymásinak a Báthori leányon kívül még egy más neje is kellett hogy legyen, s ez volt Török János özvegyen maradt második hitvese. S hogy a gyermekek ettől származtak, azon körülmény mutatja, hogy mostoha atyjuk nem a gondnokságot, hanem a *gyámságot* vette át fölöttük, mi azon időben még szorosan meg volt magánjogunkban különböztetve s csakis 12 éven alatti serdületlenekre vonatkozhatott, minél fogva a három Török testvér nem lehetett az 1550-ben lefejezett Balassa Bora gyermeke.

Végül azt kell megjegyeznem, hogy az Inczédieknek a Török-féle javakért a XVII. század végén tett némely sikertelen fellépései alkalmával Török István a Kata fivérének s így a János fiának is mondatik. Ez azon következtetésre vezetne, hogy talán két külön személy lehetett az 1584-iki nova donatióban szereplő István, a Ferencz fia, és a később Török Kátával osztozó István pápai kapitány és Hunyad-megye örökös főispánja.

E feltevés azonban nem állhat meg. Nemcsak azért, mert sem a leszármazásra vonatkozó egyéb okiratok, sem a tanúvallatások nem szólnak arról, hogy Török Jánosnak egy István nevű fia is volt, — vagy hogy István Bálinttal a János fiával s Kata (carnalis et uterinus) testvérével szintén testvér lett volna; hanem azért sem, mert ekkor nem lenne megokolható,

miért volt Iffiu János a Torok Bálint gyámja, minthogy ez esetben a gyámság Istvánt illette volna. A fennebb 9. és 12. alatt ismertetett 1607-iki osztályos egyesség- és 1612-iki levélben előforduló «frater», «soror» kifejezések tehát kétségkívül csak tágabb értelemben veendőek, s miként más családok számos régi okmányaiban is láthatjuk, csak általában *közeli rokonságot* jelentenek; mit megerősít a 18. sz. alatti 1678-iki vallatás is, mely szerint Torok Bálint és Kata édes (carnales et uterini) testvérek együttesen *fele* részét bírták a hunyadi uradalomnak; nyilván azért mivel a másik felerész a másik ágon levő Török Istvánt illette. Ebben tehát, valamint a Bálint valószínűleg előbb bekövetkezett halála folytán 1607-ben János ágán egyedül maradt Kata s másik ágon levő István között létesült osztályban világos következmény mutatkozik a *két külön ág* javára tett amaz új adománynak, melyről a 3. pont alatt ismertetett 1584-iki okmány szól.

Ama tágabb értelemben használt «frater» és «soror» kifejezés téveszthette aztán meg később az Inczédiak genealogusait, midőn 1680 és 1688-ban az iktári Bethlen utódok ellen fellépve, Török Istvánt a Kata testvérének és János fiának állítják.

Hogy az enyingi Török család ez Istvánban és Kátában kihalt, az iránt semmi kétség sem lehet.

KIS BÁLINT.

AZ OROSZLÁNOSI TÖRÖS CSALÁD NEMZEDÉKRENDJE.

Néhány évvel ezelőtt, midőn a Törös család birtokában lévő okiratokat összeszedve rendeztem, feladatomból tűztem ki a család történelmének megírását és genealogiai táblázatának összeállítását. Ezen kitűzött célom megvalósítása azonban mindjárt kezdetben oly akadályokba ütközött, melyek feladatomból tökéletes megoldását előre láthatólag is lehetetlenné tették. Legfőbb akadály volt, hogy mint állami tisztviselő épen oly városba kerültem, hol a család eredetére vonatkozó adatokat kutatni nem lehet, mert ezen a vidéken a család egy tagja sem élt. Hogy ezen előre látott akadályok daczára céloimat fel nem adtam, annak egyedüli oka az volt, hogy mint úttörő elegendőnek véltem egyelőre a rendelkezésem alatt álló anyag feldolgozását, hogy

azután ezen, bár hiányosan összeállított munka, további kutatásaim folyamán kiegészítve, teljes egészébe összeállítható legyen.

I.

A család czimere eredetileg tör volt, a mult század dereka óta azonban a család tagjai címerül már a Nagy Iván által is említett: a paizs kék udvarában zöld téren ágaskodó és első jobb lábával kivont kardot tartó oroszánt használják.

A család eredetéről a birtokomban lévő okiratok semminemű felvilágosítást nem nyújtanak, amennyiben a csupán mintegy 200 darab okirattól álló családi levéltárban a családra vonat-

kozó legrégebb okmányt Újlaky Ferencz győri püspöknek Pozsonyban 1551. januárius 29-ik napján kelt adomány levele¹ képezi, melynek értelmében Both István és Ferencznek, Ung-megyében Bothfalván fekvő birtokai, nevezett tulajdonosok elhalálózása után, kiváló érdemeinek elismerésül s jutalmúl a szent korona iránt tanúsított fontos szolgálatai és a király személye irányában tapasztalt hűségéért, *Laurentius Theores de Oroszlános*, mint a már előbb nemességet nyert család egyik őséneke adományoztattak, ki ezen birtokba 1552. január 20-án Komjáthy Tamás királyi kiküldött által a törvényes formák megtartása mellett bevezettetett.

A most említett adománylevelén kívül egész 1693-ig egyetlen oly okirat sincsen birtokomban, melyben a Törös családról említés tétetnék, s melynek alapján a család leszármazása legalább a fentebb említett Lőrinczig felvihető volna. Ezt mint sajnos körülményt kell konstatálnom már csak azért is, mert épen ezen időközbe esik a család legkiválóbb alakjának *Törös János*-nak szereplése, ki mint III. Ferdinánd kamarai tanácsosa, a linczi béke megkötése által a magyar történelemben halhatatlanná tette nevét, s érdemei elismerésül a király 1625-ben a Turóczi megyei Alsó- és Felső-Zaturcsát adományozta néki, később pedig, vagyis 1639-ben Borsodmegyében az alsó-péli és Barsban az armái pusztát kapta.²

Törös János korából okiratomban sincsen, egy 1701. márczius 21-én kelt eredeti okiratban említették ugyan Törös János, mint Szikszó mezőváros esküdtje, de ez nem lehetett a linczi béke létrehozója, mert ez már akkor nehezen élt.

Törös János életének történelmi becsű mozzanatait kitünő tudósunk Zsilinszky Mihály írta meg „Törös János szerepe a linczi békekötésben 1645” című, s a magyar tudományos akadémia által 1886. évben kiadott nagybecsű művében. Ezen a hazai történelem szempontjából nagy érdekű mű tartalmát egész terjedelmében e helyütt nem ismertethetem, s annak csupán a család-történelem keretébe vonható életrajzi adatait közlöm a következőkben:

„Törös János mint korának hírneves jogtudósa a magyar kamaránál nyert alkalmazást tanácsosi minőségben. Itt alkalma nyílt az államügyek legfontosabb részébe bepillantgatni és meggyőződhetni arról, hogy a magyar királynak és országnak mindennek felett hű és tiszta kezű tisztviselőkre van szüksége, a kik az egymással küzdő pártok érdekei fölül emelkedve, a valódi tényállást terjeszték elé a királynak.

Törös János bírt az erős meggyőződés kimondásának bátorságával. Hivatalársai között ép oly nyugod-

tan és szerényen viselte magát, mint felebvalóival szemben. A legbonyolultabb kérdésekben csakhamar megtalálta a fonalat, mely a megoldáshoz biztosan vezetett. Mikor a napi kérdések felett a legszenvedélyesebb viták voltak, ő higgadt tudott lenni s épen ezért világosabban láthatott, mint az indulat által elvakított társai.

Ferdinánd király, ki gyakrabban érintkezett vele, csakhamar felismerte e jó tulajdonait. Bámulta higgadt-ságát, szerette meleg hazafiságát és becsülte rendülhetlen hűségét, melyet az uralkodó család iránt nem egyszer tanúsított. Innét van, hogy valahányszor az erdélyi fejedelemmel bizalmas közlendői voltak, őt nevezte ki követének, ő általa nyilatkoztatta ki öhaj-tásait. A királynak ezen kiváló bizalma természet szerint sok irigyet és titkos ellenséget szerzett nékie. Minthogy nem volt magas származású, a főurak, különösen az esztergomi érsek kicsinylőleg nyilatkoztak róla. De ő ezt nem vette rossz néven. Ismerte az embereket, ismerte az egymással harcoló érdekek hatalmát s jóllehet tudta, hogy sokan irigy szemmel kísérik, nem ragadtatta el magát alacsony bosszú-állásra, hanem a tiszta lelkiismeret öntudatával végezte a reá bízottakat.

Az erdélyi fejedelemmel senki sem tudott jobban bánni, mint ő, a ki midőn ura iránti hűségét minden tetteivel bebizonyítja, magyar őszinteséggel fejtegette a fejedelem előtt a magyar viszonyok veszélyes voltát. A mily határozott volt Ferdinánd előtt, épp oly habozás nélkül mondta el I. Rákóczy György politikája feletti ítéletét. Nem helyeselte a fegyverfogást, de nem volt annyira elfogúlva, hogy be ne lássa, miként a felidézett háború tűzét csak türelemmel és kölcsönös engedékenységgel lehet eloltani. Ezért lett ő nélkülözhetlen tagjává a béke tárgyalásokra kiküldött bizottságnak.

Eleinte csak közvetve folyt be a béke tárgyalás-sokba. Szerepe inkább tanácsadó, mint irányadó volt. Mihelyt azonban a király azon meggyőződésre jutott, hogy Esterházy Miklós nádor (1582—1645) indulatos természete egyáltalában nem alkalmas ilyen kényes ügyek elintézésére, a további alkudozások útjának egyengetésére néhány oly tanácsosát kívánta a fejedelemhez küldeni, a kikben ennek is bizalma lehetett. Ezen kiküldött tanácsosok egyike volt Törös János, ki a király bizalmas üzenetének tolmácsolásával bizatván meg — 1645. április 17-én útnak indult Pozsonyból és sok viszontagság után június 19-én délelőtt 10 óra-kor Rimaszombat városába érkezett, hol a fejedelem által ünnepélyesen fogadtatott és megvendégeltetett. A fejedelem a megérkezés napján mellőzte a hivatalos komoly kérdéseket és leginkább csak a királyi család tagjainak hogylétéről beszélgetett vele. — a hivatalos audiencia, melyen a békeügy elővételét csak másnap történt, de már nem Rimaszombatban, hanem Losonczon, hová a fejedelemmel együtt átment. Június 23-án I. Rákóczy György elhagyta Losonczt és Szécsény felé sietett, honnét a békétárgyalások folytatására Kemény Jánost küldötte hozzá, ezek között azonban az egyezés létre nem jöhetvén, a fejedelem átüzent Törös Jánosnak, hogy látogatná őt meg táborában. Ez meg is történt. A fejedelem nagyon barátságosan fogadta és vacsorára is magánál tartotta. A tanácskozmányok eredményét Törös János részletesen közölte Ferdinánddal Szenkivczy Mátvás titkára

¹ A leleszi convent által 1762-ben kiadott hiteles másolat.

² Nagy Iván „Magyar Családok”.

által, mely értesítésre a király helybenhagyólag válaszolt. A válasz július 7-én érkezett meg a királytól, — Törös János már ekkor Ripnye nevű faluban volt, hová azért ment át, hogy a Krakóvban tartózkodó fejedelemhez közelebb legyen. A fejedelem július 14-én Krakóvánt elhagyván Kosztolánba ment, innét pedig másnap tovább kellett mennie a hadsereggel Szomolány felé, hová őt Törös János is követte, s itt a Pongrácz család kastélyszerű kuriájában szállásoltatott el a fejedelem által. A kuria a község szélén egy szép kert közepén állott s úgy a külső táj szépsége, valamint a lakás berendezése kielégítő sőt úriás és kényelmes volt. Szegény Törös János, mikor itt elhelyezkedett, nem is gondolt azon nagy veszedelemre, mely őt valóban komolyan fenyegeté.

Ugyanis a svédek mindig rossz szemmel nézték azt, hogy a királynak békekövete kíséri a fejedelmet. Törös Jánosban nem láttak egyebet, mint egy veszedelmes embert, a ki az ő szövetséges társukat el akarja csábítani és a kinek működése kockáztatja az ő csatateri diadalaikat. Találkoztak köztük túlságosan vérmes férfiak, a kik már-már Bécs falain látták a svéd diadalmas zászlókat lengeni, a kik a magyarok segítségében biztak, azért rajongtak és halálos gyűlöletet tápláltak a császár iránt. Ezeknek sikerült Törös János, mint a császár embere ellen oly izgalmat támasztani a jelenlévő svéd katonák között, melynél fogva ezek elhatározták, hogy őt megölik. Egyszer csak megrohanták a Pongrácz-féle kuriát és iszonyú zaj, káromkodás és fenyegetőzés közben keresték Törös Jánost, hogy megölhessék. A nagy zajra figyelmessé lett magyar és svéd tisztek, köztük Duclos is azonnal a helyszínére siettek és az örvöngő tömeget szétoszlatván, Törös Jánost a veszélyből kiszabadították.

Rákóczy a kellemetlen incidens felett mélyen megbotránkozván, a lázadókat keményen megbüntette; Törös Jánosnak pedig azonnal más és biztosabb lakást rendelt Szomolány községében, épen a fejedelem közvetlen szomszédságában.

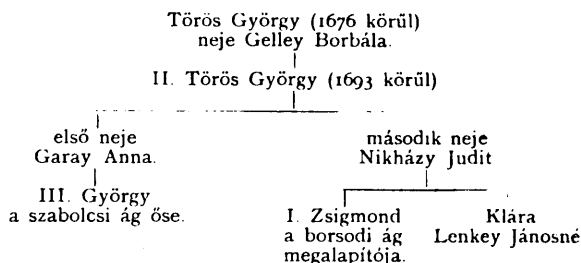
Július 22-én már Szeniczen, néhány nappal később pedig Kopcsányban folytatták a tanácskozást s augusztus 3-án létrejövén a megállapodás, Törös János a béke-pontok szerkesztéséhez fogott¹.

Törös Lőrincz és János szereplési ideje között (1551—1645) állítólag 1625. év táján élt *Törös Péter*, kinek neje Kökényesdy Judit; hogy ezen Törös Péter atyja, vagy testvére volt e Jánosnak, ezt ezideig megállapítanom nem sikerült, s így a már említett Törös Lőrinczet, Pétert és Jánost a családi leszármazás keretébe még be nem foglalhattam.

A most megnevezettek után 1676. év körül élt *Törös György*, kinek özvegyét Gelley Borbálát (első férje Némethy Ambrus) 1697-ben Tarczalon a németek meglőtték, midőn fia II. György már fogoly volt.¹ I. György és neje Gelley Borbálától a leszármazás egészen napjainkban szakadatlan láncolatban le van vezetve. Fiuk

¹ Nagy Iván «Magyar Családok».

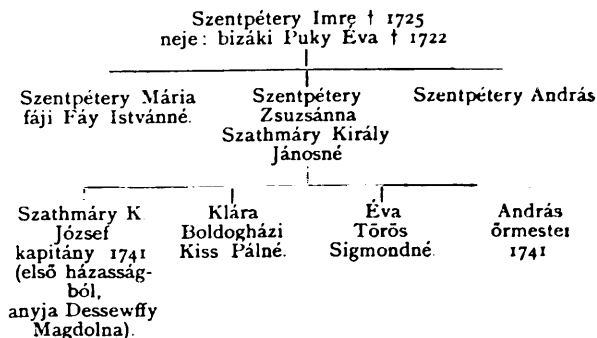
II. György 1693) a borsodi és szabolcsi ágazat közös törzsatyja. Kétszer nősült. Első neje, kitől III. György a szabolcsi ág megalapítója származott, Garay Anna volt. Második neje özv. Boldogházi Kiss Ádámné szül. restei Níkházy Judit (harmadik férje Bay Sándor) Níkházy János és Görgey Judit leánya. II. Györgynek ezen második házasságából származott a mai napig is virágzó borsodi ágazat őse I. Zsigmond és Klára, Lenkey Jánosné.

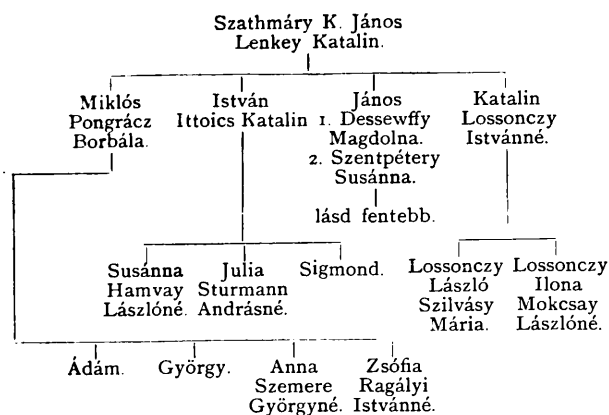

II.

Borsodmegyei ágazat.

A borsodmegyei ágazat megalapítója, mint ezt fentebb láttuk, *Törös Zsigmond* volt. 1690. év táján született. Előbb Zilizen Borsodmegyében, később pedig 1740 óta Tomoron, Abaujmegyében lakott. Neje Szathmáry Király Éva, Szathmáry Király János és Szentpétery Zsuzsanna leánya, ki által rokonsági viszonyba jött a Lossonczy, Szemere, Ragályi, Hamvay és Sturmman mai napig is élő családok őseivel. Birtokai voltak: Senyén, Sáros-Patakon, Hoportyon, Szikszón, Tarczalon, Sajó-Vámoson, Tolcsván és Nagy-Kinizsen; neje utáni birtokai: Tomor, Gyanda, Ambrusháza, Dezsőháza, Kupa-Kércs, Diczháza, Homrogd, Lak, Szakácsi, Gagy-Bátor, Szalonna, Jósafő és Lenke községében fekvő birtokok.

Törös Zsigmond Sajó-Vámoson 1740 május 27-én kelt okirattal Sajó-Vámoson lévő birtokát nemzetes és vitélő Benkovits Pál úr és házastársának nemzetes Peirlin Anna asszonynak 100 rénes forintokért zálogba adta.

Tolcsván 1742 január 1-én gróf Szirmay Menyhértnek 200 forintért zálogba adta a tolcsvai várhegyen fekvő «Diós» nevű szőlőjét, úgy hogy a kiváltás ideje 10 év múlva Szent Gergely pápa napja lesz.

Zilizen 1742 június 22-én mostoha testvére Boldogházi Kiss Pállal az édes anyjuk restei Nikházy Judit után maradt birtokon osztottak meg, olyformán, hogy Törös Zsigmond a hoportyi és sáros-pataki részeket, valamint a zilizi birtok egy részét kapta osztályrészül.

S.-A.-Újhelyen 1743 május 6-án Lenkey Klárával, testvére Lenkey Jánosné szül. Törös Klára után maradt ingó tárgyakon osztottak meg, mely tárgyakból testvérenek összes ruháját, valamint egy dolmányra való ezüst gombját és két darab ezüst kanalát Zsigmond kapta tulajdonul.

Tomoron 1748 január 31-én testvére néhai Törös Klára után maradt két darab tarczali szőlőn osztottak meg mostoha testvérevel, néhai Törös Györgynek nejével szül. Ivány Annával oly formán, hogy Törös Zsigmond kapta a «Fekete hegyen» lévő szőlőt, melynek szomszédságában egyfelől Isépy György, másfelől pedig Szathmáry Donáth kézmárki lakos szőlője volt.

Szikszón 1748 november 27-én a szikszói «Kömlos» nevű hegyen lévő parlag szőlőjét 15 évre zálogba adta Légrády Sámuel szikszói lakosnak négy hordó borért, melynek értéke 50 forintra becsültetett.

Törös Zsigmond meghalt Tomoron 1749-ben. Özvegye 1770 március 8-án egy Zilizen felállítandó református iskolának házhelyet adományozott. Törös Zsigmondnak négy gyermeke maradt:

1. *György* szül. 1738. év táján, mint sáros-pataki tanuló 1756 május 28-án a gróf Kálnoky Antal nevét viselő ezredhez beállott katonának,

honnét anyja által kiváltatván, ifjú korában elhalt. Nem lesz érdektelen e helyütt egész terjedelmében közölni anyjához írt levelét, melyben őt elhatározásáról értesíti. A levél következőleg szól:

«Édes Kedves anyám asszony!

Sok idővel ezelőtt mivel tudtam azt, hogy időmet iskolában mind holtig nem lehet töltenem, minden Magyarországon szegény legénynek választhatandó életnek módját és mivoltát az mennyire elmém gyengesége engedte, meghántam-vetettem s magamban jól megfontoltam és ámbár által láttam azt, hogy valamint a szegény gazdának e világi életének folyásában majd ereje felett való és elszenyvedhetetlen nehézséget, fogyatkozást kell sokszor viselni: szintén úgy az hadi regulát próbáló vitézeknek útjok, a mint mindenek ezt a kik tudják bizonyítják, csaknem elviselhetetlen alkalmatlanságokkal, mindmegannyi tövisekkel van összekötve, én mindazonáltal az katonaságnál alkalmasabb statust állapotomhoz éppen nem itéltem. Ugyanis mióta a jó és rossz között valamennyire különbséget tudok tenni, mindenkor ezen állapotomra ajánlottam magamat, erre vágytam s ezt kívántam, ezokáért tanulni is úgy igyekeztem, hogy az állapotot viselhessem valaha, mind magam mind familiám becsületi fentartásával. Mert jól tudtam azt, hogy az mindeneket bölcsen igazgató Szent Istennek erre tetszett engem rendelni, amidőn ennek elviselésére alkalmas szívvel felruházottnak érzénem magamat. Láttam azt is, hogy az minden experientia nélkül élő nemes ember majd alább való a rossz embernél s egyszersmind hogy a szegény legénynek semmiféle életnemébe a becsületnek keresésére nincs oly mód, mint ebben az állapotban. A mi pedig mindezeknél nagyobb, megtanultam már azt is, hogy az Isten az embert a maga dicsőítésére teremtette, az ember pedig azt, hogy az Istent szereti, dicséri, jó életével mutatja meg, — jól él az, a mint az tudósok mondják, a ki úgy él minden nap, mintha az nap meg kellene néki halnia s megemlékezik az emberi életnek hibáivalóságáról; már pedig erre semmi az embert jobban nem indítja, mint az katonaság, mert abba mindég úgy kell az embernek élni, mintha mindjárt meghalna. Hogy azért elől számlált meggyőzhetetlen okaim beteljenek s az életben régen feltett utolsó végemet elérhessem, én magamat áldozó csötörtökön a katonaság megpróbálására Felsőes Asszonyunk szolgálatjára méltóságos Gróf Kálnoky Antal ó Exellentiaja Regementire lekötéltem. Ezt ugyan igaz dolog nem kell vala cselekednem kedves anyám asszony akarata s híre nélkül, — nem így kell vala érdemem felett mióta élek hozzám mutatott anyai szeretet, dajkázkodását meghálálom, de kérem alázatosan kedves anyám asszonyt: ne tulajdonítsa cselekedetemet engedtlenségemnek, vagy rosszaságomnak, mert vagyok az szíveket vizsgáló Isten előtt, az előtt merem mondani, hogy fiúi alázatos kötelességemet, hűségemet, míg bennem egy csepp vér lesz, elfelejtethetetlenül előttem igyekezem tartani, hanem ifjú éretlen gondolatomnak, mellyel azt véltem, hogy ha szándékom tudtára lesz kedves anyám asszonynak, benne talán megakadályozhatand. Juthat vala az is eszemben, hogy kedves anyám asszony keserves véres verejtékivel engemet ily nagyra nevelt, ezokáért nekem is az kötelességem, hogy már

ezután sulyos terheit vállaimra mintegy által végyem s könnyebbítsem, de gondolatomban mindég az jutott eszembe, hogy gazdálkodásra semmi igyekeztem, hajlandóságom nem volt. Kívánom azért is, hogy az mindenható Isten, a ki Istene minden igaz özvegyeknek, árváknak, valamint eddig, úgy ezután is kegyesen gondot viseljen, mint egyebekről, kedves anyám asszonyról is. Esedezem azért alázatosan édes kedves anyám asszony előtt, hogy anyai hűsége és kegyes szívéssége irántam legkisebben sem meg ne csorbúljon s anyai gratiájában, ámbár arra érdemetlen leszek, ezután is tartani méltóztasson. Hogy pedig mind az jószágot, mind szegény Tamás öcsémét jó dispositió alatt hagyhassam, valami kára ne következzen anyám asszonynak, melyet annakutánna a gazdám méltatlanul okozzon, kérem alázatosan, az ünnepig még úgy vélem itt leszek, az alatt minthogy igyekezete is van, bejönni s jó rendelést tenni méltóztasson. Ezek után a midőn kedves atyám fiait s asszonyom anyámat alázatosan tisztelném s anyám asszonyt viszonttag is anyai hűségének elmúlhatatlan s megcsonkúlhatatlan fentartására kényszeríteném vagyok kedves anyám asszonynak holtig alázatos szolgája

S. N. Patak 1756 28 May.

Törös György s. k.»

Szentesi Sámuel sáros-pataki tanár ugyancsak 1756 május 28-án a következő levelet írta özv. Törös Zsigmondnének Zilizre:

«A tekintetes asszonynak ajánlom alázatossággal való szolgálatomat. Az éretlen gyümölcsből érettet, a jó és kegyes szüléknek éretlen erkölcsű, engedetlen fiaikból érni kezdő engedelmes fjakat éppen mikor reménlettünk volna oskolánkban; akkor csalatkoztunk meg. A nemes Kálnokianum regiment már egy-néhány hetektől fogva verbováltatván nállunk, sok nemes ifjakat közülünk elvittek, kik közé Törös György is, megvetvén minden szép intéseket, az asszonynak elhiszem lehető nagy szomorúságára elmenvén, az uraságot szolgassággal, az angliai ruhát vastag durva remek ruhával mundérral 28-dik praesentis viradóra felváltotta elcserélte. Lássá meg az Isten, rúla nem tehetek, eleget intettem mind szép szóval, mind keménnyel és valamikor a katonaságot előhoztam, mindenkor idegenkedni látatott tőle, így felelvén: nem keseritem meg az édes anyámat; és mondhatom már most a tanulásban kedvem szerint viselte magát, soha ezt nem reménlettem volna. Minek okáért találja fel módját az asszony, micsoda indulattal viseltesék hozzá, itt lesznek talán az egész innepeken is és az asszonyt ide várja. Győzze meg az asszony azzal magát, hogy a maga anyai kötelességét, melyre oly engedetlen fiú érdemetlen vala, egészen véghez vitte, mind taníttatásában, mind ruházásában; lássa, ha azt megvetvén, jobb oskolát választott, megtanítatik ottan, eszében fog jutni keservesen. Ezek után maradtam gratiájában ajánlott

A Tettes Asszonynak teljes vigasztalást kívánó alázatos szolgája

S. Patakon 1756 28 May.

Szentesi Sámuel ms.»

II. *Katalin* (szül. 1734 körül) gyandai Kormos Ferenczné.

III. *Tamás* (1746—1810) Több megyék táblabírája, Zilizen, Borsodmegyében lakott, csáthi Gábrriel Annát, Gábrriel Miklós és fáji Fáy Anna leányát bírta nőül, kivel 1771-ben kelt egybe s általa sógorságba jött kisdobai Dobay Dániellel, kinek neje Gábrriel Katalin, Anna testvére volt s leányát Dobay Krisztinát, tomkaházi Tomka Miklós bírta nőül s ennek fia, Tomka Mór, jelenleg Szathmár megyei pénzügyigazgató.

1782 május 30-án a tomori, gyandai, diczházi, ambrúsházai, desői és szakácsi birtokait cserébe adta testvére Törös Judit férj. Téglássy Andrásnének, melyekért a zilizi és senyei ingatlanoknak Judit testvére tulajdonát képező egy harmadrészét kapta cserébe. Ezen szerződés több kellemetlenség és családi viszálynak volt okozója a két testvér között. Erre vall Törös Juditnak 1787. évi július 28-án Tamáshoz írt levele, melyben panasolja, hogy mivel érdemelte ő meg bátyjától azon atyafiságtalan bánásmódot, hogy midőn már többször találkoztak, testvére őt kikerülte és reá sem nézett. Sürgeti e levélben, hogy a csereszerződésben foglaltakat egymás közt végleg hozzák rendbe, hogy mindkettőjük tudja meg már valahára, hogy mi az övé.

1782 január 8-án sáros-pataki birtokát, nevezetesen a várban lévő szabad házát, a városban fekvő korcsma-házait állásával és istállójával, a majorok közt lévő házat, malombéli fele részét, mindezekhez tartozó földekkel és rétekkkel, úgy a Meggyesen lévő szabad szőlőjét, mint az újhelyi «Fekete Hegy» alatt lévő réjtét fél esztendőre haszonbérbe adta Antónyi István és nejének 125 r. forintért, mely összeget a bérlők azonnal le is fizették.

1783 január 27-én Gábrriel Miklós, Miskolczon a Czikó-utczában fekvő házát, a bábonyi bércezen lévő borházat és pinczét átadta leányának Gábrriel Anna férj. Törös Tamásnének, ki a miskolczi házat még az évben újra építteté.

Gibárton 1791 július 3-án Törös Tamásné szül. Gábrriel Anna, testvéreivel: György, Miklós és Katalinnal az atyai és anyai örökségen történt megosztás alkalmával kapta: a tiza-keszi és csáthi birtokot 3000 forint, — a miskolczi fundust 1000 forint, a tállyai szőlőt 368 forint, vagyis összesen 4368 forint értékben, s ezenfelül készpénzben kapott testvéreiktől az örökségi jutalék kiegészítése fejében 1067 forint 45 krajczárt, úgy hogy összes örökségi jutaléka 5435 forint 45 krajczárt tett ki. Ily összeggel lett kielégítve a többi testvér is.

1792 október 5-én Szabó György és neje szül. Soltész Nagy Borbálától, Csáthon birtokot vett 100 aranyért.

1793 május 1-én hadi segedelem fejében fizetett:

miskolczi birtoka után	13	frt	54	kr.
tisza-keszi	13	„	16	„
szolgai	15	„	36	„
balatonyi	5	„	—	„
senyei	57	„	30	„
zilizi	44	„	13	„
csáthi	2	„	30	„
s.-szt.-péteri	30	„	—	„
kazinczi	7	„	11	„
lád-besenyői	1	„	05	„
nyomári	—	„	18	„

összesen tehát: 190 frt 30 kr.

II. József halála után 1790 február 21-én a magyar koronának Bécsből való hazahozatala alkalomával a megyékből bandérium alakítottak s a borsodiak Radvánszky Károly vezetése és Törös Tamás zászlótartósága alatt jártak, lóháton utazván.

1795 február 25-én Szabó György és neje Soltész Nagy Borbálától Csáthon földet vett 150 aranyért.

1796 május 24-én a miskolczi új református templom építési szükségleteire 100 forintot adott.

1797 május 4-én Szabó György zilizi lakost felfogadta, hogy helyette 60 aranyért, mint zsoldos a francia háborúba menjen.

1799 május 5-én zilizi lakóházának falába 1300 darab aranyat falazott be, mit 1810. év végén bekövetkezett halála után örökösei meg is találtak. A pénz elrejtését a következő lepecsételt levélben adta tudtára nejének: (a levél czíme) «Kedves feleségem Gábrriel Anna halálom után tulajdon maga nyissa fel és olvassa, az ő halála után pedig gyermekeim mind együtt lévén nyissák fel és magok olvassák el. Atyafiainak sem jelentvén mi legyen benne.» (belül) «Édes kedves feleségem, vagy gyermekeim mindkét ágon lévők! Mind a mostani környülállások, mind a gonosz emberektől és tüztől való félelem kényszerítettek engemet arra, hogy a mely summás pénzzel az Úr Isten sok fáradságom után ingyen kegyelméből méltóztatott megáldani, annak némely részit bátorságos helyre tégyem. Tudtotokra adom azért, minthogy nem tudhatom az Úr Isten hol és nem hirtelen halállal szállít-e ki a világból, ha szólhatok-e csak egyet is véletek vagy nem, hogy én a kis házamba az almáriumot kivevén a kőfalnak alsó részibe a hol fekszik az almárium egy lyukat ásván egy réz edénybe tettem 1300 ≈ ezerháromszáz aranyakat úgy-mint hármas = 115 darab, kettős = 194 darab, egyes = 567. Valamint azért én úgy rejtettem azt el, hogy senki sem tudta, úgy te is vagy gyermekeid úgy vegyétek ki, hogy senki ne tudja, mert vajmi sok irigye van a pénznek. Ezt pedig mikor a szükség hozza magával akkor kell kivenni: a többi pénzemre pedig a mi most találtatik 3000 R. forint, arra reá akadtok. Contractuson az aprólékosokon kívül 7000 R. forint. Átkozott lesz az a testvér, a ki egyik a másikat

kívánja mind ezekbe, mind másokban megcsalni. Az Isten áldása legyen rajtatok. Zilizen 3-ik May 1799. Törös Tamás msk.»

Törös Tamás meghalt Zilizen 1810. év végén. Hét gyermeke maradt:

1. *Miklós* (1773—1816) neje márkus- és batizfalvi Máriássy Krisztina. Mindketten korán elhaltak, — úgy hogy egyetlen gyermekük

Tamás (1802—1882) nagybátyja Törös Zsigmond gyámságba alatt nevelkedett fel. 1810-ben, mint miskolczi tanuló Szeremley József tanárnál lakott, — 1817-ben a löcsei gymnásium növendéke volt, hol baráti viszonyban állott Pfannschmidt, később Zsedényi Edével. Jogi tanulmányainak befejezte után 1826-ban gróf Vay Ábrahám mellett patvarista volt, — később Borsodmegyében esküdtté, majd rövid idő múlva főszolgabíróvá választott; nősülése után azonban a közélettől visszavonulva gazdálkodással töltötte idejét. Neje Dapsy Teréz. Törös Tamás meghalt Senyén 1882. évben s eltemettetett Zilizen, Borsodmegyében. Egy gyermeke maradt

Mária, férje Szemere István Zemplén megyei berzéki földbirtokos (meghalt 1888 szeptember). Fia Szemere Miklós cs. kir. kamarás és nagykövetségi titkár.

2. *József* (1777—1840) nőtelen. 1809-ben a nemesi felkelő csapatoknál, mint lovas tiszt Pápán, később Vas megyében, végre Komáromban táborozott. Hazatérvén Borsodmegye táblabírája és senyei földbirtokos.

3. *László* (1781—1820) neje restei Nikházy Judit. Egy fia maradt

István (1812—1833) 1828-ban sáros-pataki tanuló. Ifjú korában elhalt 1833 szept. 8-án Szabolcsmegyében Szabolcsn, hol rokonainál a szabolcsmegyei Törösök látogatásán időzött s nagybátyjának Törös Györgynek gyomor-görcsben történt hirtelen elhalálózása következtében agyszélhűdés érte. Eltemettetett a szabolcsi vár helyén lévő sírkertben.

4. *Zsigmond* (1783—1848) 1805-ben mint 22 éves ifjú a magyar testőrség kötelékébe lépett be. 1807-ben 39 társával Szarvassy generális, Bacskady őrnagy, báró Luzsénszky és Heiden-dorf kapitányok vezénylete alatt a pesti országgyűlés tartamára a király mellé vezényeltetett s Bécsből 1807 márczius 14-én volt a kiindulás, a király pedig márczius végén érkezett Wrbna gróf, kamarás és Kutschera szárnysegéd kíséretében Budára. 1808-ban hasonló alkalommal Pozsonyban időzött, 1809 február 16-án a magyar testőrség létszámának leszállítása következtében saját kérelmére főhadnagyi ranggal a Blankenstein huszárokhoz lett beosztva, 1811 szeptember 21-én azonban a tényleges katonai szolgálatból kilépett s Borsodban Senyén fekvő birtokára vonult, hol később megnősült s a közélettől visszavonulva töltötte napjait. 1816-ban Szent-

Imrey László gibárti földbirtokostól leányának kezét kérte meg levélben, melyre Szent-Imrey László 1816 szept. 23-án kelt levelében többek közt következőleg válaszolt: «... házi környűl állásait tudjuk. Férjfi karakterét esmérjük s ugyanazért ezek ellen kifogásunk nincs. Hanem kedves öcsém uram kövesse a természet rendit s az én példámat, esmerkedjen meg bővebben a leánnyommal; ő belőle magából tanulja ki valódi gondolkodása módját; mindkettőjük jövődöbeli boldogságokra szükségesnek látjuk erről az oldalról tejendő esmeretséget...» Ezen tervezett házasság előttem ismeretlen okok miatt teljesebe nem ment. 1841. évi aug. 7-én katonatiszti rangjáról lemondott. Meghalt 1848-ban Senyén, hol saját kertjében tétetett örök nyugalomra; innen azonban özvegyének szül. Kónya Borbálának 1869-ben történt elhalálozása alkalmával a senyei sírkertben helyeztettek el porai. Négy fia maradt u. m.:

a) *Pál* szül. 1823-ban Senyén. Okleveles ügyvéd. Borsodmegyének két ízben szolgabirája, — a felső-borsodi református egyházmegyének 16 évig tanácsbírája, — jelenleg földbirtokos és Borsodmegye törvényhatósági bizottságának tagja, lakik Senyén. Neje Csengeri Eszter, — gyermekei:

α) *Kálmán* szül. Senyén 1874. évben

β) *Erzsébet* szül. Senyén 1877. évben

γ) *Anna* szül. Senyén 1881. évben

δ) *Pál* szül. Senyén 1885. évben.

b) *János* szül. 1824-ben Senyén. Okleveles ügyvéd és földbirtokos. Lakik Senyén. A magyar szabadságharczban a Damjanich tábornok által vezényelt vörös sipkás (9) honvédszászlóalj hadnagya.

c) *József* (1829—1874) senyei földbirtokos. Neje Skrabák Petronella, Skrabák Sámuel és cikóházi Czikó Francziska leánya. Gyermekei:

α) *Borbála* szül. 1855-ben Senyén, férje Várady Soma ügyvéd. Lakás: Diószeg, Biharmegye.

β) *Mária* szül. 1865-ben Senyén, férje Laucsek Gyula.

γ) *Zsigmond* szül. 1867-ben Senyén.

d) *István* (1831—1880). Iskoláit Miskolczon és Eperjesen végezte, — a szabadságharczban a 9-ik honvédszászlóaljnál szolgált, mint őrzetető, 1848. év aug. 17-én azonban betegsége miatt szabadságoltatott. 1877 és 1878-ban Borsodmegye szendrői járásának esküdtje volt. Neje fáji Fáy Mária (szül. 1838 július 22), Fáy Ferencz tomori birtokos és Niházy Zsuzsánna leánya. Törös István meghalt Miskolczon 1880. évi február 21-én — eltemettetett Senyén, 3 nappal előbb elhalt fiával Istvánnal együtt február 23-án. Gyermekei:

α) *András* (1857—1862).

β) *Sándor* Zsigmond, szül. 1859 május 25-én Senyén. Pénzügyi fogalmazó Temesvárott. Neje

Ikerváry Ida, Ikerváry Antal szegedi kir. törvénytárs levéltárnok és Szekeres Emma leánya. Esküvő: Szegeden 1885. évi október 3-án.

γ) *Ferencz* szül. 1861 márczius 11-én Senyén. Főreáliskolai tanár Verseczen.

δ) *Zsuzsánna* szül. 1863 február 7, — meghalt 1871 május 16, Senyén.

ε) *István, Géza* szül. 1864 nov. 10, — meghalt 1880 február 18.

ς) *László* szül. 1866 július 29.

η) *Ilona* szül. 1869 június 20.

θ) *Andor, József* szül. 1871 márczius 3.

ι) *Ernö, László* szül. 1873 január 9

κ) *József, György* szül. 1876 április 26, — meghalt 1877 márczius 23.

λ) *Folán* szül. 1878 december 19.

5. *Klára* (1787—1844) restei Niházy Józsefné. 1843 október 29-én vagyonát átadta testvéreinek, illetve ezek utódainak 1200 forint évi járadékért; mely összeget az osztozkodó rokonok nevezetesen 1. Törös Miklós fia Tamás, 2. Törös Zsigmond, 3. Törös György gyermekei és 4. Törös Éva gyermekei négy egyenlő részben voltak kötelesek kifizetni.

6. *György* (1790—1833) borsodmegyei földbirtokos és táblabíró. 1807-ben sáros-pataki diák. Neje bizáki Puky Zsuzsánna. Meghalt 1833 szept. 8-án Szabolcson, midőn rokonai a szabolcsi Törösök látogatására ott időzött, gyomor-görccs okozta halálát. Eltemettetett Szabolcson, az állítólag Árpád egyik vezére Szabolcs által 892-ben épített földvár helyén lévő sírkertben. Három gyermeke maradt:

a) *Katalin* (1821—1873). Férje: Niházy István bódvai földbirtokos.

b) *Zsuzsánna* (1823—1879). Férje: dobfenei Syposs Ferencz hangácsi földbirtokos.

c) *Sándor*, ifjú korában elhalt.

7. *Éva* (1792—1831). Első férje bizáki Puky András, második férje pedig runyai Zsoldos György volt.

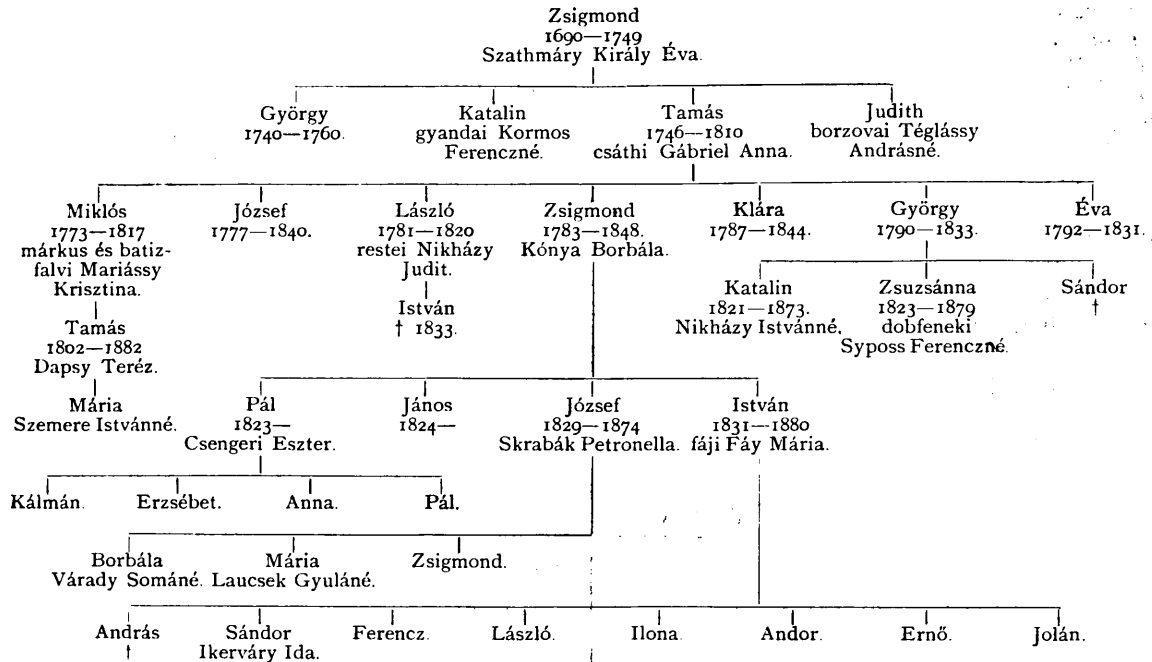
IV. *Judith*, férje: borzovai Téglássy András abaújmegyei földbirtokos, utódjai Abaúj-Tornamegyében tekintélyes birtokosok.

III.

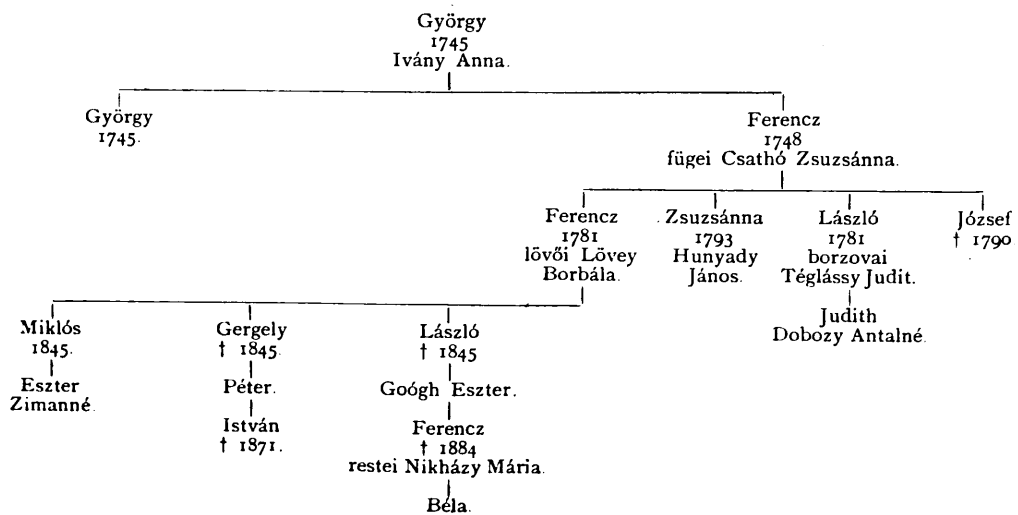
Szabolcsmegyei ágazat.

Az oroszlanosi Törös család szabolcsmegyei ágazatának megalapítója Törös György, Zsigmondnak a borsodi ág őseinek fél testvére volt, ki szabolcsmegyei birtokát valószínűleg anyja Garay Anna után örökölte. Borsodmegyei sajóvámosi birtokát 1728 április 7-én eladta ifj. Aszalay Ferencznek, ki azon birtoktest nagy részének már tulajdonosa volt. Neje Ivány Anna.

Borsodi ágazat.

Szabolcsi ágazat.

Törös György meghalt 1745. év táján. Két fia maradt:

I. *György*,

II. *Ferencz*, kik 1748-ben június 29-én Pálffy János által a Szabolcsmegyében fekvő Gáva és Kisfalud községekre nyertek adománylevelet,¹ melyek azelőtt a Szokoly család, illetve Zoltány Farkas tulajdonát képezték. György családja fiágon kihalt, — leánya Mária állítólag Bárczayné.

Ferencznek neje fügei Csathó Zsuzsánna, — gyermekei:

1. *Ferencz* (1781) neje lövői Leövey Borbála, gyermekei:

a) *Miklós* (1845) leánya *Eszter*, Zimann N.-né, lakik Szabolcson.

b) *Gergely*, fia *Péter*, ennek fia *István*, ki meghalt 1871-ben Miskolcson.

c) *László*, meghalt 1845-ben. Neje Goógh *Eszter*. Fiuk *Ferencz*, meghalt 1884-ben Nyiregyházán, — neje restei Nikházy Mária, Nikházy István és Törös Katalin leánya, fiuk *Béla* szül. Szabolcson 1876.

2. *Zsuzsánna* (1793) Hunyady Jánosné.

3. *László*, magyar gárdista 1781-ben II. József császár által saját kérelmére felmentetvén,² főhadnagyi ranggal a hadsereghez osztatott be. 1793 február 27-én kapitánynya neveztetett ki

¹ Eredeti okirat a családi levéltárban.

² Eredeti okirat, II. József által aláírva, a családi levéltárban.

s mint ilyen részt vett a francia hadjáratban. 1793-ban április 10-én indult ki zászlóaljával Budáról és 14-én Székesfehérvárra érkezett, — innen pedig Veszprém- és Zalamegyén át Stíriában Pettau és Marburg városokon keresztül Stercingbe (Tirol) ment, honnét 1793 június 12-én Ferencz bátyjának levelet írt Szabolcra. Ezen levélbe foglalta végrendeletének másolatát, melyet nevezett testvérbátyja kívánságára Pesten 1793 április 7-én készített el, általános örökösöként testvéreit Ferenczet és Zsuzsánát, illetve ennek fiát Hunyady Jánost nevezvén meg. Végrendeletének eredeti példányát saját pecsétje alatt jó barátjánál Tomka Lászlónál helyezte el. A francia hadjárat után hazatérve, átvette gazdaságát s megnősült, — nőül vevén borzovai Téglássy Judithot. — Egy gyermekük maradt: *Judith*, Dobozy Antalné, — férje szabolcsi birtokos volt, — utódjai Abaúj-Tornamegyében élnek.

4. *József*, mint hadnagy vett részt Belgrád ostrománál, hol sebet kapott, minek következtében Pesten huzamosabb ideig tartó betegség után meghalt 1790. év végén.

Az orozlánosi Törös család szabolcsmegyei ágából ezek szerint fiágon csak Törös Béla él (gyámja: Szemere József s.-a.-újhelyi lakos).

Mindkét ág evang. helvét hitvallású.

(A családfát l. az előző oldalon.)

TÖRÖS SÁNDOR.

VEGYES.

További pótlékok a Rákóczi-ház nemzedékrendéhez.

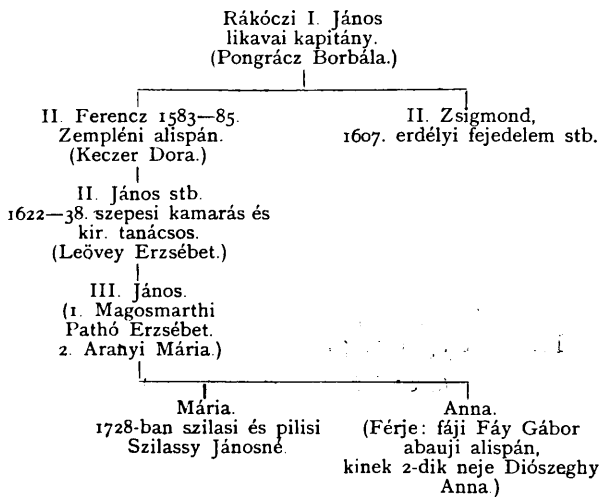
A Turul legközelebbi füzetében olvasható közleményemnek már megjelenése után tünt csak szemembe, hogy Nagy Iván családtörténelmi ismert nagy művének *pótkötete* mégis megemlékezik a *Báncsy* («Banchy») családról (63. l.). Sajnálom, hogy e körülmény kikerülte előbb figyelmemet. Különben állításaimon mitsem változtat, sőt azokat megerősíti; úgymint, kiderül onnét, hogy a «laskodi és vehéczi», fiágon már kihalt Báncsy család csakugyan az északkeleti vármegyékben, nevezetesen Zemplénben és Szabolcsban virágzott, s előkelő birtokos nemes volt. Továbbá ifjabb Báncsy Miklósnak (id. B. Miklós fiának) első neje Nagy Iván szerint is «*Rákóczi Dora*» volt (minden további megjelölés

nélkül), s a második — kitől gyermekei — Palágyi Anna. Az azonban, hogy R. Dora, Rákóczi *Ferencznek* vala leánya, és hogy mag nélkül hunyt el: csakis az általunk ismertett Homonnai gr. Drugeth-féle 1641-iki országbirói mandátumból derül ki, mely ekképen a Rákóczi-családfára nézve valóban új adatokat szolgáltatott.

A mi e hirneves ház nemzedékrendének további kiegészítéseit illeti: a cikkünkben foglalt felhívás következtében máris két pótlékot kaptunk. *Fényes Gyula* úr Debreczenből arról tudósít, hogy a Turul 1891-iki évf. 146. és 149. ll. Borzásy Miklós hitveséül említett *Rákóczi Magdolna*, — az ő, Fényes Gy. úr családi irata szerint — szintén a felső-vadászi ágból származott, és pedig alkalmasint Rákóczi I. János likavai kapitánynak leánya volt. E körülmény azonban még további bizonyításra vár.

Mocsáry István kir. kamarás és főhadnagy úr Kecskemétről, viszont felhívja figyelmünket a szilasi és pilisi Szilassy-családot illető nagyszámú genealogiai táblázattal fölszerelten Gömör vármegye által Pelsőczön 1817 decz. 16-án kiadott füzetre, vagyik ennek tárgyunkra vonatkozó egynémely adatára. E füzet azonban — mint Mocsáry úr is helyesen jegyzi meg, — telve van a legtarka-barkább, a legképtelenebb genealogiai koholmányokkal. Mindazáltal a tömérdek lom között helyes adatokat is tartalmaz. Ilyenekül *látszanak* nevezetesen ezen alábbiak:

Mely két utóbbi adat valódisága azonban még szintén tüzetesebb igazolást igényel, — s épen e célból, figyelemgerjesztésül jónak láttuk ideiktatni. E táblázati töredék szerint tehát Rákóczi II. János fiága hasonnevű fiában fogyott volna ki. Hogy magva szakadt, annyi bizonyos.

További adalékokat e becses folyóirat szerkesztősege — azt hiszszük — mindenkor szívesen fogad.

THALY KÁLMÁN.

A gr. Szápáry család nemzedékrendéhez.

Nagy Iván az alapvető munkájában közölt családfán a gr. Szápáry család kiváló tagja, Szápáry I. Péternek csakis három gyermekét, tudniillik két fiát és egy leányát (Miklóst, II. Pétert, és Krisztinát Kapy Györgynét) ismeri. Halála évét sem tudja meghatározni, általánosságban kijelentvén: meghalt 1699 után.

A kedvező véletlen folytán kezemhez jutott

magának *Szápáry I. Péternek* ívrét alakú papíron 4 lapot betöltő eredeti feljegyzése, mely házasságra kelésétől (1667) a családjában történt változásokat tartalmazza egész 1702. évig.¹ Eme feljegyzések folytonosságban tulajdonképen 1690-ig terjednek, és 1667-től 1681 közti időről, mint azt az egyenlő kézírás nyilván tanúsítja, egy időben, tehát 1681-ben eszközöltettek, és pedig oly módon, hogy azon gyermekek születésének feljegyzésénél, kik 1681-ben még éltek, az esetleges változás későbbi beírására néhány sornyi tér hagyatott, és a később beállott változás utólag jegyeztetett be, azonban ugyanazon kéz által, melytől az alapfeljegyzések származnak, a mi a kézírásoknak egybevetéséből kétségtelen. Az ekkénti utolsó bejegyzés 1702-ből való; e szerint nem forog fenn kétség az iránt sem, hogy Szápáry I. Péter nem 1679, hanem 1702. év után halálozott el, vagy 1702. évben.

Mínt hogy Szápáry I. Péter eme feljegyzései nemcsak családi viszonyaira vonatkozólag egészítik ki *Nagy Iván* közleményét, hanem világot vetnek arra is, hogy Szápáry I. Péter csakugyan jelen volt az 1681. évi soproni országgyűlésen, s ekként valónak bizonyul Lehoczky az a feljegyzése is, hogy Mosonmegye követe volt, (*Stemmat.* I. 197. l.), nem tartom érdektelennek azt teljes tartalmában e becses folyóirat közönségével megismertetni.²

* * *

Anno 1667. die 13. Februarii Csunon, nemes Moson vármegyében levőben, jegyzettem el magamnak házastársul nemzetes és vitézlő Egresdy Boldizár ur nemes és nemzetes Armpruszter Susanna asszonytul mint kedves feleségétül való első szülött leányát, nemzetes Egresdy Soffiát, tizenhét esztendőskorában, lévén károm tekintetes és nagyságos öregbik Zicsy István posoni kamara prefectus ur ő nagysága és nemzetes vitézlő Farkas András kedves sógor uram, ő fölsége győri fő harminczadossa és Győr vármegyének vice ispánja; kiadók pedig voltak gróf Draskovits Miklós ur ő nagysága és Kerekes Menyhárt sógor ur, nemes Moson vármegye vice ispánja. Ugyanazon föllyül megirt napon volt kézfogásunk is csuni udvarháznál.

Die 15. Februarii esküttünk meg egymással ugyan csuni udvarháznál, esküttetvén meg bennünket az besenyei plébánus.

¹ Eredeti voltát tanúsítja egyébként a rajta olvasható, XVIII. századból eredő eme hátirat is: *Petri Szápáry senioris connotatio connubii sui, natiuitatis prolium, et obitus parentum.*

² A szöveget a mostani helyesírás szerint közlöm, megtartottam azonban a kiejtés jellemző sajátosságait, valamint feltüntettem a szövegben foglalt későbbi bejegyzéseket.

Anno 1667. die 29. Septembris indultunk Bécsben az menyegzőre való vásárlás kedvejért együtt egy hintón megirt Egresdi Boldizár ur és felesége nemzeti Armpruster Susanna asszony és az én feleségem, akkori mátkám nemzeti Egresdy Soffia, egészen másnap beérvén Bécsben, harmadnapján megbetegedvén véletlenül megirt szegény Armpruster Susanna asszony, vette ki Isten az világbul ugyan Bécsben, die 5. Octobris az belső városban levő aranyos Szarvasnál való vendégfogadóban. Az testét szomoruan vissza hozván magunkkal Csunra, die 3. Novembris anni 1667 temették el nagy böcsülettel és készüléttel az csuni templumban; kinek lelkének Isten ő szent fölsége legyen irgalmas és kegyelmes.

Anno 1667. die 6. Novembris gyászban levén, Egresdy Soffia akkori mátkámmal az csuni curiában volt minden muzika nélkül való menyegzőnk.

Die 7. Novembris mingyárt az menyegző után vittem az atyámfiat győri házomhoz két hintóval és két kocsival, paraszt szekereken kívül.

Anno 1668. die 24. Decembris ugymint karácsony estin győri házunknál adta Isten ez világra fiunkat Adamkot, estve hét és nyócz óra között, melyet köröszöltettünk meg győri cathedralis öreg templumban, volt köröszatyja győri böcsületes német kapitány Szupki ur és Karlóczy Miklós hatvani prépost és győri katonok és lector uraimék. Komaasszony megirt Szupki ur felesége.

Die 1. Julii anno 1669. vette ki Isten ez világbul ezen fiunkat Györött, fél esztendő korában, kit temettünk el Györött az öreg Boldog Asszony templumában.

Anno 1670. die 12. Februarii virradóra négy óra tájban, sub signo scorpionis, győri házunknál adta Isten ez világra leányunkat Chrystinkát, kinek köröszatyja veszprémi főkapitány Jagacsics Péter ur és körösz anyja Zibrik Miklósné asszonyom Miskey Borbála asszony. Melly leányunkat Isten neveljen sz. nevének dicséretire. *(Későbbi bejegyzés.)* Ezen leányunkat vette el magának házastársul tekintetes és nemzeti Kapy György uram, az kiknek menyegzői solennitásokat tartattam meg itten Murai Szombati várunkban in anno 1691 farsangon die *(üres a helye)* Februarii.

Anno 1671. die 1. Martii Csunon vette ki Isten ez világbul néhai Egresdy Boldizár ipam uramat 72 esztendő korában, kit annak utánna két hónappal temettünk el csuni templumban nagy böcsülettel.

Anno 1672. die 4. Januarii sub signo piscium taplanfalvai udvarházunknál adta Isten ez világra Boriska leányunkat regvel kilencz óra tájban, kit die 10. Februarii ugyanazon házunknál kö-

röszölt meg Hegyessy ur vasvári canonok; volt körösz atyja nemzeti Jankovits Ferencz ur és köröszanyja néhai nemzeti Fóti Lengyel Sigmund szigligeti kapitánnak meghagyott özvegye nemzeti Kisfaludy Kata asszony.

Ezen leányunkat anno 1674. die 26. Martii éczaka 12 óra tájban vett ki Isten ez világbul győri házunknál két esztendő és három hónapi korában. Temettük ugyanott Györött az cathedralis Boldog Asszony templumában való bótban.

Anno 1673. die 5. Julii délután hat óra tájban győri házunknál sub signo piscium attá Isten ez világra fiunkat Andriskot, kit die 6. délután az öreg templumban megköröszöltvén, köröszatyja volt Eszterházy János győri vicegenerális ur ő nagysága, és komaasszony ő nagysága házastársa Ocskay Magdolna asszony.

Ezen fiunkat anno 1676. die 1. Februarii csuni házunknál vette ki Isten ez világbul harmadfél esztendő korában, magam ott nem levén sem rövid betegsége, sem halálakor, temettete el az atyámfia csuni templumban.

Anno 1674. die 3. Julii délután két óra tájban sub signo cancri taplanfalvai udvarházomnál adta Isten ez világra fiunkat Istvánt, kit neveljen Isten sz. nevének dicséretére; ugyanott taplanfalvai házunknál köröszöltettük meg, volt köröszatyja nemzeti Török Imre ur és komaasszony az ő kome szerelmes házastársa nemzeti Kisfaludy Borbála asszony.

Anno 1676. die 28. Maji sub signo sagittarii estve kilencz és tíz óra között csuni udvarházunknál adta Isten ez világra leányunkat Magdolnát, kit Isten neveljen sz. nevének dicséretére; ugyanazon házunknál köröszölték meg is die 30. eiusdem, volt köröszatyja nemzeti Czeglédy János ur nemes Moson vármegyének főszolgabirája és komaasszony ő kome felesége Rogoz *(keresztneve nincs kiírva)* asszony.

(Későbbi bejegyzés.) Ezen leányunkat vette el házastársul tekintetes és nagyságos Gyöngyössy Nagy Zsigmond uram, kiknek menyegzői solennitásokat tartottam meg itten Muray Szombati várunkban die 26. Februarii anno 1697. Anno 1702. die 17. mensis Januarii, itten Muray Szombati várunkban gyermek hozása után mingyárt délelőtt tizenegy óra tájban ezen leányunknak lölkét vette Isten ő sz. fölsége magához, az előtt pedig azon éczaka ez világra szült ártatlan leánykáját. Ezen leányunkat temettük el die *(nap és holnap helye üresen hagyva)* anno 1702 az Muray Szombati templumban, kinek lölkének Isten ő szent fölsége legyen irgalmas és kegyelmes.

Anno 1678. die 15. Maji sub signo piscium győri házunknál adta Isten ez világra fiunkat Pétert, regvel hét óra tájban, kit nevelljen Isten

sz. nevének dicséretire. Körösztölték az nagy templumban, volt köröszt atyja Eszterház János győri vice generalis ur ő nagysága, és koma asszony felesége Ocskay Magdolna asszony ő nagysága.

Anno 1680. die 18. Februarii délután négy óra tájban sub signo libræ csuni házunknál adta Isten ez világra fiunkat Miklóskát, kit körösztölt meg Raykay plebanus ur az csuni templumban. Körösztatyja iffiu groff Forgács Ádám ur ő nagysága, körösztanyja groff Forgács Susánna kisasszony ő nagysága, groff Zicsy Ádám ur ő nagysága eljegyzett mátkája; melly fiunkat nevelje Isten sz. nevének dicséretire.

Anno 1681. die 22. Augusti 11 óra tájban délkor adta Isten ez világra csuni házunknál fiunkat Palkót, körösztatyja groff Zicsy Ádám ur ő nagysága, körösztanyja azon groff Zicsy Ádámné asszonyom ő nagysága, tudniillik groff Forgács Susánna asszony.

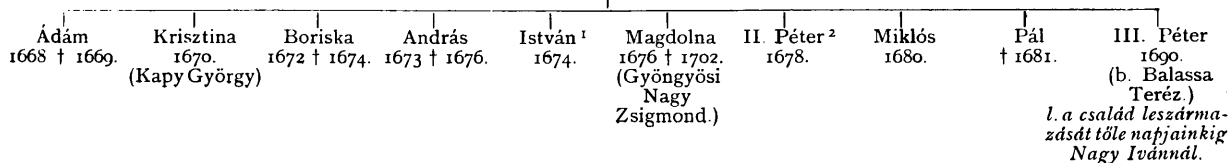
Anno 1681 karácsony után való nap, ugyan Szent István napján, vette Isten magához ezen fiunkat csuni házunknál, kit az atyámfia azon csuni templumban el is temettetett, *magam akkor Sopronban levén az országgyűlésében, az hol akkor levén dereka az dolgoknak, szabadságot az haza menettelre nem nyerhettem.*

Anno 1690. die 8. Novembris sub signo aquarii éjjel után négy óra tájban csötörtökre verradóra Muray Szombati várunkban adta Isten ez világra fiunkat Pétert, mellyet nevelljen Isten szent nevének dicséretire; körösztölte meg azon várunkban die 12. eiusdem Tissinay plebanus ur. Volt körösztatyja Regedébül báró Tulok Ferencz uram, és körösztanyja Tulok Ferenczné nagyságos Khondutsi Catharina asszony.

* * *

Emez adatokból a következő leszármazás állítható össze:

Szápáry I. Péter.
(Egresdy Zsófia) 1667.

SZÉLL FARKAS.

A vehécsi és laskodi Bácsy-család czimere és Rákóczi Ferenczné Csanádi Nagy-Mihályi Anna leszármazása.

Thaly Kálmán úr «Adalékok a Rákóczi-ház nemzedékrendjéhez» című értekezésében, melyet a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság m. évi november 24-én tartott igazgató választmányi ülésén fölolvastott, (Turul 1892. 153. l.) Csanádi Nagy-Mihályi Anna asszonyról tett említést, kirol Drugeth János országbíró mandatum restitutionalejában az van följegyezve, hogy először néhai nemes Rákóczi Ferencznek, azután Taros Ferencznek, legutoljára pedig Héderváry Ferencznek volt felesége és hogy első férjétől maradt leánya Rákóczi Dorottya vehécsi Bácsy Miklóssal lépett házasságra.

Az értekező a jelenvoltakhoz azt a fölszólítást intézte, hogy a Bácsy Miklós családjára vonatkozó esetleg kezeikhez jutó adatokat a «Turul»-ban tegyék közre.

¹ 1681-ben még élnie kellett, mert 3—4 sornyi üres tér van születésének feljegyzése helyénél.

² 1690 előtt már meg kellett halnia, habár a feljegyzésben ez nem foglaltatik is, mert ez évben született fiu másként nem kereszteltethetett volna szintén *Péternek*.

Pár hónapra rá id. Szirmay József úrtól egy czimeres pecsétnyomó gyűrű lenyomatát kaptam, melyet Zemplén vármegyében, Pazdicson, egy disznó túrt volt ki. Ezen lenyomaton a czimeren kívül A. B. betük is láthatók.

A beküldő levelében azt a véleményét nyilvánította, hogy a gyűrűn látható czímer talán a vehécsi³ és laskodi⁴ Bácsy-családé. Véleményét eleinte tévesnek tartottam, mert Nagy Iván műve pótfüzetében és erre hivatkozva a Siebmacher-féle czimeres könyv 35. lapján a Bácsy-család czimere következőképen van leírva és ábrázolva:

A pajzs kék mezejében zöld dombon kettős farkú arany oroszlán, mely egy ormózott vártorony bolthajtásos nyitott kapuja felé készül ugrani, sisakdísz koronából emelkedő, ács-bárdot tartó arany oroszlán. A gyűrű czimerének lenyomatán ellenben a pajzs mezejében három liliumot tartó hajlott karú kéz látható, a sisakdísz pedig a koronából emelkedő unicornis.

Csergheő Géza úr, kivel a Bácsy-család czimeréről beszéltem, már a lenyomat megtekintése

³ Vehécs Zemplén vármegyében, a család 1542-ben nyert erre adománylevelet Báthori Istvántól.

⁴ Laskod Szabolcsban.

előtt, még mielőtt tudta volna, hogy az mit ábrázol, mondta, hogy a Siebmacher-féle címeres könyvben és Nagy Ivánban látható címer nem helyes s az említett címeres könyv pótfüzetére utalt, mondván, hogy ott a Báncsyak címere paizsának mezejében lilomot tartó kéz látható.

Mikor tanácsát elfogadva, a pótfüzet címerevel hasonlítottam össze a lenyomatot, el kellett id. Szirmay József véleményét fogadnom, mert az a körülmény, hogy a lenyomaton látható sisakdísz, t. i. egy unicornis, nem azonos a pótfüzet 13. lapján és 8. táblázatán közölt sisakdíszszel, mely a paizsban ábrázolt lilomot tartó kart ismétli, nem ok arra, hogy a lenyomat címerét ne a Báncsyékénak tartsam, hiszen köz tudomású, hogy a sisakdíszt önkényesen változtatták a családtagok s néha a fiú más sisakdísz használt, mint apja.

Az említett pótfüzetben Báncsy Ádám 1696. évi pecsétjére és több 1680—1696 közötti, a Bernáth-család tarnóczy levéltárában őrzött pecsétekre történik hivatkozás.

A kezeim között levő lenyomatról itélve, valószínű, hogy a Pazdicson talált gyűrü Báncsy Ádámé volt, nemcsak azért, mert rajta az A. B. betűk láthatók, hanem azért is, mert a metszés módja a XVII. századra vall.

A pecsétlenyomaton kívül a leleszi konvent levéltárából származó XVII. századbeli jegyzék- ez is jutottam, melyben ugyan a vehézi és laskodi Báncsy-családra vonatkozó adat nem foglaltatik, de a mely mégis összefüggésben van Thaly Kálmán úr említett értekezésének tárgyával. Ezzel a jegyzékkel leginkább azért tartom érdemesnek foglalkozni, mert a három Ferenc felesége (Tharos, Rákóczi és Héderváry) Csanádi Nagy-Mihályi Anna leszármazására vonatkozó adatokat tartalmaz s részben a Drugeth-féle mandatum adataival ellenkezőt mond.

Eszem ágában sincs az említett jegyzékben foglaltak mellett lándsát törni és csak azért közlöm azokat, mert hitem tartja, hogy olyan esetben, mikor az újabban talált följegyzések a régebben ismertekkel ellenkeznek, mindenkinek kötelessége azokat nyilvánosságra hozni.

A leleszi konvent levéltárából összeállított jegyzéket Zemplén vármegye authenticus pecsétje alatt az akkori (1639) ordinarius notarius Szirmay Antal (Antonius de Zirna) expedialta,¹ belőle azt látjuk, hogy Csanádi Nagy-Mihályi Anna első férje Tharos Ferenc, a második Rákóczi Ferenc és a harmadik Héderváry Ferenc volt, a Drugeth-féle mandatum restitutionale pedig Rákóczi Ferenczet tünteti föl mint első, Tharos Ferenczet mint második és Héderváryt mint

¹ Ennek másolata megvan id. Szirmay József levéltárában.

harmadik férjet s azt mondja, hogy Annának első férjétől, Rákóczi Ferencztől született Dorottyia nevű leánya Báncsy Miklósnak lett felesége, erről a leányról pedig a leleszi jegyzék nem emlékezik meg, hanem azt mutatja ki, hogy Nagy-Mihályi Annának első férje után való örökösei (successores), Orosz Gáspár, Schuler Generalis és Erősek utódai voltak, továbbá, hogy második férjétől született Borbála nevű leánya Orosz Pálhoz² ment feleségül és hogy harmadik férjével Héderváry Évát nemzette, ki Fejérváry Istvánnak lett felesége.

A jegyzék hátlapjára jegyzett következő leszármazási táblázatot, melyre az illető oklevelek évszáma is fel van jegyezve, hitelesítette Szirmay Antal:

Ladislau de Upor
genuit
ex Dna Sophia (1483—1510.)
|
Barbaram Upory,
quæ ex Joanne de Czikey (Czëkey)
|
Christinam Czikey (Czëkey).
quæ ex Emerico Eödenffy
|
Ladislau Eödenffy,
qui ex Eufrosina de Okros (1519)
|
Franciscum Eödenffy
qui ex Dorothea filia Georgii
Sóos de Sóvár (1569.)
|
Annam Eödenffy,
quæ ex Stephano filio Joannis
Nagy-Mihályi alias Török (1576—1590)

Annam Nagy-Mihályi alias Csanadi de Nagy-Mihály.³ (1597)

Quæ primo nupsit Francisco Tharos; successores Gaspar Orosz, Generalis Schuler proles et proles Erösiáni

Secundario nupsit Francisco Rákóczi; filia Barbara nupsit Oroszio, cujus successores Paulus Orosz, ex sexu femineo Komáromiáni et Löviáni successores.

Tertiario nupsit Francisco Hédervári, cujus filia Eva Hédervári nupsit Stephano Fejérváry, cujus filia Anna Fejérváry nupsit Michaeli Szentivány. Filia Helena Szentivány nupsit Baroni Carolo a Sekendorf, filia Terezia a Sekendorf nupsit Ludovico de Zirna Borsodiensi.³

Ez a jegyzék és a leszármazási tábla a Drugeth mandatumában említett Rákóczi Dorottyáról tehát nem szól és ennél fogva Báncsy Miklósról sem, a mi annál kevésbbé érthető, mert osztzkodási célra készült és Nagy-Mihályi Anna

Rákóczi Borbála
férje Orosz Pál
tokaji várkapitány
|
Orosz Pál
felesége Sóos Eva
|
Julia Bora
Löveiné Komárominé
(I. Nagy Iván.)

² Úgy látszik később más tollal és más ténálval írták, betoldva Annához testvérét Borbálát, ki Keczer Jánosné lett Germana soror Barbara Csanad de Nagy-Mihály, que nupsit Joanni Keczer, cujus filia Maria nupsit Fr Dessöfy de Csernek.
³ Szirmay Imre és Bégányi Kata fia (lásd Nagy Iván).

három férjének leszármazottjait úgy látszik egyenkint volt szándéka felsorolni s a véletlenül kimaradott neve is betoldatott.

BÁRCZAY OSZKÁR.

A főúri Paksy család eredete.

A XV. és XVI. században országos jelentőségre jutott Pakosi Paksy család is egyike azoknak, melyeknek eredete, pontos leszármazása minden nevezetességük mellett is ismeretlen. Legalább az egyikre igyekszünk e pár sorban fényt deríteni.

A magyar heraldika kétségtelenné tette, hogy a főúri Paksy család a Rátót nemzetségből származott¹ s ezáltal is nagy szolgálatot tón a genealogiának, mert most már csak annyit kell kikutatnunk, hogy e család a Rátót nemzetség melyik ágához tartozott.

Okleveleink a Rátót nemzetséget a XIV. század elején öt ágra oszoltak tünteti föl. Az elsőt (I) nevezhetjük az öreg Loránd nádor ágának. A II-ik volt I. Domonkos ága, (ebből származnak a Páztóhy, Putnoky, Kazai Kakas és Gyulafy családok); a III-ik Leusták ága (ide tartoznak a Jolsvay, másképp Ilsvay, Kaplay, Feledy és Lorántfy családok) a IV-ik a Rátóti Gyulafyak, V-ik a Kővágó-Örsyek ága.

Az 1283-ban történt nemzetségi nagy osztozkodásnál Paks még nem fordul elő,² jeléül annak, hogy ekkor még nem volt a nemzetség birtokában. Később is hiába keressük a II—V-ik ágak eléggé ismert jószágai között. Még csak nyoma sincs annak, hogy tolnamegyei birtokosok s így Paks urai lettek volna.

Csak az I. ághoz tartozó öreg Loránd nádor unokájáról, Mátyásna Olivérről, a tárnokmesterről, szólanak úgy az adatok, hogy őt fehér- és tolnamegyei birtokosnak tarthatjuk.

Ilyen azon adat, hogy ez Olivér (ekkor a királyné udvarbírája és szatmári főispán) 1356-ban Szent-András nyolczadán megjelen a nádori törvényszék főurai előtt s mint élte pályájának végéhez közeledő ember, hogy az utolsó, nagy számadás könnyebb legyen, visszaadja Szigetfőt a veszprémi apácáknak annál is inkább, mert meggyőződött róla, hogy e birtok Kálmán király kiváltságlevelé szerint csakugyan a monostort illeti.³ E Szigetfő nevű birtok — mint azt Károly János hiteles tanuvallomásból kimutatta, — Fejérmegyében, a mai Rác-Álmás és Duna-Pentele közt, Pakstól 4—5 mérföldnyire

északra feküdt⁴ s mivel az ilyen foglalások rendszeren úgy történtek, hogy a kisebb területet a szomszéd helység határához csatolták, következethetjük, hogy Olivér tárnokmester e tájékon birtokos volt.

Még közelebb vezet bennünket Pakshoz a másik adat, Erzsébet királyné 1342 szept. 19-iki rendelete. Ebben szigorúan meghagyja a királyné Olivérnek, az ő udvarbírájának és zólyomi főispánnak, hogy a veszprémi egyháznak Faddon (Tolnamegyében, Pakstól 2 mérföldnyire délre) levő halastavait, szántóföldeit és telkeit visszaadja (reddatis et restituitis).⁵

Ugyancsak Faddról és a mellette eső Halász falucskáról szól a harmadik adat, de ebben Olivér már a régi sok titulus helyett csak egyszerű «néhai» néven emlegettetik. Ezen 1366-ban kelt oklevél szerint néhai Olivér mester fiai: István, óbudai prépost, János, Loránd, Miklós és Ferencz, továbbá néhai Leusták bán testvére Domonkos, annyira igyekeztek megszerezni a fehérvári jánoslovagok faddi és halászi birtokait, hogy, midőn a jánoslovagok magokat azokba újra beiktatni akarták, ellenmondottak, azután pedig legalább bérbe szerették volna kivenni Cornubi Balduintól, a rend akkori magyarországi perjelétől.⁶

Igaz, hogy Olivér mesternek «quondam» titulusa nem jogosít fel bennünket arra, hogy az itt említett alpereseket a hatalmas Olivér tárnokmester és királynéi udvarbíró fiainak vegyük, de vannak ám más jelek rá. Ilyen mindjárt Leusták bán említése. Leusták 1356—1361-ben volt előbb báni helytartó, utóbb bán Tótországban s róla János krónikás világosan mondja, hogy a Rátót nemzetség tagja volt.⁴ Továbbá fennmaradt István óbudai prépostnak címere s ezen a Rátótok hársfalevele látható.⁵ Világos tehát, hogy az alperesek a Rátót nemzethez tartoztak.

Hogy pedig az alperesek atyjául említett Olivér nem más, mint a volt tárnokmester, világos abból, hogy az akkor élő Rátót nembeli Olivérek közül csak neki volt János nevű fia, s mint az idősebb királyné régi udvarbírája, be is szerezte e fiát úrnője mellé főajtónállónak.⁶

Nemcsak Olivér tárnokmester, hanem fiai is iparkodtak tehát Faddnak megszerzésére, vagy legalább haszonbérletére. S ezt én részemről nem tudom másként magyarázni, mint úgy, hogy a szomszédos Paksnak már akkor birtokában

¹ A fejérmegyei történelmi egylet évkönyve, 1885. 22—26.

² Fejér, Cod. Dipl. IX/1. 61.

³ U. o. IX/7. 246.

⁴ Hist. Hung. Fontes Dom. III. 163.

⁵ Turul, 1890. 24.

⁶ Fejér, Cod. Dipl. IX/2. 413, 483.

¹ Siebmachers Wappenbuch, 472. Csergheő Géza, A Rathold nemzetség címere. Turul, 1890. 24—8.

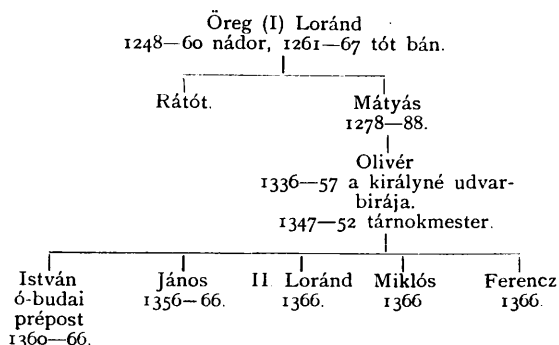
² W. XII. 382.

³ Anjoukori Okm. VI. 524.

voltak és így Olivér tárnokmester volt a Paksyak őse.

Az oklevelekből dolgozó Wagner Károly is határozottan állítja, hogy Paksot Nagy-Lajos királyunktól Olivér kapta adományul¹ s az ő határozott állítását csupán azért, mert Olivér fiait helytelenül sorolja föl, nem vélem kétségbevonhatónak.

Mindent egybevetve, azt hiszem, elég biztossággal mondhatjuk, hogy a főúri Paksy család ősei ezek voltak:

Nem kellett szegyenkezniök miattok.

Dr. KARÁCSONYI JÁNOS.

Hlapčić-ok voltak-e az Alapyak?

A Pallas nagy lexikona első kötetében a történelmi nevű nagykemléki Alapy család B—č jegy alatti ismertetője a családot Hlapčić bosniai faluból származó horvát családnak és eredeti nevüket is e falu után Hlapčićnak állítja; szerinte mikor a törökök Bihácsot, mely a nevezett helység közelében feküdt, elfoglalták, vándorolt ki a család a szávántúli Horvátországba. Ismert őseül felhossa Johannes Kyss-Horváth de Halapsich-ot, (ez volna Alapy János), Frigyes császár és Miksa rom. király hivat és tanácsosát, ki mint ilyen aláírta azt az állami szerződést, mely 1491 nov. 7-én a Habsburgok és Ulászló magyar király között kötött.

A család ismertetése végén továbbá azt állítja, hogy a család egyik ága Magyarországra szakadt — hogy melyik és mikor, az nincs említve — és ebből eredett Alapy János, ki 1775. évben címz. dulcignói püspök volt.

A nagykemléki Alapy család ez ismertetés szerinti származására s azelőtt viselt Hlapčić vagy halapsichi Kyss-Horváth nevére nézve erős kételyeket táplállok; a rendelkezésemre álló — bár

csak töredékes — adatokkal megkísérlem mégis B—č úr talán jóhiszemű tévedésain alapuló állítását részben okmányilag, részben azok tartalmából merített valószínű következtetésekkel megczáfolni vagy legalább is valószínűtlenné tenni.

Az Alapi nevet a XIII. század első felében élt Gál-tól¹ származó dunántúli Salamon család fehérmegyei alapi birtoka után már a XIV. század elején viseli és azt majd három századon keresztül túlnyomólag vezetéknevül, néha előnévül is használta; később ismét az ősi névhez tért vissza *alapi* előnévvel; egyes ágazatai azonban Veszprém és Györmegyebe szakadva, tovább is megtartották az Alapy nevet; ez utóbbiakról származott Alapy János címz. dulcignói püspök, a hétszemélyes tábla bírja, ki a nagyváradi káptalannál nemes ifjak neveltetésére tett 67000 forintnyi alapítványáról emlékezetes, s ki 1768-ban mint osztályos rokon Alapy Györggyel együtt az alapi Salamonok Alap birtokában egy tizenhatod részben birtokos társ szerepel; így tehát B—č állításával szemben, ki ezen Alapy János püspököt a többi Alapyakkal együtt a horvát vagy bosnyák származású Hlapčićoktól eredezteti, kétségen kívüli, hogy ez az alapi Salamonoktól, illetőleg azok Alapy ágától vette eredetét és elei már pár századdal előbb viselték az Alapy nevet, mint a hogy azt Halapsich Kyss-Horváth János — nem éppen hazafias történelmi szereplésével — ismertté tette.

A birtokosztályon kívül a hozzáfűzött feltevések elfogadhatására bizonyítékaim még a következők:

1359 május 25. a fehérvári keresztetek konventje előtt Alapi András, Alapi Chidur fia, Alaphoz tartozó Gálfölde és Csetfölde nevű birtokait testvérének Salamonnak és unoka-öccsének Barnabásnak, Mihály fiának oly feltétel alatt adományozza, hogy míg él, őt tisztességesen eltartsák.²

1382 június 28. a győri káptalan előtt Mihály és Miklós, Jakab fiai, János, Vincze dictus Salamon fia felsőalapi nemesek bizonyos alapi birtok iránt Márton fiával Jánossal, Tekke fiával Mihálylyal és Kozma fiával Péterrel egyességet kötnek.³

1395 november 4. a Cseteiek Csete (a mai Czece) helységbeli birtokrészbe igtatásukkor királyi emberek Alapi Miklós fiai Péter és Dommonkos.⁴

1432 október 28. Sienában kelt oklevelében Zsigmond király Alapi Salamon fia, Jakab fiának Istvánnak Németország, Lombardia, Toscana és

¹ Az 1263. évről kelt eredeti okirat birtokomban.

² Eredetije birtokomban.

³ Eredetije birtokomban.

⁴ Haz. Okm. II. 159.

¹ Nagy Iván, Magy. csal. X. 15.

Olaszország egyéb részeiben szerzett érdemeiért, neki, atyjának, testvéreinek Péternek, Jánosnak Lőrincz fiának, Benedeknek Tamás fiának, s másik Benedeknek (dicto Bessenyo) János fiának, az ő atyafainak a florencziek elleni hadjáratban elhalt darói Majos László királyi udvarnok alapi birtokrészeit adományozza.¹

1436. a székesfehérvári káptalan Alapi Istvánt, Pétert, János és Benedeket Zsigmond király imént említett adományába beigtatja.¹

1460. Alapy János birta a fehérmegyei Mohot és feleségül Batthyányi Margitot; fiai voltak István és Benedek.³ Ugyanez időben Guthi Ország János a fehérvári keresztések parancsnoka a rend bizonyos birtokát elidegeníti Alapy Endre és fainak.

1464. Mátyás király a futód nélkül elhalt Alapi László alapi birtokát Pázma Mihálynak, serényi Szentés Balázsnak és Simon Gergelynek adományozza.⁴

1464 jun. 1. A fehérvári káptalan bizonyítja, miszerint nádori parancs folytán Alapi Istvánt és fiai Istvánt, Antalt és Mihályt bizonyos alapi részirtokba bevezették.⁵

1502. Tanúkihallgatás Alapi Benedek és György kértére fehérmegyei Peder (ma nem létező) helységben levő birtokrészeik iránt.⁶

Az imént elősorolt Alapyak tehát már régóta virágoztak, mikor a horvátországi Alapyak feltűnni kezdenek. A közlemény írója által Alapy Jánossal azonosított Joannes Kyss-Horváth de Halapsich alig lehetett egy személy, mert mi oka lehetett volna Hlapčić Jánosnak már amúgy is magyar nevét, előnevét — melyek alatt vívta ki pedig előkelő szerepét — eldobva, az Alapy névvel felcserélni, holott látjuk, hogy számos főrangú vagy előkelő szerepet játszott horvát eredetű család ragaszkodott és megtartotta magyar nemes létére régi nevét, (hogy többet ne említsünk, ott van a Draskovich, Juranich, Bakich, Keglevich, Jurisich, Bedekovich és számos egyéb jeles horvátmagyar család). Sokkal valószínűbb, hogy a nagykemléki Alapy családot már Szlavonia közelségénél fogva is valamely leszármazója a dunántúli Alapyaknak, főképp Alapy János alapíthatta, ki felesége révén bizonyosan új vagyonhoz is juthatott és talán épen Szlavóniában, hol a Batthyányi család azon időben igen terjedelmes birtokok ura volt.

Bár az erősen tartott családi hagyomány mit sem bizonyít s bár az egyenes összeköttetést

igazoló okmányra hivatkozás nem is tehető, az előadottakból talán nem túlmerész a levont következtetés, hogy a nagykemléki Alapyakat a fehérmegyei Alapyak egyik elszármazott ágának tartjuk annál inkább, mert a cikkíró által szintén Hlapčićnak tartott Alapy János cz. püspökről adataim kétségen kívül bizonyítják, hogy ő a magyarországi Alapyak ivadéka; a még talán valahol lappangó, de napfényre kerülhető okiratok, hiszem, hogy igazolni fogják a többi horvátországi Alapyakról alkotott feltevésemet is.

Jelen közlemény kizárólagos célja ugyan csakis az Alapyak eredete és nemzetisége lehető megállapítása, tisztázása; de alkalomszerűnek tartom a később élt tagokról is, a mennyire gyér forrásaim engedik, pár szóval megemlékezni.

Eltelkintve azoktól az Alapyaktól, kik a fehérmegyei levéltárban levő valószínűleg mult századbeli feljegyzés szerint a XIV—XVI. században a fentemlítetteknek kívül még éltek, tudjuk, hogy Székesfehérvárnak a törökök által történt elfoglaltatása után különösen a megye alsó részének (a hol Alap is fekszik) ősi birtokosai menekülni kényszerültek; így az Alapyak is leginkább a szomszéd Veszprém- és Győrmegegyében találtak új otthonukra.

A győri káptalan egy kezeimnél levő 1768. évben kelt hiteles kiadványában a következőkre akadunk:

1569. Hédervári Alapy János és ennek Vincze Magdolnától származott fia: Gál.

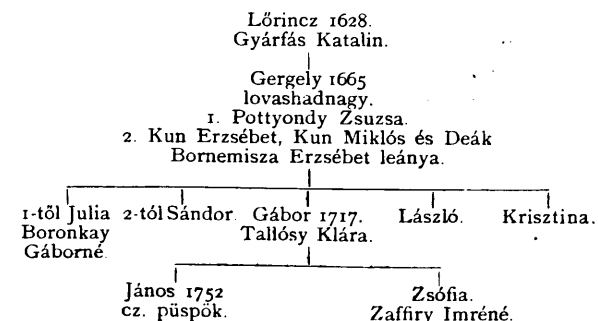
1593. Szolgagyőri Alapy István és testvérei János, Mátyás és Gáspár.

1665. Alapy Gergely győri lovas hadnagy; ennek buzogánya látható volt a Budapesten tartott történelmi kiállításon.

1666. Alapy, másképp Tarczay János győrmegyei alispán; fia szintén János ugyanott szolgabíró, úgy ennek Csupor Katalintól származott gyermekei Pál, István és Ilona.

1696. Alapy Mihály.

Álljon itt végre a többször említett Alapy János cz. püspök néhány ízeni leszármazása:

Nem lesz érdektelen még feljegyezni, hogy Alapy Gergely második neje, Kun Erzsébet, özvegye volt Fejér Jánosnak, kitől leánya, Bor-

¹ Eredetije birtokomban.

² Eredetije birtokomban.

³ N. I. Magyarország csal. I. k.

⁴ Perbeli hiteles másolat birtokomban.

⁵ Eredetije birtokomban.

⁶ Eredetije birtokomban.

bála, Láng Adám kamarai igazgató neje lett; Láng Ádámnak Erzsébet leánya először Bajthay István pestvármegyei alispán, ennek halála után Grassalkovich Antal felesége. Első férjétől származott fia, a nagy tudományú Bajthay Antal, II. József császár egyik nevelője, később erdélyi

püspök és báró, Mária Terézia egyik legbizalmasabb embere, kitől fontos ügyekben gyakran tanácsokat kér és vele levelez. Így Kun Erzsébetnek a végizen (kihalván a Bajthay család is két püspök unokája volt.

SALAMON VINCZE.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi január hó 26-án Nagy Imre társ. másodelnök elnöklete alatt ig. vál. ülést tartott, melyen jelen voltak: *Barabás Samu, Dr. Boncz Ödön, Bunyitay Vincze, Dr. Csánki Dezső, Kammerer Ernő, Majláth Béla, Nagy Gyula, Dr. Schönherr Gyula, Szent-Ivány Zoltán, Szilágyi Sándor, Szinnyei József, Tagányi Károly* ig. vál. tagok, *Tóth Árpád* pénztárnok és *Féjerpataky László* titkár.

Az elnök megnyitván az ülést, *Dr. Pósta Béla* társ. tag felolvasta «Czímeres magyar emlékérmek» című értekezését. Ezután a titkár mutatta be a Batthyány-család 1500. évi címereslevelének fényképét, melyet a család körmendi levéltárában lévő eredetiről társaságunk számára *Thallóczy Lajos* vál. tag készíttetett. Végül *Szent-Ivány Zoltán* vál. tag mutatott be két XVII. századi címereslevelet, melyeknek egyike a Somoskeőy családé.

A pénztárnok kimutatása az 1892. év pénztári eredményéről a következő adatokat tünteti föl.

Bevétel.

1. Pénztári maradvány az 1891. évről	368	frt	87	kr.
2. A társaság tulajdonát képező értékpapírok kamatja	414	«	—	«
3. Alapítványok 5% kamatja	165	«	—	«
4. Pártoló tagdíjak	1700	«	—	«
5. Évdíjak	1136	«	—	«
6. A Turul egyes füzetek eladásából	72	«	50	«
7. Befizetett alapítványok	300	«	—	«
8. Rendkívüli bevétel	2	«	40	«
Összesen	4158	frt	77	kr.

Kiadás.

1. Személyi járandóságok, (titkár, jegyző, pénztárnok)	700	frt	—	kr.
2. Írói tiszteletdíjak és szerkesztés	866	«	80	«
3. Nyomdai költség	1042	«	33	«
4. Színnyomatok készítése	400	«	—	«
5. Metszetek, rajzok, zinkographiák	181	«	40	«
Átvitel	2590	frt	53	kr.

6. Expedíció költségei (utánvétellel való szétküldés)	36	frt	36	kr.
7. Irodai átalány a titkárnak	40	«	—	«
8. Társulati szolgálta díjazása	60	«	—	«
9. Pénzbeszedési díjak, újévi ajánlékok, postabérek pénzküldemények után, másolások stb.	130	«	92	«
10. Tőkésítés	310	«	65	«
Összes kiadás	3768	frt	46	kr.
Átvitel 1893-ra	390	«	31	«

Vagyonállás 1892 decz. 31-én.

Értékpapírok névleges értékben	8300	frt	—	kr.
Kötelezvényekkel biztosított alapítványok	3100	«	—	«
Kötelezvény nélküli alapítványok	600	«	—	«
Készpénz	390	«	31	«
Összesen	12390	frt	31	kr.

E kimutatás felolvasatván, annak és a pénztár állapotának megvizsgálására *Dr. Boncz Ödön, Nagy Gyula* és *id. Szinnyei József* vál. tagokból álló bizottság kéretett meg.

Ezután a titkár terjeszté elő az 1893. évi költségvetés tervezetét, mely a következő:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság költségvetési előirányzata az 1893. évre.

Bevétel.

1. Pénztári maradvány az 1892. évről	390	frt	31	kr.
2. Értékpapírok kamatja 8300 frtnyi névleges tőke-összeg után	414	«	—	«
3. Alapítványok kamatja (3800 frt után, és pedig 3100 frt kötelezvényekben, 700 frt azok nélkül)	190	«	—	«
4. 170 pártoló tag tagdíja	1700	«	—	«
5. 227 évdíjas tag évdíja	1135	«	—	«
6. A Turul egyes füzetek eladásából várható	25	«	—	«
Összesen	3854	frt	31	kr.

Kiadás.

1. Személyi járandóságok (titkár 300, jegyző 200, pénztárnok 200 frt)	700 frt	—	kr.
2. Irói tiszteletdíjak és szerkesztés	696	“	— “
3. Nyomdai költség	1300	“	— “
4. Színyomatok készítése	100	“	— “
5. Metszetek, rajzok, zinkographiák	200	“	— “
6. Expeditió költségei (utánvétel)	50	“	— “
7. Irodai átalány (a titkárnak 40 frt, pénztárnoknak 20 frt)	60	“	— “
8. Társulati szolga díjazása	60	“	— “
9. Pénzbeszedési díjak, újévi ajándékok, másolások stb.	120	“	— “
10. A Turul Tárgy- és Névmutatójának kiadása	300	“	— “
Összesen	3586	frt	— kr.
Előirányzott maradvány	268	“	31 “

A fentebbiekben részletezett előirányzat véleményadás végett a számadás-vizsgáló bizottsággal közöltetett.

A titkár bejelenté, hogy az 5%-ot jövedelmező papíráradék kölcsön-kötvények 4% korona-járadék kötvényekre convertáltatván, a jelen ülés van hivatva a társaság papíráradék kölcsön-kötvényekben lévő 8200 frtnyi alaptőkéjének conversiójáról vagy esetleg ez értékpapírok eladásáról és az összeg új tőkésítési módjáról intézkedni. Conversió esetén, a pénztárnok felvilágosításai szerint, mintegy 700 frtnyi névleges tőke-szaporulattal szemben évi 56 frtnyi kamatcsökkenés áll be. A választmány többsége, beható vita után, a conversió mellett nyilatkozván, határozottat, hogy kéressék meg az osztrák-magyar bank budapesti főintézete, mint a társaság alaptőkéjének kezelője, hogy azt a hivatalos hirdetményben közzétett feltételek mellett 4% korona-járadék kölcsön-kötvényekre convertálni sziveskedjék.

A társaság tagjaivá megválasztottak. Pártoló tagokká: *Liszky Bálint* Pécsert (ajánlja a titkár); *Meszlényi Bencze* és *Meszlényi Pál* földbirtokosok Velenczén (ajánlja Salamon Vincze). Évdíjas tagokúl: *Berzeviczy Edmund* cs. és kir. kamarás Berzeviczén (aj. a titkár), *Heinrich Fercucz* nagykereskedő Budapesten (aj. Nagy Imre) és *Oroszlány László* Miskolczon (aj. Luby Károly).

Lejárván azon öt éves időtartam, melyre a társaság titkára és a folyóirat szerkesztője megválasztott, az elnök felhívja a választmány tagjait, hogy szavazataikat a titkárra és a szerkesztőre egyszerre adják be. A titkosan beadott szavazatok összeolvasztván, kiderült, hogy 14 szavazat közül 13 Fejérpataky László, 1 pedig Tagányi Károly vál. tagra esett. Ennélfogva az 1893—1897. időszakra *Fejérpataky*

László vál. tag a társaság titkárává és a folyóirat szerkesztőjévé újra megválasztott.

A titkár felolvastván *Dr. Borovszky Samu* úrnak, mint a Turul eddigi folyamaihoz készített tárgy- és névmutató szerkesztőjének levelét, bemutatja a mintegy tíz nyomtatott ívre terjedő teljesen sajtókész indexet és kéri a választmány intézkedését a sajtó alá adatás felől. A választmány a kéziratnak a titkár felügyelete alatt leendő kinyomatását elrendeli és *Szent-Ivány Zoltán* vál. tag indítványára elhatározza, hogy a kiadvány a 200 frtos alapító és a pártoló tagoknak díjtalanul fog megküldetni. Többi tagjaink részére a kiadvány ára 1 frt 50 krban állapítatik meg.

A jegyzőkönyv hitelesítésére *Dr. Boncz Ödön* és *Kammerer Ernő* vál. tagok kéretvén meg, az ülés véget ért.

SZAKIRODALOM.

A Pécz nemzetségbeliek örökösödési pere 1425—1433. *Székfoglaló értekezés Nagy Imre akadémiai r. tagtól. (Értekezések a történeti tudományok köréből, XV. kötet, 10. szám. Budapest, 1892.)*

A Pécz nemzetség egyike a Dunántúl ama kevés genusainak, melyek már a honfoglalás alkalmával eredetileg települtek meg az ország e részében, holott a többi nemzetségek jobbra az előbb elfoglalt tiszai és dunáninneni részeket szállották meg és csak később egyes ágaikban szakadtak át a Duna tulsó partjára. Ősi fészke Győr vármegye nyugati része volt, hol nevét a ma is létező Felpécz és Kispécz helységek őrizték meg.

A nemzetség több ágra oszlott; az egyik megmaradt az első megtelepülés helyén és itt a Pécsi családot alapította. A többiek az ország más vármegyéiben telepedtek le s a Marczali, Berzencei, Kustáni, Apponyi, Ibrányi, Devecseri stb. családokra oszlottak.

Az ősi székhelyet bíró Pécsi családból a XV. század elején már csak egyetlen férfi élt, András pécsi prépost, s mint papi ember, ez sem folytathatta a családfát. Ez az András prépost nemzetsége más ágaitól, nevezetesen a Marczaliaktól és Berzenceiektől sok zaklatást kényszerült elszenvedni pécsi birtokaiért, melyekből e családok tagjai, mint nemzetségük ősi birtokaiból, osztályrészt követeltek. A prépost 1402-ben egyezsége lépett velük s Kispécz, Felpécz, Balázspécz és Kamond nevű birtokainak felét a Marczaliaknak és Berzenceieieknek adományozta, maga részére csupán azok hasznélvezetét tartva fent élte fogytaig. S az egyezséget 1414-ben kiterjeszté unokaöccsének, néhai Pécsi Miklósnak birtokaira is.

Az adomány azonban különböző feltételekhez volt

kötvé. S miután sem a Marczaliak, sem a Berzenczeiek nem tartották meg azokat, Pécz András megsemmisíté a velük kötött szerződést és 1414 augusztus 14-én a pécsi káptalan előtt jári Barócz Miklós gyermekeit: Balázst, Istvánt, Mihályt, Zsuzsánnát, előbb Hali Mihály, utóbb Békássy Gergely özvegyét és Salamon Domokosnét testvéreivé fogadva, birtokait örök joggal ezekre ruházta át.

Zsigmond király ez átruházási szerződést Konstanzban, 1415 július 23-án kelt levelében megerősítette, mire a jári Baróczok magukat a jószágokba beakarták igtatni. A Marczaliak és Berzenczeiek azonban a beigtatást ellenmondásukkal megakadályozták és oda kényszerítették a Baróczokat, hogy peres úton igyekezzenek érvényt szerezni a Pécz birtokokra táplált igényeiknek.

Így keletkezett a Pécz nemzetségbeliek pere, mely jogtörténeti szempontból a legnevezetesebb jogi esetek közé tartozik, mert egyik legrégebb jogi intézményünk érvényesülésének nyitott utat oly időben, midőn ez intézmény már rég elvesztette gyakorlati jelentőségét. A Marczaliak és Berzenczeiek a törvény előtt a közös nemzetségbeli kapocs alapján emeltek igényt a Pécz birtokokra, kétségbe vonván Pécz Andrásnak abbeli jogát, hogy ez ősi nemzetségi birtokai felől a nemzetség többi tagjainak mellőzésével idegenek javára intézkedjék.

A perben, mely 1425-ben kezdődött és 1433-ig tartott, az alperesek, t. i. a Marczaliak és társaik főleg annak bebizonyítására törekedtek, hogy Pécz Andrásal egy nemzetségből származtak. Az általuk e czélből felmutatott oklevelek tényleg a közös leszármazásról tanuskodtak és a Pécz nemzetségnek egyes ágakra való oszlása felől a következő képet tüntetik föl.

A Pécz nemzetség legelső ismert közös őseinek, Márk ispánnak négy fia volt, úgymint Gergely bán, István (dictus Legh), Lukács és Apor.

Gergelytől származtak a *Marczaliak*; Istvánnak maradékai a *Berzenczeiek*; Lukácstól származtak a *Devecseriek*, *Szentgyörgyiek* és *Kustániak*; végezetül a negyedik fiu leszármazói az *Ibrányiak* és *Pécziek*.

A leszármazás módja kétségen kívül helyezi, hogy a Marczaliak, a Berzenczeiek és Pécz András egy közös törzsből, a Pécz nemzetségből származnak. A középkori jogszolgáltatás nehézségének volt kifolyása, hogy a bíróság nem elégedett meg a közös leszármazás e bizonyítékaival. Azt követelte, hogy a Marczaliak és társaik a családi összeköttetést oklevelekkel vagy egyéb adatokkal részletesen is bizonyítsák be, s azonfelül mutassák ki, hogy őseik tényleg részesedtek a per tárgyát képező jószágok birtokában, vagyis azok csakugyan eredeti nemzetségi birtokoknak tekinthetők.

Az alperesek azonban okleveles bizonyítékaikkal

nem bírták kielégíteni a bírák igényeit, sőt egyik oklevelük, III. András király 1296-iki kiadványa a Peech szóban eszközölt igazítás következtében hamisítás gyanuját ébresztette föl, attól eltekintve, hogy a jogszokás az utolsó Árpádházi király adományleveleiből kezdettől fogva megtagadta a jogi érvényt.

Ilyen módon az a figyelemre méltó eset állott be, hogy a bíróság elvben elismerte a nemzetségbeli tagok igényeit a nemzetségi birtokra, a Marczaliak és társaiknak a Pécziekkel egy nemzetségből való leszármazását történeti hitelű oklevelek bizonyították, s ép ily kétségtelen volt az is, hogy a pécz birtok, a nemzetség egyik ősi letelepedési helye, eredeti nemzetségi birtokot képezett; — s a Marczaliak és Berzenczeiek mind ennek daczára sem voltak képesek igényeiket érvényesíteni.

Garai Miklós nádor az 1433. évi vízkereszt nyolczadán Pálóczi György esztergomi érsekkel, Molnári Kelemen győri püspökkel, Csetneki László alkancellárral, Pálóczi Mátyás országbíróval, Maróthi János volt macsói bánnal, Berzeviczy Péter tárnokmesterrel, Rozgonyi János kincstartóval és a nádori, szlavóniai és kancelláriai ítélőmesterekkel törvényt ülve, a Marczaliakat és társaikat követeléseikkel elutasította, és Pécz Andrásnak a jári Baróczok javára tett rendelkezését helybenhagyta és elrendelte ezeknek a kérdéses birtokokba való beigtatását.

Az 1433 márczius 13-án kelt ítéletlevél, melynek két eredeti példánya a Magyar Nemz. Múzeum levéltárában őriztetik, szolgáltatja az anyagot Nagy Imre értekezéséhez, mely a Pécz nemzetség e tagjainak pörét részletesen ismertette, a régi magyar nemzetségek történetéhez szolgáltatott jog- és családtörténeti szempontból egyaránt becses adalékot. Nagy Imre tudományos működésének egész irányával egyezik, hogy midőn az Akadémiában rendes tagsági széket kellett elfoglalnia, székfoglaló értekezése tárgyául bírói kiadványt választott, olyan oklevelet, a mely egymaga egész tárházát tartalmazza a genealogiai adatoknak. A diplomatikus, a genealogus és a jogtudós buvárkodási vágya együtt nyer kielégítést ez oklevél tanulmányozásában. Ama szoros viszony, melyben e folyóirat társulatunk másodelnökéhez áll, nem enged teret sem a bírálatnak, sem a dicséretnek ez értekezéssel szemben; de épen ezért beszélgettük magunk helyett annak tartalmát, hogy a benne foglalt adatok tegyenek bizonyosságot a dolgozat belső értéke felől. D. Gy.

A pilisi apátság története 1541—1814. Irta Dr. Békefi Remig. Pécs, 1891. XII + 528 l.

A ciszterci apátságok történetének második kötete, mely a fentebbi cím alatt jelent meg, sem tárgyát, sem a korszakot, mit felölel, tekintve nem

érinti a folyóiratunk által művelt tudományágakat ; de a nagy vállalat első kötetéről annak idejében hosszabb ismertetést közölvén, nem mellőzhetjük teljes hallgatással annak méltó folytatását. Békefi Remig ez újabb kötete a pilisi apátság történetének három utolsó korszakát tárgyalja a török uralom kezdetétől addig a pillanatig, a midőn a pilisi apátság a zirczivel és pásztóival egyesült. A török betörése és a hitújítás terjedése 1541-ben véget vetett a ciszterciek magyarországi tartományának, de az elpusztult szerzetet túlélték apátságaik, melyeknek czímei és jövedelmei világi papok birtokába jutnak. A pilisi apátság javadalmát a XVI. és XVII. századokban előkelő főpapok : Ujlaky János, Mossóczy Zakariás, Hethesi Pethe Márton, Napragi Demeter püspökök, Szelepchényi György primás stb. viselték. A törökök kiűzése után a külföldi ciszterciek életre keltették a rend hazai apátságait; a pilisi apátságot III. Károly 1712-ben Nezorin Flórián wellehradi apátnak adományozta, kinek utódai a két apátságot együtt bírták. A wellehradi uralom korszaka 1784-ben ért véget, a midőn II. József a wellehradi apátságot eltörölte; a pilisi és pásztói apátságok néhány évi interregnum után 1787-ben hasonló sorsra jutottak, míg I. Ferencz 1802-ben a rendet visszaállította s 1814-ben a zirczi, pilisi és pásztói apátságokat egyesítette. Ez rövid vázlat a kötet tartalmának, melyben a szerző az egyes korszakok történelmi anyagának feldolgozásában a csoportosító rendszert követte, s előadásának bizonyítékait a gondos jegyzeteken kívül a 160 számot tartalmazó oklevéltárban csatolta a kötethez. Az oklevéltár 1764-ig terjed s 11 mohácsi vész előtti oklevelet is tartalmaz, olyanokat, a melyek az első kötetből kimaradtak. A mi a munka értékét illeti, mindazt a dicséretet, a mit az első kötetéről e helyen elmondunk, ismételhjük a másodikról is, melylyel a szerző újabb bizonyítékát adta szakismereteinek s történetírói képességeinek.

Gy.

A Berczik-család nemzedékrendje című családtörténeti dolgozat hagyta el nemrég a sajtót, mely a címlap megjegyzése szerint csupán *magánhasználatra* van ugyan szánva, de mint egyik ismertebb s nagy kiterjedésű nemesi családunknak története, megérdemli, hogy felőle mi is tudomást vegyünk. A szép kiállítású névtelen munkának szerzője (tudomásunk szerint *Berczik Árpád* tagtársunk, a M. T. Akadémia I. tagja), családi iratain kívül a jászói és leleszi konventek levéltáraiból s Ung vármegye jegyzőkönyveiből gyűjtötte össze adatait, melyek képessé tették, hogy a czimerszerzés idejétől, a XVII. század közepétől kezdve napjainkig levezesse családjának nemzedékrendjét. A család nemességét Berczik János szerezte

meg, a kit III. Ferdinánd 1640 április 24-én Bécsben kiadott oklevelében Deitey Györggyel együtt emelt a nemesek sorába. A czimereslevél, mely Deitey Györgyöt első helyen nevezi meg és így Berczik Jánost csak adományos társként szerepelteti, 1640 június 6-án Borsod vármegyének Szendrőn tartott közgyűlésén, szept. 24-én pedig Gönczön, Abauj vármegye közgyűlésén lett kihirdetve.

Ennek a Berczik Jánosnak okleveles adatokkal igazolható utódait a családfa nem ismeri ugyan, de a XVIII. század elején élt Ung vármegyében Berczik György, 1712-ben a vármegyei kamara-birtokok összeírására kiküldött bizottság ügyvéde, kinek fiai 1713-ban Abauj vármegyétől kérték nemességük bizonyítását és így joggal tekinthetők a czimerszerző Berczik János leszármazóinak. A mű szerzője Györgyöt egyenesen a czimerszerző János fiának tartja. György öt gyermeke közül András, Miklós († 1723 k.) és János három különböző ágon terjesztik a családfát; a középső Miklósnak ága azonban már unokáiban kihalt, s a János egyik fia, István (szül. 1709.) által alapított kassai águnk ma már csak nőtagjai élnek. A maig virágzó Berczik család Andrásnak Zsigmond nevű fiától vette eredetét s e Zsigmond négy fiának, Andrásnak, Györgynek, Zsigmondnak és Istvánnak utódaiban négy különböző ágra van oszolva. Ezeken kívül még két ága él a családnak, melyet közelebbi adatok híján nem lehetett a családfába beilleszteni. Berczik Árpád a most említett négy testvér közül a harmadiknak, Zsigmondnak ágából leszármazik. A család e század eleje óta a *jászói* előnévvel él.

A nemzedékrendi táblázatokon, melyek a fentebbi elágazásokat részletesen feltüntetik és a hozzájuk csatolt magyarázatokon kívül a füzet közli a czimeres levél szövegét és fotografiában adja a Berczik Árpád birtokában levő eredeti oklevél hű hasonmását s végül eredeti latin szövegben és fordításban lenyomatja Ung vármegyének két rendbeli, 1713 augusztus 16-án és 1798 márczius 24-én kelt nemességi bizonyítványát.

Gy.

A Siebmacher-féle magyar czimereskönyv a nemrég megjelent 28. füzettel, mely a *Véssey—Zsuffa* családokat öleli föl, be van fejezve. A nagy vállalat, mely a benne közölt és leírt magyar czimerek ezreivel, nélkülözhetetlen segédkönyvvé vált, becsületére válik a fáradhatatlan szerzőnek, *Csergheő Gézának*, ki megelégedve tekinthet sok évi munkássága eredményére. A befejező füzet érdekes tartalmából kiemeljük a következő családokat: *Vetéssy* (Kaplyon nemzetség), *Viczay* (Osl nemz.), *Vitéz* (Tekule nemz.), *Zay* (Woya nemz.), *Zeleméry* (Guthkeled nemz.), *Zwardffy* (Hunt-Pázmán nemz.) stb. Bő magyaráza-

tokkal találkozunk a lukafalvi *Zarka, Zichy*, ónodi *Zudar* stb. családoknál. Régi armálisokról történik említés a *Vidffy, Vinnay, Zemlény* családoknál; mind a három 1418-ban Zsigmond királytól nyerte címérét. Folyóiratunk színes képben mind a hármat közölte. A Vidffy-családé Kubinyi Ferencz, a Vinnayaké (fő-czím szerző a Nagymihályi cs.) a gr. Sztárayak, a Zemlény családé a Bárczayak levéltárában van. A gr. *Voikffy* család állítólag 1496-ban II. Ulászlótól kapta címérét; kár, hogy a címér rajzát nem ismerjük. A Kállai *Vitéz* család címere 1521-ből, II. Lajos királytól való; eredetije az orsz. levéltárban van.

A befejező füzet után nem sok időre megjelent a *Pótlék* első füzete is *Aba—Buzlay* tartalommal. E füzet adja az egész vállalat színes címlapját, melyet heraldikailag pontos ábrázolásban a magyar sz. korona, a Hunt-Pázmán, Guthkeled, Győr, Woya, Rathold és Osl nemzetségek címereinek színes rajzai ékesítnek. E pótfüzet közli az eddig megjelent rész pontos névmutatóját is. A *Pótlék*, mely értesülésünk szerint 7—8 füzetre fog terjedni, *Csergheő Géza* és *Csoma József* legkiválóbb heraldikusaink szerkesztésében jelenik meg. Mint az előttünk fekvő füzetből látjuk, nemcsak kiegészítéseket, heraldikai és genealogiai pótlásokat ad a már közlöttekhez, hanem merőben új anyagot is. Így például a már kiadott *kilencz* Bornemisza-címérhez még *tíz* újat közöl. Kiterjeszkedik a nemzetségcímerekre, mint *Aba, Ákos, Balogh, Buzád*, melyek az első füzetekből kimaradtak. Bőven ír egyes családokról, melyekhez a szerkesztők újabb anyagra tettek szert, mint az *Apponyiakról*, az *Aba-nemből* eredő *Athinaiakról* stb. Gazdagságának illusztrálására álljon itt a benne említett régi címereslevelek sora: 1398. *Babócsay* (főszerző: Csentevölgyi), 1417. *Boda*, 1418. *Agócsy* (főszerző: Chapy), 1434. *Básznay*, 1437. *Azzywelghi*, 1448. *Berekszői*, 1452. *Bessenyei*, 1459 és 1489. *Bakócz*. A szerkesztőknek elvitázhatatlanul nagy érdeme, hogy lépést tartanak a szakirodalom új jelenségeivel, és a legkisebb új családani vagy heraldikai adalék sem kerüli el figyelmüket; ily módon a nagy gyűjtemény valóságos irodalmi repertoriummá vált, mely felvilágosítást nyújt mindenkinek, ki a heraldikai momentumokon kívül az illető családok multja és a velők foglalkozó irodalom iránt is érdeklődik.

Nagy Lajos aacheni címeres kincseiről értekezett *Hampel József* kiváló régészünk a *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins* XIV. kötetében, s dolgozatát különnyomatban is közzé tette. Arról a két remek nagy címerről, melyek az aacheni magyar kincsek legbecselesebb darabjait képezik, már az *Archæologiai Értesítő* 1888-iki évfolyamában is olvastunk az ő tollából igen érdekes tanulmányt; de nézetei ez

ékszerek származása és rendeltetése felől azóta módosultak, s ez az, a mi kiváló érdeket kölcsönöz újabb dolgozatának. Ez ékszerek tudvalevőleg a magyar pólyákból és az Anjou lilimokból összetett Anjou-korbéli címert ábrázolják, architektonikus részletekben gazdag keretben, melynek felső részén két sisak látható, az egyik a patkót rágó strucczal, a másik szakállas aggastyánnak kétszarvu, koronás fejével. Hampel a sisakok kis méreteire támaszkodva, kezdetben úgy vélekedett, hogy azok nem tartoznak heraldice a királyi címérhez, és a második sisak oromdíszét nyílt kérdésnek hagyva, az elsőben Besztercze városnak Nagy-Lajostól nyert címérét gyanította. Ez arra mutatott volna, hogy az ékszerek Besztercze megrendelésére készültek s csak később kerültek az Aachenbe szánt királyi kincsek közé. Újban azonban második sisakdíszben több heraldikusunk Dobrzin lengyel hercegség címérét ismerte föl, mely több lengyel királyi pecséten található. Nagy Lajos anyja, a lengyel Erzsébet, joggal viselhetette e címeralakot családi jelvénye gyanánt; az Anjou-emblema és ez valószínűvé teszi, hogy az ékszereket Erzsébet királyné csináltatta az aacheni kápolna számára. Hampel e címeres ékszerekről azt hiszi, hogy azok valamely nagyméretű misekönyv táblájának ékítésére voltak szánva. Mestereikül, mint tudjuk, a hradsini Szent-György szobor művészeit, a kolozsvári Márton és György ötvösöket gyanítja. Dolgozata sikerült hasonlóan adja az ötvösművek hű képét, a mi annál örvedetesebb, mert a külföldi tudományos világ eddig jóformán csak az Ötvösművésesség remekei drága, nehezen hozzáférhető kiadásából ismerte ez érdekes emlékeinket.

A frankfurti H. Keller-czég legújabb heraldikai kiadványai. A német könyvpiacz legelső heraldikai könyvkiadó czégeinek egyike, a frankfurti *Heinrich Keller* czég, újban három nagyérdékű szakkiadványt bocsátott közzé.

Gritzner Miksa, a német, osztrák és magyar grófi családok címereskönyvének egyik szerkesztője, *Handbuch der Damen-Stifte* című munkájában jegyzékbe foglalja a német birodalom, Ausztria-Magyarország, Dánia, Svédország és a kelettengeri orosz tartományok összes nemesi hölgy-alapítványait és az ezekkel egyenrangú jótékony intézeteket. A nemesi hölgy-alapítványok (Stiftek) a feudalismus korából reánk maradt egyházas jellegű intézetek, melyekbe az egyes tagok fölvétele meghatározott számú ősök kimutatásától van függővé téve. Százhuszonegy ily intézetet sorol fel Gritzner, nagy szorgalommal és utánjárásal állítva össze az azokra vonatkozó történelmi adatokat, közölve szabályaikat és a kötethez csatolt rajzokban ismertetve jelvényeiket. Legtöbb alapítványi házzal Poroszországban találkozunk, a hol a IX—XIII. századokban alapított apáczkolostorok legnagyobb részét a reformáció alatt nemesi hölgy-alapítványokká változtatták át. Legrégibbek ezek között az itzeholi (Schleswig-Holstein), wunstorfi

(Hannover) és drübecki (Provinz Sachsen) alapítványok, melyek mint kolostorok a IX. század közepéig viszik fel eredetüket, s a XVI. század derekán nyerték mai szervezetüket. Az osztrák-magyar monarchia, jobban mondva Ausztria alapítványi házai jóval későbbi keletűek. Egyetlen egy, a brünni, származik a XVII. századból; ezt Magnis Ferencz gróf özvegye alapította 1654 január 29-én; 1698-ból származó alapszabályai 1792. és 1868. években szenvedtek módosítást. Úgy ez, mint a Bedaridesné által 1701 alapított prágai ház később cs. kir. intézetté lőn átváltoztatva. A prágai (hradsini) Mária-Terézia alapítványi házat és az innsbruckit Mária Terézia császárné és magyar királyné alapította, az előbit 1755., emezt 1765. években; a bécsi hg Savoya-féle cs. kir. alapítvány Mária Terézia Savoya-carignani hercegné szül. Liechtenstein hgnő jótékonyágának köszöni létét (1769). A gráci (1784), halli (1785), görcki (1787) házakat II. József, a klagenfurtit (1792), laibachit (1792) és a prágai Lipót-alapítványt (1793) II. Lipót létesítették az eltörölt női szerzetek vagyonából. Magán alapítványok a bécsi gr. Herberstein (1720), a bécsűjhelyi gr. Hochburg (1755), a prágai gr. Millesimo (1785) alapítványok. Teljesen új keletűek az innsbrucki gr. Wolkenstein-alapítvány (1859) és a Stefánia özvegy trónörökösné által Bécsben (1881) és Prágában (1882) alapított intézetek. Magyarországi alapítványt csak egyet ismerünk; ez a gr. Herberstein-Illésházy-féle alapítvány, melyet az 1806 május 28-án meghalt gr. Herberstein János Tádé létesített a Herberstein és Illésházy családokkal negyedfokig rokon nemesi hölgyek részére. Közlebbi adatokat a munka nem ismer felőle, s nem épen nagy tájékozottságot árul el, midőn a magyar kir. helytartótanácsot teszi meg ez alapítvány felügyelőjének. A kötet anyagához különben, a történelmi adatoktól eltekintve, a tudománynak igen kevés köze van, de a gyakorlati kézikönyv jelentőségét nem lehet tőle megtagadni, sem pedig az elismerést szerzőjétől a buzgalomért, melyet adatai összegyűjtésében kifejtett. A könyv ára 6 márka.

Hildebrandt Ad. M. Wappen-Fibelje negyedik javított és bővített kiadásban látott napvilágot. Ezt a jeles kis heraldikai zsebkönyvet hat év előtt, első kiadásakor, volt alkalmunk bővebben ismertetnünk. Alig ismerünk kézikönyvet, mely rövidebben és érthetőbben foglalná össze a címertan szabályait, mint ez a munka, mely már tetszetős alakjával és kiállításával is biztosítja magának a kedvező fogadtatást. Sacken heraldikai katekizmusával kell ezt együtt említenünk, mert a két munka mintegy kiegészíti egymást. Sacken könyve rendszeres foglalata a heraldika alapismereteinek és szabályainak; a *Wappenfibel* ugyanezeket heraldikai szótárrá dolgozza fel. Az egyes czikkek

röviden és világosan vannak megírva, megérthetősöket izléses, igazi heraldikai stilben komponált rajzok segítik elő, alaposaguktól a hozzájuk csatolt irodalmi repertorium tanuskodik. A munka használhatóságát mi sem bizonyíthatja jobban, mint az, hogy hét év alatt négy kiadást ért. Ára 1.50 márka. Melegen ajánljuk olvasóinknak.

Warnecke F. Heraldisches Handbuch című munkáját ismeri és használja a címertan minden alapos művelője. E nagy gonddal szerkesztett kézikönyv a heraldika alapelemeinek ismertetése mellett művészi kivitelű rajzokban mutatja be a címerek alkatrészeinek és motívumainak egyes korszakok szerint való fejlődését. A címerpaizs, a sisak, a rang- és kitüntetési jelvények, a címertartók, zászlók stb. egész fejlődési története van feltüntetve e táblázatokon a lovagkor kezdetétől egészen Dürer Albert és társai koráig. Az igazi, tiszta heraldikai stil mintái ezek a címerrajzok, és épen ebben rejlik a munka valódi értéke és jelentősége; szoros tudományos alapon ugyan, de mégis inkább gyakorlati irányban kívánja ez szolgálni a címertant, s mint mintaszerű címernalbum, nélkülözhetetlen segédeszközül szolgál mindazoknak, a kik tudományos vagy gyakorlati téren a korrekt heraldikai érzék és felfogás érvényesítésén buzgólkodnak. Ez irányban nemcsak külföldön, de hazánkban is jó szolgálatot tehet e munka, s épen azért most, midőn immár hatodik kiadásban lát napvilágot, alkalmoszerűnek látjuk felhívni reá tagtársaink és olvasóközönségünk figyelmét. A díszes kiállítású, ívrétű nagy : ára 20 márka.

George Granfelt finn heraldikus, a *Finlands Ridderskaps och Adels Vapenbok* című finn nemesi címerekönyv szerzője, beküldte társaságunknak *Finlands Städernas Vapenbok* című címertani művének első füzetét, mely a finn városok címereit és pecségeit ismerteti 1721-ig és Helsingforsban 1892. évben jelent meg. Huszonnégy városnak színes címereképével ismerkedünk meg e füzetből, valamint a városok régi pecségeinek rajzaival, a melyek a címereképek megállapításánál mintául szolgáltak. Ezek legnagyobb része a XVII. századból származik és sok köztük a beszélő címer. Björneborg (Medvevár) címérében koronás medvefő látható; Ekenas (Tölgyes) a tölgyfát, Nyslott (Ujvár) a várat, Torneå (Toronysziget) a tornyot, Wasa az egykori svéd királyi ház címerét, Willmansstrand a vadembert viseli címere gyanánt. A svéd nyelven írt magyarázó szöveg közli e címerek és pecsétek leírását az eredetükre és használatukra vonatkozó történelmi adatok összegezésével. A csinos kiállítású füzet alapján igen kedvező fogalmat kell alkotnunk az eredményes buzgalomról, melyet finn rokonaink a címertan művelésében kifejtének.

AZ ABA NEMZETSÉG CZÍMERE.

(Hat rajzzal.)

Ia végig lapozzuk folyóiratunk: a «Turul»-nak hasábjait, meggyőződünk róla, hogy az méltóan feladatához, a magyar heraldika és genealogia kincses bányája lett. Egy részről legrégebb czímerleveleink publicatiója által fejlesztette, nemesítette a heraldikai ízlést, számüzte köréből az évszázad óta domináló zopf-heraldikát, másrésztől nemzetségi czímereink kutatására, tisztázására vonatkozó értekezéseivel, megvetette alapját a magyar nemzeti heraldikának. Ez alapon elindulva s kezét fogva a nagymérvű genealogiai kutatásokkal, ezen aránylag rövid tíz év alatt, mely fennállása óta elfolyt, nagyszámú oly családtani kérdések fejtettek meg, melyek azelőtt homályosak voltak, vagy téves nyomokon elindulva, helytelen eredményre vezettek.

Ezer éves fennállását készül megünnepelni a nemzet. Ezer éves múltja tekinthet vissza az Aha nemzetség is, mert hiszen ősei részt vettek Árpád vezér oldalán a honfoglalás nagy munkájában. E hosszú idő alatt e nemzetség terepélyes fává fejlődött, hatalmas, fényes — a trónig emelkedő nevetek mutat fel a multban, meggyekre terjedő uradalmak felett hangzott parancsszava, királyok viselnek ellene hadjáratokat s bár lassan a századok folyamán elmúlt a fény, csökkent a hatalom, a terepélyes fa ágai egymásután száradnak ki, a roppant birtokok idegen kézre jutnak, de a hatalmas törzs szívós élet-erővel bír s habár csak egyes ágaiban is, még mindig élve s virágozva lépi át a második évezred küszöbét.

Turul. 1893. II.

Ezen nagymúltú nemzetség czímeréről óhajtok ez alkalommal szólni. Lehet, hogy ezzel már elébbi állításomnak mondok ellent,¹ de az újabb s újabb kutatások, mindig tágabb látkort nyitnak meg szemünk előtt s ezek világosságánál hamarább megtaláljuk a helyes nyomot, melyen indulva helyes eredményre is juthatunk.

Az Aha nemzetség czímerkérdésénél soha sem menekedhetünk a hypothesisektől. Régebb az, mint a meddig pecsétani emlékeink terjednek, s nem vagyunk azon szerencsés helyzetben, mint nyugati szomszédaink, kiknek eltekintve nagyszámú címertekercsek s címertekercseiktől, csak a XII—XV. századig terjedő krónikás énekeik száma meghaladja a hatvanat, melyekben a lantosok s heroldok, ünnepélyeken vigadó, harczjátékokban győzelmes, vagy csatákban küzdő hőseik fegyverzetét, zászlóikon és pajzsokon díszítő czímereiket, minden tévedéstől ment pontossággal leírják s ezáltal kiváló heraldikai kútfökké emelkednek.

Hogy az Aha nemzetség czímerére vonatkozó fejtegetéseinkben némi biztosságra tehesünk szert, tekintsük meg először chronologiai sorrendben azon maradványokat, melyek e kérdésre vonatkozólag egyes pecsétekben s műtörténelmi emlékeinken részünkre fennmaradtak.

1. Legrégebb emlékünk Mokján nádor köralakú pecsége (1286),² mezején háromszögpajzs,

¹ L. Gagy László sírköve. Turul V. 117. Arch. Ért. XIV. k. 9. l.

benne egy herold alak, egy — azon kor szokása szerint — ferdén álló keresztvonalokkal damaszkolt pólya.

2. Omode nádor pecsége 1299-ből.¹ A köralakú pecsét mezején elhelyezett háromszög-pajzsban szintén egy damaszkolt pólyával. A pajzs felső karimája felett *növekvő* sas látható, balra fordult, körrel kerített fejvel. Növekvő e sas, mert feje, nyaka, szárnyának két könyöke s felső szárnytollai is láthatók.²

3. Demeter tárnokmester köralakú pecsége 1335-ből,³ melynek mezején háromszög-pajzsban, az előbbiekhöz hasonlóan damaszkolt két keskeny pólya látható. A pajzs felső karimájából kalpagos férfialak nő ki, jobbában egyenes pallost tartva, csipőjére támasztott balja mellett, hatágú csillag lebeg.

4. Chyrke Péter al-bán és körösmegyei ispán pecsége 1373-ból.⁴ Háromszög pajzsban: sas.

5. Somosi Pál, János fia, zempléni alispán pecsége 1373-ból.⁵ Háromszög pajzsban: sas.

6. Somosi János pecsége 1380;⁶ pajzsban: sas.

7. Solymosi címérpajzs, mely a solymosi (Hevesmegye) XIV. századbeli templomnak toronyfalába illesztett négyszögletű kőre domborúan van vésvé. Dőlt háromszög pajzsban, leveles koronán álló növekvő, fejével balra fordult sas. Évszám nincs e kövön, de a sas stilusa, felfelé álló csőrével, összeálló szárnytollaival és bunkós könyökeivel a XIV. századba helyezhető.

8. Gagyi László — Péter fia — címere a f.-gagyi templomban levő sírkövön 1382-ből.⁷

¹ Arch. Ert. XI. 353. Nyáry IV. tb. 27.

² Az Arch. Ért. XIII. 23. l. s. utána b. Nyáry heraldikájának IV. t. 27. sz. a. közölt ábrán, e korban el nem képzelhető foszlányos takarók futnak ki két oldalt a sas fejtől, de Pór Antal: Csák Máté cz. műve 109. lapján közölt zinkographián, a sas szárnyának felső része világosan kivehető.

³ Arch. Ert. XIII. 231. Nyáry: Heraldika XIII. tb. 97. sz.

⁴ Orsz. ltár. 6144. sz.

⁵ Sztáray okltár I. 440.

⁶ Orsz. ltár 24487.

⁷ Turul V. 117. A sírkövön olvasható évszám 1332, de ez össze nem egyeztethető a Gagyi László életkorával, mert még 1374-ben is történik róla oklevelileg, mint élőről emlékezet. Leszármazása ez:

Ot pólya felett egy balharánt pólya. Sisakdísz: növekvő sas, nyitott csőrében koszorút tartva, jobb szárnyára leveles korona van illesztve.

9. Ugyancsak a solymosi templom régi kriptájában van egy sírkő-töredék, annak felső része, mely a sisakdísz tünteti fel: balra fordult, sisakból növekvő sast.¹ Kora szintén még a XIV-ik század végére tehető.

10. Athinai István mester, János fia, sisakpecsétje 1389-ből.² Csupor-sisakon növekvő koronás sas, csőrében koszorút tartva.

11. Nánai Kompolth István országbíró sisakpecsége 1424.³ Koronás csőrsisakból növekvő sas.

12. Lapispataki István szepesi alispán pecsége 1439.⁴ Pajzsban: sas.

13. Sirokai László neapolisi püspök címérpajzsa 1487-ből a sirokai márvány sírkövön,⁵ leveles koronából növekvő sas.

14. Gagyi Bátori László abaújmegyei alispán pecsétje 1555-ből;⁶ sas, jobb szárnyára illesztett koronával.

15. Segnyei Bálint pecsége 1628-ból.⁷ A pajzsban: sas, jobb karmában egyenes pallost tart; sisakdísz: három struccztoll.

Végül ide iktatom, a még most is élő, ezen nemzetségből származó családok címereit.

16. Berthóty: kék pajzsban, arany leveles koronán álló fekete sas; sisakdísz a pajzsalak.

17. Hedry: kék pajzsban, zöld hármashalomra illesztett, leveles koronán álló fekete sas; sisakdísz: a pajzsalak.

Gereven comes 1280.

Mihály s több testvérek 1327.

Péter 1363.

László 1370—74.

E szerint a sírkő mestere, a minuskulás évszámából kihagyta az L-et, melylyel az 1382-öt tesz ki.

¹ A címert legenda veszi körül, de a rendelkezésemre álló rajz, a mily helyesen tünteti fel a sas stilizált alakját, annyira olvashatatlanná tette a feliratot, melyet valószínűleg a rajzoló nem értett. E rajzokat főt. Kandra Kabos úr szives közbenjárásának köszönöm.

² Orsz. lt. 7527. Siebmacher: Suppl. I. 5. tb.

³ Orsz. lt. 4283. Pecsétlajstrom VII. 28.

⁴ Görgey ltár. Nemzeti Múzeum.

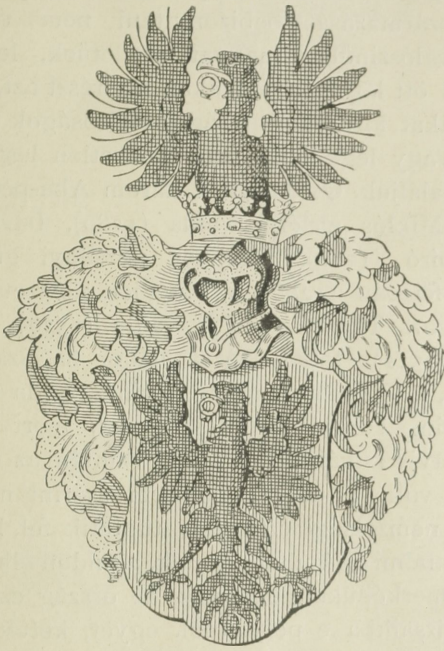
⁵ Arch. Ért. új f. VIII. 405. Csergheő-Csoma: Alte Grabdenkmäler aus Ungarn. 53. l.

⁶ Csoma ltár.

⁷ Barkóczy ltár.

18. Keczer, az ősi címér: veresben, fekete sas, mely csőrében piros kővel ékített arany gyűrűt tart; sisakdísz: a pajzsalak növekvőn.¹

A Keczer család címere.

19. A Vendégziek leggyakrabban sziklán álló sast használtak címerül, mely csőrében koszorút tart. Egynémely tagja a családnak

¹ Ez adatot a Keczer Andrásnak 1584-ben adományozott címerújító armalisból veszem, melyet Keczer Miklós kamarás t. barátom lekötelező szivességgel bocsájtott rendelkezésemre. Ez oklevélben az adományozó Rudolf király szavai következők: «*arma sive insignia tua antiqua aliquantum illustrata, denuo et ex novo, tibi tuisque filii predictis . . . danda duximus et concedenda. Scutum videlicet militare erectum rubri coloris, in quo integra nigra aquila, alis expansis, dispositis pedibus subvolantique similis in dextrum scuti latus conversa, rostro annulum aureum rubino adornatum tenere cernitur; scuto incumbentem galeam craticulatam seu apertam regio diademate dimidiam nigram aquilam priori per omnia conformem producente ornatam*» etc. Ez oklevelet Deák Farkas elhunyt történetírónk látta s arról a történelmi társulat abauji kirándulásán, mint a lapispataki bizottság előadója jelentést is tett. (Abauji-kassai kirándulás 1878. 138. l.). *Sajátságos módon, ez oklevélről tett jelentése, mint fentebb láttuk, az utolsó szöveg téves.* E téves adatok alapján csúszott be Gagyi László sírkövérről írott cikkembe több hibás adat a Keczer család címérére vonatkozólag, s a Csergheő Géza által szerkesztett magyar Siebmacherbe két hibás Keczer címér, mely majd a pótlék-kötetben lesz javítandó.

azonban, biztos tudatában levén annak, hogy a gagyi templomban nyugvó Gagyi László, egyik őse volt, annak sírkövérről vésette le címerét. De a tudatlan véső keze alatt — ki nem értette meg a herold-alakot — az egész címér értelmetlenné lett, melynek pajzsa sincs. Egy roskadozó sas, bal szárnya felett lebegő korona s lábainál egy recézett kicsiny pajzs jelzi a régi öt pólás pajzsot, a reá illesztett bal harántpólával.

* * *

Gagyi László sírkövérről írott cikkemben, egybevetve az Aba nemzetség fennmaradt pecséteit és címereit, azon eredményre jutottam, hogy ezen nemzetség ősi címere a pólya és sisakdísz: sas volt.¹ A heraldikai bizonyítékok azóta (1887) eléggé szaporodtak ugyan, de a fentebbi állítást szembeszökőleg meg nem döntötték, mégis az alábbiakban ez ősi címér módosítását s az abban előforduló pólyák jelentéktelenségét óhajtanám kimutatni.

Krónikásaink szerint az Aba nemzetség Edu és Edumer kun vezérektől származik. A névtelen jegyző szavai szerint: «Akkor Árpád vezér a Mátra erdejében, nagy földet adott Edunek és Edumennek, a hol aztán unokájok Pota várat épített, kiknek nemzetségéből származott sok idő multával Sámuel király, kit kegyességeért Obának neveztek vala». Ez állítást okleveleink hallgatólagosan igazolják azért, hogy azon roppant kiterjedésű birtokokat: Heves-megye nagy részét, a Szerencstől csaknem Eperjesig terjedő erdős vidéket, oklevelek tanúsága szerint, a névtelen jegyző állításának megfelelőleg az Aba nemzetség kezeiben találjuk.

E nemzetség előkelőségét, hatalmát semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy I. István király nővérét, az ezen nemzetségből származott Sámuel birta nőül, ki később az ország nádora s végül koronás királya lett. S az Aba nemzetség ezen tagja nem tekinthető pusztán mezeornak, mely setétségből árasztott fényt nemzetségére s letüntével újra setétséget hagyott maga után. E nemzetség folytonosan előkelő szerepet játszott hazánk régibb történetében, mint roppant birtokok ura, saját csapattal jelent

¹ Turul. V. 117—120.

meg az ország védelmében s idegen földön vivott hadjáratokban és alig hihető, hogy ily hatalmas nemzetségnek — a herold alakok feltűnté — de sőt a pajzs heraldikája előtt is, önálló zászlós jelvénye ne lett volna!

Heraldikai kutatásaink mutatják, hogy hazai heraldikánk sohasem maradt hátra, a nyugati heraldika megett. Azzal folyton lépést tartott. Ha ott valamely újítás kapott lábba, pajzsban, sisakban, sisakdíszben, takarókban, pecsétani emlékeink bizonyosága szerint, arra itt is, mindig találunk egyidejű példákra. S ez különösen a régiebb időkben természetes is nálunk, mivel erre nézve kettős iskolánk is volt. Egyik a beköltözött idegen nemzetségek, kik magukkal hozták régi hazájukból a heraldika iránt való érdekeltséget, másik a keresztes hadjáratok, melyeknek sok raja vonult át hazánkon s melynek egyikében II. Endre királyunk is részt vett.

Mint tudjuk, a legrégebbi czímereket közönséges czímeralakok képezték, minők: oroslán, sas, grif, rózsza, lilium, csillag; a heroldalakok, a legifjabb czímeralakok, a pajzsoknak bőrökkel, érczpántokkal való díszítéseiből származtak s már ezen sajátságuknál fogva sem léteztek előbb azon kornál, mely a czímerre nézve már feltétlenül megkívánta, hogy az pajzsba legyen foglalva.

Ezen kor a heraldika kezdetétől számítva alig egy félszázad múlva jő elő s a heroldalakok első feltűnése a XII. század végső éveire tehető.

Hogy Magyarország czímerébe miként kerültek belé az oroslánokkal rakott pólyák és osztások? nem tudjuk. Csak az bizonyos, hogy nem Aba Sámuel király révén, mint ezt sokan hiszik, mert míg Sámuel király 1041—1044-ig uralkodott, addig, mint fentebb jeleztem, a heroldalakok kora a XII. század végén kezdődik, vagyis Aba Sámuel uralkodása a heroldalakok korát másfél századdal előzte meg. Ez tehát olyan anachronismus, melynek ellenében bátran állíthatjuk, hogy az ország czímerében előforduló pólyák és osztások semmi összefüggésben sem állanak Aba király személyével.

Miként kerültek tehát a pólyák az Aba nemzetség három legrégebbi ősmert pecsétébe?

E három pecsét tulajdonosai: Mokján a nádor, Omode a nádor és Demeter a tárnokmester voltak. Tehát az ország három zászlós ura. Tekint-

sünk már most végig az ezen korból (1250—1350) reánk maradt, nádoraink, országbíráink, vajdáink pecsétéin, s mit tapasztalunk? Egyrészt azt, hogy mindazoknak pecsétéin, kiknek külföldi származását bebizonyítani nem tudjuk, tehát valószínűleg magyar eredetűek, legtöbb esetben ott látjuk a pólyákat, másrészt azt, hogy e pólyákat kizárólag országos méltóságok betöltőinél vagy legfeljebb ezek közvetlen leszármazóinál találjuk. Ott látjuk a három Aba-pecséten kívül, Miklós erdélyi vajda (1280), István alországbíró (1280), Demeter pozsonyi gróf és sárosi főispán (1299), a Kachich nemzetségből származott Tamás erdélyi vajda (1328), Dózsa nádor (1322), Jakab Dózsa nádor fia, szabolcsi főispán, a Vigman nembeli Lőrincz vajda (1304) pecsétéin, Tornai János sírkövén, mert hiszen nagybátyja István (Thekus fia) szintén az ország nádora volt. E pólyák nézetem szerint nem az illetők nemzetségi czímereit tüntetik fel, hanem azzal hatalmi állásukat jelezték, a midőn elhagyva ősi czímerképüket, bevettek az ország czímeréből pajzsaikba e pólyákból, egyet, kettőt vagy hármat. Ezt bizonyítja az is, hogy mindenütt, hol ily régebben felvett pólyák és osztások színeit is képesek vagyunk utána nyomonzni, a veres és fehér színt találjuk váltakozva. Abauj vármegye czímerében veresben két ezüst pólyát, vagy Kanizsai Dorottya 1519. évi czímerében a vingárti Geréb czímerből átvett részletet, veresben ezüst pólyát.

Legjellemzőbb ennek illusztrálására a Kachich nemzetségből származott Tamás erdélyi vajda pecsétje 1336-ból, hol a pecsét kerek mezején pajzs nélkül, a nemzetség ősi jelvényét: az oroslánt látjuk, reá illesztve egy teljes címert, pajzsos (benne egy pólya), sisakkal és sisakdíszszel, mely pávatollforgóból áll.

Tamás vajda teljes czímerét könnyen összeállíthatjuk a személyére vonatkozó sphragistikai emlékekből; a pajzsalak mint fentebb láttuk: (koronás?) oroslán, sisakdísz, országbíró korából fennmaradt sisakpecsété után: növekvő koronás oroslán.

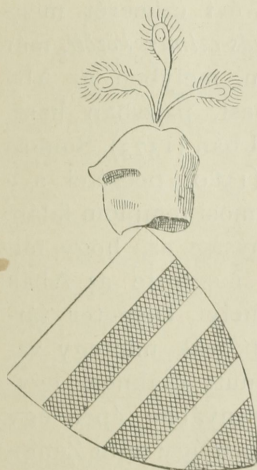
Mit jelent tehát ezen teljesen idegen czímer 1336. évi pecsétén?

A pajzsbeli pólya az országczímer egy részlete s a pávatollforgó sisakdísz, szintén az ország czímerének sisakdísz, melyet azon kor-

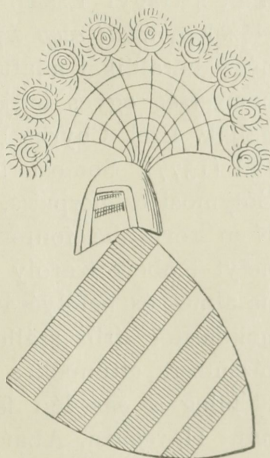
ban s még azután is sokáig használtak. Könynyebb áttekintés okáért egymásmellé állítom

Tamás vajda címere.

Lőrincz vajda címere.

Országos címér a zürichi címertekercs után.

a fent leírt pecsét címerét, továbbá Vigman Lőrincz vajdáét s az ország címerét az ezen pecsétekkel egykorú zürichi címertekercs után.

Széchenyi Frank címere.

Ez úton aztán könnyen megmagyarázható Tamás országbíró unokájának, Konya bán fiá-

nak Széchenyi Franknak 1401. évi pecsété, hol a címerpajzs osztott, felül növekvő koronás oroslán, alul háromszor osztott, vagyis e pajzsban egyesítve van az ősi címer, az országbíró nagytya hatalmi jelvényével. Ez alakban megmaradt aztán az a nemzetség állandó címerének mint azt a Széchenyiek, vingárti Gerébek és harinnai Farkasok címere mutatja.

Hasonló ehhez az Ákos nemzetség címerének alakulása. Legrégibb pecsétje: István Erney bán fiáé 1299-ből,¹ üres pajzsot mutat, melyre egy (talán?) királyi pálcza van czölöpösen illesztve s két oldalán sasszárnytól kerítve. Ugyanezen Istvánnak már mint nádornak 1311. évi pecsétén² szintén üres a pajzs, de oldalt a sasszárnyak itt is feltűnnek. E sasszárnyak vonatkozásban állhatnak ősi címerükkel, de ezt már mai nap tisztázni nem vagyunk képesek. A pajzs alsó sarkán kettős kereszt, az országnak ez időben már felvett második jelvénye látható, melyet ide István, kétségtelenül nádori méltóságának jelzéseül vésetett. Bebek György tárnokmester görgői sírkövén (1372) a kettős keresztet már a pajzsban találjuk s ott viselték azt e nemzetség leszármazói: a Bebekék, Csetnekiek, álmosdi Chyrék stb. századokon át folytonosan és változatlanul.

Az idegen beköltözött nemzetségek azon tagjainál, kik itt a hatalom legmagasabb polczaira emelkedtek, ez eljárást nem találjuk, ezek fényes hivatásuk körében is hivek maradtak ősi jelvényeikhez, ezt vésették méltóságukat jelző pecsétjeikre is. Ez az oka, hogy mindazon nemzetségi címerek, melyeket a kutatások világánál, régi teljességükbe visszaállítani képesek voltunk, csaknem kizárólag mindmegannyi a bevándorlott nemzetségek tulajdonát képezte. De azért ezeknél is akadunk példákra, midőn egyesek, ősi címerük épségben tartása mellett, rávésették hatalmuk jelvényeül az ország címerének egyes részleteit is. Ilyenek Pásztóhi János országbíró 1393. évi pecsétje,³ hol benn a pajzsban kíséri a Ratholdok hárslevelét, két kis pajzs, az ország címerével. Jobbról az apostoli kereszt, balról az osztások. Kanizsai István zágrábi püs-

¹ Orsz. Itár 2216. Arch. Ért. XI. 300.

² Nyáry: Heraldika. IV. tb. 29. sz.

³ Nagy Iván: Magyar családai. IX. 132.

pök és Szlavonia helytartójának 1363. évi sisakpecsétje,¹ melyen saját sisakdíszére, a karmokkal ellátott sasszárnyra illeszti királyának sisakdíszét: a csőrében patkót tartó előtűnő struccz-madarat. Ide sorozhatjuk még I. Roland nádor 1255. évi pecsétét,² hol az ország címeréből a kettős keresztet két oldalt s alól három hárslevél kíséri; II. Roland nádor 1299. évi pecsétét,³ hol koronára illesztett keresztet, két oldalt két száras hárslevél kíséri; Ilsvai Leusták nádor 1393. évi pecsétét,⁴ hol az ősi jelvényre a hárslevélre, az ország címerének sisakdíszére a pávatollforgó van reá tűzve. Hogy e pávatollforgó *itt* valóban az ország címerének sisakdíszére, igazolja az, hogy a Turul VIII. kötetének 24-ik s következő lapjain között «A Rathold nemzetség címere» című értekezés írója Csergheő Géza t. barátom, bármily szorgalmas és alapos kutatónak mutatja is be magát művében, összegyűjtve az összes ide vonatkozó s felkutatható címer- s pecsétmaradványokat, a XVI. század végeig huszonkettőt, e nagyszámú sphragistikai kútfő között a pávatollforgóra csak egy analogiát mutat fel: Pásztóhi Jánosnak, az Ilsvai Leusták nádoréval egy évben kiadott pecsétét,⁵ ki szintén *országbíró* volt s így ezen analogia is inkább megerősíti mint gyöngíti érvelésemet. A felhozott két pecséten kívül, annak sem előtte sem utána, sehohsem találkozunk a pávatollforgóval a Rathold nemzetség címerénél. Ez a tudós szerzőnek is feltűnik, midőn így szól: «valószínű, hogy a tollforgó — bár a Rathold nemzetség egyes tagjainál kedvelt dísz volt, — nem volt e nemzetség címerének elmaradhatatlan kelléke».

Ia tehát ez ősi jelvényeikhez szívósan ragaszkodó idegen nemzetségeknél is egész a XIV. század legvégeig ilyen címertöréseket észlelhetünk, méltán feltehetjük, hogy a címere iránt kevésbé lelkesülő magyar nemzetségek egyes tagjai, méltóságuk jelzésére, könnyen felcserélhették teljes címerüket az ország címerével a XIII. század végén s a XIV. század első felében.

¹ Arch. Ert. új f. VI. 228. Nyáry: Heraldika. 62. sz.

² Orsz. lt. dipl. 214.

³ Orsz. lt. dipl. 1880. Pecsétek mutatója I. tb. 3. ábr.

⁴ Nyáry VII. 62.

⁵ Orsz. ltár 8138.

Nézetem szerint az Aba nemzetség címerében a pólyák csak hatalmi jelvények, melyekkel annak egyes tagjai mint zászlós urak éltek, míg ezekkel egyidejűleg a nemzetség szerényebb állásban élő tagjai megmaradtak ősi címerük: a sas mellett.

Ez utóbbi állítás bebizonyítására, kétségtelen adataink nincsenek, de a tények logikája kellő bizonyossággal reá vezet.

A XIII—XIV. század folytán, különösen ez utóbbi közepéig ritkán találunk magánpecségeket. Magánosok vagy káptalanok s konventek előtt, vagy a nádori s országbírói ítélőszékeken végezték ügyeiket. Magánpecsétek használatára ritkán volt alkalom. Ezért hiányzanak a közvetlen bizonyítékok, fenti állításunk bebizonyítására. De közvetve erős bizonyosság erre az, hogy kevéssel Demeter tárnokmester 1335. évi pecsétje után s Gagyi László 1382. évi címerét megelőzőleg, *tehát ezen két, pólyás-címer között*, már négy heraldikai adatunk van, melyben az Aba nemzetség egyes tagjai a sast, pajzsban használják. Ezek Chyrke Péter al-bán (1373), Somosi Pál (1377), Somosi János (1380) pecsétjei s a Solymosi címerpajzs, a solymosi templom falán. Nem kevésbé fontos bizonyosság az, hogy mihelyt Robert Károly király megtörte az Abák hatalmát és befolyását s mihelyt Demeter tárnokmester sírba szállott, a pólyák mintegy varázsütésre eltűnnek s mindenütt csaknem egyidejűleg a sas lép fel, Baranyában épen úgy mint Hevesben, Abaújban épen úgy mint Zemplénben, Szabolcsban, Sárosban, Pozsegában, Nyitrában, Sopronban.

Ősi címert meg lehet változtatni. S ez igen gyakori eset is a heraldikában, különösen hazánkban. Példa erre a sok között a Bogáth-Radván, Boksa, Balog-Semjén, Borsa, Bő, Ursur, Kaplyon, Lőrente, Ludán, Salamon, Zente-Mágocs, Tekule, Vezekény stb. nemzetségek, melyeknek mindenikéből ismerünk leszármazókat, de fájdalom, ezeknél a címerváltoztatások miatt részben alig, részben egyáltalán nem következtethetünk ősi címerükre. De hogy egy rendkívül, az ország különböző részeire kiterjedt, szétágazott nemzetség, több, különböző nevű családjai, elvetve ősi címerüket, *mind megannyian, kivétel nélkül, ugyanazon címeralakra, egyszerre, egyidőben változtassák meg címerüket*

s ezen vérükkel össze nem nőtt, felvett címeralakhoz, kegyeletszerű szívós kitartással ragaszkodjanak, kivétel nélkül, hosszú századok folyamán, részben kihalásukig, részben mind e mai napig: ez el nem képzelhető, ez lehetetlenség. Ezért nem tartom az Aba nemzetség sasos címerét, címerváltozásnak s meggyőződése, hogy e nemzetség azon tagjai, kik bár hatalmas és befolyásos emberek lehettek, de országos méltóságokat nem viseltek, hűségesen kitartottak a sasos címer mellett akkor is, midőn a zászlós úr-rokonok, az ország pólyáit foglalták címerpajzsaikba.

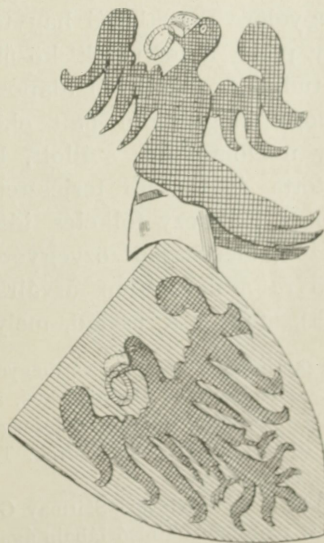
Ezek elmondását tartottam szükségesnek annak bizonyítására, hogy az Aba nemzetség ősi címere a sas volt.

E sas egyszer, az Athinai címeren koronás, háromszor a korona jobb szárnyára van illesztve, öt esetben csőrében koszorút illetve gyűrűt tart.

Az Athinai István sisakpecsétjén lévő korona a sas fején, figyelembe alig vehető, miután azt más hasonló adat nem támogatja, más szemmel kell azonban azon koronát néznünk, mely Gagyi László címerében a sas jobb szárnyára van illesztve. E korona ugyanígy elhelyezve a Báthori László abauji alispán 1555. évi pecsétén is látható, valamint a Keczer András kőbe vésett címerén a keczer-pekléni kastély homlokzatán a XVII. század elejéről.¹ Az egy törzsből eredő Gagyi, Báthori, Vendéghe családok közös őse Gereven comes volt s ámbár ő több oklevélben előfordul mint fiainak atyja vagy unokáinak nagyatyja, de róla mint élőről egy oklevél sem szól s atyjáról sehol sincs emlékezet és így nem tudhatjuk, hogy az Aba nemzetség melyik ágából származik. A lipóczi Keczer őse Demeter (1212—1234) főétekfogó, Kálmán királyi herceg nevelője volt.² E család szintén használta a koronát a sas jobb szárnyán. Nem valószínű, hogy ezen közös címertörést használó ágak, egy közös törzsből származnak s a korona valamely királyi kitüntetés (kir. kincstárnoki jelvény?) emléke címerükben. Mellékesek e nem-

zetség ma is élő ágazatainak (Hedry, Berthóty, Vendéghe) címerpajzsában itt-ott feltűnő hármashalmok, sziklák s néhol az ezekre illesztett koronák, ezek az újabb heraldika czafrangjai. De fontos a sas csőrében a koszorú. Ez közös jelvénye a csereháti Gereven utódoknak épen úgy, mint a Szaláncz várában székelő Omode nádornak, a Sárosmegyében lakó Keczereknek épen úgy, mint a túladunai Athinaiaknak. E koszorú tehát az ősi címer egyik alkatrészének tekintendő.

Az Aba nemzetségből származó kihalt családok címereinek színeit — daczára nagy számuknak — egynél sem ismerjük, az élők közül a Vendégheiek egyáltalán nem ismerik címerök színeit, a Berthóty és Hedry címernél a pajzs kék, a sas fekete. Mint fentebb jegyzetben említettem, Keczer András 1584-iki címerújító oklevelének szövegében világosan jelezve van, hogy ezen adománylevél, az ősi címert adományozza újra. Ha ez oklevél szavainak hitelt adhatunk a címer színeire nézve s ha fentebb kifejtett nézeteim kiállják a kutatók s szakemberek ítéletét, az Aba nemzetség ősi címerét következőleg állapíthatjuk meg:

Veres pajzsban fekete sas, mely csőrében zöld koszorút tart; sisakdísz: a pajzsalak növekvőn; takarók: fekete-veres.

CSOMA JÓZSEF.

¹ Keczer Miklós kir. kamarás a kastély jelenlegi birtokosának szives közlése után.

² Pór A. Lipóczi és nekcei Demeter és Sándor. Századok 1890. 20. s. köv.

A BORSODI ÉS UGOCSAI SZIRMAYAK.

(Második közlemény.)

Egy címerrajzzal.

Szirmay Antal udvari tanácsos ősei már a XVII. század derekán Sátoralja-Ujhely városában laktak s bár kétségtelenül nemesi jogokat gyakoroltak, sorsuk és állapotukhoz képest inkább a polgári rendhez tartoztak.

Nem tudjuk, hogy a Zemplén vármegyei előkelő, nagybirtokos szirmai Szirmay családdal való vérséges összeköttetés hírének már ebben az időben is ápolták-e? de annyi bizonyos, hogy az arisztokratikus hangzó «*de eadem*» praedikatumot még nem használták, s hivatalos és magániratokban lakóhelyük után rendszerint ujhelyi Szirmayaknak neveztek.¹

Ujhelyi Szirmay István fia: *Gábor, Domokos* s a második házasságából származott kiskorú *László*, 1688. aug. 27-én osztották föl maguk között az atyai örökséget, mely az ujhelyi házból, a fekete- és köves-hegyi, meg veresharaszti szőlőkből állott. Birtak még néhány darab rétet és szántóföldet is a város határában, de ezeket ügylátszik egyelőre osztatlanul hagyták.²

Mínt hogy pedig a testvérek közül Gáborról bizonyosan tudjuk, s Lászlóról alaposan következtetjük, hogy magtalanul halt el,³ az őstül maradt vagyon Domokosra szállott, ki a családot fenntartotta és tovább terjesztette ugyan, de miután őt a Rákóczy fölkelés idején levágták a kuruczok, megmaradt özvegyére *Szilvássy Kata* asszonyra s neveletlen árváira szomorú napok következtek, s a család, mely mint az

¹ Klobusiczky Ferencz Zemplén vármegyei alispán levele 1688. júl. 22-én Szirmay Domokoshoz, az atyja Ujhelyi Szirmay István után maradt adósság tárgyában. I. a Szirmay ősökre vonatkozólag Proc. Tab. 4—3749. *Az Országos Levéltárban.*

² U. o. Eredeti osztálylevelél. Szirmay Gábor címeres pecsétjén, a pajzsban hátulsó lábain ágaskodó oroszlán látható. Sisakdísz: növekvő oroszlán, mely első lábával nyilat tart. A pajzs felső részében: S. Z. betűk (Stephanus Zirmay?). Domokos pecsétjén kardot tartó emberi kar s Sz. Z. betűk láthatók. — A *ráknak* tehát még semmi nyoma.

³ Egy 1720-ban kelt oklevél említi őt utóljára. — Az ő s Szirmay javak visszaszerzéséért folytatott pörökben sem *László*, sem utódjai nem említettek.

osztályleveléből is látjuk, korántsem tartozott a jobb módúak közé, földhöz ragadt szegénynyé lett. Az ujhelyi ház elpusztult, a szőlők parlagon heverték, a réteket senki sem művelte, s mert Szirmay Antal állítása szerint mikor a kuruczok Domokos urat megölték, egyszersmind javait is fölprédálták, az özvegy hajlékába csakhamar beköszöntött a nyomor és nélkülözés.

Mi azonban míg egyfelől Domokosnak az ujhelyi házon és tartozékain kívül más birtokát nem ösmerjük, addig másfelől azt tanuljuk az oklevelekből, hogy a család romlását korántsem a kuruczok okozták, s már maga Szirmay Domokos olyan fogyatkozott állapottal vala, hogy nap élő kenyerét talyigába fogott lovacskaival kereste, fát s mit fuvarozgatván a városiaknak. Halála után pedig özvegye még sanyarúbb sorsra jutott.

Rozzant házában kocsmát tartott, de szölleit nem művelhetvén, más emberek borát mérte ki s annak nyereségéből tengette életét. Betegségében jó lelkű szomszédok istápolták, mert a tanuk vallomása szerint sem szarvasmarhája, sem értéke vagy ládabeli portékája nem volt egyéb két rózsa szoknyájánál, melyeket ünnepnapokra s végtisztességére tartogatott.

Fia Szirmay György — Antalnak édes atyja — nagy nélkülözések között töltötte gyermekkorát s az 1749-ben kihallgatott *Zemplényi Dobos Péter* mint oskolatársa «egyéb köntösét Szirmay György uramnak egy aba dolmánykájánál lenni nem említi, melyet az édes anyja csináltatott özvegységében. Úgy annakutánna néhai tettes Kazinczy András uramnak inasul recommendálta, ottan szolgálván ruházta magát».¹

¹ Megerősíti ezt Varannay István s.-ujhelyi lakos is, mondván, hogy György nagy szegénysége miatt «kénytelenítettet urakat szolgálni». Érdekes, hogy az 1749. február 24-én grisányi és szentandrás Horváth Elek Zemplén vármegyei szolgabíró által tartott vizsgálat egyenesen Szirmay György kérésére rendeltetett el. Hogy Domokost a kuruczok megölték s javait fölprédálták volna, arról a tanuk semmit sem tudnak. Orsz. Levéltár Proc. Tab. 4—5617.

Az erős akarátú, vasszorgalmú tehetséges ifjú azonban oskoláit így is sikerrel végezte s a törvénytudományokban oly kitűnő jártasságot szerzett, hogy csakhamar egyike lett a környék általánosan ösmert, körmönfont keresett prókatorainak.

A prókátorság ugyancsak zsiros kenyér volt abban az időben, s ügyes ember könnyen meggazdagodhatott belőle. Szirmay György pedig mindenképp felett erre törekedett; vagyon és gazdagság után sóvárgott egész életében s hogy czélját érhesse, minden rendelkezésére álló eszközök möhön megragadott. A szerencse pedig kedvében járt, szárnyára vette őt; az árvák könnye, a koldusbotra jutott szegény emberek átka boldogulását meg nem gátolhatta.

Az 1717-ik év folyamán történt, hogy a török szultán által hazánkra küldött s a radnai szoroson betört moldvai tatárok földúlván Erdélyt, a Khánfi vezérlete alatt Szathmár és Ugocsa vármegyét előzönlötték.

Kirabolták, aztán följuytották az útjokba eső falvakat s irgalmatlanul kardra hányták vagy rabszíjra fűzték a lakosságot. A ki csak tehetette, menekült előlük Husztra vagy Munkács várába, mert már Szatmár felé el volt zárva az út s a tatárok az Ugocsa vármegyei *Batár* falu alatt tábor ütven, szerte barangoltak a környéken.

Sokan sűrű erdőkbe és szentegyházakba rejtőzködtek a rablók elől, magukkal hurczolván értékesebb javaikat, különösen pedig a *leveles ládát*, mit a nemes ember életénél is jobban féltett. De a tatárok följuytották az erdőt, berontottak a templomokba és kincsre, zsákmányra vágyva, fölverték vagy széthasogatták a kétségbe esetten védelmezett ládákat. És mikor nem találtak azokban egyebet hitvány pergamennél és papirosnál, kidobálták a szabad ég alá, erdőn mezőn széjjel szórták vagy változatos okáért tábori tüzet raktak a szép viaszkepecsétes privilegiumokból, s a csalódás felett érzett boszujokat a szerencsétlen menekülteken töltötték.

A kis Ugocsa vármegyében néhány nap alatt 12 falut és 21 templomot hamvasztottak el s egykorú följegyzések szerint 1454 foglyot s köztük igen sok nőt és gyermeket hurczoltak magukkal a tatárok, tehát az elesetteket is ide számítva, a vármegye lakosságát, mely még

1775-ben sem ütötte meg a huszonkilencz ezeret, jóformán megtizedelték.¹

A tatár pusztítás után pár év mulva, úgy látszik az 1719-ik év vége felé, Szirmay György egyszer csak Ugocsa vármegyébe érkezett, s hirdetvén, hogy ő a Bodrogközre származott Szirmay István unokája volna, az atyafiak részéről szíves fogadtatásra talált. De György urat nemcsak a rokoni szeretet hozta a vármegyébe s a régi családi kötelekek felújítása mellett még más igen komoly czéljai is voltak. Fölkereste a tatárok által leégetett és kirabolt falvakat, tudakozódott a nép között, hogy kinek volnának olyan úton útfélen felszedegedett régi levelei, s aztán ajándékon, szép szóval, ígéretekkel, a hol lehetett atyafiság színe alatt, kicsalogatta tőlük.

Lakott Almáson egy tanulatlan ügyefogyott nemes ember, a kinek már hét szilvafája sem igen volt, csak a familia dicsőségét, az elavult pergameneket őrizte kegyelettel. Büszke is lehetett azokra, mert az *Öszödfalvi Göde* család a vármegyének ősrégi előkelő családjá volt, s az oklevelek az idők mostohasága következtében elkallódott szép birtokokra vonatkoztak. De a szegénység sulyát még a familia dicsőségénél is jobban érezte s nem volt képes ellentállani Szirmay György kecsegtető ígéréteinek, a ki vér szerint való rokonának nyilvánítván magát, biztatta, hogy urrá teszi még a maradékát is, csak adja át neki azokat a régi leveleket. *«Lölköm bátyám uram, ha Isten élet, fogadom hogy 2—3 esztendő alatt leveli kgd az gubát»* mondogata nem egyszer, sőt állítólag a pörrel vissza szerzendő *Öszödfalva* felét ígért volt neki s *Göde György* uram 1720. február 22-én reversalis mellett kezébe is adott 20—22 darab oklevelet.²

¹ Szilágyi István: Az utolsó tatárjárás. (Szigeti Album 284 l.)

² Szirmay a Klobusiczky Menyhért juratus és Ráthonyi Pál Ugocsa vármegyei táblabíró által előttemezett reversalisban az oklevelekről csak általánosságban emlékezik, kelet és tartalom szerint föl nem sorolván azokat. Igéri ugyan, hogy *Göde Pált*, az *Öszödfalusi Göde* jószágokban annak idején részeltetni fogja, de csak *«a meny nyiben . . . magának vagy maradékának jussa lenne»*. A reversalis eredetije a Szirmai Kalós család leveles ládájában őriztetik. L. még az elmondottakra nézve az alább idézendő tanukihallgatásokat.

A hol pedig szép szerével nem boldogult, fölmutatta III. Károly királynak Bécsben 1719. október 10-én *Szentiványi János* országbírói ítélőmesterhez intézett osztóztató parancsát, melyben nevezettnek meghagyatik, hogy néhai Szirmay Györgyről és Göde Annáról maradt szirmai, kőényesdi, batári, sásvári stb. jószágokból Szirmay György sátoralja-ujhelyi lakos osztályrészét adassa ki, s a vizsgálatra kiküldött *Klobusiczky Menyhért* kir. táblai juratussal együtt a szokott törvényes módon kereste a maga igazságát. Ugyanis a juratus megidézttette s többnyire Szirmay György jelenlétében hit alatt kihallgatta az embereket a tatárpusztítás után fölszedett oklevelek ügyében, melyekre aztán György úr, ha itt-ott a megrémült parasztoktól előkerültek, tüstént rá is tette kezét. Az inquisitionnak csakhamar nagy hire támadt a vármegyében s minthogy Szirmay György a biztatások és ígéretek mellett állítólag még a fenyegetőzéstől s a tudatlan nép ámitásától sem riadt vissza,¹ az emberek részint féltükben, részint jutalom reményében siettek neki átadni a batári mezőről s a fölperzselt templomok romjai közül elhordott leveleket, úgy hogy ilyen módon rövid idő alatt egész archivumot gyűjtött magának.

És mikor e mindenfelől összeharácsolt oklevelekkel, leszámazását, különösen pedig az Őszödfalvi Göde családdal való vérségét kellőképen megbizonyíthatá, tüstént hozzá látott, hogy III. Károly király osztóztató parancsának érvényt szerezzen. Ugocsa vármegyében *Ujhelyi András*t és Juliát ludányi *Bay István* hitvesét, Szathmárban pedig az Egriben lakó *Szirmay István*t támadta meg pörrel, törvényes részt követelvé tőlük, a Göde illetőleg Szirmay nemzetség birtokaiból. Előbb azonban ellátogatott

¹ Hallotta az paraszt emberektől fatens, hogy midőn eskettette őket Szirmay György uram, egy új pávalegyezőre selyem keszkenőt terített és azt mondotta: *Ez az császár címere, ha igazán nem esküszöl, mindjárt elkarhozol.* Szintay Zsigmond heteni birtokos nemes valómása. Hogy és mint gyűjtötte össze Szirmay György az okleveleket? erről a csepei, almási, forgolányi nemes emberek s Ráthonyi Pál, Fogarassy Zsigmond, Bay István stb. vallomásai tanuskodnak. (L. a szirmai Kalós család leveles ládjáját Szirmában, továbbá az Országos Levéltárban Proc. Tab. 4—3749. és 3773. sz. a. őrzött táblai pöröket.)

Máramarosba s az urmezei *csebi Pogányokkal* — a kik hasonlóképen Göde successorok valának — egyességre lépven, a Göde jószágok kikeresésére plenipotentiát szerzett tőlük.

De úgylátszik hogy a pör kimenetelében maga sem igen bízott, vagy talán csak ijesztgetni akarta ezzel a jámbor nemes embereket, hogy a féltő gonddal őrzött leveles ládába betekinthesen, mert úgy Szirmay Istvánnak valamint az Ujhelyieknek csakhamar atyafiságos egyességet ajánlott, a mit, meggondolván a sok költséget s a törvény kimenetelivel javaikban eshető csonkulást, *«de kiváltképen az atyafiak között való dicséretes harmoniát»*, ezek készséggel fogadtak s az elidegenített jószágok visszapörléséhez szükséges okleveleket rendelkezésére bocsátották.

Az Ujhelyiekkel 1720. deczember 10-én kötötte meg a szerződést s a Göde birtokokra vonatkozó leveleket kezéhez vevén, szóval és írásban biztosította őket, hogy a visszanyert javakon egyenlő arányban fognak megosztzkodni: *«Mínt hogy — úgymond — kegyelmetek énnékem vér szerint való atyámfiái, én mind az Göde ágon levő, mind az Szirmay ágon lévő jószágot, a kit mások hitangolnak is, kikeresem és kegyelmetekkel szintúgy közlöm mint magammal.»*¹

Vizsont az Ujhelyiek a szerződés nagyobb erőssége s az atyafiság megösmerésének okáért bizonyos Bökényben fekvő s Göde jusson birtzálogos helyet Szirmay György és testvéröcsce Ferencz birtokába bocsátottak, a kik aztán ezzel megelégedvén, az osztályos pör folytatásától örökre elállottak.²

Sokkal érdekesebb és reánk nézve fontosabb ennél György úrnak Szirmay Istvánnal kötött egyessége, mely a család leszámazására vonatkozólag is tanulságos dolgokat foglal magában. Megtudjuk belőle, hogy György mint a Bodrogközre származott *Szirmay István* unokája, nagyatyjának magtalanul elhalt testvérei ú. m. Lajos, Tamás és Sára hagyatékából törvényes osztály-

¹ Az 1737-ben kihallgatott Ujhelyi András vallomása ugyanott.

² Az egyesség-levelet a többek között Ujhelyi Sándor ugocsai alispán és Reviczky Imre kir. táblai hites jegyző előttemzték. A felek 100 arany birság terhe alatt kötelezték magukat és utódjaikat, hogy a kötést sértetlenül fenntartják. *Orsz. Levéltár Proc. Tab. 4—5617.*

részt követelvé, Egriben lakó Szirmay Istvánt, mint néhai id. Szirmay György unokáját az országbíró elé idéztette, meggondolván azonban egymáshoz való vérségüket, a perlekedéssel nem csak fölhagytak, de 1721. január 7-én az őszirmay jószágoknak közös erővel leendő visszakeresésére is szövetkeztek.

Elmondatik továbbá ebben a szerződésben, hogy a Szirmay család ősei Otthobor, Miklós, Kozma, Bodon, Benedek, Cseburka, János és Jannus stb. valának, a kik eleinte «*nobiles de Heten*» néven nevezettek, később azonban Heten földjét egymás között felosztván s azon falvakat építvén, «*nobiles de Zirma, de Sásvár, de Öszödfalva, de Csoma, de Beken*» elnevezésekkel éltek ugyan, de mindnyájan egy törzsből származó igaz vérek voltak.

Csak mellékesen kívánjuk megjegyezni, hogy ezen állítás valótlanságát maguk a Szirmay György által különböző pörökben felhasznált s általunk is alaposan ösmert oklevelek bizonyítják legjobban. Érdekes azonban, hogy fia *Antal* 1777-ben hatalmas pört kezdvén a gr. Telekiek, Kornisok, b. Perényiek, Wesselényiek, Wécsysek, Pongráczok, csebi Pogányok, Ilosvayak, Kállayak, Rhédeyek, szirmai Kalósok, Kölcseyek, Fogarassyak, Becskyekek, Dessewffyék stb. mint Szirmay leányági utódok ellen, ennek folyamán nem csak a fiu-ág kizárólagos örökösödési jogát, de a közös törzsből való származás alapján egyszersmind a Szirmay, Öszödfalvi Göde, Bekényi stb. családok azonosságát is vitatta, s ekkép az atyja által már 1720-ban elfoglalt sőt gyakorlatilag is érvényesíteni kívánt álláspontra helyezkedett.

Mikor azonban az alperesek a Szirmay nemzetség vérségére, elágazására s az ősi birtokok jogi természetére vonatkozó állításait rendre megczáfolták és hamis jogcímen alapuló keresetét úgy a királyi mint a hétszemélyes tábla elutasította, a nagy gonddal készült s oklevelekkel támogatott hely- és családtörténeti értekezéseket — belátván, hogy általuk többé egy talpalatnyi földet sem szerezhet — tudományos czélokra fordítván, első sorban Ugocsa vármegyéről írott munkájában értékesítette. Meg is találjuk ott a Szirmay ősök s a falvakat alapító jeles férfiak között, a sokat emlegetett *Otthobort* és maradékait, jeléül annak, hogy Antal úr élénk

phantasiájának és combináló képességének szabad működését szemfüles prókátorok már nem akadályozták.¹

Visszatérve most már a fiutól az apához, mikor György úr, a máramarosi, ugoicsai és szatmári rokonokkal az atyafiságot annak rendje s módja szerint megkötötte, sőt egri Szirmay Istvántól «*in contestationem fraterni amoris et praesentis contractus usuroborationem*» mint osztályos vér bizonyos jószágot is kapott s mikor Várady Ferenczné csebi *Pogány Klára* szirmai nemes udvarházát a hozzá tartozó földekkel együtt mint kizárólag fiu-ágot illető vagyont bírói végrehajtással elfoglalta, nagy kegyesen fölmentvén a gyámoltalan úrasszonyt a birtok 46 éven keresztül *jogtalanul* élvezett jövedelmének visszatérítésétől;² mikor már megindította szirmai *Kalós Zsigmond* ellen azon félszázadnál tovább huzódó híres nevezetes pörét, melylyel egy tősgyökeres Ugocsa vármegyei nemes családot földönfutóvá tett: elérkezettnek látta az időt nagy s tekintve a kor szellemét — következményeiben utódjaira nézve legalább — rendkívül fontos tervének megvalósítására.

Említettük már, hogy a Zemplén vármegyei Szirmayak dúsgazdag, fényes nemzetsége nem igen vett tudomást a szegény névrokonokról, az ugoicsai illetőleg Szatmár vármegyei Szirmay család tagjai pedig legjobb esetben is csak hírért hallhatták annak az *Istvánnak*, ki a XVII. század derekán a Bodroghközre szakadt s a tatárjárás után közöttük megjelent ujhelyi Szirmay Györgynek állítólag nagyatyja volt. Bebizonyíthatjuk azt is, hogy György úr egy kapavágásnyit sem birt az őszirmay javakból, de úgylátszik, hogy leszármazását sőt nemesség-

¹ A Szirmay Antal által indított táblai pör az Orsz. Levéltárban *Proc. Tab. 4—5617*. a mellékletek között található a Szirmay György és István között 1721. január 7-én létrejött egység *No 3 et A* jelzet alatt. V. ö. a pör iratokat *Notitia Cottus Ugoch.* vonatkozó helyeivel.

² Az oklevél szerint a curiát és tartozékait 1675-ben ajándékozta volt Szirmay György *Anna* leányának, csebi Pogány Zsigmond hitvesének, a kitől aztán alperes örökölte. Minthogy pedig 56 drb szántóföldről volt szó, melynek egy része évenként *ugarföld* maradt, *György* úr 28 dbot számított évenként legkevesebb 34 denár, 1675 óta tehát összesen 453 frt jövedelemmel, a mi mellesleg mondva, hibás calculus (Orsz. Itár Proc. Tab. 4—3749 nr. 100.)

gét igazoló okmányai sem a legjobb rendben lehetnek s a tanuk azon állítása, hogy innen-onnan felszedegetett vagy tudatlan emberektől rokonság színe alatt kicsalt levelekből «*csinált magának genealogiát*», az előttünk fekvő pörös iratok szerint kétségtelennek látszik. Miután tehát az atyafiságnak már-már feledésbe ment s némelyek által kétségbe is vont kötelékeit megerősítette és mint igaz Szirmay illetőleg Göde successor az ősi javakból osztályt is kapott, minden rendelkezésére álló eszközzel azon működött, hogy a szirmai Szirmay családból való származását legfelsőbb helyen is elösmertesse. És úgylátszik, hogy az udvarnál hatalmas pártfogói lehettek, ha nem csalódunk első sorban maga a kancellár, gróf Ilyésházy Miklós, mert csakugyan elérte, hogy III. Károly király Laxenburgban 1723 június 9-én kelt oklevelével családjának régi nemességét megerősítvén, feljogosította őt a Szirmayak ősi, még Nagy Lajos király által adományozott címérének viselésére.

De ösmernünk kell a címérújító és megerősítő levél alapjául szolgáló documentumokat, hogy tudhassuk magunkat mihez tartani a benne foglalt genealogiai és történelmi tények hitelére, valóságára nézve; ösmernünk kell a dolog előzményeit, hogy következtetéseinket annál könnyebben levonhassuk.

Lépten-nyomon meggyőződhetünk arról, hogy Szirmay György sok elővigyázattal és körültekintő óvatossággal járt el minden dolgában és nem a pillanat által ragadtatta el magát, de előre megállapított terv szerint működött. Most is gondja volt arra, hogy ne csak maga és Ferencz testvére, de a Szathmár vármegyei *Szirmay István* nevében is kérelmezze régi nemességük megerősítését, hogy eképen legalább késő utódjait megmenthesse attól a származásához kapcsolt bosszantó gyanútól és kételkedéstől, mely még nagyra törekvő fiát is gyakran elkerítette, és szerencséjét majdnem megakadályozá.

Mert míg egyfelől Szirmay István régi, előkelő s általánosan ismert nemzet vala, másfelől azt is tudta mindenki, hogy 1717-ben a tatárok elől menekülvén, az Ugocsa vármegyei almási templomban feleségével s rokonaival együtt rabságba került. És jóllehet a tatároknak Márama-

rosban Borsánál történt veszedelme után szerencsésen meg is szabadult,¹ leveles ládája — nemzetségének örökös kárára — elpusztult, oda veszett, vagy legalább is *oda veszetett*, s így az armalisért való folyamodásnak tehát, elfogadható oka és magyarázata van, nem úgy mintha az instantia alatt csupán a *sátoralja-ujhelyi* Szirmay testvérek neve szerepelne, a kikről bizony sok mindenfélét suttogtak az emberek, s bajos lett volna bebizonyítani, hogy leveles ládájukat, régi dicsőségük emlékeit, kiváltképen pedig a Nagy Lajos-féle címeres-levelet elvitte a tatár.

Ily körülmények között azonban György úrnak nem volt egyéb kötelessége, mint hogy *Reviczky Imre* kir. táblai hites jegyzővel — mert egy-egy juratust állandóan maga mellett tartott és foglalkoztatott — kinyomoztatta, hogy azok a bizonyos levelek az utolsó tatárjárás idején csakugyan eltűntek.

Az 1721. június 8-án elsőnek kihallgatott nemes *Szilágyi Ferencz* almási lakos ugyan nem vallott többet annál, hogy más nemesek között Szirmay Istvánt is elfogták a tatárok s az almási templomban elrejtett ládákat fölhasogatván, a leveleket az utcán s a batári táborhelyen szerteszéjjel szórták, úgy hogy a merre csak ment az ember, úton-útfélen, mezőn és erdőben nagyszámú s részben már elrothadt és megégett levelekre talált, hanem a második tanu, *Gacsályi Nagy György* uram, hasonlóképen almási nemes ember, annál jobban volt informálva s oly részletes fölvilágosítással szolgált a sok szép donatiós és privilegiumos levelekről, hogy csupa öröm volt hallgatni.

Vallomását szó szerint közöljük:

«Nyilván tudja Szirmay familiának Szirmáról I. Lajos Magyarország királyától emanált donatióját és privilegiumját, a kit a fatens maga nénjétől Horváth Ferencznétől Nagy Zsuzsánna asszonytól több levelekkel együtt kezéhez vett volt, sok esztendőig az fatens által conserváltatott is. És azon privilegialis levelek(et) N. Ugocsa vármegye szolgabirájával *Duka Péter*

¹ Az almási templomban elfogottak, az egy Szirmay Ilona kivételével, 8 nap mulva mindnyájan megszabadultak. Ilonának regényes sorsa eléggé ösmeretes. 1718. jul. 14-én Károlyi Sándor szathmári főispán Bereg vármegye rendeit is fölszólította, hogy az érette követelt váltság-összeghez adakozzanak.

urammal is olvastatta, minthogy a régi barátírást olvasni jól tudta, annak utána Reviczky Imre urammal, ugyan említett Ugocsa vármegye ordinarius notariusával olvastatta. Sőt azon donatot Lajos király halálával Mária királyné is hogy confirmálta, bizonyosan vallja, mind ezen Szirmay familia privilegialis leveleit, mind azon kívül többeket, a kik egy fél tarisznyával voltak. Mely leveleknek számát sem tudgya, inkábbára mind régi barát írásból álló levelek voltak, *István királytól fogva valók.*¹ Emlékezik arra is, hogy ezen Lajos király donatiójában *Csoma* nevű falu is fel volt véve Szirmával együtt conferáltatván Szirmay familiának.

Ezen leveleket fatens rokon szándékozott Szirmay familiának resignálni, de Csomában lakozó Lénárdffy György nevű nemes ember ellent tartott benne és semmiképen nem engedte oda adni, és így vallja, hogy mind azon Szirmay familia privilegiumi és donatioi, mind a több levelek tarisznyástól az feljebb mult siralmas 1717-dik esztendőben, midőn a tatárság kirohant vala nemes Ugocsa vármegyének elrablására, förtös-almási templomból veszték el. Az leveleket maga az fatens a széllal hánt levelek között serényen kereste, minek utána a tatár kezéből kiszabadult volna; nyomozásában fáradozván a kiszabadult raboktól is tudakozta, a kik referálták, hogy kit elégetett, kit magával elvitt a tatárság.

Ad 2-dum nyilván tudja, szemeivel látta, hogy azon donatióban volt Szirmay familia címere is» stb.

Hogy a barátírást olvasásához nem igen sejtő Nagy György uram vallomása csakis *festett czímerképre* vonatkozhatik, bővebben bizonyíthatunk — azt hisszük — teljesen felesleges. Máskülönb a tanukihallgatási jegyzőkönyv idézett passusának, Bécsben 1723. ápril 3-án *Sibrik Ferencz* juratus által eszközölt következő latin fordítása is minden kétséget kizárólag igazolja ezt:

«Pro certe sciret et propriis oculis vidisset, quod in eadem donatione insigne quoque no-

¹ A kancelláriára fölterjesztett latin fordítás következőképen hangzik: «a potiori antiquissimæ scripturæ, vulgo ex characteribus monachalibus constantes litteræ fuerant, a *Sancto Stephano plane Rege emanatae*», pedig az eredeti szövegben csak *István királyról* van szó.

bilitare incl. familiæ Szirmayanæ collatum fuerat et *depictum*».¹

Ez a körülmény a magyar heraldika történetében jártas szakember előtt, már magában véve is gyanussá teszi a tanu jóhiszeműségét, mert címerképpel ellátott armalis levelünk ebből az időből egyáltalában nincsen. De ha szinte el is fogadnók azt a nagyon valószínűtlen föltevést, hogy a Szirmayak armalisában heraldikáinknak legbecesebb emléke veszett el, a tanunak azon állítása, hogy a saját két szemével látott armalis-levelét Csoma és Szirma birtokoknak, a Szirmay család részére történt adományozását is magában foglalta, vagy megfordítva, hogy az állítólag Mária királyné által is megerősített donatio egyszersmind címeres level volt: a legnagyobb mértékben följosogít bennünket arra, hogy minden szavában kételkedjünk.

És ha tudjuk, hogy ugyanazon *Gacsályi Nagy György* almási nemes, pár esztendő mulva, 1727-ben, a csomai birtokosok mellett Szirmay György ellen tanuskodván, hit alatt erősítette, hogy a *Csoma nemzetségnek az Ugocsa vármegyei Csomáról szóló adomány-levelét az ő kezeiből ragadta el a tatárság,*² okvetetlenül rá kell jönnünk, hogy a tanu, vagy egyik, vagy másik alkalommal valótlanságot beszélt. A fennmaradt iratok különben is arra mutatnak, hogy az ilyen tanuskodás rendes foglalkozása, kenyere volt.

Minekutánna György úr a Szirmay család legfontosabb okleveleinek siralmas elpusztulását ekképen igazoltatá, 1722. szeptember 24-én megjelent Pozsonyban Kapy Gábor országbírói ítélőmester előtt, kérvén őt, hogy az oldala mellett irnokoskodó kir. táblai hites jegyzők közül egyet küldene ki a végre, hogy az elébe terjesztendő — s György úr által tényleg föl is mutatott — documentumok alapján, az ő fiuról fiura, izről izre való leszármazásáról, s a nemzetség vérséges elágazásáról tanubizonyosságot tegyen.

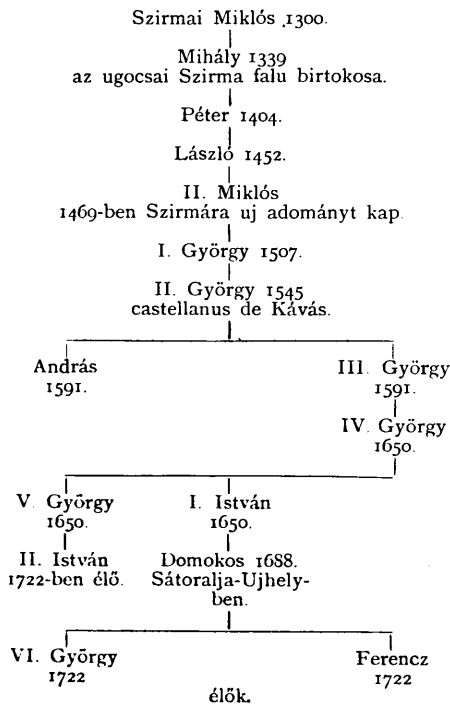
Törvényes kérelméhez képest az ítélőmester *Sibrik Ferencz* juratust küldötte ki s ez a nagy-

¹ Orsz. Levéltár. Cancellaria osztály ad No 16 ex Junio 1723.

² «*Ennek előtte 10 esztendővel ezen fatens kezéből vitte el a tatár Lajos király Csoma familiának conferált Csomáról való donatiójukat*». Kapy Gábor ítélőmester által hitelesített tanukihallgatási jegyzőkönyv. U. o. Proc. Tab. 4—3715.

számú okleveleket rendre megolvastván, tüzetes vizsgálat után egybevetvén — a mennyire a régi barátság rejtélyeivel megbirkózni képes vala — bizonyította, hogy György és testvére Ferencz, valamint rokonuk István az 1300 körül élt *Szirmay Miklósnak* egyenes ágon leszármazott ivadékaik és a család a XVII. század közepén említett *György* két fiában, a szathmári és zempléni vonalakra szakadt.¹

Jelentése alapján az ítélőmester, gr. Koháry István országbíró neve s pecsétje alatt, Szirmay György esetleges jogainak védelmére, a genealogiai tények igazolására szolgáló documentumok részletezésével, 1722. szeptember 29-én bizonyáglevelét adott, melyből a következő nemzedékrendet állíthatjuk össze:

¹ «Egregius Georgius Szirmay ejusdem nostri magistri Prothonotarii personalem veniens in præsentiam, exhibuit et præsentavit eidem certas literas, documenta videlicet complura et instrumenta literalia, quibus medianibus genealogiam suam et ramos comportionatorum fratrum et consanguineorum divisionalium deducere ac per rectas lineas consanguinitatis et genituræ tam ad se, quam alios comportionatos distinguere vellet ac niteretur, requirens eundem magistrum Prothonotarium...» etc. etc. A kiküldött juratus eljárván tisztében, a hivatalos eskü pecsétje alatt jelentette: «quod nimirum ipse prærepetitas literas omnino revidisset, easque ultro-

A táblázat adatainak részletes bírálatába most még nem bocsátkozhatunk, bár az alapjául szolgáló okleveleket csaknem kivétel nélkül ösmernjük. Egy pár megjegyzést azonban okvetlenül szükségesnek tartunk.

Mindenek előtt tapasztalhatjuk, hogy *Ottobor*, *Jánnus*, *Cheburka* és a többiek kimaradtak a nemzedékrendből, holott a reájuk vonatkozó okleveleket György úrnak föltétlenül ösmernie kellett, mert különben nem számíhatta volna őket már 1721-ben a Szirmay-ösök közé.

Meglehet, hogy a juratus, a Szirmay családnév vezérfonalán indulva, az összeköttetést nem tartotta igazoltnak, de valóbszínű, hogy a tapasztalt prókátor nem akart a föltevésnek és genealogiai combinációk ingadozó talajára lépni akkor, mikor épenséggel az állott érdekében, hogy leszármazása positiv tényeken alapuljon és tökéletesen világosnak tűnjék föl.

Különben Otthoborra nem is volt most neki szüksége, mert hiszen — legalább is egyelőre — csupán kitüntetés és nem birtokot keresett. A Szatmár vármegyei atyafiaknak pedig, ösül az 1300-ban élő *Miklós* sem derogálhatott.

Mikor azonban nyomdokaiba jeles tehetségekkel megáldott *Antal* fia lépett, a mellőzött ösöknek ismét fontos szerep jutott. Csak az a kár, hogy a beléjük helyezett bizodalomnak tökéletesen meg nem feleltek. Mert mint tudjuk, először praktikus célokra kívánta őket fölhasználni a hálás utód, de csúfos kudarcot vallván velük, később mint a sajómezei csatában elesett heros fiait mutatta be őket a tudós világnak, bebizonyítván általuk az ugocsai és borsodi illetőleg Zemplén vármegyei Szirmay család közös eredetét, melyről atyja 50 esztendővel azelőtt talán még álmodni se mert.

Végezetre egész általánosságban megjegyezhetjük még a táblázatra, hogy az a legnagyobb önkényvel, mint mondani szokás, csak úgy

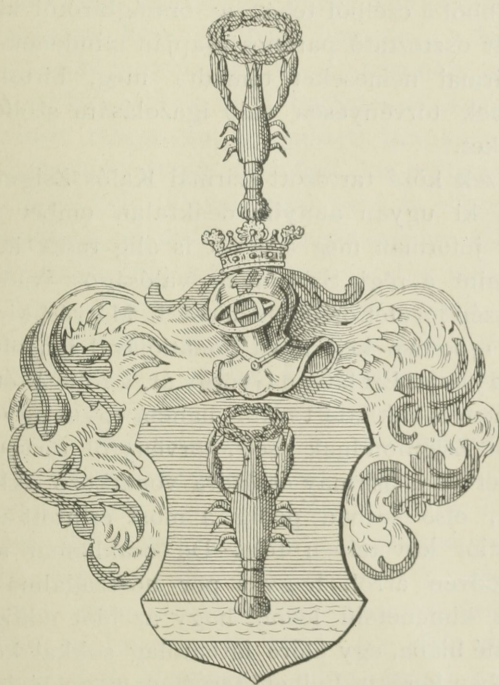
citroque discussisset, ac quantum propter aliquarum præcipue difficilem, siquidem characteribus uti vulgo diceretur Monachalibus, ac ex eo ad perlegendum non undiquaque notis emanatae essent, lecturam perolvere tamen scivisset, assecutusque fuisset, advenisset inter reliquos fratres gradum ascendenti lineæ generativum nobilis Nicolai de Zirna præ et superfuisse A. D. 1300.» etc. *Az országbírói oklevél hiteles másolatát l. Orsz. Ltár Cancell. osztálya. Ad N. 16. ex Junio 1723.*

vaktában, találomra állítottatott össze, pusztán az egyező keresztnevek és nem a constatált személyazonosság alapján.

Szirmay György az 1723-ik év június 3-án nyújtotta be folyamodását az udvari kancelláriához, csatolván ehhez az általunk már ösmer-tetett tanu-kihallgatási jegyzőkönyv kivonatát latin fordításban, s a leszármazását bizonyító országbírói oklevél hiteles másolatát.

Előadja, hogy Szirmay István a Szathmár és Ugocsa vármegyékben garázdálkodó tatárok kezébe kerülvén, ez alkalommal a reá mint idősebb atyafira bízott családi levéltár is elpusztult, tűzre

hányatott vagy idegen emberek birtokába jutott. És bár reményli, hogy egyrészt törvényes úton vissza is szerezheti, de az őseinek még Nagy Lajos király által adományozott címeres levél örökre elveszett. Minthogy pedig a család 500 esztendőn keresztül folytonos és háborítatlan birodalmában vala *Szirma* falunak, sőt nagy részét ma is ő meg rokonai, mint Szirmay Miklóstól egyenes ágon leszármazó ivadékok, birják: a király lábaihoz borúlva esedezik, hogy elődjeiktől rájuk szállott, gyűrüiken és pecsétjeiken mindenkoron használt s a folyamodványra festett ősi címerüket megújítván, egyszersmind

régi nemességüket legkegyelmesebben megerősíteni méltóztassék.¹

Az ősinek állított czímert mellékelt rajzunk tünteti elő. E szerint tehát a pajzs kék mezejében, zöld partok között folyó vízből, függőleges helyzetben *vörös rák* látható, mely kiterjesztett ollóival feje fölött zöld virágkoszorút tart.

Sisakdísz: a pajzs-alak ismétlése. Sisaktakarók: jobbról kék és sárga, balról vörös és fehér.²

Mikor a kancellárián az ügyet tárgyalás alá vették, szokás szerint az illető referendárius számára rövid kivonatot készítettek, melyből mindenek előtt azt tudjuk meg, hogy folyamodóknak — a mellékelt országbírói oklevél daczára — az 1300 körül élt Szirmay Miklóstól való származásukat két kiküldött udvari tanácsos előtt is be kellett bizonyítaniok, mely körülmény — ha ugyan nem pusztá formalitás, hivatalos chablon volt — mindenesetre egy kis gyanura vall.³

Látjuk továbbá, hogy az előadó — a tárgyalási iratok szerint legalább — nem igen exponálta magát György úr érdekében, mert véleményét vagyis inkább javaslatát a következő rövid szavakban foglalta össze: *«proponatur si tamen Excell. Domino Cancellario ita visum fuerit»* tehát egyszerűen a kancellár tetszésére bízta az egészet.

Látjuk végezetre azt is, hogy az uralkodó jóváhagyása egyenesen a kancellár pártfogásának köszönhető.⁴

A Szirmay György és Ferencz valamint *«frater patruelis»*-ök István részére 1723. június 9-én kiállított címereslevélnek csak hiteles másolatát ösmerjük. Reánk nézve már semmi újat nem foglal ez magában, mert a rabló tatárok felől s a Nagy Lajos-féle armalis eltűnéséről, úgyis

¹ Az egész folyamodvány Szirmay György kezeitása. ki személyesen nyújtotta be 1723. június 3-án a kancellárián.

² Hogy tulajdonképen sárga-e vagy zöld? — bajosan lehetne eldönteni.

³ *«Quare tam dictus Stephanus Szirmay, quam et fratris ejusdem filii Georgius et Franciscus Szirmay nuncupati, coram duobus consiliariis eum in finem deputatis remonstrarunt: se a Nicolao condam de Zirna, qui circa annum 1300 vixerat, omnino condescendisse»*. Orsz. Ltár. Cancell. osztály ad Nr. 16, ex Junio 1723.

⁴ *«Applicavit sua Excellentia, et sua Majestas S. die 9. junii benignissime resolvit»* u. o.

eleget hallottunk, sőt bölcsen tudjuk azt is, hogy a család egyik őst Miklósnak hívták. Legfellebb még az érdekelhet bennünket, hogy a szövegezés szerint, az újlag adományozott ősi címér rákja *természetes színű*, s ollóiban fejér virágokkal ékesített zöld koszorút tart. Sisaktakaró: j. kék v. zöld, b. fejér-vörös.¹

György úr tehát meg lehetett s bizonyára meg is volt elégedve önmagával. Két esztendei fáradozását fényes siker koronázta. Beszélhették most már az ugocsa gubás atyafiak, hogy soha semmi nemzetségének se hallották hírét, ha az ő Sziromay családból való származását maga a király is ünnepélyesen elismerte! Ezentul — ha épen kedve tartá — szemükbe nevetetett a gögös uraknak, a kik őt mint egykori szolgáldeákat bizonyára lenézték. De a mennyire ösmerjük, azt kell hinnünk, hogy megmaradt ő továbbra is ravasz alázatosságában a nagyok és hatalmasok előtt, a kik viszonzásul pártfogolták s elősegítették törekvéseiben.

Kétségtelen dolog azonban, hogy a legmagasabb helyről eredő kitüntetés sok gyönyörűséget szerzett neki és nem csekély mértékben hízelt hiúságának. És mert tudjuk, hogy az újdonaúj, nagy királyi függő pecséttel ellátott s minden bizonynyal ékesen kiállított armalissal alkalomadtán örömet eldicsekedett, annál meglepőbb ránk nézve, hogy Ugocsa vármegyének 1723 október 21-én tartott közgyűlésén nagy solemnitással publicáltatta ugyan, de a zempléni rendeknek még 15 esztendő mulva sem tartá szükségesnek bemutatni, s egyáltalában nincs nyoma, hogy ott a szokásos módon valaha hirdettette volna. Pedig ő maga állandóan Sátoralja-Ujhelyben lakott, s ha családjának ősi fészke szinte Ugocsa vármegye volt is, három nemze-

¹ «Scutum *videlicet* militare erectum cerulei coloris fundum illius viridi campo inter occupante, in quo fluvius præterfluens cancrum naturaliter depictum et in altum exurgentem pedibus suis sertum viride flosculis candidis ornatum exhibere visitur; scuto autem incumbentem galeam militarem craticulatam seu apertam, regio diademate cancrum inferiori per omnia similem proferente ornatum, a summitate demum seu cono galeæ, laciniis seu lemniscis *hinc caeruleis seu viridibus, illinc vero candidis et rubris*» etc. Ezzel tehát a gróf Sziromay család jelenleg használatban lévő címere jóformán meg egyezik. (Magyar Nemzeti Zsebkönyv I. k. 235. l.) Különb a címerkérdéssel alább is foglalkozunk.

dék óta már Zemplénben éltek és haltak mind nyájan.¹

Hanem hát bizonyára tudta ő, hogy mit cselekszik s eljárásának okait kutatni nagyon háládatlan föladat volna.

De mialatt György úr a család régi dicsőségének felújításán s az idők mostohasága következtében kissé megkopott ősi címér bearanyozásán fáradozott, praktikus ember létére nem feledkezett meg arról sem, hogy az elődök tulajdonképen csak megfelelő vagyonnal érnek valamit, és úgy gondolkodott, hogy ha már sok ügygyel-bajjal visszaszerezte őket, illendő dolog, hogy örököljön is utánnuk.

Ebből a célból tehát, az országbirótól kieszközölt osztoztató parancs alapján mindenekelőtt a szirmai nemeseket támatta meg, birtokcímüknek törvényesen való igazolására szólítván föl őket.

Ezek közé tartozott szirmai Kalós Zsigmond is, a ki ugyan annyira deáktalan ember volt, hogy jóformán még a nevét is alig tudta leírni, de mint a régi Sziromayak valóságos ivadéka, sok szép levelet őrzött, s most I. Mátyás királynak 1469-ben kelt nova donatiójával igazolta a maga jussát. Ezt látván György úr, a többiekét aztán nem is zaklatta tovább, hanem egyes egyedül Kalós Zsigmondnak esett, törvényről törvényre idéztetvén a Sziromay családra vonatkozó okleveleket, első sorban pedig a most érintett nova donatiót követelvén tőle. De csakhamar meggyőződén arról, hogy a pör hosszadalmas és kétes kimenetelű leend, hogy az időt addig se töltené hiába, egy előre láthatólag sokkal könnyebben keresztül vihető tervének megvalósításához fogott.

Jártában keltében, különösen pedig a tanu-

¹ Az armalissnak Pesten 1738. február 14-én *Fogarassy László* kir. táblai juratus által hitelesített másolata csupán az Ugocsa vármegyében történt kihirdetésről tanuskodik. Kiemeljük belőle a következő sorokat: «Quorum etiam humillima instantia regia benignitate exaudita et clementer admissa, non solum nobilitatem modo prævio remonstratam pro antelatione Georgio et Francisco nec non Stephano Sziromay, eorundemque hæredibus . . . ex causa deperditi, ut præmissum esset prioris eo in passu habiti privilegii, per præsentem benigne approbavimus. ratificavimus et confirmavimus, verum etiam hactenus gesta armorum insignia, deinceps quoque gerenda iisdem clementer admisimus etc.».

kihallgatások alkalmával bőségesen tapasztalhatta, hogy az Ugocsa vármegyei *Csomát* igen ügyefogyott nemes emberek birják, a kik — főképp ha jól sarokba szorítaná őket valaki — törvényes igazaikat talán védelmezni se tudnák. És a mellett, hogy az Ujhelyi család, de bizonyára Szirmay István levéltárában is, igen sok Csomára vonatkozó okmányt láthatott, még a tatár pusztítás következményeire is joggal számíthatott, mert senki se tudta jobban nálánál, hogy mily iszonyú zavart és rendetlenséget idézett ez elő az ugoicsai birtokviszonyokban. Mindezeket tehát meghányán-vetvén elméjében, *Csomát* Szirmay Istvánnal s a csebi Pogány leánytól született Gyulay Annával együtt gr. Pálffy Miklós nádortól adományba kérte, állítván hogy az, a hasonló nevű család magvaszakadtával a koronára szállott.

A nádor, többek által hathatósan támogatott kérelmét teljesítvén, az említett birtokban esetleg lappangó *király igazságát* (jus regium) 1723 jul. 14-én kelt oklevele által neki és előszámlált rokonainak ajándékozta, meghagyván a leleszi conventnek, hogy a törvényes statutiót teljesítse.¹

Arról, hogy a Csomayaknak, a kik már a XIV. században is bírták ezt a falut, tényleg magvuk szakadt volna, határozott tudomásunk nincs, bár némely körülmények az ellenkezőt mutatják. Bizonyosan tudjuk azonban, hogy az említett falu kizárólagos fiági vagyont sohasem képezett s már századok előtt bírták ott a Szirmayak, Bekényiek, Bálintffyak, továbbá a Futamoth, Gödény, Bereczk, Mokos stb. családok tagjai is mint leányági utódok, kiknek öröksége vérség és leszármazás jussán az idők folytán beházasodott idegenekre teljes joggal szállott, úgy hogy *Csoma* a szomszédos falvakhoz hasonlóan u. n. *curialis község volt*, eladományozható jus regiumról tehát itt szó sem lehetett.

Hanem hát régi igazság, hogy a törvény annak szolgál a ki forgatni tudja, ehhez pedig Szirmay Györgynél jobban senki sem értett.²

A statutio október 20-ra, tehát épen a vármegyegyülés idejére tüzetett ki, alkalmasint azért, hogy a Szirmayak armalisának ünnepélyes

kihirdetésével egyszerre történjék. A leleszi convent Fejér János József kisvárdai plebánost küldötte ki „legale testimonium”-nak, a „homo palatinalis” tisztét pedig adorjáni *Ráthonyi Pál* teljesítette.

Régi szokás szerint a birtokba igtatás igen nagy solemnitások között történt, s a meghívott szomszédokon kívül közelről távolról csak úgy sereglettek oda a nemes urak, mert utánna hét vármegyére szóló dinom dánom keletkezett. Most azonban lassan gyülekeztek a vendégek s a vármegyei előkelő nemesség ludányi *Bay István* s két *Csepei Zoltán* kivételével távol maradt, és a jobbágyokat ide nem számítva, mindössze is csak tizenketten voltak. Némelyeket bizonyára a vármegyegyülés tartott vissza, mások valószínűleg hallották, hogy valami van készülöben és tanácsosabbnak vélték otthon maradni.

A mint a küldöttség a falu határához érkezett, a csomaiak, Ujváry Pál vezetése alatt, elállták az utakat, s öregek és ifjak, férfiak, asszonyok, karddal, puskával, fejszével, bottal, vasvillával fölfegyverkezve nagy zajjal rontottak elő, megragadták az érkezők lovainak kantárszárát, elkéseredetten kiáltván: *„Állj meg, tovább ne menj! fejünk fennállottjáig a faluba be nem engedünk és majd másképen látunk hozzátok.”*¹

A küldöttség tagjai az ország törvényeire hivatkozva protestáltak minden erőszak ellen, de tapasztalván, hogy a felbőszült tömeg ügyet se vet beszédjükre, de hova tovább fenyegetőbb állást foglal, szépségesen meghátráltak s a mint hasonló esetekben szokásban vala, tisztességes távolságról intézték el az ügyet. De mikor az adománylevél fölolvására került a sor, a falusiak rettenetes lármát ütöttek s biztatták egymást: *„Ne is hallgasd! oda se nézz, dugd be a füledet!”* s végre nagy fennszóval contradicáltak.

De bizony nem értek azzal semmit sem, mert a küldöttség a vármegyének október 21-én Nagy-Szöllösön tartott közgyűlésén megjelenvén, az adományozókat a törvény intézkedéséhez képest, a tiszti kar, s az egész nemes vármegyésze elött, a nagyszámmal összesereglett szomszédok füle hallatára, Csoma helység birodalmában ünnepélyesen statuálta.

¹ A leleszi convent levéltárában *Mandata Statut.*

² Fia állítása szerint a Huszti István által kiadott *Magyar Jurisprudenciát* is ő írta volna. (Notitia Ugoch. p. 114.)

¹ A leleszi convent relatiójában olvassuk a magyar szavakat.

Ezzel tehát megindult a pör. Eleinte a szegény csomaiaknak kedvezett is a szerencse s valamely ösmeretlen jóakarójuk tanácsán indulva, minden ügyekezetükkel azon valának, hogy a Csomay nemzetség magvaszakadását kétségbe vonván, a nádori adomány törvénytelen voltát kimutathassák.

Sok lótás-futás után találtak is Szatmár vármegyében Gencsen, egy *Csomay János* nevű embert, kinek ősei állítólag még a XVI. század végén származtak el Ugocsából, s bár idők folytán mód nélkül elszegényedtek, csomai örökségüket mindvégig megőrizték.

János tehát egyesülvén a faluval, beleavazkozott a pörbe s állítván és bizonyítván, hogy ő a kihaltnak mondott család törvényes ivadéka, fellépése következtében a nádor 1726. márcz. 14-én kelt oklevele által a Szirmayaknak adott törvénytelen donatióját visszavonta, erőtlentette, gemmisítette, s az annak alapján megtörtént statutiót is érvénytelennek nyilvánítván, Csomay Jánost, és a leányágról származott osztályos atyafiakat Csoma falu birodalmába törvényesen visszahelyeztette.¹

De csakhamar megfordult a koczka, mert a királyi táblán kiderülvén, hogy Csomay János a statutióknak annak idején nem contradicált, annál is inkább pörvesztes lőn, mert genealogiáját elegendőképen megbizonyítani nem tudta; volt ugyan néhány jó tanuja, sőt az oklevelekből családjának régi birtokos volta is nyilvánossá lett, de ezzel szemben Szirmay György egész sereg embert toborzott össze, a kik részben azt állították, hogy János uram Csomából származott ugyan, de őseit *Gödényeknek*, vagy *Bálintffyoknak* hívták, részben a mellett bizonyoztak, hogy valahonnan Pozsony vármegyéből szakadtak Ugocsába, szóval ő kigyelme nem az igaz Csomay familiából való.²

Vissza kellett tehát szegényszemre vonulnia, s az Istenadta szegény csomaiak azt sem tudták többé, mitévők legyenek, oltalomért, tanácsért kihez forduljanak? Nehányan közülök az adomá-

¹ Orsz. Ltár. Proc. Tab. 4—3715. Lelesz: *Statut. Mand.*

² Mint már említettük is, az általunk látott s fölhasznált nagyszámu oklevelek szerint úgy a Gödény, valamint Bálintffy család már a XV. és XVI. században csomai birtokos volt.

nyosok fölszólítása következtében genealogiájukat kimutatván, békességben hagyattak, de a többség erre nem volt képes, s bár mindnyájan állították, hogy leányágon a falu régi törvényes birtokosaitól származnak, birtoklásuk jogcímét — a mint Szirmay György ezt előre látta — bebizonyítani nem tudták s a királyi tábla elutasította őket.¹

1734-ben tehát Szirmay István, György és Ferencz, továbbá Gyulay Anna asszony Domahidy György hitvese, a leleszi convent és farkasfalvi Gyulay Sándor homo regius által Csoma helységben — az ellentmondások tekintetbe vétele nélkül — statuáltattak. Az ekkép koldusbotra jutott gyámoltalan nemes emberek 1736-ban pörújítással éltek, de már minden erőlködésük hiábavaló volt, bele kellett nyugodni sorsukba. A kinek volt hová, merre fordulnia, elköltözött a faluból, a ki pedig nem tudta hová lehajtani fejét, beállott jobbágnak az új földesurakhoz.²

De már ebben az időben a közvélemény nagyon föl volt háborodva Szirmay György ellen s nem csak a megkárosított, tönkrejutott nemes emberek szidalmazták, kisebbítették őt úton-utfélen, a min magunk részéről meg sem ütközünk, közhirrel beszélve, hogy minden dolga hamisság, és a Szirmay családba is álnok módon lopta be magát, de a vagyonszerzésben való telhetetlenségén, s a célja kiviteléhez fölhasznált immoralis, tisztességtelen eszközökön a különben érdektelen jobbérzésű emberek is megbotránkoztak.

Maguk a rokonok sem igen szivelték őt, s a mi még jellemzőbb ennél, saját érdekükben, haszonlesésből szövetkeztek ugyan vele, s örömet kivették részüket a nyereségből, de atyafiságában mindig kételkedtek, s ha nyilván nem is —

¹ L. Orsz. Ltár. Proc. Tab. 4—3715.

² U. o. Proc. Tab. 4—757. Statutio a leleszi convent levéltárában. Az adományosok csak 1741. július 31-én osztották föl maguk között Csomát; a falu déli része Györgynek és testvérének, északi része pedig a Tisza felől Szirmay István és Gyulay Annának jutott. A pörre maga György 1347 frt 49 krt költött, Gyulay Anna 339 frt, de mivel Szirmay István és Ferencz egy krajczárral sem járultak ahhoz, osztályrészüket György kezére bocsátották, később Szirmay Ferencz bátyja javára arról le is mondott. (L. a Szentpály családnak a muzeumban elhelyezett leveleit.)

mert ez a történetek után bizonyára reájuk is homályt vetett volna — de bizodalmas körben megtagadtak vele minden vérséget.

Erre nézve egy pár érdekes példával is szolgálhatunk.

Az 1737-ben tartott tanukihallgatási jegyzőkönyvben olvassuk, hogy Gyulay János özvegye Pogány Juliánna bevallott rokona és szövetséges társa volt ugyan Györgyünknek, de mikor ez, az elösmert atyafiság jussán, az ő Sziromay-féle jószágokból is osztályt követelt tőle, holott a szerződés értelmében csak is abból kaphatott részt, a mit saját maga pörrel kikeresett: vakmerőségén az úrasszony szörnyen megbosszankodott s az épen jelen lévő *Szintay Zsigmond* heteni birtokos nemes füle hallatára jogos fölháborodásának következőképen adott kifejezést:

*«Eb atyafia a fattyu, mert nem az igaz Sziromayak-féle. Ha másszor az házamhoz jő, az nyárssal is által verem.»*¹

Mikor pedig a Sziromay contra Kalós pörben magát az úrasszonyt is kihallgatták, igaz hogy nyárssal nem fenyegetőzött többé, hanem a küldöttség előtt kinyilvánította, hogy édes anyjától hallotta ugyan, hogy egy rokonuk a Bodnagközre származott, de hogy a mostani Sziromay György ennek a fia-e? ő bizony se nem állítja se nem tagadja, hanem bizonyítsa a maga dolgát.²

Ez mindenesetre elég érthető és világos beszéd volt s csak táplálta és megerősítette az emberek gyanuját. Pedig meglehet, hogy tévedtek és Sziromay egész ártatlanul került gyanuba. Mert, valljuk be őszintén, a sok mende-monda s részint kézzel fogható, részint morális bizonyítékok daczára sem mernők magunk sem Sziromay György származásának tisztaságát jó lélekkel megtagadni, illetőleg kétségbe vonni azt, hogy ő csakugyan az ugoicsai eredetű és Szathmárból Zemplén vármegyébe költözködött Sziromay István unokája volt.

De másfelől hisszük és valljuk, hogy — nem is említve rosszhiszemű álnok perlekedését — valamint a vérséges összeköttetés bizonyításánál, azonképen az armalis-szerzésnél is csalárdíszsággal élt, a mit az elmondottak után talán igazolnunk sem szükséges. Senki se gondolja azonban, hogy ennek legelőször mi jöttünk nyomára, mert tudták és széltére beszéltek azt már az emberek az előadott események idejében is.

A csomai statutio alkalmával történt, hogy hazatérőben Sziromay György öccse, Ferencz, egy kis szóváltásba elegyedett Sziromay Istvánnal, a ki megengedte ugyan, hogy a királyi táblán megindított pör az ő neve alatt folyjon, a költségekhez azonban egy dénárral sem akart járulni. Most is fizetésről lévén szó, Ferencz úr bátorságot vett magának, hogy az öregot figyelmeztesse, mondván:

«No bátyám uram, már kegyelmed fizessen az káptalanbeli személyeknek, mert még kegyelmed nem fizetett!»

Sziromay Istvánt pedig, a zsebei ellen intézett merénylet oly nemes haragra lobbantotta, hogy megfeledezve minden tekintetről, szerelmes öccse urát rutul szidalmazá, megmondván neki — magyar szokás szerint, hogy ki volt az atyja:

*«De ördög atya, teremtette, nem fizetek én! Köszönd meg, hogy embernek, nemes embernek töttelek benneteket. Hiszen az császártul is ugy kérted az armalist, hogy az enyém elveszett, az tatár elvitte vagy elégette. De ördög atya! — az enyém megvan ma is.»*¹

Dr. KOMÁROMY ANDRÁS.

¹ Szintay Zsigmond vallomása.

¹ Az 1737. augusztus 16-án kihallgatott tanu Szintay István vallomása, melyet a hitelesítésre *Niczky Ferencz* kiküldött kir. táblai assessor előtt is fenntartott és megerősített. I. Orsz. Levéltár Tábl. osztálya. *Proc. Tab.* 4—3749.

² Gyulay Jánosné vallomása u. o.

A GYALÓKAY CSALÁD CZÍMERE 1418. ÉVBŐL.

(Színes melléklettel.)

A Gyalókai János és rokonai részére Zsigmond királytól adott címeres nemes levelet társulatunk titkára közlés végett nékem volt szíves átengedni. A megbízást örömmel fogadtam, mert szülőföldem egyik, még most is virágzó régibb családjának múltjáról szól az s érdemes arra, hogy emléke e lapokban is megörökíttessék.

Gyalóka nevű falu Sopron vármegye nyugoti részén fekszik, azon a választó vonalon, mely ott a magyarokat a németektől elkülöníti, s a vármegyében nyugoton a szélső magyar helységek közé tartozik.

Mielőtt a címeres levél ismertetéséhez fognék, szükségesnek véltem e birtokról, honnét a Gyalókay család származott, néhány régibb adatot közölni.

Emléke visszanyúl a XIII-ik századba. A győri káptalan 1281-ben kelt oklevelében olvassuk,¹ hogy Völcseji Szoboszló fia Jakabus és ennek fia Jakab Gyalóka nevű föld egy negyedrészt az Osl nemzetségből való Péter fia Gergelynek tulajdonába bocsátotta, ki azt ugyanazon alkalommal Bozsi² Herbord fiának Gógának³ és Adorjannak tiz márka örök árért eladta.

A mint az oklevélből látjuk, Völcseji Jakabus Gyalóka birtoknak csupán egy negyedrésztől rendelkezett, a föntmaradt többi részt mások bírták, kik közül Gyalókai Both fia Jánosról a győri káptalannak 1308-ban kelt oklevelében van emlékezet, mely szerint az Osl nemzetségből származott Herbord fia Herbord s ennek fia István Gychk⁴ nevű birtokot Gyalókai Both fiának, István comesnek ajándékozzák.⁵

Majd I. Károly király 1319. jun. 16-án kelt

¹ Eredetije a N. Múzeumban, közli Wenzel Gusztáv, Árpád-kori Új okmánytár, IX. 316. l.

² Ma Daszfalu Sopron vármegyében.

³ Ettől nyerte nevét a mai Gógánfalva u. o.

⁴ Giesk vagy mint alább előfordul Dyukch ma Dicsk néven ismeretes, előbb erdő volt a csepregi határban, Tormás pusztától nyugotra, a G. és D. betűket régebben szerették elcserélni, például Disznóst Gyznousnak írták.

⁵ Sopronm. Cod. I. 69. l.

levelében olvassuk, hogy a hűtlenségbe esett s magtalanul elhalt Both fia Istvánnak Gyalóka, Garablyan¹ és Diukch nevű birtokait a király Imre fiának Lőrincznek² adományozta.³

Azonban e birtokokhoz az Osl nemzetségből származott Miklós váradi prépost és ennek testvére György szintén jogot tartottak azon az alapon, hogy azokat, mint magban szakadt ember birtokait adományul a királytól ők is fölkerítették; s Kanizsay Lőrinczcel együtt 1323. ápr. 11-én I. Károly király előtt megjelentek, ki előterjesztéseiket meghallgatván, elrendelte, hogy Garablyan, Gyalóka és Dyukch nevű birtokok felét Kanizsay Lőrincz, másik felét pedig Miklós váradi prépost s testvérei tartsák meg birtokukban.⁴

Ezekon kívül a XIV-ik századból még egy okleveles bizonyítékot ismerünk, a győri káptalan jelentését Drugeth János nádorhoz 1330-ból, mely szerint Szopori Ruh és Benedek, valamint Gyalókay Zenke Péter Viczai Beled ellen a nádor elé megidézttettek.⁵

Az alább közölt czímert adományozó oklevelen kívül a XV-ik századból a Gyalókay családról még négy oklevelet ismerünk; egyikben Albert király 1439-ben Gyalókai Cyne⁶ Jánost s Miklóst, továbbá Gyalókai Zewke Pétert s Kozma fiát Lénárdot, mint királyi embereket, Harka, Egered és Dág nevű birtokok határának megjárására kiküldi.⁷

A másodikban a csornai convent előtt 1464-ben Ládoni László s társai Gyalókai Loránt fiait Bálintot és Jánost, Ládoni Ragachon András birtokának elfoglalásától tiltják.⁸

¹ A mai Salamonfa egy része Grébli név alatt.

² Ez nyerte adományba Kanizsát s alapítója volt a később Kanizsai néven ismeretes hatalmas családnak.

³ Sopronm. Cod. I. 84. l.

⁴ U. o. I. 95. l.

⁵ Sopronm. Cod. I. 121. l.

⁶ Cyne, később Chene vagy Czene érdekes melléknev, hogy mit jelentsen, nem bírom meghatározni, a család másik tagjának mellékneve Zeuke volt; Szőke család ma is ismeretes Sopron vármegyében.

⁷ H. Okmánytár, II. 286. l.

⁸ Eredetije a Kisfaludy család ltárában.

A GYALÓKAY CSALÁD CZÍMERE 1418. ÉVBŐL.

A harmadikban Gyalócai László 1475-ben mint Sopron vármegye szolgabírája fordul elő.¹

Végre a negyedikben Gyalócai Czene Márton 1498-ban mint Sopron vármegye alispánja említették.²

A XVI-ik századból csak is erről a Czene Márton alispánról szólnak, a Gyalóokayakra vonatkozó ismeretes oklevelek, ő két évtizeden túl az alispáni tisztséget másokkal felváltva egész 1521. évig viselte,³ így 1512-ben is,⁴ e szerint téves a Fejér György által közölt oklevél évszáma, hol Gyalócai Czene Márton 1412-ből említették, mint Sopron vármegye alispánja.⁵

Ennyi az az oklevéli adat, melyet a család múltjáról összeállíthattunk; azt, hogy a Gyalóokay család mikor származott el Sopron vármegyéből, biztosan meg nem határozhatjuk. Kőszeg vára ostroma alatt 1529-ben a szomszéd falvakat a török elpusztította s a XVI. századi háborús időkben, a Dunántúl nyugoti vármegyéiből, több család Erdélybe költözött, ilyenek a Sitkei és Osztopáni Perneszi családbeliek, igen valószínű, hogy a Gyalóokayak is ekkor telepedtek meg Erdély vidékén; Sopron vármegyében ez idő óta nyomuk veszett.

S most térjünk kitézött tárgyunkra. Az alább közölt címeres nemes levelet Zsigmond király Gyalócai László fia János részére Ulm városában 1418-ban kisasszony napja körül adta ki; az oklevél nedvesség következtében több helyen kiszakadt és foltos, e miatt az oklevél keltének napja sem határozható meg.

A király az oklevélben kijelenti, hogy figyelembe véve Gyalócai János hű szolgálatát, melyet különösen a királynak Németországban tartózkodásakor tanúsított, az oklevélen lerajzolt címert, mint nemességi jelvényt a nevezett Gyalócai Jánosnak s általa testvéreinek Györgynek és Miklósnak, továbbá Gyalócai András fiának Lőrincznek s ezen Lőrincz fiának Miklósnak, valamint Miklós fiának Lenárdnak s

másik János fiának Mihálynak, mint a nevezett Gyalócai László fia János unokatestvéreinek, illetve osztályos rokonainak adományozza.

Ezekből méltán következtethetjük, hogy a Gyalóokayak már előbb is a nemesi osztályhoz tartoztak s hogy a király nemességük megerősítésére nekik címert is adományozott.

A címert, mint ezt a mellékelt kép mutatja, egy szabálytalan négyszög kék mezejében hátrántékosan balfelé dőlt pajzsban van elhelyezve, a pajzs vörös mezejében arany korona van, melynek három ága boglárókban végződik, a szélső boglárokon egymással szembenálló két zöldtollú harkály a középső boglárt csipkedti. A pajzst vörös és arany színű takarók környezik, s a pajzs jobb sarkán nyugvó sisakot is a föntleírthoz hasonló címert-alak díszíti.

Az adománylevél tartalma következő:

Comissio propria domini regis.

Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. rex. Omnibus Christi fidelibus, tam presentibus quam futuris, presentium notitiam habituris salutem in eo, qui dat regibus regnare, et victorioso triumphare. A claro lumine throni regii, velud e sole radii, nobilitates legitimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia dignitate sic dependent, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat regie claritatis. Sane ad universorum, tam presentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster dilectus Johannes, filius Ladislai de Gyaloka, familiaris fidelis nostri grate et sincere dilecti Michaelis, filii Ladislai de Sythke, nostre maiestatis dispensatoris, coram nostra celsitudine personaliter constitutus, propositis et recensitis suis fidelibus servitiis, et fidelium obsequiorum gratuitis meritis sinceris . . . complacentiis, quibus ipse nobis et sacro nostro regio diademati a longinquis temporibus in nostris agendis prosperis scilicet et adversis, signanter in presentibus Alemanie et diversis mundi partibus, quas nos pro sacro sancte universalis ecclesie unione, et sancti Romani imperii statu tranquilliore feliciter peragravimus, persone et rebus suis non parcendo, indefesse studuit complacere, reddiditque se gratum et acceptum, hec arma seu nobilitatis insignia, in presentium literarum nostrarum capite depicta, maiestati nostre exhibita, ab eadem maiestate nostra eadem arma seu nobilitatis insignia sibi et per eum Georgio et Nicolao carnalibus, item Laurentio filio Andree, ac Nicolao filio eiusdem Laurentii, nec non Leonardo filio Nicolai, atque Michaeli filio Johannis de eadem Gyaloka, patruclibus et condivisionalibus fratribus suis, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis dare et conferre humiliter et devote supplicavit. Unde nos prefati Johannis filii Ladislai gratis affectibus intuentes obsequiorum merita, quibus studiis diligentibus et indefessis actenus erga nostram claruit

¹ Eredetije a szepesi káptalan ltárában.

² Eredetije a N. Múzeumban.

³ Tanusítják ezt a szepesi káptalan ltárában és az orsz. ltárban, valamint a Hetyei és Zeke családok leveles ládáiban őrzött eredeti oklevelek.

⁴ Eredetije a pozsonyi káptalan ltárában a keresztesek iratai között.

⁵ Fejér György, Cod. Dipl. X. 5. 383. l.

maiestatem, cottidieque claret, et in antea eo studiosius clarere poterit et debebit, quo se et suos singularioribus honorum gratiis sentiet decoratos, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia eidem Johanni filio Ladislai, et per eum predictis Georgio et Nicolao carnalibus, item Laurentio, Nicolao, Leonardo et Michaeli patruelibus et condivisionalibus fratribus suis, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis, ad prefati Johannis supplicationis instantiam, prescripta arma seu nobilitatis insignia, hic depicta, ac pictoris magisterio distincte descripta, virtute presentium conferimus, imo de habundantiori plenitudine specialis nostre gratie ad maiorem prelibati Johannis et aliorum supradictorum nobilitatis gloriam proprio[motu conce]dimus, damus et elargimur, ut idem Johannes, filius Ladislai et alii supradicti, ipsorumque heredes et posteritas universa[nata et]nascitura, hec arma seu nobilitatis insignia, prout presentibus literis circa[principium earumdem]... appropriatis coloribus diversis inserta pictura denotat et declarat, ammodo in antea in preliis, hastiludiis, torneamentis et in omni exercitio militari gestare valeant pariter et possint. [Gaudeant itaque favore] regio ac de tanto munere singularis gratie antefatus Johannes filius Ladislai, Georgius et Nicolaus, item Laurentius, Nicolaus, Leonardus et Michael eorumque [posteritates merito exultent, tantoque fideliori studio] ad honorem regum eorumdem in antea solidetur intentio, quanto ampliore favore preventos se conspiciunt munere gratiarum. Presentes autem ad premisorum memoriam [perpetuam cum pendenti nostro secreto sigillo regio, quo]ut rex Hungarie utimur, prelibatis [Johanni, Georgio, Nicolao, Laurentio] et alteri Nicolao, Leonardo et Michaeli, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis [duximus concedendas. Datum in nostra] imperiali civitate Ulme, feria... natiuitatis beate Marie virginis gloriose, anno domini millesimo quadringentesimo decimo [octavo, regnorum nostrorum anno Hungarie] etc. trigesimo secundo, [Romanorum vero octavo].

Az oklevél eredetije báró Nyáry Albert gyűjteményéből Gyalókay Lajos fővárosi rendőrkapitány birtokába került. Közölte azt már töredékesen Fejér György is 1419-iki hibás évszám-mal.¹ Báró Nyáry Albert «Magyar Heraldika»

¹ Fejér i. h. X. 6. 177. l.

című munkájában 110 lapon e címéres levélről szintén van emlékezet.

Mint az oklevélben olvassuk, a címerrel megajándékozott Gyalókai János Sitkey László fiának Mihálynak, a király sáfárjának (dispensator) familiárisa¹ volt, ki urával Ulmban a király udvarában tartózkodott. Ráth Károly munkájából² tudjuk, hogy Zsigmond 1418-ban kisasszonynapja körül Ulm városában tartózkodott, hogy e szerint a külföldön a királyi udvartartás személyzete magyarokból is állott s hogy Gyalókai János kérésével ez alkalommal jelent meg a király előtt. Sitkei Mihály a Ják nemzetség ivadéka volt, a Niczky, Szelestey, Kemény-Egerszegi Kemény s a Logodi családbeliekkel együtt; ezeknek őse alapította a jáki apátságot s építette a híres, ma is épen fennálló jáki basilikát. A Sitkeiek a Vas vármegyei Nagyes Kis-Sitke vidékén telepedtek meg, bírták Végedet, Gyűrűst stb. Zala vármegyében hatalmas család volt, a XVII-ik században halt ki; egyik ága, mint fentebb említettük, Erdélybe költözött. Leányágon a Kisfaludyaknak az az ága, melyből jeles költőink Sándor és Károly származtak, a Sitkeiektől ered; Kisfaludy Mihálynak (1598—1630) Sitkey Zsuzsanna volt neje, a költők nagyanyjának Lászlónak dédnagyanyja; ez után kerülhetett a Sitkey család levéltárának egy része a Kisfaludyakhoz, mely jelenleg a Kisfaludyak ugyanezen ágának ivadéka, Kisfaludy Árpád egyetemi tanár őrizete alatt áll.

NAGY IMRE.

¹ A familiarist magyarul régebben főember szolgájának írták, a kisebbrendű nemesek a főemberek, mint nagyobb birtokosok, szolgálatában álltak, azonban nem egyszerű cselédképen.

² Ráth Károly, Magyar királyok hadjáratai s utazásai, második kiadás 125. l.

A DOLHAY CSALÁD EREDETE, LESZÁRMAZÁSA ÉS TÖRTÉNETE. (1366 1708.)

(Első közlemény.)

Máramarosmegye egyik legrégibb, kihalt családja, előnevét *Dolháról*, két — rövid ideig virágzott — ága pedig *Ruszkováról* írta, míg másik két ága egészen elhagyva a *Dolhay* nevet, az egyik, mely fiágon kihalt, *Leordinay*, a másik ma is élő, *Petrovay* nevet fel testvéri osztályrészbe kapott birtokai után, a XV. század közepe táján.

A *Dolhay* család közel rokon, sőt majdnem bizonyossággal állítható, hogy egy törzsből ered a ma is virágzó *Ilosvay* családdal s ennek már régen kihalt *Kisfaludy*, helyesebben *Kisfalusy* nevű ágával, — a szintén kihalt *Bilkeyekkel* s az ezektől különvált élő *Lipcsei* és *Bilkei Gorzó* családokkal és a *Komlósyakkal*.

Ezen családok hagyománya közös törzs-ösnek azon orosz herceget tartja, aki Kiew ostromakor kíséretével együtt önként csatlakozott a honkereső magyarokhoz, s kit aztán Árpád vezér Munkács tájékán telepített le. Ezen orosz hercegtől származtak volna utóbb *Boris* és *Ils*, kik közül az előbbi a Tiszától a Borzsováig, — utóbbi pedig a Borzsovától a Latorczáig s fel egész a lengyel határig elterülő vidéket bírta volna örökül. Ezen nagy kiterjedésű uradalom állítólag egy határral volt körülveve s még a XIV. század elején is egységes, osztatlan területet képezett. Az utódok aztán a fejedelmi ősmemlékére hermelinpalástartással vették körül címereiket, hercegi koronát helyezve fölibe. A bereg-megyeyiek még e század elején is *orosz hercegeknek* nevezgették az *Ilosvayakat*.

A családi hagyományt azonban nem támogatják az oklevelek, sőt határozottan egészen más, — *oláh eredet* bizonyítanak, amennyiben azon legrégibb ősokeket, kiktől a fentnevezett családok leszámazását izről-izre lehozhatjuk, névszerint *Ilosvay Tatamért*, *Bilkey Károcsont*, *Hosszúmezey Szaniszlót* és *Komlósy Ugront* világosan oláhoknak (valachi) ¹ nevezik, sőt oláhok-

nak nevezik ezek utódait is, még akkor is, midőn már a megyei tisztviselők hatósága alól kivétetvén, a szabad urak közé soroltattak. Bizonyos tehát, hogy a fentnevezett családok oláh eredetűek, de hogy őseik milyen körülmények között költöztek Bereg és Máramaros megyékbe s mikor telepedtek le azok területein, a kérdésekre nem adnak világos feleletet sem évkönyveink, sem a családi levéltárak, sem pedig az eddig kiadott okmánytárak nagy halmaza, és így nem csoda, ha a nyelvészek, történetírók és monographusok részint mélyen hallgatnak az oláhok betelepüléséről, részint könnyedén átsiklanak rajta s csak pár odavetett szóval, — néha önmagoknak is ellentmondva, — emlékeznek meg róla.

Réthy László szerint ¹ az oláhok, nem tudható miféle körülményektől indítva, felkerekedtek a Balkán félszigetről s barmaikat legelgetve helyről-helyre vándoroltak, követve mindég a hegyek irányát, míg apródonként eljutottak Erdélybe és Magyarországra fel egész Máramarosig.

Lehoczky Tivadar Bereg megye monographiája című nagy művének egyik helyén ² azt mondja, hogy az oláhok már a magyarok honfoglalása idején Bereg megyében laktak, más helyen pedig ³ egész ellenkezőleg azt állítja, hogy mint Oldamúr kún fejedelem szövetségesei törtek be az országba, de László király által Hodostónál ⁴ 1284-ben ⁵ legyőztetvén Má-

sionatus; — valachi et jobagiones ipsorum valachorum; — fidelis noster Georgius valahus aule nostre familiaris stb.

¹ Az oláh nyelv és nemzet megalakulása.

² II. kötet 270. lap.

³ I. kötet 135. lap

⁴ Helyesebben Hód tavanál, a mai Hódmezővásárhely táján.

⁵ A Hód tava melletti ütközet éve máig sincs kétségtelenül kimutatva, Szabó Károly (Kun László 104.) 1280-ra határozza, minthogy azonban az eddig kiadott, ezen ütközetről emlékező oklevelek közül csak három kelt 1280-ban, 1281-ben pedig egy sem, Ponithfia László pedig, — ki az egykorú Kézai Simon mester tanúsága

(1) Hogy a valachus név alatt ezen időben, nálunk, nemzetiséget és nem pásztor embereket értettek, eléggé kitűnik az oklevelek ilyen kitételeiből: valachus possess-

csak Bassarabiát jöttek be. — M. megalak.,
ik. künok!

ramaros és Bereg megyékben akkor telepítettek le.

Szalay László¹ elbeszélve Oldamúr leveretését, egy szóval sem emlékezik meg az oláhokról; hanem művének egy más helyén² azt írja, hogy a Máramarosban letelepített oláhok a nogaj tatárok kíséretében jöttek az országba, de műve azon helyén, hol a nogaj tatárok betörését elmondja,³ mélyen hallgat az oláhokról.

Szabó Károly megírta,⁴ hogy midőn a tatárok az országot széltében dúlták, László király az erdélyi részekben tartózkodott, hadak gyűjtésével erélyesen foglalkozván, de hogy meg is ütközött volna a tatárokkal s hogy azok szövetségeseit, az oláhokat elfogta s Máramarosba telepítette volna, arról nem tud semmit.

Egyedül — legalább tudtomra — Wenzel Gusztáv emlékezik meg körülményesen az oláhok betelepedéséről,⁵ hivatkozván egy 1510. táján írott s jelenleg a szentpétervári akadémia könyvtárában őrzött moldvai évkönyvre,⁶ mely szerint midőn Vladisláv (IV. László)⁷ király értesült arról, hogy a tatárok megakarják rohanni országát, Paleolog Andronikus keleti császártól kért hadi segílyt, s a császár küldött is egy oláhokból álló sereget, melynek támogatásával a Tisza mellett vívott kemény harcban Nejme tatár fejedelem le is győzetett, mire a király az oláhokat itt marasztalván, letelepítette őket a máramarosi részekben.⁸

Sem Réthy László elbeszélése, sem Lehoczky két ellenkező állítása, melyek egyike a Szalayéval jóformán megegyez, nem illik rá a máramaros-beregi oláhokra, mert ezek oly kiváltságokkal bírtak, minőket sem a legeltetve beván-

szerint ezen harcban lelte halálát, — 1281-ben még életben volt (Hazai okmt. VIII. 215.), — azt hiszem, hogy a három 1280. évi oklevél kelte téves, s a csatát 1282-re határozhatjuk.

¹ Magyarország története, II. 106.

² U. o. II. 235.

³ U. o. II. 107.

⁴ Kun László 121.

⁵ Akad. Értesítő 1857. 313.

⁶ Közli Schlötzer: Geschichte von Littauen című művében.

⁷ Kún Lászlót általában IV. Lászlónak nevezik. Ő maga nagy függő pecsétjén III-nak mondja magát.

⁸ Dobsa L. szépen feldolgozta ezen eseményt egyik színművében.

dorló pásztor, sem a harcban foglyul ejtett s letelepített ellenség, sem pedig az Árpád hadai által legyőzött vagy akár önként meghódolt, de a magyarral nem vérrokon, idegen nép, sohasem kaphatott, az meg éppen képtelenség, hogy az elfogott ellenséget az ország széleire telepítsék s rájuk bizzák a határok védelmét.

A beregi és máramarosi oláhok saját magok által választott vajdák alatt állottak, a vajdák zászlói alatt vonultak a harcba, egymás közötti pereiket, valamint a mások által ellenük indított kereseteket is a vajdák intézték el, ezek szedték be a királynak járó adókat is.¹ Ilyen kiváltságot, — s ha még hozzá tesszük, hogy adóképen mindössze is terményeiknek csak az ötvenedik részét kellett beszolgáltatniok,² — csak egy szívesen fogadott, önként letelepedett, s harcra termett, vitéz néptörzs nyerhetett, csak egy ilyen nép kelthetett maga iránt oly nagy bizalmat, hogy az ország határanak védelme is rájuk bízott; ezen bizalomnak meg is feleltek, s bárha évkönyveink nem emlékeznek is meg viselt dolgaikról, még is tudjuk néhány okmányos adatból, hogy a máramarosiak hű fiai voltak a magyar hazának, testökkel védték Mátyás királyt a moldvai harcban,³ 1717-ben pedig csekély számuk daczára is hős elszántsággal támadták meg a túlnyomó tatárhadat, s 1848-ban is vitézül küzdöttek a szent ügyért.

Hogy az oláhok miként és mely időben telepedtek le a máramarosi és a szomszédos részekben, arra nézve, az eddig előadottak után a moldvai évkönyv elbeszélése látszik legelfogadhatóbbnak, csakhogy azon állítás, hogy az oláh segélyhadat Paleolog Andronikus keleti császár küldötte volna IV. László király segélyére, alig állhat meg, mert Konstantinápoly nagyon távol fekszik arra, hogy a szándékolt tatárbetörés hírének vétele után még elég ideje legyen a magyar királynak követséget küldeni oly messze földre s a megajánlott segélyseregnek is elég

¹ Erzsébet királyné levele. Kelt Luppertzázán, 1364. szeptember 30-án. Ilyen volt Balicza is, s nem holmi cigányvajda-féle, mint Hunfalvy P. a «Rumun nyelv» című művének 33. lapján kicsinylőleg megjegyzi.

² Mária királyné levele. Kelt Budán, 1383. febr. 27-én.

³ Mátyás király levele. Kelt Budán, 1469. szeptember 17-én.

ideje legyen felkészülni, összegyűlni s még idejében a veszély színhelyére meg is érkezni.

Abban az időben *közelebb* is lehetett¹ találni *oláhokat*, mert tudjuk, hogy IV. Béla király korában, a nagy tatárfutás után az akkor Kúnországnak nevezett Havaselőn, az Olton túl és a Bárczaságon *oláhok is laktak* a magyar király hűbéreseinek *Szeneszláv*¹ vajdának s más kenézeknek kormányja alatt, tudjuk azt is, hogy midőn Béla király Kúnországot 1247-ben a János vitézeknek adományozta,² az oláhokat az általok lakott területek birtokában meghagyta, nagyon valószínű tehát, hogy midőn IV. László király az erdélyi részeken sereget gyűjtött, az országát dúló nogaj tatárok ellen nem Konstantinápolyba küldött segélyért, hanem ezen ott közelben lakó, különben is az ő felsőbbsege alatt álló oláhokat szólította fel, a döntő és diadalmas ütközet után pedig jutalmul a harcban résztvevőknek a máramarosi részeket adományozta.

Azon feltevést, hogy a Máramarosban letelepedett oláhok Kúnországból *Szeneszláv vajda* oláhjai közül valók voltak, támogatja a *Szeneszláv = Szaniszló = Sten* keresztnévnek közöttök *usőbb* is gyakori használata. *Hosszimezey Szaniszló vajda* 1366-ban, ennek unokája *Szaniszló* 1395-ben, *Csomálházy Radulfia Sten* 1380 táján, *Lipcey Szaniszló* 1463-ban éltek, sőt Bereg megyében egy *Szaniszlófalva* is létezett a XIV. században, melynek területe Komlós község határához van csatolva. Feltevésünket azon körülmény is bizonyítja, hogy azon *Szaniszló kenéznek*, kinek Károly király 1326-ban a máramarosi megyei Szurdok nevű földet adományozta, az *atyját Sten*-nek hívták,³ s hogy ezen *Stent* más néven *Barczán*nak nevezték,⁴ a miből következik, hogy *Sten* a *Bárczaságból*

származott,¹ s valószínűleg *Szeneszláv vajdának* fia vagy unokája volt.

Ezek után nem valószínűtlen, hogy a többször nevezett rokon családok ősei, sőt a *Borzsovay*,² *Makarjay* s ennek utódai a *Kászonyi Koszta*, az *Úrmezey, Kövesligethy, Sztolyka*,³ *Kriéfalusy, Szaplonczay, Barczánfalvy, Gyulafalvi Rednik, Szelistyei Vlád, Farkasrény, Joódi Bálya, Váncsfalusy* s a más többi, már az Anjouk korában adományos nemes máramarosiak, valamint a moldvai Drágosida vajdák elődét is *Szeneszláv* oltontúli vajda személyében ismerjük fel.

Egy második oláh beköltözésről azonban már teljesen biztos adataink vannak.

Szeneszláv vajda IV. Béla és V. István királyok iránt hűséges maradt, de utóda *Lythen* vajda és testvérei, kiknek hatalmát a Balkán félszigetről bevándorló oláhok s más népek tömege egyre öregbítette, — már függetlenségre törekedtek, megtagadták IV. Lászlónak az évi hűbéradót s egy részt, talán a szörényi bánaságot, el is foglaltak az országból. László király Simonfia György mestert, a Soóvári Soós család őseit, küldötte ellenök, György úr hosszabb harcok után diadalmaskodott felettök, *Lythen vajda* elesett, testvérét *Barbatot* pedig foglyul vitte a király elébe s csak nagy összeg árán nyerte vissza szabadságát.⁴

III. Endre zavarokkal telt uralkodása s az utána bekövetkezett interregnum alatt ismét függetlenül uralkodtak a havaseli vajdák és a szörényi bánaságot újlag elfoglalták, végre azonban Károly király hadat gyűjtött az akkori vajda *Bazaráb Mihály* ellen, s 1330 szeptember havában Szörény várát visszafoglalta; erre a vajda követséget küldött a királyhoz, ígérve, hogy Szörényt békésen átadja, hadi költség fejében 7000 márka ezüstöt s ezenfelül még évi adót is fizet, egyik fiát pedig saját költségén a király szolgálatára küldi a magyar udvarhoz. Károly király azonban mind ezzel be nem érve s nem hallgatva Dancs zólyomi és lipitói ispán

¹ «Ime az első ismert oláh fejedelem!» kiált fel Jiricek «Geschichte der Bulgaren» cz. művében.

² G. Pray, Dissertationes Hist. Vindobona 1771. közli az egész oklevelet. Schmidt, Episc. Agrien. című művében ezen Szeneszlávot az ország zászlós urai között sorolja fel, még pedig magnificus czímmel. Csak ebből is megítélhető hitelessége, mégis rá hivatkozik Torma a «Zonuki grófság» cz. értekezésében.

³ Károly király levele. Kelt 1326. szeptember 16-án. Ezen oklevelet közli Wenzel idézett felolvasásában azon hibával, hogy Sten helyett Zeu és Leu-t ír.

⁴ Lajos király levele. Kelt Visegrádon 1346. ápril 16.

¹ Barczán = Barczanus = bárczasági.

² Az a Borzsovay család, mely *Oláhnak* is neveztetett.

³ Daczára a családi hagyománynak, mely Zalamegyéből származtatja.

⁴ Fejér, Codex Dipl. V. 3. 275.

higgadt tanácsára, dolyfös választ adott a követeknek s elbizakodottságában, — vagy talán, hogy a szerencsétlen Feliczián családjának kegyetlen kiirtásáról a közfigyelmet másfelé fordítsa, — beljebb hatolt *Bazaráb* földére, de ott serege oly borzasztó vereséget szenvedett, hogy maga a király is alig menekülhetett meg. Újabb hadat nem viselt Károly király az oláh vajda ellen, valószínűleg elfogadta annak békeajánlatait, és két fiát *Bogdán* és *Juga* vajdákat kezesül véve, nagyszámú néppel áttelepítette Magyarországra Máramarosba. Az átköltözés jó sok időt vett igénybe, mert eltartott november 1-től augusztus 15-ig,¹ de hogy mely évben történt? pontosan meg nem határozható; annyi bizonyos csak, hogy 1334 október 6-án már be volt fejezve.

Bármint legyen is, akár IV. László alatt költöztek be a sokszor nevezett családok ősei, akár mint Bogdán vajda rokonai vele együtt telepítették át, a hagyományos fejedelmi eredet igazolhatónak látszik; nem származnak ugyan, mint a hagyomány tartja, az Árpáddal bejött kiewi orosz hercegtől, azonban az oláh vajdák is fejedelmeknek tekinthetők, annál is inkább, mert a moldvai *Drágos vajdát* az *Assanida Fuon bolgár czár* utódának tartják.

Máramaros és Bereg megyék területei az Árpádházi királyok alatt, — kivéve talán Bereg megye délnyugati részét és a Tisza melletti máramarosi királyi városok határait, — gyér népességű királyi birtokok voltak. Ezekre települtek le az oláhok önválasztotta vajdáik és kenézeik vezetése alatt, irtották az erdőket, felszántották a völgyeket, mészkőbányákat törtek, nyájaik ellepték a hegyek oldalait, a folyók és patakokra malmokat építettek s csakhamar számos virágzó falu keletkezett a rengetegeken.

A vajdai intézmény az Anjou-királyok uralkodása végéig állott fel. Máramarosban *Balk* (Balicza, Bálint) és *Drág* mester, *Záz moldvai vajda fia* voltak az utolsók, kik egyúttal a huszti főkapitányságot és a máramarosi főispánságot is viselvén, hosszú hivataloskodásuk alatt könnyen hozzászokhattak a szegényebb sorsú oláhok pereiket a főispán előtt lebonyolítani, a főbbek pedig, a vajda család tagjai, magyar nemesekké, valódi földes urakká lévén, sőt részben a sza-

bad urak közé is felemelkedvén: a vajdai intézmény feleslegessé vált. Hunyady János és Mátyás király idejében is előfordulnak ugyan még vajda címmel *Dolhay Mihály* és *Kohnyay Bogdán*; — de ezek már nem voltak az összes máramarosi oláhság vajdái, hanem csak királyi tisztviselők a királyi birtokokon lakó, már jobbágy állapotra jutott oláhok felett.

Károly király halála után a beregi és máramarosi jövedelmek, valamint az oláhoktól beszedett ötvened is Erzsébet özvegy királynénak adatott, utóbb Lajos király neje és végre Mária királyné birtokába ment át s a királynék különböző kegyelmekben részesítették az oláhokat, régi kiváltságaikat is megerősítették. Midőn azonban Zsigmond király Munkács várát s a beregi és máramarosi jövedelmeket nagybátyjainak *Khoriothovics Vaszil* és *Todor* podoliai hercegeknek adományozta, egyszerre megszűnt a beregmegyei vajdaság létezni; az oláhok zöme már jóval elébb kivonult volt Bogdán máramarosi vajdával Moldvába, a honnmaradottakat pedig jobbágyi viszonyba hozta *Koriothovics Todor* a munkácsi uradalommal s utóbb teljesen beolvadtak a Podoliából beözönlött ruthenek közé. A vajdák utódai azonban még Vaszil és Todor hercegek beköltözése előtt királyi adományleveleket szereztek, addigi szállásaiknak valóságos földes urai lettek s a magyar nemeség soraiba emelkedtek; mindazonáltal még jó ideig kellett Todor herceggel perlekedniök, a ki őket minden áron a munkácsi vár kötelékeibe akarta szorítani. Az ettől fogvást Corvin János hercezig előforduló vajdák már csak munkácsi és szentmiklósi uradalmi tisztek voltak. Szentmiklós a Perényiek kezére kerülvén, ott még legtovább használták a vajda címet.¹

Az ung- és szatmármegyei földesurak birtokaira települt oláhokról nincsenek adataink, de minthogy ezeknek nem voltak vajdáik, igen valószínű, hogy sorsuk az ottani más nemzeti-ségű jobbágyokéval volt azonos.

Rátérve most már tulajdonképeni tárgyunkra, a *Dolhay* családra, annak első őstét, kitől a lezármazást szakadatlanul lehozhatjuk, *I. Szanisz-*

¹ Téved Lehoczky, midőn idézett művében Perényi János szentmiklósi vajdának írja. Perényi *nem vajdája*, hanem *földesura* volt Szentmiklósnak, a vajda Dolhay családbeli.

¹ Anjoukori okmt. III. 201.

lóban, a beregi oláhok vajdájában ismerjük fel; neve, mint élőe csak egyetlen egyszer említetik: 1366-ban; ¹ bírta, mint kenézséget, Ung megyében Lázst és Bereg megyében Hosszúmezőt.² Négy fia maradt: *Dragomér, I. János, Sándor* és *I. István*.

Dragomérről keveset tudunk. Ung megyében tartózkodott, valószínűleg Lázson lakott, 1363-ban, mint nyilvános gonosztévő levelessé tétett³ s valószínűleg el is pusztult, mert többé nevét sem halljuk.

I. János, Sándor és *I. István* megszerezvén

¹ Erzsébet királyné levele. Kelt Budán 1366. okt. 28.

² Ezen Hosszúmező, össze nem tévesztendő a Tisza mellett Máramarosban ma is létező hasonló nevű várossal, Bereg megyéhez tartozott, 1404 óta magyaros nevét az orosz *Dolha* (Dolha polyana = hosszú mező) kiszorította a használatból, azóta a család neve is, mely addig Hosszúmezeynek íratott, *Dolhayra* változott. A XV. század elején telepítették a Dolhayak Dolha nagy kiterjedésű határában Zadnya, Rókamező (Lisicza) és Bronyka nevű falvakat, az utóbbihoz közel, meredek, gúla alakú hegy tetején meg ma is láthatók egy régi vár, vagy inkább őrtorony alapfalai s bedőlt pinczéje vagy kútja, a várhoz felvezető út is kivehető még. Ezen várról csak igen gyér adatok maradtak fel. IV. Béla és V. István királyok közötti egyenetlenség idejében Bronyka várát a Csák nemzetségbeli Mátéfi Péter mester foglalta vissza V. István részére (Wenzel IX. 13. és 71.) III. Endre király a Kállay ősnének Ubulfia Mihálynak gondjaira bízta Bronykvárát (Fejér C. D. III. 2. 458., VI. 1. 201. és VI. 2. 23.); 1351-ben már csak rom volt s a Zovárdffy-család ősei Rakasz nevű birtokuk határának kiterjedését egész idáig igényelték (Turul VIII. 158.). Érdekes monda él e várról a dolhai nép ajkain.

³ Gr. Sztáray cs. Oklt. I. 332. Azt hiszem *nem egy személy* azon *Dragomérral*, a ki 1364-ben, mint Gereni (Drugeth) Miklós fia János vajnatintibai tisztje szerepel, ellentmondván Nagymihályi László beiktatásának bizonyos ottani részekbe (u. ott 334.) Ez a *Dragomér* azonban már *azonos lesz* Románfia *Dragomérral*, a ki 1365-ben Koromlyán lakik, Drugeth János birtokán s több társaival hatalmaskodást követ el Nagymihályi György Tiba nevű jószágán (u. ott 345.)

Erzsébet királynétól, Károly király özvegyétől a Hosszúmezővel határos s a munkácsi várhoz tartozó Kereczke és Kusnicza nevű községek kenézségét, arra később, 1383-ban Mária királynétól megerősítő levelet kértek ki,¹ s az így már szélesen kiterjedt birtokaikon 1389-ben Mária királyné előtt megosztottak.²

I. János még ugyanazon 1389-dik évben segített a rokon Bilkeyeknek az Ujhelyiek hatalmaskodó őseit Miszticze és Rákócz ugoicsamegyei faluk birtokából kivetni,³ röviddel utóbb elhalálozhatott, mert többé nevével nem találkozunk. Neje, kinek keresztnéve ismeretlen, *Jánosvajdafalvi Jánosnak*, a máramarosi oláhok vajdájának,⁴ leánya volt,⁵ kitől öt fia született: *II. Szaniszló, II. János, I. Péter, I. György* és *Bogdán*, kit más néven *Adeodatusnak* is neveztek.

Jánosvajdafalvi János vajda családfája következőleg alakult:

¹ Mária királyné levele. Kelt Budán 1383. febr. 27.

² Mária királyné levele. Kelt Szőlőssön 1389. október 16-án.

³ Zsigmond király levele, kelt 1389. június 29.

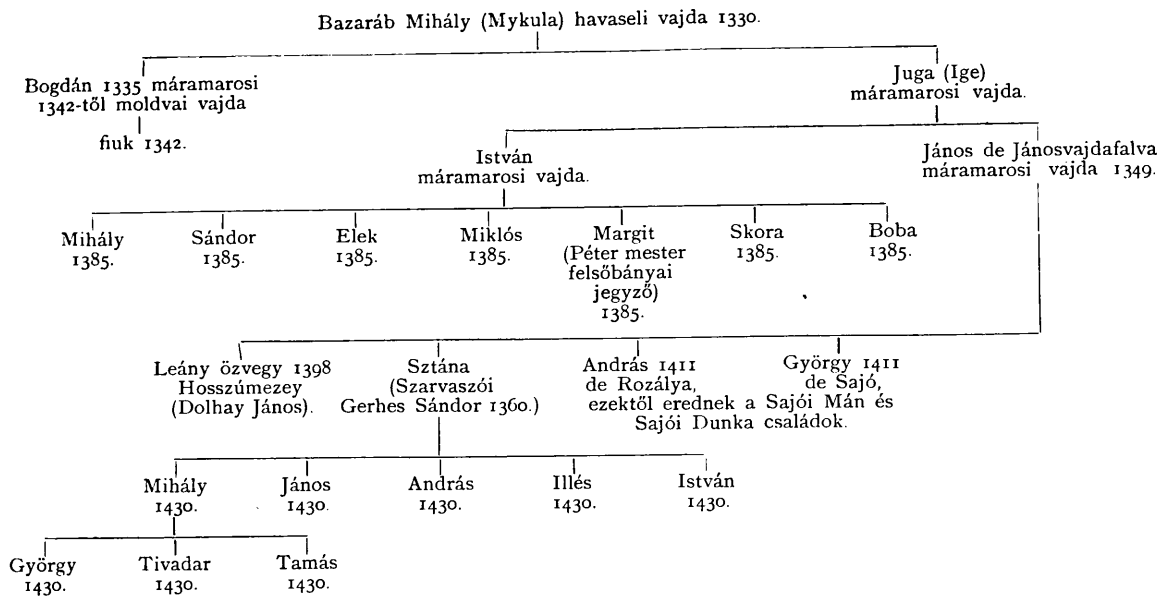
⁴ Hogy a vajda cím milyen zavarba keverte a régi családi genealogusokat, kik nem is képelték, hogy az erdélyi vajdán kívül, még más vajdák is léteztek, mutatja ezen XVIII. századbeli táblázat.

Joannes vojvoda de János- vajdafalva Transyl- vaniæ vojvoda	Balk vojvoda Transylvaniæ vojvoda	Joannes de Dolha	Stanislaus	Ladislaus Michael Joannes Ambrosius Andreas
		Susanna		Michael Gerhes Joannes Gerhes

A nemesi okleveleket vizsgáló megyei kiküldöttek is nagyon felületesen jártak el, a régi okleveleket olvasni sem igen tudhatták, s a fel nem ismert adományos helyett, az előmutató család ősnének nevét írták be a jegyzőkönyvbe. Például az 1763-ki máramarosi vizsgáló bizottság a Balk és Drág vajdák 1373-ki adománylevelében a neveket így olvasta: Balk Joanni condam filii Dolha vajvodæ. (Protocoll. Product. C. Maramaros.)

⁵ Leleszi levéltár Actor Nr. 72. Anni 1430.

István vajda fiától *Mihálytól* származik a ma is élő *Borsay Mihály*, — *Sándortól* pedig a *Borsai Sándor* család, ez utóbbiból eredt *Sándor Farkas*, elébb II. Rákóczy Ferencz seregében harczolt mint tisztt, utóbb borsai esperes lett, s 1717-ben leginkább neki volt köszönhető, hogy a borsai szorosban a tatárok teljesen tönkrevettek.

János vajda a Vissó és Iza folyók mentén fekvő, délről Erdélyiely, észak-keletről pedig Galicziával határos, rengeteg kiterjedésű Petrova, Leordina, Ruszkova, Ruszko-Polyana, Szurdok, Sajó, Jánosvajdafalva és Batizaháza nevű falukat bírta, — Jánosvajdafalva utóbb elpusztult, helyén ma Rozávlya (Rozsálya) áll.¹ Mikor és miként pusztult el Jánosvajdafalva, azt a felmaradt oklevelekből kimutatni nem lehet, de nagyon valószínű, hogy *Bogdán vajda* perzselte fel akkor, midőn Moldva elfoglalására indulván,

¹ Hogy Jánosvajdafalva csakugyan a mai Rozsálya helyén állott, világosan kitűnik Lajos királynak 1373 augusztus 10-én Zilvásváradon kelt parancsa következtében a leleszi convent által teljesített határjárásból, mely szerint Kohnyafalu határosnak találtatott akkor Oroszvíz (ma Ruszkova), Vissó, Jánosvajdafalva, Sajó és Batizaháza nevű helységekkel, — minthogy pedig Kohnya ma is ugyanezen sorrendben határos a nevezett falvakkal, de Sajó és Vissó között ma Jánosvajdafalva helyett a rozsályai határt érinti, — kétségtelen, hogy Jánosvajdafalva sehol más helyen, hanem csakis Rozsálya helyén állhatott.

a vele menni vonakodókat, ezek között a Kaszó vize mellett lakó Gyulafalviakat s bizonyosan *János vajdát* is fegyverrel s falvaik felégetése által is igyekezett a kiköltözésre kényszeríteni. Jánosvajdafalva újból felépült, de neve valószínűleg már ekkor változott Rozsályára (= Rózsafalva); talán *Rózsának* hívták János vajdának eddig névleg ismeretlen leányát *Dolhay Jánosnét*. Az adománylevelek nagyon conservatívek a nevek használatában, még továbbra is 1373-ig Jánosvajdafalvának nevezik, míg nagy sokára, a közhasználatú újabb, teljesen kiszorította a régi nevet.

János vajda nem csatlakozott *Bogdán vajdához*, megmaradt Máramarosban; de úgy látszik, korán elhalt, s árván maradt két kiskorú fia *András* és *György* öröksége idegen kezekbe került, míglen idők múltával egyik leányának fiai, a *Dolhayak*, hadi érdemeikért királyi adományul kapván, abból nagybátyjaikat *János vajda* két fiát és unokatestvéreiket a *Gerheseket* is részesítették. Ettől fogva *András* és *György* elébb *Rozsályay*, utóbb *Sajóy* nevet viseltek, míg utódaik a *Mán* (Emanuel) és *Dunka* ritkábban előforduló keresztnevékből családneveket alakítva e nevű családok ősei lettek, előnevöket azonban állandóul ma is *Sajórol* írják.

Bogdán vajdát, mint láttuk, 1331—1334 között telepítette át Károly király, mint kezest, Havaselőről Máramarosba, akkor a szomszéd-

ságban, Moldvában, egy oláh vajdaság létezett, a magyar király, mint hűbér úr, fennhatósága alatt. A már említett 1510 táján írott moldvai évkönyv ugyanis, miután az oláhok máramarosi letelepedését elbeszélte, így folytatja: «Volt közöttök egy *Drágos* nevű bátor vitéz, a ki vadászaton egy bölényt űzve felfedezte a tatárdulás következtében elnéptelenedett Moldva termékeny téreit s engedelmet nyerve László királytól (1286—1289 között), hiveivel s alattvalóival odatelepedett, a magyar király felsőbb-sége alatt álló fejedelemséget alapítván s az új ország czímeréül a bölényfejet vette fel.»

Bogdán vajda 1342 végén vagy 1343 elején¹ Károly király halálának hírére, nem sokat tartván a 16 éves Lajos király erélyességétől, szabadulni óhajtván a kezességnek még is csak kellemetlen érzetétől, s különben is vérében lévén a függetlenség utáni vágy, — Moldva elfoglalására megindult; zászlói alá gyűjtván a máramarosi és beregi oláhok közül azokat, kiket ígérekkel megnyert, vagy kiket erővel rákényszeríthetett s véres harcok után elűzván *Záz vajda* fiát *Laczkót*, beleült a vajdai székbe. *Bogdán vajda* Moldvába való beütésének indító oka nemcsak az volt, mit Wenzel Gusztáv idézett helyen nyilvánít, hogy t. i. az oláhok a lakatlan Moldvába annak termékenysége végett költöztek ki, mert Moldva, habár nem lehetett is valami nagyon népes, de lakatlan éppen nem volt; hiszen *Záz vajda* fia *Lacsko* ült fejedelmi székén; a föld termékenysége azonban már adhatta a gondolatot *Bogdán vajdának*, nem ugyan arra, hogy nyájainak kövérebb legelőt keresni kivándoroljon, hanem hogy azt a dús földet elfoglalva, ott független fejedelemséget állítson fel. Szalay és utána Lehoczky a moldvai kivonulás okául az erőszakos hittérítést emlegetik, de ez egészen hihetetlen, hiszen a Magyarországon megmaradtak, valamint a velök együtt lakó oroszok, máig is háborítatlanul gyakorolják keleti egyházuk szertartásait.

Bogdán vajda és *Záz vajda fiai* vérrokonok,

¹ Wenzel G. *Bogdán* kivonulását 1350—54. közé helyezi, Lehoczky pedig még későbbre 1367-re határozza. Mind a két időmegállapítás egészen téves, mert Lajos királynak Váradon 1343. október 21-én kelt levele *Bogdán* már hűtlennek és volt máramarosi vajdának nevezi.

egy család tagjai voltak s *Bogdán vajda* mint fejedelemségkövetelő lépte át Moldva határát, hol a bennszülöttek között is jó erős pártjának kellett lennie, mert máskülönben aránylag csekély seregével *Záz vajda fainak* erejét meg nem törhette volna. Ezen rokonságot a *Bogdán vajda* testvérétől egyenes fiúágon eredő *Sajó* *Dunka Fülöp*² czímerének, a *Záz vajda fiától Drágtól* származott *Drágffy* családdal való teljes azonossága is bizonyítja.³

Lajos király 1364-ben³ indult Moldva ellen, de a lefolyt 21 év alatt elég ideje volt *Bogdán vajdának* és fainak magokat a fejedelmi széken annyira megerősíteni, hogy Lajos királynak véres harcok árán sem sikerült őket Máramarosba visszahozni s a magyar korona felsőbbségének elismertetésével be kellett érni. Sajnos, hogy ezen hadjáratról bővebb adatokat nem jegyzettek fel évkönyveink. Lajos király seregében ott küzdöttek *Záz vajda* fia *Balk*, *Drág* és *Oláh János* és ezek sógorai *Dragomér* és *István*, de a vajdafiaknak nem sikerült visszahelyezkedni atyáik székébe, vérök hullásáért *Bogdán vajda* máramarosi jószágait kapták jutalmúl, királyi udvarnokok, mesterek, vajdák, székely ispánok, Máramaros, Szatmár és Ugocsa megyék főispánjai és Husztvára főkapitányai lettek, nem-sokára más megyékben is nagyterjedelmű jószágokkal adományoztattak s *Drág* törzse lett az ország zászlósurai közé emelkedett híres *Drágffy* családnak, de Máramarosban nem igen bírtak szilárdul megállani, a beiktatásoknál örökös ellentmondással találkoztak, végre is megunva a hosszas perlekedést, Máramarost egészen odahagyták s *Bogdán vajda* birtokai, úgy látszik, unokaöccsének *István vajdának* utódai kezeibe jutottak.

Visszatérve a *Dolhayak* történetéhez, annak könnyebb megértése végett lássuk előbb a családfát.

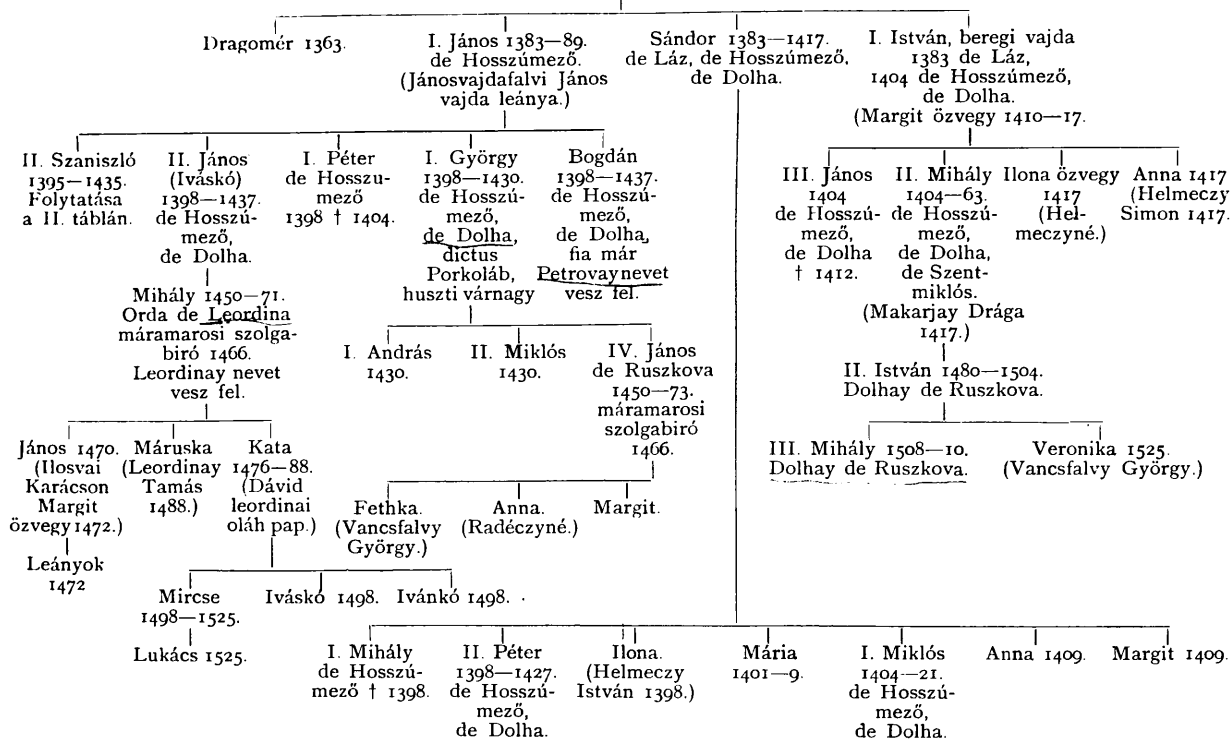
² 1531 és 1532-ben máramarosi szolgabíró, 1538-ban alispán.

³ Feltűnő, hogy a Hosszúfalusy család, valamint Bacsinszky András 1797-ben munkácsi püspök czímere is teljesen megegyez a *Drágfyak* czímerével.

³ Szalay, Lajos király ezen hadjáratát 1367-re teszi, de tévesen, mint ez Lajos király 1365. február 3-án kelt leveléből világosan kitűnik.

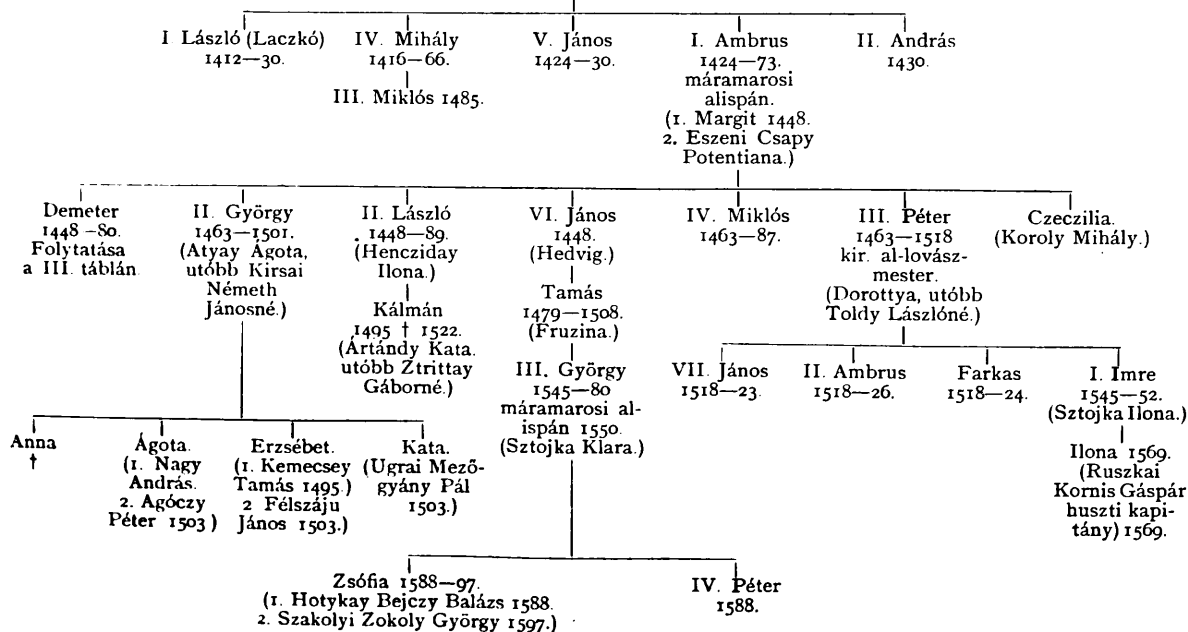
I. Tábla.

I. Szaniszló vajda 1363–66.

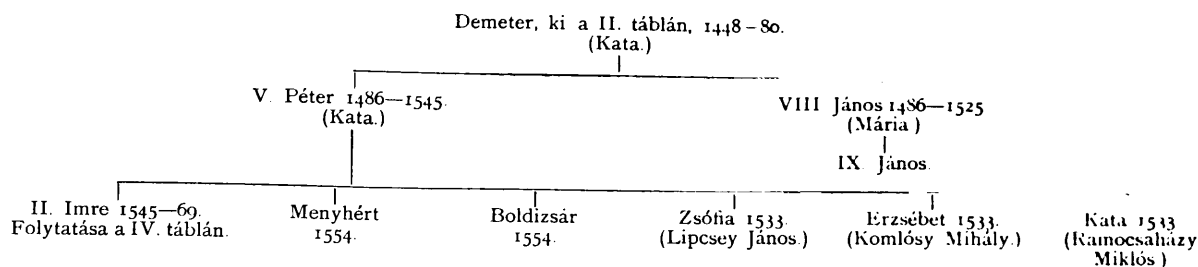

II. Tábla.

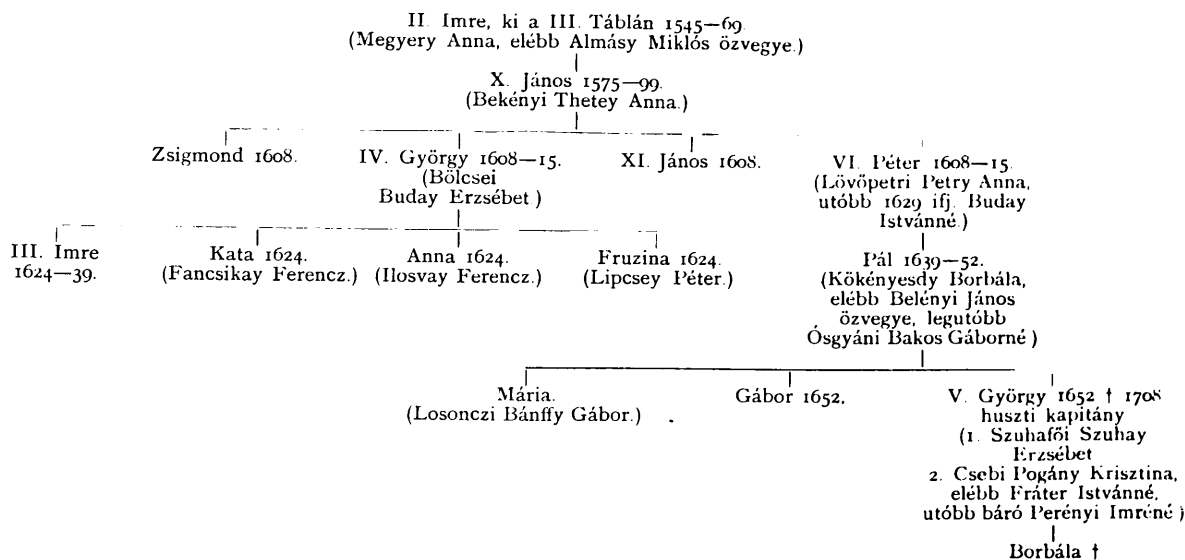
II. Szaniszló 1395–1435, lásd az I. táblán, máramarosi alispán 1414–15.

III. Tábla.

IV. Tábla.

I. Szaniszló vajda második fia *Sándor*, mint fentebb láttuk, bátyjával *I. Jánossal* és öccsével *I. Istvánnal* közösen szerzi 1383-ban Mária királynétól a kereczkei és kusniczai kenézségről szóló új adománylevelet s 1389-ben nevezett testvéreivel egyenlő arányban osztozik Kereczke, Kusnicza és Hosszúmező beregmegyei és Láz ungmegyei faluk birtokán.

Midőn a főurak Zsigmond királyt, — önkényét és kegyetlenségeit tovább már nem tűrhették, — fogságra vetették és egy részök Durazzói Lászlót hívta meg a trónra, *Dolhay Sándor* is László pártján foglalt állást, ott harczolva fiaival *Péter* és *Miklóssal* együtt Balk máramarosi főispán és vajda, a Lászlópárt egyik erős támasza oldalán, de unokaöccsei, *I. János* fiai, megmaradtak Zsigmond király hűségében s 1402 december 8-án *Sándort* és fiait dolhai udvarházukban megrohanván, mint ellenségek között szokás, ingóságait felpredálták, magát

Sándort pedig elfogták s a közbocsánat kihirdetéséig rabul tartották, elfoglalva összes jószágait is, melyekre Zsigmond királytól adománylevelet is szereztek. *Sándor* utóbb, éppen a közbocsánat következtében, visszakapta birtokait s élt még 1417-ben is. Ismeretlen nevű nejétől három fia: *I. Mihály*, *II. Péter* és *I. Miklós* és három leánya *Ilona*, *Anna* és *Margit* születtek.

Ilona már 1398-ban ungmegyei birtokos Hupka-Helmeczy Domokosfia Istvánnak neje volt, a másik két leány sorsa ismeretlen.

I. Mihályt 1398-ban unokatestvére *I. Péter* (I. János fia) megölte. *II. Péter* és *I. Miklós* 1409-ben pert indítanak unokatestvéreik ellen atyjoknak, mint fentebb elbeszéltük, 1402-ben történt elfogatása s jószágainak elfoglalása miatt, miből rájuk állításuk szerint 1000 arany forintnál több kár háramlott. A per hosszasan elhúzódott, mint majd alább *II. Szaniszlónál* bővebben látni fogjuk, míg végre 1421-ben egyességgel

végződött, mely kiegyezés szerint egy részről *II. Péter* és *I. Miklós* a pernek további folytatásától végleg elállanak s minden nyert kedvező ítéletleveleiket semmisnek nyilvánítanak, más részről pedig unokatestvéreik átengedik nekik Dolha s az ott szedetni szokott vám és Zádnya-falvak felét és egész Négyforrás pusztát, ezen felül még adnak 200 forint értékű marhát és fizetnek 250 új forintot.

I. Miklós neve ezentúl nem fordul elő az okmányokban; *II. Péter* élt még 1427-ben is. Fiai egyiknek sem maradtak, ami abból következtethető, hogy a nekik átadott Dolha és Zádnya falvak fele idővel visszakerült unokatestvéreik, *I. János* fiai birtokába. Az ungmegyei Láz nevű birtokról az 1389-ki osztály után többé nem tétetik említés, úgy látszik *Sándor* és *I. István* leányainak jutott, ami annál valószínűbb, mert mint láttuk, *Sándor* egyik leánya, s mint látni fogjuk *I. Istvánnak* két leánya a Lázsal szomszéd birtokos Helmeczy családba mentek férjhez.

I. István, mint már elbeszéltek volt, testvérbátyjaival közösen kapja 1383-ban Mária királynétól az új adománylevelet a kereczkei és kusniczai kenézségre s ezeken, valamint Hosszúmezőn és Lázon 1389-ben testvéreivel egyenlő arányban osztozik meg. *I. István* is Durazzói László pártjához tartozott, őtet is megrohanták unokaöccsei s ingóságait és házi eszközeit elhordván, birtokait elfoglalták s azokra Zsigmond királytól adománylevelet is szereztek. Az általános közbocsánat következtében *I. István* is visszakapta jószágait, de már nem sokáig élvezhette, mert 1410-ben megszűnt élni, a beregi oláhoknak vajdája volt s az okmányokban *Dolhai Vajda Istvánnak* neveztetik. Nejétől *Margittól*, kinek családneve ismeretlen, négy gyermeke született, két fiú *III. János* és *II. Mihály* és két leány *Ilona* és *Anna*.

Ilona 1417-ben egy Helmeczynek özvegye, *Anna* pedig Helmeczy Simon felesége volt.

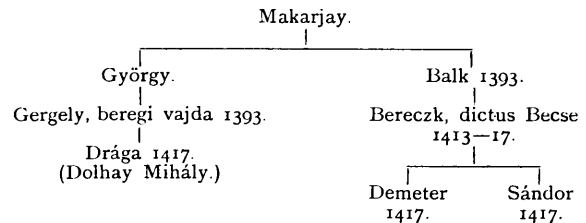
III. János és *II. Mihályt* Ninaji Kozmafia Balázs, Jánosfia Lőrincz és Keresztfiú Miklós lázi jobbágyai uraik parancsából 1412 szeptember 14-én megölték, így panasolja a már özvegy édes anyja és a két leánytestvér 1417-ben,¹

¹ Zsigmond király levele. Kelt Budán, június 9-én.

II. Mihályt azonban nem ölték meg a Ninajiak jobbágyai, mert neve (Michael filius Stephani vajvode de Dolha) 1463-ig gyakran előfordul s mint látni fogjuk fia és unokái is maradtak. Miként történt, hogy *II. Mihály* nem gyilkoltatván meg, mégis megöletése miatt vád emeltetett a Ninajiak ellen, — még pedig öt év múlva, — arról az eddig ismert okmányok hallgatnak, valószínű, hogy midőn *III. János* a mondott napon csakugyan megöletett, *II. Mihály* megsebesítettén elfogatott s a vád emeléséig a Ninajiak által rabságban tartatott, vagy menekülve az üldözés elől, Galicziában tartózkodott. Az a feltevés, hogy *II. Mihály* megöletése után *István vajdának* még egy fia született, s ez szintén *Mihály* névre kereszteltetett volna, azért nem állhat meg, mert *István vajda*, fiának *II. Mihálynak* állítólagos megöletése előtt két évvel már megszűnt élni; ha pedig *István vajdának két egyszerre élő Mihály* nevű fia lett volna,¹ azon esetben a gyilkosok elleni vádat nemcsak a két leánya nevében nyújtotta volna be az édes anyja, hanem megnevezte volna a panaszevelben fiát is a *kissebbik Mihályt*.

II. Mihály neje *Drága, Makarjay Gergely* 1393-ki beregi oláh vajda leánya, 1417-ben, midőn férjét még halottnak s magát özvegynek tartotta, megszerezte nagybátyjától Makarjay Bereczktől, beregmegyei Makarja falu egy nyolczadrészét; a falu többi hét nyolczadát négy évvel elébb *Dolhay II. Szaniszló* vette volt meg, mint azt a maga helyén látni fogjuk.

A Makarjayakkal a rokonság így áll:

¹ Tudjuk, hogy Hunyady Jánosnak is volt egy, vele egy időben élő, sőt vele egyszerre szörényi bániságot viselt, János nevű testvére. 1460-ban élt két Ilosvay László édes testvér. Két egy nevet viselő, egyszerre élő édes testvér ma sem ritkaság Máramarosban, leánygyermekéknél leginkább a *Mária* nevet kegyelik, fiúknál a *János-t*; a *Mária* nevet aztán *Máriska* és *Márikucza*, a *Jánost* pedig *Iván*, *Ivánkó*, *Ivaskó*, *Juon* és *Nuczu* alakban használják a közéletben.

II. Mihály elcserélte a neje által szerzett makarjai rész birtokot, valamint dolhai és zádniai részét is unokatestvéreivel, *I. János* fiaival Rozsálya falu felerészéért és Ruzskován négy jobbágy telekért, melyeknek birtokába 1450-ben¹ minden ellentmondás nélkül ünnepélyesen be is vezetett; még ugyanazon évben beigtattatik nevezett unokaöccseivel együtt máramaros-megyei Mojszin helység birtokába Hunyady János ország főkapitányának adománya címén.² Mojszint ugyan 1453-ban visszavette Hunyady János a *Dolhayaktól* s azt, mint levelében mondja, jogos tulajdonosainak Grádfainak Mihálynak és mindkét Jánosnak,³ Zelistyei Vláfainak Jugának, Radulnak, Ivánnak és Zay Maynak, valamint Grada Györgynek visszaadományozta,⁴ mindazonáltal Mojszin továbbra is megmaradt a *Dolhayak* kezén, sőt Hunyady Jánosnak a Zelistyeyek részére kiadott ezen adománylevele is kezeikbe került, miután pedig *II. Mihály* unokaöccseitől azoknak részbirtokait megszerezte volt, 1463-ban az egész Mojszint átruházta *Dolhay Ambrusra*,⁵ a ki viszont egész Alsó-Vissót engedte át neki cserébe.⁶ Már előbb 1456-ban *Ambrussal* együtt adománylevelet szerzett *II. Mihály* László királytól egész Kohnyára s az abban lévő királyi jogokra,⁷ melyet ősei békével bírtak volt, de akkor Bocskóy Simon⁸ elfoglalva tartott, 1457-ben pedig új adományt kapott említett *Ambrussal* s ennek testvérel *IV. Mihálylyal* egész Dolha, Rozsálya, Szurdok, Leordina, Ruzskovapolyana, Mojszin, Sajó, Szlatina és Batizára és egy másik Polyana háromnegyed részére,⁹ 1462-ben ismét *Ambrussal* együtt ajándékba kapja Pesthényi Mihály máramarosi főispántól, rokoni szeretet jeléül, azon vajnági és újbárdi részjóságokat, melyeket Mátyás király Vajnági Búd Sándortól hivatal-

beli hanyagsága miatt elvéve, Pesthényinek adományozott volt.¹ Ezek után *II. Mihály*, ki *Nagy-Dolhai Vajda Mihálynak*, *Rozsályai Vajda Mihálynak* és *Rozsályai Nagy Mihálynak*, sőt — minthogy a beregmegyei szentmiklósi oláhok vajdája volt, — *Szentmiklósy Mihálynak* is neveztetett, már nem sokáig volt életben, mert 1468-ban róla már csak mint néhairól tétetik említés.² Neje ismeretlen, egy fia maradt:

II. István, ki lakását Ruzskován tartotta s innét *Ruzskovay Istvánnak*, vagy helyesebben *Ruzskovai Dolhay Istvánnak* neveztetett. Birta egész Ruzskován kívül még a ruszko-polyánai, leordinai és rozsályai részjóságokat is 1495-ben Drágffy Bertalan erdélyi vajda szolgálatában állott, a midőn annak személyében ellentmond Dolhay Péter és testvérei beiktatásának Máramaros megyében fekvő Bocskó és Lonka falvak birtokába.³ 1499, 1500, 1503 és 1504. években mint királyi ember működött.⁴ Nejének nevét nem ismerjük, egy leánya *Veronika*, Váncsfalvy Györgyné és egy fia *III. Mihály* maradt, kik atyjok összes birtokait örökölték. Drágffy György és János valami szín alatt felkérték a királytól Szurdokot és Rozsályát, de a beigtatásának *III. Mihály* s több rokon nevében 1508-ban

¹ Lelesz. Protoc. auth. 4 folio 68. 1462. július 24.

² Nagyváradai káptalan levele. Kelt 1468. szeptember 20-án.

³ Lelesz. Statutor. Litt. D. Nro. 45. anni 1495.

⁴ Az adományozott csak úgy vált birtokának teljes és jogos tulajdonosává, ha abba egy hitelességgel felruházott káptalan- vagy konventbeli tag jelenlétében ünnepélyesen bevezettetett anélkül, hogy valaki ezen birtokátadásnak ellentmondott volna. Magát a birtokba vezetést eleinte magok a királyok végezték, példa rá *IV. Béla* király, a ki Moholfia Detrét személyesen igtatta be az adományozott birtokba (Hazai okmánytár, VII. 38.), később mikor az adományozások és ennek következtében a birtokbaigtatások mind sűrűbbek lettek s úgyszólván napirenden voltak, a királyok mindenütt személyesen jelen nem lehettek; már *IV. Béla* korában is a fent idézett példa valószínűleg egyetlen eset, — helyettök a legelőkelőbb férfiak végezték a birtokátadást, utóbb a megyék által választott 12 bizalmi férfiak egyike teljesítette, a ki *királyi embernek*, homo regius, esetleg nádori adományozásnál *nádori embernek*, homo palatinalis, neveztetett s ténykedése idején sérthetetlen *királyi*, illetve *nádori helyettes* volt, ezért írja ifj. Hlosvay Péter, kire ily minőségben 1668-ban valaki rá lött, hogy *én-hozzám, mint király úrnak ő felsége személyét viselő emberhez löttek.*

¹ Letesz. Statutor. Litt. D. Nr. 51. anni 1450.

² U. o. Nr. 56. anni 1450.

³ Ime egy példa a két egyszerre élő egynevű testvérré.

⁴ Eredeti. Kelt Kolozsvárt in F. BB. Petri et Pauli AA. 1453.

⁵ Lelesz. Protocolli Nr. 4. folio 110. anni 1463.

⁶ U. o. fol 109. Anni 1463.

⁷ U. o. Statutor. Litt. D. No. 49. anni 1456.

⁸ Ezen Simon nevét a Kohnyával határos Kis-Bocskóról vette, s nem a Boksa nemzetségből eredt.

⁹ Gyömrői levéltár II. 25.

Petrovay János ellentmondott,¹ utóbb *Pogány Zsigmond* szerzett adománylevelet *III. Mihály* összes jószágaira, valószínűleg közelgő magvaszakadása címén, de a beigtatásnak 1510-ben maga *Mihály* személyesen mondott ellene. Röviddel utóbb elhalálozott s benne, minthogy gyermekei nem maradtak, *István vajda* fiága megszakadt. Jószágait hosszadalmas perlekedés

¹ Lelesz. Statutor. Litt. D. Nro. 221. anni 1508.

után a *Dolhay I. Jánostól* egyik ágon lejöő *Dolhayak*, s a másik ágon leszármazó *Petrovay János* egymás között két egyenlő részre osztották, kiadva belőle *III. Mihály* nőtestvérének *Veronikának* hat jobbágy telket és egy malom felerészét, mint leánynegyedi illetményt.¹

PETROVAY GYÖRGY.

¹ A leleszi konvent 1525. február 19-én kelt bizonyosság levele.

AZ EGRI PÜSPÖKÖK PECSÉTEI.

(Első közlemény.)

Három pecséttrajzzal.

Hogy a középkori egyházi pecsétek sok oldalúan érdekes tanulmányul szolgálhatnak, azzal legkevésbé fogják olyat mondani, a mi újdonság számba menne. Ha azonban az egri püspökök középkori pecséteiről vagyon szó, akkor a figyelembevételre ajánlkozok kivételes szempont is azon ő, és még a szent királyoktól származott intézkedésnél fogva, hogy az egri egyház levén a király negyedik fízülöttének nevelője: egri püspökké mást, *mint nemes nemzetségből származott férfit* nem választhattak.¹

Ezen egyháznak főpapjai tehát rendszerint és hagyományosan előkelő nemesi családok ivadéka, és pecséteik családtani tekintetben is adatokul szolgálnak s kiválóbb figyelmünkre érdemesek.

Csak hogy sok ideig alig vehetjük heraldikai hasznát az egri püspöki szék ezen kiváló voltának és pedig részint azért, mert annak birtokosai merőben ismeretlenek; részint azért, mert ha névleg ismeretesek is, püspökségök öreg idejéből egy árva pecsétes iratuk sem maradt ránk.

¹ Quod si aliquo tempore reges Ungarie, nostri successores, quattuor filios habuerint, episcopus Agriensis, qui pro tempore fuerit, *quartum custodiet*, prout hoc a sanctis regibus fuit ordinatum et statutum», úgy mond *IV. Béla* (Cod. Dipl. IV. 3. §. 1.). «... nullus alius potest eligi, nisi: *nobilis genere* et iuris peritus... et legitime etatis», mondja a püspökválasztásra vonatkozólag *V. István* (Cod. Dipl. V. 1. 156. l.).

Az egri püspökök «pecsétes korszaka» a nagy tatárjárás után, sőt csak a XIII. század végén kezdődik a pecsét-birtokos püspököket föltüntető azon kezdetleges főpapi alakokkal, melyek még csak az ornatus, vagyis egyházi ruházat tekintetében mutatnak figyelmet érdemlő részleteket.

Az esztergomi érsekek *ülő*-, az egri püspökök pedig *állóhelyzetben* ábrázoltatnak főpapi pecséteiken, mely eltérés és különbözet aligha a véletlenség dolga volt, mint inkább a külföldi bevett szokáshoz képest egyenesen a hierarchiai rangfokozat kifejezése.

A hosszúkás alakú pecsétnek a kör-irat által jelentékenyen megsűkített mezejét egészen elfoglalja a főpap alakja, kit misemondó ruha takar, fején püspöksüveggel és míg balkezevel pásztor-botot fog, addig jobbát áldásra emeli. Mindamellet azonban ritkán marad el a családi czímer, mely másutt nem igen levén számára alkalmas hely, oldalaslág jobbjá alatt helyeztetik el rendszerint.

A püspöki nagy pecsétek (sigilla pontificalia) a modor, kivitel, nagyság szempontjából egészen mások a XIV. században, mikor az egyoldalú személyes képmás kiszorításával a sokkal ékeesebb és tartalmasabb «oltárkép»-es pecsétek kaptak lábra. Ezeken a pecsét felső mezejét két-harmad részben a püspök alapította vagy javadalmazta oltárnak hasonmása foglalja el a kornak megfelelő csúcs-íves díszítés kíséretében. Maga a püspökök képmása itt sem hiányzik

ugyan, de megjelenésök itt egészen alázatos, mint akik főpapi díszben ugyan, hanem mint esdeklő *donátorokat* illet, — térdelő helyzetben tüntetvék föl. Ritka eset, hogy rá ne akadnánk a családi címerre is a pecsét alsó csücskében, a püspök lábainál, háta mögött, vagy másutt.

Ezen pecsétek jóval nagyobbak a korábbi korszak pecséteinél s alig kell mondanunk, hogy mint műrégészeti adatok hordozói a pecsétani és heraldikai szempontokon kívül is érdekesen becsesek.

A nagy pecsétek ellentétéül a kis pecsétek, vagy gyűrű-pecsétek mutatkoznak, melyeknek főmotívuma a nemesi címer. Kevés főpap van, akinek mindkét pecsétjével lehetséges lenne beszámolnunk.

A püspökség előkelő volta daczára az egri főpapi pecsétek anyaga majdnem az egész középkoron keresztül a *fejér pecsét-viasz*, úgy hogy a «vörös pecsét» használata csak kivételesen és személyre szóló kiváltságképen mutatkozik. Átalában a nádorok is fejér pecsét-viaszba üttetik pecséteiket okleveleiken (magán jellegű leveleiken zöld viaszba); s ha egyik-másik egri püspök mégis a vörös pecséttel élhet, ez oly kitüntetésszámba jó, mely a külön-külön való fölemlítésre is érdemesnek látszik.

A *Turul* olvasói előtt tudvalevő dolog, hogy régi pecséteink (és nem utolsó sorban az egyháziak) mennyire drága ereklyéi a multnak és mily érdekes adatok hordozói. És az sem ismeretlen: egy-egy pecsét fölmerülése mennyire ünnepi jelenség ezen szaktudomány körében, ellenben mily mesterség ugyanazon hivatal viselőinek középkori pecséteit összeállítani.

Az egri püspökökkel sem vagyunk másképen, pecséteik még az utó Árpád-koron kezdve, sem juttatnak teljes áttekintéshez, az első másfél tucat püspök meg épen pecsét nélkül való s kilátás sincsen rá, hogy valamelyikök pecsétes levele lappangva, valaha még napvilágra fogna jutni.

Térjünk azonban immár át az egri «pecsétes» püspökök névsora — és emlékezetöknek e részben való méltatására.

Lambert 1242—1275.¹ A földült egyházmegyének helyreállítója, erélyes és nagy tevé-

kenységű férfiú, ki származására közelebbről ismert püspökeink kis számához tartozik. Tudjuk ugyanis róla, hogy a híres Hunt-Pázmánok honti ágához tartozott,² mihez képest láthatatlanjában bár, címere körül sem vagyunk tudatlanok.³

Kevés remény van hozzá, hogy püspöki képmását és családi címerét föltüntető pecsétére még valahol rábukkanjunk, miután püspöki ítéletei, a mennyiben fönmaradtak, csak átiratok⁴ és eredetivel nem dicsekszik még az egri káptalan egyházmegyei dolgokban nem szegény levéltára sem.

Ő tehát átmeneti személy az egri püspökök sorában, mint a kitől pecsétet nem bírnak ugyan, de bírnak leveleket és a család után nem rejtélyes előttünk címere sem.

II. András 1275—1305. Nagy ideig állt az egri egyházmegye élén, sok tapasztalaton ment keresztül. Ezen tapasztalatok legdrágábbika az volt, midőn IV. László király félreértésből, vagy miként maga bevallja: a besúgásra hallgatván s 1279 táján hadaival a püspökre támadván, az egri völgyet elpusztította és annak lakóit kiforgatta.⁴ A király később beismerte tévedését és elégtételben részesítette a püspököt, ki a pártosok összejövetelén ott volt ugyan, de velök nem egy követ fújt, sőt őket lebeszélni és visszatartani igyekezett.

András az utolsó Árpádfia-*király* alatt udvari méltóságot is viselt, és 1291-ből több oklevél úgy említi őt, mint *Fenena királyné kancellárját*.⁵ Sokban járult hozzá befolyásos volta, hogy az erdélyi püspökök nem bírták *Máramarost* maguknak visszaszerezni.⁶

Püspöki tevékenysége mellett számos okirat

¹ *Fejér*: Cod. Dipl. V. 3. 511. l.

² Ezen nemzetség címere, miként Csoma József kiderítette, *félhold és csillag* volt. *Turul*, VIII. 115.

³ Ilyen azon levele, melyben ő: Lampertus (misericordione divina Agriensis episcopus) Egyházas-Szomolyát, mely Eger vidékén fekszik, mint anyai leány-negyedi örökét odaftéli Beéli Szilveszter özvegyének azon régi határokkal és szomszédsággal, melyekkel anyja bírta, sőt anyjának halála után birtokolta a nevezett özvegy is. (Kiadatlan. Az egri kápt. levélt.)

⁴ *Cod. Dipl.* V. 3. 80 l.

⁵ *Wenzel*: X. 41; *Fejér*: Cod. Dipl. VI. i. 144. ll. V. ő. *Fejérpatak*: A kir. kancellária az Árpádok korában. 147.

⁶ *Wenzel*: V. 258; X. 396. 397. ll.

¹ Az egyházm. Névkönyv szerint.

tanúskodik, melyek azonban magától érthetőleg, inkább csak átírt másolataikban maradtak fenn.¹

Maradtak ránk azonban eredeti oklevelei is, és pedig főpapi pecsétének majd csak nyomai-val, majd meg annak többé-kevésbé jelentékeny töredékével. Hatszáz év választ el bennünket ezen levelek írásának korától, ezen messzorkorszakból teljesen ép pecsétet még kívánnunk sem lehet, ha tudjuk, hogy püspökünk csupán az annyira törekeny fejr pecsét használatára vala jogosult.

Év nélkül Várda mellett kiadott parancsoló levele, melyben egy tolcsvai erőszaktevőt rendel színe elé, — zárlatán monorú pecsétének már csak «nyomait» hordozza magán.²

A magy. kir. országos levéltár diplomatikai osztálya nem egy levelet rejteget tőle, melyek közül három pecsétes.³

Az egri egyházmegye monografusa talán nagyobb hasznát fogja venni, mint én távolról és látatlanjában hinni tudom.

A nemzeti Múzeum levelestára is dicsekszik András püspök oly kiadványával, mely hasonmásra is érdemes, melyben a főpap Csenke-falút a szabolcsi főesperességhez tartozó *zalkodi*, minden szentekről nevezett egyház plébániai felsősége alá helyezi.

Ezen okirat immár nem kiadatlan, sőt szerencséjére oly szakfőnök kezén keresztül látott napvilágot, ki oklevél-közléseiben a hajszálig menő hűségnek híve.⁴

Püspökunktől örököltünk tehát eredeti okiratokat s így pecsétének motívumai sem lehetnek merően ismeretlenek.

Már Batthyány adott ki egy András-féle

¹ 1275-ben káptalanának az elődei által elvett tizedeket adta vissza, mely a) 1306-ból az egri minoriták és b) 1307-ből Márton püspök átíratában van meg az egri káptalanban. — 1290. A kassai egyházat a főesperesi joghatóság alól kiveszi (Imre püspök 1382-iki átíratában bírja Kassa város levéltára. L. Wenzel V. 14. l.). — 1302. Bogáthi Istvánnak megengedi, hogy Olmera (Alméra) nevű falujában kápolnát építhessen. (Márton püspöknek 1307-ben kelt transsumptomában őrizi a budai orsz. levélt. V. ö. Anjouk. Okm. I. 47. l.).

² Zichy. Okm. I. 35. l.

³ Hivatalos kimutatás szerint föltalálhatók 1304., 1413. és 2216. sz. alatt. Előttek még ismeretlenek.

⁴ Ifj. Kubinyi Ferencz: Magy. tört. Emlékek I. 173. l.

pecsétet,¹ melyről tévedés lenne azt hinnünk, hogy gyarló munka, mely a pecsétani követelményektől nagyon messze jár. Batthyány pecsétforrása az egri káptalan levelestára levén, módomban vala a másolatot az eredetivel összevetni és a mutatkozó eltérést körülményeimtől telhetőleg kiegyenlíteni. Az egykori egri nagy prépostot e részben is megilleti az elismerés. Pecséte helyére nem kell újat illesztenünk, hanem azt csupán néhány vonással kiegészítünk.

A püspök ezen pecsétes eredeti és hozzá még kiadatlan levele által 1292-ben tizedügyben intézkedett és tett igazat a káptalan és a kassai plébános között. Kiállítása oly gondos és jellemző, hogy az «egri Monumenták», melyek azonban tudtomra még nem készülnek, alkalmasint hasonmásban is fogják adni. Őrizi az egri káptalan leveles tára.²

Függő pecséte, mely fejr-vörös zsinóron csüng, két szélén csúcsos, vagy mint mondani szokás: monorú. Egészben véve kisebb alakú, mint a hogy a rajzok elénk állítják. Az eredetinek hossza nem több, mint 5'5, szélességében pedig csupán 3'5 cméternyi.

A pecsét sérült részei nagy időről és a ki-

¹ L. Leges Eccles. Reg. Hung. nagyszabású munkája I. 414. l.

² Levéltári jegy: Numerus 21. Divisio 5. Fasciculus 1, frustum 3.

állott viszontagságok hosszú soráról beszélnek, hanem korának véső művészetére sem hoznak egészen szégyent. A püspök főpapi alakja s a ruha redőzete az elmosódás leszámításával alig hagynak maguk után kívánnivalót.

A pecsét belseje a szokott, körirata:

SIGILL. ANDREAE DEI GRACIAE EPI
AGRIENSIS.

Van azonban Andrásnak másik pecsétje, melyet elismerésül *Kubinyi-félének* nevezünk, közlője Kubinyi Ferencz után.¹

Ezen Kubinyi-féle pecsét alapvonásaiban meg egyez az előbbivel, egészen pedig nem oly filigrán, hanem jóval nehezkesebb kivitelű. És noha teljesen épnek ez sem mondható, mégis arra hivatott, hogy a leglényegesebb pontban: a családi címertben az elsőnek hiányát pótolja.

A sárga-vörös zsinóron lefüggő pecsét mezejének jobb oldalán, a püspöknek áldásra emelt karja alatt ugyanis fénytlövellő hatágú csillag látszik, mely Batthyánynál egészen hiányzik, helye azonban az eredetin is kivehető, mint kopási folt.

Nem hiányzott tehát egyik pecsétén sem. És e fényes csillag nemesi címere levén, Fenena királyné kancellárjának bölcsejére látszik vetni tájékoztató sugarait, s fölvetteni velünk a kérdést: mely egykorú család élt a csillag-czímerrel?

A heraldikai nyomok a Hunt-Pázmán nem-

beli Szent-györgyi főrangú család címerenél állítanak meg.

Ezen családról tudjuk, hogy címere *kék mezőben arany-csillag* volt;¹ fölvehetjük tehát annak lehetőségét, hogy András egri püspök a Szent-györgyi grófok őseinek és általában a Hunt-Pázmán nemnek ivadéka volt.

Hogy *Vilermus*-nak is hivatott volna, abban az egri egyházmegyei névkönyv téved.

II. Márton 1306—1321. 1306-ból püspökségének semmi nyoma, sőt még a következő évben is csak «megerősített» püspöknek mondja az egri káptalannak egyik kiadványa.²

Főpapi tevékenységének elég számos bizonyosságát bírjuk leveleiben, melyeknek nem kisebb része másolat csupán. Sajnos, hogy eredeti levelei is többnyire pecsét nélkül valók.³

A káptalan iránt, mely őt püspökké választotta, háláját tanusítandó: egyháza kanonokjainak szabad végrendelkezési jogot engedélyez,⁴ valamint szívesen enged a káptalannak abban is, hogy András püspöknek fölmutatott levelét átírassa és megerősítse 1307-ben.⁵ Noha azonban Márton püspök megerősítette elődjének tizedbiztosító privilegiumát, később és a gyakorlatban mégis letért a jóindulatnak megkezdett ezen útjáról és a káptalannak «tiszteletes püspöki atyjával» tartós perlekedésbe kellett bonyolódnia.

Márton püspök engedni volt kénytelen; 1319-ben Tamás érsek ítélete következtében az abaújvári, borsodi, zemplényi, ungi és egervölgyi tizedeket pecsétetes írásban visszaadja megrövidített káptalanának,⁶ mely tehát méltán nagy becsben tartá Márton püspök leveleit és azok hitelességének hordozóját: pecsétét.

Mint püspököt egészen másképen jellemzik többi levelei:

¹ Nyáry Albert: A Heraldika vezérfonala 111., 121. 139., 156. ll.

² Anno M^o CCC^o septimo . . . «domino nostro Martino electo et confirmato in episcopum Agriensem» Anjou okmt. I. 142 l.

³ Így azon írásáról is hiányzik a pecsét, melylyel Egerben egy zsellér-telket, mely annakelőtte Edus mésterkanonok atyjáé, a János ispáné volt, — odaajándékozott 1307-ben sz. Ferencz egri fiainak. Kiadatlan az egri káptalan levelestárában.

⁴ Tamás érsek 1315-iki átíratában u. ott.

⁵ Ezen oklevél pecsétjét közöljük.

⁶ Káptalani levélt. Num. 1. Div. 1. Fascic. 1. fr. 7.

¹ L. «Magy. tört. Emlékek» (Monumenta Hung. Hist.) I. a kötet végén 6. sz. alatt 1299-ik évből származó főnnebb említett oklevél pecsétét után kiadva.

1307. Bogáth István kérésére átírja elődjének 1302-ben kiadott levelét, melyben az almérai kápolna építése engedélyeztetett.¹

1311. A Kaplon-nemzetségből származott Jákó újfalusi birtokát (Zemplén) az ő bizonyosága mellett bocsátja leányának és vejének birtokába.²

1319. A közép-németi pálosoknak, kiknél Szent-László királynak ereklyéje őriztetik, — engedélyezi: hogy az odazarándokló híveknek negyven napos búcsút adhassanak.³

Kemény erélyességére vall, hogy 1318-ban nem hiányzott a kalocsai főpapi összejövetelről sem, melyben határozatba ment, hogy az egyházi vagyron megtámadói ellen, bárkik és bármely méltóságban állók legyenek, *mind a két kardot előveszik.*⁴

Pecsétének lenne hivatása, hogy tetterős alakjának föltüntetője legyen és a kevés adatokon túlemelkedőleg igazolja születési előkelőségét és személyes kiválóságát. Természetes, hogy ezen kívánságnak csak részben felelnek meg pecsétai, melyek az egri káptalanon kívül előfordulnak a hivatalos kimutatás szerint a budai orsz. levéltárban is.⁵

Milyen utóbbi helyen elhelyezett pecségeinek anyaga, nem tudom; az egri káptalaniakkal azonban beszámolhatok, mint a melyeknek elseje (1307) *vörhenyes barna*, a másodika (1319) *kifogástalan vörös*. Márton tudomásunkra az első vörös pecsétés egri püspök, mi bizonyára sokat akar mondani azon körülménnyel szemben, hogy mellette találjuk a Fülöp nádor *lovaspecsétés* alakját «fejér-viaszba» nyomva 1323-ik évből.

Talán csak oklevéltárunk szegénységén múlik, hogy a királyi tanácsban való jelenlétét csak egy alkalomról jelezhetjük.⁶

Batthyány az 1307-iki fönnemlített káptalani pecsétet találta közlésre méltónak; de jó szándéka a vésőmester ügyességén jóval alább maradt, mint azt fönnebb láttuk. Különben a mester

¹ Orsz. levélt. kincst. oszt. NR. 1554.

² Atiratból Anj. okmt. I. 235. l.

³ Nagy Imre: Anj. okmt. I. 531, 540. ll.

⁴ Ezen egyházi zsinat, melynek püspöki szövetkezete különben első sorban a Csák-Máté-pártiak ellen alakult, márczius elején tartatott.

⁵ És pedig 1307-ből kétszeresen is. L. ott 1321. és 1643. sz. sz. alatt.

⁶ Nagy Imre: Anjoukori O. I. 277. l.

mentségére legyen mondva, maga a pecsétnyomó is durvább kivitelű és vésetű, mint volt az előbbi.

Körirata: ✠ S. MARTINI DEI GRA EPISCOPI AGRICORUM.

A Márton püspök pecsétjén a püspöki alak a tojásdadalakú pecsét egész belsejét elfoglalja és főmotivumában az előbbivel teljesen összevág; dús redőzetű miseöltönyben, teljes főpapi díszben tünteti föl birtokosát.

Az eltérés azonban szintén megvan és abban nyilvánul, hogy oldalt a családi címér hiányzik és helyét mindkét részről erős növesű, de lomb nélküli növény foglalja el.

Vajjon ez tövis akar-e lenni? mely jelképezné, mely kritikus körülmények között jutott osztályrészeül a pásztor-bot hordozása; vagy dús ágazatú családfájának symboluma akar lenni? — nem tudom eldönteni.

Nem hiányzik azonban címere sem, legalább annak nézem a körirat utolsó betűje után következő madár-alakot, mely oldalt fordulva zsákmanýra látszik törni.

Sas-e ez vagy karuly?

A kik sasnak néznék s egyszersmind Szt. János után az egyházmegye symbolumának tartanák, azok határozottan tévednek; mert miként a káptalan pecsétai után tudjuk s nem egy püspök pecsétain még látni fogjuk, a sas, ha

mint az egri egyház czímere szerepel, mindig dícsugaras fejvel ábrázoltatik.

Ez családi jelvény, ha sas: a Bors-Miskolczok sasa; ha turul: a Kaplony-nemzetség karuly-madara. És ha kettő között kell választanunk, az utóbbié.

Dr. Szendrei a *Miskolczy*-nevezetűeket viszonyba hozza a Bors-Miskolcz-nemzetséggel.¹ De ha neki igazat adva, a fejedelmi családot a püspök idejében nem tartjuk is kihaltnak, mindenestre nem tarthatjuk többé dinasztának, holott az országos felfordultság ilyenek választását javallá a káptalannak.

Fönnebb tett pecsétteni észrevételünk elég annak igazolására, hogy a káptalan csakugyan ezen parancsoló körülmények tudatában haj-

¹ *Turul* 1884. évf. 142. stb. 1.

totta végre a püspökválasztás ránehezedő kotelességét.

Hogy a Márton püspök pecsétén látható madár csakugyan a Károlyiak őseinek címerét képviseli-e? szintén bizonytalan föltevés marad; de nem valószínűtlenebb, mint ha a sas-os címerek tulajdonosai között keresném a Márton püspök atyafait.

Hogy az Anjou-uralom nem volt vészes a Kaplony-nemzetségre, nem kell vitatnunk.¹ És maga a püspök is, midőn a fönnemlített esetben egy Kaplony-nemzetbelinek bevallását írásba veszi, püspöki tisztén kívül eső bizodalmas ügyben járt el.

KANDRA KABOS.

¹ *L. Gércsy Kálmán*: A Kaplony nemzetség és a régi Károlyiak. Gróf Károlyi Oklevéltár I. VII. 1.

A NÉGYESI SZEPESSY CSALÁD LESZÁRMAZÁSA.

(Első közlemény.)

A több századon keresztül díszlő, mostanában is kiterjedt Szepessy család leszármasztását hozni, legalább a mennyire azt szerény viszonyaim engedik, egyik feladatommá tettem, és mint a család egyik igénytelen tagja, azt kötelességemnek is tartottam.

Megjegyzem ugyan, hogy én csak a Borsod vármegyei négyesi Szepessy család leszármasztását szándékozom hiteles adatok alapján a XVI. század közepétől kezdve összeállítani, mind azon által, miután ezen kort megelőzőleg is számos adattal rendelkezem, röviden közölni fogom azokat, előre kijelentvén, hogy nem csak szívesen veszem, hanem egész őszinte bizalommal fel is kérem a Szepessy család minden egyes tagját, hogy családjukra vonatkozó, s közé tett adataim hézagait betöltő, netaláni okmányait akár másolatban, akár pedig lemásolás végett eredetiben velem közölni szíveskedjenek.

Annyi bizonyos, hogy a «*Szepes*» név nemzetünk legrégibb történetében is előfordul. Béla király névtelenje emlegeti a *Szepes* erdőt, a Szt. László királyunk által telepített N.-Várad egyrészét «*Szepes várnak*» hívták. Mennyiben állanak azonban ezen elnevezések vonatkozásban a Szepessy családdal vagy a régi — Bihar-megyében fekvő «*Szepes*» községgel — melyből

a család a világ mind a négy tájéka felé mintegy kirajzott, az mind ez ideig kinyomozható nem volt.

Bunyitay Vincze a nagyváradi püspökség történetében adatokat közöl, melyekből az tűnik ki, hogy Szepes község már a XIII. század elején létezett, s azt egy kiterjedt — s a mennyiben szép köegyháza is volt — vagyonos család bírta.

A hagyomány szerint a nemzetség Zoárd vitéztől származnék, de azt semmiféle történeti adattal nem lehet bebizonyítani.

Miután azonban Árpád a dorogmai átkelőnél Ohat kun vitéznek nagy darab földet adományozott, s viszont az is bizonyos, hogy a Zoárd-nem a Berettyó mellékét foglalta el, igen valószínűnek tartom azt, hogy az Ohat vitéz és a Zoárd-nem birtokai között fekvő, *Ebes* és *Szepes*, hajdan népes községek, most puszták, — területét is az Árpáddal bejött kunok szállották meg, s azok egyikétől származhatott az *Ebesi* már kihalt, másikatól pedig a még most is élő — *Szepessy* család.

Mikor nyerte a család Szepes vármegye és a Kornis családeához hasonló címerét, azt kinyomoznom nem sikerült, és azzal, miután Nagy Iván már úgy a nemesi valamint a bárói címert is közölte, most nem foglalkozom.

Oklevél-kivonatok a Szepessy-családról.

1232—37. években Szepes községnek egy János nevű lelkésze volt, a ki évenként 16—18 garas tizedet fizetett. (Bunyitay V. N.-váradai püsp. tört. III. 312.)

1246. Az egri káptalan bizonyosság levele szerint Kinizsi Chazar és István eladják Abaújmegyében fekvő Füged nevű birtokukat Jakab és Ivánkának a Mátyás fiainak és Szepessy Rugach unokáinak. E szerint Rugach a XII. század közepe táján III. Béla király idejében élt. (Árp. új okm. VII. 212.)

1261. Az egri püspökség részére IV. Béla király által kiadott második alapító-oklevél szerint a püspökség Hejcei (Abaúj.) birtoka határos volt Szepessy Imre és Szaloki János földjével. (Adatok az egri egyházmegye történetéhez 1886. évi f. III. füzet és az 1887. évi II. kötet 151.)

1289. A nagyváradai conventnek azon bizonyosság levelében, mely szerint a Szent-jánosi Páznán ivadéka Thurna nevű birtokukat Rafain bánnak eladták, Szepessy István a Nakt fiának mondatik. (Árp. új okm. IX. 507.)

1313. I. Károly király a Szepessy István, — Illés comes fiának, a magyar és tótországi keresztesek mestere között fennforgó ügyét elhalasztja. (Anjoukori okm. I. 298.)

1315. Zakuli Imre comes özvegye Zakul birtokot Szepessy Mihálynak, — Pál fiának, — sógorának és két leányának, — Katának és Letének, a ki még hajadon — adja; — de ha Lete leánya férjhez megy, akkor Zakul egészen a Mihályé és felesége, Katáé legyen. (Orsz. levéltár dipl. 30600.)

1332. Az egri káptalan I. Károly királynak jelenté, hogy Zeleméri Mihály a Csete fia Sándorral és fiával folytatott perben Salamon és Zelemér nevű Szabolcs v. megyei birtokok határainak helyes kijelölésére, esküjét letette. Ezen okmányban előfordul Szepessy Iván fia András, és Szepessy Nock fia Booch (Anjoukori okm. II. 596.)

1342. Az egri káptalan jelentésében a Tamás erdélyi vajda és Dózsa nádor fiai között fennforgó ügyre vonatkozólag — előfordul Szepessy Kölcésnek Pál nevű fia. (Anjoukori okm. IV. 230.)

1357. évben Szepessy Jakab későbbi országbíró Stephkfalvi, máskint Raggolchi Hannus fiának Detrének volt a fia, leánya Margit 1393-ik évben Ruszkai Izsip fiához Lászlóhoz ment férjhez. (Századok 1872. 670.)

1363. Ábrahám mester váradai kanonok és Szepessy Moch fia Benedek és többen Dózsa nádor leány testvérétől származván, nagyanyjuk quartalitiu-mát követelik. (Turul 1891. 76.)

1364. Szepessy Jakab mester már mint nádori protonotarius jelenik meg. (Zichy okm. III. 231. sz.)

1371. Stanizlói Scolastika Szepessy Istvánnak, a Jakab fiának, a neje. (Orsz. levéltár dipl. 5972.)

1371. 80. Szepessy Jakab a Gróf Zichy és Gr. Károlyi codexekben foglalt számos okmányok szerint országbíró. Valjon azonban ezen Jakab az ősi Szepes nemből származott-e, vagy önmaga emelkedett fel, s mint Szepes vármegyei származású vette fel azon nevet, még eldöntendő.

1374. János, István fia, — a ki viszont Ivánnak a fia; Miklós — András fia, — István és Ábrahám a Jakab fia; — a ki a fentebb említett Iván fia, — Szepes községbeli nemesek, a Zaránd vármegyei Egy-

házas-királyi nevezetű birtokot, Sarkadi Demeternek haszonbérbe adják. (Orsz. levéltár. dipl. 30129.)

1397. Jordan a Chank fia dobokai archidiaconus, János a Jakab comes fia a Bubek családdal együtt szerepelnek a Szepes vármegyei Réthi birtokon. (Lelesz. sub. Nr. 10.)

1403. János a Szepessy Jakab orsz. bíró fia zágrábi püspök, a kalocsai érsekséget nem volt hajlandó elfoglalni. (Századok 1890. 489.)

1408. Szepessy László, a János fia kérelme folytán, bizonyos Szepesi jobbágyok megsebesítése miatt, Szepessy Mihály és Imre, az Ábrahám fiai ellen vizsgálat rendeltek. (Lelesz. fasc. 8. actor. Nr. 3. 1408.)

1409. Szepessy János a Thakosy fiág kihaltával a szatmármegyei Papos helységbe kir. adomány mellett beigtattatik. (Nagy Iván X. k. 667. lap.)

Szepessy György, Szentmihályi György ellen bizonyos (polyánkai) jobbágyok miatt pórt folytat.

Szepessy János neje Chernavodai Ilona egyezkedik Chernavodai Györggyel Papos szatmármegyei birtok felett (Lelesz.)

1412. Ábrahám de Scepus fia Imre, kinek neje Vásári Anna (1412. évben) fia János, ennek fiai Imre és Miklós (1492. évben) (kismartoni hercegi levéltár Rep. 33. A. i. NB.)

1414. Szepessy András Hrussói várnagy. (Orsz. levéltár dipl. 10206.)

1416. Szepessy László a János fia által Saranghi Miklós ellen indított ügyben vizsgálat rendeltek. Szepessy Péter a Herich fia Biharmegyében. (Lelesz. és Fejér Cod. dip. X.)

1417. Szepessy András Hrussói várnagy, kinek fia János. (Orsz. levéltár dipl. 10561.)

1422. Zakoli Imre és családja perel Szepessy Lászlóval, a János fiával, viszont László is perlekedik a Zakoliakkal, továbbá Báthory István, és Fígedy Lőrinczcel. (Leleszen a megfelelő évszámok alatt.)

1423. Vizsgálat rendeltek Szepessy István az Ábrahám fia ellen, a ki Mikepércsy Lászlóné, Szepessy Dorottyát, s ennek több testvérét, Zepes, Poch és Ebes falvakban lévő birtokaik élvezetében háborgatja. Ugyancsak vizsgálat rendeltek Szepessy Imre fia ellen, mert a Pércsy László, Benedek és Péter vásári birtokán lévő halfogóból a halat elhordották s több ebesi és pércsi jobbágyaikat elfogatták. (Turul 1887. évf. 126—26 lap). A Szepessy Imre fiai István, János és Mihály. (Lelesz M. 108. fasc. 23. Act. Nr. 8.)

1424. Szepessy László ellen vizsgálat tartatik. (Lelesz. Z. Fasc. 24. Act. 25.)

1425. Szepessy Lászlónak a János fiának neje Chernavodai Klára. (Lelesz. Act. 39.)

1426. Szepessy Benedek fia János, ennek gyermekei, Dorottya és Anna. (Lelesz. actr. Nr. 12.)

1433. A Szepessy László, János fiának a fiai, Albert, István, Péter és Illés eltiltják atyjukat az ugonyai rész jószág elidegenítésétől. Ugyancsak most nevezett László, továbbá Szepessy István az Ábrahám fia ellen perel a Kállay, Csaholyi és Telegdy család. (Lelesz. Fasc. 5 és 1.)

1435. Gyulai István kanonok Szepessy Lászlót és Miklóst megosztottatja az éradonyi birtokon. (Bunyitay V. Nagyvárad p. tört. II. 129. lap.) Szepessy János fia László, Mátyás fia Miklós osztoznak az éradonyi és ragáldi birtokon (Gr. Károlyi okm. II. 162.)

1438. Szepessy László, a János fia, Albert a László

fia, nászhozomány miatt perelnek Adonyi László özvegyével, Márthával. (Lelesz Actr. n. 5. 25.)

1440. Pérchi Miklós perel Szepessy László és Istvánnal, továbbá a Szepessy Imre fiaival János és Mihálylyal. (Turul 1887. 127. l. Lelesz. actr. Nr. 6.) Szepessy Lászlónak a budai vár Olasz utcájában egy háza van. (Orsz. levéltár dipl. 13588.)

1441. Szepessy László fiai, u. m. Péter, István, Illés, László, Demeter és Imre, — továbbá osztályos rokonai, István az Ábrahám fia, László a Mihály fia — János és Mihály az Imre fiai — perelnek Pérchi Miklós ellen. (Orsz. levéltár dipl. 30803. — Lelesz Actr. Nr. 2. és S. Nr. 3.)

1444. Szepessy László a budai országgyűlési végzéseket aláírja (Nagy Iván. X. 668.)

1446. Szepessy László Bihar vármegye alispánja (Századok 1889. 123.)

1447. Szepessy László a Hunyadi Jánostól nyert biharmegyei Vásári és Keszi birtokba bevezettetik. (Bunyitay V. Nagyváradi p. tört. II. 201. l.) Ugyan csak ellene perelnek a Csapi és Kusalyi Jakchok. (Lelesz. actr. Nr. 4.)

1449. Szepessy Péter és István a szatmár vármegyei Király-Darócz, Császló, Saár, Homok és Sziget községekbe beigtattatnak. (Nagy Iván X. 668.) Hunyadi János Szepessy László budai várnagynak Hrabor beregmegeyi községet adományozza. (Orsz. levéltár dipl. 29267—68. — Lelesz. actr. Nr. 1, 11 és 17.)

Ugyancsak Szepessy László perel Vetéssy Miklós, Zólyomi László és Tamással (Lelesz. Nr. 15 és 33.) Ugyanezen évben kapja a kormányzótól a Bihar-megyében fekvő Apáthi és Vasad faluknak a felét.

1450. Szepessy Mátyás és neje Abaházi Ilona perel a Pike és Abaházi családokkal az Abaházi birtok miatt (Lelesz. P. 54.)

1450. V. László király Egyek, Bodács, továbbá Ohatnak felét Szepessy Lászlónak (János fiának) Debrői Imrének és Guthi Jánosnak adományozza. (Gr. Károlyi okmánytár II. 294. l.) Ugyanezen évben megerősítették nevezett László a Vásári és Keszi birtokokban; de a bevezetésnek Szepessy János ellene mond. (Orsz. levéltár dipl. 29279.)

Szepessy Ferencz ezen évben Gömör vármegye alispánja; Urbánfalusi Szepessy László pedig megveszi pazdicsi Kaporcz Miklóstól Komlós és Németfalusi birtokát Sáros vármegyében. (Orsz. levéltár, Csánki pecsét jegyzéke; és Lelesz. V. 36.)

1454. Szepessy László bereg vármegyei Fejércsei birtok miatt perel Charnavodai Egid ellen. László fia, Istvánnak a neje, endrédi Zoárdi Margit perel Apagyi János özvegyével Esztháry Katával az Álmosdi (Bihar m.) birtok miatt (Lelesz. Nr. 51 és 27.) Ezen László fia Istvántól származnak az endrédi Szepessyek.

1455. Szepessy László V. László király beleegyezésével elcseréli Ohat, Egyek és Bodács nevű birtokait Bajomi Istvánnal a Naprad és Gaád nevű birtokokért. (Károlyi okm. II. 305.)

1456. Előfordul egy betlenfalvi Szepessy is. (Orsz. levéltár N. R. A. 828—3.) Szepessy Miklós a László fia eltiltja Kecheli Pétert, hogy Bihar vármegyei szigeti részét Hunyadi Jánosnak vagy az ő városának Debreczennek eladja. (Lelesz. Actr. 22.)

Ugyanezen évben betlenfalvi Szepessy Gergely és testvére V. László királytól címeres nemeslevelet kap. (Turul 1892. 55.)

1458. Szepessy Lászlót Losonczy Bánfi István bizonyos dolgok visszaadására kötelezi (Orsz. levéltár dipl. 29763.)

1459. Szepessy Miklós a László fia, János unokája, bevallást tesz Szakoli Miklós részére Szoboszlón. (Nagy Iván X. k. 668. l.) Szepessy László érdekében vizsgálat tartatik Czudar Jakab ellen, az emberei által elkövetett erőszakoskodások miatt. (Lelesz. Nr. 4 és 5, 50.)

1461. A Szepessy László gyermekei: Illés, Péter, István, Demeter, Miklós, Hedvig és Dorottya, Szapolyai Miklós, mint választott bíró előtt egyezkednek, illetve osztozkodnak Szepessy János és fiai Imre, Miklós és Jánossal. (Lelesz. actr. 10 és 1454 actr. 27.) Ugyanezen évben fordul elő Urbánfalvi Szepessy Lőrincz. (Lelesz 5, 60.)

1462. Szepessy István és neje Zovárdy Margit perel Károlyi Lászlóval a néh. Demeter fiával. (Lelesz. Nr. 32.)

1464. Mátyás király egy vasadi telket Szepessy Péternek adományoz. Szepessy Bálint cserépi várnagy Dorogmán zálogos birtokot bír. Szepessy László özvegye Bizdedi János leánya Potentiána Csebi Jánossal perel a zemplénmegyei Fűzesir miatt. (Orsz. levéltár dipl. 24839 és Lelesz. actr. Nr. 12.)

1465. Szepessy István Ujhelyi Jánossal perel. (Lelesz. Nr. 16.)

1466. Szepessy Miklós és Demeter valamint az utóbbinak neje Motuchinai Margit perelnek rozsályi Kun Jakab fiaival több birtokok miatt. (Lelesz. actr. Nr. 55.)

1467. Szepessy (Kis) Mihály Bihar v. megye alispánja. (Orsz. levéltár dipl. 16576.)

1470. Szepessy Péter és Miklós a néh. László fiai Szepes és Vasad birtokok felett egyezkednek. (Orsz. levéltár dipl. 29300, továbbá 1686. Nr. 4, 5° 12. N. R. A. 1754. Nr. 10.)

1476. Szepessy Péter, Miklós és Demeter perelnek Bagi György és Hetei Gáborral Ugornya és Gergely birtokok miatt. (Gróf Károlyi okmányt. II. 442. lap és Lelesz. convent.)

1479. Báthory István országbíró több peres ügyet, a többek között a Szepessy Miklós, Péter és özv. Szepessy Demeternéit elhalasztja. (Gróf Károlyi okm. tá. II. 478. l.) Szepessy Bálint cserépi várnagy. (Orsz. levéltár dipl. 18168.)

1480. Thakosy György és társai perelnek Szepessy Péter és Miklós, továbbá az István fiai — János és Miklós ellen, több birtok miatt. (Lelesz. Actr. Nr. 15.)

1482. Néh. Szepessy László neje Atyai Katalin. (Lelesz. actr. 8.)

Szepessy Mihály perel a budafalviak ellen. Zombori Antal Szepessy Mihálylyal úgy egyezkedik, hogy azon esetben, ha mag nélkül halnának el, Antalnak Zombori, Mihálynak pedig Ebesi birtokaik egymásra száljanak. (Orsz. levéltár dipl. 18594 és 18648.)

1484. Szepessy Mihály és neje Elefánthy Kata panaszkodnak Szilva Biby Lukács hatalmaskodása miatt. (Orsz. levéltár dipl. 18996, továbbá 19329 és 20460.)

1486. Kata a veskoczi Szepessy András özvegye nyugtatja Szepessy Jánost, hogy őt női hozományára vonatkozólag teljesen kielégítette. (Lelesz.)

1488. Özv. Szepessy Jánosné szül. Chernavodai Ilona és fiai Imre és Miklós perelnek többed maguk-

kal Csernavodai Egid a néh. Jakab fiával több birtok miatt. (Lelesz. Nr. 10.) Ugyanazok bevezettetnek a Halmii (Beregim.) uradalomba. (Nagy Iván X. 668. 1.)

1490. Szepessy Mihály és Péter húsz év óta vannak ellenséges viszonyban a Szepessy János fiaival Imrével és Miklóssal. Kölcsönösen hatalmaskodnak egymás ellen, s felégetik házaikat és takarmányaikat. (Bunyitay Nagyvárad püsp. III. 313. l. továbbá Lelesz. Actor 1494. 8.)

1492. Széchenyi Makó Katalin a Szepessy András özvegye. (Orsz. levéltár dipl. 19816.)

1493. Péter László fia — Miklós az István fia perelnek Chernavodai Annával. Szepessy Miklós neje Pochai Kata. Szepessy László és Tamás perelnek a Surányi családdal, a Kerekegyházi és Surányi birtokok miatt. (Lelesz. Nr. 10, 25, 39.)

1494. Mihály a néh. László fia, Péter a másik László fia, perelnek Miklós és Imre a János fiai, — továbbá Tamás a néh. Demeter fiaival Szepes, Ebes, és Pácsi birtokok miatt. (Lelesz. S. 108.) Szepessy Tamás a Péter fia perel. Lelesz. E. 61. Nr. 15.) Szepessy László fia, Mihály, Szepessy László fia, Péter — János fiai Miklós, Imre, — László fia Demeter, ennek fia Tamás perelnek. (Lelesz. Nr. 8.)

1495. Szepessy Mihály és Tamás a Péter fiai. Tamás a Demeter fia, János a néh. István fia, továbbá Szepessy Miklós a néh. István fia, perelnek Thakossy Mátyással. (Lelesz. Nr. 40.)

1496. Szepessy László nejével Ujhelyi Ágotával és Ujhelyi Lászlóval Szatmárm. Czégény, Czeke, Istvándi, Kis-Szekeres, Füledd, Kölcse és Milota helységekbeni birtokaira adományt nyer. (Lelesz. Act. 16.), Szepessy Miklós a nagyvárad püspök ladányi jószágának felügyelője. (Orsz. levéltár dipl. 20399.)

1498. Thakossy Mátyás és Antal, Ártándi Tamás, Derencsényi Péter és Vetéssy Márton perelnek a Charnavodai kuriáért Miklós és János, néh. endrédi Szepessy László fiai, továbbá László a néh. Szepessy Miklós, valamint Gergely a néh. Péter fia ellen. (Lelesz. Actr. Nr. 14.)

1500. Szepessy Péter leánya Ilona előbb Nátafalvi Csontos Andrásné másodsor Kasuch Jánosné. (Lelesz. 3. kötet.)

Szepessy László, Péter és Imre a néh. Szepessy János fiai többet magukkal perelnek a Surányi és más családok ellen. (Orsz. levéltár fasc. 305. Nr. 2. N. R. A.)

1505. Szepessy János Szatmár vármegye követe volt. (Budai Polg. Lex. III. 320.)

Tárkányi Gáspárné Szepessy Petronella, Sztáray Jánosné Szepessy Sára, a néh. Szepessy János leányai, a ki István fia volt, továbbá özv. Kerepeczy Pelbartné Szepessy Kata néh. Miklós leánya, a ki István fia volt, Erzsébet néh. István leánya, a ki János fia, a ki ismét István fia volt, osztozkodnak néh. Szepessy György számos birtokai felett. (Orsz. levéltár F. 1711. Nr. 16. N. R. A.)

1507. Csicseri Ormos Imre és néh. Szepessy Miklós gyermekei László, Tamás, Zsófia, Anna tiltakoznak az atyjok után maradt Csaródi birtoknak Szepessy Imre általi elidegenítése ellen. (Lehoczky. Beregm. monogr. III. 187. l.)

1510. Ilona a Szepessy Miklós özvegye. (Orsz. levéltár dipl. 22024.)

1511. Veskoczi Szepessy Vid és neje Krisztina

Veskoczi birtokukat Haraszthi Andrásnak eladják. (Lelesz.)

1514—15. Endrédi Szepessy János Bihar vármegye alispánja. (Ifj. Bölöni S. levéltára. Orsz. levéltár Paulini 1. 1. N. R. A. 847. 44.)

Szepessy János özvegye (Veskoczi) Minaji Ilona ungmegyei birtokok miatt perel. (Lelesz.)

1516. Szepessy Gáspár, továbbá Thali Albert a néh. Szepessy Zsófia és Mátyás (Veskoczi) leányának a fia, Veskoczi jussát és ungvári házát Homonnay Jánosnak elzalogosítja. (Lelesz.)

1517. Szepessy Miklóné Ilona, a Szepessy Bálint leánya örökül bevallja Petneháza és Gyulaháza (utóbbi Borsodm. t. Szederkényben fekszik) birtokait leánya Katának kerepeczi Pelbartnének. (Lelesz.)

1520. Szepessy János Bihar vármegye alispánja. (Károlyi okm. III. 125.)

1521. Szepessy János Bihar vármegye alispánja. (Károlyi okm. III. 132.)

Ugyanezen évben a Dobók a váradi püspököt, Perényi Pétert és Gábort, Pálóczy Antalt és endrédi Szepessy Jánost birtokaik elidegenítésétől tiltják. (Orsz. levéltár dipl. 23557.)

1524. Szepessy János bihari alispán. (Orsz. levéltár Paulini 1. 1. N. R. A. 847. 44.)

Ruszkai Dobó Ferencz panaszkodik Perényi Imre nádor, Perényi Gábor és endrédi Szepessy János ellen hatalmaskodás miatt. (Országos levéltár dipl. 26693.)

1525. A budai káptalan endrédi Szepessy Jánost a Dobók érdekében perbe idézi. (Orsz. levéltár dipl. 25020.) Szepessy László. (Ugyanott dipl. 24102.)

1536. Károlyi Zsigmond és Gábor többek között Szepessy Istvánt is megbizottul vallják. (Károlyi okm. III. 201.)

1542. Szepessy István perel Bajoni Benedekkel. (Orsz. levéltár dipl. 22024.)

1544. Négyest bírják Mátyás, Miklós, György nemesek, de György ezen kívül bír Lövön is. (Orsz. levéltár Borsod várm. dicális lajstrom.)

1545. Szepessy Zsófia Rozsályi Kun Lukácsné volt. (Szirmay Szatmár várm. II. 275. l.)

1546. Endrédi Szepessy Istvánt beigtatják Beregmegyei Fejércsei birtok részébe. (Lelesz.)

1547. Endrédi Szepessy István perel Török János, Serédi Gáspár, Dobó István és Domonkossal (Lelesz.) Endrédi Szepessy János és István néh. István fiai perelnek Dobó Ferenczcel. (Orsz. levéltár N. R. A. 804. Nr. 48.)

1548. Szepessy György és István a néh. István fiai perelnek Dobó Ferenczcel. (Orsz. levéltár F. 805. Nr. 24.)

1549. Surányi János és Miklós idéztetik endrédi Szepessy István gyermekeit, Györgyöt és Katalint, Szepessy Miklós leányát, Kerepeczi Pelbart özvegyét, továbbá Szepessy Ilonát, Silindi Jánosné a Szepessy Gergely leányát, a Fejércsei birtok miatt. (Lelesz. Fasc. 2. Nr. 7.) Szepessy László szepesi részét Szepessy Katára iratja által. Szepessy György és István a néh. István fiai perelnek Dobó Ferencz és társaival. (Orsz. levéltár fasc. 821. Nr. 4.) Néh. Szepessy László leányai Ilona és Anna egyezkednek Guthi Miklós és a Pártháziakkal. (Orsz. levéltár N. R. A. fasc. 1562. Nr. 50.) Szepessy Ferencz és Hodossy Agatha között egyezmény köttetik Portelek és Rohod Szatmár m.

birtokok felett (Lelesz). Anna és Ilona többed magukkal perelnek. (Orsz. levéltár N. R. A. 117.)

1550. A Surányi Charnavodai, Tárkányi, Thegzes családok és Szepessy Zsófia, a Miklós leánya egyezkednek Darócz, Homok, Lázár és Sziget szatmármegyei birtokok felett. (Orsz. levéltár N. R. A. fasc. 1567. Nr. 55.)

1551. Szepessy Kata Kerepeczi Pelbártné a néh. Miklós leánya és saját leánya Kerepeczi Fruzsina perelnek György és István a néh. István fiai ellen, a ki viszont István fia Jánosnak volt a gyermeke. (Orsz. levéltár 7. 1717. Nr. 15. N. R. A.)

1552. Szepessy György, Ferencz, László, Sebestyén birtokosok Biharmegye Szováth, Bodoháza, Ebes, Szepes, Boldogfalva és Pácz községeiben. (Orsz. levéltár 1726. táblai per. és a dicalis lajstrom.)

1553. Szepessy Sára Esztári János özvegye. (Orsz. levéltár fasc. 481. Nr. 32. N. R. A.)

1559. Antonius Szepessy de Négyes erectioni metarum contradixit. (Jászó Prot. E. 34.)

1564. Szepessy Anna győri Görbedi Lászlóné, néh. István leánya, a ki János fia, a ki István fia, a ki László fia, továbbá Szepessy Katalin, Kerepeczi Pelbártné a néh. Miklós leánya, a ki István fia s ugyan azon Lászlónak unokája perelnek a Charnavodaiakkal beregi és ugocsi birtokok miatt. (Orsz. levéltár F. 1571. Nr. 25. N. R. A.)

* * *

Szükségesnek látom megemlíteni, hogy egy birtokomban lévő mult századi halotti beszéd szerint Eger várának 1552-ik évi védelmében a Szepessy családnak kilencz tagja vett részt, s ezek közül ketten, György és Péter, maradtak életben s állítólag ezektől származnak a mostani négyesi Szepessyek.

Annyi bizonyos, hogy a XVI. század második felében 1570-ik évtől kezdve Borsod vármegye területén a Szepessy családnak hat férfi és két női tagja tűnik fel. Ezek voltak Péter, György, Pál, Mihály, Kristóf, Miklós, Erzsébet és Katalin. Minő rokoní összeköttetésben állottak azonban ezek egymással, ez időszert meg adataim hézagossága miatt meg nem állapíthatom.

Erzsébet 1578-ban megidézeti Négyesy Mátyást egy «Csik» nevű Mályi jobbágya végett (Borsod vm. jkve).

Katalin előbb Bogáthy Kristófné, újabban férj. Vámosi Gombos Gergelyné 1592-ik évben az atyai ingó és ingatlan jószágok kiadása iránt megidézeti Szepessy Györgyöt. Ebből úglátszik testvérek voltak. (Borsod vármegye jegyzőkönyvei).

Kristóf 1593-ban szendrői prefektus. (Borsod vm. jkvei.)

Miklós. Együttesen perel Péterrel, Pál ellen, (mindhárman négyesi birtokosok), ezenkívül 1592-ben Györgyöt is idézteti. (Borsod m. jkvei.)

Mihály 1578-ban Pál által idéztetik. (Ugyanott.)

György több irányban is perlekedik, s 1590-ik évben idézteti Szepessy Péter négyesi birtokos társát, s Katalin által maga is perbe fogatik. (Borsod vm. jkvei.)

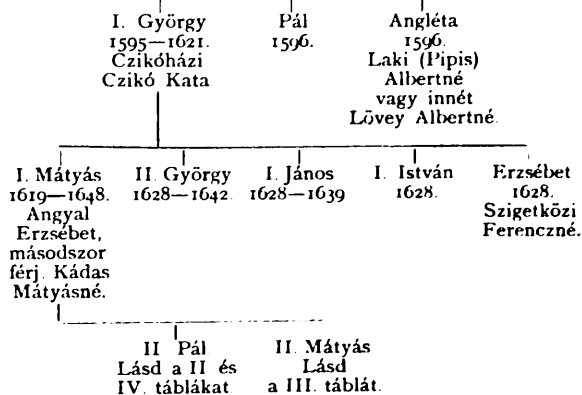
Pál. Már 1570-ik évben előfordul s több irányban perel. 1596-ban már csak özvegye szerepel. Neje Borsodi Ágota volt, a kitől Katalin leánya született, ez utóbbi Négyes, Darócz, Szomolya és Noszvaji birtokait 1601-ben férjének Deák Péternek 1000 frtért bevallja. (Borsodm. jkve és Lelesz. Libr. 15. fol. 77.)

Végül Péter lévén a négyesi Szepessyek első okmányokkal igazolható őse, ennél fogva leszámazóit az I. sz. alatti táblán tüntetem fel.

Minekeltötte azonban tovább mennék, ki kell jelentenem, hogy alapos okom van azt hinni, hogy ezen Péter fia volt egy id. Péternek s unokája azon endrédi Szepessy Györgynek, a ki az 1552. évi biharmegyei dicalis lajstromokban előfordul. Az erre vonatkozó okmányoknak vagy a Leleszi vagy az Országos levéltárban kell lappangniok, és pedig a peres iratok között, s ha azok előkerülnek, pedig nem lehetetlen, akkor a Szepessy család leszámazását szakadatlan sorrendben III. András király korától kezdve le lehet hozni.

I. Tábla.

Szepessy Péter 1578–1593
kinek neje Darócz Zsófia négyesi birtokos

N. SZEPESY BÉLA.

V E G Y E S.

A goroszlai csatában elnyert zászlókról.

Nagyon helyesen tette e folyóirat t. szerkesztője, hogy a címbe említett 1601-iki erdélyi hadi zászlók színnyomatú rajzait s ismertetésüket a *Turul* legutóbbi füzetében közrebocsátotta. A drezdai zászlós-codexek ábrái és tartalma reánk nézve valóban ritka érdekléssel bírók, — valódi culturtörténeti, sőt részben heraldikai csemegék. Hanem a közzétett ismertető szöveg némely homályos állítása, nem egészen helyes katonai számarány-combinációja és egy szerintem mindenesetre téves címér meghatározása ellen néhány magyarázó észrevételt s tárgyilagos helyreigazítást kell tennem.

I. A 10. l. olvassuk: «Az e codexben lefestsített 110. erdélyi zászló, ha alakra épen nem is, *de színének összeállításában mind különböző*». (Ezt mi katonai szempontból természetesnek, s a kor szokásaihoz képest teljesen szabályszerűnek találjuk; a miről mindjárt alább.) Továbbá ugyancsak e tárgyra nézve írja Mika Sándor úr a 11. lapon: «A zászlószíneknek *heraldicus jelentőséget tulajdonítani nem lehet*. (Nem bizony; de, hogy *miért nem?* azt elmulasztotta kifejteni.) Minden képzelhető színt feltalálunk önállóan és a lehető legváltozatosabb combinációkban.»

E sokféle szín- és változatos beosztás, csíkozat stb. combinációinak kulcsát nem a *heraldica*, hanem a *tactica* szolgáltatja kezünkbe. A zászlók azon korban nem *«jéltűi»*, hanem *sorakozási* czélokra használtattak, — a mellett, hogy mint szűrő kopiák, az illető zászlótartónak szükség esetében fegyverül is szolgáltak, a mire számos nagyérdékű példát tudnánk felhozni: hogyan szúrta és törte bele a zászló rudját a kurucz lovas-zászlótartó a német mellébe! . . . De ez most ide nem tartozik. Azonban nagyon is ide tartozik annak tudomásul vétele, hogy a magyar (s török, tatár, kozák és lengyel) hadcsapatokban a Szapolyay-kortól le egészen a szathmári békekötésig, — sőt részben még Mária-Therézia koráig, — minden önálló taktikai egységnek saját lobogójuk volt. E harczászati egységeket pedig, az ezredalakulások óta a *«seregek»* (századok) képezték. Minden századnak meg vala a

maga külön zászlaja, és pedig nálunk a lovas-ságnál (a törököknél a gyalogságnál is) alakra nézve mindig ú. n. *«fecskefarkú»* lobogó, mely alakot a keleti népek nagyon kedveltek. Lévéen pedig minden *«ezer»*-ben (regiment) előbb 12, utóbb 10 *«sereg»*, s magának az ezereknek egy fő- vagyis ezred-zászlaja (nagy, díszes, aranyos zászló) a testőr-századnál; s a mellett 11 (illetőleg utóbb 9) kisebb, század-zászlaja: *ezen utóbbiak mindegyike szánt-szándékkal más-más szín-változatok szerint vala összeállítva*, abból a világos katonai czélből, hogy mikor az ezred ütközetbe megy, kibontakozik, s roham közben a taktikai egységek egymással összekeverednek: a mint az újra egybegyülekezésre, helyresorakozásra felhívó dob-, síp- vagy trombitajel fölhangzik, — legelőször is a zászlótartók állnak fel a körülöttük lévőkkel a kijelölt helyekre, mire aztán minden katona jól ismervén a maga seregének zászlaját: a hol ezt látja fellobogni, odasiet, helyére áll, s így a századok sorakozása zavar nélkül, gyorsan mehet végbe. Az ezredzászló magasabb rúdon állt, s a századzászlók fölött, az arcvonal közepén, az ezredparancsnok előtt lobogott; az ezredbeli katonák természetesen azt is ismervén, — ekként bármily kavarodás esetében is, könnyen föltalálhatta minden harczos a saját ezredét és abban a maga századát.

Mint hogy azonban — kivált nagyobb csatákban — különféle ezredek és csapatok katonái is összevegyülnek a nagy zürzavarban: hogy a visszasorakozás és hadrendbe állás még ekkor is lehető confusió nélkül történhessék, — ezért igyekeztek az összes hadsereg (nemcsak az egyes ezredek), valamennyi század-zászlajának különböző szín-változatot (legalább a csíkozatokban) adni, hogy ezt az illető katonák jól megjegyezzék és meg ne tévedjenek.

Ez ime egyszerű, de szakszerű magyarázata annak, hogy a goroszlai nyert zászlók *«színeiknek összeállítására mind különbözők»*.

Mejjegyezzük, hogy a századzászlók szerinti sorakozási rendszer a török hadseregben még mindig fennáll; ott ugyanis — mint Konstantinápolyban hadi szemléken magunk nem egyszer láttuk, — még a gyalog-ezredek századainak is

megvannak a maguk fecskefarkú, s századonként különböző színű külön zászlaik. Ezeknek vékony nyele végét a zászlótartó menetelés közben a puskacsővébe dugva, tüzelés közben pedig hátbőröndjéhez szíjtartóba fűzve hordja, s a zászló fennlobog.

Menjünk tovább.

II. Az első színnyomatú tábla szélén látható sárga-piros színű, S. R. betűkkel s discszoszorúba foglalt fehér sassal megjelölt igen érdekes lovaszászlót a t. szövegíró úr, e jelzéseket szerintünk tévesen magyarázva, *Rákóczi Zsigmond* zászlójának állítja. Nem tudjuk ugyan: ha jelen volt-e Goroszlónál a nevezett, ekkor már idős főúr? Azonban ennek kikutatása a kérdéses zászló meghatározásához nem is szükséges, — annyira világosak e jelvények. A Rákóczi-ház címere ugyanis hármás bérczből kiemelkedő kerék fölött álló s jobbában görbe kardot villogtató, koronás fejű, jobbra néző *fekete* sas. A goroszlai zászló sasa pedig (minden egyébtől eltekintve), balra néz, és a mi fő: *fehér*. A többi még mind lehetne a címerfestő hibája: de, hogy a képiró *fekete sas* helyett *fehéret* fessen, — az már föl nem tehető. Különben is, jól tudhatja mindenki, hogy a *kőönás fehér sas Lengyelország címere*; a mellette látható S. R. betűk tehát nem Sigismundus Rákóczit: hanem azt jelentik, hogy *Stephanus Rex*; — vagyis nyilván a Goroszlónál csatát veszített Báthory Zsigmond fejedelem nagybátyjának, Báthory István lengyel királynak zászlajával van dolgunk. Mely is talán a Báthory-ház valamely régi udvari csapatáé, alkalmasint Zsigmond lengyel testőrségéé lehetett. Ide mutat a lobogónak nem magyaros (t. i. fecskefarkú), hanem idegenszerű, lengyeles, három-csúcsú alakja is.

III. Végre, a 12. l. a t. közlő a brassai zászlók számából azt kombinálja, hogy *mindenik 20—40 főből álló kis csapat saját külön zászlója alatt küzdött*. Ennyire a dolog mégsem ment, legalább rendes viszonyok közt csata előtt nem; — veszített csaták után, igenis, volt reá akárhány eset. Mint I. alatt említettük, minden magyar lovas-ezred 12, utóbb 10 századból («sereg») áll vala, ugyanennyi számú zászlóval; sőt jelképesen gyakran nevezték magokat a seregeket is egyszerűen «zászlók»-nak. (A «zászlóalj» más fogalom s későbbi összetételű szó.) A 12 sereg mind-

egyike 80 közemberből s a prima planából állt; az utóbbi 10 sereg pedig kerekszám 100 vitézből, — s így az ezer-nek létszáma nem, csak a századoké változott idővel. Kivonuláskor a seregek (mert be kell vala «mustrálniok»), teljes létszámban érkeztek a táborba; vagy, ha az insurgáláskor némi töredék még otthon maradt is: utólag csatlakozott zászlai alá. Hosszú hadjáratokban avagy szerencsétlen végű csaták után természetesen a századok állománya, az elhullások, elfogatások, hazaszéledések következtében sokszor tetemesen lecsökkent; a «zászlók» vagyis seregek katonai létszáma 60, 50, 40-re szállt alá, — a mi azonban Goroszló *előtt* nem képzelhető, mert a hadtest érintetlen volt még. Egyébként is, maga Básta és Istvánffy Báthory Zsigmond hadait Goroszlónál 30,000 emberre teszik. Megengedjük, sőt magunk is úgy tartjuk: *nagyított szám*; hanem viszont az is bizonyos, hogy a Mika Sándor úr által a brassai zászlók számából kiokoskodott «*mintegy 10,000 főnyi*» állítólagos létszám szerfölött alacsonyra van véve. Ugyanis a brassai zászlók és fegyvereseiknek aránya (még ha csakugyan annyira incomplete állottak is *azok* ki), épen nem lehet irányadó az összességre, pl. a sűrűen táborba kelt székely és vármegyei csapatokra nézve. A «fizetett hadak» (zsoldos csapatok) zászlai pedig természetesen, a legteljesebb állományúak valának.

Az igazság tehát, mint rendesen, itt is középütt keresendő, — vagyis Zsigmond fejedelem hadseregét a goroszlai csatában, a Bastáé s Mihály vajdáéval körülbelől egyenlő létszámúnak, kerekszámban szólván: *húszezer embernek* vehetjük. Levéltári speciális kutatások, nem kétljük, körülbelől ezen eredményre fognának vezetni.

THALY KÁLMÁN.

Adalék a Sárkány-rend ismertetéséhez.

(Két rajzzal.)

Sárkány-rendünknek 1408. évben történt alapítása, az alapító levélnek érdemes történetbúvárainktól való közzététele által ismeretes, s most legutóbb Fraknói Vilmos püspök nagyérdemű történészünk vatikáni kutatásainak eredménye által minden kétségen felül helyezettett, s reánk magyarokra nézve különös érdekű, mi-

vel abban nem csupán a középkori vallásos buzgalom s romantikus szellem kinyomatát látjuk, de kiváló politikai fontosságú cselekménynek is tekinthetjük, mely szorosan összefüggött hazánk akkori beléletével.

Világosan kivehető az alapító oklevélből, hogy az első sorban kitűzött cél mellett, mely hazánknak s Európának a mindinkább közeledő török veszélytől való megóvása, a keresztény hitnek terjesztése s az eretnenség kiirtása volt, a rend határozmányai szerződést képeztek Zsigmond király s a magyar oligarchia között, melyek, midőn egyrészt a pápai kedvezést ismét megnyerni akaró, római királyságra vágyó s nem egyrangú uralkodó ház sarjadékával házasságra kelő Zsigmond tervei részére megszerzendők voltak a magyar országnagyok segélyét, kik addig is tüskön-bokron keresztül követték, másrészt ezeknek oltalmat és biztosságot voltak nyújtandók Zsigmond önkénye, könnyelműsége, változandósága s kegyetlensége ellen.

Zsigmond a magyar főpapsággal s országnagyokkal egyetértve alapította a rendet, s az alapszabályok során kötelezte magát, hogy a rend tagjait tiszteletben tartandja, ellenök csak a rendtagok határozata szerint hozhat ítéletet, őket, valamint özvegyeiket s árváikat, úgyszintén az ország bármely rendű s rangú lakóit jogaikban, javaikban megóvandja, az ország közügyeit legalább is öt rendtag tanácsával intézi, sőt még a pogányság elleni hadakozás színhelyét is csak egyetértésükkel határozandja meg. Világos kifejezése és szentesítése ez azon viszonyoknak, mely Zsigmond s országnagyjai között fennállott, s kormányzati rendszerének, melynek folyamán gyakran hozott fontos, az ország beléletébe mélyen benyúló, törvényt pótló intézkedéseket a közrendek hozzájárulása nélkül, csak is a főpapok, országzászlósok s főnemesek tanácsából, mit világosan tanúsítanak 1402. évi pozsonyi végzései, valamint 1405. évi 3-ik decretuma. A Sárkány-rend alapszabályai új garantiákat nyújtottak az országnagyoknak ezen oligarchikus kormányrendszer továbbvitele iránt, és bizonyos tekintetben biztosítékot a közügyeknek is nemzetiebb irányban való fejlesztésére nézve; s tekintve, hogy a rendet a király az ország főméltóságainak hozzájárulásával alapította, sőt a rend határozmányainak fenntartására s esküvel megerősítésére utódait is kötelezte: a Sárkány-rend alapító-levele majdnem alkotmány-szerződés jellegével bír s annak teljes törvényszerűségéhez csakis a közrendek hozzájárulása s az országgyűlési becikkelyezés hiányzott. A Sárkány-rend alapszabályainak ezen oligarchikus színezete magyarázza meg nézetem szerint a rend korai hanyatlását s elenyésztét, melynek be kellett következnie az oligarchia bukásával Mátyás erélyesebb s autokratikusabb országlata

alatt, melyen túl a Sárkány-rend vitézeinek előbbi tekintélyével s fontosságával alig találkozunk.

Mi magyarok tehát teljes joggal magyar rendnek tartjuk s tarthatjuk azt, ámbár a rend célja nemzetközi is volt, s azon körülmény, hogy Zsigmond adományozásából számos kiváló férfiú bírta azt hazánk határain kívül is, bizonyos európai jelleget kölcsönzött annak, mely alatt a rend speciális magyar jellege idők folytán mindinkább elmosódott, úgy hogy a külföldi írók, kik a Sárkány-rendről megemlékeznek, azt egyrészt német alapításának tekintik, bár annak magyarhoni tagjairól tudomást vesznek; mások ismét azon nézetben vannak, hogy a magyarhoni Sárkány-rend mellett, egy hasonló természetű rend Németországban is létezett.

Az e részben felmerült igen ellentétes nézetek zürzavarából a való tényállást kideríteni igen érdekes feladat; legyen szabad e helyütt egy újabbkori kiadványra irányozni történet-tudósaink figyelmét, mely míg egyrészt megerősíti Sárkány-rendünknek 1408-ban történt alapítását, egy másikról is megemlékezik, melyet Zsigmond már mint német császár (római király) 1418-ban alapított volna.

Báró Freyberg-Eisenberg Ernő württembergi allmendingeni földbirtokos, buzgó történetbuvár s heraldikus volt szives figyelmeztetni engem ezen műre s közölni velem annak a Sárkány-rendre vonatkozó tartalmát, egyuttal megküldeni az alább következő, általa lemásolt ábrákat is, következő útbaigazítással.

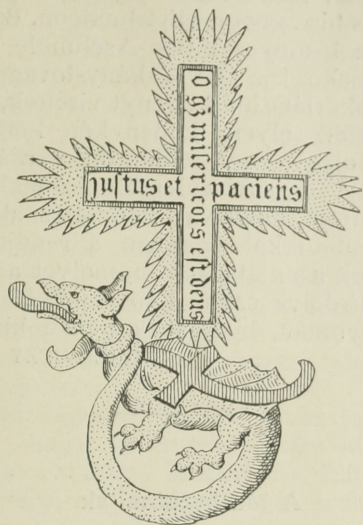
A mű czíme: «Des Conrad Grünenberg Ritters und Bürgers zu Constanz Wappenbuch 1483. Herausgegeben von Dr. R. Graf Stillfried-Alcantara, und Ad. M. Hildebrand. Görlitz 1875.»

«Grünenberg Conrad lovag sokat utazott, számos európai udvarnál fordult meg s Jeruzsálemet is meglátogatta, s azon időben Németország egyik legkiválóbb heraldikusa volt. Művének címlapján négy, s a címlap hátlapján ismét négy rendjelvény ábrája látható, melyek elhelyezése következtében báró Freyberg úgy vélekedik, hogy ezen rendeket Grünenberg lovag maga is bírta. Ezek között találatik, még pedig a címlap hátlapján az I. számú Sárkány-rend ily megjelöléssel «Goldener Drache, Drachenorden 1418 von Kaiser Sigismund gestiftet».

A mű XIX. lapján jobbra Magyarország címere, s mellette balra a II. ábra szerinti Sárkány-rend látható, következő eredeti ismertetéssel: «Der Kung von Ungarn ist och der gesalbten Kung einer, und sind die Würm sei Gesellschaft, so da gezeichnet stan», azaz «A magyarok királya szintén a felkent királyok egyike, s az itt ábrázolt féreg az ő társulatát jelképezi». Mintegy kételkedve jegyzik meg a kiadók ezen rendre nézve: «A sárkányférget, azaz a Sárkány-

rendet szerzőnk (t. i. Grünenberg) a magyar király szövetkezetének tartja».

Az 1408. évi december 12-től, t. i. Sárkányrendünk alapításának napjáról szintén megemlékeznek, de ezt így állítják elő: «1408. december 12-én Zsigmond magyar király Sárkányrend vitézeinek, mint különösen tiszteletreméltó szövetkezet tagjainak, kik őt mint királyt, üldöztet és foglyot sohasem hagyták el, ünnepélyes szabadalmakat ad». Következik a névsor: 1. Dezpoth, 2. Cily. 3. Gara. 4. Stiboricz. 5. Tamasi. 6. Laczk. 7. Marout. 8. Ozora. 9. Zech. 10. Korbavia. 11. Zeechen. 12. Alsaan. 13. Chak. 14. Besseni. 15. Pegh. 16. Nadasd. 17. Perén. Ezen névsor nagyjában egyezik az alapító-levelben foglalttal, azon különbséggel, hogy a Garaiak, Cilleiek, Perényiek és Corbaviaiak közül csak egy-egy tag foglaltatik benne, Lévai Cseh Péter pedig elő nem fordul, ellenben felemlítetik Tamási és Laczkfi, Bessenyei Pál és Pegh pedig mint különböző személyek soroltatnak fel. Feltűnő e névsorban Laczkfi neve, ki a rend alapításakor már nem élt; talán egy másik tagja értetik itt e híres nemzetszegnnek.

Grünenberg címerkönyve szerint tehát, mely 1483-ban jelvényt meg, bizonyára igen fontos kútfőnek tekintendő, a II. ábra mutatná magyarhoni Sárkányrendünk jelvényét, és ez csakugyan megfelel azon leírásnak, melyet az alapító-levelben olvashatunk, úgy hogy annak hitelességében alig lehet kételkednünk.

Ettől úgy a sárkány, valamint az azon látható kereszt alakjára nézve némileg különbözik az I. sz. rendjelvény, a főkülönbség azonban a feliratban áll, mely a mi rendünkön nem látható, s mely így hangzik: «O quam misericors est Deus, iustus et paciens». Ezen rendjelvényre tehát illenék azon leírás, melyet Windeck Eber-

hard, Zsigmond király udvarnoka művéből ismerünk, s mely Freyberg báró szíves közlése szerint így hangzik: «Das was ein lindwurm der hinge an einem Creuze, mit der Dewise: «O quam misericors est Deus, iustus et pius» (az ábrán iustus et paciens) «die vollen Ordensinsignien, Lindwurm und Kreuz verlieh der Kaiser nur an 24 Personen, den Lindwurm (Drachen) ohne

das Kreuz aber in allen Landen. Do worent aber nit mer denn vir und zwanzig die das Kreuze und den Wurm mit Im trugen, In allen Landen er In geben hatte one das Creuze».

Windeck, Bonnan feljegyzései s most Grünenberg címerkönyve tehát valószínűvé teszik azon vélelmet, hogy Zsigmond 1418-ban egy német birodalmi sárkányrendet alapított volna, s merészség volna tőlem, ezen nézet jogosultságát kizártnak állítani; azonban bizonyítottnak még sem tekinthetem, minthogy ezen alapítás tényét oly kétségtelen adatok, mint az 1408-iki alapító-level, nem támogatják, s viszont oly oklevel áll rendelkezésünkre, melynek tartalma fontos bizonyítékot képez arra nézve, hogy Sárkányrend csak egy volt és pedig a magyar, melynek jelvényeit s rendhatározmányait a külföldi tagokra, nevezetesen a némethoniakra nézve Zsigmond talán némileg módosította, de melynek adományozása csakis az 1408-iki oklevel alapján történt.

Ismerjük ugyanis Zsigmondnak Pozsonyban 1429-ben (tehát az állítólagos második alapítás után 11 évvel) kelt oklevelét, melylyel Wytold litván nagyherceget és nejét a Sárkányrend viselőivé avatja fel. Ezen oklevel bevezetésében világosan arra hivatkozik Zsigmond, hogy az általa még «régen, midőn még csak Magyar stb. országai hatalma és nevével uralkodott», hitvesével a királynéval, főpapjaival, zászlósaival és főrendeivel együtt alapított rendbe veszi fel Wytoldot és nejét, mely rend — mint az oklevel további szövegében előadatik — «időjárával máig (1429) számos keresztény király, fejedelem, gróf és nagyhirű nemes által dicsőséggel viseltetett, különös becsben tartatott, s tekin-

télyben növekedve, újra virágzott», miből világos, hogy mindezek a magyar Sárkány-rend vitézei voltak, s fel nem tehető, hogy ha Zsigmond 1418-ban már mint római király egy külön német birodalmi Sárkány-rendet alapított volna, Wytoldot, s az említett külfejedelmeket nem ebbe, hanem épen a magyar rendbe vette volna fel, melynek, mint fentebb említém, sajátlag Magyarország ügyeire vonatkozó politikai céljai voltak. S fel nem tehető, hogy Zsigmond ez ünnepélyes okirat során, amaz állítólagos későbbi alapításáról meg ne emlékezett, s hogy ezen későbbi alapításnak biztos adatait és tényét, a német történetírók, kik a korábbi magyar alapítás tényét tudomásul vették, fel ne jegyezték s fenn nem tartották volna. Ezen 1429-iki okiratban egyébiránt Zsigmond a rendjelvény leírásánál a keresztet is említi, melyről a sárkány csüngött, mely körülmény az eredeti 1408-iki alapító-levéiben ily világos formában kifejezve nincsen, s ezen adat a Grünenberg címerkönyvében XIX. lapon látható II. számú rendjelvény ábrájának hitelességét csak emelheti.

Habár tehát Grünenberg címerkönyve egy másik, a mienktől némiben különböző, s állítólag későbbi alapítású Sárkány-rend jelvényt is tüntet elő, s habár művének kiadói a rend magyar származására nézve kételyeket fejeznek ki: szerény nézetem szerint a II. ábrájú rendjelnek az alapító-levéiben foglalt leírással való meg egyezése, az ahhoz fűzött megjegyzés, s főleg az 1408-iki rendszabadoalmak felemlítése épen nagyban hozzájárul a Sárkány-rend magyar alapításáról s jellegéről eddig is vallott nézeteink megerősítéséhez; s e tekintetben becses adaléknak tekintendő; s én a nélkül, hogy e részben ítéletemnek súlyt követelnék, vagy kizártnak tekinteni merném azt, hogy egy hasonló rend Némethonban talán mégis létezhetett, azon nézetemnek adok kifejezést, hogy az I. ábra szerinti rendjelvény nem egy külön alapítású rendnek, de a magyarországinak némileg átalakított s bővített jelvénye; s nagyon valószínűnek tartom, hogy Zsigmond 1418-ban a konstanci zsinat bevégeztével az azon részt vett fejedelmek és kitünőségeknek a fennforgó fontos és ünnepélyes alkalomból nagyobb számban, s rangjukhoz képest díszesebb kiállításban adományozta a rend jelvényeit, mely alkalommal járulhatott a kereszt disztítéséhez az «O quam misericors est Deus, iustus et pociens» felirat, melyhez az indító okot épen a zsinati tárgyalások és események szolgáltathatták, s a rendnek ez alkalommal való elterjedése adhatott okot az egykorú krónikásoknak azon feltevésre, hogy a rendet Zsigmond ekkor, t. i. 1418-ban alapította volna.

Érdekesnek tartom még felemlíteni báró Freyberg Ernő idézetét Iselin munkájából a rend-

viseletre nézve, a közlő úr azon észrevételével, hogy a nevezett szerző közleményei nem mindig megbízhatók. Iselin Kristóf Jakob tehát (Neuvermehrtes hist. geogr. allg. Lexicon. Basel 1729) hivatkozva bizonyos Favin-Aschmole Gryphius szerzőre, ezeket írja: «A sárkány-lovagok ünnepnapokon skarlátszínű köpenyt viseltek, e mellett (danebe) zöld selyem köpenyén kettős arany lánczot, melyről egy feldöntött sárkány törött szárnyakkal függött különféle színekben. Ezen rend alapítója halálával hanyatlásnak indult».

Ezen adatokkal szemben a rendjelvénynek s viseletnek azon ábrázolása, melyet a «Magyarország s Erdély» című képes műből ismerünk Bonnan nyomán, hitelesnek nem tekinthető.

BERZEVICZY EDMUND.

A Mathucsinaik.

Midőn a Századok múlt évi januári füzetében dr. Wertner Mór «Kemény fia Lőrincz nádor és utódai» című családtörténeti dolgozata megjelent, rég ismertem néhány adatot, mely a nádor utódainak családi nevét meghatározza és leszármazóit — legalább egyik fia után két nemzedékkal előbbre viszi. Most hogy dr. Csánki Dezső ugyancsak a Századok folyó évi márcziusi füzetében a Mathucsinaik családról értekezik a báró Walterskirchen Otto-féle okleveleket ismertetve, szükségesnek látom az érdeklődők figyelmét felhívni ama különben közzé tett adatokra, annyival inkább mivel azok a két értekezés között összekötő kapcsolatot képeznek.

Lőrincz nádornak nemzetségi nevét nem ismerjük, az írók ugyan a Heder genus Hédervári ágából eredetnek mondják, azonban igaza van Wertnernek, hogy az ismert oklevelek ezt nem igazolják. Most már Kézai s utánna a Bécsi képes krónikának azon téves állítása, hogy a Héder nemzetség ősei Volfer és Hedrik Geyza vezér korában jöttek Magyarországra, főleg néhai Botka Tivadar «Chák Máté és kortársai» című akadémiai értekezése által helyre van igazítva. Tudjuk, hogy ezek bejövetele II. Béla király fia Geyza király alatt történt. Geyza királytól Lőrincz nádor koráig egy század folyt le; ezen egész időn át, sőt később is az egyik úgynevezett Németújvári ág leszármazása eléggé tisztázva van, de nincs a másik Hedriktől eredő Hédervári ágé. A régebbi írók nagyon szerettek több előtők ismeretlen származású előkelő egyént a Hédervári családhoz kötni — mint az újabb kutatások több esetben kimutatták — minden alap nélkül. Ezen esetben van az állításnak annyi, legalább eddig közzétett adatok nyomán — csak annyi alapja, hogy Kemény fia Lőrincz nádor

1268. évi pecsétje¹ a Héder nemzetség címerét, a függélyes sávokat tünteti fel.

Lőrincz nádornak két fia volt: Bakó Miklós és Kemén. Miklósnak ismét három fia: Lőrincz, János és Domokos; ezekre vonatkozólag csak dr. Wertner említett cikkére hivatkozom, nem szándékozván az abból ismertekre bővebben kiterjeszkedni. Lőrinczet 1338-ik évben találom utóljára felemlítve Károly király levelében,² melyben elő van adva, hogy a király előtt Visegrádon megjelenvén kinyilatkoztatta, hogy őt Töttös mester elismerte törvényes szomszédjának «Odos» baranyamegyei községe mellett. Neje Kathus (= Kata) az Aba nembeli Nekchei Demeter királyi tárnokmester leánya volt, a ki a Dorosma nembeli Garai István bán leányától Klárától született.³

A pécsi káptalan 1347-ik évben jelenti Lajos királynak, hogy az ő rendeletére Mathachinai Bakou-nak nevezett Miklós fia Lőrincz fiait: Miklóst, Demetert és Kement és ezek kachfalvi jobbágyait Töttös mester részére megidézttette.⁴ Ezen előnévvel említették a három testvér legidősbike Miklós ugyanazon évben még a pécsváradi konvent⁵ és Baranyamegye alispánjának egy levelében.⁶ Negyedik testvérök László 1347-ben még kiskorú lehetett, mert ekkor még nem említették csak később 1365-ben tart ellene vizsgálatot Baranyamegye alispánja, mivel kachfalvi jobbágyaival Benedek «Neguen» nevű birtokáról két «kröt és egy tehenet erőszakkal elhajtatott». Mindezen oklevelekben mint hatalmaskodók szerepelnek; nem esett tehát messze az alma a fájától, hiszen tudjuk, hogy nagyatyjok Bakó Miklós és testvére Kemén baranyai főispán az utolsó Árpád király alatt örökös viszálykodásban voltak a Győr nembeli Óvári Konráddal és fiával Jakabbal.

Ezen adatok kétségtelenné teszik, hogy Lőrincz nádornak Bakó Miklós nevű fia után kis unokái már a Mathuchinai (néhol Machuchinai) előnevet használták rendszeren, melyet aztán nem is hagytak el többé.

Három évtizeddel később 1397-ben Mathuchinai Demeter fia Miklós Baranyamegye alispánja,⁸ 1398-ban már Ferencz nevű testvérel együtt viselik az alispánságot.⁹ 1400 meg már Mathuchynai Ferencz Gyulay Frankkal együtt baranyamegyei alispánok.¹⁰

¹ Kubinyi Ferencz Monumentái I. kötet, I. számú táblája.

² Gr. Zichy-család Okmtára I. köt. 527. szám.

³ Anjoukori Okmt. III. köt. 189. szám.

⁴ Gr. Zichy-család Okmt. II. köt. 204. szám.

⁵ U. o. II. köt. 207. szám.

⁶ U. o. II. köt. 208. szám.

⁷ U. o. III. köt. 191. szám.

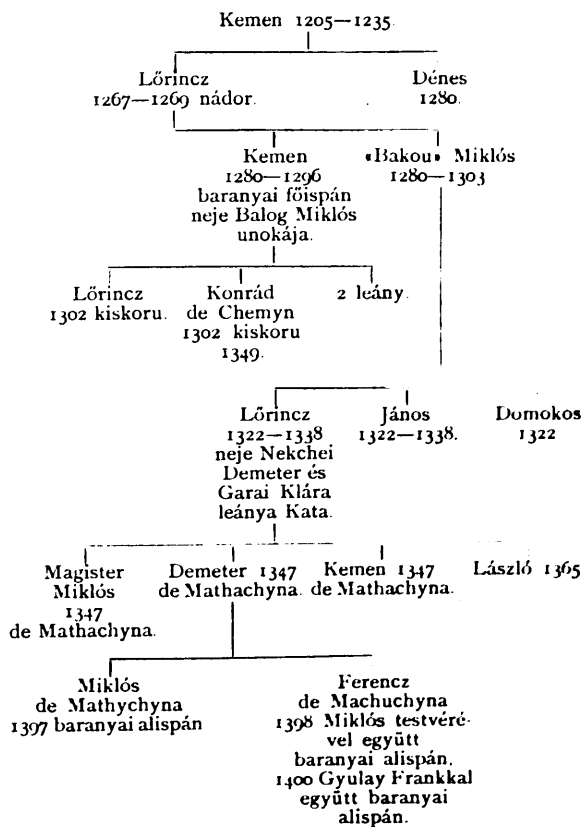
⁸ U. o. V. köt. 38. szám.

⁹ U. o. V. köt. 67. szám.

¹⁰ U. o. V. köt. 144. szám.

A nádor másik fiának Kemén baranyai főispánnak fia Konrád szintén előjön a gróf Zichy codexben két helyen, mit azért is jónak látok felemlíteni, mivel a kötet index-el nincsen ellátva s így könnyebben kikerülhetné a kutató figyelmét. Először Pál országbíró előtt Konrád («magistro Corrado filio Kemyn de Chemyn») Boya és Babocha nevű birtokait Becsei Töttösnek eladja 1340-ben.¹ Ez azért érdekes, mert a «de Chemyn» már az előnév felvételét jelenti, bár sajnos, ezt nem tudjuk, mint a másik ágnál lehető volt, tovább követni. Másodszor a pécsváradi konvent Lajos királynak jelenti, hogy Töttös és fiai s Vesszős részére Konrád mester ellen az ennek emberei által elkövetett hatalmaskodás iránt a vizsgálatot teljesítette 1349-ben.² Ezen okmányban előjön «circa villam magistri Corradi filii Kemyn Wgh vocatam». Tudjuk, hogy Ugh Konrádra anyja Balog Miklós unokájáról szállott s így a személyazonosságához semmi kétség sem fér.

Ezek után a dr. Wertner által közlött nemzedékrendet így egészíthetjük ki, várva a további bővítést:

PUKY ANDOR.

¹ U. o. I. köt. 547. szám.

² U. o. II. köt. 271. szám.

A Vrana család címere.

A Vrana család nem egészen ismeretlen családani munkáinkban. Már Nagy Iván közli címerét a jelen század elején élt Vrana István esztergomi kanonok és a bécsi Pazmaneum igazgatójának pecsétje után.¹ A címerleírás azonban oly ingadozó, hogy midőn azt tőle a Siebmacher Wappenbuchjának magyarországi szerkesztője művébe átvette, nem mulaszthatta el e körülményt megjegyezni.² A Nagy Iván címerrajza valóban több tekintetben hibás. A pajzsban levő madárról, például, nem tudja biztosan: galamb-e az, vagy varjú? E kétkedése onnan is ered, hogy a család tót nevét: *vrana* (mely magyarul *varjut* jelent) tekintve, közel áll a föltevése, hogy a címeradományozó a címerrel mintegy jelezni akarta a család nevét is. E hiedelmet azonban megsemmisíti maga a nemeslevél, melyet II. Lajos királyunk Pozsonyban 1520 okt. 1-én (feria tertia post festum beati Michaelis archangeli) adott *Gelobroki Varju Mihály*-nak.³ Ebben a címer így iratik le:

«Scutum armigerum coloris saphirici addito in medio ejus corvo, aliter tres culmos tritici suis aristas flascntibus conspicuos rostro tenente. Scuto ipsi superne galea incumbit colore argenteo cristis cono extantibus et floribus tortuosis, splendida sagitta cuspidata per medium trajecta.»

E szerint kétségtelen, hogy a kék színű pajzsban levő, csőrében három érett búzakalászt tartó madár: *holló*.

Továbbá a címer egy része, t. i. a nyílall átlótt ezüst sisakot díszítő tollak és tekervényes virágok (folyondárok), hiányzanak mind a Nagy Iván, mind a Siebmacher leírásában. A tollak száma a nemeslevélben nincs ugyan meghatározva, de mint a heraldikai szokásból következtethető s mint egy pár pecséten (így az Orsz. Ltárban levő Neo reg. act. fasc. 1631 No. 35 jelzetű iraton) láttam, rendszerint három volt használatos.

Gelobroki Varju Mihály valóban rászolgált erre, az abban a korban még kiválóbb jelentőségű királyi kegyre. A nemeslevél bevezető sorai őszinte méltánylással szólnak nagy vitézségéről, rettenthetlen bátorságáról, melynek mint ifjú, Mátyás, — mint férfi, Ulászló s még mint öreg ember is Lajos királyok uralkodása idejében — a primis adolescentiæ annis usque ad maturam et jam senilem ætatem — az ország végházainak a hitetlen török elleni védelme-

zéseiben, nem ritkán vére hullásával gyakor jelét adta. Ily szolgálatokért a királyi kegy kiterjedt nem csak ő rá, a már élemedett gyalogsági kapitányra, hanem édes testvéreire; *László*, *Tamás* és *Balázsra* is.

Tovább vizsgálva a nemeslevelet, szemünkbe tűnik a család magyar neve, melyet a felvidéken laktában csak később cserélt fel a tót alakkal, *Vrana*-nak, gyakran *Vranay*-nak nevezvén és írván magát. Feltűnő az előnév is. *Gelobrok* nevű helységet ma nem ismerünk. Hangzásra nézve közel áll hozzá a Trencsén vármegye vágbeszterczei járásában levő *Dolne* (Alsó) és *Horne* (Felső) *Hlboke*. S hogy *Gelobrok* alatt csakugyan *Hlboket* kell értenünk, az iránt kétségtelenné tesz Trencsén vármegye 1613. évi bizonyítványa, mely szerint *Warju aliter Vrana de Hlozsa, olim vero de Gelobrok sive Klobuk* András, György, Mihály, Miklós és István testvérek (az armalis-szerző Mihály fiának Jánosnak a fiai) nemeslevelüket kihirdetették.¹

E bizonyítvány szerint tehát a *hlozsa* előnevet, melyet a család ma is használ, már ekkor fölcserélték a *gelobroki* előnévvel, talán 1607 után, a mely évben Vrana István Petróczy Pál, Márton, Miklós és Dánieltől Hlosán jobbágytelket kapott.²

Átszarmazott a család Nyitra vármegyébe is. Ennek az ágnak a megalapítója valószínűleg *György*, a kit a nyitrai káptalan 1686-ban iktatott be a nyitramegyei vágujhelyi és révfalvi birtokrészekbe.³ A jövevény ember nem valami kedves fogadtatásban részesülhetett új honában, mert még ez évben pörbe kellett szállania Szkupina alias Zsuffa Andrásné Luhaczovszky Annával, a ki Vágujhely piaczn gyalázó kifejezések közt kétségbe vonta nemes voltát; a vármegye azonban példás elégtételt adott, midőn a harcziás némbert 100 frt bírságban elmarasztalta.⁴

Nagy Iván munkája a család genealogiájából is közöl egy töredéket a múlt század negyvenes éveitől kezdve. Nekem sincs módomban a teljes leszármazást föltüntetethetni, csupán néhány régebbi adattal járulhatok hozzá.

A múlt században folyt első nemesi vizsgálat alkalmával (1721) Vrana *Miklós* is felszólítatván igazolásra, a nemeslevéllel s más hitelt érdemlő okmányokkal kimutatta a nemesség-szerző Mihálytól való egyenes leszármazását. E szerint a következő genealogiát nyerjük:

¹ Magy. orsz. családai XII. 272—273. l.

² Szöveg 724 lap. rajz 495. tábla

³ Megvan az Orsz. Ltár helyt. tan. osztályában Trencsén vármegye 1721 febr. 11-ki átiratában.

¹ Orsz. Ltár helyt. tan. osztályában Nobil. cottus Trenchin.

² Esztergomi kptln ltára Capsa 34 fasc. 8 nr. 20.

³ Nyitrai kptln ltára Protoc. Ao 1686—1694.

⁴ Orsz. Ltár. Neo reg. act. fasc. 1611 nr. 12.

Mihály (nemességszerző)

I. János
 I. István¹
 II. János
 II. István
 Miklós

Ezek közül *II. János*ról szólunk egy pár szót, a ki a czoborszentmihályi Czobor család szolgálatában állott s mint ilyen veszi számba hatódmagával 1638 jun 5-én azon holicsi portiókat, a melyek az id. és ifj. Czobor Imre közt létrejött átruházás folytán az utóbbit illeték.² Három év múlva az id. Czobor Imre leányai Anna és Erzsik tekintvén hű szolgálatait, az éleskői jószágukhoz tartozó Szent-Györgyi faluban (Pozsony vm.) másfél házhelyet inscribálnak neki 100 frt értékben.³ Jó, szerző gazda volt, Ocskay Ferencz dubovani pusztáját zálogban bírta s azt csak 1643-ban bocsátotta vissza⁴ s hihetőleg e zálogösszegeből vette meg ugyanakkor 400 frtért Spáczai Imre holicsi házát,⁵ a mely vétel alapján mondhatott ellen Czobor Imre és Bálintnak Sassin és Holics várakba és összes tartozékaikba való beiktatásának, mely jószágokat ők a Bethlen- és Rákóczy-féle mozgalmakban tanusított szolgálataikért, jelesül, hogy Éleskő várát hősileg megvédelmezték, Győ. és Komárom várába 30,000 köböl élést szállítottak és Holics őrségét sajátjokból tartották, 1652 nov. 30-án nyerték III. Ferdinánd királytól.⁶

A fentebbi genealogia, mint látható, tisztán az egyenes leszármazásra szorítkozik, innen van, hogy az 1725-ki nemességvizsgálat alkalmával új névvel, a *Ferencz* és *Pál*éval találkozunk, kik szintén Trencsén vármegye fentebb említett bizonyítványára hivatkoznak.⁷

A családnak volt még egyszer nemességigazolójá pere. Ezt Pozsony vármegye széke előtt 1807-ben indították Varju alias Vrana *Mihály* bajai (Bács vm.), *Ignác*z gutai (Moson vm.), *János* pozsonyi, *Antal* pesti lakosok.⁸ Az armalison kívül bemutatják Pozsony vármegye jegyzőkönyvi kivonatát 1725-ből, melyben Vrana *János* végszerdahelyi lakos nemesnek nevezetik, ennek a Jánosnak nejétől, Vass Juliánától (előbb özv.

¹ Ez hirdette ki 1613-ban András, György, Mihály, Miklós testvéreivel Trencsén vármegyében az armalist.

² Orsz. Ltár Neo reg. act. fasc. 1631 nr. 35.

³ U. o. fasc. 1621 nr. 24.

⁴ U. o. fasc. 534 nr. 14.

⁵ Eszterg. kptln ltára Lib. 16 Ao. 1643 fol. 161.

⁶ Orsz. Ltár fasc. 696 nr. 17.

⁷ Orsz. Ltár Neo reg. act. fasc. 1612 nr. 17.

⁸ E nevek nem fordulnak elő a Nagy Iván közlött táblázaton.

Palkovicsné) három leánya és *György* fia született. Ez a György, a ki korán árvaságra jutván, Komáromba költözött, volt a producensek apja. A további családi összeköttetés kimutatására azonban «ob antiquitatem» képtelenek, mind az által a felség elismerte nemességüket.¹

Vannak még a család olyan tagjairól is adatok, a melyeknek vérségi köteléke egyelőre meg nem állapítható. Ilyen: *Ferencz* holicsi lakos, a ki ellen 1622-ben a miatt folyt vizsgálat, hogy a szakolczai vásárról hazatértében a kocsijára felugrott Domboris János szolgát súlyosan fejbe ütötte;² *Mihály*, ki 1662-ben Trencsén város hites jegyzőjévé választatott;³ *Pál*, ki 1657-ben arról panasolja be giletinczi Ostrosith Miklóst és Mátyást, hogy a Bellusból Hlosába vezető dülő úton fátszállító vasas szekerét az ökrökkel együtt bitangságba vették;⁴ *István* 1719—1727 táján élt, nejétől Lovcsányi Annától egy Katalin nevű leánya született.⁵ A nők közül ismerjük *Zsófiát*, Török Benedeknél, később Labrovics Imrénél, kinek 1686-ban a pozsonyi klariszákkal volt birtokviszálya,⁶ *Klárát*, özv. Szélesy Mártonnét, kinek neve egy 1735-ki meghatalmazáson szerepel.⁷

DR. ILLÉSSY JÁNOS.

Az Iklódi Désy családról.

Az I. Mátyás királyunk idejében gyorsan fölemelkedett, de hamar el is virágzott s a szolnok-dobokamegyei Iklódon birtokos Désy családról érdekes genealogiai följegyzés maradt fenn a Kállay levéltárban. Magán a Désy családon kívül érinti ez még más nevezetes erdélyi családok (Losonczy Bánffy, Dobokay, Nyujtódy) származását is. Tekintve, hogy e genealogia még Désy Péter⁸ legidősebb leányának, Magdolna apácának, életében és így legalább is 1540 táján készült, és szerzője Désy János unokájának íródeákja volt, adatait nyugodtan elfogadhatjuk.

«*Desy János es Desy Peter eg ember gyermeke volt.*»

Iklod volt Iklody Marthone es hyttlensegh alatt vezthy el Iklody Marthon. Annak okaerth hog myvel Mathias kyralra tamad.

¹ Orsz. Ltár 9983/807 htt., 6898.807, 1112.806 canc. sz.

² Orsz. Ltár Neo reg. act. fasc. 1640 nr. 40.

³ Orsz. Ltár. Schrong cs. iratok.

⁴ Orsz. Ltár Neo reg. act. fasc. 488 nr. 34.

⁵ U. o. fasc. 966 nr. 46.

⁶ Eszterg. kptln lt. Caps. 65 fasc. 1 nr. 44.

⁷ U. o. Caps. 65 fasc. 7 nr. 27.

⁸ Désy Péter már 1458-ban Mátyás király szolgálatában állott. Münchener állami ltár, Brand. CCIX. Fasc. 41. nr. 8. Schönherr Gyula úr szives közlése.

Mathias kyral aggya Istwan kowachnak. Ez Istwan kowach volt eg garabanth hadnagy. Desy Janos es Desy Peter az my nemes jozagog nekik volt, aggyak el penzen es Istwan kowachtol uggy vezik meg keth zas arany forinthon Iklo-doth. Desy Janos volt Erdely kamor (*igy*) ispan. Tellyessegwel Erdelybe holmy soh kamorak voltak, mynd ew byrtha Mathias kyral vthan. Desy Peter esmett volt Mathias kyralnak komornyka. Desy Janos hal meg Iklodban. Marad eg leyanya teole. Az azzonyn Desy Janosne meghyen Al-masj Myhalhoz. Ezt meg erthy Desy Peter. Jeo haza Mathias kyraltol. Az azzonth, Desy Janos-neth, rakja ki Iklodbol semy nelkeol. Az azzonyn azt leanth vyzhy el vele. Hog Almasj Mihal el vyehy, vezy es hog az leany anyra fel newe-kedik, aggyak Dobokaj Sallattyanak.

Azzonjom, Annazzonyn, Mogyoray Banffy Lazlone, az leanya volt. Desy Peternek esmett marad harom leanya, eggykett vezj Banffy Istwan, az masykath Nywtody Istwannak az attya Nojtyody Demeter [*mas kéztől alább írva*: Harmadik az apacca asson, mindenyknek neynye, kynek neve Desy Magdalna. Banffy Myhálnak az anyawalj es Nwytyody Estjwanak az anyokalj egy ember germeke, atjawalj Desy Peter lyanj. Ezj apacca il, az toby megholt Banffy Mihal es Njwthody azoktol walok. Gyeneloghiæ finis.

(Eredeti a Kállay levéltárban a XV. századbeli évnélküliek között.)

Dr. KARÁCSONYI JÁNOS.

TÁRCSA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi április 27-én Nagy Imre társ. másodelnök elnökle alatt igazgató választmányi ülést tartott, melyen jelen voltak: Dr. Boncz Ödön, Csergheő Géza, Kammerer Ernő, Komáromy András, Majláth Béla, Nagy Gyula, br. Nyáry Jenő, Dr. Schönherr Gyula, Szent-Ivány Zoltán, Szilágyi Sándor, Szinnyi József, Tagányi Károly vál. tagok, Tóth Árpád pénztárnok és Fejérpataky László titkár.

Az elnök megnyitván az ülést, Dr. Schönherr Gyula vál. tag felolvassa Csoma József vál. tagnak «Az Aba nemzetség címere» című értekezését, mely jelen füzetünkben olvasható.

Ezután Dr. Boncz Ödön vál. tag, mint a pénztár-vizsgáló bizottság eladója felolvasta a bizottság jelentését az 1892. évi számadások, a pénzkezelés és a pénztár állapotának megvizsgálásáról, úgyszintén a titkár által előterjesztett 1893. évi költségvetési előirányzatról. A jelentés egész terjedelmében a következő:

Tisztelt Igazgató-Választmány!

Az Igazgató-Választmány folyó évi jan. hó 26-án tartott üléséből a Heraldikai és Genealogiai Társulat 1892-iki számadásainak megvizsgálására és az 1893-iki költségvetésnek átnézésére kiküldetvén, megbízatásunkban a társulati titkár és pénztáros urak közreműködésével eljártunk s ennek eredményéről a következőkben teszünk jelentést:

Az 1892-iki számadások átvizsgálása céljából mindenekelőtt a pénztári napló-főkönyvet néztük át, és 1892 okt. 1-étől, vagyis azon naptól fogva, mikor Tóth Árpád úr vette át a társulati pénztárnoki teendőket, a napló-könyvnek minden tételét a postai utalvány-szelvényekkel és juxta-ellenlyugtákkal, illetőleg a kiadásoknál a szabályszerűen kiállított szám-

lakkal összehasonlítván, a pénztári napló vezetését rendben találtuk. Ezután egybevetettük a pénztári naplót a tagok törzskönyvével, próbákat tevén, vajjon a befizetett tagdíjak mindkét könyvben egyenlő összegben vezetettek-e be? Végül összegeztük a bevételek és kiadások egyes tételeit, melyek szerint a társulatnak 1892-ben 4158 frt 77 kr. bevétele, 3768 frt 46 kr. kiadása, s így 390 frt 31 kr. pénztári maradványa volt, mely utóbbi összeg az 1893-iki előirányzatba bevételképen átíratott. Ezek után, — a napló-könyv vezetését rendben találván — azt 1892 december 31-ével lezártuk és aláírtuk.

Megvizsgáltuk ezután a törzsvagyon-könyvet, összevetvén azt a naplóban levő vagyon-kimutatásokkal is. Ezek szerint van négy 500 frtos, harmincznégy 200 frtos és huszonkét 100 frtos, összesen tehát 11,000 frt-ról szóló alapítványunk. Ebből tényleg befizetve van már 7,300 frt, kötelezvények által van biztosítva 3,100 frt, a kötelezvény nélküli alapítványok összege pedig 600 frtot tesz ki. Ez utóbbiakra nézve felkérendőnek vélnők az elnökséget hogy az alapítványt tevőket, esetleg azok örököseit kötelező levél kiállítására hívná fel.

Az alapítvány természetével nem bíró összegek 1000 frtot tesznek ki.

Mindezt összevetve a társulatnak törzsvagyon 12,000 frtot tesz ki, melyből eddig tényleg érték-papirokban birt a társulat 8,300 frtot és pedig egy, 100 frt névértékű jelzálog-hitelbank nyeremény-kötvényt, és 8200 frt névértékű 5%-os papírjárdéki kötvényeket. Ez utóbbiak időközben, az igazgató-választmány folyó év január hó 26-án tartott ülésének határozata alapján koronajárdék-kötvényekkel cseréltettek fel olykép, hogy az Osztrák-Magyar-Bank a 8200 frt névértékű 5% papírjárdék-kötvényeket à 102¹/₂ frtjával eladván, a befolyt 8405 frton à 94¹/₂ frt számítva, 17,700 korona (vagyis 8850 frt) névértékű koronajárdék-kötvényeket vásárolt, a fenmaradt 41 frt 75 kr. készpénz pedig a nevezett banknál a társulat

rendelkezésre áll. Jelenleg tehát a társulat már befizetett törzsvagyona 8950 frt névértékű kötvényekből áll, melyek az Osztrák-Magyar-Banknál letétképen őriztetnek, miként azt a társ. pénztáros a felmutatott két rendbeli, 23069. és 23068. számú letéti jegyekkel igazolta.

A már említett 41 frt 75 krnyi készpénz-maradványnak hováfordítására nézve javaslatunk az, hogy ezen összeg a társulat 1893-iki bevételeiből egészítsék ki olykép, hogy azon még egy, 100 koronás névértékű koronajáradék legyen vásárolható, mely — miként már korábban előfordult hasonló esetekben történt — a társulati alaptökéhez, mint alapítvány természetével nem bíró törzsvagyon volna hozzácsatolandó.

Átvizsgáljuk továbbá a nemzeti zsebkönyvről vezetett külön napló-könyvet, melyet 563 frt 41 kr. bevétellel, 549 frt 35 kr. kiadással és 14 frt 06 kr. pénz-maradvánnyal helyesnek találtunk és lezártunk.

Végül a kézi pénztárt vettük vizsgálat alá a folyó márcz. hó 1-ig vezetett számadások alapján, melyek szerint abban 563 frt 41 kr. készpénznek kellett lennie. Ezt az összeget, és pedig 300 frtot egy, 95331/c. számú P. H. E. takarékpénztári könyvecskében, 30 frtnyi előleg nyugtákbán és 233 frt 41 krnyi készpénzben hiány nélkül megtaláltuk.

Ezek után javaslatunk az, hogy az Igazgató-Választmány a társulati pénztáros úrnak az 1892. évre a felmentvényt, a szokásos fentartással, megadni sziveskedjék.

A társulati tagok törzskönyvének áttekintésekor föltűnik az a körülmény, hogy egyes tagok lapján az 1892. évre, sőt már a f. évre is megtörtént tagdíj-fizetések jegyeztettek be, dacára annak, hogy korábbi évekről az illetők még hátrálékosakul vannak kimutatva. Ennek azt a magyarázatát kaptuk, hogy ezek a hátrálékok kimutatott összegek, miként egyes felszólalások bizonyítják, nagyobb részt tényleg befizetve lettek ugyan, de a korábbi társ. pénztáros által a legutóbbi években, jóhiszemű tévedésből, hibásan könyveltettek el. Mivel mégis kívánatos, hogy a tagok könyvében levő hibás adatok kiigazítottassanak, s ez a kiigazítás most könnyebben lesz végrehajtható, mint utóbb, javaslatunk oda irányul, hogy

1. a tisztelt Választmány határozná el a tagok könyvében levő eddigi adatok kiigazítását olykép, mi szerint azok a fizetések, melyek a korábbi évek pénztári naplóiban bevezetve vannak, pótlólag a tagok könyvébe is bevezetessenek, a pénztári naplóban bevételképen fel nem jegyzett s így hátrálék gyanánt tekintendő tagdíjak befizetésére, vagy, ha az megtörtént volna, ennek igazolására pedig az illetők udvarias formában felszólítottassanak, a mennyiben pedig ez a felszólítás eredménytelen lenne, az ig. választmányhoz a hátrálékos összegek behajtása, esetleg a nyilvánartásból való törlése iránt javaslat tétessék.

2. Jövőre nézve pedig mondassék ki, hogy a tagok által befizetett tagdíj mindenkor azon legkorábbi év tagdíja gyanánt vétessék át és vezetessék be, a melylyel az illető tag még hátrálékban van. A mennyiben tehát az illető tagnak kifejezett szándéka az lesz, hogy az általa lefizetett összeg utóbbi évek tagdíja gyanánt vétessék át, ezen választm. határozatról, netán már teljesített tagsági kötelezettségeinek igazolhatása végett is, a társ. titkárság által azonnal értesítendő.

Az 1892-iki költségvetési előirányzatot összehasonlítva a tényleges kiadásokkal, a következő tételeknél találtunk lényegesebb eltéréseket:

A «Bevételeknél» kisebb összeg folyt be az alapító kamatok címén 25 frttal, a pártoló tagdíjak címén 140 frttal és az évdíjak címén 159 frttal, mind a mellett az összes bevételek az előirányzott 4127 frt 87 krnál 30 frt 90 krral többet tettek ki.

A «Kiadásoknál» a lényegesebb eltérések a következők: Irói tiszteletdíjak és szerkesztés címén az előirányzott 750 frtnál kevesebb, csakis 060 frt 80 kr. adatott ugyan ki rendes kiadás gyanánt, egyúttal azonban e címén 200 frtnyi kivételes kiadás is merült fel, mely összeg a t. igazg. választmány m. é. szept. 29-én tartott ülésén hozott határozatához képest a Turul tíz éves tárgymutatójának szerkesztési költségeire, előlegül adatott ki. Ezen kivételes költség tette szükségessé azt, hogy a nemzeti zsebkönyv alapja javára előirányozva volt 200 frt e célra ki ne adassék. A Turul nyomdai költségeire az elmúlt évben 257 frt 67 krral kevesebb utalványoztatott ki, mint a mennyi erre a célra előirányozva volt. Ez azon körülményben találja magyarázatát, hogy a Franklin-Társulat eddig csakis 3 füzetről terjesztette be számláját, s így a 4. füzet költsége még kiegyenlíthető nem volt. A színnyomatok költségére az előirányzott összegnél 50 frttal több adatott ugyan ki, ezen nagyobb kiadások folytán azonban már a folyó évben megjelenendő képes mellékleteknek fele is megszerzve lett. Végül még egy előirányzatlan kiadásról kell jelentést tennünk, a tőkésítés címén kiadott 310 frt 65 krról, melynek azonban a bevételek között, befizetett alapítványok címén 300 frt rendkívüli bevétel felel meg, s így a tényleges több költség csakis 10 frt 65 krt tesz ki, a mi az értékpapírok vételárának kiegészítésére szolgált.

Összegezve a kiadásokat, előirányozva lett 3780 frt és tényleg kiadott 3768 frt 46 kr, tehát 11 frt 54 krral kevesebb, miként ez már fentebb jelezve lett.

A felsoroltak alapján jelenthetjük tehát, hogy azokat az eltéréseket, melyek az 1892-iki előirányzat és a tényleges eredmény között mutatkoznak, részben csekélyeknek, részben teljesen megokoltaknak, egészben pedig a társulat vagyoni állapotához alkalmazotaknak találtuk.

Áttérve ezek után az 1893-iki költségvetési előirányzatra, a mutatkozó nagyobb eltéréseket a következőkben jelezzük:

A «Bevételeknél» csakis azt kell megemlítenünk, hogy értékpapírok kamatja gyanánt 56 frttal kevesebb összeg van felvéve, mely különbség a conversióművelet által támadt.

A «Kiadásoknál» nyomdai költségekre, melyekre tavál csakis 1042 frt 33 kr. adatott ki, jóval többet, 1400 frtot kellett felvenni abból az okból, mert a Franklin-Társulat kellő időben számláját be nem nyújtván, 1892-ben a Turul négy füzetéből csakis 3 füzet lett kifizetve, s így kivételesen 1893-ban nem 4 de 5 füzetnek költségét kellend kiegyenlíteni. Viszont színnyomatok költségére 270 frttal kevesebb volt felvehető azon, már jelzett okból, hogy a már meglevő készlet folytán a Turul idei évfolyamára csakis 2 új színnyomatot kell még készíttetni. Új tételekül szerepelnek: A Turul név- és tárgymutatójának kiadására (melyet a tisztelt Ig. Választmány határozott el) felvett

300 frt, továbbá a kisebb póstaí, bélyeg stb. költségekre előirányzott 20 frtnyi pénztárnoki átalány, mely utóbbinak megadását az ügykezelés egyszerűsítése érdekében szükségesnek véljük.

Ezek után a társulatnak 1/10 alatt mellékelt 1893-iki költségelőirányzatát, mely 3898 forint 31kr. bevételt, 3766 frt kiadást s így 132 frt 31 kr. pénz-maradványt mutat fel, helyesnek és reálisnak tartván, annak elfogadását javasoljuk.

A tisztelt Igazgató-Választmánynak
Budapesten, 1893. ápril hó 20-án,
készséges szolgálai

Szimyei József,
számv. b. tag.

Boncz Ödön,
számv. b. tag.

Nagy Gyula,
számv. b. tag.

A pénztárvizsgáló bizottság jelentése alapján az ig.-választmány a társaság pénztárnokának a felmentést — a szokásos fenntartással — az 1892. évi számadásokra nézve megadta és egyúttal a számvizsgáló bizottságnak fáradságos és alapos munkájáért köszönetét és elismerését jegyzőkönyvileg fejezte ki. A bizottság által tett indítványok és javaslatok mind elfogadottnak, határozattá emeltettek.

A titkár előterjesztése és a számvizsgáló bizottság ajánlata alapján a társaság 1893. évi költségvetése a következőképp állapított meg:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság költségvetése az 1893. évrre.

Bevétel.

1. Pénztári maradvány az 1892. évről ...	390 frt 31 kr.
2. Értékpapírok kamatai (17,700 kor. = 8850 frt koronajáradék, és 100 frt jelzálog-hitelbanki nyer. kötvény után) 4%...	358 " — "
3. Alapítványok kamata (3800 frtnyi összeg után, és pedig 3100 frt kötelezvényekben, 700 frt azok nélkül) 5%	190 " — "
4. 188 pártoló tag után az 1892. év eredményéhez képest	1700 " — "
5. 275 évdíjas tag után várható összeg	1135 " — "
6. A Turul egyes füzeteinek eladásából	25 " — "
7. A Turul tárgy- és névmutatója után várható bevétel ...	100 " — "
Összes bevételek...	3898 frt 31 kr.

Kiadás.

1. Személyi járandóságok (titkár 300, jegyző 200, pénztárnok 200 frt) ...	700 frt — kr.
2. Írói tiszteletdíjak és szerkesztés (24 iv után à 29 frt) ...	696 " — "
3. Nyomdai költség ...	1400 " — "
4. Színyomatok készítése ...	130 " — "
5. Metszetek, rajzok, zinkographiák ...	200 " — "
Átvitel ...	3126 frt — kr.

Áthozatal 3126 frt — kr.

6. Expedíció költségei, utánvétellel való szétküldés ...	50 frt — kr.
7. Irodai átalány (titkárnak 40 frt, pénztárnoknak 20 frt) ...	60 " — "
8. Társulati szolgál díjazása ...	60 " — "
9. Pénzbeszedési díjak, újévi ajándékok, másolások stb. ...	120 " — "
10. A Turul tárgy- és névmutatójának kiadása ...	300 " — "
11. A Nemzeti Zsebkönyv tartozásainak törlesztése ...	50 " — "
Összesen ...	3766 frt — kr.
Előirányzott maradvány	132 " 31 "

Ezek után a titkár bejelenté a következő tagajánlásokat. Alapító tagokul 100—100 frtnyi alapítvánnyal: Gr. *Teleki Géza* val. b. titk. tan. Budapesten (aj. Dr. Schönherr Gyula), *Komlóssy Arthur* ügyvéd Debreczenben (aj. Széll Farkas). Pártoló tagokul: *Inkey László* cs. és kir. kamarás Budapesten, *Vécsey Béla*, Nagy-Becskereken (aj. Szent-Ivány Zoltán). Évdíjas tagokul: *Beőjthe Ödön* lelkész Erdő-Csinádon (aj. Pogány Károly), özv. négyesi *Szepessy Andrásné* Miskolczon (aj. n. Szepessy Béla), *Osváth Ferencz*, *Simonffy Imre* kir. tan., *Zöld Mihály*, *Vecsey Imre*, *Szilágyi Károly*, Dr. *Balkányi Miklós*, Dr. *Tüdős János*, *Miskolczy Jenő*, mind Debreczenben, (valamennyit ajánlja Széll Farkas), *Barlanghy Árpád* Temesvárott (aj. a titkár), bilkei *Gorzó Nándor* Gyomán, bilkei *Lipcsy Mór* Szolnokon, dolhai és petrovai *Petrovay János* Fényes-Litkén, dolhai és petrovai *Fetrovay Gyula* Déván, dolhai és petrovai *Petrovay László* Lugoson (aj. Petrovay György), butkai *Wiczmándy Ödön* Butkán (aj. Csergheő Géza). Az ajánlottak a társaság tagjaivá választottak.

A pénztárnoknak előterjesztett kimutatása a következő adatokat tartalmazza:

Bevétel volt 1893 jan. 1-től apr. 26-ig	1418 frt 41 kr.
Kiadás " " " " " "	882 " 53 "
Készpénz...	535 " 88 "

Vagyonállás.

Értékpapírok névleges értékben (17,700 kor. = 8850 forint koronajáradék, 100 frt nyer. kölcs. kötvény) ...	8950 frt — kr.
Kötelezvényekkel biztosított alapítványok ...	3100 " — "
Kötelezvény nélküli alapítványok ...	750 " — "
Készpénz ...	535 " 88 "
Összes vagyon ...	13335 frt 88 kr.

A pénztári jelentés ideiglenesen tudomásul vétetvén, ezzel kapcsolatban határozottatott, hogy *Komlóssy*

Arthur, Br. *Nyáry Jenő* alapító tagok 100—100 frtnyi befizetett alapítványán, *Pettő Béla* alapító tag befizetett 50 frtnyi félalapítványán, úgyszintén az alapítke convertálásából fennmaradt 41 frt 75 krnyi összesen 600 kor. névleges értékű korona-járadék kötvény vásároltassék és ez az osztr.-magyar bank budapesti főintézeténél elhelyezett alaptőkéhez csatoltassék.

A titkár ezután bemutatta a Turul tíz éves folyamához készített tárgy- és névmutató teljesen kész példányát, jelentve, hogy az rövid idő múltán szét fog küldetni. A választmány a bejelentést örvedetesen tudomásul vette, és a szerkesztőnek hátrálékos tiszteletdíját utalványozta.

Az ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Dr. *Boncz Ödön* és *Kammerer Ernő* vál. tagok kéretvén meg, az ülés véget ért.

SAKIRODALOM.

A Turul tárgy- és névmutatója. A Turul 1883—1892. évi tíz-éves folyamához készült tartalomjegyzék, betűrendes tárgy- és névmutató Dr. *Borovszky Samu* szerkesztésében 107 lapnyi terjedelemben kikerült a sajtó alól. Főlöleslegesnek tartjuk kiemelni, mily hasznos sőt nélkülözhetetlen segédeszközt nyújtott választmányunk a kitünő pontossággal és szakavatottsággal szerkesztett füzetben mindazoknak, kik heraldikai és genealogiai kutatásokkal foglalkoznak és mennyire megkönnyítette ez által a folyóiratunkban eddig megjelent becses anyag áttekintését és használatát. Meg vagyunk győződve, hogy t. tagtársaink a választmány e feltevését tömeges megrendeléseikkel igazolni fogják s hogy nem lesz tagtársaink és a Turul évfolyamainak birtokosai közt olyan, ki a folyóirathoz szükséges kulcsot meg ne szerezné.

A Tárgy- és Névmutató ismertetésül közöljük a szerkesztő előszavát, mely a következő:

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya könnyebben hozzáférhetővé óhajtván tenni a folyóiratában közzétett becses történeti adatokat, elhatározta, hogy a Turul 1883—1892-iki évfolyamaihoz külön tartalomjegyzéket és betűrendes név- és tárgymutatót készített, s annak szerkesztésével alólírottat bízta meg.

A Tartalomjegyzék feltünteti a folyóirat tíz évfolyamában megjelent összes dolgozatokat, előbb a szerzők (illetőleg, ha a cikkek névtelenül jelentek meg, azok) betűrendes sora szerint, azután az egyes tudományszakok szerint csoportosítva. Az ábrák lajstromát is czélszerűbbnek látszott alphabetikus rendben összeállítani, hogy ekként a keresett címer vagy pecsét rögtön megtalálható legyen.

A betűrendes tárgy- és névmutató lehetőleg felölelni igyekszik a tíz évfolyam hasábjain előforduló

összes neveket és fogalmakat, melyek a szakembert érdeklík. A személy- és helynevek mellé mindenütt oda tettem az évszámot is, a hol ez a szövegből ki-vehető volt. Az egyes családokról szóló közleményekben előforduló keresztnveket, hogy az amúgy is elég terjedelmessé vált névmutató még egyszer akkorára ne növekedjék, külön nem soroltam fel; meg kellett elégednem azzal, hogy a keresztnévvel említett családtagokat egyszerűen az illető család gyűjtőneve alá foglaljam. Hasonlóképp helykimelés szempontjából, nem lehetett a Tagányi Károly- és másoktól közlött nemesi oklevelek jegyzékében betűrendes sorban előforduló neveket a névmutatóba újra beigtatni; ezeket csak gyűjtőcímkök szerint említettem meg, s hogy minél könnyebben feltalálhatók legyenek, négy mutatózó alatt is fölvettem őket. Így az orsz. levéltárban található nemesi oklevelek jegyzéke névsorunkban előfordul a *Betűrendes, Nemesi oklevelek, Országos levéltár* és *Tagányi Károly* szók alatt.

A dolgozótársak egymástól eltérő orthographiáját úgy egyeztettem össze, hogy különösen a családnevek leírásában, a legszokottabb formához tartottam magam.

Budapest, 1893. április 16.

Borovszky Samu.

A Tárgy- és Névmutató ára tagtársaink részére 1 frt 50 kr. (bolti ára 2 frt). Megrendelések a társaság titkári hivatalához (Budapest, N. Múzeum) intézendők. Az összeg előzetes beküldése mellett a füzet *bérmentesen*, egyszerű megrendelésre pedig *postai utánvétellel* küldetik meg.

Az osztrák-magyar monarchia címertára címmel nagyobb heraldikai munkát fejezett be *Altenburger Gusztáv* tagtársunk, kinek heraldikai képzettsége régóta előnyösen ismeretes olvasóink közt. A nagyszabásu műnek a magyar birodalommal foglalkozó részét a szerző bemutatta társulatunk múlt évi őszi vál. gyűlésén és alkalmat nyújtott meggyőződhettünk annak kiváló tudományos értékéről. Most vesszük az egész munka előrajzát, s tájékozásul jónak látjuk azt egész terjedelmében lenyomatni:

I. Az osztrák állam területe. — a) Ausztria. 1. Az osztrák hercegek címerei 1141—1453. 2. Az Ausztria főhercegség címerei a Habsburg-házból való római-német császárok alatt 1453—1804. 3. A habsburg-házi uralkodóknak, mint a római-német birodalom császárainak, Magyar- és Csehország királyainak és Ausztriai főhercegeinek címerei 1438—1804. 4. Az osztrák kerület országainak, mint a római-német császárság részeinek, címerei 1512—1806. 5. Az osztrák császárság birodalmi címere 1804—1867. 6. Ausztria német örökös tartományainak címerei. 7. Ausztria német örökös tartományai városainak címerei. *b) Csehország.* 1. Csehország királyainak címerei 1526-ig. 2. A cseh királyság birodalmi címere, a habsburg-házi királyok alatt. 3. A cseh korona alá tartozó országok címerei.

4. Csehország tartományai városainak címerei. *c)* Az illyr ország-csoport. 1. Az illyr tartományok címerei. 2. Az illyr tartományok városainak címerei. *d)* A lengyel tartományok. 1. A lengyel tartományok egyesített címere, Lengyelország felosztásától a jelenkorig. 2. A lengyel tartományok országos címerei. 3. A lengyel területek városainak címerei. *e)* Ausztriának hajdani országai, illetve az országok címerei, a melyek egykor a Habsburg-ház birtokaihoz tartoztak.

II. A Magyar birodalom. — a) Magyarország.

1. Magyarország országos címere, korszaki és történelmi fejlődése szerint, III. Béla király idejétől a jelenkorig. 2. Magyarország királyainak és kormányzóinak családi címerei. 3. A Magyar királyság birodalmi címere, 1406-tól a jelenkorig. 4. A magyarországi megyék és szab. területek címerei. 5. Magyarország városainak címerei. *b)* A királyhágóntúli országrész vagy a hajdani Erdély-fejedelemség. 1. Az erdélyi fejedelmek címerei 1538—1711. 2. A Habsburg-házból való erdélyi fejedelmek címerei 1690—1765. 3. Erdély országos címere és a fejedelemség három nemzetségének címerei. 4. Erdélyországi megyék és székek címerei. 5. A királyhágóntúli országrész városainak címerei. *c)* A társországok vagy a Dráván túl fekvő részek. 1. Dalmácia királyság országos címere, s területeinek és városainak címerei. 2. Horvát-Szlavon királyság országos címere, megyei és városainak címerei. *d)* A birodalom hajdani tartományai. A magyar szent koronához tartozott országok címerei.

III. A megszállott tartományok. — 1. Bosznia és Herzegovina címerei. 2. A megszállott terület városainak címerei.

A munkáról társulatunk Tagányi Károly ig. vál. tag véleményes jelentése alapján már eddig is kimondta, hogy annak kiadását úgy a szaktudomány, mint a gyakorlati használat szempontjából kívánatosnak tartja. Ezuttal sem tehetünk egyebet, mint hogy megújítjuk e véleményünket s ismételten felhívjuk tagtársaink figyelmét e sokáig nélkülözött szakmunkára, melynek kiadása első sorban az ő pártfogásuktól van függővé téve

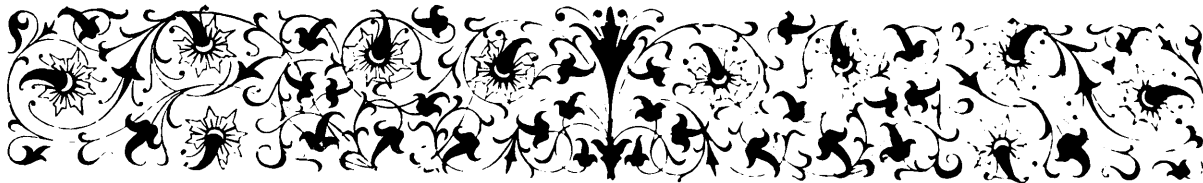
Károlyi Ferencz gróf és kora 1705—1758.
A grófi nemzetség levéltárának adatai alapján írta *Éble Gábor*. Károlyi Ferencz gróf, Károlyi Sándor harmadik fia, a jeles tábornok, kiváló alakja volt a XVIII. század főúri köreinek. Harmincz éves korában atyja huszárezredét vezényelte a rajnai hadjáratban; 1737. a törökök ellen harczolt, 1739. vezér őrnagy lett. 1741. az osztrák örökösödési háborúban a magyar nemesi fölkelés élén harczolt Mária Terézia trónjának védelmében. 1745. lovassági tábornokká, majd a hétszemélyes tábla bírájává nevezetett ki. Meghalt 1758. augusztus 14-én. Ez nagy vonásokban élet-

pályája; a részletek mostanig kevésbé voltak ismeretesek. Ez életpályá most ügyes és avatott történetíróra talált Éble Gábor személyében, a ki mint a grófi család levéltárának régi buvára, a nagy történelmi anyag teljes uralmával foghatott hozzá feladatához. Művének első kötete az 1741. év történeteig terjed, tehát Károlyit főleg mint katonát, pályafutásának első felében mutatja meg. Elbeszéléséhez a XVIII. század első felének e mozgalmas korszaka, a kurucz világtól Mária Terézia megkoronázásáig, nyújt érdekes hátteret, s a módszer, melylyel Éble hősenek élettrajzát e keretbe beilleszti, munkáját mint korrajzot is becsestellé teszi. Értéke azonban nem annyira ebben, mint inkább a levéltári adatok legapróbb részleteinek gondos felhasználásában rejlik; e szempontból a munka mintegy kiegészíti a Károlyi-oklevéltárat, melynek kötetei még nem jutottak el a XVIII. századig. A könyvben genealogiai vonatkozások is vannak, s érdekes adatokat találunk benne a grófság és grófi címer elnyeréséről is. A díszes kiállítású kötet a szerző kiadásában jelent meg; kapható Horvánszky Viktor akad. könyvtáránál és minden nagyobb könyvkereskedésben.

FELHÍVÁS.

Szent-Ivány Zoltán ig. vál. tagtársunk (Budapest, Andrassy út 79.), ki családja és az azzal rokon nemesi családok történetéhez hosszabb idő óta gyűjti az adatokat, azok kiegészítése céljából a következő egyének származása, atyjuk s anyjuk felől kér e folyóirat olvasóitól szíves felvilágosítást:

1. Adamóczi Ambró Borbála, Hunyady Miklósné.
2. Bossányi Flóra, Paksi Sipeky Imréné.
3. Ebeczky Mária, Paksi Sipeky Lászlóné.
4. Füssy Zsófia, Nándori Bene Jánosné. (Férje 1654—56. nógrádi alispán volt.)
5. Kerekes Éva, Osztroviczai Sándor Mihályné.
6. Kőszeghy Julia, Szlavniczai Sándor Adalbertné. (Férje 1723. nyitrai alispán.)
7. Lippay Borbála, Báró Balassa Imréné.
8. Májthényi Klára, Sirchich Gáspárné. (1600 körül élt.)
9. Mitter Mária Erzsébet, De Adda Bernáth Jakabné, később Paksi Sipeky Lászlóné.
10. Nyáry Krisztina, Sirchich Gáspárné. (1670 körül.)
11. Okolicsányi Iona, Okolicsányi Lászlóné. (1680 körül.)
12. Okolicsányi Róza, Korossy Ferenczné.
13. Pottornyay Erzsébet, Pongrácz Andrásné. (1600 körül.)
14. Báró Rottal Katalin, Szlavniczai Sándor Ferenczné.
15. Simonchich Horváth Zsuzsanna, Hunyady Mihályné.
16. Stansith Horváth Mária, Okolicsányi Lászlóné.
17. Iklódi Szluha Katalin, Szlavniczai Sándor Gáspárné.
18. Thuránszky Zsófia, Okolicsányi Jánosné. (Férje 1715. árvai uradalmi praefectus volt.)

A GRÓF CSÁKYAK ÉS BECSKYEK ŐSEI.

A «kezdetben állj ellent»-féle elvet tartván, szükségesnek látom, hogy felszólaljak azon hibás vélemény ellen, mely két régi és nagy családunk származására és rokonságára nézve éppen mostanában kezd lábrakapni.

Már Nagy Iván úgy tünteti föl a dolgot a Csákyokról szóló, különben becses és jórészt okleveleken alapuló cikkében, mintha az első, országos hírnévre szerttévő Csákyoknak: I. Miklós-nak, a vajdának, testvére II. István, III. Istvánnak és Bekynek jelzett fiakat hagyott volna maga után s ezeket valamint Bekynek gyermekeit a Csákyakhoz sorozza.¹

A Sváby Frigyes-től közlött, s az első ízekre nézve még a mult században készített családfa² már tovább megy és határozottan I. Miklós vajda, I. István nevű testvéreinek unokáit mondja a tasnád-szántai Becsky-család őseinek.

Megkísértem e tévedés eloszlátását, és hogy okoskodásom annál világosabb legyen, haladjunk nyomról-nyomra.

Ismeretes történettudósaink előtt, hogy Csáky Miklós, temesi főispán, a későbbi vajda és testvérei György meg István 1401. jan. 18-án kapták a temesmegyei Csák (ma Csákova) várost.³ Birták ugyan már 1395 előtt is pár évig, de ekkor cserébe odaadták Adorján váráért⁴ s csak 1401-ben szerezték meg állandó jószágukul.

Világos tehát, hogy e család tagjai a Csáky nevet előbb nem viselhették.

S valóban azon oklevélben, melylyel ugyan-ezen Miklós és György a ma előnevet adó Keres-szeget (és nem Keresztszeget) öt évvel előbb, 1396-ban, megkapják, «magister Nicolaus, comes Themesiensis et Georgius filii videlicet magistri Stephani *de Zydo*» néven fordulnak elő.¹

Hogy ezen «Zydo» mai irással Zsidó helység, melyről a két országos hírnévre vergődött testvér, továbbá atyjuk és Péter nevű testvérük 1401 előtt neveztetek, hol s merre esett? általában ismeretes ugyan, de még ha volna is kétség, eloszlátja azt egy 1389-iki oklevél, a mely szerint: «Stephanus filius Ladislai, Nicolaus, Petrus et Georgius filii ipsius Stephani de Zydo» a nézsai és csövi (ma csövári) nemesekkel perelnek.² Kitűnik ebből, hogy csakis a pestmegyei Zsidó helységről nevezhették őket «de Zydo» — jómagyarsággal Zsidayaknak.

De még más neveket is viseltek a gr. Csáky család ősei.

1405. okt. 8-án a váci káptalan Miklós vajda testvérét: «magister Georgius filius Stephani de *Macha* pridem comes Siculorum»-nak nevezi. Nevezték tehát e család őseit Mácsayaknak is, még pedig, mint a váci káptalan itt említett levele mutatja a szintén pestmegyei,

¹ Magyarország családai III. 71. 86. ll.

² Turul 1891. 36.

³ Fejér. Cod. Dip. X IV. 69.

⁴ Csáky levéltár Lőcsén fasc. 10. no. 11.

Turul. 1893. III.

¹ U. o. X 2. 349.

² Becsky-levéltár a nemzeti múzeumban. Az e levéltárból idézett levelek mindig az illető évszámok alatt lehetők föl.

Zsidó mellett eső Mácsáról.¹ Másról, mint Csáky Györgyről itt szó sem lehet.² Ezzel teljesen egybe vág a váci káptalan 1379-iki oklevele, a melyben már György székely ispán atyja nagybátyja és két testvére: «magistri Stephanus et Ladislaus filii Ladislai de Macha necnon Nicolaus et Petrus filii ipsius Stephani»-nak vagyis Mácsayaknak neveztetnek.³

Ha azonban nem a váci káptalan beszél, hanem a szatmármegyei tisztikar vagy a leleszi konvent és a váradi káptalan, akkor ugyanazon «Stephanus et Ladislaus filii Ladislai» folytonosan «de Pelyske», «de Pyliske» olykor «de Pyriske» néven neveztetnek a szatmármegyei Peleske helységről. Így pl. 1369-ben «Stephanus et Ladislaus filii Ladislai de Piliske» a Zajtayakkal (de Zahta) perelnek⁴; 1370-ben pedig «Stephanus et Ladislaus filii Ladislai de Peleske» a Zajtayakkal és Atyayakkal kibékülnek.⁵ Nem lehet tehát kétség benne, hogy a szatmármegyei Peleskéről van szó. De épp oly bizonyos az is, hogy e Peleskeyek ugyanazok a Zsiday és Mácsay néven emlegetettekkel és így a gróf Csáky család ősei. Ott van pl. egy 1382-iki, a szatmári főispántól kiállított oklevél, a melyben Zsiday Tamás tiltakozik «contra Stephanum filium Ladislai de Peleske et filium suum Petrum», a miért őt saját házában megtámadták.⁶ Már pedig ez a keresztesi uradalomról szóló adománylevéllel, a melyben Miklós erdélyi vajdának atyja Istvánnak, édes testvére Péternek neveztetik, teljesen egybevág.

Ezeket megállapítva nem lesz nehéz a gróf Csáky és a vele rokon családnak, Zsiday, Mácsay és Peleskey néven szereplő, s a XIV. században élő tagjait föllelni, birtokaikat és működésüket kimutatni.

Lássuk először is a Csáky család őseit.

1352-ben «Stephanus filius Ladislai dicti Adas de Pyliske» a Peleskével határos Pete helység miatt perelt Kisvárday Jánossal. E helységet ugyanis akkor ügyekezett kezére keríteni Kis-

várday, de Peleskey István nem egyezett bele, mert neki, mint szomszédnak, több joga volt annak megvételéhez, mint Kisvárdaynak.¹

Ugyancsak 1352 végén jelenti ki Peleskey (de Pyliske) István, Adas László fia, a nádor előtt, hogy Kisvárday János a kiszabott birságot neki megfizette.²

Három év múlva újra megkezdődött a perlekedés Peleskey István és Kisvárday János között Pete helység miatt. 1355 nagybőjtben a váradi, húsvét után pedig az egri káptalannal tartat vizsgálatot Várday János Peleskey István ellen, a ki Pete helységet lefoglalva tartotta.³ Ez év szeptemberében pedig Peleskey István (Stephanus filius Ladislai dicti Adaas de Pyriske) személyesen fírad fel Budára, hogy lássa a Várdaytól ez ügyben fölmutatandó okiratokat. De hiában járt ott, mert a nádor, a ki ügyettségik a feleket szerette volna békés egyességre bírni, elhalasztotta a perdöntést a következő évi hamvazó szerda nyolczadán tartandó törvényszéki ülésre.⁴

Mire az így kitűzött időpont elérkezett, Gilelty Miklós nádor már nem volt az élők között, az új nádornak, Kont Miklósnak, pedig még nem volt jegyzője és pecsétje, maradt tehát a pör eldöntése Szent-György nyolczadára.⁵ Innen pedig még bizonytalanabb időre halasztá el az új nádor, mert időközben megharsant a csatakürt és Peleskey Istvánnak a velencei háborúba kellett vonulnia.⁶ El is ment és 1357 nagybőjt közepéig pörbe nem foghatták.⁷ Azon-
túl pedig valamiképp csakugyan kiegyezett Várday Jánossal, mert többé nem fordul elő neve a Várday család pörös leveleiben.

1369-ben már mások ellen védelmezi Adas László fia peleskei birtokát. Erre mutat, hogy 1369-ben Széchy Miklós országbíró «Stephanus et Ladislaus filii Ladislai de Piliske» Zajtay Tamás fia János ellen indított pörét elhalasztja,⁸ 1370-ben pedig ugyancsak e két testvér (ekkor

¹ Hazai okmánytár III. 261—3.

² Századok 1880. 736—44.

³ Becsky levéltár.

⁴ Becsky levéltár.

⁵ U. o.

⁶ U. o.

¹ Becsky levéltár.

² Zichy cs. okmánytára II. 494.

³ U. o. II. 598, 609.

⁴ U. o. II. 623.

⁵ Zichy cs. okm. III. 26.

⁶ U. o. III. 27.

⁷ U. o. III. 60.

⁸ Becsky levéltár.

«de Peleske»-t ír az oklevél) a Zajtayakkal és Atyayakkal kibékül.¹

Kitűnik az oklevelekből az is, hogy Adás László fiai nem bírták az egész Peleskét. Nevezetesen egy 1372-iki oklevél arról tudósít bennünket, hogy «Stephanus filius Bekch de Sydow» peleskei részét elzálogosította Peleskey Lászlófia Lászlónak és édes testvérének Csomafalvy Istvánnak «Ladislao filio Ladislai de Pelyske Stephano de Chomafalva (ma Csoma Beregm.) fratri eiusdem uterino».² 1376-ban pedig ugyancsak «Stephanus filius Bekch de Sydow» Peleske elzálogosított felét a váczy káptalan előtt ugyanazoktól («a Ladislao et Stephano filii Ladislai de eadem Sydow») visszaváltja.³

Ezen oklevél egyúttal kapcsúl szolgálhat arra, hogy áttérjünk a Csáky család őseinek pestmegyei birtokaira. Mint látjuk, ugyanazon testvéreket, kiket az eddig felsorolt oklevelek Peleskeyeknek neveznek, 1376-ban a váczy káptalan Zsidayaknak írja. Így írja őket egy 1389-iki, a család valamennyi, akkor élő tagját felsoroló levél is, a mely szerint «Johannes filius Ladislai de Zydo, Stephanus filius Ladislai, Nicolaus, Petrus et Georgius filii ipsius Stephani de Zydo» (továbbá «Thomas, Stephanus et Bechk filii alterius Stephani de Macha») a Nézsayakkal és Csövyekkel perelnek.⁴ De elég sűrűn fordul elő Adás László fia István Mácsay néven is. Így pl. 1371-ben, midőn a Nézsayakkal pöröl,⁵ és 1376-ban, midőn a Mácsához közeleső Batthyánt bírta s annak megtartása miatt Zsiday Becsk fia Istvánnal némi viszályba keveredett.⁶

Mint ez adatokból untig kitűnik, a Csáky nevet fölvevő Miklós vajdának és György székelly ispánnak atyja Peleskey, másként Zsiday vagy Mácsay I. István, az 1352—96. években élt. Ennek atyja pedig László volt, a kit kortársai az «Adás» ragadványnévvel különböztettek meg a többi Lászlóktól. Emlegetik az oklevelek Miklós vajda atyjának édes testvérét s ennek fiát; felsorolják testvéreit is: Györgyöt, a ki vele együtt közszerző volt, továbbá Pétert

és legutóljára, mikor már Péterről elhallgatnak, II. Istvánt.

Ezen II. István az, a kit a régi család-fakészítők a Becsky-család ősének tesznek meg. De hibásan.

Észrevehették volna ezt mindjárt azon oklevélből is, melyre állításukat alapítják: az 1422-iki cserelevélből. E szerint Zsigmond király Zsidó, Mácsa pestmegyei falvakért és azok tartozékaiért cserében adja a margitai uradalmat (Bihar m.) «Nicolao de Chaak vojvode ac Georgio, pridem comiti Siculorum, fratri suo carnali, item Stephano et Bekch filii Stephani de Sydow patruelibus fratribus ipsius».¹ Ha az itt említett «Stephanus de Sydow» Miklós vajda édes testvére, akkor annak fiai «Stephanus et Bekch» nem nevezhetők a vajda «fratres patruelis»-einek, hanem a «nepos» vagy a «frater fratruelis» név illette meg őket.

De még inkább észrevehették volna a hibát, ha végig nézik a család levéltárában levő másolatokat. Ott könnyen meglelhették volna a leleszi konvent 1435-iki levelét, mely szerint «Catharina relicta et Elisabeth filia condam Stephani de Chak» tiltakoztak Csáky I. Miklós és I. György fiainak azon tette ellen, hogy ezek férjének, illetőleg atyjának birtokait (nevezetesen a szatmárnémeti malmot) erőszakosan magukhoz ragadták, mielőtt Katalinnak hozományát kiadták és Erzsébetet kiházasították volna.² Ennél világosabb bizonyítotték arra, hogy Csáky II. Istvánnak fiágon magvaszakadt, nem kell.

Sőt még ennyi utánjárás sem kellett volna. A kronologia még hamarabb útbaigazít. Az 1422-iki oklevél az ott említett «Bekch» atyját néhainak mondja. Ámde Miklós vajda testvére (Stephanus filius Stephani filii Ladislai de Chak) még 1424-ben is él és a Csaholyiaktól Szárazberek (Szatmár m.) egy részét zálogba veszi.³

Kézzelfogható ennél fogva, hogy Csáky Miklós vajdának II. István nevű testvére a Becskyeknek őse nem lehetett.

Ki volt tehát? És miféle rokonságban állott az a Csákyak ősével? — A Csákyak régi genealogusainak mentségére ki kell mondanunk,

¹ Becsky levéltár.

² U. o.

³ U. o.

⁴ U. o.

⁵ U. o.

⁶ U. o.

¹ Gr. Csáky levéltár f. 5. nr. 2.

² Gr. Csáky levéltár fasc. Transumpt. nr. 13 7—9. ll.

³ Gr. Csáky levéltár. Kassai fasc. 350. nr. 1.

hogy ezt magából a Csáky levéltár adataiból nem lehetett megállapítani. E végből más levéltárak okleveleit is segítségül kell hívni.

Ugyanakkor, midőn az oklevelek a gr. Csákyak őseit Zsiday vagy Mácsay néven emlegetik, beszélnek egy másik Zsiday- vagy Mácsay-családról is.

Így idéztünk már egy 1372-iki oklevelet, mely szerint «Stephanus filius Bekch de Sydow» peleskei birtokát elzálogosítja; ismét egy 1376-ikot, a mely szerint ő ugyanazt a váczy káptalan előtt visszaváltja. Ugyancsak 1376-ban perlekedik «Stephanus filius Bekch de Sydow» a pestmegyei Batthyányért.¹

Zsiday néven fordul még elő 1333-ban, midőn nővérének Margitnak, Pomázy Benedek nejének, leánynegyed fejében odaadja a pestmegyei Szada másképp Iklód nevű falut (possessionem suam hereditariam Zoda alio nomine Iklod vocatam in comitatu Pest iuxta fluvium Rakus)² és 1358-ban, midőn Szécsy Miklós országbíró Kazsoky (de Gasok) Pető fia Jánost meg nem jelenés miatt az ő javára birságolja.³

De valamint Adás László fia Istvánt nevezik az oklevelek Mácsaynak is, éppen úgy Becsk fia Istvánt is írják Mácsaynak. És pedig joggal, mert birtokos volt Mácsán. Kitűnik ez Ujlaky Miklós országbíró 1359-iki leveléből, a mely szerint «Dominicus et Johannes filii Stephani filii Bekch de Sydo» még kiskorú gyermekek (pueri in tenera etate constituti) tiltakoztak atyjuk ellen, a ki az ő pestmegyei Al-Mácsa nevű birtokát Szántai Petőfy Jánosnak és Istvánnak elzálogosítja.⁴

Ő tehát azon Mácsay Becsk fia István, a ki 1371-ben a Csöviekkal perel,⁵ és a ki 1379-ben Domokos nevű fiával együtt a váczy káptalan előtt Adás László fiaival és unokáival kibékül.⁶

Ezen Becsk fiának, Zsiday vagy Mácsay Istvánnak fiai szintén e két néven fordulnak elő a XIV. században. Így fentebb a Csákyak őseinél idéztünk egy 1389-iki oklevelet, mely őket: «Thomas, Stephanus et Bekch filii alterius Ste-

phani de Macha»-nak nevezi s egyúttal atyjukat Adás László fia Istvántól határozottan megkülönbözteti.¹ 1394-ben «Stephanus, Bekch et Thomas filii Stephani de Sydo» Báthory János nejével perelnek.² 1399-ben «Stephanus filius Stephani filii Bekch de Sydow» Kaplay Dezsővel viszálykodik.³ Ugyanazon évben a másik két fiú: «Bekch et Thomas filii Bekch de Macha», mint mácsai és zsidai földbirtokosok említettnek.⁴

A mint ez adatokból láthatjuk Adás László fia Zsiday Istvánnal egy időben élt egy másik Zsiday István is. De ez teljesen különböző személy volt akár Csáky I. Istvántól, akár ennek fiától, II. Istvántól, mert az ő atyja Becsk (Bekch) nevet viselt.

Megismervén ekkép a két egymástól különböző Zsiday és Mácsay családot (a gróf Csáky- és a Becsky-családoknak XIV. században élő őseit), áttérhetünk a második kérdésre, mennyiben rokon-e ezen két család?

Hogy a két család rokon, az kétségtelen. Az erre vonatkozó régi, mind a gr. Csáky- mind a Becsky-családnál meglevő hagyományt fényesen igazolja az, hogy valaha a két család ősei közösen és osztatlanul bírták jószágait, még pedig szokatlanul késői ideig: 1359-ig. 1357 elején «Stephanus filius Bekch de Sydo», tehát a Becskyek őse kezdte sürgetni az osztozkodást és Peleskey László fia Istvánnal vagyis a gróf Csáky-család őseivel a királyi kápolna igazgatója és csázmái prépost előtt megígérte, hogy a harmadik velök osztályos család tagjait («Johannem et Stephanum filios Peteu de Zantho») a Szántai Petőfyeket Szent-György nyolczadán a váczy káptalan elé vezeti és ott majd birtokaikon becsületesen megosztottnak.⁵ — Azonban valami közbejött s az osztozkodás nem ment végbe sem 1357-ben, sem 1358 elején, mert ez évben Pomázy Benedekné, Margit, eltiltja ugyan összes rokonait (Stephanum filium Bekch de Sydo fratrem suum carnalem, Johannem et Stephanum filios Peteu, Stephanum et Ladislaum filios Ladislai dicti Adaas) a javaikban való örök osztálytételtől (a divisione perhempnali), de

¹ Becsky levéltár.

² U. o.

³ U. o.

⁴ U. o.

⁵ U. o.

⁶ U. o.

¹ Becsky levéltár.

² U. o.

³ U. o.

⁴ U. o.

⁵ Becskey levéltár.

nem említi, hogy az osztály már megtörtént volna.¹

Ellenben, hogy 1358 végén vagy 1359-ben végbement a birtokfelosztás, annak ékes bizonyítéka azon már idézett 1359-iki oklevél, mely szerint a birtokaival most már szabadon rendelkező Becsk fia István Al-Mácsát mindjárt elzalogosította a Szántai Petőfyeknek. Nem ok nélkül sürgette ő az osztozkodást!

Sajnos az osztályra vonatkozó levelekből éppen nem tűnik ki, mily fokon rokon az így osztozkodó Zsiday (= Becsky), Peleskey (= gróf Csáky) és Szántai Petőfy-család? Későbbi levelekre vagyunk tehát utalva. Az összes eddig e végből átkutatott levelekben csak két adatot találtam, a mely erre vonatkozik. Az első szerint 1378-ban I. Becsknek unokája István fia Domokos tiltakozik «contra Stephanum et Ladislaum filios Ladislai de Pelyske fratres suos patruales», a kik az ő peleskei részét elfoglalták.²

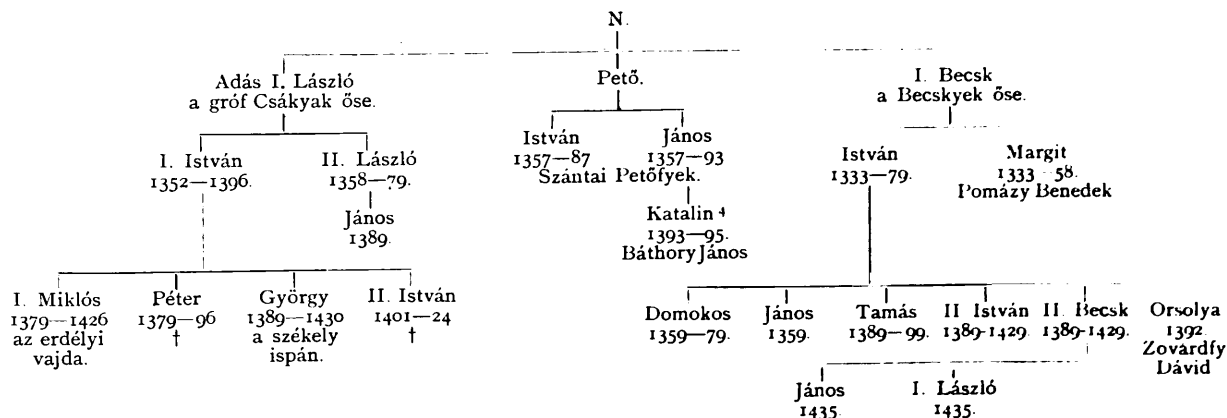
Ez adat azonban noha régibb, ingadozó.

A «frater patruelis» rendesen másodízi rokonságot vagyis unokatestvért, néha pedig harmadízi rokonságot, másodunokatestvért jelent,³ távolzobit már nem. Ha az 1378-iki oklevél «frater patruelis»-ét itt is annak gyakrabbi jelentésében vesszük, akkor ebből az következőnek, hogy Zsiday Domokos unokatestvére volt Peleskey I. Istvánnak és így az ő nagyatyja, Becsk, nagyatyja volt Peleskey Istvánnak is. Az ám, csakhogy ez a chronológiával összeegyez-

tethetetlen. Akkor ugyanis el kellene fogadnunk azt is, hogy Domokosnak az atyja Zsiday I. István nagybátyja volt Peleskey Istvánnak. Pedig az adatok ezt a Zsiday I. Istvánt teljesen egykorúnak mutatják Peleskey I. Istvánnal, sőt még tán fiatalabbnak; hiszen 1359-ben még kiskorú gyermekei vannak s ez időtájt születik még három fia és egy leánya; s a mi döntő, ha ő a nagybátyja Peleskey I. Istvánnak és Petőfy Istvánnak, akkor az ő kezében vannak a birtokok, s akkor nem ő sürgette volna 1357-ben az osztozkodást, hanem inkább a Peleskeyek és Petőfyek. Az 1378-iki oklevél «frater patruelis»-ét, tehát annak második jelentésében kell vennünk, s így Domokost Peleskey I. István másodunokaöccsének, atyját Zsiday Becskfy Istvánt pedig unokatestvéreinek kell tartanunk.

Szerencsére, ha még volna kétségünk, azt a második adat ezzel egybevetve, teljesen eloszlatja. Azt 1422-iki (már idézett) cselelevel szerint Zsiday I. Becsk fia Istvánnak fiai II. István és II. Becsk «fratres patruelis»-ei Csáky I. Miklós vajdának és I. György volt székely Istvánnak. Itt nem lehet szó másodfokú rokonságról, mert hiszen látjuk, hogy Csáky I. Miklós és Györgynek a nagyatyja más személy (Adás László), mint Zsiday II. István és II. Becsk nagyatyja (I. Becsk). Világos tehát, hogy Miklós vajda és I. Becsk unoka- és másodunokatestvérek voltak.

Megalakul ekként a következő biztos adatokon épülő családja:

¹ Zichy cs. okm. III. 114. Azért tiltakozott az osztozkodás ellen, mert neki még nem adták ki a leánynegyedet és az atyjától ráhagyott jövedelmeket. Különben Pomázyának bajosan volt igaza.

² Becsky levéltár.

³ Pl. Fejér. Cod. Dip. X/3. 315. Anjoukori okmánytár VI. 443.

⁴ Századok. 1893. 224. l.

Ezen a gr. Csáky és Becsky levéltárak, továbbá a Zichy cs. okmánytára adataiból összeállított családfa világosan feltűnteti a gr. Csáky- és Becsky-család rokonságát, egyszersmind mutatja, hogy az sokkal régiebb keletű, mint eddig gondoltuk. Maga a Becskfy és az ebből alakult Becsky név is régiebb a XV. századnál, mert hiszen Becsky Tamás és II. Becsk már 1399-ben «filii Bekch» neveztetnek,¹ a mi nem egyéb, mint a magyar Becskfynek latin fordítása.

De megértjük a családfából azt is, hogyan jutottak a XV. század elején a gr. Csákyak és a Becskyek Tasnád-Szántóhoz. A Szántai Petőfy család vérrokon volt velük s annak magvaszakadtával a két, vele egyenlő fokon rokon családra szállottak át nemcsak Szántó, hanem egyéb javai is.

Ennyi az, a mit a két nagy és jeles család őseiről az előttem ismert oklevelekből megállapíthattam.

De már önkéntelenül is azon kérdés merül föl, ki volt a két, illetőleg három család névtelennek jelzett őse?

Azt felelhetnők erre, hogy nem tudjuk. Ez volna a legkönnyebb, de a legkevésbé kielégítő felelet. Megkísértem tehát, hogy más, valamivel többet érő feleletet adjak. Igaz, hogy ez a felelet még most csak hypothesis számba mehet, de azért jónak látom azt is előadni.

Nem tetszik-e különösnek, hogy annak az ismeretlen őznek három unokája István nevet visel? Adás László, Pető és I. Becsk egy-egy fiúkat Istvánnak kereszteltetik. A ki ismeri a családok szokását a nevek megválasztásánál, a ki tudja, hogy egy-egy keresztnév mily szívósan ismétlődik a nagy családfákon, a három unoka István keresztnévét nem fogja merő véletlenségnek tulajdonítani.

Természetesen ezen hozzávetés magában véve nagyon csekély értékű. Keresnünk kell még más adatokat is.

Láttuk, hogy I. Becsk fia I. István az 1333—79-iki években fordul elő okleveleinkben, Peleskey vagy Csáky I. István pedig az 1352—96-iki években élt és már 1356-ban háborúban vettek részt. Ebből aztán következik, hogy atyáik I. Becsk és Adás László a XIV. szá-

zad első felében éltek, nagyatyjuk, az ismeretlen ős, pedig a XIII. század második felében, s így még az Árpádkorban élt.

Ezzel megkaptuk az ismeretlen őznek a korát, nézzük már a birtokait. A már kétszer idézett 1422-iki cselelevel erre is derít némi fényt. E levél kiállításakor a Csákyak és Becskyek azt állítják, hogy ők Alsó- és Felső-Mácsát, Zsidót, továbbá a Mácsához tartozó Tas és Iklad pusztákat még Szent-István adományából bírják (*vigore collationis sanctissimi Stephani regis, sicuti asseritur, possedissent*).¹ Ez persze nagyítás. De annyit nyugodtan elfogadhatunk s el is kell fogadnunk belőle, hogy a felsorolt birtokokat még a közös őstől örökölték, mert hiszen, akár I. Becsk, akár Adás László szerzik meg, mindjárt nem lehet a Csákyak és Becskyek közös, egyenlő jogon bírt jószágá.

Ha pedig ez így van, akkor azon ismeretlen ős senki más, mint István, Erzsébet királynénak, Kún László nejének tárnokmestere, 1284-ben ő kapja meg a pestmegyei Tas (Thos) földet,² s annak határjárásából (pl. a hatvani és a pásztóhi utak említéséből) világosan kitűnik, hogy e Tasföld nem más, mint az 1422-ben ősi birtoknak mondott Tas puszta. Mivel pedig ugyanezen 1284-iki oklevél szerint István tárnokmester gyermekkorát V. István király udvarában töltötte, 1284-ben alig volt több 40—45 évesnél, és így életkora is teljesen egybevág a gr. Csákyak és Becskyek közös őseinek korával.

Szólanunk kell végül arról, miféle nemzetiségből ágazott ki e két család? Annyiszor emlegetik e kérdést, hogy annak, a ki a gr. Csákyak és Becskyek őseivel foglalkozik, lehetetlen a hozzászólást elkerülnie.

Hogy a gr. Csákyak magukat a Csák nemzetség ivadékainak tartják és Szabolcs vezérnél alább meg nem állnak, az untig ismeretes. Tudvalevő az is, hogy e vélemény teljesen alaptalan. Kár volna megczáfolására a szót vesztegetni. Az olyan okoskodás révén az Abaffyakat az Aba, a Gyulayakat a Gyula-Zombor, a rimaszécsi Széchyeket a Szécs nemből kellene származtatnunk.

A Becskyek közt egy magyar történettudós

¹ Becsky levéltár.

¹ Gr. Csáky levéltár fasc. 5. nr. 2.

² Wenzel Árp. okm. IV. 265.

más véleményt terjesztett el. Nagy Iván alapvető munkájában kétszer is fölemlíti, hogy Podhráczky József szerint a két rokon család az Ákos nemből ágazott ki.¹

Nem mondjuk, hogy e második vélemény is csak olyan szójátékon alapuló, mint az első, ám ennek szerzője sem találta el az igazat. Már maga Nagy Iván észrevette az ő kritikus szemével e vélemény ingadozó voltát s helyesen jegyzé meg: «En oklevélgyűjteményeinkben sem a de genere Csák, sem de genere Akus kitélt e családra vonatkozólag nem olvastam».² Én pedig éppen e végből különösen végig néztem a Becsky levéltár 1410-ig terjedő leveleit, de azokban — noha Podhráczky rájuk hivatkozik — az Ákos nemből való származásnak nyomára sem találtam.

Nem is származott a két család abból. Világos ez mindjárt a heraldikából. Sem a gróf Csáky, sem a Becsky-család címere nem egyezik az Ákos nemzetségével. Pedig lehetetlen, hogy azt teljesen megváltoztatták s legalább egyes részeit meg ne tartották volna.

Ez ellen bizonyít Tasföldnek fent említett 1284-iki határjárása is. Ez fölemlíti ugyan az Ákos nemzetségnek e Tassal határos birtokait, de egy szónyi utalást sem tesz arra, hogy a megajándékozott István tárnokmester abból származott volna.

Más irányban kell tehát kutatnunk.

Kiindulunk abból, a mi az előadottakból világos, hogy a gr. Csákyak és Becskyek ősei Pestmegye északi részein Zsidón és Mácsán laktak. Hogy Zsidó valamely kiválóbb nemzetségnek fészke volt, következik abból, hogy ott Szent-Balázs tiszteletére épült s már 1284-ben létező premontrei prépostság állott.³

Hogy miféle nemzetség volt az? arra csaknem biztosan felel a váczi káptalannak 1237-iki levele. E szerint a Zsidó (Ziday) nembeli Achilles az említett káptalan előtt adja el gyámfiának, az ugyancsak e nemből való II. Mácsának, I. Mácsa unokájának Turul nevű birtokát

a pécsi káptalannak.⁴ Létezett tehát az Árpád-korban egy Zsidó nevű nemzetség. Hogy ez Pestmegye északi részén lakott, mutatja, hogy Achilles a váczi káptalan előtt jelenik meg, noha baranyamegyei birtok eladásáról van szó. Ugyanezt támogatja egy 1257-iki oklevél, a mely szerint a Zsidó nemzetségnek női tagja, Hellyn leánya, hevesmegyei főúrhoz, I. Kompolthoz (a Nánai Kompolthy-család őséhez) ment férjhez.

Nem vakmerőség ezek után e Zsidó nemzetséget éppen a pestmegyei a zsidai monostor alapítójának tartanunk, annál kevésbé, mert hiszen látjuk, hogy e nemzetség tagjai közül a tatárjárás előtt többen Mácsa nevet viseltek — s íme Zsidó mellett ma is ott találjuk Mácsa helységet. Már pedig a személy- és helynevek ilyen összetalálkozása véletlenség műve nem lehet.

De vajjon össze lehet-e kötni a gr. Csákyakat és Becskyeket eme Zsidó nevű nemzetséggel?

Erre is van némi, halvány adatunk. Ilyen, hogy a gr. Csákyak és Becskyek vélelmezett közös ősenek testvére «Zsidó» nevet visel. De ez magában nagyon kétséges. Mert egy-egy nemzetség neveit (pl. Aba, Csák, Apa stb.) más nembeliek is fölvehették és föl is vették. Hanem annál fontosabb adat az, hogy a zsidai nemzetségi monostornak a gr. Csákyak és Becskyek ősei még 1421-ben is kegyurai (patronusai). Vagy teljesen alaptalan tehát ez ősöknek 1422-iki dicsekvése, hogy ők Zsidót nagyon régi időtől fogva (állítólag még Szent-István adományából) bírják, vagy pedig ezen két, illetőleg (a Szántai Petőfyekkel) három család a rég feledésbe merült Zsidó nemzetségnek sarjadéka.

Lehet, hogy e származtatás nem oly hízlgő, mint a régi genealogusok meséje Szabolcs vezérről, de nem is egyszerű megokolatlan ráfogás s mindenesetre közelebb áll ahhoz, a mi kutatásomnak egyetlen célja volt: a történeti igazsághoz.

Dr. KARÁCSONYI JÁNOS.

¹ I. m. I. 265. III. 70. II.

² U. o. III. 70. I.

³ V. ö. Csánky: Magyarország történ. földrajza I. 37. Wenzel Árp. okm. IV. 265.

⁴ Wenzel Árp. okm. VII. 47.

A BORSODI ÉS UGOCSAI SZIRMAYAK.

(Harmadik közlemény.)

Az Ugocsa vármegyei eredetű Szirmayak a XVI. század végén Szatmárba költözködvén, szirmai birtokaikat apródonként elidegenítették, úgy annyira, hogy történetünk idejében már egy tapodtat se birtak az ős fészekben. Az egy *Kalós Zsigmondot* kivéve, tehát a leányági s jobbára távol lakó ivadékok s az innen-onnan beházasodott kis nemesek osztozkodtak a falun, mely Szirmay György véleménye szerint ős-időktől fogva kizárólag fiúágit illető vagyon volt. Minthogy pedig Kalós Zsigmond uram korántsem leányágnak, de igaz Szirmay örökösnek tartotta magát, s birtoklását Mátyás királynak 1469-ben kelt *nova donatiódjával* tudta igazolni, a furfangos prókátor mindjárt a vármegyébe érkezése után körül hálózta a jámbort, atyafiságot kötött vele s törvényes vallást tett arról, hogy a Szirmay és Kalós családok egy és ugyanazon törzsből származó osztályos vérek. Zsigmond uram, mint afféle otthonülő falusi nemesember, ki saját unokája vallomása szerint, a miről különben magunk is meggyőződünk, «*a nevét sem tudta jól lemázolni*»,¹ a világért se gyanakodott volna, sőt úgy látszik büszke is volt ujdonsült rokonára, kit még a Szatmár vármegyei jó Szirmayak, a csebi Pogányok és Ujhelyiek sem átallottak vérségükbe fogadni, szóval ráment a lépre és úgy gondolkodván, hogy egy kis nyereség, haszon, bizony rá is felfér s ne mindennel az amúgy is gazdag, előkelő rokonok töltözzenek: szövetségre lépett Szirmay Györggyel, hogy a leányági utódokat kitudják a jószágból, s közös erővel visszaperelik tőlük a régóta bitorolt ős Szirmay vagyont.

¹ Szirmai Kalós Bertalan, Ugocsa vármegye vicze ispánja 1833 január 30-án írja *Kazinczy Ferencznek*: «De hiszen igen könnyű volt az említett nagyatyánkkal, a ki nem nagy tehetségű, a mellett írás-, annyival inkább törvénytudatlan volt és a nevét sem tudta jól lemázolni, törvénykezni egy gazdag, törvénytudó embernek, a ki mint consiliarius Szirmai Antal úr, Szirmai György úrnak a fia írja. Huszthit is a törvényes könyve kidolgozásában segítette.» (*Szirmai Kalós cs. leveles ládája.*)

Tapasztalván azonban a szemfüles prókátor, hogy a leányági ivadékok vagy hatalmas urak vagy kurta nemesek, és amazokkal nem tanácsos, ezekkel pedig nem érdemes kikötni, csak hamar fordított a köpenyegen, s minekutána özv. Váradi Ferencznét csebi Pogány Klárát szirmai birtokától hamarosan megfosztotta, egyenesen Kalós Zsigmond ellen fordult, a Szirmay-féle birtokokra vonatkozó okleveleknek, különösen pedig Mátyás király említett nova donatiójának kiadását követelvé tőle. Minthogy pedig a vármegye törvényszéke s az ítélőmester előtt indított pereivel következetesen elutasították, sőt silentiumot is kapott, 1733-ban végre a királyi tábla elé idéztette Kalós Zsigmondot, állítván, hogy semmi jussa sincs azokhoz a levelekhez, mert részint az 1717-iki tatárjárás alkalmával szedegette össze, részint nagyatyjától, *Kalós Istvánról*, örökölte, a ki néhai Szirmay András özvegyét, Tassy Margitot, nőül véve, ennek kezével jutott a Szirmay családot illető oklevelek birtokába s végezetre tagadásba vette a Kalósoknak a Szirmay nemzetségből való származását, követelvé, hogy Zsigmond mutassa ki a maga genealogiáját stb.

Nem lehet célunk e helyen a különben nagyérdekű perrel tüzetesen foglalkozni, elég az ahhoz, hogy Kalós Zsigmond a királyi táblán minden levelét fölmutatta, s köztök Mátyás királynak sokszor említett 1469-diki donatióját, mely szerint Szirmay Mátyus a Bertalan, Foris Kolos¹ a Simon és Miklós a László fia «*possessionem eorum Zyrma prædictam in comitatu de Ugocha existentem, in cuius pacifico dominio iudem Mathyas, Foris et Nicolaus progenitores ipsorum ab antiquo perstitisse seque persistere asserunt etiam de presenti, simul cum cunctis utilitatibus etc.*» új adományul kapják.²

¹ Foris = Christophorus; egy pár oklevélben így is nevezetetik. A *Kolos* néha *Kaloos* — *Calus* ragadvány nevet, mint alább látni fogjuk, már atyja, Szirmai Simon is viselte.

² «Bude in festo b. Cecilie virginis et martiris, anno domini 1496. (Eredetije hártján, rányomott kir. titkos

Fölmutatta továbbá a leleszi convent jelenését arról, hogy nevezettek 1470-ben «feria 5-a prox. ante festum b. Fabiani et Sebastiani martyrum» Gödényházi Barthos István királyi ember s a szomszédok jelenlétében ős jószáguk birodalmába ellentmondás nélkül statuáltak.¹

Igazolta végre, hogy ősei a *Szirmai Kalósok* évszázadok óta háborítatlanul birták Szirmát, minthogy pedig nevüket következetesen megtartották s a privilegium most is kezénél vagon, a törvények értelmében leszármazásának kimutatására nem kötelezhető.

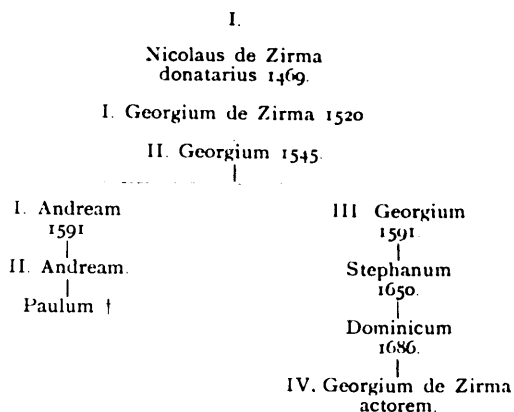
Ezzel szemben felperes, állítván és bizonyítván, hogy ő a condonarius Szirmay Miklós egyenes ágon leszármazott ivadéka s így kétségtelenül több joggal bír a per tárgyát képező levelekhez mint Kalós Zsigmond, ki a Szirmára új adományt szerző *Kolos Forissal* való nexusát igazolni nem képes, bizonyos 1721-ben eszközölt tanukihallgatásról szóló jegyzőkönyvet mutatott föl, mely szerint néhai Kalós István «*azon üdöben tudniillik, mikor Kemény János Erdéltől a pogányság előtt kiszaladott volt és a pogányság is kijött utánna erre a földre*», Szirmay András özvegyével házasságra lépven, az asszonynak első úrtól származott fiát, ugyancsak *Andrást*, béres számba tartotta, ökrökhöz alkalmazta s maga beülven a *kristál ablaku, gyantáros ajtaju, iratos falu* szép udvarházba, az ős Szirmay jószágokkal együtt a leveleket is kezéhez vette, a szegény árvát mindenéből kitudván stb. Ez, t. i. ifj. Szirmay András emberkort érvén, megházasodott, «elvevén egy szegény jövevény asszonynak leányát», de egyetlen fia, *Palkó*, még gyermekkorában elhalván, minden javait a Kalósok örökölték. Vallották továbbá még azt is a tanuk, hogy nevezett Kalós István, Zsigmond nagyatyja, egy alkalommal özv. Böke Ferenczné, Szirmay Sára lakóházára tört, az ablakon belövdözött és hatalmasan kényszerítette a megremült öreg asszonyt a Szirmay családra vonatkozó levelek kiadására.²

pecsét töredékeivel, ifj. Kemény Lajos úr birtokában Kassán. Dr. Csánki t. barátom szívességéből; de megvan a Kalós-család levéltárában is több rendbeli hiteles másolatban.)

¹ A Szirmai Kalós cs. levelesládájában.

² L. a többször idézett, s 1773-ban levált táblai pert. Proc. Tab. 4—3779.

Leszármazásának igazolására pedig a következő stemmát terjesztette elő:

Ha e táblázat adatait összehasonlítjuk azzal a bizonyítvánnyal, melyet Kapy Gábor ítélőmester 1722-ben Szirmay György leszármazásáról kiállított, (Turul 2-ik füzet 62. lap), azt tapasztaljuk, hogy amott György úr az 1469-ben élő Miklósnak *hetedik*, itt azonban már csak *hatod* iziglen való maradéka. Nem tesz semmit, találkozhatunk még mi e táblázaton nagyobb eltérésekkel is, hiszen egy Györggyel több vagy kevesebb, prókátorunkra nézve nagyon alárendelt kérdés volt.

Van azonban a családfának egy más, sokkal lényegesebb hibája, mely nem csak a porben allegáló prókátorok, de a királyi tábla eljárását is kitűnően jellemzi.

Annak igazolására ugyanis, hogy az 1469-ben szereplő impetrans Szirmay Miklós fia csakugyan György volt, fölmutattatott a bíróság előtt bizonyos 1520-ban Budán «*die dominico prox. ante festum b. Barnabe apostoli*» kelt oklevél, melyben a király említett Szirmay György (*Miklós fia*) panaszára meghagyja a leleszi conventnek, hogy az Egressy családbeliek ellen, a kik exponensnek felső-sárvári birtokán hatalmaskodtak, vizsgálatot teljesítsen.

A nevezetes oklevél Babocsy Tamás táblai hites jegyző másolatában csatoltatott a perhez. Az eredeti mandatumból éppen az a része volt letépve vagy elrongyolódva, a melyiken az illető király neve állott, a ki máskülönben «*dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatiae etc. rex*» titulussal élt, szóval nem lett volna ördögi mesterség kitalálni,

hogy jó Zsigmond királyunkról van szó s az istenadta juratus nagy buzgóságában egész száradot ugrott előre a másolásnál, írván *quadringentesimo vigesimo* helyett *quingentesimo vigesimo*. És sajátos, szinte megfoghatatlan dolog, hogy alperes ügyvédje nem kifogásolta ezt az oklevelet, holott a törvényben és a hazai historiában jártas prókátornak okvetetlenül tudnia kellett volna, hogy Magyarország királya 1520-ban nem volt «*rex Romanorum*», és még fel-tünőbb, hogy a királyi tábla acceptálta felperesnek a Szirmára nova donatiót szerző Miklóstól való származását, holott a referens, *Jankovith Miklós*, nyilván fölismerte a másoló hibáját és a juratus hitelesítési záradéka alá sajátkezűleg a következő megjegyzést tette: «*N. B. Ubi est nomen regis exmissum, debet esse Sigismundus. Item hoc instrumentum debuit emanasse a. 1420, quia 1520 non fuit rex Romanorum rex, verum Ao. 1420, et scriptum est ejus saeculi.*»¹ Lön mindazonáltal boldog emlékezetű Szirmay György, a kinek ügyes-bajos dolgában a megváltás 1420-dik esztendejében Zsigmond király ős Buda várában intézkedett, az 1469-ben Mátyás király által megadományozott Szirmay Miklósnak fia — valóságos «*filius ante patrem*» — és nemzett vala a leszármazási tábla szerint egy fiat, hasonlóképen *Györgyöt*, a ki még 1542-ben is mint Kávás várának castellanusa vitézkedett.

A királyi tábla pedig a bemutatott oklevelek hiteles bizonyága által meggyőződván, ítéletében kimondá a Szirmay és Kalós családok osztályos vérségét s ebből folyólag a levelekhez való közös jogukat, de fölmenté alperest attól, hogy a maga leszármazását ízről ízre bizonyítsa, mert — a mint Szirmay Kalós Bertalan ugocsa-vármegyei emeritus viczispánnak 1833 január 30-án Kazinczy Ferenczhez írott levelében is olvashatjuk, magáévá tette alperesi ügyvéd azon védekezését, hogy «*a kinél a privilegialis levél vagyon, a nevét megtartotta és a konferált jószágok birtokából soha ki nem esett, az minden kétségen kívül a genealogiája megmutatására nem köteleztethetik.*»

¹ Process. Tab. 4—3749. P. alatt. Jellemző, hogy a Kalós Zsigmond részére kiadott hiteles másolatban, a most tárgyalt oklevél a referens megjegyzéséhez képest már Zsigmond király neve alatt, de 1520-diki datummal közöltetik.

Mindkét fél appellálván, a hétszemélyes táblán, úgy látszik, jobban meghányták-vetették az ügyet s az 1520-diki datum alatt közölt Zsigmond-féle oklevél, vagy talán a referensnek a másolatra tett megjegyzése vesztét okozá Szirmay Györgynek. Az impetránsról való leszár-mazását eléggé igazoltnak nem tekintvén, Kalós Zsigmondot fölmentették a kereset alól és az összes leveleket vissza ítélték neki.¹

De a jámbor nyert perének nem sokáig ör-vendezhetett. Szirmay György hatalmas ellenfél volt, a ki vagyona, összeköttetései s hatalmas pártfogói segítségével sok mindent kitudott vinni, a mi másoknak nem igen sikerült. Már ekkor kiforgatta a szegény csomaiaikat apáik örökéből, Szatmárban, Zemplénben, Ugocsában szép jószágokat szerzett, és sehogy se akart belenyugodni, hogy Kalós Zsigmond, e tanulatlan ügyefogyott nemesember diadalmaskodjék felette, mikor őt a korszak leghíresebb prókátorai, Skerlecz Sándor és Tersztyánszky Márton képviselték, maga pedig jeles törvénytudó létére örökösen vigyázott, hogy az igazságszolgáltatás valahogy ki ne zökkenjék szokott kerékvágásából. Mőd nélkül értette hiúságát még az is, hogy a hétszemélyes tábla kétségbe vonta az ős Szirmay nemzetségből való származását, holott «*orbi et urbi*» dicsekedve hirdette és mutogatta III. Károly armalis levelét, melyben családjának régi nemessége és ősi címere megerősítettik.² Addig futotta tehát a hatalmasokat,

¹ «*Deliberatum est. Instrumento sub litt. P. con-nexione primi gradus descendenter ab impetratore Nicolao de Zirna adducto, ex ejusdem cum instrumentis sub nr. 2 et 7. combinatione et alias etiam ad connexionem præmissi gradus in applicabili comperto, adeoque actore ab actione cadente, partem I. ab impetitione ejusdem absolvi, universarumque litterarum institutum præsens tangentionem resignationem et conservationem eidem parti I. adjudicari.*» Proc. Tab. 4—3749. —

² Csebi Pogány Ádám írja Urmezőről 1777 jul 3-án Kalós Lászlónak: «*A midőn én Patakon tanultam mintegy 1723-ik esztendőben, néhai Zoltán Istvánné kedves testvérnéném egy bodrog-ujhelyi vásárra engemet elvívén és . . . néhai Szirmay György uramhoz szállván . . . a szájából hallottam ilyen szokat: Láttya, úgymond az asszony, kedves hugom asszony, az én testvéröcsém már megfelestedett, gyermekesedett is, a ki is se gazdasággal semmivel nem gondol, hanem velem úgy tartatja magát, mint a here a méhhej, holott pedig, ha én nem lettem volna, és nemességünket kérdésbe vették*

míg kieszközölte a király kegyelmét arra, hogy perújítással élhessen, s 1737 augusztus 22-én újlag a királyi táblára idéztette Kalós Zsigmondot.

Most már nagy készüléssel lépett föl és rengeteg számú oklevelet terjesztett a bíróság elébe, melylyel nemcsak a maga igaz Szirmay törzsekből való származását bizonyította az 1409-ben élő *Jánostól* kezdve, hanem egyszersmind azon állítását is igazolni akarta, hogy alperesnek a Mátyás-féle donatióban megnevezett *«Foris Kolos»*-sal semminemű vérséges összeköttetése nincsen, s hogy ősei *Kalos aliter Madarászoknak* hivattak és az Ugocsa megyei Péterfalváról beköltözött jövevények voltak. Ismét fölmutatta, azon általunk már említett tanukihallgatási jegyzőkönyveket, melyek szerint Kalós István — ki állítólag maga is viselte a *Madarász* nevet — Szirmay András özvegyét, Tassy Margitot nőül véve, az oklevelekkel együtt az ősi birtokot is elharácsolta az igaz vérektől, holott magának annak előtte egy talpalatnyi földje se volt Szirmában; szemtanukra hivatkozott, a kik látták, hogy mikor a tatárok kitakarodtak Ugocsából, a szirmai templomba összehordott oklevelek nagy részét, függő pecsétetes diplomákat, armalisokat stb., Kalós Zsigmond kerítette hatalmába s az úton útfélen, tábor helyeken, fölperzselt falvak romjai között felszedegedett okleveleket írástudatlan parasztemberektől elvette, állítván, hogy őt illetnék stb. Minthogy pedig alperes a maga genealogiáját megbizonyítani nem tudja, sőt úgy maga mint elődjei családul és rosszhiszeműleg bitorolják a Szirmay Kalós nevet s az ősz nemzetség jogait, most már nem csak az okleveleket, de törvény és igazság szerint alperes összes jószágát kívánta, a mennyiben azok a magtalanul elhalt Szirmay András után mint legközelebbi vért, őt és osztályos atyjafiait illetik.

Kalós Zsigmond kapkodott fűhöz, fához, de

volna, azt se tudtuk volna megbizonyítani. Akkor mindjárt a ládába nyulván, kivett egy új armalist, melynek címerébe két főtt rák volt leírva és ezt mondá: Ezt én magam szereztem felséges udvartul... Mely armalis impetratiójának alkalmosságával néhai Szirmay György oly ravaszsággal élt, hogy a szirmai Szirmay familia címerét írassa magának címerül.» (Sz. Kalós család leveles ládája.)

rajta is betelt az a régi mondás, hogy szegény embernek ritkán szolgál az igazság. Nem volt költsége feljárni a terminusokra, teljhatalmú megbízottat sem tarthatott Pesten, prókátora pedig, Budaházy András, tapasztalván, hogy a kövérnek ígérkező per, melyből az ellenfél egy kis vagyont gyűjthetett magának, neki alig hajt valami hasznot, bizony nem sokat törődött vele és feladatát kedvetlenül, mint mondani szokás csak úgy immel-ámmal teljesítette. Zúgolódik is szörnyen az olyan princípális ellen, a ki csak *«fogadj Istennel»* akarja őt honorálni. *«Édes Kalós uram — írja 1737 január 21-én — az igen jó ugyan, de a kit az Úr Isten énnekem ad, azt nem kd adgya, azért nem is köszönöm kdnek; ha csak engemet mindenik, kiknek szolgálok, arval fizet ki, bizon fel kopik az állam, mert nem tartozik arval az Isten (hogy mindeniknek ingyen szolgálván), az ablakomon vagy a kamarámba bevesse... Kgd nem olyan szegény, a mint tetteti, hanem egy néhány jobbágynak is vannak, nyájjal a sertése, marhája, szántó és egyéb legeltető földjei, mint egy jó nemes embernek»* stb.¹

Bizony dolog, hogy prókátor Budaházy uramnak a maga szempontjából igaza volt, de hát mindenki maga tudja legjobban a maga baját. El kelt az a kis vagyon fiak neveltetésére, lányok kiházásítására s vajmi nehezen esett kiadni a garast annak, a kit apái örökében méltatlanul, igazságtalanul háborgattak. Mikor a per újlag megkezdődött, az első pesti útra való költséget az érdekelt szirmai atyafiak segítségével csak kiteremtette valahogy,² de azután egymás után multak a terminusok, anélkül, hogy csak felé is nézett volna a királyi táblának. Pedig itt rosszul folytak a dolgok, mert mialatt Szirmay György prókátora fölhányatván a hiteles helyek, sőt okkal móddal magánosok levéltárát is, öönnel produkálta a jobbnál jobb bizonyosságokat, addig Budaházy uram költség hiányában a legszükségesebb inquisitiót is alig tudta beszerezni s hetek, havak multak, míg az ellenfélnek replikázhatott. De ki is fogyott a türelemből, megnyomta pennáját s 1738 február

¹ Sz. Kalós család leveles ládája.

² Szirmai Foris Pál és Nagy Ferencz 1737 aug. 15-én Kalósnak a pesti útra 6 márcást és 1 frtot adtak U. o.

22-én olyan goromba levelet írt Kalós Zsigmondnak, hogy nem tette az ablakába: «Igen jó principalis az olyan ember, mint kgd, a' nem nem is tudgya van-e causája vagy sincs... csak úgy tart kgd mint jobbágyát. Vannak szegényebb embereknek is nálam dolga, de olyan megátalkodott feledékenységgel s háládatlansággal nincsenek, vagy itt vannak magok, vagy pedig ha csak egyszer is minden terminuson megfordulnak nálam, imé most is szükségem volna egy revocatióra, sem plenipotentariusom, sem principalisom nincsen... Ne gondolja kgd, hogy valaki tartozzék ingyen szolgálni kgdnek. Csak azt akarná úgy látom mint a király, hogy otthon heverdegélne és én minden postán kgdét dolga iránt tudósttanám. De ne busuljon kgd, csak papirosomat se téntámot se rontom kgdnek tapasztalt háládatlan emberségeért. Ha elveszteni fogja pedig a pörít, bizonyos lehet kgd benne... meg nem fogja lakni Szirmát, ... csak tarisznyácskát szerezhet jó előre kgdek...» Végül fenyegetőzik, hogy lemond az ügyéről, mert csak 6 frt ára emberségét sem tapasztalta. Tőle pedig több levelet ne várjon, mert nem érdemli meg, hogy a körmét koptyassa érte, és vigyázzon magára, hogy úgy ne járjon, mint a szegény csomaiak, bár azok serényebben forogtak dolgukban stb.¹

Úgy látszik, ennek a levélnek se lett meg a kívánt foganatja, mert a prókátor csakugyan beváltotta a mivel fenyegetőzött, s lemondott az alperes védelméről, kit ezután Zlinszki József szegények ügyvédje (advocatus pauperum) képviselt. Minthogy pedig a per 1738-tól egész 1744-ig, tehát csaknem 6 esztendőn keresztül szünetelt, ez idő alatt Kalós Zsigmond is csak össze szedte magát valahogy; teljhatalmu megbizottat vallott, inquiráltatott vármegye szerte; átadta prókátorának a leveles ládából még előkerült, de Szirmay György előtt gondosan rejtetett okleveleket, mikből aztán Zlinszki uram össze is állította genealogiáját az 1339-ben Szirma felett osztozkodó Mihálytól, néhai Szirmay Miklós fiától kezdve.

De hasztalan volt már minden igyekezete, hiába fejtette ki a prókátor minden ékesszólását, hogy az ellenfél argumentumait gyöngítse;

¹ Sz. Kalós cs. leveles ládája.

hiába igazolta tanuvallomási jegyzőkönyvekkel, hogy a Kalósok régi nemzet Szirmában és felperesnek a tatárfutás előtt soha hírét se hallották; hasztalanul documentálta alperes leszármazását kétségtelen hitelességű oklevelekkel, tiltakozván az actor eljárása ellen, hogy a már egyszer producált genealogiai táblát «*praeter omne juridicum remedium*» visszavette, és más-sal, sokkal bővebbel helyettesítette; hasztalanul mutatott föl osztálylevelet annak igazolására, hogy a Kalósok Szirmai András után semmit se örököltek, de nem is örökölhettek, mert az anyai jussát kivette, azonkívül pedig egy kapavágásnyi birtoka se volt a vármegyében: a királyi tábla alperes összes javait az oklevelekkel együtt felperesnek ítélte,¹ ítéletét azzal indokolván, hogy alperes a Mátyás-féle nova donatióban megnevezett Szirmayakhoz való vérségét kellőleg be nem bizonyította, sőt az első per alkalmával azt is kijelentette, hogy a Szirmay nemzetség jogait magának nem vindikálja, végre hogy a tanuvallomásokból kitelhetőleg, alperes nagyatyja, *Kalós István*, az okleveleket s az őt Szirmay vagyont csak bitorolta.²

Az ítélet a hétszemélyes tábla által is jóváhagyatván, executióba vétetett s 1749-dik év folyamán Szirmay György, István és Ferencz, Kalós Zsigmond összes szirmai birtokába, valamint az özödfalvi, almási, forgolányi, csepei, andrásfalvi, dabolczi, csatófalvi, batári, kökényesdi, péterfalvi részjóságokba a leleszi convent küldötte és vasmegyeri Megyery János homo regius által ellentmondás nélkül statuáltattak.³

Bekövetkezett hát, a mit az elégedetlen, éhes prókátor megjövendőlt, elő kellett venni azt a tarisznyát! Kalós Zsigmondnak nem volt hová többé lehajtani fejét, őseinek négyszáz esztendő örökében. El kellett hagyni az *iratos falu, kristály ablaku* szép udvarházat ott a falu derekán a templom mellett, és megvonni magát öreg napjaira feleségének, *Zoltán Annának*, csepei kis portáján. Szomorú élete volt ezután

¹ «Hic actionata litteralia instrumenta una cum bonis per partem *I.* in possessione *Zirma* possessis, in conformitate compromissi parti *A.* adjudicari.» Proc. Tab. 4—3773.

² Ugyanott.

³ A leleszi convent levéltárában.

holta napjáig; gyermekeit nem birta tovább neveltetni, elszéledtek a nagyvilágban, maradt ugyan édes anyjáról egy szál jobbágya, bizonyos *Szadvári Fános*, de költség dolgában megszorulván, 20 frtéért azt is szabad emberré tette, bár kiköté, hogy ha a pénzt vissza fizeti, tartozzék ismét visszatérni az ő «földesúri birodalma alá».¹ Földesúri birodalom! régen volt ez. *Hagara Pál* uram ekéje szántja most a szirmai határt, a ki Szirmay Györgytől a csomai jószággal együtt 2000 frtéért zálogba vette; neki robotol most a paraszt, pedig csak nem rég hozták a Perényiek Ugocsába, míg őt, a Szirmayak törzsökének igaz sarjadékát, mint vármegye szolgálatára alkalmatlan jószág nélkül szűkölködő embert, szégyen szemre az armalisták közé sorozták. De az Úr Isten nemsokára könyörült rajta, s 1756 decz. 14-én magához szólította.²

Felesleges bizonyítgatnunk, hogy most is, mint sok más esetben, csak a prókatori fufang győzedelmeskedett az igazság felett, minthogy Kalós Zsigmond nem csak tényleg, de a bíróság elé terjesztett oklevelek szerint is Szirmay Simon «*dictus Kalos*» ivadéka volt, s hogy a királyi táblán fölmutatott nemzedékrend adatai az egyenes ágon való leszármazást illetőleg kifogástalanok, tagadnunk nem lehet. Igaz ugyan, hogy alperes nem a sokat emlegetett impretrans «*Foris Kolos*»-tól, de édes testvérétől, *Kalós Tamástól* hozta le magát, a ki, bár nincs megemlítve a nova donatióban, tényleg már 1470-ben szirmai birtokos volt, ez a körülmény azonban, tekintve, hogy a gyökeres jogot igazoló okleveleknek birtokában volt, a királyi tábla szigorú ítéletét indokoltabbá egyáltalában nem teszi. Ha pedig a pro et contra beterjesztett documentumokat elfogulatlanul vizsgáljuk, arra a következtetésre jutunk, hogy azok a tanuk, a kik esküvel bizonyították, hogy Kalós Zsigmond és

nagyatyja erőszakkal, vagy csalárd módon kerítették kezükbe az oklevelekkel együtt a Szirmay birtokot, épenséggel nem érdemelnek több hitelt alperes tanuinál, a kik — közöttök sok intelligens előkelő úri ember — családjának régi birtokos voltát igazolván, a Kalós aliter Madarász-féle származást megczáfolták s viszont nyilván vagy a sorok között ugyan, de elég érhetőleg vádolják felperest, hogy csak belopta magát a törzsökös Szirmay nemzetségbe s ő az igazi extraneus, nem Kalós Zsigmond, mert se atyjának, se nagyatyjának soha egy darab földje se volt Szirmában, a minthogy emberemlékezet óta a szatmár vármegyei Szirmayaknak nincs is ott semmi örökségük, mert elköltözvén a vármegyéből, javaikon a leányági utódok osztozkodtak. Vádolták továbbá, hogy még a genealogiája is hamisságon alapszik és szegény nemes emberektől kicsalt levelekből készítette azt stb., a mint már erről bőszégesen szólottunk.¹

Azt hisszük különben, hogy az előadottak után nem szükséges Szirmay György eljárási módját és eszközeit részletesebben ismernünk. Bizonyosan tudjuk, hogy a tanuszerzésnél nem volt valami túlságosan lelkiismeretes, s a jó, becsületes emberek úgy vallottak, a mint épen kívánta. Rendszerint maga is jelen volt a kihallgatásnál, oktatta, segítette, útba igazította őket, nehogy az inquirálatot tapasztalatlan juratus valami hibát kövessen el. Bizonyára nem követelte ingyen a szegény emberek fáradságát, de kapott is ám tanut, a mennyire csak szűksége volt, még pedig olyanokat, a kiknek emlékezte, ha jól megszorították, talán még a mohácsi veszedelemig is vissza terjedt. Anyakönyveket bizony nem igen vezettek még abban az időben s így a tanuknak legfeljebb saját lelkiismeretükkel kellett számolni, ez pedig, mint tudjuk, némely embernél igen engedelmes jószág.

Lakott Szirmában két öreg paraszt, egyik Harcsás János, másik Harcsás István. Talán testvérek, talán apa és fiú voltak, mert az időből kifutja, ez szorosán véve nem tartozik a dologra, elég az hozzá, hogy mikor Reviczky Imre kir. táblai hites jegyző kihallgatta őket,

¹ L. az erre vonatkozó tanukihallgatási jegyzőkönyveket a sokszor idézett táblai pörben. Proc. Tab. 4—3773.

¹ Sz. Kalós család leveles ládája.

² 1756 márczius 27-én tulajdon félreismerhetetlen kezeírásával jegyezte be kalendariumába felesége haláláról a következő sorokat: «*Az Isten magához költöztette, földi testi sátorát vele levétkeztette, Zoltán Annával*» s félesztendő multán a kis családi napló ugyanazon lapja már az ő haláláról emlékezik: «*Az Úr Isten ez világból kiszóllította Szirmai Kalós Zsigmondot anno 1756 die Decembris.*» *U. o.*

János 95, István pedig 70 esztendőnek vallotta magát «circiter». No hát körülbelől! egy pár esztendő nem a világ.

Kitünő emlékező tehetsége volt mind a ket-
tőnek, de különösen Jánosnak, a ki nyilván
tudja, mikor Kemény János fejedelem idejében
pogány futás lévén a vidéken s a lakosság
Ungvár alá szállott, öreg Szirmay András meg-
hagyatott özvegye, Tassy Margit asszony, már
Kalós István házastársa volt, s együtt laktak
az ő Szirmay curiában. Különbén úgy ismerte
az öreg urat is, «*mint akármelyik ujját*», az
árvával pedig, a kit mostoha apja béres számba
tartott, együtt őrizték az ökröket stb., szóval,
60—70 év előtti eseményekről úgy beszél, mintha
csak tegnap történtek volna. Ilyen bámulatos
emlékező tehetség mellett sehogy se birt eszébe
jutni, hogy 1720-ban egy más tanuskodása al-
kalmával circiter 90 esztendőnek, 1694-ben
pedig, mikor Szirmay István ugocsaí szolgabíró
Fóris Imre esküdt társával kihallgatta, circiter
44 esztendőnek vallotta magát.

Közönséges emberi számítás szerint tehát
1721-ben circiter 71 esztendő lehetett, a mi
elég tisztességes kor, de még se hihetjük el
neki, hogy öreg Szirmay Andrást úgy ismerte
volna, mint a kis ujját, már csak azért sem,
mert egy másik tanu, özv. *Szentmiklóssy Már-
tonné*, a kit vele együtt kihallgattak, 75 éves
kora daczára Tassy Margitot már csak mint
Kalós Istvánnét ismerte, s előbbi Szirmay nevű
urának (kereszt nevét nem tudja) csak a hírét
hallotta,¹ holott 1640 körül születhetett.

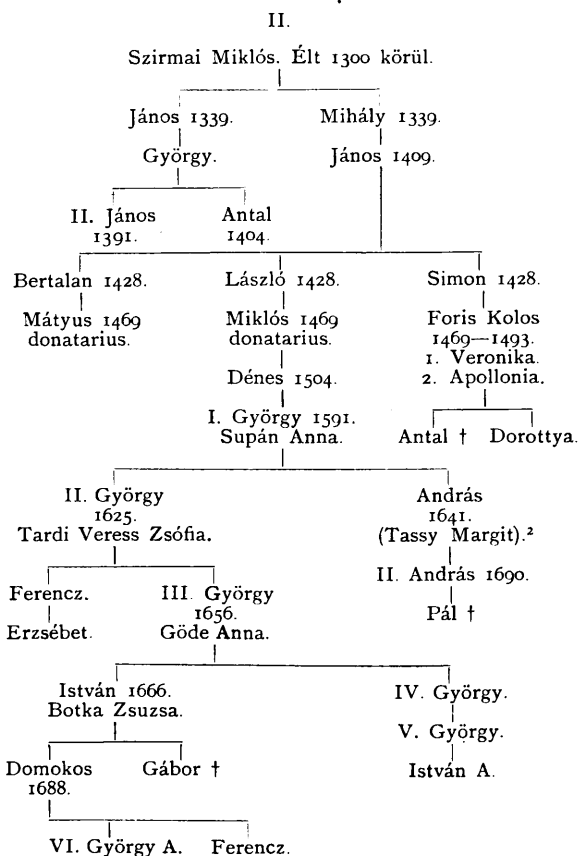
János gazda tehát jól elvetette a súlykot, mert
rá lehet bizonyítani, hogy 1650 körül látta meg
a napvilágot, akkor tájban pedig a sokszor em-
lített Szirmay már nem élt, vagy legalább is
pár esztendő múlva meghalt.²

¹ «A fatens akkori időben kender is nyütt említett
Tassy Margit asszonynak, mikor már Kalós Istvánné
volt; maga az asszony beszéd közben előhozta a fatens-
nek előbbeni Szirmay nevű urát is, egy bizonyos dolog
iránt, hogy t. i. *mikor halála volt és már kinyujtóz-
latták volt. száját mozgatni kezdte, meg is rettent vála,
gondolván, hogy ismét föltámad.*» (Proc. Tabul. 4—
3749. CC.)

² Egy 1691. tanukihallgatás alkalmával Szirmay An-
drás szirmai lakos 47 évesnek vallotta magát, tehát
1644-ben született. Minden valószínűség szerint ő volt, a
kit kora árvaságától fogva mostoha apja, *Kalós István*,

De még vakmerőbb örczátlansággal járt el
Harcsás István, a ki 1720-ban kihallgattván,
mint circiter 50 esztendő ember tanuskodott
arról, hogy Kalós István Szirmay Sára asszonyt
a familia leveleinek kiadására erővel is kény-
szerítette, s rá egy év múlva, mikor Szirmay
György érdekében a XVII. század derekán
történt dolgokról kellett bizonytságot tenni,
mint circiter 70 esztendő ember szerepelt a
küldöttség előtt.¹ Ilyen tanúkkal aztán nyakát
is lehetett szegni az igazságnak, főkép ha a
prókátor nem volt megelégedve az ő princípá-
lisával, mint Budaházy uram.

De lássuk most a Szirmay György által
másodízben fölmutatott leszármazási táblát.

tartott s őt ismerhették a Szirmay György tanui, de nem
atyját.

¹ Az erre vonatkozó tanukihallgatási jegyzőkönyvek
az idézett pörök mellett fekszenek.

² A következő megjegyzéssel: «Isto Andrea seniore
de Zyryma demortuo circa annum 1660. ejusdem relictam
præfatam Margaretham Tassy, quidam Stephanus Kalos
aliter Madarasz cognominatus, in vitæ sociam ducens, ab

Ösmerjük tehát ezek szerint Szirmay György leszármazását három féle változatban. Ugy lát-szik, sok baja volt az őseivel, cserélgette őket, mint más ember a kabátját. Talán nem bízott bennük, minthogy már egyszer cserbe hagyták.

Az 1520-iki *Zsigmond-féle* (!) oklevéllel documentált Miklós fia *Györgyöt* most nagy bölcsen kifejejtette a nemzedék rendből, *Dénessel* helyettesítvén őt, a ki mindenestre jobban bevállott. Az 1339-ben Szirma felett perlekedő Mihálynak se *Péter* már a fia (1. Turul, 2. füzet, 62. lap), hanem *János*, hiszen a papir oly türelmes, a törvénytartó urak olyan elnézők. Csak hadd próbálja az Isten adta! gondolák magukban, úgy se árt vele senkinek, és alperes ügyvédjének tiltakozását figyelmen kívül hagyták. De már azzal még is csak ártott, hogy Szirmay Simon második fiát, *Kalós Tamást* alperes egyenes őst, kiküszöbölte a táblázatból, minek következtében a bíróság se akart helyt adni neki a többi jeles férfiak között. Bezzeg ott díszleg öreg Szirmay András, a Tassy Margit ura, a ki ugyancsak fő-fő személy volt a pörben, mert ő volt az oka, hogy Kalós Zsigmond koldus botra jutott, pedig bizony fattyú hajtás ő kegyelme a négyszázados törzsökön, semmi más!

Majd világosabban beszélünk tüstént, vagy is inkább beszélnek helyettünk az oklevelek.

Mindenek előtt tudnunk kell, hogy a táblázaton látható Szirmay (II.) *György*, a kit más-képen *Csomaynak* is neveztek,¹ a XVI. század végén Ugocsa vármegyéből Szatmárba költöz-ködött és Egri helységben telepedett le, hol egyik ősanja után jószágokat bírt. 1624-ben, bizonyos statutio alkalmával még mint «homo regius» szerepel, de a következő év úrnapiján, már özvegyéről, Tardi Veress Zsófiáról tétetik említés.

1628 mártius 31-én Uray Ferencz szathmári

alispán és bíró társai néhai Szirmay György özvegye és gyermekei között öröklött javaikra nézve egyességet szereztek, melynek egyik pontja így hangzik:

«Ha az Istenben idvezült öregbik Szirmay György uram árvái közül valamelyik, Szirmay Margit avagy András és Ferencz, — kit Isten eltávoztasson, — megtalálna halni, annak az ő része az test szerint való atyafiak között annyi részre osztassék, a mennyin lesznek az öreg Szirmay György uram gyermekei és mara-dékai».

Ezek szerint tehát III. Szirmay Györgynek a táblázaton álló Ferenczen kívül volt még egy *András* nevű testvér öccse is, a ki azonban körülbelül 1647-ben maradék nélkül halt el, mert a következő év január 7-én a testvérek Szatmár városába összegyűlve, egymás között minden javait felosztották. Kiténik az osztálylevélből, hogy a deficiensnek Ugocsa vármegyében, illetőleg Szirmában birtoka nem volt.¹

Az az András tehát, a kinek hagyatékából György jogosan követelhetette a maga részét, nem I. György és Zsupán Anna, hanem II. *György és Tardi Veress Zsófia* maradéka volt, s nemcsak magtalanul, de plane nőtlenül is halt el, következésképen özvegyének Tassy Margitnak Kalós Istvánnal második házasságra lépnie teljes lehetetlenség vala. Jóságai pedig Egri-ben, Apában és Aranyos-Megyesen feküdtek. Ha tehát György úr vagy állítólagos nagy-atyja *István* valamiben rövidséget szenvedett, Egriben lakó Szirmay Istvánon kellett keres-kednie, és nem Kalós Zsigmondon.

Hanem hát tudta ő jól, hogy mit csinál, genialis ember volt, azt már nem lehet tagadni. Először is pörbe fogta most nevezett Szirmay Istvánt, ő nagybátyja az 1648-ban magnélkül elhalt *András* javaiból osztályt követeltvén tőle, minek utánna pedig ezt megnyerte, illetőleg 1721. január 7-én atyafiságos egyességre léptek volna, fölfedezett az oklevelekben egy másik *Szirmay Andrást*, a kinek unokájában hasonlóképpen magva szakadt, de örökölheto vagyon úgy látszik nem maradt utána. Szerencsére özvegyét egy Kalós vette nőül, gondolván tehát, hogy veszett fejszének még nyele

hac et nunc fato Stephano Kalos progenitus est Franciscus Kalos, hujus Sigismundus Kalos promittens est J. Proc. Tab. 4—3773. sub m. 2 et litt. AA.

¹ A leleszi convent bizonyítja, hogy 1592-ben megjelent előtte «nobilis Georgius Zyrmay alias Csomai de Egri in Zathmariensi» stb. Proc. Tab. 4—5617. m. 60. Továbbá: Szirmay alias Csomay György Egri helységben 5 jobbágyhely birodalmában statuáltak. *Leleszi conv. lt.*

¹ Proc. Tab. 4—5617. m. 11.

fordulhat, tüstént helyet szorított neki a családfán s Szirmay Istvánnal egyesülve megtámadta Kalós Zsigmondot, hogy vissza szerezze tőle az állítólag bitorolt vagyont.

Pedig ez a másik András, a Tassy Margit férje, semmiféle kimutatható vérséges kapcsolatban se állott a furfangos jószágkeresővel. Minthogy azonban bizonyos öszödfalvi Göde Pál és csepei Ákos János ugocsavármegyei alispánok előtt folytatott pörben az 1591-ben kihallgatott tanúk között Szirmay György, mint *Szirmay András* testvére s másik György fia is előfordúl,¹ nem sokat tűnődött rajta, hogy ki volt, mi volt András uram? hanem tapasztalván, hogy az idő és a nevek pompásan megegyeznek, megtette őt, mint a táblázat mutatja, I. György és Zsupán Anna fiának, azután pedig azonosította azzal a Szirmay Andrással, a ki állítása szerint 1660 körül halt meg, feleségét Tassy Margitot özvegyen, kiskorú fiát Andrást árvaságban hagyva.

Ámde annak, hogy a Szatmár vármegyébe költözködő s már 1592-ben Egriben lakó *Szirmay alias Csomay Györgynek* András nevű testvére is volt volna, a nagy számmal fenmaradt oklevelekben semmi nyoma, sőt határozottan megállapítható, hogy úgy anyai ágon a *Zsupánokról*, valamint apai ágon a magnélkül elhalt *Szirmay Lajosról* maradt jószágokat egyedül örökölte, s osztály levelekben, tiltakozásokban, peregyességekben stb. András testvéréről sehol se történik említés.

Föltéve tehát, hogy Kalós István csakugyan Szirmay András özvegyének kezével jutott az őszirmai birtokba, György úr keresete még ebben az esetben is csalárd és jogtalan vala, mert azt, hogy a deficienssel osztályos vérségben állott volna, a pör folyamán bebizonyítani nem tudta. Igaz, hogy azt is Szirmaynak hívták és Szirmában lakott, de ebben az időben már nagyon sokan viselték ezt a nevet olyanok is, a kiket annak-előtte *Szabónak*, *Vargának*, *Kenéznek* stb. hívták, de lakóhelyüket predikatumnak, később állandó vezetéknevnek használták.

¹ •Decimus testis nobilis Georgius, filius Georgii de Zirma, *frater carnalis Andree*. . . . Nagyon szokatlan megkülönböztetés, kár hogy az oklevél csak hiteles másolatban maradt reánk. *Proc. Tab. 4—3749*. O. alatt

Alkalomszerűnek véljük itt megjegyezni, hogy a bíróság előtt szereplő genealogiakat óvatosan és kellő kritikával használjuk, főleg ha azok régibb időkről szólnak. Bőségesen tapasztaltuk, hogy az ilyen családfák legtöbb esetben pusztá kombinációkon és valószínűségeken alapulnak.

Ha a filiatio tökéletes volt, t. i. ha a táblázaton álló nevek a documentumokban előforduló nevekkel megegyeztek, a bíróság legfeljebb még a chronológiára vigyázott, hogy a nemzedékről nemzedékre való leszármazásban valami rendkívüli korkülönbözet ne mutatkozzék, de a személyazonosság constatálásával bizony nem vesződött. Különböztetni se lehetett az előadótól, hogy minden pörben tüzetes genealogiai tanulmányokat tegyen, arra valók voltak a prókátorok, hogy ellenőrizzék és tehetségük szerint gyöngítsék egymás argumentumait. Bizony megtörtént nem egyszer, hogy a fölmutatott genealogiai tábla adatai külön-külön helyesek voltak és kiállották a kritikát, a leszármazás azonban egészben véve hamis volt. Körülbelül azt mondhatjuk a Szirmay György által produkált genealogiára is. Mert p. o. semmi kétségünk nincs arra nézve, hogy az 1428. évszám alatt említett Szirmay Bertalan, László és Simon *János* fiai voltak, csak az a kérdés, *hogy melyik Jánosé?* Látjuk ugyanis, hogy azon a Jánoson kívül, kinek atyja Mihálynak mondatik, 1409-ben még három különböző Szirmay János élt, *Márton*, *Benedek* és *Miklós* fiai, miért kell tehát a testvéreknek épen Mihály unokáinak lenni, mikor egyetlen egy oklevél se említi, hogy ki volt a nagyatyjuk! Hiszen a a valószínűséget tekintve — mert csakis erről és korántsem bizonyosságról beszélhetünk — származhattak a testvérek az 1391-ben élő Szirmay Jánostól is, kinek atyja pedig *György* vala. Szóval az egész leszármazás, mint alább tüzetesen kimutatjuk, merő combinatio, mely fiscalis szempontból annak idején megállhatott ugyan, de tudományos értéke absolute nincs.

Hogy pedig a királyi tábla ítélete a Kalósokat igazságtalanul sújtotta, kitűnik abból is, hogy 10 esztendő multával pörújítással élven, összes okleveleiket s részben birtokaikat is viszszerzyenték.

Ugyanis Kalós László az 1756-ban elhalt

Zsigmond fia, minek utánna Szirmay György az ősi fedél alól világgá úzte őket, jószág nélkül szükölködő szegény legény létére gr. *Teleki László* szolgálatába szegődött, s valami deáki tudomány is ragadván reá az oskolában, de a mellett igyekező, szorgalmas ember lévén, csakhamar felvitte Isten a dolgát s 1756-ban már a dolhai uradalom praefectusa és a grófnak bizodalmas embere volt.

Teleki pártfogásaival tehát megnyerte a pör-újításhoz szükséges királyi kegyelmet s 1759-ben a királyi tábla elé idéztette Szirmay Györgyöt; ő azonban csak mint plenipotentarius szerepelt, a pör tulajdonképen testvére *Kalós Ferencz* neve alatt folyt. Most már ment is a dolog, mint a karikacsapás, nem úgy, mint az öreg Zsigmond életében. A prókátor összeszedte minden erejét, s olyan hatalmasan allegált, hogy szinte gyönyörűség olvasni, a Kalósok leszármazását napnál fényesebben kimutatta, s egész sereg embert hallgattatott ki annak bizonyítására, hogy nemcsak Szirmában, de köztudomás szerint századok óta igen sok helyen birtak még a vármegyében őstül maradt javakat, a mit különben osztálylevelekkel is bőségesen igazolt. Jellemző, hogy most a tanuk igazi kárörömmel vallanak Szirmay György ellen, a kit bosszúságában két ízben is meglegyintett a szél, sőt mint felesége 1764-ben a bíróság előtt panaszolja, *elméjében is megháborodott, s gyakran örülségi rohamai voltak.*¹ Könyörgött is, hogy függesszék föl az eljárást addig, míg vagy szerencsétlen férje ismét észére tér, vagy fia törvényes korú lesz, s a védelemről gondoskodhatik.

Felperes ügyvédje azonban hallani se akart erről, ridegen válaszolt az özvegy esdekléseire s ítéletet sürgetett a bíróságtól. A szegény megkárosodott vagy tönkrement emberek, a kik életében átkozták Szirmayt, most Isten büntetésének tartották szánalomra méltó sorsát, de részvétet senki se mutatott iránta.² A pör tehát

tovább folyt s 1765-ben Szirmay meghalván, rá két év múlva 1767-ben özvegye *Berthóly Katalin*, mint kiskorú fiának természetes és törvényes gyámja a királyi tábla ítéletével a néhai Kalós Zsigmondtól elnyert javak birói végrehajtás és arányosítás mellett való visszaadására, illetőleg felperessel való megosztására köteleztetett, felelőzése visszautasítván.

Hogy miért kellett a Kalós testvéreknek atyjukról maradt ős javaikon Szirmay György fiával osztozkodniok? arra bizony a királyi tábla ítéletének indokolása meg nem felel. Mert való igaz, hogy két családnak közös törzsokból való származása a bíróság által kijelentetett, de perlekedő felek őseinek már évszázadok óta nem volt osztály alá eshető közös birtokuk, azt a vádat pedig, hogy nagyatyjuk Szirmay András jószágát bitorolta volna, rendre megczáfolták. Hanem már ebbe bele kellett nyugodniok s úgy gondolkodván, hogy jobb a sovány egyes-ség, mint a kövér per, hogy legalább a további haszontalan költséget megkíméljék, nem akarták az ügyet végrehajtás alá bocsátani s 1767. november 13-án Sátoralja-Ujhely városában megjelenván, Szirmay György özvegyével és az ifjú Antallal kiegyeztek akképen, hogy nevezettek az atyjuktól 1749-ben elfoglalt birtok felét visszabocsátották nekik, a templom mellett fekvő régi Kalós curia kivételével; a levelekre nézve pedig végezték, hogy bár azok conserválása a táblai ítélet szerint a Kalós testvéreket illetné, *«mindazonáltal, mivel Szirmay Antal uramat az Úr Isten mind tudományokkal, mind értékekkel felékesítette»* maradjanak továbbra is az ő gondviselése alatt.¹ Utoljára pedig, mint osztályos vérek, magszakadás esetére biztosították maguk között a kölcsönös örökösödést.

Ezzel vége szakadván a félszázados pörnek, a rokonok — legalább látszólag — kibékültek és Szirmay Antal ügy leveleiben, mint irodalmi

György állapotáról, így folytatja: «sine dubio ex inscrutabili dei judicio, peccata poenis redarguente, nemo enim sine crimine vivit, et quisque illud pia mente recolere potest et debet: Ad scelerum poenas vindex venit ira tonantis — Hoc graviore manu, quo graviore pede».

¹ Így kallódott el a szép Szirmay-Kalós levéltár, így került Mátyás király nova donatiója Kassára, ifj. Kemény Lajos úr birtokába. (Az egyességlevél Kalós Bertalan úr leveles ládjában Szirmában.)

¹ «Pro J. Partis hujus maritum in tam miserabili animi statu esse, ut fere nec sui nec rerum extra se positarum conscius sit, sed et furere saepius, adeoque ad res suas minutissimas etiam regendas ineptum factum, et novisanti parti et advocato ejusdem optime constat» etc.

² Kalós Zsigmond unokája a többször említett *Bertalan* ugocsai alispán, megemlékezvén Szirmay

munkáiban nyilván hirdette a Szirmayak és Kalósok közös eredetét s rajta volt, hogy ennél fényesebb nevű ősöket szerezzen a két testvérágnak. De Kalós Zsigmond maradékai sohasem tudták elfelejteni és megbocsátani a mit Szirmay György «vételet» ellenük, és szívük keserűségében előbb jeremiádokat, majd gúny-

verseket írogattak a Zemplén vármegyéből bevándorolt «bitang totra», a ki családjukat egykor majdnem koldus botra juttatta.¹

Dr. KOMÁROMY ANDRÁS.

¹ Szirmai Kalós László «Énekét», és Bertalan epigrammáit ma is kegyelettel őrzik az utódok.

A DOLHAY CSALÁD EREDETE, LESZÁRMAZÁSA ÉS TÖRTÉNETE. (1366 1708.)

(Második közlemény, egy pecséttrajzzal.)

Mielőtt Dolhay I. János fiaihoz visszatérnénk, nem lesz érdektelen megemlékezni a lithván nagyfejedelmektől származó *podoliai hercegekről*,¹ kik közül Vaszil² és Tódor éppen ezen időtájban telepedtek meg Magyarországon s Dolhay I. János fiai, úgylátszik, általok kezdettek emelkedni.

Gedimín a «bátor» lithván fejedelem átlépve rengeteg erdőséggel borított kicsiny országa határát, véres harcok árán óriás birodalmat alapít a XIV. század elején, meghódítja a szmolenzki fejedelemséget, az úgynevezett Fehér-Oroszországot, elfoglalja Kiewet, s hatalmát északkeletre Moszkváig, délnyugotra pedig egészen Veres-Oroszországig, vagyis Galiczia és Lodomériáig terjeszti ki, — végre a német lovagrend ellen viselt hadjáratában 1328-ban Friedberg ostrománál elesik. — Egyik leányát Kázmér a «nagy» lengyel király veszi nőül, fiai közül Javnút lesz a nagyherceg, Olgerd a «nagy» a Berezínáig terjedő tartományt kapja, *Kjeisztutnak* a «hősnek» Grodno, *Ljubartnak* Volhynia, *Koriáthnak* pedig Novogrod jut osztályrészül.

Olgerd 1329—30 között elúzi és megöli Javnút nagyherceget, 1331-ben pedig kiveri a tatár-mongol hadakat Podoliából, s diadalmas fegyvereit a Fekete-tengerig viszi.

¹ Szalay. «Magyarország» története. — Schlötzer, «Geschichte von Littauen». — Lelewel Joachim, «Geschichte Polens», — és Basilovits János «Brevis notitia fundationis Theodori Koriatovics» című művek nyomán.

² Ezen Vaszil herceget Schlötzer nem említi, más fróknál sem találtam nevét feljegyezve, de világosan megnevezi Zsigmond királynak egy levele, melyet még idézni fogunk, s mely kelt Bácsón, 1398. febr. 2.

Kjeisztut Galicziát és Lodomériát foglalja el a lengyelektől, de a segélyre hívott Lajos magyar király 1351-ben visszahódítja a két tartományt s Kázmér királynak engedi át, Kázmér azonban kénytelen Lodomériát a lithvánoknak visszaadni, de azok ezzel be nem érve, 1353-ban *Ljubart* vezérlete alatt Galicziát újból meghadják és elfoglalják; ennek hírére Lajos király átkel a Kárpátokon s egyesülve a lengyel hadakkal, százezer főre szaporodott seregével a harc színhelyét átteszti Podoliába s ott a Dnjeszter és Búgh folyók között 1354-ben a lithvánokat tönkre veri s nemcsak Lodomériából, de Volhynia és Podoliából is kiveri. *Kjeisztut*, idők múltán, 1376-ban ismét Lengyelországra tör, de a segélyre siető Lajos király seregével nem mer megütközni s 1377-ben békét kér, — utóbb *Fagjell* által elfogatva, 1382-ben börtönben végzi életét.

Fagjell, Olgerd nagyherceg fia, 1386-ban felveszi a keresztséget, Lajos király leányát Hedviget, nőül veszi s II. Vladiszláv néven lengyel király lesz, szépatyja II. Lajos magyar királynak, más ágon pedig Izabellának, Zápolyay¹ János magyar király nejeinek és ösatyja Annának Báthory István lengyel király feleségének.

Koriáthról, azon kívül, hogy osztályrészül Novogrodot kapta, más egyéb feljegyzést nem találunk az idézett írók műveiben, fiairól *Sándorról*, *Konstantinról*, *Györgyről* és *Tódorról* azonban olvassuk,² hogy 1331-ben nagybátyjok-

¹ És nem Zápolya, a hogy még ma is sokan nevezik.

² Basilovits idézett művében lengyel-lithván évkönyvek után.

nak *Olgerd* nagyhercegnek segélyére voltak a tatár-mongol hadakat Podoliából kiűzni s a szerencsés hadjárat után ezen tartomány kormányzói lettek,¹ közülök *Györgyöt* a moldvaiak meghívják a vajdai székre, de csakhamar Szucsavában méreg által vesz el, *Tódor* atyja elhaltával a novogrodi hercegséget veszi át, *Sándor* Kázmér királytól Olesko várát és tartományát kapja s így *Konstantin* egyedül marad Podolia hercege. Az 1339-iki krakkói országgyűlés *Konstantint* lengyel trónutódnak jelöli ki, de ismét elejti, mert a keleti egyház szer-tartásait elhagyni s a római katolikus hitre térni nem volt hajlandó; pár hét alatt el is halálozott, mire *Tódor* oda hagyva Novogrodot, átveszi Podolia kormányát, a várakat megerősíti, nagybátyja *Olgerd* nagyherceg parancsait megveti s az évi adót megtagadja. *Olgerd* erre haddal megy ellene s *Tódor* 1339. végén segélyért Magyarországra siet, távolléte alatt *Olgerd* elfoglalja Podoliát s Gasztold lithván főurat nevezi ki helytartónak.

Olvassuk továbbá,² hogy *Koriathovics Tódort* Kjeisztút fia, *Vitold* lithván nagyherceg 1395-ben elfogta és Vilnában börtönbe vetette, mert az évi adót megtagadta. Basilovits s az általa idézett Strikovszky lithván író ezen utóbbi *Koriathovics Tódort* a két elbeszélte esemény között lefolyt hosszú idő, 56 év miatt az előbbeni *Koriathovics Tódor* unokájának, vagy kisunokájának tartják, de nézetünk szerint ez nem valószínű, hanem az utóbbi fia az előbbinek, de az idősebb nem *Koriathovics Tódor*, hanem *magu Koriáth*, a kit, — a keresztségben talán *Tódor* nevet kapván, — az évkönyvírók *Koriáth Tódornak* nevezhetek, s ebből támadhatott a zavar. Az 1331—39 közötti eseményeknek bizonyosan *Koriáth* a hőse, fiainak tettei pedig 1370 és 1395 közé helyezendők, mert *Koriáthnak* fiai 1331-ben a tatárok elleni hadjáratban nem vehettek részt, minthogy akkor még meg sem születtek. Tudjuk, hogy *Olger* fia *Jagjell*, a későbbi II. Vladiszláv lengyel király 1346-ban,³

Kjeisztút fia, *Vitold* nagyherceg, pedig 1340-ben született,¹ lehetetlen tehát, hogy Gedimin nagyfejedelem legifjabb fiának *Koriáthnak*, — (de még ha nem a legifjabb volna is) — fiai, unokatestvéreik születése előtt 18, illetve 15 évvel, már mind a négyen fegyverfogható férfiak lettek, s így legalább is 1310 és 1315 között születtek volna, még nagyatyjoknak Gediminnek 1314-ben megkezdett uralkodása előtt, amiből még az is következne, hogy *Koriathovics Tódor* herceg, midőn 1414-ben elhalálozott, 99 éves korában hagyott volna hátra kiskorú árvákat. *Györgyről* tudjuk, hogy 1374-ben volt rövid ideig moldvai vajda, tehát nem hívhatták meg a moldvaiak még 1339 előtt; különben is *György* aligha volt egész Moldva vajdája, mert azon időben Bogdán vajda utódai ültek a fejedelmi széken; valószínű, hogy az elűzött *Láz* vajda fiainak hívei által meghívattván, s bizonyosan Lajos király által is támogatattván, kis ideig csak mint ellenvajda szerepelt. *Koriathovics Sándor* Olesko várát és vidékét bizonyosan *Vladiszláv* királytól kapta, az 1339-iki krakkói országgyűlés, ha az évszám nem téves, s az esemény nem II. *Vladiszláv* fiának születése előtt történt, bizonyosan egy más *Konstantin* nevű lithván herceget jelölt ki trónutódnak.

Koriáth tehát 1339-ben testvére *Olgerd* nagyherceg haragja elől Magyarországra menekült s Károly királytól a munkácsi uradalmat kapta adományba, Istvánffy és Túróczy László tanúsága szerint megerősítette a munkácsi várat, a Csernek hegyre Bazil-rendű zárdát alapított, neje pedig, *Dominika*, apáczákat telepített Munkácsra. A csernekhegyi kolostor alapító-levele határozottan álmű ugyan, annak ismerte fel már Corvin János herceg, és annak tartotta Batthyány Ignác² is, ez azonban nem zárja ki, hogy a zárdát, — habár nem is 1360-ban, — csakugyan a podoliai fejedelmek alapították.

Meddig maradt *Koriáth* Magyarországon, nem tudjuk; lehet hogy Lajos király az 1354. évi hadjárat alkalmával helyezte vissza Podolia birtokába, s Munkács ismét királyi birtok lett,

¹ Dr. Réthy László is így írja idézett munkájában.

² Basilovitsnál.

³ Jagjell 1386-ban, koronáztatásakor 40 évesnek iratik. Lovcsányi Gyula «Adalékok a magyar-lengyel érintkezés történetéhez» című értekezésében (Századok XX. 593.) Jagjell koronázását 1384-re teszi, bizonyosan elnézésből.

¹ Vitold halálakor 1430-ban 80 éves múlt, tévesen írja Lovcsányi idézett művében Vitoldról, hogy Jagjell testvére volt.

² Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae.

okleveleink tanúsága szerint 1363-tól Erzsébet királyné bírta.

Koriúth fiai utóbb szintén függetlenségre törekedtek Podoliában, de *Tódort Vitold* nagyherceg legyőzte és börtönbe vetette, *Vaszil* pedig valószínűleg még 1395-ben unokaöccséhez¹ Zsigmond magyar királyhoz menekült, a kinek közbenjárására *Tódor* herceg is visszanyerte szabadságát, s nagy számú kíséretével 1396- vagy 1397-ben Magyarországra települt, a munkácsi uradalmat² és a máramarosi jövedelmeket³ kapván adományba.

Vaszil hercegről több adat nem maradt reánk, nem sokáig élhetett s gyermekei sem maradtak, vagy lehet, hogy visszatért hazájába. 1402-től *Tódor herceg* már csak egyedül szerepel,⁴ hosszasan perlekedve a Bereg megyében letelepült oláhok utódaival s más szomszédos birtokosokkal; néha-néha erőszakoskodik is, de híven kitart Zsigmond mellett s erélyesen üldözi Durazzo László pártjának tagjait; ragaszkodásáért Zsigmond király helytartójának nevezi ki, 1414-ben halt el, árván hagyva ismeretlen családi nevű nejét *Valhát* és két kiskorú leányát *Anuskát* és *Máriát*.⁵

Mária két év múlva elhalt,⁶ *Anus* utóbb férjhez ment *Marczaly* Miklós erdélyi vajda fiához *Imréhez*, a későbbi királyi udvarmesterhez.⁷

A hosszas kitérés után most már újból felvesszük tulajdonképeni történetünk fonalát. Már láttuk, hogy *Dolhay I. Jánosnak* öt fia maradt:

¹ Zsigmond kir. levele. Kassa, 1404. febr. 5. Illustris principis domini Theodori ducis Podolie avunculi nostri carissimi et fidelis.

² A Koriathovicsok 1393-ban még nem bírták Munkácsot, mert ekkor a Makarjayak beiktatásánál János munkácsi várnagy egyik tisztje mondott ellent; ha a hercegek már bírták volna Munkácsot, akkor vagy ők, vagy nevükben valamely tisztjük jelentette volna be az ellentmondást. Hogy pedig 1397-ben már birtokukban volt Munkács, kitűnik Zsigmond király idézett 1398-iki leveléből.

³ Mik voltak ezen máramarosi jövedelmek, határozottan ki nem mutathatjuk, de némi körülmények oda látszanak mutatni, hogy a hercegek a huszti főkapitányságot és a máramarosi főispánságot is viselték.

⁴ Zsigmond király levele. Kassa, 1404. febr. 5.

⁵ Lelesz, Actor. nr. 11. anni 1416.

⁶ U. o., Actor. nr. 78. a. 1417.

⁷ Zalamegyei okl. II. 461.

II. Szaniszló, II. János, I. Péter, I. György és Bogdán.

II. Szaniszló rokonával Bilkey Lukácssal együtt valami nagyobb mérvű hatalmaskodást követett el, valószínűleg két nagybátyja *Dolhay Sándor* és *István* ellen, akikkel s azok fiaival *Szaniszló* és testvéröccsesei egy negyed századon át örökös perpatvarban állottak. E tettért Ilsvay Leusták nádor hűtlenségben marasztalta el *Szaniszlót* és társát Bilkey Lukácsot, ők azonban részt véve az oláhországi (havaselői) hadjáratban, érdemeik jutalmául Zsigmond királytól teljesen felmentő kegyelemlevelet kaptak 1395-ben;¹ lehet, hogy *Szaniszló* már ekkor *Vaszil* herceg szolgálatában állott, s hogy a herceg közbenjárásának köszönhette a kegyelemlevelet. 1398-ban Sarkad falut ajándékozta *Vaszil* herceg *Szaniszlónak* és testvéröccseinek, s ezen adományozáshoz Zsigmond király is beleegyezését adja, a leleszi konvent küldöttének jelenlétében pedig Kisfalusy Maxem fia, János királyi ember, még azon évben ellentmondás nélkül végzi az ünnepélyes beiktatást.² Sarkad adományozása és a tiszta beiktatás által léptek a *Dolhay* testvérek a magyar nemesség és a valóságos földes urak sorába, mert eddigi birtokaikból, melyeket kenézség képen³ kaptak volt, a jövedelem felét be kellett szolgáltatni a királynak. Sarkad⁴ adományozásának azonban vésses következménye lett, rokon vér ömlött miatta. A hercegnek Zsigmond király által megerősített adománylevele azt mondja ugyan,

¹ Temesvár, 1395. szept. 17.

² Lelesz. Statutor. Litt. H. nr. 115. és Zsigmond király többször említett 1398. évi levele. Ez a beiktatási levél tévesztette meg Lehoczkyt, a ki Beregh megye monografiájában, Sarkad leírásánál, a *Dolhayakat* a *podoliai hercegek unokatestvéreinek*, műve más helyén pedig a podoliai hercegektől származottaknak írja, pedig az okmány szavai eléggé világosak: «Cum fidelis noster illustris princeps dominus Vasilus dux Podolie, suo ac domini Theodori ducis, fratris sui, nominibus, quandam villam suam, Sarkad nuncupatam, alias per nostram celsitudinem ipsis donatam, Stanislaio filio Joannis, Joanni, Petro, Georgio et Bogdan, *fratribus suis uterinis*, pro ipsius Stanislai servitiis, perpetuo contulerit» . . . . . A *fratribus suis uterinis* kifejezés csakis Stanislausra vonatkozhatik, s nem a hercegre.

³ More keneziatu.

⁴ Más néven Oroszfalu, még más néven Fedeles, Bereg megyében.

hogy Vaszil herceg Sarkadot *Szaniszlónak* hű szolgálatai jutalmául adományozta, mindazonáltal más adatokból bizonyos, hogy *Szaniszló* viszont Kereczkét és Kusniczát, Munkács vára régi tartozékát, melyeknek kenézségét, — mint láttuk volt, — atyja és annak testvérei még idősb Erzsébet királyné adományából bírták volt, bocsájtotta vissza Vaszil herceg birtokába; minthogy pedig *Szaniszló* nem részítette Sarkadból két nagybátyját, s így ezek az elvesztett kereczkei és kusniczai jövedelmekért nem kárpótoltattak, — s lehet, hogy ezen felül *Szaniszló* és testvéröccserei felsőbbbségüket más-ként is éreztették rokonaikkal, — kitört közöttük a viszály, s első áldozata *Sándor fia Mihály* lett, ki *Szaniszló* öccse, *I. Péter* kardja által vérzett el Szentgyörgy nap táján 1398-ban.¹

I. Péter nevét ezentúl még csak egyszer olvassuk: 1402-ben,² a midőn Zsigmond király új adománya címén testvéreivel együtt Sarkad birtokába beiktattatik, s még ugyanazon évben, vagy a jövő év folyamán bizonyosan elhalt, mert 1404 február 5-én már nincs az élők között.³ A *Sajói Mán*-család ezen *Dolhay Péter*-től származtatja magát,⁴ állítván, hogy miután testvére osztályban a máramarosmegyei Sajó nevű falut kapta, arról — elhagyva a *Dolhay* nevet — *Sajó Péternek* neveztetett, s egy Mán (Emanuel) nevű fia maradt, kinek utódai a *Mán* nevet családi névül véve fel, a legújabb korig éltek Máramarosban Sajón.

Sajót azonban a *Dolhayak* csak 1411-ben szerezték meg,⁵ s így a *Sajó* nevet *Péter fia Mán*, mert *Dolhay I. Péter* még 1403-ban elhalálozott, csak azután vehette volna fel, s addig az 1404, 1410 és 1411-iki Dolhára és Sarkadra vonatkozó adománylevelekben s az 1411. évi Sajóról szóló beiktatási okmányban ott kellene lenni *Dolhay Mán* nevének is, nagybátyjai nevei mellett, ott azonban hiában keressük, ellenben midőn a *Dolhayak* Sajót és a körülfekvő falva-

kat, melyek valamikor anyai nagyatyjok János-vajdafalvi *János vajda* birtokai voltak, visszaszerzik, illetve hadi érdemeik jutalmául adományba kapják, a királyi levélben a *Dolhayak* nevein kívül, *János vajda* két fiának *Andrásnak* és *Györgynek* neve is befoglaltatik; kétségtelen tehát, hogy az a *Péter*, kinek *Mán* nevű fiától származott unokája *Pétermán György* utóbb Sajón csakugyan birtokos volt, *János vajda* fiai egyikének, valószínűleg *Györgynek* volt a fia.

I. György, *Dolhay I. János* negyedik fia, bátyjával együtt hatalmaskodik unokatestvéreik ellen, közösen folytatják pereiket s az adománylevelekben *I. György* neve is mindenütt be van jegyezve; 1412., 1417. és 1424-ben mint királyi ember működött különféle beiktatásoknál, viselte a huszti várnagyságot is,¹ miről *Porkoláb*² *Györgynek* neveztetett, a királynak kedves embere volt, udvarnokának címezi.³ Két idősb fia *András* és *Miklós* 1430-ban említetnek,⁴ utóbb neveikkel nem találkozunk, harmadik fia, *János* csak 1430 után született.

Ezen *János*, *Nagydolhai Vajda Mihály* s több rokonaival közösen kapja 1450-ben Hunyady Jánostól a Mojszinról szóló adománylevelet, utóbb perbe keveredik unokatestvéreivel *Dolhay Szaniszló fia Mihálylyal* és *Ambrussal*, s azoknak rozsályai és polyánai részirtokát 1459-ben elfoglalja,⁵ később megbékélvén, 1468-ban *Ambrus* mellett tanúskodik a Vissóyak elleni ügyében.⁶ Élt még 1473-ban is, amikor Drágffy Miklósnak Rozsálya és Oroszfalu (= Ruzskova) birtokába történt beiktatásának ellentmondott.⁷ Neveztetett *Ruszkovay Jánosnak* is.⁸ 1466-ban szolgabírótságot viselt.⁹ Fia nem maradt, egyik

¹ Lelesz, Actor. nr. 31. anni 1413. Valószínű, hogy alispán is volt, mert a huszti várnagyság együtt szokott járni az egyik alispánsággal, a másik alispán a rónszéki várnagy lévén.

² A *Porkoláb* név a német Burggraf elrontásából ered.

³ Zsigmond király levele. Pozsony, 1419. febr. 10.

⁴ Lelesz, Actorum nr. 72. anni 1430.

⁵ Mátyás király levele. Buda, 1459. máj. 21.

⁶ Váradai káptalan levele. 1468. okt. 5.

⁷ Leleszi konvent levele. 1473. máj. 19.

⁸ U. o.

⁹ Az alispánokat a főispán nevezte ki, a szolgabírákat azonban a megyei nemesség választotta a tehetősebb jó birtokú nemesek közül. Zsigmond 1435-iki de-

¹ Zsigmond király levele. Visegrád, 1398. szept. 2.

² Leleszi konvent levele, 1402. jun. 17.

³ Zsigmond király levele, Kassa, 1404. febr. 5. Igaz ugyan, hogy Rozgony Simon országbíró 1410. évi ítéletlevelében, mint élő említetik, de az tollhiba lehet Sándorfia Péter helyett.

⁴ Nagy Iván. Magyarország családai, VII. 591.

⁵ Zsigmond király adománya. Kassa, apríl 5.

leányát *Fethkát* Váncsfalvy György vette nőül, a másik, *Anna*, Radéczyné lett, a harmadikról, *Margitról*, hallgatnak okleveleink.

II. *János*, I. János második fia, szintén részes a bátyja, *Szaniszló*, által szerzett minden királyi adományban, de az unokatestvéreikkel való viszálykodásokban kevésbé vesz részt; mindazonáltal némely kihágásokért jószágvesztésre ítéltetett, de testvére *Szaniszló* kérelmére Zsigmond királytól kegyelmet nyert 1435-ben.¹ Volt királyi ember is, de más tisztséget, úgy látszik, nem viselt; lakását a Vissó és Iza mentén fekvő falvak megszerzése után azok egyikébe, Leordinára, helyezte át, nevét 1437-ben olvassuk utóljára. Egyetlen fia maradt, *Mihály*, ki már állandóan *Leordinaynak* neveztetett, néha *Leordinai Orda*, vagy *Urda Mihálynak* is iratott, ő is részese Hunyady János 1450. évi Mojszinra vonatkozó adományának, 1471-ben elzalogosította dolhai, bronykai és zádnyai rész-birtokát, mely ezen falvak egy negyed részéből állott, Szirmay Florisnak és Ilosvay Lászlónak.² Volt több ízben királyi ember, 1466-ban pedig Máramaros egyik szolgabirája. Nejétől Sztánától egy fia született, *János*, és két leánya, *Mária* és *Kata*.

János még ifjan, atyjával egyidejűleg, vagy talán valamivel előbb 1471 végén, vagy 1472 elején elhalálozván, nejét *Ilosvay Karácson Margitot* aprós leányokkal hagyta özvegyen;³ leányai sorsáról nincs tudomásunk, vele *Dolhay II. Jánosnak* két nemzedéken át Leordinay nevet viselt ága elenyészett. *Mihály* leányai azonban férjhez mentek, *Mária* egy ismeretlen *Tamás* nevűhöz, *Kata* pedig *Dávid* leordinai paphoz, előbbinek utódai *Leordinay* (Leorgyán), utóbbinak *Urda* néven új családokat alapítottak s ma is élnek Leordinán, melynek egy részét *Mihály* két leánya örökségbe kapta volt.

Bogdán (Adeodatus) *Dolhay I. János* legifjabb fia szintén részes a testvérbátyjai által

szerzett minden királyi adományban, az unokatestvérek elleni erőszakoskodásokban ő tűnik ki legjobban, azok is leginkább ellene panaszkodnak. A hosszadalmas per egyik határnapról a másikra halasztva, változó szerencsével folyik, míg végre *Dolhay Sándor* fiai javára kezd hajolni; *István vajda* fia, *Mihály*, nem vesz részt a perlekedésben, éppen ez időtájban tűnt el, s rokonai halottnak tartják. Perényi Péter országbíró el is ítélte *Bogdánt* fej- és jószágvesztésre, de minthogy testvérbátyjaival még nem volt megosztotva, kiküldte Haraszthy Erazmus királyi embert, hogy a leleszi konvent hiteles tanúja jelenlétében a birtokokat becsülje meg és a testvérek között osztsza fel. Haraszthy Erazmus 1418 szeptember 17-én meg is kezdette működését s talált Sarkadon 11 népes és 5 elhagyott jobbágytelket, egy nemesi udvarházat, két fakápolnát, egy ekényi¹ szántóföldet, 10 ekényi makkos erdőt és 200 kaszás rétet,² Makarján 25 népes jobbágytelket, 2 ekényi szántóföldet, 3 ekényi makkos erdőt, 200 kaszás rétet és két fakápolnát, s az Almás patakon egy malomhelyet, Románpatakon 5 néptelen jobbágytelket épületekkel, körülbelül egy ekényi szántóföldet, makkos erdőt és rétet, Négyforráson 11 népes jobbágytelket, fél ekényi szántóföldet és egy ekényi makkos erdőt, Dolhán 23 népes jobbágytelket, két nemesi udvarházat, egy fakápolnát és vámszedési jogot, Zádnyán, mely Dolhával egy határban fekszik, 12 népes jobbágytelket, 16 ekényi szántóföldet, erdőt és rétet a hegyekkel és havasokkal együtt, Dolhán, a Zinke folyón egy alólcsapó egykerekű malmot, Zádnyán pedig a Sebespatakon szintén egy egykerekű felülcsapó malmot, mézskőbányát és halászható folyóvizeket, Borsován 12 népes jobbágytelket, egy ekényi szántóföldet és makkos erdőt, a Borsova folyón egy alólcsapó kétkerekű malom egy harmad részét és ugyanazon folyón egy más malomhelynek szintén egy harmad részét. Ezzel a beregmegyei birtokok meg lévén becsülve, a küldöttség a máramarosi jószágokat akarta összeírni, ebben azon-

cretuma, 2. t. cz.) Mily nagy volt a Dolhayak tekintélye, mutatja az, hogy 1466-ban a négy szolgabíró — (csak ennyi volt egy vármegyében) — közül három a Dolhay-családhoz tartozott, Dolhay János, Petrovay Mihály és Leordinay Mihály.

¹ Nagy-Szombat, 1435. jun. 28. Gyömrői levéltár, II. 17.

² Lelesz, Actorum nr. 12. anni 1471.

³ Jászó 600. Fasc. 1. nr. 1.

¹ Egy ekényi föld = 150 hold, holdját 800 □ ölével számítva.

² Egy kaszás rét annyi, a mennyit egy munkás egy nap levághat; akkor valószínűleg nem volt több 800 □ ölnél.

ban *Bogdán* testvérbátyja, *György* királyi udvarnok, fegyveres csapattal ellent állván, megakadályozta őket; sőt, ha gyorsan meg nem futamodnak, reájok bocsájtott nyilakkal lelöveti vala. Az ilyen fegyveres támadás azonban súlyos vétségnek tekintetett akkor is, s *György* udvarnok tarthatott a következményektől; sietett is a király elébe s elpanaszolta, hogy némelyek, de különösen *Dolhay Péter* és *Miklós* az ő testvéröccsét *Bogdánt* azért, mert ez őket abban az időben, midőn Durazzói László az országba jött, mint a trónkövetelő híveit, Tódor munkácsi herceg parancsára erélyesen üldözte volt, évek hosszú során megtámadás, kifosztás, emberölés s más kártételekkel vádolva, folytonos idézésekkel zaklatják, s már fej- és jószágvesztésre szóló ítéletlevelet is eszközöltek ki ellene. Zsigmond király meg is könyörült híven s megtiltja keményen az összes úgy egyházi, mint világi bírának, hogy *Dolhay Bogdánt*, *Dolhay Péter* és *Miklós* panaszára megidézni, elmarasztalni és jószágait lefoglalni ne merészeljék, egyúttal semmisnek nyilvánít minden eddigi *Bogdán* ellen kiadott ítéletlevelet.¹ Daczára ezen királyi kegyelemnek, mert valószínűleg be lett igazolva, hogy *Bogdán* nem csak a Durazzói László által okozott zavarok idejében követett el hatalmaskodásokat, Perényi Péter országbíró újabb elmarasztaló ítéletet hozott s *Bogdán* jószágai megbecsülésére és lefoglalására bizottságot küldött ki.² Az ítélet azonban ezúttal sem hajtott végre, s a hosszas pernek az országbíró előtt 1421-ben kötött azon egység,³ vetett véget, melyről már *Dolhay Sándor fia II. Péternél* megemlékeztünk. Megszabadulva végre a veszélyes pertől,⁴ birtokai csoportosítása céljából 1427-ben elcserélte sarkadi, románpataki és zádnyai részbirtokait bátyjával, *Szaniszlóval*, annak roszályai birtokáért, s lakóhelyét Petrovára tette

át, hol már csendesebb életet folytatott, legalább erőszakoskodásairól semmit sem hallunk többé, megyei tisztséget nem viselt, de 1410 és 1420 között sok ízben volt királyi ember, élt még 1437-ben is; egyetlen fia maradt *Mihály*, de ez elhagyva a *Dolhay* nevet, már állandóan *Petrovaynak* íratott s őse lett a hasonló nevű ma is élő családnak.

Ezek után visszatérünk *II. Szaniszlóhoz*, kiről már elmondottuk, hogy hűtlenségbe esett volt, de Zsigmond király által 1395-ben az ítélet terhe alól felmentetett, s hogy a kegyelemlevél kiadásakor Vaszil podoliai herceg, Munkács ura, szolgálatában állott, de milyen minőségben, erre az okmányok nem adnak felvilágosítást, valószínűleg munkácsi várnagyságot viselt. Azt is láttuk, hogy Vaszil hercegtől Zsigmond király beleegyezésével Sarkadot kapta adományba s annak birtokába ellentmondás nélkül be is lett iktatva; tudjuk milyen vészes következménye lett ezen adománynak s hogy unokatestvére *Dolhay Mihály* annak esett áldozatul, nem is érezte magát *Szaniszló* biztosnak Sarkad birtokában, s már 1402-ben sietett új királyi adománylevelet kieszközölni,¹ melynek alapján még ugyanazon évben újból beiktattatta magát és testvéröccsseit.² A Durazzói László érdekében Ludányi Tamás a «vasfejű» egi püspök és Debreceni István által szervezett felkelés az északi megyéket is vérbe borította, de *Szaniszló* megmaradt Zsigmond király hűségén s testvéreivel, valamint a rokon Hlosvay és Bilkeyekkel egyesülten Tódor munkácsi herceg hadai élén keményen üldözte az egi püspök és Balk máramarosi vajda híveit, miért is aztán a háborgások lecsillapultával a hűségre tért pártosok által erőszakoskodás miatt perbe is idéztetett; de Zsigmond király ezen pereket 1406-ban beszüntette,³ s másképen is megjutalmazta *Szaniszlót* és öccsreit, adományba adván nekik Borsovay Fábrián Borsova, Hegy és Helmeicz nevű jószágait és *Dolhay Sándor* és *István* dolhai részbirtokát,⁴ 1405-ben pedig kivette *Szaniszló* és öccse,

¹ Zsigmond király levele. Pozsony, 1419. febr. 10.

² Perényi P. országbíró levele. Székesfehérvár, 1419. márcz. 16.

³ Perényi P. országbíró levele. Buda, 1421. szept. 1.

⁴ Téved tehát Lehoczky, midőn idézett művében (III. 405.) azt írja, hogy Dolhay Bogdán ellen az erőszakoskodás miatt hozott ítélet végre is hajtott, hogy az osztály közte és testvérei között megejtetett, valamint abban is téved Lehoczky, hogy a küldöttséget Máramarosban a Bogdán örsége verte vissza.

¹ Zsigmond király levele. Kanizsa, 1402. máj. 26.

² Leleszi konvent levele. 1402. jún. 17.

³ Buda, május 27. Báró Perényi cs. levéltára N.-Szöllösön.

⁴ Zsigmond király levele. Kassa, 1404. febr. 5.

valamint *Kisfalusy Maxem fia János, Ilosvay István, Bilkey Sándor és Illés, Balicza fia, Péter, István fia, Péter, és Zerecsen fiának, Jánosnak fia Sándor* összes birtokait a megyei tisztviselők bíraskodása alól.¹

Borsovay Fábián és fiai nem nyugodtak bele birtokaik elvesztésébe s *Szaniszló* csak 1409-ben² országbírói ítélet következtében juthatott hozzá, a Borsovayak azonban 1414-ben erőszakkal visszafoglalták,³ s az ebből keletkezett újabb per még 1421-ben is folyamatban volt.⁴ E közben Borsovay Jakab fia Györgytől egy jobbágytelket vett *Szaniszló* Borsován, s annak birtokába be is iktattatta magát 1413-ban. A *Dolhay Sándor* és *Istvántól* elkobzott s *Szaniszló* és öcscseinek adományozott dolhai részjóság iránt s az elkövetett hatalmaskodások miatt folytatott hosszadalmas pernek, mint már láttuk, 1421-ben egyesség vetett véget. 1407-ben zálogba vette *Szaniszló* Verböczi Zovardffy Dávid fia Benedek Verböcz, Ardó, Mátyfalva és Rákos nevű ugo-csamegyei falvakban lévő birtokait;⁵ itteni tisztje lehetett Csepei Ákos György, aki tőle egy pánczélt és 10 forintot ellopott.⁶

Ez időtájtban egyik országgyűlés elrendelte, hogy mindenki mutassa be s száz napon belül az új királyi pecséttel erősítse meg, jószágvesztés terhe alatt adományleveleit; de *Szaniszló* nem igyekezett ezen végzésnek eleget tenni, aminek következtében birtokai már a koronára voltak szállandók, midőn Zsigmond király tekintetbe véve sokszor hű szolgálatait, 1410-ben

¹ Ez a kiváltságos állapot, melyre utóbb Mátyás király által még több máramarosi nemes is emeltetett, liber baronatus-nak nevezetett. Máramarosban a liber baronatus az 1650—51 évi erdélyi országgyűlés eltörölte. *Aprobatae Constitutiones, Titulus 75. Articulus 1.* «A mint-hogy Máramarosban is a Liber Baronatus találtattott és a circálás mindeneknek jószágiban sub pœna 200 fl., azonképen, ha a tisztek valamely tekintetből magok vagy más jószágában nem peragálnák, hasonlóképen büntetődjenek, a melyet a Director comperta rei veritate et de facto exigáljon rajtok. Egyébiránt mind a nemesség szokott nemesi szabadságában, mind pedig a község az ő állapotjában megtartatik.»

² Decz. 4.

³ Zsigmond király levele. Buda, 1414. apr. 22.

⁴ Perényi Péter országbíró levele. Buda, 1421. szept. 1.

⁵ Gyömrői levéltár, I. 23.

⁶ Rozgonyi Simon országbíró levele. Varannó, 1414. apr. 9.

visszaadományozta,¹ s Dolhára és Sarkadra új adományt adott; de a beiktatásnak Dolhára nézve *Dolhay Sándor fia, Péter*, ellentmondott.² *Szaniszló* újabb és újabb adománylevelek segítségével igyekezett nagybátyjai dolhai részirtokaiba belehelyezkedni s 1411-ben ismételve új adományt³ vizs Dolhára, az ottan szedetni szokott vámra, Sarkadra, Románpatakára⁴ és Kuk havasára;⁵ a beiktatásnak Dolhay Péter most is ellentmondott,⁶ de *Szaniszló* 1417-ben megint új adománylevelet eszközöl ki⁷ s végre 1418-ban ellentmondás nélkül iktattatik be.⁸

A *Dolhayak* anyai nagyatyja Jánosvajdalfalvi János vajda birtokai, mint már elmondottuk volt, János vajda halála után idegen kezekbe kerültek. *Szaniszló* utóbb visszaszerelte s azokra, névszerint; Rozsálya, Sajó, Szurdok, Batizaháza, Petrova, Leordina, Ruszkova, Ruszko-Polyana és Kohnya⁹ nevű máramarosi falvakra a maga és testvéröcscsei, valamint anyai nagybátyjai *Rozsályay András* és *György* nevére adománylevelet eszközölt ki Zsigmond királytól 1411-ben;¹⁰ annak alapján még ugyanazon évben ellentmondás nélkül be is iktattattak¹¹ és a király parancsa mellett¹² a határokat is megjáratták.¹³

¹ Zsigmond király levele. Buda, 1410. jún. 28. Ezen királyi pecsét megújításáról semmi feljegyzést sem találunk történetíróinknál, az országos végzésnek sincs nyoma a Corpus Jurisban.

² Lelesz, Statutor. Litt. D. nr. 251. anni 1411.

³ Zsigmond király levele. Kassa, 1411. apr. 5.

⁴ Hogy Románpatakát kitől; és mikor szerezte *Szaniszló*, ki nem mutatható, valószínű, hogy Románpataka egy, — a sarkadi határban — *Szaniszló* által alapított újabb telepítvény neve volt. Ma ily nevű falu nincs Bereg megyében, de egy Románpataka nevű víz ma is ott folydogál Sarkad határának nyugoti oldalán.

⁵ Nagy kiterjedésű havas Dolhától észak keletre.

⁶ Lelesz, Statutor. Litt. D. nr. 81. anni 1411.

⁷ Zsigmond kir. levele. Konstanz. 1417. júl. 25.

⁸ 1418. febr. 8. Gyömrői levéltár, I. 54.

⁹ Kohnya neve az adománylevelében benne van ugyan, de a beiktatásról és határjárásról kiadott bizonyítványokból hiányzik, s a Dolhayak csakugyan többszöri kísérletek után sem birtak birtokába jutni, mert Kohnya nem a János vajdáé, hanem Bogdán vajdáé volt, akinek birtokaira mások tartottak igényt.

¹⁰ Zsigmond kir. levele. Kassa, 1411. apr. 21.

¹¹ Lelesz, Statutor. Litt. D. nr. 55. anni 1411.

¹² Zsigmond kir. levele. Visegrád, 1411. júl. 24.

¹³ Lelesz. *Metallium Cottus Maramaros nr. 18.* anni 1411.

János vajda birtokainak megszerzése következtében a *Dolhay*-testvérek jóságai óriás kiterjedést nyertek, meghaladták a *kétszázezer* holdat, de minthogy az adománylevél szavai szerint János vajda birtokait csak szállásul s csak a király tetszéséig¹ kapták volt, sietett *Szaniszló* újabb adománylevelet kieszközölni, — melyből azonban már kihagyattak azon kifejezések, hogy a nevezett birtokok csak szállásul s csak a király tetszéséig adattak, — s magát testvéreivel együtt 1413-ban új adomány címén be is iktattatta.² E közben 1412-ben megvette *Szaniszló* fiával *Laczkóval* együtt rokonaitól a Makarjayaktól³ Makarja hétnyolczad részét 700 forinton, — egy nyolczad rész megmaradván Makarjay Balk fiának, Bercsének, — s magát 1413-ban a birtokba be is vezettette, mely alkalommal Sarkad határát is megjáratta.⁴ Szintén ezen évben iktattattak be *Szaniszló* és testvérei a kiskalusi határban fekvő Ilsa-, másnéven Karaszló-mező és Négyforrás puszták birtokába, melyeket az előző 1412-dik évben⁵ szereztek volt Ilosvay Maxem fia János és Nán és Karácson fia Györgytől. Utóbb 1422-ben az Ilosvayak Négyforrást felégették és erőszakkal visszafoglalták.⁶ Perlekedtek-e e végett s milyen eredménnyel, ismeretlen, de annyi bizonyos, hogy Négyforrás, valamint Karaszlómező is utóbb visszakerült az Ilosvayak birtokába. 1413-ban Komlóson is birtokos volt *Szaniszló* s viszályba keveredett Komlósy Ugrinnal és fiaival, aminek következtében a Komlósyak 1415-ben Négyforrást egészen elpusztították, 70 sertést elhajtottak, az ott lakó

jobbágyokat elűzték s közülök kettőt elfogtak és börtönbe vetettek.¹ Erre nyolcz választott bíró egyességet szerzett a felek között, s a feltételeknek *Szaniszló* a maga részéről eleget is tett, nem úgy azonban a Komlósyak;² ezek aztán a kikötött 50 márka birságban el is marasztaltattak, mire bosszújukban *Szaniszló* egyik rokonát Mircsét³ Makarján megrohanták, keményen megverték s ökreit és a makarjai jobbágyok juhait elhajtották.⁴ Mikép egyezkedtek ki, vagy tovább is viszálykodtak, arról nincsenek adataink, csak azt tudjuk, hogy tizenhárom év múlva *Szaniszló* testvérei által segítve, az egész Kövesd nevű pusztát s ezen felül a komlósi határból 1500 holdat és egy nagyterjedésű erdőrészt elfoglalt a Komlósyaktól s új határhalmokat hányatott 1430-ban.⁵

Sarkad és Makarja miatt másokkal is meggyűlt a baja *Szaniszlónak*; 1414-ben ugyanis Dávidházi Szeles Demeter és rokonai *Szaniszlónak* 3 szekerét, 16 ökrét és 90 sertését elhajtottak⁶ s Dávidházy Antal szolgabíró tolvajnyomozás alkalmával 1417-ben a makarjai jobbágyoknak nem kevés kárt okozott,⁷ a megyei szolgabírák pedig még később is, 1423-ban, a sarkadi és makarjai jobbágyoktól törvénytelen adókat hajtottak be s négy lovat és 120 kösöt is elvitettek.⁸ A munkácsi uradalommal is sok vesződsége volt *Szaniszlónak*, a határok iránt sehogysem tudtak megegyezni, így történt aztán, hogy Rácz Miklós munkácsi várnagy a Szoldaköz nevű földön lévő, még Erzsébet királyné idejében emelt négy határdombot, melyek Sarkadnak Nagy-Bereg és Bereg-Újfalu felőli határát jelezték, 1424-ben erőszakkal elhányatta.⁹ Mi

¹ Pro descensu usque ad beneplacitum nostrum.

² 1413. júl. 13.

³ Mily fokú volt ezen rokonság, nem lehet eldönteni, minthogy azonban a Makarjayak Makarját Szaniszlónak és fiának adják el, — valószínű, hogy Szaniszló neje Makarjay leány volt.

⁴ 1413. júl. 15.

⁵ 1412. decz. 21.

⁶ Perényi Péter országbíró levele. Ardó, 1422. jan. 28. Ezen levél igen érdekes az akkor szokásban lévő időszámításra nézve, mert adatot nyújt arra, hogy Perényi Péter az évet karácsonnyal kezdte számítani, amit levélnek következő szavai világosan bizonyítanak: «Quomodo anno in presenti circa festum natiuitatis domini, proxime preteritum, Georgius filius Joannis de Ilosva. . . possessionem Négyforrás devastasset» . . . Tehát az oklevél kelte (jan. 28.) és az ezt megelőző karácsony ünnepe, december hó 25-ke, egy évhez számítottak.

Turul. 1893. III.

¹ Perényi P. országbíró levele. Nagy-Ida, 1416. apr. 24.

² Zsigmond kir. levele. Buda, 1416. jún. 11.

³ Ezen Mircse valószínűleg a Makarjay-család tagja volt.

⁴ Zsigmond király levele. Buda, 1417. szept. 1.

⁵ Palóczy Máté országbíró levele. Zelew, 1430. nov. 21.

⁶ Rozgonyi Simon országbíró levele. Varannó, 1414. apr. 9.

⁷ Zsigmond kir. levele. Buda, 1417. márcz. 28.

⁸ U. a. Buda, 1423. febr. 21.

⁹ U. a. Buda, 1424. nov. 19. E szerint Rácz Miklóst a munkácsi várnagyok sorába nem 1400 tájára, hanem határozottan 1424-re kell tenni, s ki kell igazítani Lehóczkynak (Bereg megye monographiája, III. 686) azon állítását, hogy Rácz Miklós Erzsébet királyné várnagya

indíthatta *Szaniszlót* arra, hogy 1412 táján Kércsy Miklósnak Kércs és Kenéz nevű falvait fegyvereseivel megrohanja s onnét minden ingóságot elhordasson¹ erre nem adnak feleletet az eddig ismert oklevelek, sem pedig arra, hogy miféle viszálya volt a Rozsályi Kún-családdal, a melynek ötvösfalvi birtokáról 1412-ben 32 sertést elhajtattott.²

1414. és 1415-ben³ Máramaros megye alispánja; volt-e már előbb is, és viselte-e utóbb is ezen tisztséget, arról nincsenek adataink. A főispán 1414-ben Koriathovics Tódor herceg volt,⁴ kinek azon évben történt elhalálása után *Szaniszló* alispán nem szolgáltatta az özvegy kezéhez az 500 forintra menő főispáni jövedelmeket s a hercegné e feletti bosszúságában munkácsi várnagyja, tisztjei és fegyvereseivel

volt; Lehoczky az idézett oklevélnek csak *kivonatát* olvashatta Leleszen s az ejtette tévedésbe. A kivonat szóról-szóra így hangzik: «Inquisitoriae pro nobilibus de Dolha, contra Nicolaum Rác, castellanum castris Munkács et ceteros populos Bereghiensis et Ujfalusiensis *quatuor metas* super terram Zoldaköz ex parte dictarum possessionum Bereg et Ujfalua existentes *tempore Elisabeth reginae* ac possessionem Sarkad, alias Oroszfalu appellatam, ipsorum Dolhay *abolientes et destruentes.*» Ebből csakugyan az érthető, hogy a határok elhányása Erzsébet királyné idejében történt, sőt, hogy ekkor Sarkad el is pusztított (Lehoczky i. h. III. 77.); ennek azonban híre sincs magában az oklevélben, melynek ide vágó helye így szól: *quatuor metas* super terram Zoldaköz. . . *tempore Elisabeth reginae erectas* aboliri, destruere et annihilari fecissent.» Ebből világos, hogy a határhalmok, melyeket Rác Miklós elhánytatott, még Erzsébet királyné idejében emeltettek, de az elhányás 1424-ben történt. Műve más helyén azt írja Lehoczky Tivadar, hogy 1396-ban, a III. kötet 150. lapján pedig, hogy 1380-ban perlekedtek a Dolhayak Rác Miklóssal a határdombok elhánytatása miatt, végre a III. kötet 686. lapján, hogy Sarkadot a XIV. században Koriathovics herceg bírta, majd Erzsébet királyné birtokába került, kinek munkácsi várnagya Rác Miklós Sarkadot a Dolhay-családtól elfoglalta és elpusztította; a tény azonban úgy áll, hogy *előbb* bírta Erzsébet királyné, és *utóbb* a két Koriathovics, s ezek adták Sarkadot a Dolhayaknak 1398-ban, ezen év előtt tehát nem is perelhetek Sarkad végett sem Rác Miklóssal, sem mással.

¹ Lelesz, Vetustorum Actor. fasc. 8. nr. 26.

² Zsigmond kir. levele. Visegrád, 1413. febr. 16.

³ Alispánsága idejéből felmaradt eredeti kiadványai.

⁴ Hogy Tódor herceg csakugyan volt máramarosi főispán, igen valószínűn következtethető Zsigmond királynak Budán 1417. febr. 3. kelt levelének ezen szavaiból: dum districtus Maramarosiensis erga ducem extitisset.

Szaniszlónak románpataki birtokát megrohanatta, elpusztította s az ott lakó jobbágyokat elűzte,¹ s egyéb hatalmaskodásokat is követtetett el,² ezenfelül pedig még az 500 forintra menő főispáni jövedelmekért is beperelte *Szaniszlót*,³ 1417-ben pedig újra törvénybe idézteti a már 1000 arany forintra és 600 új forintot érő 600 nyestbőrre felszaporodott követeléseért.⁴ Az erőszakoskodásokért *Szaniszló* se maradt adós, s még ugyanazon évben, a melyben az özvegy munkácsi hercegné románpataki birtokát elpusztította, — visszaadta a kölcsönt, rárontott Kaffai Pán Endrének, Koriathovicsné tisztjének nagy-beregi házára, s annak 1080 új forint értékű károkat okozott,⁵ 1417-ben pedig Pán Endre birtokából egy jó részt elfoglalt s az azon lévő füvet lekaszáltatta,⁶ miket Pán Endre tisztje, Helele, azzal igyekezett megtorolni, hogy *Szaniszló* egyik jobbágyát, Hodort, Nagy-Beregen találván, megölte, egy másik jobbágyát pedig megverte és megsebesítette s mindkettőt kifosztotta,⁷ Makarjáról pedig 66 sertést elhajtattott és 25-öt levádatott.⁸

Nincs nyoma, hogy *Szaniszló* megfizette volna az özvegy hercegné követelését, az 1000 arany és 600 új forintot, de nem is lehetett jogos a követelés, mert a főispáni jövedelmek nem illethették az özvegyet, s *Szaniszló* nem is a maga részére tartotta vissza, hacsak az új főispán kinevezéséig nem ő igazgatta a vármegyét.

Dolhay Sándor fiainak magvaszakadta után, s miután *Istrván vajda* fia Ruszkovával és a rozsályai részjósággal ki lett elégítve, *Szaniszló* megosztott testvéröccseivel, 1420-ban testvérei beleegyezésével átengedte Sajó egy harmad részét nagybátyjai Rozsályai András és György egyik utódának Péterfia Mánnak,⁹ 1427-ben rozsályai birtokát cserébe adta öccseinek *Jánosnak* és *Bogdának* azoknak sarkadi, románpataki és zád-

¹ Perényi P. országbíró levele. Nagy Ida, 1416. apr. 24.

² Lelesz, Vetustor. Actor. fasc. 4. nr. 19.

³ Zsigmond kir. levele. Buda, 1417. nov. 8.

⁴ U. o. Buda, 1417. febr. 3.

⁵ U. a. Buda, 1417. apr. 11.

⁶ Zsigmond kir. levele. Buda, 1417. nov. 8.

⁷ Perényi P. országbíró levele. Szikszó, 1418. máj. 5.

⁸ Ugyanannak ugyanott kelt egy másik levele.

⁹ Gyömrői levéltár II. 1.

nyai részéért,¹ s cserélvén harmadik öcscsével Györggyel is, egyedüli tulajdonosa lett Sarkad, Románpataka és Zádnya falvaknak, melyeknek birtokába magát 1430-ban be is vezettette.² Ezeken kívül bírta egész Makarját és Batizaházát, Szurdok felét és Dolha egy negyed részét. Ugyancsak 1430-ban elégitik ki *Szaniszló* és öcscei unokatestvéreiket, Szarvaszói Gerhes Sándor és Jánosvajdafalvi János vajda leányának Sztánának fiait, közös nagyatyjok János vajda birtokaiból, Sajó két harmadát, Sajó-Polyánát és Sztatinkát engedvén át.³

Szaniszló eleinte Sarkadon lakott, honnét nehányszor *Sarkadynak* is iratott, utóbb lakását állandóan Dolhára tette át.

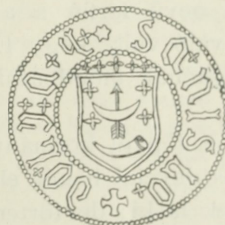
Mint ősei, úgy ő is a keleti egyház szertartásait követte, utóbb a római katolikus hitre tért át és Zsigmond király engedélyével Sarkadon Szent Katalin tiszteletére egy templomot, Makarján pedig Mihály főangyalnak egy kápolnát építtetett,⁴ unokái elfogadták a reformált hitet s hívei is maradtak mind végig.

Szaniszló elkísérte Zsigmond királyt Konstanza, hol, mint már láttuk, 1417 július 25-én új adománylevelet eszközölt ki; több rendbeli hadjárásban vett részt s tüntette ki vitézségét, mit a részére kiadott levelek keltei bizonyítanak. A Durazzói párt elleni harczait és a lázadó lengyelek ellen 1410-ben Stibor vajda által vezetett hadjáratban, hol rokona Bilkey Illésfia Mihály elesett, vére hullatását dicsérettel említi Zsigmond király, maga *Szaniszló* is emlegeti az öcsceivel 1427-ben kötött csereszerződésről Leleszen kiállított levélben.

Nagyatyját és atyját mindig, *Szaniszlót* és testvéreit 1403-ig *Hosszúmezeynek* nevezik az oklevelek, de 1404 február 5-én már *Dolhayaknak* iratnak, valamint a falu is ezentúl *Dolhának* nevezetik. Miként történt, hogy *Hosszúmező* neve ilyen egyszerre változott *Dolhára* és soha egyetlen egyszer sem iratott *Dolha alias Hosszúmezőnek*, mint ilyen esetben szokásban volt, ennek más magyarázata alig lehet, mint az, hogy a közbeszédben *Hosszúmezőt* már régen *Dolhának*

nevezték, mikor az oklevelek még mindég a magyar névhez ragaszkodtak, az 1404-ben Kasán kelt adománylevelél írója azonban, ismeretlen lévén előtte ezen körülmény, egyszerűen beírta a Dolha nevet, *Szaniszló* és öcscei pedig ettől fogva állandóan *Dolhaynak* iratták magokat, s az új névhez annál is inkább ragaszkodtak, mert csak ezen 1404-ki adománylevelél erejénél fogva lettek Dolhának földesurai, addig csak Mária királyné adományából mint kenézséget bírták volt, s mert a szomszéd Máramaros megyében, — Dolha akkor Bereg megyéhez tartozott, — létezett egy más Hosszúmező is.

Szerzett-e *Szaniszló* czímerlevelet, nem sikerült kinyomozni, de valószínű, mert láttuk, hogy Zsigmond királynak kedvelt híve volt, ki őt sokszor kegyelmekben részesítette; — Konstanza is elkísérte, vagy legalább felkereste *Szaniszló* a királyt, s ott Zsigmond bőven osztogatta a festett czímereket. A *Dolhayak* leveleit máig megőrizte a gyömrői levéltár,¹ de czímerlevelél nincs közöttök, *Szaniszló* azonban alispánsága idejében már rendes czímeres pecsétet használt, melynek nagyított ábráját² itt bemutatjuk. Czi-

mere feltűnően hasonlít a Drágffy-családnak és Sajói Dunka Fülöpnek, a kürt kivételével, hasonló alakokból összeállított czímeréhez. A pajzs színe ismeretlen, a felmaradt különböző vésetű pecsétek egyikén sincs megjelölve, ebből ezüstpajzsra gondolhatnánk, de ez nem valószínű, mert fémre alkalmazni szabályellenes. Idők folytán elmosódott példányok után véset-

¹ Gróf Teleki Sándorné ő méltóságának e helyütt fejezem ki hálás köszönetemet a levéltár áttanulmányozására adott kegyes engedélyéért.

² Szilágyi István úr a máramarosi jogakadémia igazgatója birtokákon lévő 1415-ben kelt alispáni kiadvány teljes épségű magyar köriratú függő pecsétjéről. Aeneas Sylvius feljegyezte, hogy az oláhok majd mind tudtak magyarul.

¹ Lelesz, 1427. aug. 1.

² Lelesz, Statutor. Litt. D. nr. 69. anni 1430.

³ U. o. Actorum nr. 72. anni 1430.

⁴ Gyömrői levéltár, I. 59.

vén a pecsétnyomókat, a címéralakok többféle változáson mentek át.

Szaniszlónak nejétől, kit a Makarjay-családból eredettnek, s Katalin nevűnek gyanitunk, öt

fia született: *László, Mihály, János, Ambrus és András*, de atyjokat csak *Mihály* és *Ambrus* élte túl.

PETROVAY GYÖRGY.

AZ EGRI PÜSPÖKÖK PECSÉTEI.

(Második közlemény, hat pecséttrajzzal.)

A XIV. századdal beköszöntött pecsétani újkorszak kezd a maga oltárszerű, csúcsíves motívumaival föltetszeni Egerben II. Márton halála után, s abban a püspököknek megbizhatatlan képmásai a székesegyház egy-egy műrészletének engednek helyet. Ezen műkorszak meghonosítása a királyfia-nevelő püspökség székhelyén a származására és tevékenységére egyiránt nagy tekintélyű *Telegdi Csanáddal* veszi kezdetét.

Telegdi Csanád (1322—1330) a Csanád nemzetségből, kit az egri káptalan *egyszívvel-lélekkel* választott az egyházmegye püspökévé 1322-ben.¹ Nem csoda, Csanád nem csupán nagy származású váradi prépost volt; de már akkor országos nevű férfiú s a király udvari embere. Látni való volt, hogy Eger nem fogja állandóan a magáénak mondhatni a nagyra temett püspököt.

És nyolcz éves főpapi kormányzata után fennmaradt hivatalos levelei habár elég tisztességes csomagot tesznek is ki; de történelmi ereklyéinek pecsétbeli hagyományát okiratai számának daczára is nagyon fogyatékosnak kell nyilvánítanunk. Ünnepeyesebb kiadványoknál használt nagy pecsétével alig tudunk beszámolni, kisebb esetekben használt gyűrűpecsége meg épen visszadatlan marad.²

¹ Az egri káptalan ez évről már választott püspöknek írja őt. (*Nagy Imre*: Anjouk. Okmt. II. 58. l.) Megérősítést Esztergomból a rákövetkező évben kapott, melylyel *Theophil prépost* az érsek nevében jóváhagyja a választást (Egri kápt. Num. I. Div. I. Fasc. I. frust. 10.)

² A *Kállay* cs. lban található 1324-ki birói levele zárlatán csupán *pecsét töredékeket* látat. (*Nagy Imre*: Anj. II. 132. l.) A *Károlyi grófok* családi levéltára ezen évből szintén mutat föl Csanád-féle oklevelet, mely azonban a többinél nem szerencsésebb, minthogy élő pecsétel ez sem bir, csupán a «*monorú* pecsét nyomaival».

Mikor a századok rontása elől a függő pecséteteknek is csak kis része térhetett ki, természetes dolognak kell tartanunk, hogy a hátlapos pecsétek az utolsóig mind pusztulóba mentek.

De Csanád püspök függő-pecsétetes levelei áthagyományozásában korántsem volt oly szerencsés, mint András és Márton püspökök, minthogy körültekintésem szerint ilyenek nem mutatkoznak sem Egerben, sem a magán levéltárakban.

Az egri káptalanban nagy-pecsétetes leveleinek csupán nyomaira akadunk.¹ Egy ideig még reménykedtem az országos levéltárban, hol használható Csanád-féle pecsétet sejtetének a *kimutatások*, elvégre is azonban arról kelle értesülnöm: hogy biz az csak hitvány töredék és semmire sem használható.

A Csanádok nemzetségének címere talány-szerű ugyan, de nem ismeretlen tárgya a magyar címertannak;² de nem is erre, a háttérbe szorult csóka-madár, hanem a főpapi pecsét egyházi motívumaira, vagyis oltárábrázolatának tár-

(Károlyi Okmt. I. 59. l.) A budai országos levéltárban őrzött eredeti birói levélén 1325-ből, melyben az újhelyi pálosok és Ágoston-rendűek között intézkedik bizonyos malom-ügyben, a hátlapra nyomott «hosszúkás» alakú pecsét maradványai mutatkoznak csupán. (*Nagy Imre*: Anj. II. 203. l.) 1326-ban az egri minoritáknak megengedi, hogy a klastromjok és az Eger vize között fekvő beltelket eladhassák. Itt is kis pecsétének nagysága iránt tájékozódhatunk csupán, mert a lenyomat lemállott. (L. egri kápt. levélt. Num. III. Div. I. Fasc. I. frust. 3.) 1330-ból a sóvári *Sóos-család* levéltárában őrzött hátlapos levele sem ér többet az előbbenieknél, mint a mely szintén a pecsétnek csak nyomait tünteti föl. (*Nagy Imre*: Anj. II. 460. l.)

¹ Így azon főpásztori intézkedésében, melylyel a kanonokok számát 20-ról 15-re apasztja.

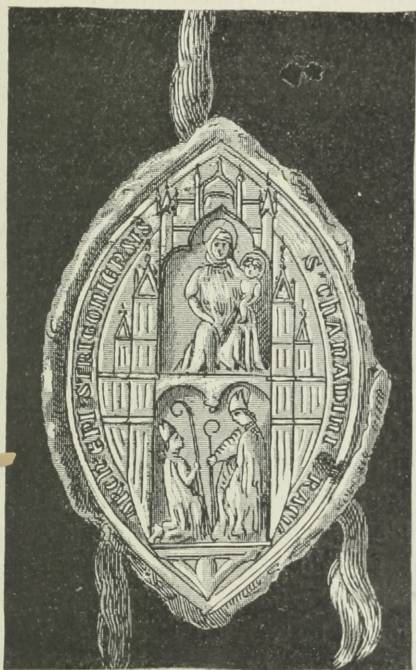
² A nemzetség jelvénye *varjú*, mely azonban *holló*nak is nézhető. V. ö. Br. *Nyáry Albert*: A Heraldika vezérfonala 71, 213. II.

gyára és műkivitelére lettünk volna és vagyunk kíváncsiak.

És szükségből legyen szabad esztergomi pecsétével kárpótolnunk magukat Egerből való távozásának mindjárt első évéből,¹ miután izlése és a kor szükséglete annyira megtetszik ezen is, hogy méltán tekinthetjük pótlónak püspöki pecséte eshető fölmerüléseig.

Körirata: S. CATHARINI (D. G) RACIA
ARCH * EPI * STRIGONIENSIS.

II. Miklós (1331—1360). Nagy kérdés: ha kárára vagy hasznára vált-e püspökünk emlékezetének, hogy az egri káptalannak régi «Szent-János könyve» s vele az ő egykorú jellemzése is elveszett. A töredékes adatok világításában II. Miklós felette mogorva és önző férfiúnak mutatkozik.

Így furcsán hangzik, a hogyan *Sixtus mester* egri, veszprémi, pozsonyi kanonok és ungi főesperes őt jellemzi. Ő maga panaszolja el nekünk

¹ 1331-ben kelt leveléről csüng le, melyben köszönetül, hogy az egri káptalan egyhangúlag választotta püspökének, *Deméndet*. mint szerzeményes birtokát, ajánlódta oda. (Egri kápt. mag. levélt. Numerus IX; divisio I; fasciculus unicus. *Türk Frigyes* barátom gondos rajza után.)

életének szomorú sorát, mely szerint a sors csapásai által sújtatva, nevezetesen előbb Laczk András székelyek ispánja által megraboltatva, *aztán főpapja, Miklós egri püspök által minden javadalomtól és megmaradt vagyontól megfosztatva*, hogy fogadalmát, miszerint a szent sírhoz elzándokol, beválthassa és az állásához nem illő élmód miatt pirúlnia ne kellessék: veszprém-megyei ajkai, rendeki és öcsi birtokait 1350-ben elzalogosítja.²

Hogy káptalanjával sem állott egészen jó labon, eléggé sejtetik a fenmaradt adatok.³

Őt az egri egyház egyik restaurátorának sejtetik az újabb műtörténeti nyomozások³ s ő lehetett alapvetője Eger mellett a *fölnémethi pálos* kolostornak, valamint a *segedelem-völgyi karthauzi* prioratusnak is.⁴

Az sem tagadható, hogy egyháza jogainak oly erélyes védője s gyarapítója vala, a milyen II. András óta egyik egri püspök sem volt.⁵

Fenmaradt levelei s ezek pecsételi egymással szokás szerint fordított arányban állanak.

Kis pecséte csaknem elveszettnek tekintendő, miután hagyományainak gyűjtőitől nem hallunk

¹ *Thaly Kálmán*: Századok. 1869. évf. 715. l.

² 1353-ban az egri káptalan tiltakozik a váci előtt, hogy «quoddam molendinum in civitate Agriensi super fluvio Egervize vocato, retro hortum domini Johannis, olim custodis, dominus Nicolaus episcopus absque consensu et voluntate eorundem ac sua propria voluntate, non requisitis ipsis, altari beate Marie Magdelene vellet perpetuo applicari». 1353-ban némely abauji, ungi, szerencs-járásai és kisborsodi tizedeket bocsát vissza a káptalannak. 1361-ben a káptalan a mondott malomnak több, mint 16 évi lefoglalása fölött panaszodik, fölemlítvén egyszersmind, hogy a püspök sógora több, az egri káptalanhoz tartozó *tihaméri* és *kocsi* földeket is bitorol (Az egri kápt. magán levéltára).

³ *Ipolyi Arnold* azt véli, hogy alatta a székesegyház építése ha nem munkálatban, de már tervben volt (Bartakovics-Emlékkönyv 134. l.)

⁴ *Kandra Kabos*: Adatok az egri egyházmegye történelméhez II. köt. 6. l.

⁵ 1338 táján Biri Tamás ellen nyer pört (Anjouk. Okmt. III. 477. l.) 1346-ban Rikolfia Lászlóval pörösködik Kömlő, Nána, Lovász-Nána és Pók nevű birtokok miatt (Anjouk. Okmt. IV. 562. l.) 1347-ben a szihalmi nádori gyűlésen Márkfia László panaszodik és kezd pört a püspök ellen, mely az ő jogai érvényesülésével fejeződött be (Bessenyei közbirtokossági levéltár). Nem tudni, mely évben, birtokviszályban állott Miklós püspök Ugrafia Miklós *andornaki* birtokossal is (*Kovachich*: Formulæ styli solennior. 71. l.).

egyebet, mint: «zárlatán tojás alakú pecsét maradványaival»,¹ vagy «hátlapon pecsét nyomai-val»² maradtak ránk ítélet-levelei.

Van tőle az egri káptalan magán levéltárában eredetiben fönmaradt okirat 1358-ból, melyben a kis-borsodi és más vitás tizedeket ad vissza pörösködő káptalanának;³ hanem, fájdalom, a zsinorról hiányzik a függő pecsét. Ezen oklevél-csonkítás a káptalan régi viszontagságainak bizonyossága, legalább Batthyányi nagyprépostságánál régibb; mert ő bizonyosan ezen pecsétnek is adta volna hasonmását, ha az még akkor rendelkezésére áll.

Pecsétje, tudunkkal, egyetlen egy töredékes példányban maradt reánk a N. Múzeumban őrzött Kállay levéltár egy 1340. oklevelén.⁴ Csúcsíves fülkében a főpap alakját látjuk benne, jobbát áldásra emeli, baljában pásztorbotot tart. Fölötte az egri egyház jelvénye: röpülő sas. Alatta kétségtelenül volt valami címér, melyből családi származására vonhatnánk következtetést; de ez a pecsét alsó csúcsával egyetemben levált a hártýáról, melyre a pecsétet nyomták.

Töredékes körirata: . . . RICOLAI . DEI
GR . . . . . I . AGRISIENSIS.

¹ Nagy Imre: Zichy Okmt. III. 139. l.

² Nagy Imre: Anjouk. Okmt. IV. 66. l.

³ Num. XX, fascic. I, 4-ik dar.

⁴ Miklós püspök tudatja «dominis Paulo sacerdoti et rectori ecclesie de Kallo et vice-archidiacono de eadem» és több más papokkal, hogy ő Ivánfia Andrásnak és Simonfia Imrének, királyi apródoknak engedélyezi,

Szécsényi Mihály (1362—1375). Atyja híres erdélyi vajda volt, Károly-Róbert végzetes csatáinak hőse; egyik testvére meg Miklós mint dalmát bán (honnét *Kónya-bán* ragadvány-neve is) Nagy Lajos király korának egyik kiemelkedőbb alakja.¹ A nagy jövővel kecsegtetett Mihályt 1333-ban már pozsonyi prépostnak, tíz évre rá váci püspöknek találjuk.²

Magának Mihály püspöknek viselt dolgaival még nem számolt be az egri egyházi történetírás; de nem ismerjük pecsétét sem. Így csak híret halljuk «gyűrű pecsétének».³

Szerencsésebb sorsú vala nagy pecsétes levele, melyben «Szent-Erzsébetről» nevezett székesegyházi javadalmas oltárnak birtok-cseréjét engedélyezi és megerősíti. Ezen főpapi levele maiglan látható meglehetősen ép pecsétével az egri káptalanban.

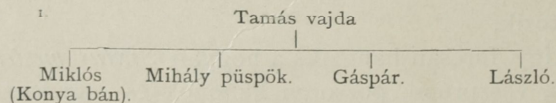
Ezen nagy-pecsétet jellemzi, hogy inkább széles, mint hosszúkás. A körirat által bezárt pecsét-mező közepét egy női szent alakja, fedetlen feje után itélve szűz vértanú foglalja el, ki dús tagozatú gotikus mennyezet alatt áll. Ettől oldalt jobbra sas, balra egy ágaskodó oroszlány. Az egyik egyháza védszentének: szent Jánosnak symbolikus jelvénye, a másik családi címere.

Az alsó részt nyomott alakítású fülke foglalja el két oldalra nyitott szárnyas ajtajával, közében a püspök térdelő alakjával.

A püspöki címér korántsem az, melyet a költő a főpap testvérével viseltet:

«Távolabb csoportoz Budaméri Kónya
Szécsényi ősfának hajtása, rokona;
Címere jelenti: az oroszlán rajta
Keresztet emelvén, hogy Szécsényi fajta».⁴

hogy Apáti és Váralya birtokaikban levő kápolnáikban isteni tiszteletet tartathassanak és a szentségeket az udvari pap kiszolgáltathassa a temetés kizárásával, (mely a plébános joga).

² *Kandra Kabos*: Bene vára a Mátrában.

³ Maklári Miklósfia András az egri káptalan előtt annak idejében bemutatta Mihály püspöknek *gyűrűpecsétét*, 1363-ban kelt levelét, melynek erejével Makláron egy malomhely birtokosának vallá magát; de ezen adománylevél már csak utódjának, István püspöknek átíratában maradt fön tapasztalatom szerint.

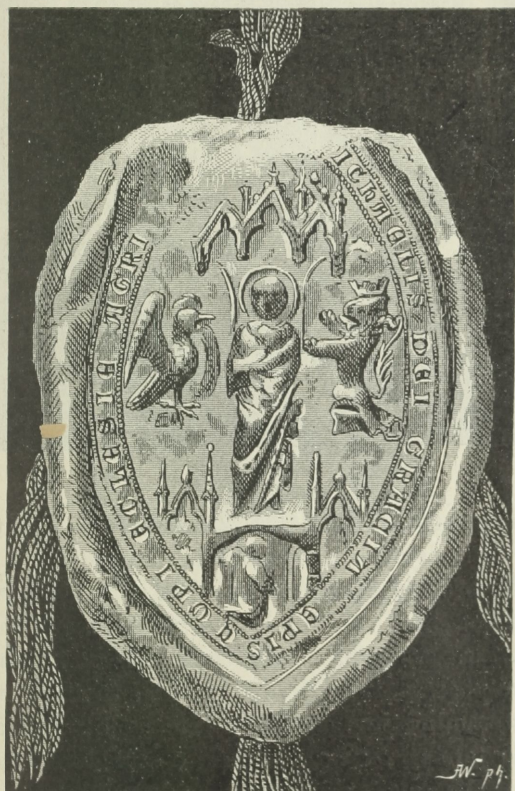
⁴ *Arany*: Toldi Szerelme VII. ének, 35. vers.

Vajjon a budai országos levéltárban őrzött két pecséte épebb-e a mienknél? annak ezúttal nem lehetek megmondhatója. Pecsétünkön különben a törésnek semmi nyoma.

A körirat, miként közönségesen történni szokott, itt sem vehető ki egészen. A felső szélen szenvedett csonkulás miatt a bevezető és záró betűk utánpótlándók:

(S. M)ΙΙΘΛΑΙΙΣ ΔΗΙ ΓΡΑΦΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΙ
ΗΟΛΛΑΙΣΙΗ ΑΓΡΙ(ΗΡΣΙΣ).

Ónodi Czudar Imre (1378—1384) a borsod-bácsi Zudarok szereplő családjából, ki fejevári prépost, váradi püspök, s majd mint Eger főpapja egyszersmind Veres Oroszországnak (ma Galliczia) volt kormányzója. Elhagyván hazáját, imolai püspök Olaszországban; hányatott életét bezárni azonban hazájába jött vissza, s mint Erdély püspöke húnyt el.

Családi czímerének motivuma vitás, főpapi pecsétének jellege pedig merőben ismeretlen; azonban nem szabad letennünk Imre püspök nagy pecséte bírásának reményéről részben azért,

mivel tudomásunk szerint is maradtak fön pecsétes levelei p. Kassán és a budai országos levéltárban, — részint az «Olnodi Zudarokról» most készülő monografia miatt. Utóbbtól legkevesebb, amit várunk: a Czudar család czímerének értelmezését.

Kanizsai János (1385—1387). A hires Oslnemzetségből származván, benne is nagy ősök nagy ivadéka jutott szent Buldus püspöki székebe. Kevés vártatva az egyházmegye kényszerülvén őt visszaadni Esztergomnak, nem csoda, ha pecsétes leveleket nem birunk tőle.

Primás korából is csupán szárnyas fekete *sasláb*-czímerű gyűrű-pecsétét ismerjük.¹

Cykó István (1387—1399). A váradi egyháznak, mely Egernek annyi jeles főpapot adott, volt annak előtte prépostja. Előkelő családból való származását akarja nyilván igazolni azon körülmény, hogy vörös pecsét használatára volt jogosult. 1400-ban már nem élt, miként ezt udvari papjától: tótkállai Göből Istvántól tudjuk, ki végrendelkezésében úgy emlékezik meg püspökről mint már «néhai»-ról.²

Fontosabb ügyekben, nagy pecséte alatt kiadott oklevelei elegendő számmal maradtak fön s e szerint dicsekedhetünk pecsétének bírásával is.³

A m. kir. országos levéltárban is őriztetnek pecsétes levelei.

I. István püspök pecséte Batthyányinál annyira kontár-munka, hogy elítélésére egy tekintet elegendő.

A főpapi pecsétkép különben minden valószínűség szerint a székesegyház egyik oltárképé-

¹ Tudom. Gyűjt. 1840. évf. VII. k. 67. l. — *Török János*: Magyarország Primása 78. l.

² *Nagy Imre*: Hazai oklevéltár I. 329. l.

³ 1421-ben az egi káptalan átírja István néhai egi püspök *vörös pecsétes* lévelét, mely szerint a püspök az isteni tiszteletnek nagyobbodását szíven viselvén, az *Isten János mester* malma után járó adót 1398-ban az áltáriának (= sz. Erzsébet oltára) elengedi. (Egi Kápt. Num. I. Divisio IV. Fasc. 1. frust. 5.) 1390-ben a káptalannak visszaadja a Berva-hegy kilenczedét (a terményt értve) nem különben Uggtelek bora és termése dézsmájának kilenczedét János érsek, az előbbeni egi püspök közbejöttére. Kápt. levélt. Az egi káptalanban őriztetik még másik érdekes levele is, mását adta Batthyányi, melyet ezuttal kiigazítunk, 1395-ből, Türk Frigyes tanárnak az eredetiről vett másolatában.

nek utánzata akar lenni a felső nagyobb mezőt tekintve.

Az alatta levő közép pecsétmező a dicsfény-nyel körbezett sas, az egyház védő szentjének szimboluma. Ezt jobbról és balról sz. István és sz. László: az egeri egyház nagy jótevőinek fény-körbezett alakjai körbezik.

A harmadik, legalsó pecsét-mező, mely egy csillagokkal behintett fülke, a püspököt lenne föltüntetendő, ki főpapi ornatusban térdel; de annyira kevésbé imponáló kifejezéssel, hogy annak idejében István aligha tartotta sikerült kép-másának.

A püspöki fülkét két oldalt a főpap kétszeres családi címere ékesíti. A címér-isméltésnek azonban kevés hasznát veszszük, mert az így is eléggé ki nem vehető és e szerint értelmezhetetlen marad. A címeregyszerűség e korában hasonló motivumokra nem akadunk s talán nem csalódom, ha a homályos kifejezésű kép után ítélve, I. István püspök címerét keresztes állat-fejnek vélem.

Körirata : † S. STEPHANI CIKO : EPISCOP .
ÆGRIENSIS.

A köriratban a püspök magát «Ciko»-nak nevezvén, az *egyházmegyei Névtár* bizton elhagyhatja a főpap neve mellől *Chyko-, Zyko-, Chichow-*változatokat.

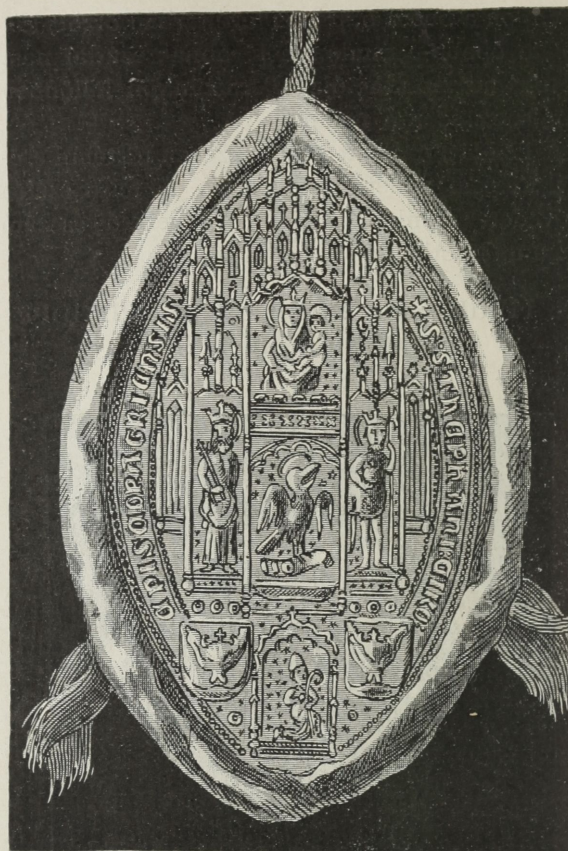
Ludányi Tamástól (1400—1404 és másod ízben 1421—1424) nem örököltünk nagypecsétes levelet.

Stibor (1410—1421), kit az *egyházmegyei Névtár* maiglan is a hírneves Stibor vajda fiának tart, főpapi pecsétjét nem hagyta ránk. Címerét ismerjük.¹

1415-ben kelt levelén, mely a budai orsz. levéltárban 10374. sz. alatt őriztetik, milyen pecsété van, annak még nem jártam a végére.

A nagy emlékü **Rozgonyi Pétertől** 1425—1438) tudtomra szintén nem maradt fenn főpapi nagy pecsétének lenyomata.

Széchy Dénesnek (1439—1440). Eger első biboros püspökének kis pecséttel van lezárva azon levele 1439-ből, melylyel diósgyőri várnagyjának erős parancsolatban meghagyja, hogy tiltsa el a mezőkövesdieket a káptalan szomolyai er-

dejének pusztításától.¹ A kir. országos levéltárban csak primási pecsétai találhatók.

Rozgonyi Simon (1440—1444). Nyilván csak gyűrűpecséttel van hitelesítve azon levele, mely a m. kir. országos levéltárban őriztetik,² mely gyűrű-pecsété, mint csupán címerének és nem egyszersmind kegyeletének kifejezője magasabb rendű tanúságok hordozójául, a családdal különben ismerősek levén, — nem tekinthető.

Hédervári László (1446—1467) az egeri püspökök sorában a harminczhatodik. Élete e két szóval jellemezhető «cruce et gladio», vagyis *kereszttel és karddal*; a mennyiben az oltárt egész odaadással szolgálta és vasmellel nézett farkasszemet hazája ellenségeivel. Az ő korában nem a pástorbot volt Eger tájékán a főpapi tekintély biztosítóka, hanem a hősök kardja.

Egyéb dicséretes tulajdonsága között szembe-
szökő marad, hogy a Hunyadi-háznak kiváló

¹ L. Wenzel : Stibor vajda 32. l.

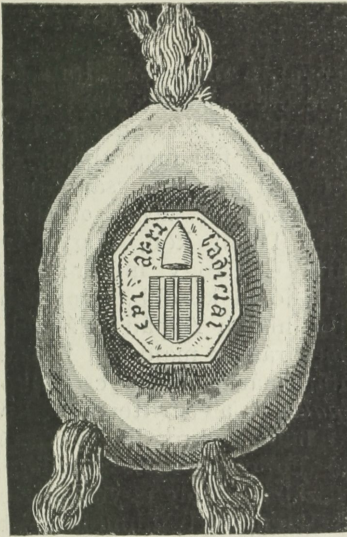
¹ Egeri káptalani levéltár.

² Dipl. oszt. 13647. sz. alatt.

híve és pártfogoltja volt. Egyrészt a kormányzó-
nak: az öreg Hunyadinak munkájába került, hogy
barátját Pannonhalmáról, hol apátur volt, Egerbe
áthelyezhesse; de más részről ő meg oldala mel-
lett maradt Losoncznál is, midőn a hazaáruló
főbdek, hogy romlását eszközöljék, cserben hagy-
ták őt. És Mátyásnak is jobb keze vala a ga-
rázda csehek megfélemezése- és kiűzésében.

Fiatal korában nemcsak tanuló, hanem tanár
is volt a magyarok által akkortáiban leginkább
látogatott *bécsi* egyetemen.¹

Hadi viselt dolgait beszélik a krónikák,
egyházias tettei mellett, habár csak részben,
tanúbizonytságot tesznek *pecsét*es hártylevelei,
melyek közül talán még mind kiadatlanok a kö-
vetkezők:

1450. Kis pecsétje alatt² a Szent-László oltárának
egy szőlőskei szőlőt Eger mellett ajándékoz (Kápt.
levélt.)

1450-ből egy másik pecsétes levelének a budai or-
szágos levéltár van birtokában.³

1455. Az egri szabóknak engedélyez messzeterjedő
szabadalmat gyűrű-pecsétje alatt.⁴

1458-ban nagy pecsétje alatt Felnémethi Imre bacca-
laureus és különös káplánja részére adományozza a

¹ *Frañnói*: Külföldi iskolázás, 25. és 45. ll.

² Ezen függő gyűrű-pecsétet közli Batthyányi (Id. m.
I. 429. l.); de oly gyöngye alakítással, hogy a Héder-
váriak hármass *ezüst-czölöpje* a föléje tett püspök-süveg-
gel úgy néz ki, mint egy cserebogár. Mi kijavítva adjuk.

³ Dipl. oszt. 14391. sz., és egy másik 1456-ból
15078. sz. alatt.

⁴ Az egri szabók birtokában.

Turul. 1893. III.

sz. Máté oltára javadalmát. A levél ép pecsétével nem
csupán maig is megvan, hanem Batthyányi kiadása
után ismeretes is.

1463. Szabályozza az egri káptalanban a sublector,
succentor és subcustos fizetését (Egri kápt. levélt.)

Püspökünk nagy pecsétét kiadta Batthyányi
és újabban a kir. országos hivatal;¹ hanem az

első gyenge vésete miatt nem állhat meg, a má-
sik homályos voltánál inkább csak sejteti, mint
adja a fejedelmi pecsétet.

Jelen ábránk Türk Frigyes rajza után készült.
A kereszt oltárát állítja elénk, és miért ne hin-
nők, hogy lényeges részében úgy, amint a vár-
beli székesegyházban állott.

Közepén dúsan tagozott és toronyszerű dí-
szítésben végződő boltozat alatt a Megváltó a

¹ L. «Pecsétek Mutatója» a 47. sz. alatt.

keresztben, magából minden irányban sugarakat lövelve. Mellette, de külön boltozat alatt, Mária és sz. János.

A pecsét alatt a püspök térdelő alakban szeméit a magasba emelve; oldalán, de tőle elválasztva két angyal telamon-szerepben. Alatta a már jól ismert Hédervári címér.

E kép oly ékes gót-stilű részleteket tartalmaz, melyek még rajzban is áhitatra keltenek.

Köirata: S ✕ LADI ✕ DE ✕ ΗΕΔΡΕΨΑΡΑ ✕
ΕΠΙΣΚΟΠΙ ✕ ΑΓΡΙΕΡΣΙΣ.

És itt meg is állhatunk. A következő idők főpapjainak pecsétjeivel, ha akarunk, könnyen ismeretségbe jöhetünk; de könnyű észrevennünk, hogy ezek már a kivitel tekintetében nem középkori pecsétek.

KANDRA KABOS.

AZ ÁRPÁD-HÁZ.¹

Gyorsan követik egymást Wertner M. genealógiai művei azon nagybecsű vállalatban, mely a történeti, ethnographiai és földrajzi munkáknak már egész kis könyvtárból álló sorozatát foglalja magában egy egyszerű vidéki plébánosnak igazán páratlan buzgalmából; «*A középkori délszláv uralkodók genealogiai története*» és a «*Magyar nemzetségek a 13-ik századig*» cz. művek után csakhamar megjelent «*Az Árpádok családi története*». E művek — kétséget sem szenved — bizonyos fokig hézagot pótolnak irodalmunkban. Ismétlem, bizonyos fokig, mert a gyors termelés hátrányai nagyon meglátszanak Wertner művein. Talán azzal még kibékülhetnénk, hogy az ismeretes adatoknál is vannak hézagosságok; sokkal nagyobb baj az, hogy az adatokat igen sokszor másod-, harmad kézből veszi s nem megy vissza eredeti forrásukig.

Igy esik aztán meg rajta az a fatális tévedés, hogy Konstantinus Porphyrogenitus († 959) művét Leo császárnak († 912), tulajdonítja, s a mit Konstantin Árpád fiáról és unokáiról mond, abban természetes, hogy ilyenformán csupa zavart és homályt lát, mert e szerint Árpád fiainak, sőt egyik unokájának, Tevelnek is már 912 előtt meg kellett volna halniok és Taksonynak életben lennie, a mi aztán ilyen módon az összes hazai hagyományokkal homlokegyenest ellenkezik. Ha Zoltán még Leo császár uralkodása alatt halt volna meg, vagyis 907—912 között, persze hogy Taksony nem születhetett 931-ben, mint Anonymus mondja. S ezt a zűrzavart Wertner még azzal is tetézi, hogy olyat is mondat Konstantinnal, vagyis

szerinte Leóval, a mi se az általa idézett fordításban, se az eredeti szövegben nincs meg. Azt mondja ugyanis: «Leo császár elbeszélése szerint Árpád összes fiai még atyjuk életében haltak meg», holott a görög császárnál csak ennyi van: «Ἰστέον ὅτι πάντες οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀρπαδᾶ ἐτελεύτησαν = Tudni kell, hogy Árpád összes fiai meghaltak».¹ Hogy mikor: arról hallgat; mindenesetre jóval később, mint a hogy Wertner képzelte, hiszen Árpád halálától Konstantin művének megírásáig majdnem félszázad telt el.²

Ezek után már azon sem csodálkozunk, hogy az *Árpádfiaknak* a Stritter-féle kivonat után összeállított nemzedékrendje Wertnernél is szerepel s Fal Faliczinnak lesz a fia, Tas pedig Ezelekhé; Szabó Károly ugyan már ezelőtt vagy harmincz esztendővel kimutatta, hogy az a bizonyos Fal = Falész ugyanazon egy személy Falitzisszal (t. i. ez a nominativusi alak, a Falitzin accusativusban van), mert az eredeti szöveg szerint Árpádnak az unokája volt, nem pedig kisunokája s Takszisz az unokatestvére s nem a nagybátyja volt,³ a miből az is kitűnik, hogy a Φαλῆς magyaros átírása nem «Fal» vagy «Vál», hanem «Falis», mert csak ez felelhet meg a Φαλίτζι(s) az az «Falicsi» vagy «Falisi»-nak, ez pedig talán csak nyelvjárásiilag különbözött az ismert Bulcsu vagy Bulicsi, Bolcsu névtől. A mi pedig *Tasí* (Tasês = Taszi, Anonymusnál: Thosu) illeti, őt Ezelekhel egy

¹ De administrando imperio. Cap. 40.

² Művének azon részét, melyben a magyarokról szól, 949—52 közt írta, Leo pedig már 912-ben vagyis kevés-sel azután elhalt, a mely évbe (907) teszi Anonymus Árpád elhunytát.

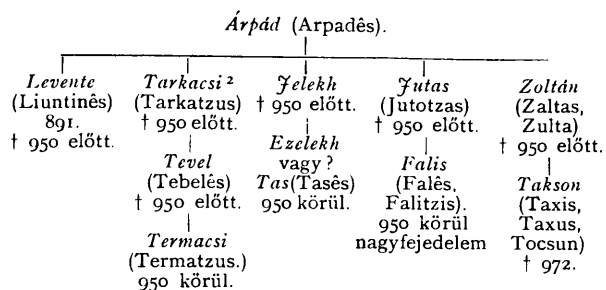
³ Azt mondja ugyanis Konstantin: «Ἰστέον ὅτι ὁ Ἀρπαδῆς ὁ μέγας Τουρκίας ἀρχὼν ἐποίησε τέσσαρας υἱούς. . . ὁ δὲ τρίτος υἱὸς ὁ Ἰουτατζῆς ἐποίησεν υἱὸν τὸν Φαλίτζιν, τὸν νυνὶ ἀρχόντα, ὁ δὲ τέταρτος υἱὸς Ζαλτᾶς ἐποίησεν υἱὸν Ταξίν. Ἰστέον ὅτι πάντες οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀρπαδᾶ ἐτελεύτησαν, οἱ δὲ ἑγγονοὶ αὐτοῦ ὁ τε Φαλῆς καὶ Τασις καὶ ὁ ἐξάδελφος αὐτῶν ὁ Τάξις ζῶσιν.» (De admin. imp. 40.)

¹ «Az Árpádok családi története». Irta dr. Wertner Mór, a berlini «Herold» s a bécsi «Adler» című heraldikai-genealogiai társulatok levelező tagja. Több nemzedékrendi táblával. Nagy-Becskerekén. 1892. 8. r. VIII+629 l. és 5 sztlan tábla. (Történeti nép- és földrajzi könyvtár. Kiadja Szabó Ferencz n.-eleméri plébános. LI. kötet.)

személynek is vehetjük, föltéve, hogy Εζελεχ másolati hiba Ταζελεχ (Taslik) helyett, — a testvérének is tekinthetjük: de semmiesetre sem volt Ezelekhnek a fia.¹

A helyes leszármazási tábla tehát ez lesz:

E fajta hibát nem egyet találunk Wertnernél. Ilyen az is, hogy Thuróczi-ra hivatkozva, II. István unokaöccsét, nővérének Zsófiának a fiát, *Sault*, az István uralkodásával elégedetlen főurak által vele szemben fölállított ellenkirálynak tartja s mivel hihetetlennek találja, hogy az ellenkirályt egy kis fiú személyében keresték volna (anyja, Zsófia életkorát ugyanis legfőlebb 29 évre becsüli), az egész dolgot gyanúsának véli. Csakhogy Thuróczi ezt az adatot a Márk-féle krónikából írta át; ennek pedig ez a része mindössze 20—23 évvel készült később Saul királylány történet kijelölésénél;³ az adat hitelességéhez tehát aligha férhet kétség; de különben is Márk krónikájában, sőt Thuróczinál is csak annyi van, hogy mielőtt István tudomást szerzett volna II. Béla életben létéről, összeesküdött az ország, hogy a király *halála után* nővérének, Zsófiának Saul nevű fia uralkodjék.⁴ Így aztán Wertnernek ezen adathoz

fűzött minden észrevétele kárba veszett, kivéve Zsófia és Saul életkorára tett megjegyzéseit és semmi ok sincs arra, hogy Sault kitöröljük Kálmán király unokái sorából.

Hasonlóképp csak Márk krónikája után mondja Thuróczi, hogy II. Bélának *Álmos* nevű fia is volt, a kit ezenkívül említ a váradi krónika is;⁵ ezekre kellett volna Wertnernek hivatkoznia s nem Thuróczi-ra vagy plane Ranzanusra.

Árpádról, II. Gejza fiáról, azt olvassuk Wertnernél, hogy a régebbkori krónikások közül csak Kézai és Muglen Henrik emlékeznek meg róla; Kézai azonban sem Árpádról nem szól, sem III. Istvánról és III. Béláról nem mondja, hogy azok II. Gejza fiai voltak; az egész, a mit II. Gejzáról mond, ennyi: «Post Belam autem regnavit Geicha XX. annis. Tandem moritur et Albe sepelitur»;⁶ ekkor egész röviden szól III. Istvánról, sőt az Endlicher-féle kiadásban még III. Istvánt sem említi, hanem mindjárt áttér IV. Istvánra, ezt mondván: «post istum (t. i. Geicham) Stephanus frater suus coronam usurpat». Árpád herceget a Márk-féle krónika sem ismeri, hanem igenis említi a váradi és zágrábi Krónika s ezek szerint II. Gejzának a harmadik fia volt.⁷

Ugyanezen krónikákra pedig már a Vazul és Szár László fiainak kérdése is felhívhatta volna Wertner figyelmét, mert a II. Gejza által említett *Demoszló* herceg apja csupán itt van megnevezve;⁸ mivel e kérdést részletesen tárgyalja Wertner, az említett krónikákat is megnézhette volna, de hát itt is csak másod kézből, Karácsonyi János tanulmánya után dolgozott.

Így aztán *III. Béla* fiait sem ismeri mind egyiket, holott e krónikákból megtudhatta

¹ «Genuitque quatuor filios, scilicet Geysam, Ladislaum, Stephanum et Almum.» (M. Florianus kiad. id. h. 213. l.) Szórol szóra átírja Thuróczi. (Cap. LXIV. Id. kiad. 142. l.) A Váradi Krónikában: «Hic habuit filios quatuor, ducem scilicet Geysam tandem regem, ducem Ladislaum, ducem Stephanum et Almum.» (M. Florianus, i. m. III. k. 255. l.) Megjegyzendő, hogy a zágrábi krónika, melynek szövege, kevés eltérést leszámítva, azonos a váradi krónikáéval, Almost nem ismeri, ezen krónika szerint II. Bélának csak 3 fia volt.

² M. Florianus kiad. 88. l. Endlicher kiad. 119. l.

³ «Hic (Gexcha, Geycha) habuit filios quatuor: quorum primus fuit [dux Stephanus postea rex, secundus fuit] rex Bela, tertius fuit dux Arpad, quartus fuit dux Geysa (Geyza).» (M. Florianus kiad. III. k. 256. l.) Említi aztán a *Ducum et Regum Hung. Geneologia*, Kiadta M. Florianus. IV. k. 93, 104. l.

⁴ E krónikák szerint Bomiszló hg. apja Szár László volt, Endre, Béla és Levente apjának pedig Vazult mondja. Tekintve, hogy a Vazul (az orosz Vaszilij = bizanci: Vasziliosz) név többet nem fordul elő az Árpádoknál, ellenben már I. Béla Lászlónak nevezi az egyik fiát, valamint, hogy Anonymus szerint is End: Szár Lászlónak volt a fia: Vazul és Szár László fiai e krónikákban minden esetre föl vannak cserélve.

¹ Konstantin ugyanis azt mondja, hogy Árpád fiai mind meghaltak; unokái közül, kiket előbb Tevelnek, Ezelekhnek, Falisnak és Taksnak nevez, csupán Tevel halt meg, a többi pedig él, csakhogy most Falis és Taks mellett nem Ezeleket, hanem Tást említi. Ha az Ezelekh nevet íráshibának tekintjük Tazelekh helyett: ez esetben az utóbbi névalakban a török — *lik* képző sejthető, mely főnévhöz járulva, gyűjtőnevet alkot, p. a kazáni tatárban jines-lik (gyümölcsös kert); a Tas név jelentése u. m. kő, a Tasilik, Taslik tehát a névhez kötött hasonlat fokozott mértékét fejezné ki.

² Helyneveink közül talán a fejérmegyei *Tordacs* egyeztethető Tarkatzua nevével s így egynek vehető az árpádkori *Turdos*, *Turdoch* személynévvel.

³ Erre vonatkozó észrevételeimet l. *Turul*. 1892. 72—73. l.

⁴ «Antequam vero rex Belam scivisset, coniuraverat regnum, ut post regem filius sororis sue Sophie nomine Saul regnaret.» (M. Florianus kiad. a bécsi Képes Krónika szövege szerint. Hist. Hung. Fontes Domestici. I. r. II. k. 212. l.) Csaknem szórol szóra így mondja el Thuróczi: «Antequam vero rex Belam scivisset, coniuraverat regnum, ut post eum filius sororis eius Sophie, nomine Saul, regnaret.» (Cap. LXVIII. Schwandner J. Gy. kiad. Bécs, 1746. 141. l.)

volna, hogy Imrén és II. Endrén kívül *Salamon* és *István* nevű fia is voltak.¹

II. Endrének azon öcscse tehát, kivel III. Incze pápa 1198. megfenyegette Endrét, hogy Imre király mag nélküli halála esetén erre fog szállni a korona, ha Endre tovább is késlekedik a szentföldi hadjárattal: ² korántsem mondható a ma már rendelkezésünkre álló források után névtelennek.

Endre herczegről, II. Endre fiáról is azt írja Wertner, hogy halálozási éve ismeretlen. Nem annyira, mint gondolja. A belga származású Albericus Monachus, ki IV. Béla uralkodása kezdetén vagy ő maga megfordult nálunk és az Al-Dunánál, vagy rendtársaitól, a péterváradai ciszterciáktól, de minden esetre híven értesült az ezen korbéli magyar dolgokról, az 1234. évnél azt mondja: «ezen időtájban halt meg András herczeg, az ékes formájú férfiú, András király fia».³ Ez az adat pedig, mióta Fejér György először idézte ezelőtt egy pár évtizeddel, korántsem ismeretlen a magyar történetírásban.

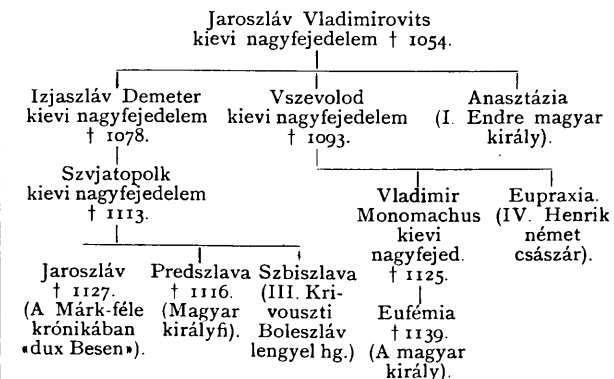
De vannak a műnek kiváló részei is és igazságtalanok volnánk, ha el nem ismernők, hogy sok pontban tisztázta és irodalmunkban eddig még ismeretlen vagy kellőleg föl nem használt adatokkal bővítette az Árpádok családi történetének ismeretét. Ilyen pl. I. Béla király állítólagos *Fojada* nevű leányának kérdése; azt hisszük, teljesen igaza van Wertnernek, midőn Jojátát Zsófiával veszi egynek s a Jojada nevet ezen Zsófia testvére az aschaffenburgi Lambertus által Joasnak írt I. Gejza nevéből képzett rossz genitívusi formának tartja. Kálmán második feleségének neve sem lehet többé kétséges; nem Predszlava volt ez, hanem II. Vladimir kievi nagyfejedelem leánya, *Eufémia* († 1139.). Az orosz évkönyvek e tekintetben semmi kételyt nem hagynak fenn.⁴ Nem oly bizonyos azonban, hogy ki volt Álmos herczeg felesége? Abban igaza van Wertnernek, hogy a svéd *Ingeburga* nem lehetett: de már azzal a magyar királyfival (korolevics), ki 1104-ben *Predszlavát* nőül vette, nem mernők egész határozottan azonosítani Álmost. Az orosz évkönyvíró talán inkább «knjaz»-nak (fejedelem-

nek) nevezte volna őt, a ki Horvátországnak, majd keleti Magyarországnak volt a hercege, mint «korolevics»-nek s ha ennek nem tulajdonítunk is nagy fontosságot, az a körülmény már mindenesetre megfontolandó, hogy Álmos herczeg, midőn a bátyjával, Kálmánnal viszálykodott, sohasem fordult segélyért orosz rokonaihoz, (föltételezett ipa Szvjatopolk csak 1113-ban halt meg), hanem hol a németekhez, hol a lengyelekhez; utoljára meg Konstantinápolyba menekült; végre azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Predszlava, visszatérve Oroszországba, zárdába vonult s még *Álmos elhunytá előtt*, mint *apácza* halt meg 1116.¹ Valószínűleg az orosz íróknak lesz igazuk, kik a magyar királyfival az 1112. körül elhalt Lászlót, Kálmán idősb fiát azonosítják; igaz, hogy László herczeg 1104-ben, midőn Predszlavát Magyarországra hozták, csak négy éves volt; de hiszen az ilyen korai eljegyzések az uralkodó családoknál elő szoktak fordulni s László halálával egyszersmind Predszlava kolostorba való vonulása is megmagyarázható.

A mű kiválóbb részei közé számítjuk még Sz. László orosz veje, *Jarosláv* herczeg családi viszonyainak tisztázását; a trónkövetelő *Borics* és fia élettörténetének összeállítását; ² III. Béla *Hunt-Pázmán* nembeli és *görögországi* leányági ivadékainak kimutatását; a IV. Béla állítólagos leánya, *Szabina* származása felől eddig elterjedt tévedések konstatálását stb.

Wertner művei azt a benyomást teszik ránk, hogy a szerző egy kissé sietett a kiadásukkal. Az egyes részek közt nagyon is szembeszökő egyenetlenségeket találunk. Egyszer aggodalmas pontossággal számba vesz minden ada-

¹ *Vaszilyevszky* után *Hodinka A.* (Tört. Tár. 1889. 420. l.). Predszlava és Eufemia rokonsága:

¹ «Hic (Bela tertius) reliquit filios quatuor, quorum primus fuit dux Henricus, qui successit ei in regno, secundus fuit dux Andreas, postea rex, pater regis Belae quarti, tertius fuit dux Salamon, et quartus fuit dux Stephanus». (M. Florianus kiad. III. k. 256—257. l.)

² Fejér, Cod. Dipl. III. k. 313. l..

³ Ad a. 1234. «Circa hoc tempus mortuus est Dux Andreas, vir forma decorua, regis Andreae filius».

⁴ Az *Ipátýevszkája* vagy *Kijeveszkája* évkönyv írja az 1112. évnél: «Ugyanez évben vitték Volodimerna Ohimját a magyarokhoz a király részére». (*Vaszilyevszki* tanulmánya után *Hodinka A.* Kálmánfi Boris. Tört. Tár. 1889. 420. l.)

² Nem lett volna azonban szabad Wertnernek elhallgatnia, hogy ezen élettörténet összeállításában főleg *Vaszilyevszkinek* a «Szlávjánszkij Szbornik» 1877. II. k. 210. s köv. II. megjelent tanulmányát használta föl, ezt pedig a magyar irodalomban *Hodinka Antal* tette hozzáférhetővé. (Tört. Tár. 1889. 420. s köv. II.)

tot, még a legapróbbat is; máskor a legfontosabbakon is keresztül siklik. Úgy látszik, nem volt már ideje rá, hogy minden részt lelkiismeretesen kidolgozzon; ezeket aztán jól-rosszul összeütötte. Innen van a hangyaszorgalommal

összebordított és kritikailag feldolgozott adatoknak, meg a néha szinte botrányos felületességnek az a sajátságos keveréke, mely valamenyny művét jellemzi.

NAGY GÉZA.

A NÉGYESI SZEPESSY CSALÁD LESZÁRMAZÁSA.

(Második közlemény.)

I.

Péter 1578—93-ig fordul elő. Katona viselt embernek kellett lennie, mivel a megyei jegyzőkönyvek számos hatalmaskodásáról tesznek említést, a többek között az egri káptalan egy tilaji jobbágyának fiatal feleségét viteti magához Négyesre. Hanem úgylátszik neki is hasonlóval fizetnek vissza, ő is folytonosan panaszkodik szomszédai, a káptalan és a kamara tiszavalki tisztje Herczeg Kristóf ellen, sőt Szalonthay Mátyás 6 juhát, 1 üszőjét és 7 ökrét hajtattja el egyszerre. Birt Négyesen, Alsó- és Felső-Votán, Szomolyán, Gelején, H.-Csabán (valószínűleg neje után), Lénárd-Darócson s azt hiszem az Alsó-Zemplénben fekvő Mád, Zombor és Tarczal birtokok tulajdonosa is volt, mivel azok hasonlóképen az ősi birtokok közé tartoztak. Nejétől Daróczy Zsófiától három gyermek maradt: György, Pál és Angléta.¹

Pál neve csak egyszer, 1596-ban fordul elő. Szepessy Anglétával, Laky (Pipis) Albertnéval együttesen kér szolgabíró és esküdtet kiküldetni, e miatt őt a Péter fiának vélem s az Angléta testvérének. Annak azonban, a mit Nagy Iván Lehoczky után mond, mintha 1618-ban Borsod vármegye követe lett volna, nyomára nem akadtam.²

Anglétára vonatkozólag azonban van még egy adat 1657. évből. Ugyanis: «*Idvezült Lövey Albertnek és Szepessy Angléta asszonynak*» leánya, néhai Deli Györgynek özvegye, szül. Lövey Erzsébet Lénárd-Darócson lakó Bárdos Péter ellen protestál.³

E szerint Anglétának Lövey Albert vagy második férje volt, vagy pedig a «*Laki*» és a «*Pipis*» csak melléknévként ragadt reá, a mi azon korban nem volt ritkaság.

Györgynek neje Czikházi Cziko Kata már 1595-ben ügyvédet vall. 1615-ben a czikházi és

balázsházi birtokok felett egyezkedik Cziko Mihálylyal. Györgynek a neve alig fordul elő a megyei jegyzőkönyvekben. 1617-ben 12 ft büntetés terhe alatt tilalmazza négyesi pusztáját, 1621-ben pedig Bedegi Nyári Borbálától D.-Győrben birtokrészletet vásárol.¹ A mint látszik, Négyes, Vato, Tardi, Szomolya, szóval Alsó-Borsodban fekvő birtokainak pusztulásával az egri török uralom elől ő is tovább húzódott, s aligha csalódom, midőn úgy vélekedem, hogy a család állandóan alsó-zempléni birtokain lakott. Neje, illetve már özvegye 1628. évi február hó 14. napján Berentei Gáspár alispán és Szirmay Mihály szolgabíró előtt egyezkedik fiaival Mátyással, Györggyel, Jánossal, Istvánnal és unokája Erzsébet leányától született Szigetközy Györggyel.² Az egyesség szerint (anyjukat kivéve) békességet tartanak egymás között 100 ft bírság terhe alatt. Az anya kiadja a szerzemények kivételével az ősi javakat. Az összes jószágok dolga a legidősebb testvért Mátyást illeti, de tartozik a jövedelemből a jutalékát kinek-kinek kiadni. A ki a szerződést felbontja, 200 frtot fizet.

A mint a fentebb idézett egyességből kitűnik, nejétől Czikházi Cziko Katalintól Mátyás, II. György, János, István és Erzsébet, tehát öt gyermeke született.

Erzsébet 1628-ban már nem él, helyette csak Szigetközy Ferenczcel kötött házasságából származott fia György szerepel.

István az egyességen kívül Borsod vármegye jegyzőkönyveiben többé elő nem fordul, s igen valószínűnek tartom azt, hogy a közelben, Ónodon és S.-Patakon tartózkodó fejedelmi udvar szolgálatába lépve, Erdélybe került, s a mostan is virágzó Walldorf Szepessy ág tőle veszi eredetét.

János 1631-ben Nyáry Miklóstól Miskolczon egy telket vásárol.³ S ugyan ezen évben Miskolcz város birajaként is említettetik. Végül

¹ Borsod vármegye jegyzőkönyvei.

² Borsod vármegye jegyzőkönyvei.

³ Borsod vármegye levéltára, species IX. fasc. IV. nr. 700.

¹ Orsz. levéltár, táblai osztály, 4 = 1297. és Miskolcz város levéltára, F. XXX. 109. sz.

² Borsod vármegye jegyzőkönyvei.

³ Orsz. levéltár, táblai osztály, 4 = 1297.

1639. évben Rákóczi György fejedelem egy házat és szőlőt adományoz neki Sárospatakon.¹

II. György 1637-ben megyei táblabíró, s 1641—42. években esküdtként fordul elő. Maradt-e neki és Jánosnak leszármazó utóda, annak semmi nyoma.

A négy fitestvér közül a legidősebb, *Mátyás* volt a család fenntartó. Ügylátszik, korához képest gondos nevelésben részesült, mert pennás ember volt. Már fiatal korában állandóan Miskolcra telepedett le, a hol takarékos gazdálkodásával igyekezett földi javait gyarapítani. Élte utolsó napjaiban birt Négyesen, Tardon, Szomolyán, Alsó- és Felső-Vattán, D.-Győrben, H.-Csabán, Zsolcán, Lénárd-Darócson, Szikszón, Czikóházán, Balázsházán, különösen pedig szép birtoka és rendezett gazdasága volt (az akkori viszonyokhoz mérve) Miskolcra, Ongán és Gesztelyben, mely utóbbihoz tartozott a horpótyi, csanatóri és sirávi pusztai birtokrészlet is. Ezen felül pénzes embernek is kellett lennie, mivel gr. Forgách Zsigmond borsodi és szabolcsi főispánnak 1000 frtot adott kölcsön, s Miskolcra és D.-Győrben több ízben tekintélyes értékű birtokrészeket vásárol, a miből, ha a pénznek akkori értékét a mostanihoz arányosítjuk, bátran következtethetjük azt, hogy a jómódu s kora fogalmai szerint vagyonos emberek közé tartozott.

De azért nem vonult vissza a nyilvános élet mezejéről sem, mert az 1619. évtől kezdve körülbelül 1649. évben bekövetkezett haláláig folytonosan hivataloskodik. Kezdi esküdtségen, folytatja szolgabírószágon, közbe-közbe teljesíti megyéje terhes küldetéseit; míg végre a fejedelmi kegy kamarai dikátorságra emeli. Ezen minőségében 1648 június 16. napján sajátkezűleg ír levelet a vármegye közönségéhez, melyben arra kéri, hogy miután *«az Istennek súlyos ostroma és látogatása nehezedett rá»* legyen szíves a vármegye az adókat *szolgabírák uraimék által behajlatni, inkább a magáéból is fog ő kegyelmöknek kedveskedni, s fáradozásaikért megfizet jámborul*, nehogy az adók késedelmes behajtása miatt ő, valamint a vármegye is a fejedelem neheztelését vonja magára.²

Az 1652. évben már özvegye, úgy is mint kiskorú gyermekei Pál és Mátyás gyámnya, védekezik a Szigetközi György, mint a Szigetközi Ferencz és Szepessy Erzsébet fia, a Szepessy György és neje Czikó Katalin unokája által folyamatba tett perben.

Mátyásnak nejétől Angyal Erzsébettől két fia, II. Pál és II. Mátyás maradt. Ezen két fiútól kezdve legelőször állandóan a *négyesi* előnevet használni; őseik négyesi birtokosok voltak

ugyan, de azt előnévül nem igen használták, legalább ennek nyomára eddig nem akadtam. A második Pál leszármazóit a II. és IV., a II. Mátyás leszármazóit a III. táblák mutatják, s azon sorrendben fogok azokkal foglalkozni; egyidejűleg kijelentem azt, hogy én szorosán a Borsod vármegyei levéltár adataihoz és saját gyűjteményemhez tartván magamat, állításaim a megfelelő évi jegyzőkönyvekkel és a birtokomban lévő eredeti vagy másolati okmányokkal pontosan támogathatók, mellőzni fogom tehát a sűrű jegyzeteket, mivel azok különben szűk korlátok között szorított munkámmal túlságosan nagy tért vétetnének igénybe.

II.

(A táblát I. a következő lapon.)

II. Pál, a Thököly korszak ezen tehetséges és a diplomatai téren kimagasló alakja, ha figyelembe vesszük azt, hogy az 1652. évben még kiskorú volt, körülbelül az 1629—30. évben születhetett, s a fentebb előadottakból kitűnőleg, középrendű ugyan, de azért vagyonos, sőt az akkori kor fogalmai szerint gazdagnak is mondható, Borsod vármegyei törzsökös nemes szülőktől származott. Ha működését tekintjük, mindenestre gondos nevelésben kellett részesülnie, s aligha csalódom, midőn azt tételezem fel róla, hogy ő is egyike lehetett azon kiválasztott nemes ifjaknak, a kik nevelésüket Rákóczy György fejedelem fiaival együttesen nyerték. Egyébiránt multja annyira országos jellegű, összeköttetései e levelezései annyira kiterjedtek, hogy egyénisége mindenestre megérdemli azt, miszerint nálamnál erre hivatottabb s a történetirodalom terén jártasabb és azzal szakszerűen foglalkozó író méltassa figyelmére. Én csak azon nyomokat követem, melyeket kisebbik hazája, megyéje történetében hagyott hátra.

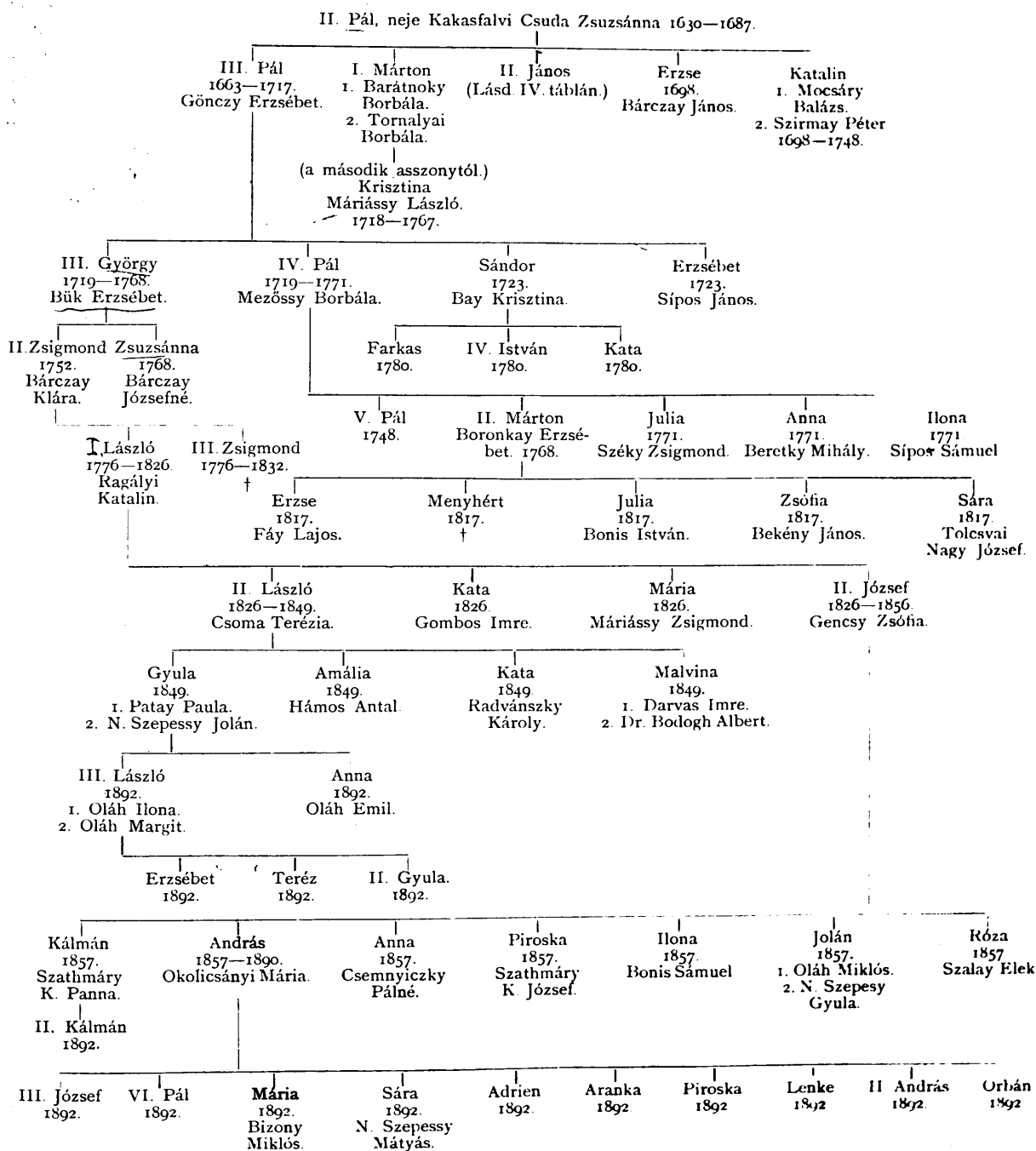
Már az 1654. évben az alig 25—26 éves ifjú Zákány András és Göcze Istvánnal Zemplén és Ungmegyékhez küldetik. 1656. évben márczius hó 8. napján tartott megyei gyűlésen főjegyzővé választatik, pedig Borsod vármegyében ezen korban már úgy az alispáni valamint a főjegyzői állásokat is a megye legtekintélyesebb férfiaival töltötték be. Az 1657. évben újból főjegyzővé választatván, Döry István alispánnal és Dobozy Ferenczel két ízben is a nádorhoz küldetik. Az 1658. évben főjegyzői minőségében Döry István alispánnal együtt jár Kézdy Benedek egri püspöknél, s ugyanezen évben osztozkodik Mátyás testvérel.¹ Ezen időtájban vehette

¹ Orsz. levéltár, F. 752. nr. 42.

² Borsod vármegye levéltára, Mat. III. fasc. I. 824.

¹ Eredeti osztálylevelél özv. Szepessy. Andrásnénál. Egyébiránt az ugyanazon évi megyei jegyzőkönyvben is megemlíttetik.

II. Tábla.

nőül a vagyonos Kakasfalvi Csuda Zsuzsánát, a sályi Tibóth Zsigmond özvegyét. 1659-ben a főjegyzőségben Döry Ferencz és Miskolczi Jánossal helyettesítik, őt magát pedig országgyűlési követnek küldik, ellátván őt 100 db birodalmi tallér úti költséggel. 1660. évben, ugyancsak mint főjegyző, Göcze István alispán társával két ízben megy a nádorhoz, majd ennek felhívása folytán Zákány Andrással a tokaji, s Göcze Istvánnal a kassai értekezleten vesz részt. Ugyanezen évben Chernel Györgytől nejevel közösen megszerzi 2000 forintért a d.-győri, m.-kövesdi, m.-keresztesi, muhi, miskolczi, ónodi, parasznyai, petrii, varboi és szakáldi birtokjuttalékokat.¹ A következő 1661. évben Göcze István alispánnal küldetést vállal II. Rákóczy Györgyné Báthori Zsófiához, s ennek bevégeztével lemond hivataláról. 1662. évben Bogácsy Mihály társával követ a kassai országgyűlésen, s ugyanezen évben szerzi meg a Nyári familia miskolczi és d.-győri birtokrészeit.² Ezen évben kelt Jászi János alispánnak azon végrendelete is, melylyel visnyói birtokának felét unokahuga Vass Erzsébet férj. Szepessy Mátyásnéra, másik felét pedig Szepessy Pál kedves komájára hagyományozza.³ 1663-ban helyettes alispán, küldetésben jár Zemplén vármegyében, s megveszi a Szelefarmosi Bodó familiától, kiknek anyja a Tibodokból való volt, a Csanádi Jánosnak elzalogosított birtokrészeket s azokat kiváltja, s egyidejűleg Mátyás testvérjével együtt négyesi pusztáját tilalmazza. Az 1664. évi október hó 17. napján Kassán tartott gyűlésre Biró Bálinttal, 1665-ben gr. Rottal Jánoshoz Miskolczi Jánossal, majd a terebesi részleges országgyűlésre Becskeházy Andrással, végül ugyanazon év december 2-án tartott kassai gyűlésre Zákány András alispán és Futó Miklóssal küldetik. Az 1666. évben mint Borsod vármegye alispánja Szuhay Mátyással jár a nádornál, s ezen évtől kezdve 1669-ig állandóan viseli az alispáni hivatalt, jár a kassai generális főkapitánynál Fígedi Nagy Andrással, I. Rákóczy Ferencznél Döry Ferenczczel, végül a Zrinyi Péter által Eperjesre összehívott gyűlésen Aszalai János főjegyzővel, továbbá Felsőszendi Futó Miklóssal és Szentpéteri Istvánnal képviseli vármegyéjét. Az 1670. évi zólyomi gyűlésre ugyancsak követül választatik. Az 1672. évtől kezdve pedig a nagyobb szabású politikai mozgalmak már kiragadják megyéje kebeléből, állandóan a bujdosók érdekeit képviseli s azokat igyekszik előmozdítani, s e közben, mint valami gonosztévő fejére, 2000 tallér jutalmat tűznek ki. Bujdosó társai képviselőjében Konstantinápolyban is megjelenik, a hol igen

kedvelt emberré lesz, a mi jeles diplomatai tehetségéről tanuskodik. Mint az elégtelenek egyik irányadó vezérférfa, széles levelezések folytát kora nevezetesebb férfaiival, különösen Teleki Mihálylyal, tényleges részt vesz a katonai mozgalmak szervezése és vezetésében, s az 1683. évben Kassán tartott országgyűlésen már mint Thököly Imre egyik tanácsosa működik s állandóan ezen fejedelem környezetében tartózkodik. Thököly bukása után azonban úgylátszik teljesen vissza vonult a közélet mezejéről. Mikor halt meg, megállapítani nem tudom, csak annyi bizonyos, hogy az 1688. évben már hasonlevű legidősebb fia és özvegye Csuda Zsuzsánna szerepelnek a megyei jegyzőkönyvekben.

Fent nevezett özvegye úgylátszik erélyes, spártai jellemű asszony volt, a ki férje hivatalos küldetései, s végül hosszas bujdosása idejében az összegyűjtött vagyont nem csak megoltalmazni, hanem szaporítani is tudta, s ezenfelül őt gyermekének nevelését sem hanyagolta el, a mint azt azoknak későbbi szereplése igazolta. Az 1700. évben építette birtokos társa — sógora Mátyás fia István — meghallgatása nélkül a négyesi malmot, melylyel hosszas 49 évig tartó pörnek vetette meg alapját. Gyermekkeit korán önállósította ugyan, hanem azért a birtokok felett az általános intézkedési jogot föltartotta magának, a mint azt számos protestátiói és pereit igazolják. Az 1711. év elején halt meg, mivel gyermekei már ugyanazon évben junius 3-án megosztzkodnak. Ezen osztálylevél, sajnos, még nem került kezeim közé. Ezen első osztály helyesbítése céljából örökösei 1718. február 26. napján újabb részleges egyességre lépnek.⁴

II. Pál és Csuda Zsuzsánna házastársaknak öt gyermekük maradt: III. Pál, Márton, II. János, Katalin és Erzsébet.

Erzsébet a Turul 1891. évfolyama szerint Bárczay Jánosné volt, de rövid életű lehetett, mivel férje csakhamar másodszor nősült.

Katalin, előbb Mocsáry Balázné, később Szirmay Péterné, a megyei jegyzőkönyvek szerint sokáig élt, s mindkét férjétől voltak gyermekei.

II. János, a legfiatalabb fiu, a bárói külön ágának lón megalapítója, ennél fogva leszármazóit a IV. táblán közlöm, s utódait külön számozással látom el.

Márton kétszer nősült, első neje Barátnoki Borbála, a második Tornallyay Borbála volt. Ez utóbbtól született Krisztina leánya, a ki Máriássy Lászlóhoz ment férjhez. Márton meglehetősen tevékeny részt vett a megyei közéletben, s a Rákóczy mozgalom idejében 1709-ben a megyei hajduság kapitányául neveztetvén ki,

¹ Orsz. levéltár, N. R. A. F. 1082. nr. 9.

² Miskolcz város levéltára, Fasc. 117. sz.

³ Egri kapt. levéltár.

⁴ Eredetije a családnál.

csapatával a Perényi Miklós brigádájába osztott be. Neve az 1719. évben teljesen elhangzik, s azontúl csak Krisztina leánya szerepel.

III. Pál testvérei között úgylátszik a legidősebb, mivel már az 1688. évben táblabírói minőségben tűnik fel, s ez időtől kezdve részt vesz a megyei élet minden mozzanatában, teljesíti a megye küldetéseit s felváltva többször viseli az alispánságot. Az 1703. évben II. Rákóczy Ferencz fejedelem által az állami javakat összeíró bizottság elnökévé neveztetik ki. Az 1711. évben a megye Bécsbe küldi, a hol érdekeit állandóan képviseli, míg az 1714. évben Borsy Mihály társával országgyűlési követekül választatik. Neve, a megyei jegyzőkönyvekben, egészen 1717. évig fordul elő, a következő évben azonban már özvegye szül. Gönczy Erzsébet mint kiskorú gyermekei természetes és törvényes gyámanya protestál bizonyos avasi pincze végett.

Özvegye az 1737. év végéig élt, s általában gondos anyának bizonyul, mert gyermekei érdekeit mindenféle tekintetben iparkodott megoldalmazni. Az 1736. évi május hó 29. napján tartott megyei közgyűlésen tiltakozik ellene, valamint György, Pál, Sándor és Erzsébet gyermekei ellen özv. Döry Andrásné született Niklász Mária, mivel a Zemplén vármegyében fekvő «Sisár» pusztát Kovács (Sisáry) Gábornak elidegenítették.

III. Pálnak tehát nejétől Gönczy Erzsébettől III. György, IV. Pál, Sándor fiai és

Erzsébet leánya maradt. Ez utóbbi Dobfeneki Sipoš Jánoshoz ment férjhez, s nevével a jegyzőkönyvekben gyakran találkozhatunk. Legifjabb fia,

Sándor, kezdetben katonáskodott, később feleségül veszi Bábai (a leleszi levéltár adatai szerint Kenézlői) Bay Krisztinát. Egy időben a megyénél is visel esküdséget. Könnyelmű embernek látszik, mivel ősi vattai, berentei, bábai birtokait apródonként elzalogosítja, s szülőmgyejét elhagyva, Gömörbe Csetnek tájékára vonul vissza. Három gyermeke maradt, névszerint Farkas, IV. István és Katalin.¹ Vajjon a többi négyesi előnevet használó Szepessy családbeliek a most említett Farkas és IV. Istvántól, aigy az 1528. évben osztozkodó II. György, János, és Istvántól származnak-e, adataim hézagossága miatt még meg nem állapíthatom, s épen azért igen óhajtható volna, ha az egyes családtagok a birtokukban lévő netaláni okmányokat vagy nemzedékrendi táblákat velem közölnék.

III. Pálnak középső fia volt:

IV. Pál, a ki a megyei közgyűlésekben, néha-néha egyes küldöttségekben egészen az 1769. évig részt vesz, azonban megyei közszol-

gálatot nem vállal, s hosszú életét egészen családja javának szenteli. A Sándor testvére javait ő váltogatja magához, s valószínűleg e miatt perlekedik egy párszor testvérhátjával III. Györggyel. Nejétől Mezőssy Borbálától az 1771. évi nov. 1. napján kötött egyes-églével szerint² következő gyermekei maradtak:

V. Pál, a ki nőtlenül, leszármazók nélkül halt el; Julia, Széký Zsigmondné, Anna, Beretky Mihályné, Ilona, Sipos Sámuelné és

II. Márton, a kinek nejétől Boronkay Erzsébettől hasonlóképen öt gyermeke maradt, névszerint: Erzse, Fáy Lajosné, Julia, Bonis Istvánné, Zsófia, Bekény Jánosné, Sára, Tolcsvay Nagy Józsefné, és Menyhért, a ki nőtlenül halván el, benne a IV. Pál fisarjadéka elenyészett.

Az utóbb nevezett testvérek 1817. évi szept. hó 10. napján egyezkedtek a berentei birtok felett.³

III. Pálnak legidősebb fia III. György, a ki 1761. évig élt, közhivatalokat ő sem viselt, de annál ügyesebben gazdálkodott, s igyekezett ősi javait szerzeményekkel is gyarapítani.³ Egyébiránt neje felső pulyai Bük Erzsébettel is szép vagyont kapott, s csak két gyermeke II. Zsigmond és Zsuzsánna maradt.

Zsuzsánna Bárczay Józsefhez ment nőül.

Ki kell igazítanom tehát a Bárczay családnak a Turul 1891. évfolyamában megjelent nemzedékrendjét, melyben Bárczay József nejeül Szepessy Mária van feltüntetve.

II. Zsigmond és neje Bárczay Klára mindketten rövid életűek voltak, két kiskorú fiuk, László és III. Zsigmond maradt, a kik család birtokában lévő osztálylevél szerint 1793. évi december hó 16-án osztozkodtak. Ezen testvérek közül a legifjabb:

III. Zsigmond (vagy másként vak Zsigmond) nőtlenül, tehát leszármazók nélkül 1832. évben halt el.

László, a ki 1826. évi május hó 30-án hunyt el. Neje Ragályi Katalin volt, kitől négy gyermeke II. László, József, Kata és Mária született, a kik a család birtokában lévő egyes-églevek szerint előbb 1826. évi június hó 8. napján, majd később Zsigmond bátyjok halála után 1834. évi augusztus 20-án osztozkodtak. A két fitestvér két évvel később a vármegyétől bizonyosságlevet is vett.⁴

Mária Mária-sy Zsigmond,

Katalin gombosfalvi Gombos Imre hevesmegyei adminisztrátor neje lett. Az ifjabb fitestvér

II. József Borsod vármegyének több éven

¹ Orsz. levéltár sol. 1878.

Turul. 1893. III.

² Borsod vármegye levéltára, 4464 1817. sz. a.

³ Borsod vármegye levéltára, 4464 817. sz. a.

⁴ Miskolcz város levéltára, Fasc. IV. nr. 133.

⁵ Borsod vármegye levéltára, 3360/836. sz. a.

keresztül hadi főadószedője, ezen felül szorgalmas gazda és vagyonszerző ember volt. Meghalt 1856. évi deczember 9-én. Örökösei 1858. évi április 18-án osztozkodtak, s azok névszerint a következők:

Anna, Csemnyiczky Pálné, *Piroska*, Szathmáry K. Józsefné, *Ilona*, Bonis Sámuelné, *Folán*, előbb Oláh Miklósné, másodsor Szepessy Gyuláné, *Róza*, Szalay Elekné, *Kálmán* hites ügyvéd, jeles képzettségű fiatal ember volt, koránt elhalván, neje Szathmáry K. Pannától egy fia maradt *II. Kálmán*, a ki Boldván (Borsod vármegyében) gazdálkodik, mai napig nőtelen életet folytat s országszerte híres virágkedvelő és rózsatenyésztő.

Andrásnak Okolicsányi Máriával kötött házasságából tíz gyermeke származott, névszerint:

III. József, *IV. Pál*, *Mária* férj. Bizony Miklósné, *Sára* férj. N. Szepessy Mátyásné, *Adrién*, *Aranka*, *Piroska*, *Lenke*, *II. András*, és *Orbán*.

I. Lászlónak hasonnevű legidősebb fia *II. László* szép képzettséggel lépett a közélet mezejére, már kora fiatalágában 1825-ben megyei szolgálatban találjuk, kezdi alszolgabíróságon s végzi

alispánságon, megyei szereplését a viharos 1848. évben fejezte be. Habár nem is nősült valami gazdagon, s mint megyéje egyik legtekintélyesebb egyénisége, nyílt és vendégszerető házat tartott, mindennek daczára ősi javait szerzeményekkel is gyarapította. Neje Csoma Teréziától négy gyermeke maradt:

Amália, Hámos Antalné, *Malvina*, előbb Darvas Imréné, másodsor dr. Bodogh Albertné, *Katalin*, Radvánszky Károlyné, és

Gyula, a ki 1861. évtől kezdve felváltva főszolgabíró és országgyűlési képviselő volt. Ez idő szerint a köztevékenység teréről visszavonulva berentei szép birtokán tartózkodik. Első neje Patay Paulától elvált, másodsor N. Szepessy Jolánt vette nőül. Az első asszonytól két gyermeke van,

Anna, Oláh Emilné, és

III. László, ki egyidőben Borsod vármegyében a szentpéteri járás főszolgabírája volt. Első neje a korán elhalt Oláh Ilona volt, a második ennek testvére Oláh Margit. Ez utóbbtól születtek *Erzsébet*, *Terézia* és *II. Gyula* gyermekei, kik még mindnyájan kiskorúak.

N. SZEPESSY BÉLA.

A BUTHKAI WICZMÁNDY-CSALÁD.

(Egy címerrajzzal.)

A Turul VII. évfolyamában a Gutkeled nemzetség címeréről értekezve, a buthkai Wiczmándy-családról úgy emlékeztem meg, mint a mely nőágon, a Buthkay-család útján állott e nemzetséggel vérségi kapcsolatban.

Buthkai Wiczmándy Ödön tagtársunk most rendelkezésemre bocsátotta a családja történetére vonatkozó adatokat, melyekből kiviláglik, hogy a Wiczmándy-család a Buthkayakkal együtt valóságos fiági leszármazója a Gutkeled nemzetségnek. Adatait, melyek összeállításánál egy 1792-diki családi levéltári jegyzék szolgált forrásul, a következőkben hozom nyilvánosságra.

A Buthkay-család első ismert őse, a családi hagyomány szerint, a XIII. század elején élő *Buthkai* bán, kitől három fiú származott, u. m. *Tiborc*, *István* és *Pongrácz*. *Tiborc* mester családja a dédunokákban kihalt. *I. István*nak két fia volt: *II. István* és *Ibrahim*; ez utóbbinak már unokáiban magva szakadt. *II. István* fia volt *III. István*; ezé *Buthkai Pál* bán, kinek utódairól alább lesz szó.

Az említett *Pongrácz* fia volt: *Buthkai Simon*. *Simon*nak fia *I. László*, ennek a fia *I. Miklós*

(1260 körül), kinek *Palágyi Margittól* három fia született: *II. László*, *Pál* és *II. Miklós*.

II. László magtalanul halt el. *II. Miklós*nak négy fia volt: *III. László*, *Péter*, a kit *Málczai Keszegnek* is hivatnak, *András* és *III. Miklós*.

III. Miklós utódai közül említést érdemel unokája, *Buthkay András* országbíró. Ez a XVI. század elején élt és Csáholi Magdolnától nemzette *Zsófiát*, a ki *Tibay Lászlóhoz* ment nőül, *Jánost*, *Péttert*, a tárnokmestert és *Mihályt*, a kinek *Semsey Margittól* született fia, *Péter*, szintén tárnokmester volt. Az idősebb *Péter Kende Magdolnától* született fiának, *Lajosnak*, négy fia volt: *Ferencz*, a kinek *Wiczmándy Annától*, *Wiczmándy Mátyás leányától* való egyetlen leánya, *Katalin*, *Csapy Ferenczhez* ment nőül; *Péter*, *György* és *László*. Ez utóbbinak a *Wiczmándy Klarával* való házasságából született egyetlen fia, *István*, *Zemplén vármegye alispánja* és követe, nőül *birta Szirmay Sárát*, a kitől született fia, *András*, magtalanul elhalt, két leánya közül pedig az egyik, *Anna*, *Desewffy Ferenczhez*, a másik, *Margit*, *Desewffy Ádámhoz* ment nőül.

Miután *András* mag nélkül halt el, *Buthkay*

István javait I. Lipót király 1671-ben 15,000 forintért Gersei Petheő Gáspárnak adományozta. A beigtatást megakadályozta Szirmay Sára, akkor már Székely Andrásnének, mint leányai gyámányjának ellenmondása, és az e miatt támadt pert Petheő a nádori bíróság előtt 1680-ban elvesztette, minek folytán Buthkay István javai a Desewffyekre szállottak. A szabolcs-vármegyebeli birtokokat ma is az ottani gróf Desewffyek bírják, a buthkai birtok és az ahhoz tartozott jószágok pedig az 1847-ik évben eladatván, jelenleg Lobkowitz Lajos herczeg tulajdonát képezik.

I. Miklós harmadik fiának *Pálnak* Solymosy Dorottytól öt fia született: László, Miklós, Péter és János, a kiket *Keszegnek* is neveztek, és István. Ez utóbbinak Berzeviczy Margittól egy fia született, Sándor, a ki *Frank* nevet is viselt.

Sándornak négy fia volt: Benedek, kinek neje Károlyi Margit (ennek fia volt István, Istvánnak a fia, Lajos, a kit Pazdicsinak is neveztek); György, Miklós, a kit Sándornak is hivatnak, és Tamás.

*Miklós*nak Nagymihályi László leányától négy fia volt: Pál, a ki *Franknak* is hivatnak, János, László és Balázs.

László fia Ferencz magtalanul halt el; ennek a Lászlónak leányát Zsófiát vette el 1540 körül Buthkai Wiczmány Máttyás (s nem, mint idézett dolgozatomban írtam, Tamás), s e házassági összeköttetés adott alkalmat a Wiczmány családnak arra, hogy ősi czímerét a Buthkayak czímerével bővítse.

Az alábbiakból azonban kitűnik, hogy Wiczmány Máttyás a Buthkayakkal egy törzsből vette eredetét, s a Buthkay Zsófiával kötött házasság egy és ugyanazon család két különböző ágát egyesítette.

I. István dédunokája, a mint fentebb láttuk, *Pál* volt, III. István fia. *Pálnak* Pazdicsi Erzsébettől három fia született, u. m.: Buthkay Miklós, Ráskay Vid és Málczay István.

Ez utóbbi fiutódai az ötödik ízben kihaltak és a Málczay-családról csak annyi tudomás van, hogy Málczay István dédunokájának, Benedeknek egy leánya volt, a ki Zrittey Lászlóhoz ment nőül, és két leánya születvén, az egyik, Erzsébet, Deregnyei Lászlóhoz, a másik, Ágnes, Eöry Somogyi Lászlóhoz ment nőül.

Ráskay Vidnek leszármazói már nevezetesebb szerepet vittek a hazai történelemben.

Ennek négy fia volt: Miklós, Loránd, Vid és Lukács. Loránd az erdélyi vajdai méltóságot viselte és három fiút hagyott hátra: Lászlót (ez mag nélkül halt el), Videt és Lukácsot.

Vidnek szintén három fia maradt és pedig: Antal, László és János.

Jánosnak a dédunokája volt *Ráskay Balázs* tárnokmester, a ki Ráskai *Gazdag* Balásznak is

neveztetett, ennek volt a fia Gáspár; mindketten kitűnő alakjai hazai történetünknek.

Ráskay Boldizsárnak és Ráskay Gáspárnak fiúleszármazói nincsenek.

De Ráskay Vidnek László fiától leszármazó ágában még az 1668-ik évben is élnek Ráskayak, István és Ferencz.

Vid fiának Lászlónak dédunokája volt id. Ráskay Ferencz, kinek Wiczmány Katalintól származott Judit leánya egy Palajtyhoz ment nőül s Pál harmadik fiának, Buthkay Miklósnak egyik fia, Pál, a *Márky* nevet veszi fel, tehát Buthkayból lesz Márky de Buthka.

Buthkai Márky Pálnak öt fia volt: Péter, István, János, András és László.

Jánosnak négy fia közül Domonkos mester 1411-ben maga és testvérei, valamint a Buthkay, Ráskay és Márky családok férfi tagjai részére, Zsigmond királytól a Buthka, Ráska, Dubroka, Falkus, Kamonya, Szelepka, Hegyi, Kisráska, Málca és Radesthen (Zemplén vm.), Varsány, Ilk és Bervay (Szatmár vm.), Hardicsa (Ung vm.), Gáva és Huguaj (Szabolcs vm.) és Csatár, Ötvösfalva, Bothfalva és Apati (Zala vm.) *ősi* birtokokra új adománylevelet szerzett.

Domonkosnak egy fia volt, Zsigmond; ennek Vingnad Margittól négy fia született.

A négy fiú közül az egyik, *Tamás* mester, a családi okiratok szerint, azonos azon Buthkai Wiczmány Tamással, a ki mint Kővár kapitánya, a várnak a törökök elleni védelmében hősi halált szenvedett.

Mindezeket kissé részletesebben azért említém fel, mert ezekből egyfelől látható, hogy a Buthka de genere Guthkeled nemzetség tagjai idők folyamán különböző neveket vettek bár fel, de előneveikben a Buthkay férfiágból való leszármazásukat nem csak fenntartották, de mint alább látni fogjuk, per útján is igazolták.

Idézett dolgozatomban azt állítottam, hogy Wiczmány Tamás, Kővár kapitánya, a mohácsi vész után Zemplénbe származván át, itten Buthkay Zsófiát vette nőül és a Buthkai-Izbogyai előnevet vette fel.

A most közölt adatok szerint Wiczmány Tamás Kővárnál elesvén, nem ő jött Buthkára, hanem fia *Máttyás*, a ki délvidéki javait a török hódítások következtében elvesztvén, ide rokonai közé költözött, Buthkai Zsófiát vévén feleségül; s az Izbogyai előnevet nem ő vette fel, hanem egyik fia, András, ki Zbugyai leányt vett nőül és Izbogyára tette át lakását. Hogy pedig a Wiczmányok a Buthkayoknak nem, mint előbb írtam, nőági leszármazói, hanem velők egy törzsből, a Buthkai de genere Guthkeled családból származnak, és hogy Wiczmány Máttyást a Buthkayak férfiágon leszármazó rokonul elfogadták, azt bővebben igazolja a Zrittey Lászlónak Málczay Erzsébettől származott két leánya,

Deregnyei Lászlóné és Eöry Somogyi Lászlóné által Málczay László magszakadása folytán Málcza, Márk, Petrik és Kottány pusztá iránt 1549-ben megindított örökösödési per kimenetele, melyben a nádori bíróság 1568-ban kelt ítéletlevelében a felpereseket a leánynegyedi illetőségre szorítván, a birtokokat a fiágnak ítélte oda.

Hasonló elintézést nyert Buthkay Péter magszakadása után a Csapy Ferencz és társai által Buthka, Dubroka, Szelloka és Falkus felett megindított per. A nyertes fiúágbeli családtagokat az ítéletlevelél mindkét esetben következőleg sorolja fel: Málczay Pál, Palaticz Lukács és fia György, Ráskay Ferencz és Mihály, Buthkay György, László és Péter, *Wiczmándy Mátyás* és két fia: *Miklós* és *András*.

Nem kisebb bizonyító erővel bír e kérdésben Buthkay Ferencznek a leleszi konvent előtt 1553-ban tett bevallása, melyben nemesi kuriáját és összes vagyonát a törökök által birtokaiból kiüzött Wiczmándy Mátyással és nejevel Buthkay Zsófiával részint ennek leánynegyedi illetősége, részint Wiczmándynak ösiségi jogigénye címén megosztotta. Ez örökvallás beigtatás útján még ugyanazon évben végre lett hajtva, s midőn Buthkay Lajos az osztálynak ellenmondott, Wiczmándy Mátyás a leleszi konvent előtt oklevelekkel igazolta Buthkai Márky Domonkostól való leszármazását.

1566-ban pedig Pazdicsi Buthkai Lajos Sándor, Istvánnak fia és Benedek unokája, a szepesi káptalan előtt tett örökbevallásában Wiczmándy Mátyást vérbeli rokonának elfogadván, az 1411-diki adománylevelében felsorolt ősi javaihoz való jogát és szalóki öt jobbágytelkét ősi örökösödés címén 300 frtéért reá és fiaira: Miklósrá és Andrásra ruhazza át.

Mindezekből kiviláglik, hogy Buthkai Wiczmándy Mátyás, a midőn otthonából a törökök által elűzetett, nem mint idegen jött Zemplén vármegyébe Buthkára, de mint a Buthkayak fiúágbeli rokona és minden jogaikban osztályosa.

Mint ilyen kapott 1553-ban Buthkay Ferenczcel együtt I. Ferdinánd királytól nova donatit a Málczay László után maradt málczai, márkai, petriki és kottányi ősi birtokokra, melyek, mint fentebb láttuk, a leányágon való örökösök részéről pereltettek; s ugyan ily jogcímen nyert I. Ferdinánd királytól, 1558-ban, a Buthkay Keszegtől és Franktól szerzett javakra királyi jóváhagyást.

Ugyanez évben (1558. júl. 26. Bécsben) kelt I. Ferdinánd címerbővítő levele, melyben Wiczmándy Mátyás ősi címerét neje Buthkay Zsófia címerével egyesítette és címertartókul két pallostartó apróddal bővítette. Ez oklevélben Wiczmándy Mátyás Zemplén vármegye főispáni helytartójának és Homonnai Drugeth Miklós

örökös főispán gyámjának nevezetik; mely tisztségét 1570 január 2-ig, Drugeth nagykorúságáig gyakorolta.

Az itt látható címert e címerlevelé eredetije után közöljük.

1559-ben Csömöri Zay Ferencz, Liszty János és Wiczmándy Mátyás a magvaszakadt Martonyosi Veseny János javaira kaptak királyi adományt. A Veseny-hagyaték a következő birtokokat foglalta magában: Hegyesbort, Szent-Ivánt, Szászberket és a szurdoki, püspöki és nagyrhédei birtokrészeket Heves vármegyében; Györgyét Nógrádban, Martonyost a nemesi kuriával, Byketheót, Pölthöt és Csongrád városát s a hódmezővásárhelyi, rárosi, koppánczi birtokrészeket, Themerkény, Szent-György és Zer birtokokat s a felgyeői, szentesi, berekegyházi (máskép deögegyházi), bekényi, márnai és zelevényi (máskép zelentheői) birtokrészeket Csongrád vármegyében; Bala-Szent-Miklós felét, a szentamási, nagy- és kis-pói részeket, s végül Thengőt és Algyót Külső-Szolnok vármegyében. E királyi adomány Wiczmándy Mátyást az I. Ferdinánd által birt ország rész leggazdagabb vidékének teszi tekintélyes birtokosává. A beigtatás 1560-ban meg is történt, s hogy a Wiczmándy-család e jószágokat tényleg bírta, azt a hódmezővásárhelyi városi levéltár adatai igazolják. A török hódítás azonban a Wiczmándykat is elűzte e vidékről, s a XVIII. század elején a «*commissio neoacquistica*» a család jogigényeit nem fogadta el érvényeseknek, s ez uradalmakat a kincstár részére foglalta le, melytől azok nagyobb részét királyi adomány útján

A SZECŐDY CSALÁD CZÍMERE 1418. ÉVBŐL.

a báró Harruckerek, s később a gr. Károlyiak és gr. Almássyak szerezték meg.

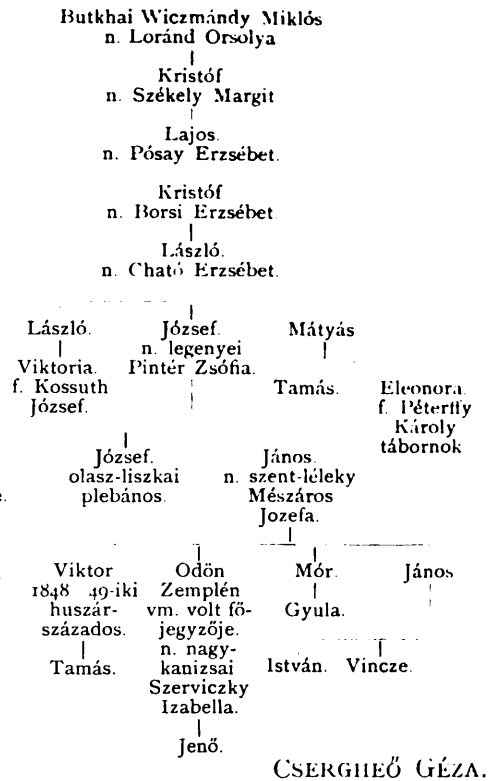
A Wiczmányok e birtokokat perrel támadták meg, és a br. Zayakkal 1792 február 1-én kötött szerződésben a Zay család igényeit is magukhoz váltották, úgy hogy az uradalmaknak $\frac{2}{3}$ -ad részére tartottak igényt, a per azonban 1800-ban egyezséggel végződött, melyben a Wiczmány-család bizonyos összegért lemondott jogairól gr. Károlyi József javára.

Visszatérve Wiczmány Mátyás ügyeire, megemlítjük, hogy fia, Miklós, 1557-ben Bajory Lénárd javaira, u. m. Lenke és Zékó ungvármegyei helységekre, a zemplénmegyei Lasztómérra s a buthkai és zelepkei birtokrészekre kapott királyi adományt; ő maga pedig 1568-ban Miksa királytól pallosjogot nyert, melyet örökösei e század 40-es éveig gyakoroltak.

Buthkai Wiczmány Mátyás a Zemplén vármegyei Buthkán családot alapítván, azóta Buthka és a hozzá tartozandó javaknak azon része, a mely a Buthkay István leányaival a Dessewffyek kezébe nem jutott, az ő családjának tulajdonát képezte s részben képezi ma is.

Buthkai Wiczmány Mátyásnak, mint láttuk, két fia volt: András és Miklós.

Miklóstól a családnak ma is virágzó ága következőkép származik le:

VEGYES.

A Szecsődy család és 1418. évi címere.

(Színes képmelléklettel.)

A Győri Tört. és Régészeti Füzetek III. köt. 55. lapján emlékeztem meg röviden az egyházas-szecsődi kisdud román templomról.

Ezen Mindenszentekről nevezett templomról a Nemz. Múzeumban őrzött s 1356-ban kelt oklevélben van szó, mely szerint az alább említendő s 1283-ban élt Szecsődy László fiai: István, Miklós és Pál Egyházas-Szecsőd nevű birtokot maguk között felosztották, a templom kegyuraságát pedig közösre hagyták.

Az 1861. év őszén látogattam meg Kőszegről néhány barátommal Szecsődy Lajost, ki ősei első megtelepedési helyén, Egyházas-Szecsődön lakott. Ő kérésünkre azonnal felmutatta családja régi okleveleit; azokból többeket közöltünk a Hazai Okmánytárban. Ezek között találtuk meg

Zsigmond királynak a család számára adott 1418. évi armalis levelét.

Vas vármegyében a Szecsődy család egyike azon ritkább családoknak, mely oklevelek alapján ágazatát egész a XIII. század elejéig fölviszi.

Az átadott oklevelekből összeállítottam a családfát, melyet átadtam Szecsődy Lajosnak, bizonyosan ő közölte azt Nagy Ivánnal, kinek Magyarország családairól irt munkája X. kötetének 538. és köv. lapjain a terjedelmes családfa a családra vonatkozó több érdekes történeti adattal az olvasó rendelkezésére áll.

A Szecsődyek régebben is tevékeny részt vettek a közszolgálatban, így a Nagy Iván által 1438-ból említett Szecsődy Gáspáron kívül, Vas vármegyébe Szecsődy Ferencz is 1535-től 1537-ig viselte az alispáni tisztséget.

E helyen röviden csupán azt említem fel, hogy 1205-ben II. Endre király oklevelében for-

dul elő István Churnuk fia, ki a királytól a Rába vize mellett Szecsődöt kapta adományul.¹ Churnuk fiától Istvántól szakadatlan láncolatban sarjadzik le a család egész napjainkig. Az úgynevezett «*possessio Zechud alio nomine Lapsa*», Körmentől keletre terült el; terjedelmes határából utóbb négy Szecsőd nevű falu alakult, u. m. Egyházas-Szecsőd, Német-Szecsőd, Molna-Szecsőd és Terestyén-Szecsőd. Ezekon kívül a család birtokai közé tartoztak Kajd, Kukmer, Seek és Churnuke nevű Vas vármegyei jószágok.

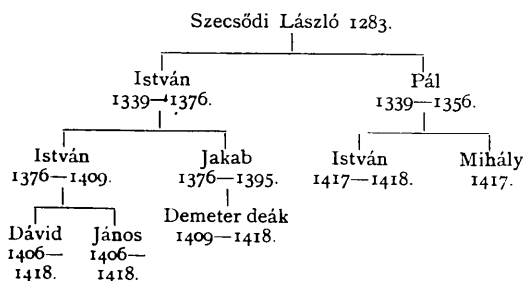
Egyházas-Szecsőd ma is a Szecsődyek birtokában van, ott lakik Szecsődy Kálmán, Lajos fia, volt országgyűlési képviselő.

A család egyik ága Zala vármegyébe szakadt, hol Szecsődy Pál András hidán birtokos.

Nagy Ivánnál olvassuk, hogy a család másik ága Nógrád vármegyében telepedett meg.

A XV. század elején élt Szecsődy Jakab fia Demeter deák (literatus), ennek, úgy unokatestvéreinek Dávidnak, Jánosnak, Istvánnak és Mihálynak Zsigmond király 1417. máj. 23-án új adomány-levelet ad Szecsőd és Kis-Kajd nevű birtokokról.

Ezek a családfán így fordulnak elő:

A következő 1418. évben pedig Zsigmond király Ulmban sept. 11-én Szecsődy Demeternek — kitől a Vas és Zala vármegyékben ma is élő Szecsődyek származnak, — s általa a főtnevezett unokatestvéreinek Dávidnak, Jánosnak és Istvánnak (Mihály nincs említve) címeres nemes levelet ad, melynek tartalma következő:

Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. rex, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium notitiam habituris salutem in eo, qui dat

¹ Lásd Fejér Cod. Dipl. III. 1. 21. V. ö. az évszámra nézve H. Okmánytár I. 3. l. a jegyzetben.

regibus regnare et victoriose triumphare. A claro lumine throni regum velud e sole radii nobilitates legitimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia a regia dignitate sic dependent, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat regie claritatis. Sane ad universorum tam presentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster grate et sincere dilectus Demetrius filius Jacobi de Zechewd coram nostra celsitudine personaliter constitutus, propositis et recensitis suis fidelibus servitiis et fidelium obsequiorum gratuitis meritis sincerisque complacentiis utique acceptis et laudandis, quibus ipse a longinquis temporibus in prosperis nimirum scilicet et adversis, et signanter in presentibus Almaniæ partibus necnon Francie, Cathalanie, Arragonie, Anglie regnorum ac Flandrie, Hollandie, Pravancie et Felne ducatum partibus, persone et rebus suis non parcendo indefesse studuit complacere reddiditque se gratum et acceptum, arma seu nobilitatis insignia in presentium literarum nostrarum capite depicta maiestati nostre exhibendo, eadem a nostra celsitudine sibi et per eum David et Johanni filii Stephani et Stephano filio Pauli de predicta Zechewd consanguineis suis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis ex liberalitate nostra regia dari et conferri humiliter et devote supplicavit. Unde nos prefati Demetrii gratis affectibus intuentes obsequiorum merita, quibus studiis diligentibus ac indefessis actenus erga nostram claruit maiestatem cotidieque claret et in antea eo quidem studiosius clarere poterit, quo se et suos singularioribus honorum gratiis seniet decoratos, animo deliberato et certa nostre maiestatis scientia eidem Demetrio et per eum predictis David, Johanni et Stephano consanguineis suis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis ad prefati Demetrii supplicationis instantiam prescripta arma seu nobilitatis insignia hic depicta ac pictoris magisterio distincte descripta virtute presentium conferimus, imo de abundantiori plenitudine specialis nostre gratie ad maiorem prelibati Demetrii et aliorum supradictorum nobilitatis gloriam proprio motu concedimus, damus et elargimur, ut idem Demetrius et alii supradicti, ipsorumque heredes et posteritates unverse nate et nasciture, hec arma seu nobilitatis insignia nimirum prout in presentibus literis circa principium appropriatis coloribus diversis inserta pictura denotat et declarat, a modo et in antea ut in prefatis, hastiludiis, concamerationibus et in omni exercitio militari gestare valeant pariter et debeant, gaudeant igitur favore regio ac de tanto munere specialis gratie antefatus Demetrius et alii supradicti singulari antidoto merito exultent, tantoque ampliori studio ad honorem regum eorumdem in antea solidetur intentio, quanto ampliori favore preventos se conspiciunt munere gratiarum Presentes autem ad premissorum cautelam perpetuam cum pendentis secreto nostro regio sigillo, quo ut rex Hungarie utimur, manitas prelibato Demetrio et suis supradictis duximus concedendas. Datum in imperiali civitate Ulma, die dominica proxima post festum nativitatis beate Marie virginis, anno domini millesimo quadringentesimo decimo octavo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XXXII, Romanorum vero octavo.

(Hártyán ép függő pecséttel, a pecsét vörös viaszba van nyomva.)

Mint tudjuk, Zsigmond király a XV. század második tizedében a nyugoti Európának majdnem minden országában megfordult. A király a főntebbi címert adományozó oklevelében kilencz különböző országot és tartományt sorol fel, melyekben utazásai alkalmával a kíséretében tartozkodó Szecsődy Demeter hű szolgálatokat teljesített, s az ekkor tanúsított érdemei jutalmául adta Szecsődy Demeternek a címeres levelet. A címér meg is felel a jutalmazó szándékának, abból az időből kiváló heraldikai mű, miről a mellékelt kép után eléggé meggyőződhetünk; Nagy Iván is közli azt az idézett helyen sikerült fametszetben, ő a címert így írja le:

«A címér balra dőlt vért, fűrészvágással két udvarra osztva, a felső (vagy jobboldali) arany udvarban piros rózsafej, az alsó vörös udvarban arany rózsza díszlik. A pajzs fölötti sisak koronáján két sasszárny lebeg, a jobboldali arany színű, vörös rózsával, a baloldali vörös színű, arany rózsával. Foszladék mindkét oldal arany-vörös.»

Ritka élő család az már hazánkban, mely hiteles oklevelek alapján származását a családtaghoz fölvezethesse, kit királyaink, különösen Zsigmond király címeres levéllel kitüntettek, annál ritkább az a család, mely származását őseitől az Árpádok korszakába visszavezetheti. A Szecsődy családnak csak dicsőségére szolgál, hogy ősei emlékeit annyi idő óta híven megőrizte.

NAGY IMRE.

Genealogiai följegyzés a Viczay- és Héderváry-családok eredetéről és elágazásairól 1708-ból.

Az tekéntetes és nsgos Loosy Viczay Ádám uram Héderváranak örökös ura és szentelt vitéz az tekéntetes és nsgos *Perényi Erzsébet*l majd csaknem 28 esztendeig lakott, kiktől is procreáltattak, az kik most élnek: *Antal*, Katicza szűz szent Klára szerzetiben, pozsonyi apácza kalastromában praefecta, Rosalia Theresia ugyan szűz sz. Klára szerzetiben Nagy Szombatban apácza, Rachel szűz sz. Orsola martyr szerzetiben Pozsonban lévő apácza, Rebeca, *Jób* és Anna.

Volt ezen nsgos Loosy Viczay Ádám 51 esztendőben, az mikor a most is folyó 1708 esztendőben, Boldog asszony havának 25. napján egy és két órák között délután, elsőben az ő teremő Istenével az sz. gyónás és az ur sz. testének magában való vétele által megbékélvén, Istenes fohászokodása között Hédervárott boldogul kimult ez világbul.

Ez az tekéntetes és nsgos Loosy Viczay Ádám született az néhai nsgos *Héderváry Kata* asszontól, az néhai tekéntetes és nsgos Loosy Viczay János uram szerelmes házastársától.

Mely Loosy Viczay Jánosnak az édes atya volt az Loosy Viczay Ádám,¹ édes anyja pedig Telekessy Török János és Pethő Margit leánya. Telekessy Török Zsuzsánna, mely Pető Margit Pető Gáspár leánya volt, mely Pető Gáspár ezen Pető Margitot az néhai méltóságos gr. Nádasdy Christóff és Devecheri Choron Margit leányától néhai gr. Nádasdy Orsolától nemzette, mely Nádasdy Orsolya elsőben Czobor szent mihályi Czobor Márton felesége volt, kitül Czobor Imre, Czobor Imrétől Czobor Orsolya, mind az gróf ipolykéri Kéry familia az megmondott Csonon familiából származnak és jönnek ki Balassa, Lippay, Czobor, Kéry, Pető, Telekessy Török familiáknak ágai, kik vérséggel convinctusok az megmondott Telekessi Török Zsuzsánával, és az által az említett Loosi Viczay familiával.

Ezen Viczay Ádámnak az atya volt Viczay Sándor, és az anya az régi nemesi vérből származott Somogy vármegyének főispánya Berek-szászi (helyesebben «*beregszói*») Hagymássy István fiától, Miklóstól szőrémi bántól való fia Hagymássy János, kinek unokájától Hagymássy Gáborl és Osztopáni Perneszy Kata feleségétől született *Hagymássy Orsolya*. Ezen familiából volt Hagymási Margit elsőben Lónyay Zsigmondné, azután pedig méltóságos erdélyi fejedelem *Bocskay István* felesége. Az megmondott Hagymássy familiából valók az Ákosházy Sárkány, Diensfalvai Cziráky és más nevezetes uri familiák kik vérséget vévén ezen Hagymássy familiátul, atyafiságosan kötelesek Hagymássy Orsolyához és ő általa a Viczay familiához.

Viczay Sándornak az atya volt Viczay György és anyja *Kádássy Margit*, Györgyöt nemzette Balázs, Balázst István, Istvánt János, Jánost György, Györgyöt János, Jánost Tamás, Tamást Osl nemzetbül való Loosi Belüd János.

Osl nemzetbül származott Belüd familia, (az kitül az loosi Viczay familia eredetet vett és condescendál), az mint ezen Viczay familia authentica leveleiből kiteccik, in anno 1292 gróffi méltósággal tiszteltetett, nem különben gr. Loosy Belüd fia ugyanaz is *Belüd* magyarországi

¹ Az unalomig ismétlődő tekéntetes és nagyságos titulusokat egyszerűen elhagytam.

király első Károly idejében 1326-esztendőben gróffi méltóságot viselt.

Osl nemzetből volt az néhai *Kanisay* familia is, melyből királyi ajtón állóknak főmestere volt, nem különben esztergomi érsek, ugy hasonlóképen erdélyi vajda és Nándor fejérvári bánaságot viselő férfiak, mely *Osl* familiából származott *Kanisay* familia, nemkülönb az régi *Ost* és *Ostffy* familiák, kik ezeknek bizonyására, az *Loossi Viczay* familia címereivel egy címert vagy is scutumot viselnek. Mely *Osl* nemzet már sz. István első királyunk idejében volt Magyarországbán.

Az fellebb meg irt *Loosy Viczay Ádám* uram anyja pedig volt az néhai *Héderváry Kata*, *Héderváry István* leánya, az galanthai *Esterási Erzsébet* asszontul való, mely *Esterási Erzsébetet* nemzette az néhai g. *Esterási Pál* Érsek újvári vice generalis az néhai *Károlyi Mihály* leányától *Susánnától*, mely *Károlyi Mihálynak* az felesége *Prinyi János* leánya volt *Erzsébet*, *Prinyi János* felesége pedig *Mérey Mihály* (ki magyarországi palatinusságot viselt) és *Zablathi Juliána* leánya volt *Mérey Kata*. Emlétt g. *Esterási Pál*, az második feleségétől *Viczay Évától*, *Viczay Sándor* leányától nemzette g. *Esterási Miklóst*, *Sándort* és *Sophiát* *Karancsberényi Berény Györgynét*; mely *Esterási Pál*, az néhai *Esterási Ferencznek*, az *Illésházy István* magyarországi palatinus egy testvérhugának *Sophiának* fia, Magyarországi palatinus gr. *Esterási Miklós*, *Esterási Dániel* és *Gábornak* egy testvér atya fia volt. Mely *Mérey* familiából származnak házasság által az *Orlikay* herczeg, gr. *Széchy*, *Bánffy*, *Listius*, *Pető*, *Balassa*, *Károlyi*, *Haller* és *Serédi*, nemkülönb *Perényi* familiáknak ágai.

Héderváry familia már azelőtt is ugmint 1219 esztendőben, *Esterási Katát*, *Esterási Demeternek* az haholti *Bánffy Kata* asszontul született leányát, *Esterási Imrének*, (ki *Damiata* városának ostromán dücsőségesen az körösztényességért az ellenség fegyvere által életét letette), hugát az Magyarországi palatinus *Hédervári Kont Péter* elvevén házastársul, conjugálva volt az *Esterási* házzal.

Fellebb említett *Hédervári Istvánt* nemzette az második *István*, *Istvánt János*, *Jánost Lőrincz Bor Ilonától*, ki elsőben az régi várkonyi *Omode Lénárt* felesége volt. *Lőrinczet* nemzette *Miklós*, *Miklóst* magyarországi palatinus *Lőrincz*. Ugyan ezen *Miklós*nak az fia *Imre* volt *macsoviai bán* és leánya *Dorothea Drágffy Bertalanné*. *Hédervári Lőrinczet*, mely *Palatinus* volt, nemzette *Miklós*, ezen *Miklóst* második *Miklós*, ezen *Miklóst* *Hédervári Dienes* Magyarországi palatinus.

Mely *Hédervári* familia *Hamburgi Hedricus* grófftul descendáltatik, és első *Gyéza* herczeg

idejében jött Magyarországbán, az körösztényességnek succursusára. Ezen familiából voltak ab anno 1200 hét magyarországi palatinus, két országbirái, érsek, püspökök, Horvát ország, *macsoviai*, *nándor fejérvári* és *Jaiczai bánok*, *Erdélyi vajda* és számtalan főispánok. Volt egy *Héderváry László*, az mely egri püspök, *Cseh* ország, gubernator és cancellarius volt. *Hédervári Miklós* Magyarországi palatinus, elsőben erdélyi vajda, azután első *Lajos* király idejében *Olaszországban* főgeneralis: nem volt Magyarországbán oly tiszt, az kibén az *Hédervári* familiából való ne lettek volna.

Ezen *Hédervári* familiából az leány ágon jönek *Somlyai* és *Ecsedi Báthoryak*, kikből *lengyel király*, *cardinalis*, *Erdélyi fejedelmek* voltak; *Esterási* és *Viczay* familiák, nemkülönb *Bánffyak*, *Lónyayak*, *Telegdyek*, *Bebekiek*, *Várdayak*, *Nyáryak*. *Nyáry* familia által *enyingsi Törökök*, *Omodiak*, *Pákosi Zemereiek*, *Rozgonyi* familia. Mely *Rozgonyi* familiából négy püspök, 1345. esztendőben palatinus volt és egyszersmind *opuliai herceg*, egy iudex curiæ, egy tárnokmester, két főispánja *Pozsony vármegyének*. Nincs azon régi familia, ki ezen *Hédervári* familiát nem ingrediálja.

Hédervári familia végezte el ezen győri nemes káptalan templomát; ezen familia fundálta az *lébényi apáturágot* és más több istenes állapotokat. Csak itt Győrött ezen *Hédervári* familia 3 kápolnát építtetett és ékesített, az mint a pater *Jesoviták* és *franciscanusok* templomai megbizonyítják. Minthogy ezen *Hédervári* familia *Istenes* igyekezetből jött Magyarországbán, tempore *primi Gyézæ ducis*, ugy *Istenesen* is egyházi személyen, ugmint *Hédervári Jánoson*, ki *Hédervári Istvánnal*, említett *Viczay Ádám* öreg atyával volt egy testvér, *deficiált*. Mely *Hédervári János* *prothonotarius apostolicus* . . . püspök, nemes győri káptalan *custosa* és *kanonokja*, az *folséges császár* és *koronás király* urnak tanácsa, *Zirczi apátur*, *Héderváranak*, *Berencsnek*, *Sárfünek* és *Revischének* örökös ura volt.

Loosi Viczay Jánosnak és *Hédervári Katának* volt ezen most boldogul kimult *Viczay Ádám*on kívül három leánya.

Első néhai *loosi Viczay Erzsébet*, ki szép gyermekekkel megáldotta az régi *Omode* familiát, mely *Viczay Erzsébet* a most élő *Omode* uraknak édes anyjok.

Másik néhai *loosi Viczay Borbála*, az néhai *szomszédvári Csikulini Iván* (?) felesége, kitül mostan életben lévő gr. *szomszédvári Csikulini János* császár és *koronás király* urunk ő felsége tanácsa és *komornyikja*.

Harmadik *loosi Viczay Theresia* kisasszony. (Eredetije a báró *Perényi-család* nagyszöllősi levéltárában.)

Közli: K. A.

A kihalt rátóthi Gyulaffy-család eredeti grófi diplomája és címere.

(Egy címerrajzzal.)

A Rathold nemzetségnek ahoz a leszármazottjaihoz tartozik a jelenleg is virágzó Rádayak mellett az immár kihalt gróf Gyulaffy-család, a kikkél az eredeti címér — veresben arany hársfalevél — fokozatosan addig változott, míg végre az eredeti alak teljesen eltűnt.

Több más dolog mellett a régi címér-typusnak e teljes elhagyása lehet az oka annak, hogy a kutatók közül senki sem gondolt a Rathold-nemzetséggel és az ebből származó családokkal való nexusra.

Az újabkori heraldikus kutatás a Gyulaffyaknál is a heraldikai-sphragistikai útra vetette magát s megtalálta e nemnek régibb címereit, melyek egy fatörzsre tűzött hársfalevelet mutatnak, a mely később koronán áttűzve is látható.

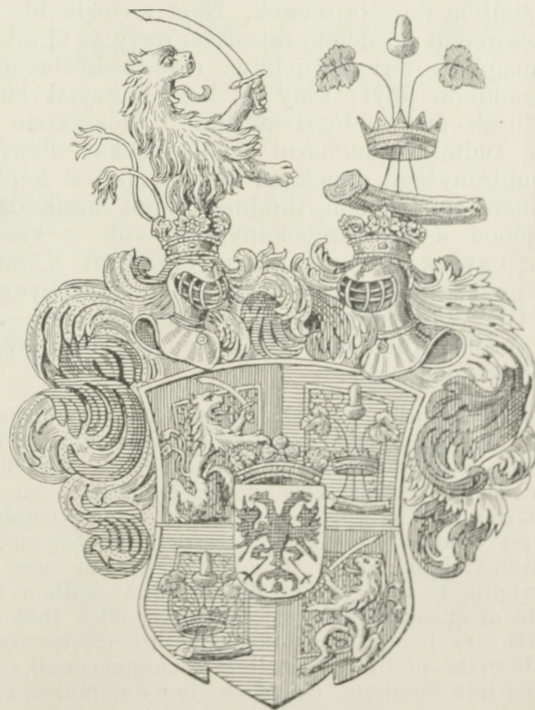
A Gyulaffyaknak a Rathold-nemzetségből való származása e régi pecsétek föltalálásával heraldice volt megállapítva és nemsokára e származásnak oklevelekkel való bizonyítása is elkövetkezett.

A rátóthi Gyulaffyak régibb címerei tehát ismeretesek voltak, de e családnak grófi címere — legalább a maga teljességében — nem; egyes részeit közölve látjuk ugyan Nagy Ivánnál, a Siebmacherben, Rajcsányinál stb., de a teljes szabatos rátóthi Gyulaffy grófi címert sehol sem.

Hogy azt végre a tudomány érdekében először itt közölhetem, a legközelebb múltban történt kolozsvári rövid tartózkodásomnak köszönhetem, a mikor Esterházy János gróf tudós tagtársunktól — ki szintén Gyulaffy ivadék — megtudtam, hogy az eredeti grófi armálist, mely egyidőben birtokában volt, a kolozsvári múzeumnak adta át, és hogy még egy gyönyörű metszésű pecsétnyomója is van a Gyulaffyak grófi címérével. Ezután Veres Sándor úr volt szíves a szükségeseket arra nézve megtenni, hogy én most egy sikerült photographia után az eredeti teljes címér rajzát és a diplomának a címérre vonatkozó részét a tisztelt olvasó közönséggel megismertethetem. Ez alkalommal fölemlítendőnek vélem, azt az eddig ismeretlen körülményt, hogy a rátóthi Gyulaffyak mielőtt gróffá lettek volna, bárói rangot kaptak. A grófi rangot I. Lipót adományozta rátóthi Gyulaffy László bárónak, különösen azért a kiváló vitézségért és bátorságért, melyet a Herbeville és Heister tábornokok vezérlete alatti hadjáratokban tanúsított. Ezt az oklevelet 1695. december 15-én állították ki s a következő év január 14-én publikálták Marosvásárhelyen.

Az eredeti diplomának a címérre vonatkozó része szösz szerint így hangzik:

«Scutum . . . militare erectum quadrifarium divisum, in cuius superiori dextra et inferiori sinistra rubri coloris partibus singuli leones naturaliter effigiati patulo hiantique victu, linguis rubicundis exertis et bifurcatis caudis ad tergora elevatis, divaricatis posterioribus pedibus in substrato viridi campo erecte stare anteriorumque pedum sinistris ceu ad sapiendum protensis, dextris nudas frameas vibrare, seque ad invicem intueri: in inferiori porro dextra et superiori sinistra caelestinei coloris partibus truncus roboris praegrandis seu quercinus virenti colliculo iacere ex eoque terna frondes per coronam auream ipsi trunco superimpositam protuberantes, media quidem glandem maturam, laterales vero singula virentia folia proferre: meditullium denique ceu centrum scuti aliud minus pectorale argentei coloris scutum imperiali corona redimitum, nigram bicipitem aquilam alis expansis pedibusque distentis erecte stantem continens, occupare cernuntur. — Scutum demum incumbentes geminas galeas militares clathratas seu apertas regii diadematis, dextro quidem leonem frameatum umbilicem eminentem inferioribus haud absimilem, sinistro vero truncum pariter quercinum corona et frondibus folisque virentibus et glande matura insignem proferentibus ornatas. A summitatibus vero sive conis galearum laciniis seu lemniscis hinc flavis et caeruleis, illinc vero candidis et rubris in scuti extremitates sese placide diffudentibus, illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus.»

Az oklevél élére festett címér némi apróságban eltér az imént közölt leírástól.

A kutató a címéres pecsétek, címéres sírkövek s az 1526. év előtti armálisok mellett a

főnemességnek még egész a XVII. századig való szabatos címeres-leveleit is nagyra becsüli.

A heraldikus első sorban a honi címergyűjtemények teljességeért, a történetíró és archæologus pedig főképpen azért, mert ezek segítségével határozható meg azoknak a kor divatjához híven címerrel ékesített számtalan műipari cikkeknek és épületeknek provenienciája, melyeket vagyonosságánál fogva nagyobb részt a főnemesség hagyott az utókorra.

A Gyulaffyak grófi címérének megismerése ennél fogva több tekintetben mondható nyereségnek.

H. G. D.

A kassai ev. ref. egyház pecsétje.

A kassai ev. ref. egyház megalakulása egyidős a reformáczióknak hazánkban való bejöveteleivel. A történelmi fontosság, mely Felső-Magyarország ezen fővárosának osztályrésztül jutott, nem maradhatott kihatas nélkül az új egyházra sem, s ez rövid időn a legtekintélyesebb családokat számlálta hívei között. Az egyházközség mindig és különös súlyt helyezett arra, hogy akár papjai, akár tanítói tekintetében az első sorából le ne szorítottassék. Nem tartozik ide az elkeseredett küzdelem rajzolása, mely az új hit és a magához tért katolikus reactio között évszázadokon folyt; tény az, hogy a kassai reformátusok még a legzivatárosabb időkben is meg tudták védelmezni önállóságukat. Fényes tanubizonyosága ennek az, hogy a vallási kérdésekben éppen nem türelmes Lipót uralkodása idejében a kormány kénytelen volt a kassai ref. egyház külön állását elismerni s mint ilyennek, külön pecsét használatát engedélyezni.

Gr. Wesselényi Ferencz nádornak erre vonatkozólag 1666 aug. 25-én kelt adománylevele következőleg szól;

•Nos Franciscus etc. Memoriae commendamus etc. quod nos cum ad nonnullorum instantem et demissam supplicationem apud nos a parte Helveticæ confessionis ecclesiæ Cassoviensis hominum seu totius contubernii propterea factam, tum vero considerantes eandem ecclesiam pro certis usibus et necessitatibus sigillo usuali summe necessariam esse, ex his igitur et aliis rationabilibus causis sigillum seu formam quandam avis pelicani, alias pullos suos pectoris sanguine rostro evulso vivificantis representans, autoritate nostra palatinali et locumtenentiali, qua pleno iure fungimur, eidem dandum duximus et concedendum, ut eadem ecclesia Helveticæ confessionis, contuberniumque ad eandem pertinens, ejusmodi sigillo libere uti, frui et gaudere, literasque necessarias nomine dictæ ecclesiæ et contubernii antelatae confessionis Helveticæ homines ad eandem spectantes ejusmodi sigilli appressione conficere possint ac valeant, imo damus, donamus et conferimus modo et ordine

specificatis utendum et habendum, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas sua majestas Cæsarea et regia in forma privilegii sui redigi faciet, dum eidem in specie fuerint representata. Datum in curia nostra Murányallya, die 25. Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto.»¹

E szerint tehát a kassai ref. egyház pecsétje egy *fiait saját mellének a vérével tápláló pelikánt* ábrázol.

Nagytiszt. Révész Kálmán kassai ev. ref. lelkész úrtól nyert szíves értesítés szerint, az egyház ma is ezzel a pecséttel él, még pedig egy nagyobb (33 mm. átmérőjű) s egy kisebb (20—25 mm. átmérőjű) alakban; amaz ünnepléses okiratokon használják, ezt a közönséges kiadványokon.

ILLÉSSY JÁNOS.

Az Inczédi és a belőle kiágazott báró Jósinczi család.

A «Turul» f. évi első füzetében az enyingi Törökökről közölt cikkemnek mintegy folytatását képezi a jelen közlemény, minthogy a Török Kata leányát nőül vevő Inczédi Mihálylyal kezdődik a családnak erdélyi szereplése.

A belőle kiágazott báró Jósinczi család fiágon már ki is halt; az Inczédieknek úgy nemesi mint bárói ágain pedig a végső izeken ma már csak egy-két nőtlen vagy legalább gyermektelen férfi-ivadék áll: ideje tehát, hogy nemzedékrendjüket, mely az eddigi genealogiai munkákban sok tekintetben tévesen és hiányosan van adva, a mennyire adataink terjednek, kiegészítsük és helyesebbé tegyük.

Forrásaink erre nézve ugyanazok, melyeket az enyingi Törökökről közölt cikkben ismertettünk, az újabb nemzedékeket illetőleg még családi közlés s nekrológok is szolgáltatnak adatokat a már régebben megjelent nemzedékrendek teljesebbé tételére.²

A mi a család eredetét s régibb *Icsevics* nevét illeti, nem bolygatjuk a családi hagyományt, a mint az Kővári és Nagy Ivánnál olvasható, s melylyel a gyűjteményünkben levő genealogiák is megegyeznek. Biztosabb adataink úgyis csak az Erdélyben szerepelni kezdő Inczédi Mihálylyal kezdődnek, s okirataink az ettől lejjövő nemzedékre vonatkoznak. Ez okiratokban néhol csak előnevük szerint *Várad*i néven vannak említve.

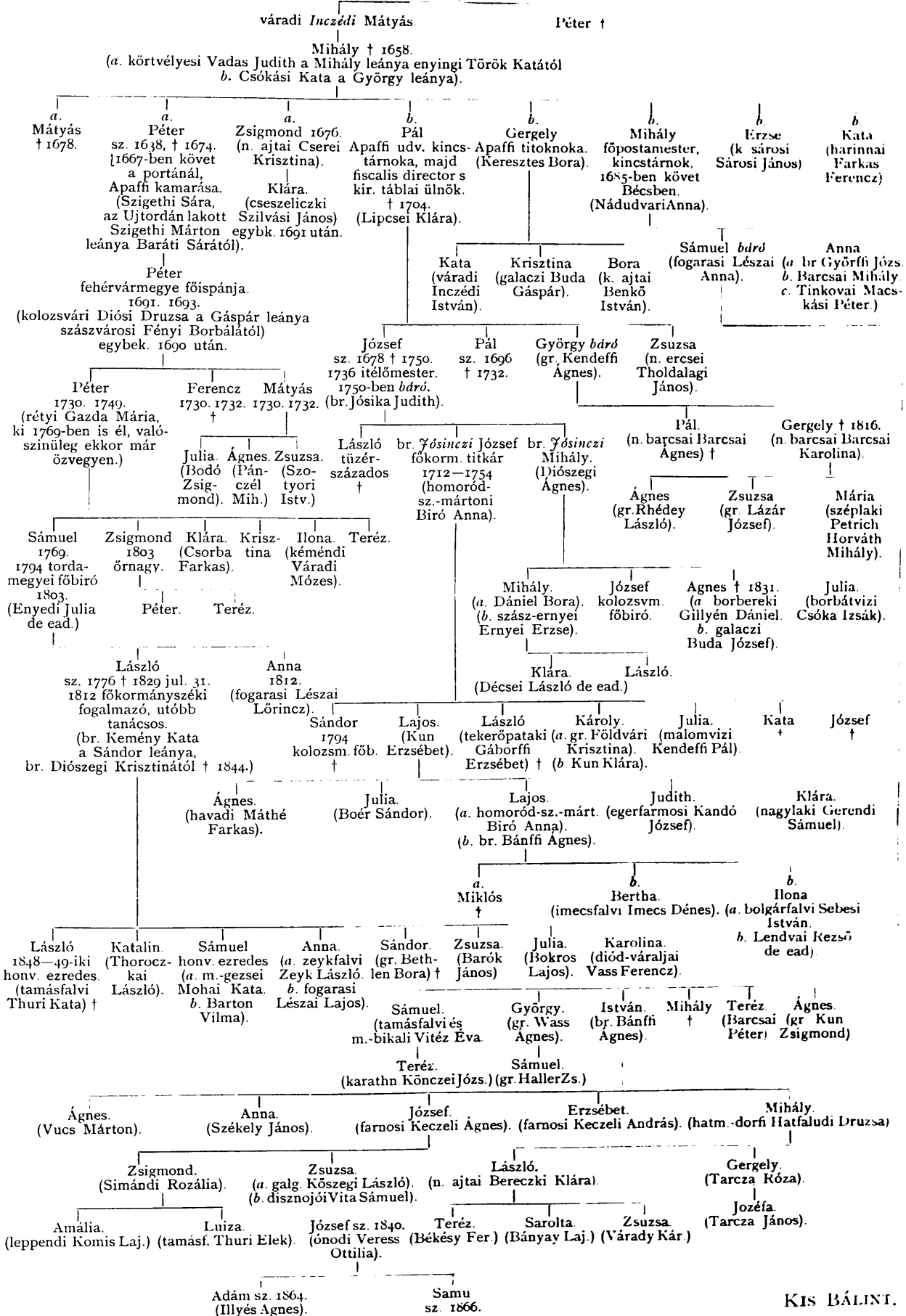
A fennebbiek szerint kiigazított s kiegészített nemzedékrend a következő:

¹ Ered. fogalm. az Orsz. Levéltárban, a Wesselényi cs. iratok közt

² A család rangemelési dátumait, címerét és néhány újabb genealogiai adatot l. Nemz. Zsebkönyv 344.

Tamás ezredes

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi sept. hó 29-én *Thaly Kálmán*, utóbb *Szimnyei József* vál. tagok elnöklete alatt ig. választmányi ülést tartott, melyen jelen voltak *Barabás Samu*, *Boncz Ödön*, *Csánki Dezső*, *Hajnik Imre*, *Nagy Gyula*, *Pauler Gyula*, *Tagányi Károly* vál. tagok, *Tóth Árpád* pénztárnok és *Fejérpataky László* titkár.

A társaság elnökei akadályozva levén a megjelenésben, a titkár indítványára *Thaly Kálmán* vál. tag foglalta el az elnöki széket, ki mindenek előtt röviden üdvözlőlvén a választmány tagjait, több nagyérdékű heraldikai emléket mutatott be. Így bemutatta a Kölkedy-családnak Zsigmondtól mint római királytól 1429-ben kapott címereslevelét, melyet egy dunántúli családi levéltárban talált; továbbá egy kezdetleges vésetű réz-pecsétnyomót, melyet Nagy-Halászinál a Tiszából halásztak ki; a szabolcsmegyei muzeum tulajdonában lévő pecsétnyomó felirata után ítélve I. Rákóczi Ferencz erdélyi vál. fejedelemé lehetett; és végül II. Rákóczi Ferencznek egy, eddig ismeretlen összetételű pecsétjét, mely a fejedelem címerén kívül külön pajzsban a hesseni hercegi címet is ábrázolja. A választmány a bemutatott becses címertani emlékekért a bemutatónak köszönetét fejezte ki és intézkedett azok lemásoltatása, lefestése és a folyóiratban leendő közzététele felől.

Ezután a titkár Dr. *Karácsonyi János* vál. tagnak «A gr. Csákyak és Becskyekek ősei» című értekezését olvasta föl, melyet jelen füzetünk közöl.

Időközben *Thaly Kálmán* vál. tag az elnökséget *Szimnyei József* vál. tagnak adván át, a titkár bemutatja a Barrwy-családnak Zsigmond királytól 1417-ben nyert armalisát, melyet Géresi Kálmán vál. tag bocsájtott a társaság rendelkezésére; jelentette egyúttal, hogy az érdekes címer (gyűrűt tartó holló) lemásoltatásáról már intézkedett. Ugyancsak a titkár bejelentette *Doby Antal* lev. tagnak ajándékát, ki genealogiai gyűjteményéből 48 darab leszármazási táblát engedett át a társulatnak. A választmány az ajándékért őszinte köszönetének ad kifejezést.

A folyó ügyekre kerülén a sor, az elnök kegyeletes szavakkal emlékezett meg gr. *Sztáray Antal* társ. alapító és vál. tagnak f. évi augusztus 29-én bekövetkezett haláláról. A választmány a veszteség fölött érzett fájdalomnak jegyzőkönyvileg ad kifejezést.

Erre a titkár bejelenté a következő új tagajánlásokat. Pártoló tagul: *Baranyai Mária* alapítványi hölgy (aj. Szent-Iványi Zoltán); évdijas tagokul: *Deési kaszinó*, *Bállai Kreiner Sámuel* Deésen (aj. Kecskés Dezső), *Fiáth Imre* földbirtokos Kajtoron (aj.

Salamon Vincze), *Jurenák Miklós* földbirtokos Nagy-Réven, *Pilisi Piliszy Ferdinánd* földbirtokos Rozvágyon, *Ludányi Bay Ferencz* mérnök Jász-Kiséren, *Miklós-vári Miklós Béláné* Kis-Rozvágyon, *Ilosvay Endre* szolgabíró Máté-Szalkán, *Ilosvay Bálint* földbirtokos Nagy-Károlyban, *Komlósy Béla* földbirtokos Bereg-Ilosván, *Tiszabeői Hellebronth Géza* nagybirtokos Pusztá-Gyenda, *Raggambi Fluk Ottokár* bérlő Bessenyszöghön (mindezeket ajánlja Petrovay György), *Veress Endre* tanár Kolozsvártt (aj. Szádeczky Lajos), *Dorgó Albert* kir. közjegyző Kolozsvártt, Dr. *Csiky Viktor* egyet. tanár Kolozsvártt, *Pilaszanovits József* nagybirtokos Budapesten (aj. Széll Farkas), *Ujfalussy Béla* kir. aljárásbíró Pancsován (aj. a titkár), *Herczeg Dabisa Sándor* kairói orosz ügyvivő Icsniában, *Horváth Sándor* tanárjelölt Budapesten (aj. a jegyző). Az ajánlottak a társaság tagjaivá megválasztottak.

A titkár jelentést tett a Turul tárgymutatójáról, mely május havában 14 nyomt. íven kikerült a sajtó alól, és a választmány határozata értelmében az eddigi pártoló tagoknak, valamint az előfizetőknek szétküldetett. A tárgymutató költségei többbe kerülén, mint a költségvetésbe e célra felvett összeg, a választmány felhatalmazta az elnökséget, hogy a mutatkozó kedvező pénztári eredményhez képest a tárgymutató költségeit az e célra felvett 300 frton felül is utalványozhassa.

A választmány egy korábbi határozat kapcsán megadta a titkárnak a felhatalmazást arra, hogy a Turul jelen évi folyamát a közlésre váró anyag bősége miatt egy-két ívvel szaporíthatja.

A pénztárnoknak felolvasott jelentése a következő adatokat tartalmazza:

Bevétel volt	1893 jan. 1-től sept. 27-ig	2371 frt 48 kr.
Kiadás	„ „ „ „ „ „	1822 „ 56 „
	Készpénz...	548 „ 92 „

Vagyonállás.

Értékpapírok névleges értékben	(18,500
kor. = 9250 forint koronajáradék,	
100 frt nyer. kölcs. kötvény)	9350 frt — kr.
Kötelezvényekkel biztosított alapítványok	3100 „ — „
Kötelezvény nélküli alapítványok	550 „ — „
Készpénz	548 „ 92 „
Összes vagyon	13548 frt 92 kr.

A pénztári jelentés ideiglenesen tudomásul szolgált. *Csánki Dezső* vál. tag indítványára a választmány elhatározta, hogy a magyar és horvát tudós világ

közti szorosabb kapcsolat és gyakoribb érintkezés kívánatos voltára, valamint a horvát országos levéltárból várható becses heraldikai és genealogiai anyag közzé tételére való tekintettel a Turul meglévő évfolyamait valamint a Tárgymutatót és a következő füzeteket a zágrábi országos levéltárnak díjtalanul megküldi.

A titkár indítványára elhatározottat, hogy a társaság december 9-én fogja ez évi nagygyűlését megtartani; ennek tárgyai lesznek: 1. Elnöki megnyitó. 2. Titkári jelentés. 3. Pénztári kimutatás. 4. Esetleges indítványok. 5. Egy felolvasás, melynek tárgya felől a legközelebbi vál. ülésen történjék előterjesztés.

Az elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére *Csánki Dezső* és *Tagányi Károly* vál. tagokat kérvén meg, az ülés véget ért.

Gróf Sztáray Antal.

(1830—1893.)

Társaságunknak és igazgató-választmányunknak súlyos veszteséget okozott az elmúlt nyár.

Alapító tagjaink egyike, a tudomány pártolásáról és a művészet támogatásáról ismert főur, *gr. Sztáray Antal*, f. évi augusztus 29-én elköltözött az élők sorából.

Társulatunknak kezdettől fogva tagja volt, s habár tényleg nem is vett részt választmányunk ülésein, folyton élénk figyelemmel kísérte működésünket és az általunk művelt tudományágaknak nemcsak hivatott művelője, hanem bőkezű mæcenása is volt.

A legszebb emléket akkor állította magának, családjának és nemzetségének, mikor tetemes anyagi áldozatok árán közzétette a *gr. Sztáray* család oklevéltárát. A mily szerencsés volt e gondolat, oly sikerült annak kivitele. A *Nagy Gyula* tagtársunk szerkesztésében eddig megjelent két kötet oklevéltár minden ízében minta-kiadvány, mely a külföldi irodalom legelső ilyenmő termékeivel kiállja a versenyt.

Ez oklevéltárral, mely létrejöttét *gr. Sztáray Antal* áldozatkészségének köszönheti, örök emléket emelt a Kaplyon nemzetségnek, melynek egy másik ága, a gróf Károlyiak, hasonló nagybecsű kiadvánnyal áldoztak őseik emlékének.

Gr. Sztáray Antallal valódi, a szó legnemesebb értelmében vett főúr szállott sírjába, kinek a sors nem juttatta osztályrészül, hogy egész teljességében lássa azt a nagy művet, melynek első két kötetével úgy a nemes kiadó, mint a szakavatott szerkesztő osztatlan elismerésünket vívta ki.

Áldás emlékére!

Az egri káptalan hiteles helyének családai.

(Első közlemény.)

Aba. Melléthei Abács. Abacz. Abádi. Abaffi. Abai másként Kocsis. Abhortis. Ablonczy. Abonyi. Ábrahám. Ábrahámi. Ábrahámfi. Ábrahamik. Ábrám. Ábrán. Ábrányi Absolon.

Acs. Acsai. Acskó. Aczél.

Adácsi. Ádám. Ádámko. Adamovics. Adamecz. Adffi (szászfi). Adler. Adorján. Adonyi.

Afra. Agali. Agárdi. Agatin. Agócs. Agos. Ágoston. Agyagos.

Ajersperg. Aigner. Ainsauer. Aixinger. Aiszdorfer. Ajtai (gagyí). *Akács* mk. Fekete, és baromlakai Akai. Akarath. Akin. Aknai.

Alacskaí. Alaghi de Bekény. Alapi. Alattyányi. Albe. Alberth. Alberti. Albrecht. Alexander mk. Sándor. Alexovics. Ali. Alistári. Albánszky. Alló. Allya (korattnaki). Alexi. Almádi. Alman. Almási. Alpári. Althan. Alvinczi.

Amade. Ambrosovszky. Ambrus. Albinyi. Amodi. Amonyi. Argalács. Amrer. *Anarcsi.* Ancsikovanszky. Andaházi. Andai. Andak. Anderkó. Andi. Andó. András másk. Fighei. Andrási. Andreanszky. Androvics. Angyal. Angyalosi. Ányos. Antal. Antalesics. Antalfi. Antócs. Antoni. Anyócska. *Apáczai.* Anián. Apaffi. Apagyi. Apáthi. Aponyi. Apor. Apostoli. Apostolovics. *Aradi.* Aragoni. Aranyadi. Aranyvári. Aranyos. Aranyosi. Aranyi. Arbai. Arab. Ar dai. Ardényi. Ári. Árosi. Arkai. Arkácsi. Árczi. Arczkuthi. Arkonáth. Arli. Armpruszer. Arnothi. Aracsai. Árok-szállási. Aruberg. Árvai. *Asgúthi.* Aspermont. Aszalai. Asztalos. *Attems.* Ács. Atkári. Auer. Auersperg. Arményi. *Avatkai.* Azári. Abszolka. Athyai. Acker. Ambrózi. Ambrosovics. Áron. Árosi.

Bába. Babacsek. Bábai. Babarcsi. Bábás. Babos. Babocsaí. Babicsai. Babriczki. *Bach.* Bácsi. Bacskádi. Bácskaí. Bacskó. Bacskói. Bácskócz. Bacsman. Bács-megyei. Bacs. Bacsó. Bacsoni. Bacsinszki. Bácszonyi. *Badini.* Badinai. Badács. Badócs másként Ránosztai. *Bagaméri.* Bagi. Bagni. Bagódi. Bagoly. Bagosi. Bágyi. Bágyoni. Bai (bábai). Bail. Bajai. Baján. Bajanoviti másként Horváth. Bajesi. Bajczi. Bajczik. Bájér. Bauer. Bajmóczi. Bajnarovics. Bajkor. Bajnai. Bajnóczi. Bajnok. Bajoni. Bajori. Bajosi. Bajtai. Bajusz. Bajzath. Bak. Bakó. Bakabányi. Bakács. Bakai. Bakics. Bokó. Bakócz. Bakoczai. Bakonyi. Bakos. Bakri. Bakalár. Bakosi. Baksa. Baksai. Baksí. Bakta. *Balacskaí.* Balla. Balajti. Balassa. Balassi. Balathi. Balázs. Balás-Deák. Balázsházi. Balázsovcis. Balics másként Tóth. Balika. Baliani. Ballus. Bálinth. Bálintfi. Baldaci. Baldovszky. Balitki. Balka. Balkai. Balkó. Balczó. Balkoni. Balyevics. Balku. Balla. Baller. Balling. Balló. Balczki. Balogh (bábonyi, felvinczi, kis-kéri, enyiczkei, ócsai, galanthai, szendrői). Balogdi. Balogi. Bálpataki. Baltha (réthi). Bálvándi. *Bán.* Bana. Banciai. Bancsó. Banczó. Bancházi. Banciai. Banciai. Bánfi (nagy Mihályi, alsó-lindvai, losonczy). Banga. Bangi. Bangó. Bánki. Bánhalmi. Bánházi. Bánhegyesi. Bánhidi. Bánhorváthi. Bani. Banik. Banit. Bánkházi. Bánó (lucskai). Bannóczi. Bánrévi. Bányai. Bányász. Banciai. Banciai. *Barabás.* Baracsa. Baracza. Baracskaí. Baraczi. Baraczkó. Barakonyi. Baranciai. Barankó. Barákó. Barakovszky. Baránkuthi. Bárány (debreczeni, váradi). Baranyai. Barassó. Baranyi. Baraszalai. Baráth. Barat-

naki. Bárcsak. Bárcsai. Bárczai. Bárczi. Bárczikai. Bárdi. Bárdos. Bárgius. Barhos. Barik. Bari. Baricskai. Bariczus. Barinai. Barius (bánfalvi). Barkács. Barkasi. Barkóczi (szalai). Barkányi. Barilovics. Barkus. Barla. Barlók. Barmos. Barna (melléthei). Barrévi. Barcs. Barcsik. Baró. Barócz. Barócsi. Baróki. Barmi. Barócsi. Baros (belusi). Baróti. Baroviczi. Barabás. Barsi. Bársony (lovásberényi). Barta. Bartakovics. Bartal. Bártfai. Barthalóti. Bártók. Bartus. Bartusovics. *Basó* (csoltói). Basí. Bassa. Basta. Básthi. *Bathla*. Bati. Bányi. Bató. Batus. Batik. Batiz. Bátkai. Bátki. Bátori (gagyí, nyírbátori). Batta (vattai). Batai. Battháni. Batala. *Beberi*. Bebek. *Bécs*. Bécz. Becse. Becsehelyi. Becskeházi. Becskei. Becskerekéi. Bccski. Becz. Becze. Beczeli. Bécsi. Béczí. Beczek. Beczkai. Bede. Bedecs. Bedekovics. Bedes. Bedics. Bedoker. Bedő. Begáni. Begovcsevich. Bei. Bejczy. Bek. Bekári. Beke. Bekecs. Bekesi. Bekinai. Bekeney. Bekény (mikófalvi). Bekényi. Bernolák. Bekere. Békési. Béli. Beküs. Bél. Bélai. Belán. Belányi. (Gbelányi.) Belanszky alias Demkó. Belavári. Béli. Beleki. Beleszky. Belényi. Belei. Belessi. Beletei. Belez. Beleznai. Béli. Belik. Belicza. Beliczei. Beligrand. Belinyesi. Beliske. Belkei, Bélkezi. Béli. Belkeny. Beller. Belovics. Belsei. Belsőczy. Bélteki. Belus. Bencse. Bencsik. Bencz. Bencze. Benczi. Bende. Bene. Benedek. Beneken. Benenig de Solymos. Benes. Beniczki. Benke. Benkeházi. Benkő. Benkovics. Benkoviczi. Bénnai. Benő. Benők. Bensa. Benskúti. Benyáni. Bényeki. Bényei. Benyó. Benyovszki. Bémer. Bera. Berceséni. Berczeli. Berczi. Berczik. Berdóczy. Bere. Berez. Berezki. Berekszászi. Berencs. Berencsi. Berencz. Berendi. Berenthei. Berényi. Berethi. Beretkei. Beretvás. Berge. Berger. Berhelyi. Béri. Berkács. Berkes. Berkezi. Berkényi. Berke. Berkő. Berkó. Berlovics. Bernálth. Bernárd. Bernáth. Bernátfi. Bernai. Berne. Bernet. Bernus. Berrancz. Bersenyi. Bersimerit. Berta. Bertalanics. Berten. Bertermán. Bertók. Bertóti. Berurtovics. Berze. Berzete. Berzeviczi. Berzi. Berzitei. Berzsényi. Berezkfí. Berencsényi. Bernolák. *Besnyő*. Bessenyei. Bessenyei. Bestelléx. Beszerményi. Beszörményi. Besze. Beszprími. Beszteller. Besztercei. Beszteri. Beszonovszky. *Bellermani*. Bettés. Bettlen. Bettlenházi. Betléri. Berovics. *Bezdédi*. Bezdeczki. Bezed. Bezencei. Bezerédi. Bezuka. Bezur. Bezzegh. *Bial*. Biancsi. Bialló. *Bibicz*. Bibíti. Bibo. *Bicsánszki*. Bicsirdi. Bicskei. Bicski. Biczei. *Bidi*. Bienievski. *Bige*. Bigos. Bigusz. *Bihari*. Bihegyi. *Bik*. Bika. Bikedi. Biki. Bikkessi. *Bileczki*. Bilkei. Bilzski. Bilteki. *Bimbó*. Binner. *Birhon*. Birini. Biró. *Biszó*. Biszteller. Bisztrai. *Bite*. Bitner. Bitó. Bittera. Bitai. *Biudi*. Bizáki. Bizánczi. Bizó. Bizony. Bizi. *Bludasovics*. Blaskó. Blaskóczy. Blaskovics. Blausovszki. Blazikovics. Blanka. *Blóden*. Blongzi. Blonszki. *Bnemer*. *Bobek*. Bobóczy. Bobor. Bobje. *Bochnin*. Boes. Boci. Boeskádi. Boeska. Bocsoni. Boczkó. Boczó. *Bod*. Boda. Bodgál. Bodí. Bodics. Boduz. Bodiczka. Bodnár. Bodó. Bódog. Bodoki. Bodolai. Bodon. Bodoni. Bodor. Bodis. Bodrog-kereszturi. Bodurcsik. Bodvai. Boer. *Bogácsi*. Bogadi. Bogár. Bogárdi. Bogáti. Bogdál. Bogdanovics. Bogdány. Bogoly. Bögözi. Bogyai. Bogyó. *Bohati*. Bohem. Bóhnei. Bohos. Bohus. Bohács. *Bojla*. Bojer. Bojnicsics. Bojta. Bojtár. Bojtes. Bójtai. *Boka*. Boki. Bóki. Boknyai. Bokó. Bokony. Bokor. Bokri. Bokros. *Bolár*. Bolcsár. Boldi. Boldizsár. Boldog. Boldogházi. Bolgó. Bolgovics. Ból-

ler. Bolla. Bollók. Bölcsei. Bolgár. Bolyoki. Bolykényi. Bolyki. Bolyos. Bolló. Bolcsevics. Bolvai. Bolya. *Bombi*. Bomb. *Bona*. Bonár. Boncz. Bonczikai. Bondor. Bonis. Bonta. Boncsér. *Bor*. Borakovszki. Borbás. Borbély. Borsiczki. Borczicz. Borda. Bordás. Boresovszki. Borhi. Bori. Borimecz. Bornemisza. Borobás. Boróczy. Boronkai. Boros. Boroszlai. Bors. Borsai. Borsányi. Borsi. Borsiczki. Borsoló. Borsos. Borsvai. Bortnik. Borz. Borza. Borzó. Boroveczki. *Bósa*. Bosán. Bosch. Bosenszki. Bósi. Bosik. Bosicz. Boski. Boskó. Boskovics. Bosnai. Bosnyák. Bosó. Bosoki. Bossányi. Bossora. Bosvai. Böszörményi. Bosorád. Botsitz. Boszák. *Bot*. Bóta. Böte. Botgál. Boti. Bóti. Botka. Botos. Bottyán. Bovánkovics. *Boz*. Boza. Bozi. Bozda. Bozias. Bozilud. Bozinkai. Bozítai. Pozó. Bozoki. Bozsenszki. Bozsinszki. Bozsik. Bozeczki. *Bradovit*. Brajner. Brang. Brankovics. Branovics. Branoviti. Branyug. Brassai. Bratelit. Braun. Brausz. Bravák. Bradasch. Braudspiegel. *Brechhold*. Brez. Bredeczki. Breglavics. Bremucha. Brentaszkalai. Breznenszki. Breüner. Brez. Brezek. Brezinai. Brezovai. Brezviczai. Brezniczki. Brentano Cimaroli. Brezányi. Brezenheim. *Briber*. Brictius. Brigant. Brillinszki. Brini. Bris. Brissthal. Britmar. Bricler. Briginszki. *Brogli*. Brográni. Brogyáni. Broim. Brokoff. Bron. Brozsa. Brosenbath. *Brucard*. Bruckmajer. Bruckner. Brudern. Brükóczy. Brun. Brunczvik. Brunerim. Bruner. Brunthali. *Bubek*. Bubenki. Bubor. Buboric. *Bucsai*. Bucsányi. Bucusi. Bucsovszki. Buczinai. Buczkó. Buchber. *Budaházi*. Budai. Buda. Budasics. Budesith. Büdi. Budjács. Budini. Budnics. Búdösküti. Budzivilszki. Bude. *Bugacs*. Bugarin. Bugdalovics. Bugiszlai. Bugyi. *Bujanovics*. Buis. Büjti. *Bük*. Bük. Bükö. Bukovszki. Bukovics. Bukoviczi. Bukovinszki. Bukvaldt. *Buli*. Bulovszki. *Bun*. Bunda. Bünner. Buntai. Bunyik. Buocz. Burányi. Burchard. Burgesius. Buri. Burja. Burján. Burai. Buzik. Burnét. Burics. Bursza. *Bus*. Busa. Buscsi. Busi. Bussics. *Buti*. Butkai. Butler. Butosi. Butyaka. Buxbaum. *Buz*. Buza. Buzai. Buzás. Buzinkai. Buzinszki. Buzitai. Buzna. Buzogány.

Közlí: KANDRA KABOS.

SZAKIRODALOM.

A bácskai nemes családok, *Dudás Gyulától. A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat évkönyve* IX. évfolyamának II–III. füzetét teljesen Dudás tagtársunk e 153 lapra terjedő értekezése foglalja el, melyben a Tisza-Dunaköz multjának e szorgalmas buvára Bács-Bodrogh vármegye nemességének összeírását tűzte ki feladatául.

Bács-Bodrogh vármegye régi birtokos nemessége tekintélyes neveket foglalt magában; híres főúri családok, mint a Hunyadiak, Garaiak, Brankovicsok, Beriszlók, Maróthiak, Czoborok, Báthoryak, Csákyak, Révayak, Perényiek birtak itt nagy kiterjedésű uradalmakat, s még nagyobb volt ama nemesi családok száma, a melyek a vármegye állandó lakosai voltak, s a megyei életben szerepet játszottak. A mohácsi vész, illetőleg Buda elfoglalása és a Duna-Tisza köz behódolása azonban véget vetett a vármegyei életnek s ezzel együtt megsemmisítette azok tényezőit is.

A teljes pusztulás után, mely a következő korszakot, a török hódoltság szomorú korát jellemző, csak a mult század elején támadt a vármegyei intézmény új életre, s egy teljesen új elemekből megalakult társadalomnak kellett a multak romjain a mai Bács-Bodrogh vármegyét, annak politikai, társadalmi és közművelődési institúcióit felépíteni.

A Bácskában tehát nincs igazi értelemben vett régi nemesség; a mit ott ennek hívnak, az multját a XVIII. század elejéig vagy legfőlebb a megelőzőnek végeig képes felvinni. A vármegye mostani nemes és nem nemes családai mind vagy a török hódoltság korának vége felé, vagy a hódoltság kora után telepedtek le. Azok közé tartoznak a szerb és bunyevác családok, ezek közé a magyarok, németek, a tótok és a sokácok. Ez utóbbi csoportba tartozó nemesség már mint a nemesi jogok birtokosa, jobbra a felvidékről jött ide, s nemességét gyakran a mohácsi vész előtti időkhöz ki tudja mutatni, míg a szerb és bunyevác családok legnagyobb része a XVIII. század közepe táján, már a vármegye területén kapta meg a magyar nemességet. Ez az úgynevezett *benszülött* nemesség tehát voltaképpen sokkal ifjabb elemekből áll, mint a többi, «jövevény» családok, melyek ősei már mint régi keletű nemesek telepedtek meg a vármegye területén.

A benszülött bácskai nemesség keletkezése a vármegye területén egykor fenállott határőrvidék megszüntetésével van összefüggésben. Mikor a tiszai és dunai határőrvidék területét az 1741—51. évek között a vármegyébe kebelezték, a határőrök tisztjei nemesi rangot nyertek katonai érdemeik jutalmául. Ezek közé tartoztak első sorban a volt tiszai határőrvidék községeiben élő családok, továbbá a szabadkai, zombori stb. ú. n. sánczokban szolgált katonák. Ezzel a nemesítéssel többnyire királyi birtokadomány is járt, úgy hogy a benszülött családok legnagyobb része a donacionalis és curialis nemességhez tartozott, míg a beköltözött nemességnek csak egy kis része nyert itt birtokadományt, s a közönséges armalista nemesség éppen ezek sorából került ki. A főnemesség igen kis mértékben van a vármegyében képviselve; bár a régebbi századok folyamán több főúri család nyert itt birtokadományt, az újabb idők viszonyai nem kedveztek a nagy birtoktestek eladományozásának, mert a kincstári javak nagyobb része privilegialis jellegűvé vált s az ezen felül megmaradt birtokok a betelepített jövevények birtokába mentek át. A futaki gróf Hadik, temerini gróf Szécsen, topolyai báró Kray, raszticzai báró Rédl családokon kívül más főúri család alig nyert a Bácskában birtokadományt, s az ezeken kívül itt létező néhány főnemesei család eredetileg nem mint főnemes nyerte birtokát, vagy pedig családi összeköttetések útján lett a vármegyében birtokossá.

Dudás, ki mindezeket igen érdekesen mondja el műve első részében, a bácskai nemesek összeírásánál a nyomtatott forrásokon kívül főleg Bács-Bodrogh vármegye levéltárának nemesei összeírásait, a meghirdetési lajstromokat és családi iratokat használta fel, kiegészítve azokat az Országos Levéltár és néhány család levéltárának adataival. Munkájának eredménye a dolgozat második részében ábécze szerinti (bár nem egészen pontos) lajstromban van feldolgozva, melyben a következő családok nemességére vonatkozó adatokkal számol be:

*Abrahamovics, *Abramovics, Adámovics, *Akszi-markovics, *Áldássy, Alföldy, Allaga, Aucsan, An-

derkó, *Antunovics, Arady, Asbóth, Ast (astenbergi lovag), *Athanasievics, Avakumovics, *Azimars.

Babics, Babócs, Bácsmegyei, *Baderlicza, Baghy, Bagi, Bajtay, 2 Bajtsy, Balás, Balázs, Balla, Ballun, Balog, 3 Balogh, 2 Baranyai, Barásevics, Barits, Baross, Barta, Bedő, Bencze, Benyovszky, Berecz, Bérey, Berkó, Bernyákovics másképp Grubescics báró, Bezerédy, Bielek, Billard, Bitzó, Blessics, Boczor, Bogits, Bognár, Bogor, Bohák, Bohát, Boldog, Bordás, Botka, Botka-Vincze, Botlik, Bosnyák, *2 Branovaesky, Brestyánszky, Brunswick gróf, Buday, *Bukvics, Bunyik, Buzás, Bük.

Chegel, Chery, Chotek gróf, Comet, Constantinus, Csák, *Csanádi, Csaplovics, 2 Császár, Csáti, 2 Cseh, 2 Csejtey, Csekus, Csepcsányi, Csernovics, Csernyánszky, 2 Csernus, Csiba, Csillag, Csiszér, Csókás, *2 Csókics, Csomor, 2 Csonka, Csupor, Czibere, Czigány, Czinna, Czintula, Czobor gróf.

Dancs, Dancsó, Daróczy, Deák, Deissl, Demkó, Dienes, Dimitrovics, Dóka, 2 Dósa, Dózsa, 2 Dömötör, Droszdk, *Dudvorszky, Duka.

Egyed, *Egry, Endrődy, *Eremics, Esztergamy, 2 Fábrián, Farkas, Fazekas, Fehérváry, Fischer, Fodor, Fonyó, Forián, Földváry, Frank, Frankovics, *Fratricsevits, Funták, Furó.

Gábrý, *Galéta, Gállfy, Gálik, Galinovics, Gáspár, Gavanszky, 2 Géczy, Gégács, Geller, Georgevics, Gerdelics, Glos, *Golub, Gombos, Gozdanovics, Görög, Grabarics, Grassalkovich herceg, Gregurics, Gregus, Grómon, Grosschmid, Groczky, Gugánovics, Gyalokay, Gyelmis, Gyórfy, Győry, Győry másképp Ambrus, *Gyukity, *Gyuricity, Gyürky.

Hadik gróf, Hajnal, Hammerschmidt, Haraszty, Hegyi, Heinrich, *Hernyákovics, Heyl, Holics, 4 Horváth, Hölbling, Hollósy, Huszár.

Illés, *Illics, Imerech, Imre, Istenes, Ivanics, Ivanovics, Izekutz; Jaczkovics, Jakobescics, Jancsó, 3 Jankovics, Jeszenszky, Joannovics, John, Jósics, Jukits, *Julinác, Jurkovits.

Kaich, Kajtár, Kalapaty, Kállóczy, Kalmár, Kanacsavim, Kank, Kanyó, Kapronczay, 2 Karácsony, Karácsonyi, *Karakásevics, *2 Karapancsics, 2 Kardos, Kasznár, Kászonyi, Kecskeméthy, Kelemen, Késmárky, Khepics, 4 Kiss, Klajcsányi, Klégl, Klempay, Kliegl-Márfy, Klinovszky, Klohammer, Knezevity, Knézy, Kocsis, Koics, Koller, 3 Komáromy, Koncz, Koosz, Kopunovics, Kossik, *Kószity, Koszta, Kosztolányi, Kovách, 4 Kovács, Kovacsics, Köhler, 3 Körmendy, Köröskényi, Középpajtay, Kray báró, Krengel, Krmholz, Kroner-Koronay, Kruspér, Kubina, *Kubora, Kubovics, Kunszabó, Kuluncsich, Künstlern.

Laczkó, Lakóczy, Lamos, *Latinovics, Lázár, Lazárovics, *Lazárovity, Ledniczky, Leitner, Lehoczky, Lehotkay, Lipcsey, Lipkay, Littvay, Lovrencsics, Lövey, Lucsits, 2 Lukács.

Maczekov, Maizik, Magassy, Magyar, Makay, Makka, Malonyay, *2 Mandics, Marencsics, Márty, Markos, *4 Markovics, Markulin, Márkus, Martinkovics, Matkovics, Mattyasovszky, Mátyus, *Medjanszky, Méry, Mészáros, Meszenkovics-Putnik, Mihajlovics, Mikovics, Mikulcsics, *Milassin, Miletz, *Milinovics, Milivoin, *Mirillovics, Miroszavlyevits, 2 Miskolczy, Mlinszky, Molnár, Móricz, Mrazovics.

7 Nagy, Narancsik, Nedeczky, Nemes, Németh, Németszeghy, Neszadovics, Neszméry, *Nikoletics, *3 Nikolics, *Nincsicsevits, Novakovics.

Oblacsics, 2 Odry, Okruczky, Oláh, Olle, Orczy báró, Orecsics, Osgyány, Oszoics, Osztroiczky, Ördög. *Pajazetovics, 2 Pál, Palyenik, 4 Pap, Pápay, Papp, *Parcsetics, Paulovics, Pausz, Pavisics, Pavlovics, Péchy, Pécsy, Pejacevich báró, *Percsics, Percze, Pertics, Péscs, Péter, Petes, Petkó, Petrovics, *Piakovics, *Pilaszanovics, *Piukovics, Plachy, *Pocskay, Póka, Polimberger, Polyák, *Popovics, Preradovics, Prodanovics, Pruzsinszky, Pusztay-Rác, Putnik, Pyrker.

Rác, 3 Radics, *Radisich, 2 Rajcsányi, *Rajkovics, Rakovszky, Rattesid, Rebényi, Recksky, Rédl báró, Reisner, Rezsny, Riczoffy, Rogány, Romhányi, Rozniz, Rubesics, *Rudics báró és nemes, Rudnyák, *Runics.

Sághy, Sakabent, Sándor, Schustek, Simándy, Simon, Siskovics, Skvarics, Smolanovics, Sóky, Solyom, Somogyi, Somsich, Sorok, Sosterich, Sömöskey, Söröss, Spissics, Staniszavlyevics, Stannics, Stepanovics, Stetina, Stogár, 2 Stvrteszky, 4 Szabó, Szabocsky, Szaich, Szakáll, Szalay, Szalgáry, Szalmásy, Szántó, *Szárics, Szécsen gróf, Szecsanasz, Szeiff, Székely, Szemző, Szent-Andrássy, Szent-Ivány, Szerviczky, Szigethy, Szluha, Szombathelyi, Szombathy, Szomor, Szoplonczay, *Sztanojevics, Sztanyó, Sztratimirovics, Sztrillics, Sztrokay, *Szucsits, *Szudárovics, Szudy, Szűts.

Tajnay, Tapavicza, Tapolcsányi, Tar, Tarnay, Tatay, *2 Tésity, Teszák Thurszky, Toldy, Tomasics, Tomcsány, Tompa, Tóth, 2 Török, Török-Musztafa, Trastyánky, 2 Treiber.

Uhlaricz, Urbanecz.

Vajday, Vajnoveczky, Vály, 2 Varga, Varghay, Varju, Vasanics, Vass, Vay báró, Vermes, Verzár, *Vidakovics, Virágh, *Vojnics, *Vojnovics, Volákmann, Volarich, Volfordt, 3 Vörös, *Vucsetics, Vucskovics, *Vujevich, *Vuich, *Vuics, Vuko-Brankovics, Vukovics, *Vusity.

Zádeczky, *2 Zakó, Zalka, Zarnóczay, Závodszy, Zbiskó, Zelenka, Zichy gróf, Zlinszky, Zombory, Zorád, Zsámbokrétly, Zsuffa.

A mely nevek e jegyzékben csillaggal vannak megkülönböztetve, azok viselői az u. n. benszülött nemességhez tartoznak, ámbar Dudás jegyzetei e tekintetben nem mindenik családnál adják meg a pontos felvilágosítást. A tősgyökeres bácskai szerb családok közül az Akszimarkovicsok, a Szucsitsok és a Vidakovicsok még a XVIII. század végén szereztek nemességüket. Szucsits Lukács Albániából származott, előbb Boszniában szolgált, 1687-től kapitány volt Szabadkán, s 12 hadjáratban szerzett érdemeiért már 1690-ben megkapta a nemességet. Ez évből származik a Vidakovics család címerelevelé, melynek szerzője, Vidakovics György szabadkai kapitány, 1687-ben 5000 bunyevác társával telepedett meg az országban, fegyveres szolgálattal váltva meg a bécsi udvartól részükre kijelölt földterületet. Akszimarkovics Gruja, mint a zombori sánczország zászlótartója, 1699-ben emeltetett nemesi rangra. Ezek a legrégebbi szorosán vett *bácskai* nemesi családok. A Sztratimirovicsok Balsics zetai fejedelemtől származtatják le magukat s eredetileg a Vucskovics nevet viselték; e család 1738-ban a hercegovinai felkelést szervezte s midőn a törökök azt elnyomták, magyar földre menekült és itt Mária Teréziától 1745-ben a magyar nemességgel együtt a bácskai Kulpint nyerte adományul. A más vármegyéből letelepedett,

jobbára jóval régebbi keletű magyar nemesi családok közül a kihalt Czobor grófi család volt az egyedüli, a mely a mohácsi vész előtt is birt a Bácskában; a többi mind újabb szerzések alapján vált a vármegyei nemesség tagjává.

Dudás elismerésre méltó munkát végzett e jegyzék összeállításával, melynek értékét magának a tartalomnak rövid kivonatával akartuk illusztrálni. Műve követendő például állhat az ország valamennyi vármegyei hatósága előtt, melyek levéltárában a címertani és családtörténeti adatok ezrei várnak feldolgozásra. D.

Bartsch Zachariás stájer címerkönyve, e nevezetes és ritka grácsi nyomtatvány többszörös kiadásban forog a heraldikai irodalom olvasóinak kezén. E kiadások most egy újjal, egy teljes facsimilekiadással gyarapodtak, melyet a Moser-féle grácsi és lipcsei könyvkereskedő cég tett közzé, dr. *Zahn József* és *Siegenfeldi Anthony Alfréd* lovag magyarázó jegyzeteivel. Bartsch kiadványa tudvalevőleg 1567-ben jelent meg és a stájer tartományi rendek címereit tartalmazza. Címe: Wappen Buch Darinen aller Geistlichen Prelaten Herren und Landleut auch der Stett des löblichen Fürstenthumbs Steyer Wappen vnd Insignia mit ihren farben nach ordnung wie die im Landhauss zu Grätz angemahlt zu finden. Gedruckt zu Grätz durch Zachariam Bartsch Formschneider. Czimlapján és 12 oldalra terjedő előszaván kívül 162 renaissance címernek fametszetű rajzát közli, élén Károly főherceg, Stájerország akkori hercege, s az osztrák hercegség, Stájerország, Karinthia, Krajna és Tirol címereivel. A munka egyike a legnagyobb bibliografiai ritkaságoknak, összesen 8 példánya ismeretes. A címerképek duczainak nagyobb része azonban a stájer tartományi levéltár tulajdonába került, s e körülménynek köszönhető, hogy az érdekes heraldikai műről újabban már három lenyomat jött létre. A negyedik, mely ez évben látott napvilágot, szintén e duczok alapján készült, de a kiadók felhasználták benne 7 olyan fametszet-duczot is, melyeket Bartsch az eredeti mű kiadásakor felhasználatlanul hagyott. A vastag merített papírra nyomott új kiadás tehát teljességre magát az eredetit is felülmúlja, Zahn és Anthony történelmi és kritikai jegyzetei pedig azt teljesen a modern szakirodalom színvonalára emelik. A gyűjtemény a 7 új címerrel együtt 169 címerrajzot tartalmaz. A stájer főrangú családok között, melyek címereivel e kötetben találkozunk, igen sok volt a magyar indigena. Mindjárt a legelsőnél, az Ungnad-címernél az aláírás: «obriste Spän der Graffschafft Warasdin» elárulja a szoros kapcsolatot, mely e családot hazánkhoz fűzte; a belasi gr. Khuen család 1647-ben bezikkelyezés és újabban adoptio útján, Khuen-Héderváry néven, teljesen beolvadt nemzetünkbe; s a már kihalt hg Dietrichstein, hg Eggenberg, br. Ranker, gr. Saurau, és a ma is virágzó hg Auersperg, gr. Herberstein, Lamberg, Stubenberg, Tattenbach, br. Teufelbach, gr. Trautmannsdorf, hg. Windischgrätz családok szerepet vittek hazánk történetében, s címereik joggal követelnek helyet a magyar nemesség címerkönyvében. A kötet tehát nemcsak általános, de hazai szempontból is érdekelheti heraldikusainkat, a kik a gondosan szerkesztett magyarázó részben is igen sok magyar vonatkozást fognak találni.

A DOLHAY CSALÁD EREDETE, LESZÁRMAZÁSA ÉS TÖRTÉNETE. (1366–1708.)

(Harmadik és befejező közlemény, egy címerrajzzal.)

Dolhay Szaniszló halála után fiainak *Mihály-nak* és *Ambrusnak* csakhamar meggyűlt a baja a munkácsi uradalommal; a várnagyok annyiféle hatalmaskodást követtek el Sarkadon, Makarján és Románpatakon, hogy végre is megunták a *Dolhayak* a sok zaklatást, s nevezett birtokaikat 1451-ben elcserélték Hunyady János kormányzónak munkácsi uradalmához tartozó Kereczke és Kusnicza nevű falvaiért.¹ Ezen csere igen előnyös volt a *Dolhayakra* nézve, mert Sarkad, Makarja és Románpatak messze feküdt Dolhától, s még hozzá közbül estek a Bilkeyek, Ilosvayak és Komlóssyak birtokai, ezen szomszédokkal pedig többnyire hadilábon állottak; — Kereczke és Kusnicza ellenben tözsomszédos volt Dolhával s kiterjedése sokszorososan fölmúlta az érte cserébe adott jószágokat. A csere azonban nem egykönnyen sikerült, sok költségbe is került, mert habár Hunyady János külön levélben is megparancsolta munkácsi várnagyának, Kenderes bereghi főispánnak, hogy a két falut a vár kötelékéből eressze ki, kezeit vegye le rólok s adja át a *Dolhayaknak*:² a várnagy ezen parancs daczára is addig akadékoskodott, míg csak 100 nyest bőrrrel és 50 arany forinttal el nem hallgattatták. Ezen felül a jegyzőnek a cserelevél kiállításáért 16, a káptalan kiküldetésének a beiktatásért 3, s végre a prépostnak a beiktatásról szóló bizonylat kiadásaért 9 arany

forintot kellett fizetni. Mindezen költségeket egészen *Ambrus* fedezte s bátyja, *Mihály*, beleegyezett, hogy mindaddig míg a reája eső összeget meg nem téríti, *Ambrus* egyedül birhassa Kereczkét és Kusniczát.³ A beiktatás, még a cserelevél kiállítása évében, 1451-ben, történt meg tisztán, azaz ellentmondás nélkül.⁴ Azonban daczára annak, hogy Mátyás király Hunyady János cserelevelét és a leleszi conventnek a tiszta beiktatásról szóló bizonyítványát 1458-ban szórol szóra átírta, helybe hagyta és megerősítette,⁵ 1463-ban pedig új adományt adott a Kereczke és Kusniczában netalán lappangó királyi jogokra,⁶ s daczára, hogy ezen levelek alapján *Ambrus* és fiai ellentmondás nélkül újból is be lettek iktatva,⁷ még sem birhatták a *Dolhayak* háborítlanul a cserélt két falut, mert Szilágyi Erzsébet, Munkács asszonya, pert indított, állítván, az ő munkácsi uradalmához tartozó Kereczkét és Kusniczát jogtalanul foglalta el *Dolhay Ambrus*. Kerepeczy János, *Ambrus* ügyvéde, előmutatta ugyan Hunyady János cserelevelét s a beiktatásról szóló bizonyítványt. Szilágyi Erzsébet azonban kijelentette, hogy a cseréhez sem ő, sem pedig fiai nem adták beleegyezésüket,⁸ erre aztán Ország Mihály

¹ Gr. Teleki, Hunyadyak kora X. 280.

² U. o. X. 296.

Turul. 1893. IV.

³ Gr. Teleki, Hunyadyak kora X. 284.

⁴ Lelesz. Statut. Litt. D. Nro 255. Anni 1451.

⁵ Gr. Teleki, Hunyadyak kora X. 596.

⁶ U. o. XI. 48.

⁷ Lelesz. Statut. Litt. D. Nro 47.

⁸ Pedig láttuk, hogy Mátyás király két ízben is megerősítette a cserét.

nádorispán Kereczkét és Kusniczát, — Sarkad, Makarja és Románpatak visszabocsájtása mellett — Szilágyi Erzsébetnek itéli 1466-ban, s kiküldi a leleszi conventet, hogy a két falu birtokába iktassa is be.¹ Megtörtént-e a visszacserélés, arról nincsenek adataink, de ha megtörtént is, nem sokáig nélkülözték a *Dolhayak* az annyira óhajtott két falut, mert 1471-ben újból átírta és ismételten megerősítette Mátyás király Hunyady János cserelevelét és a tiszta beiktatásról szóló káptalani bizonyítványt.² Ettől fogva aztán mind végig a *Dolhayak* kezénél maradt a sok bajjal és nagy költséggel megszerzett két falu.

Dolhay IV. Mihály részt vett ugyan Zsigmond és Albert királyok hadjárataiban, de más-különbén nem igen szerepelt, nem ártott senkinek, nem is idézte őt perbe senki sem; öccse *Ambrus* járatta birtokaik határát, szerezte az új adományleveleket és eszközölte a beiktatásokat. Pert is csak egyszer indított *Mihály*, de akkor sem önszántából, a Fancsikayak társaságában idézteti 1455-ben Újhelyi Pétert, a ki Verböczőn négy ökröt és egy fejszét erővel elvett s egy jobbágyukat a dobi pusztán keményen megverte.³ A kereczkei és kusniczai csere költségeinek reá eső felerészét, úgy látszik, sohasem fizette meg *Ambrusnak*, mert ebben a két faluban nem volt része. Birt Dolhán, Rozsályán, Szurdokon, Kis- és Nagy-Polyánán Máramarosban, Verböczőn és a dobi pusztán Ugocsamegyében. Neje valószínűleg Fancsikay leány volt s hozománya lehetett a verböczi és dobi részirtok. Még 1466-ban élt, de rövidesen elhalálozott, s öccse *Ambrus* azonnal elfoglalta összes máramarosi birtokait. Egy fiát ismerjük, *III. Miklóst*, a ki valószínűleg zsenge korában maradt árván, mert csak 18 év múlva, 1485-ben indított pert atyai jószágai végett, a már akkor szintén elhalt nagybátyjának, *Ambrusnak*, fiai ellen.⁴ *III. Miklósról* nem adnak többé hírt okleveleink, sorsa teljesen ismeretlen, lehet, hogy utódok nélkül halt el, vagy pedig nem juthatván máramarosi birtokaihoz, Ugocsában telepedett le, maradékai pedig szűkebb anyagi viszonyok között élvén, egészen homályban maradtak, ez esetben tőle eredhetett

¹ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 167.

² U. o. XI. 431.

³ Lelesz. Actor. Nro 4. Anni 1455.

⁴ Lelesz. Actor. Nro 7. Anni 1485.

azon *Dolhay József*, a ki a Cseleji és Nagy Besenyői Ferenczy család leszármazási táblája szerint Ferenczy Borbálát vette nőül s kitől *Fulianna* és *Mária* nevű leányai születtek e század eleje táján, ha ugyan nem tévesen iratott a *Dolhay* név *Dolinay* vagy talán *Dolhinay* helyett.

Ambrus, bátyjának ellentéte, igen tevékeny férfi s harcz kedvelő bátor vitéz volt, de szilaj vére sok bajba keverte. Midőn 1446-ban Kenderes huszthi és Kende munkácsi várnagyok vezérlete alatt többed magával Ausztria ellen hadba indult, Kisvárdai Miklós és László Szentgyörgymonostor és Gelényes nevű birtokait teljesen felprédálták, a jobbágyokat kifosztották, s minden élelmi szert elvittek,¹ még ugyanazon évben Komplósi (Komlósi?) Kormos János idézteti valami ügyben,² 1450-ben a Barczánfalvyak tiltakoznak a leleszi convent előtt *Ambrus*, testvére *Mihály* és *István vajda fia Mihály* eljárása ellen, kik az ő igaz birtokukba — Barczánfalva nyolczad részébe — magokat titokban beiktatták.³ 1448-ban Ilosvay András és Lászlóval tűzött össze *Ambrus*, elfoglalván ilosvai, ilonczai, kislelusi, révi (ma Bród) és négyforrási⁴ birtokaikat, 1454-ben felgyújtotta ilosvai házukat, tisztartójukat elfogatta és mindkét szemére megvakíttatta, 1457-ben Bilkéről hajtattott el 16 ökröt, Ilosvay Andrást pedig Szöllöson elő találván, megverette és megsebesíttette,⁵ 1469-ben egy darab szántóföldet foglalt el a Bilkeyek lukovai birtokából.⁶ Végre 1471-ben Ilosvay ifj. László ilosvai birtokáról hajtatta el a jobbágyok marháit.⁷ Mi volt oka ezen erőszakoskodásoknak, arra adatok hiányában nem felelhetünk, annak sincs nyoma, hogy mindezekért *Ambrus* bíróságilag elmarasztaltatott volna, lehet, hogy ezen hatalmaskodások kölcsön fejébe mentek, s hogy egyességgel vetettek véget a viszálynak.

¹ Lelesz. Actor. Nro 26. Anni 1447.

² U. o. Nro 9. Anni 1447.

³ U. o. Nro 44. Anni 1450.

⁴ Más néven Polyánka. Téved Lehoczky, midőn többször idézett műve III. 658. lapján azt állítja, hogy ezen birtok a Polyánkai Csapy családé volt s hogy Csapy Apollonia (helyesebben Potentiana) kezével jutott Dolhay Ambrushoz. A Csapyak Polyánkája Zemplénmegyében feküdt.

⁵ Lelesz. Actor. Nro 21. Anni 1458.

⁶ U. o. Nro fasc. 24. Anni 1469.

⁷ U. o. Vetustor. Actor. fasc. 9. Nro 16.

Unokatestvéikkel is, a Szarvaszói Gerhesekkel, régtől fogva feszült viszonyban állottak a *Dolhayak*, — már elmondottuk volt, hogy jánosvajdalfalvi János vajda halála után birtokai idegen kezekbe kerültek s azokat idők múltán 1411-ben, egyik leányának fiai, a *Dolhay* testvérek szereztek vissza, de a Szarvaszói Gerheseket csak 1430-ban részesítették közös ősük javaiból, s akkor sem önként, nem is éppen sokat adtak unokatestvéiknek, igaz, hogy nem igen tartoztak vele, mert vérök hullásával szereztek meg a birtokokat, de a Gerhesek másként gondolkozhattak, s újabb követelésekkel állhattak elé, — ez lehetett oka aztán, hogy *Ambrus* Szarvaszói Gerhes Ostást 1465-ben a Tiszába fojtotta. Ez a gyilkosság már nagyon felháborította a közvéleményt, s Mátyás király nem tehetette, hogy kedvelt vitézét, kinek eddig is bizonyosan sokat elnézett már, keményen meg ne fenytse, — hűtlenség bélyegével sújtotta tehát s Dolha, Zádnya, Bronka, Kereczke, Kusnicza, Lisicza,¹ Rozsálya, Szurdok, Polyána, Sajó és minden más bárhol található birtokait édes anyjának, Szilágyi Erzsébetnek adományozta.² Még ugyanazon 1465. évben be is vezettette magát Szilágyi Erzsébet a nevezett birtokokba, de a beiktatásnak *Ambrus* tisztje, Cristel, ura nevében ellentmondott. Erre *Ambrus* ellentmondásának okát adandó, a királyi személyes jelenlét elébe idéztetett, a kitűzött határidőn azonban nem jelent meg, a beiktatás tehát újból elrendeltetett, de most sem foganatosíthatott, mert Briccius áldozár, *Ambrus* udvari papja, ura és ennek testvére *Mihály* nevében tett ellentmondásával az eljárást ismét megakadályozta, — mindkettő megidézttetett, de sem *Ambrus*, sem *Mihály* nem jelent meg, s Szilágyi Erzsébet beiktatása harmadszor is elrendeltetett, ekkor *Ambrus* személyesen mondott ellent, újlag megidézttetett tehát, de — bár majdnem folytonosan a király mellett tartózkodott — a kitűzött helyen és időben most sem jelent meg, az ügy azonban nélküle is letárgyalatott s ítéletében kifejti az országbíró, hogy ámbár Szilágyi Erzsébetnek háromszor

megkísérlett beiktatásánál *Dolhay Ambrus* mindannyiszor ellentmondott, de ellentmondásának okadatulása végett a királyi személyes jelenlét elé idézve, soha meg nem jelent, sem maga helyett megbizottat nem küldött, — ennek következtében az ország régi törvényes szokása szerint birtokai az adományozott tulajdonává váltak, — utasítja is egyúttal a leleszi conventet, hogy tekintet nélkül bárki ellentmondására, a beiktatást hajtsa végre.³ A beiktatás azonban még sem lett végrehajtva, mert 39 nappal az országbíró ítéletének kelte előtt visszaadományozta Szilágyi Erzsébet⁴ *Dolhay Ambrusnak* s általa fiai és örököseinek az összes jószágokat azon hű szolgálatok tekintetéből, melyeket *Ambrus* Hunyady János és Mátyás király irányában teljesített volt, semmisnek és érvénytelennek nyilvánítva minden ez ügyben nyert ítéletleveleket.⁵ Úgy látszik, hogy Szilágyi Erzsébetnél maga Mátyás király járt közbe híve érdekében, de különben sem igen vette komolyan a jószágvesztési ítéletet, mert éppen végrehajtása közben 1467-ben parancsolja meg Máramarosmegye alispánja és szolgabiráinak, külön levélben pedig Kinizsy Pál főispánnak, hogy *Dolhay Ambrust*, kit minden törvényes birtokaival együtt,⁶ különös védelme és pártfogása alá vett, minden törvénytelen megtámadó ellen⁷ oltalmazni, pártolni, védelmezni és segélyezni kötelességüknek ismerjék,⁶ s meghagyja a király az ország minden hatóságának, hogy *Dolhay Ambrus* jobbágyait, a bűnügyeket kivéve, senki panaszára se merjék megidézni, és elmarasztalni, hanem utasítsák a panaszosokat *Ambrus* úr vagy tisztje elibe.⁷ *Ambrus* úr sem sokat törődött a jószágvesztési ítélettel, mert végrehajtásának folyama alatt egész nyugodtan egyezkedik 1466-ban egyszer a leleszi convent, máskor Zapolyai Imre előtt, unokatestvéreivel Petrovay Mihálylyal és Leordinai Orda Mihálylyal Rozsálya, Kis-Lonka,

¹ Más néven Rókamező. Ezen falut téveszti össze Lehoczky III. 383. lapján Nagyleányfalvával, ez utóbbit azonban Dolhay Ambrus sohasem bírta.

² Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 118.

³ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 321.

⁴ Nem nagyobbította tehát Szilágyi Erzsébet munkácsi uradalmát Dolhay Ambrus birtokaival, mint Lehoczky III. 546. lapon állítja.

⁵ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 373.

⁶ Pedig talpalatnyi törvényes birtoka sem volt.

⁷ Mint láttuk, nagyon is törvényesen lett megtámadva.

⁶ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 286. és 293.

⁷ U. o. XI. 291.

Polyána és Dolha iránt, — ezen birtokok végett ugyanis bizonyos idők óta perben állottak egymással, de végre választott bírák közbejöttével abban egyeztek meg, hogy Rozsályát, Kis-Lonkát és Polyánát abban az arányban birják ezentúl is, a minőben atyáik *Szaniszló, Bogdán* és *János* birták volt, Dolha azonban tisztán *Ambrusé* legyen élte fogytaig.¹ 1467-ben pedig, szintén jószágvesztése idején, megveszi a Bilkey, Lipcsey és Gorzó családoktól Ökörmező, Kelecsény, Ripinye és Vízköz (ma Szolyma) rengeteg kiterjedésű falvak felét 400 arany forinton.²

A mint láttuk, *Ambrus* úr sok embernek adott okot panaszra, de egyik-másik vele is kikötött; 1459-ben *Dolhay János* elfoglalta rozsályai és polyánai részbirtokait, — Farkasrévy Péter, Vancsfalvy György, Kányafalvy Gyurka, Gyulafalvi Ficze György, Rudfalvy Bud és Sugatagi Mikle János Batizát rohanták meg, a jobbágyokra adót vetettek s azok ingóságait elhordatták,³ Petrovay Mihály és Leordinai Orda Mihály pedig nem nyugodtak bele az 1466-ban kötött egységbe s többféle hatalmaskodásra ragadtatták magokat, a mikért aztán fejvesztésre is ítéltettek, azonban 1470-ben megbékélvén, fejök váltságért dolhai és rozsályai részbirtokaikat örökre átengedték *Ambrus*nak és fiainak. Így vesztették el a Petrovayak és Leordinayak dolhai részöket, így lettek a *Dolhayak* egész Dolha egyedüli urai.

Ambrus úr részt vett már a Zsigmond és Albert királyok alatti háborúkban, Hunyady Jánosnak és Mátyás királynak pedig állandó kísérője volt dicsőséges hadjárataikban, ott volt, midőn Hunyady János 1446-ban Ausztriát pusztította, ott volt Mátyás király oldala mellett az erdélyi és moldvai hadakban. Vitézségéért különféle jutalmakban részesült: 1454-ben elszakítja László király, Hunyady János főkapitány kérelmére, *Dolhay Ambrus* birtokait, Dolhát, Zádnyát, Kereczkét, Kusniczát és Bronkát Bereghmegyétől és Máramaroshoz csatolja, hol *Ambrus* többi birtokai is feküdtek, hogy így jószágait könnyebben használhassa,⁴ 1456-ban új adományt kap a

maga és rokona *Rozsályai* (illetve Dolhai) *Vajda Mihály* részére Kohnyára (ma Konyha), melyet őseik békében birtak volt, de ekkor Bocskóy Simon elfoglalva tartott,¹ 1450-ben Hunyady Jánostól kap adományt rokonaival, *Dolhay István* vajda fia *Mihály*, *Bogdán* fia *Mihály*, *Porkoláb György* fia *János*, *Orda Mihály* és *Pétermán Györggyel* együtt Mojszinra;² ezt a falut azonban nem sokáig birhatták, mert Hunyady János megértvén, hogy Mojszin Grád fiait Mihályt, és mindkét Jánost, Szelistyey Vlád fiait Jugát, Radult, Ivánt és Zay-Mayt, nemkülönben Gráda Györgyöt illeti, — Mojszint a *Dolhayaktól* visszaveszi és 1453-ban a fennt nevezetteknek adományozza illetve visszaadja,³ — de *Ambrus* nem nyugodott bele Mojszin elvesztésébe, s addig járt utána, míg 1465-ben Mátyás király parancsára, Zapolyay Imre szepesi gróf megbízásából Máramarosmegye alispánjai Nagy László és Byzó Simon s a szolgabírák Nemes János, Ficze Mihály, Bedöy Miklós és Sztojka Mihály által újból be nem iktattatott Mojszin falu birtokába,⁴ azonban a Mojszinra igényt tartók sem engedték igazukat. 1467-ben Vissóy Simon és István Alsó-Vissói Pap Miklós, Szelistyey Juga fia Iváskó, valamint Alsó-Vissóy Miklós és Ladván segítségével visszafoglalták Mojszint, de az alispánok Úrmezey János és Lőrincz deák és a szolgabírák Barczánfalvy Balázs, Deszefalvy Sándor, Szlatinay László és Szaplóczai Hosszú Mihály, — miután a megyegyűlésen a szomszéd birtokosok *Ambrus* joga mellett tanúskodtak, — a hatalmaskodókat a birtokból kivetették s *Dolhay Ambrust* 1468-ban ismét és újból beiktatták, a királyhoz küldött jelentésekben pedig ígérik — Mátyás királynak 1467-iki már említett parancsa következtében, — hogy *Ambrus* urat mindenki, de különösen a Vissóyak ellen pártolni, oltalmazni és védelmezni fogják, nevezett Vissóyakat pedig, eljárásuknak okát adandó, a királyi személyes jelenlét elé idézik.⁵ A törvényszéken aztán felmutatta *Ambrus* ügyvéde, Péczely Benedek, a megyei tisztviselők jelentését a tanú-

¹ Lelesz. Actor. Nro 9. Anni 1466.

² U. o. Nro 40. Anni 1467.

³ U. o. Nro 2. Anni 1459.

⁴ Gr. Teleki, Hunyadyak kora X. 418.

¹ Lelesz. Statut. Litt. D. Nro 49. Anni 1456.

² U. o. Statut. Litt. D. Nro 56. Anni 1450.

³ Gr. Teleki, Hunyadyak kora X. 395.

⁴ U. o. XI. 146.

⁵ U. o. XI. 308.

kihallgatásról és beiktatásról és a nagyvárad i káptalannak ugyanazon tárgyról szóló leveleit is, a Vissóyak ügyvéde Zirmay Flóris azonban tagadta, hogy védenczei erőszakkal foglalták volna el Mojszint, erre az ország zászlósai úgy ítéltek, hogy ha *Dolhay Ambrus* a helyszínén ötvenedmagával, hozzá hasonló nemesekkel, esküt tesz a Vissóyak fejére, — újból iktattassék be Mojszin falu birtokába.¹ *Ambrus* az esküt 1468 augusztus 20-án tette le, vele esküdtek Bilkey Miklós, Majthey Pál, Dávidházy Albert, Bilkey András, Dávidházy Péter, Zychy Benedek, Miszticsei Zékán Mihály, Komlóssy Gergely, Dávidházy István, Illosvay László, Fancsikay Ágoston, Csomay Demeter, Keszy Balázs, Kalocsaszeghy Péter, Halábory Sándor, Dávidházy Antal, Mándy Ferencz, Komlóssy András, Fancsikay István, Borsvai Thoboly Mihály, Fancsikay Imre, Szirmay Egyed, Pósházy Gergely, Borsvay János, Farnosy János, Sarolyány István, Komlóssy János, Kalocsaszeghy Mihály, Dávidházy János, Gulácsy László, Komlóssy Pál, Baghy György, Udvary Mihály, Csily Benedek fia János, Hethy Gerard, Monyorósi Thompa Márton, Gecsey Bálint, Hethényi Mihály, Sarolyány Gergely, Hethényi Kántor, Bessenyoödy Lóránd, másik Hethényi Mihály, Kércsy Tamás, Tibafalvi Eördeögh Ambrus, Homoki Szabó László, Kércsy Demeter, Homoky Balázs, Hethy Demjén és Kércsy Mihály,² az eskütételre következő beiktatásnál azonban a Vissóyak ismét ellentmondottak, s most már összes ingó és ingatlan javaik elvesztésére ítéltettek és pedig két harmad részben a király, egyharmad részben pedig *Dolhay Ambrus* javára, *Ambrus* beiktatása pedig újolag is elrendeltetett, de midőn Gyapoly György királyi ember a leleszi convent tanúja jelenlétében az ítéletet végrehajtani akarta volna, a Vissóyak és Szelistyeyek, valamint Alsó-Vissóy Bilkei pap fia András,³ Felső-Vissóy Glyga és Alsó-Vissóy Koszta fia Mandra fegyveres népek sokaságával a küldöttséget megrohanták és visszautták; erre aztán, minthogy eljárásuknak okát adni elmulasztották, Mátyás király az említett erőszakoskodók mindegyikét egy-egy 72 arany fo-

rinttal számított nehéz márka birságban marasztalta el s egyszersmind elrendelte, hogy az előbbeni ítélet is hajtassék végre.⁴ Miképen végződött a hosszas perlekedés, arról hallgatnak adataink, de, úgy látszik, mégis csak a Vissóyaknak volt igazuk, mert utóbb azok birtokában találjuk Mojszint.

1457-ben új adományt kap *Ambrus* a maga, testvére *Mihály* és rokona *Szentmiklós* (helyesebben Dolhay) *István* fia *Mihály* nevére Dolha, Rozsálya, Szurdok, Leordina, Ruzsko-Polyána, Mojszin, Sajó, Sztatina (ma Sztatinka-Sóspatak) és Batiza egész faluk és Sajó-Polyána háromnegyed részére.⁵ 1460-ban Zapolyay Imre kincstartó közbenjárására megengedi Mátyás király, hogy *Dolhay Ambrus* egy kőházat építtethessen a saját birtokán, ott, a hol legalkalmasabbnak találandja.⁶ 1463-ban Alsó-Vissóra kap adományt *Ambrus* és testvére *Mihály*,⁷ azonban nem jutott ehhez a faluhoz, mert ennek birtokába Mátyás királynak ugyanazon évi adománya alapján *Nagy-Dolhai Vajda Mihály*, Pap Miklós, Alsó-Vissóy Koszta fia Mandra és Dragojesthy Miklós lettek és pedig ellentmondás nélkül beiktatva.⁸

Birtokjogait féltékenyen őrizte *Ambrus* úr. 1463-ban testvére *Mihály*, *Dolhay János*, *Petrovay Bogdán* fia *Mihály*, *Leordinai Orda Mihály* és *Dolhai Fancsikay Mihály*⁶ nevében még a király ellen is óvást emel, nehogy Kohnyát eladományozza, Bocskói Kohnyay Simont és Vanát pedig letiltja annak elfoglalásától,⁷ végre 1473-ban Drágffy Miklósnak Rozsályába való beiktatása ellen tiltakozik.⁸ Azt már láttuk, miként csoportosította birtokait, mint cserélte el a távol fekvő Sarkadot, Makarját és Románpatakot a Dolháival határos Kereczke és Kusniczáért s mint szerezte meg Petrovay Mihály és Leordinai Orda Mihály dolhai és rozsályai részirtokait. Birto-

¹ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 420.

² Gyömrői levéltár II. 25.

³ Gr. Teleki, Hunyadyak kora X. 641.

⁴ Lelesz. Statutor. Litt. D. Nro 254.

⁵ U. o. Statutor. Litt. D. Nro 50.

⁶ Ki légyen ez a Dolhai Fancsikay Mihály, nem tudjuk, valószínű hogy valamely Dolhai leány fia, egy Fancsikay, vette fel a dolhai előnevet, mint ezt utóbb a Csorba és a Sarolyáni Márton család egy-egy tagja is megtette.

⁷ Gyömrői levéltár II. 36.

⁸ Lelesz. Statutor. Litt. D. Nro 224.

¹ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 314.

² Eredeti. Kelt 1468 augusztus 21-én.

³ Úgy értendő, hogy Alsó-Vissóy András atyja pap volt Bilkén.

kai határát sem hanyagolta el, 1463-ban ünnepelesen megjáratta Dolha, Zádnya, Bronka, Kerec/ke, Kusnicza és Polyána határait.¹ Az 1460-ban engedélyezett kőház helyett várat építtetett *Ambrus* úr, azt azonban az 1471-iki országgyűlés leromboltatni rendelte,² s valószínűleg azért engedte át Mátyás király *Ambrusnak* a birtokaiból járó 1472. évi állami adókat,³ hogy azon összegezen magának új lakást építtethessen.

Dolhay Ambrus több ízben volt királyi ember, 1442-ben pedig a máramarosi alispánságot viselte; hogy milyen hatalmas ember volt, bizonyítja László király, a ki 1457-ben ötlet bizta meg azzal, hogy a Lengyelországból Máramarosba becsempészett sótt ott, a hol találja, foglalja le, s bizonyítja Mátyás király, a ki őt *Egregius*⁴ és *Domínus* címmel illette. Halála 1473. május 20. és december 18-ika között következett be; fiai *Demeter*, *II. György*, *II. László*, *VI. János IV. Miklós* és *III. Péter*, s egyetlen leánya *Cecília*, első nejétől, *Margittól* születtek, második neje *Csapy Potentiana* Eszenyi Csapy Ákos és Álmosdi Csire Erzsébet leánya volt.

IV. Miklósról mindössze annyit tudunk, hogy segített a Lipcseyeknek, kik majdnem félszázadig viszálykodtak a Perényiekkal a Borsa és Latorcza folyók között fekvő havasok miatt, s annyi hatalmaskodást követtek el, hogy végre úgy a Lipcseyek, mint *Dolhay Miklós* és testvérei *Demeter*, *László*, *György*, *János* és *Péter* elmarasztaltattak és fejevesztésre ítéltettek, — azonban választott bírák közbenjárására 1474-ben kiegyeztek Perényi ifju János fia Jánossal, ki is minden nyert ítéletleveleit semmisnek nyilvánította a leleszi convent előtt. 1487-ben élt még *Miklós*, gyermekei nem maradtak.

II. Lászlóról is kevés adat maradt reánk, 1483-ban elzálogosította dolhai udvarházát az ahhoz tartozó földekkel együtt 50 forintért testvér öcscsének *Péternek*, — 1488-ban valami kihágásért elfogatta Horváth János máramarosi sókamarás és a huszthi várba záratta. Neje

Hencziday Mihály leánya *Ilona* volt, kitől egyetlen fia maradt:

Kálmán, a ki visszaváltotta az atyja által elzálogosított dolhai udvarházát, birt a dolhai uradalmi jószágokban lévő részén kívül Penészleken is Szabolcsmegyében és anyja után Biharban Sálhidán, Henczidán, Okányban, Zsadányon és Balkányban; többnyire Henczidán lakott s ezért *Henczidai Dolhaynak* is nevezetett. Neje, *Ártándy Kata*, birtokos volt Bereghmegyében Csarodán, Szathmárban: Lázári, Darócz és Homokon, Ugocsában pedig: Kökényesden, Halmiban, Várallyán, Turczon és Bábonyban. *Kálmán* 1520-ban halt el, gyermekei nem maradtak, özvegye rövidesen Ztritvey Gáborhoz ment nőül.

II. György 1475—80 és 1484-ben királyi ember volt, 1476-ban pedig választott bíró az Ilosvayak és Bilkeyek közötti perben.

1481-ben beiktattatik örökség címén néhai Vancsfalvi György fia János, vancsfalvi részirtokába, ezen örökségi cím alapja ismeretlen. 1480-ban ellentmond Drághffy Bertalannak Batiza, 1484-ben pedig ismét Batiza, valamint Sajó és Oroszfalu (Ruszkova) birtokában történt beiktatásának.¹

1485-ben perbe idézi *Györgyöt* és testvéreit *Dolhay III. Miklós* ősi birtokainak kiadása végett, melyeket atyja *IV. Mihály* halála után 1467 táján *Dolhay Ambrus* elfoglalt volt.² Miként folyt e per, nem tudjuk, de az bizonyos, hogy a megperelt birtokok *Dolhay György* és testvérei kezeiben maradtak.

György neje Vámos-Atyai *Atyay Ágota* volt, Atyay György és Darahy Ilona leánya. Darahy Ilona másodsor Kirvai Thatol Mihályhoz ment nőül. Az ugocsamegyei Salánk felét és az ottani két szöllőt, valamint Szathmárban az uszkai részirtokot a Batori folyón lévő malommal együtt, hitbére s jegyajándék fejében kaphatta *Darahy Ilona* első férje birtokaiból s azok birtokába magát, férjét, leányát és vejét 1473-ban be is vezettette.³

Atyay⁴ Györgyben családjának magva szá-

¹ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 53.

² Corpus Decretorum Juris Hungarici 1471. 29. §.

³ Gr. Teleki, Hunyadyak kora XI. 468.

⁴ Nagy cím, a főispánt is így címezték, ebben a korban csak a zászlós úr volt magnificus.

¹ Lelesz. Actor. Nro 8. Anni 1487.

² U. o. Nro 7. Anni 1485.

³ U. o. Statutor. Litt. T. Nro 154.

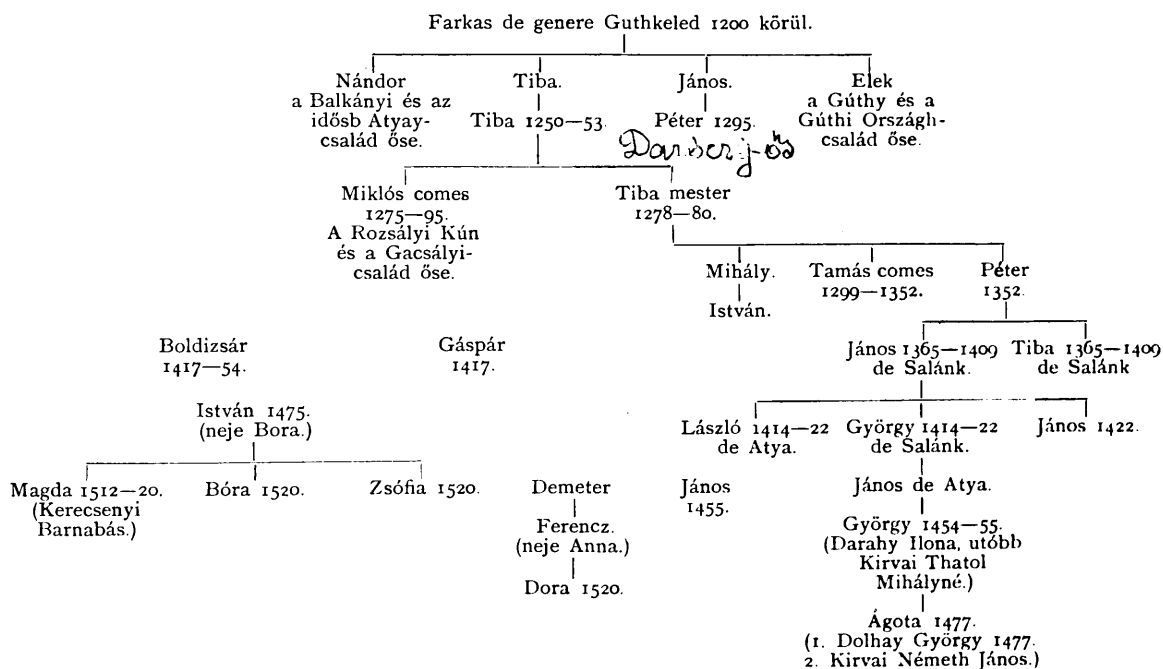
⁴ Ismeretes, hogy az Atyay család a Gutkeled nem-

kadt; birtokait a vele egy törzstől származó 7800 arany forintért eladta mostoha leányának Rózsályi Kúnok örökölték, kik is 1477-ben elégitették ki *Atyay Ágotát* leánynegyedére nézve.¹

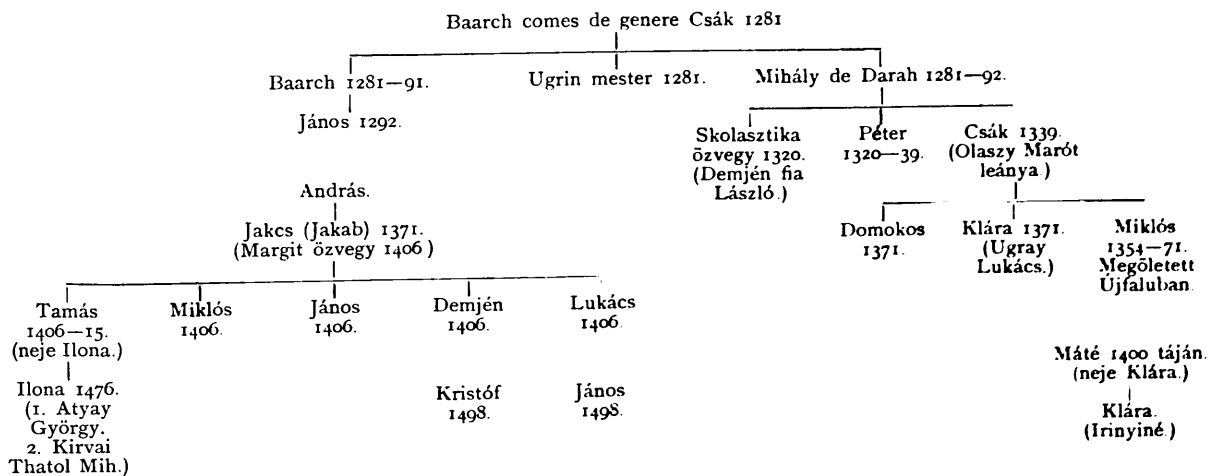
Thatol Mihály, kinek Darahy² Ilonától gyermekei nem születtek, családjának utolsó sarja járultak a vételári összeghez, — azonban Thatol Mihály Kirva, Lonka, Bocskó és Ráhómező egész falvakat, valamint Szaploneza és Szarva- szó egy negyedet már elébb eladta volt Forint-

zetségből eredett, leszármazását nem lesz érdektelen, ha töredékesen is, ide jegyezni :

¹ Lelesz. Protoc. Parv. fol. 107.

² Hogy a Darahy család a Csák nemzetségből eredt, még eddig ismeretlen, leszármazása így áll :

verő János nagybányai polgárnak, a ki magát 1478-ban be is akarta iktattatni, de a *Dolhayak* nemcsak hogy ellentmondottak,¹ hanem Thatol Mihály biztatására Deésy Péter máramarosi sókamarás, Petrovay Mihály, Vissóy Mikola fia Miklós és Sajóy Pál segítségével Forintverő János bocskói házát megrohanták, Bocskóra és Lonkára vonatkozó irományait és minden ingóságait elvitték, a jobbágyoktól pedig 200 arany forint adót szedtek be.² A pernek valószínűleg az volt a vége, hogy a szaploneczai és szarvaszói részbirtok Forintverő Jánosé maradt, a többi pedig a *Dolhayaké* lett.

1486-ban már nem élt *Dolhay György*,³ más valaki volt tehát az, a kit Bornemisza János kincstárnok 1501-ben a II. Ulászló király esküvőjére a székelyek által adott ökrök átvételével megbizott,⁴ *III. György* nem lehetett, mert ha élt is már akkor, egy-két évesnél nem volt idősebb; valószínűleg tévesen irtak *Györgyöt Péter* helyett, a ki abban az időben, mint majd látni fogjuk, királyi udvarnok volt.

II. Györgynek nem maradt fia, leányait, kiknek férjei a táblázaton olvashatók, 1486-ban elégitették ki nagybátyjaik és unokatestvéreik leánynegyedi illetőségükre nézve. — Az özvegy Kirvai⁵ Németh Jánoshoz ment nőül.

VI. János mindig együtt szerepel testvéreivel, mást nem tudunk róla, nevének nevét sem ismerjük,⁶ 1485-ben még élt, egy fia és egy leánya maradt: *Tamás* és *Hedvig*,⁷ *Ilosvay Karácson Istvánné*.

Tamás 1496-ban királyi ember volt. 1508-ban ellentmond Drághffy György és János beiktatásának Szurdok és Rozsálya falvak birtokába. Első neje *Fruzina*, Mátyfalvi Zovárdffy György leányának, Erzsébetnek volt a leánya, atyja nevét nem ismerjük. Második nejét *Dorottyát*,⁸ kinek családi nevét szintén nem tudjuk, s kit mint özvegyet s egy férjes leány, Uray Ferenczné

anyját, Perényi Gábor özvegye Frangepán Kata adott volt hozzá nőül, előttünk ismeretlen okból 1535-ben megölette, miért is Kávássy Kristóf huszthi várnagy elfogatta s az Ilosvay Miklós, Dobrókai Palkó Péter, Bilkey György, Szarvaszói Bank András, Kricsfalusi Sztójka Péter, Bedői Sándor János, Uglyai Voloz Tamás, Fancsikay István, Egly Lőrincz és János, Öszödfalvi Göde László, Gödényházi Csobod Bálint, Pesti Kulcsár Lukács, Eszéky Ádám deák, Nagyváthy János, Huszthi Bodó Albert, és Huszthy Gáspár deák-ból álló bíróság — fejvesztésre ítélte s rajta az ítéletet végre is hajtatta, birtokait pedig János király rendeletéből Kávássy Kristóf Huszth várához csatolta.

Tamásnak második nejétől nem voltak gyermekei, az elsőtől egy fia maradt: *III. György*.

III. György, — atyai birtokai el lévén foglalva, — ifjúságát anyai rokonai Zovárdffy György, Zirmay Lajos, Ráthonyi Gáspár vagy Oroszy Boldizsár házábanál tölthette, midőn azonban Báthory András Szabolcs és Szathmár megyék főispánja, tárnokmester és országos főkapitány Huszth várát elfoglalta, *Dolhay György* sorsa is jobbra fordult, mert birtokait I. Ferdinánd királytól új adomány címén visszakapta s azokba magát 1548-ban ellentmondás nélkül be is iktattatta.¹

Több ízben volt királyi ember, 1557-ben pedig a máramarosi alispánságot viselte.

1559-ben beperli *Györgyöt* Petrovay Lőrincz, bizonyos rozsályai részbirtok elfoglalása miatt.

1571-ben Kis-Muzsajban egy fél udvarházat vett meg a hozzá tartozó földekkel együtt Oroszy Györgytől 400 magyar forinton.²

A Zovárdffy család fiága Ferencz fiában Istvánban megszakadt s a mátyfalvi birtokot 1543-ban Mucsey Pál a királyi nagyobb kancellária jegyzője, Bogárdi Nagyváthy János és Újlaki Rác Miklós kapták adományba, de a beiktatásnak *Dolhay György* ellentmondott. A Zovárdffy leányági utódok 1545-ben felosztották magok között a mátyfalvi, rákóczi, rakaszi, rákosi, szőlősvérgárdói, újlaki, bilkei, miszticzei és lukovai jószágokat, kizárva azokból a fiúági örökös Újhelyi családot, miért is 1573-ban perbe idézi

¹ Lelesz. Statutor. Litt. F. Nro 85.

² U. o. Actor. Nro 35. Anni 1479.

³ E szerint a leszármazási táblán (Turul XI. 78. 1.) II. György életkora 1463—1486-ra javítandó.

⁴ Székely okmánytár III. 151.

⁵ A leszármazási táblán *Kirsai nyomdakhiba*.

⁶ A Hedvig név tévesen került a táblázatra.

⁷ Neve lemaradt a tábláról.

⁸ Szintén lemaradt a neve.

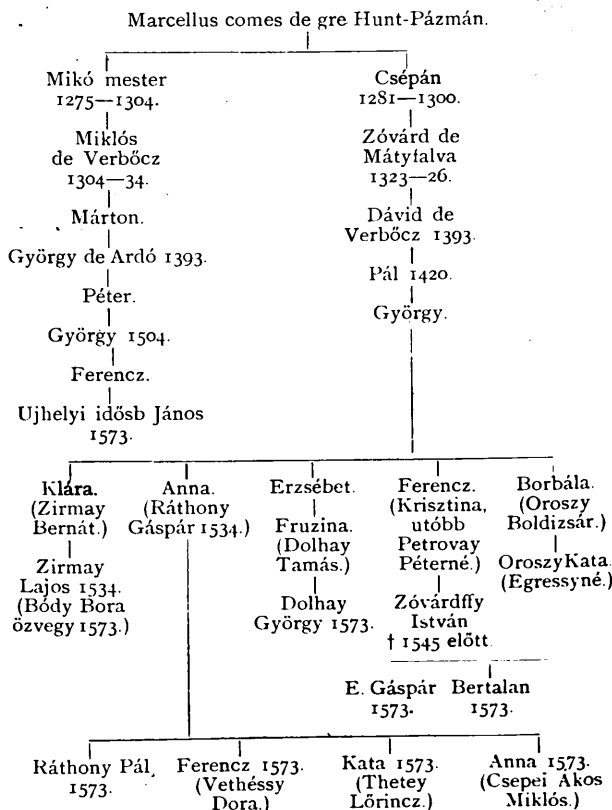
¹ Lelesz. Statutor. Litt. D. Nro 46.

² U. o. Protocol. 18. fol. 202.

Újhelyi id. János az összes leányát.¹ 1574-ben Thernei Keszthelyi György szerzett adományt a mátyfalvi, szőlősvérgárdói, rákóczi, rakaszi, újlaki, rákosi, bilkei és miszticzei részbirto-
kokra, — de beiktatásának a leányág ellent-
mondott. Igényt tartott *Dolhay György* a Bilkey
Máté-féle bilkei, rákóczi és dobrókai részekhez,
valamint a magvaszakadt Bilkey Iváskó fia András
bilkei, miszticzei, lukovai és dobrókai birto-
kaihoz, miért is ellentmond 1580-ban Komlósy
Albert beiktatásának a Bilkey Máté- és Daróczy
Szerafin beiktatásának az Iváskó fia András-féle
jóságokba.²

1569-ben kiegyezik *György* és másod unoka-
testvére *II. Imre*, *Dolhay Ilonával* és férjével
Ruszkai Kornis Gáspárral s minden eddigi pe-
reiket beszüntetik oly móddal, hogy egész Kirva,
Taraczköz, Kökényes, Irholcz, Nereznicze, Gá-
nyafalva, Kalinfalva és Dombó, valamint az
ökörmezei, kelecsényi és ripinyei részjóságok
Kornis Gáspárnak, feleségének és mindkét ágú
utódainak véglegesen átadatnak, ellenben egész

¹ A rokonság így áll:

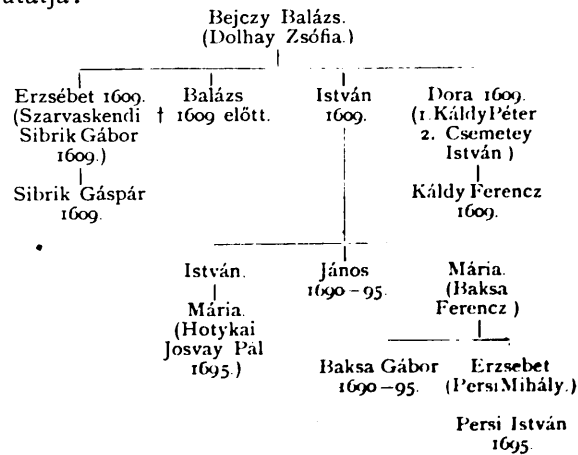

² Lelesz. Statutor. Littera D. Nro 142.

Turul. 1893. IV

Dolha, Zádnya, Bronka, Ravaszmező, Kereczke,
Kusnicza, Szurdok és Batiza, úgy a rozsályai,
leordinai, ruszkovai és ruszko-polyánai részek
Dolhay György és *Imrének* jutnak szintén mind-
két ágra, kihálás esetére fentartva a kölcsönös
örökösödést. A nevezett birtokokon 1572-ben
osztottak meg *III. György* és *II. Imre*.¹

Élt még *György* 1585-ben is, s birt a fent-
nevezett jóságokon kívül Vajnághon egy udvar-
házat és részbirtokokat Vajnághon, Darván,
Kricsfaluban, Kövesligeten, Herincsen, Zerfalván,
Ökörmezőn, Vizközön, Kelecsényben, és mind-
két Holyatinban; ezen birtokok neje hozomá-
nyát képezték. Felesége *Sztojka Klára* volt,
Sztojka Simon alispán és Mircse Anna leánya.
Sztojka Simon fia volt Sztojka Miklós alispán-
nak és Kricsfalusy Krisztinának, Mircse Anna
atyja Vajnághi Mircse Jakab alispán, anyja pe-
dig Petrovay Margit volt. *Dolhay Györgynek* egy
fia maradt *IV. Péter*, és egy leánya *Zsófia*, kik-
nek gyámjai Kornis Gáspár, Sztojka György
és Bilkey Máté voltak. *Zsófia* 1588. január 14-én
ment nőül *Hotykai Bejczy Balázs* zemplénmegyei
birtokoshoz, utóbb pedig 1597-ben Zokoly (György-
höz. *Bejczy Balázs* utódait a következő tábla
mutatja:

IV. Pétert 1588-ban osztottatták meg nénjé-
vel, *Zsófiával*, a volt gyámok s az ezek által fel-
kért becsüök Kölcsey Gáspár és János, Ilsvay
György, Dolhay János, Lipcsei Ferencz, Dar-
vay Péter, Bilkey Ferencz, Hethényi Fejes Já-
nos és Dolhai Csorba Gáspár.²

¹ U. o. Protocoll. 19. folio 2.

² Csorba Gáspár valamely ismeretlen Dolhay leány
fia lehetett.

Péter apródonként 775 forintot vett fel kölcsön Bejczy Balázstól, s ezen összegért 1594-ben Hatvan mellett kelt levelében leköti sógorának összes birtokait, — már a következő évben elhalálozott, valószínűleg hadban esett el, gyermekei nem maradtak.

Ezek után visszatérünk *Dolhay Ambrus* legifjabb fiához, *III. Péter*hez.

Azt már tudjuk, hogy bátyjának *II. Györgynek* neje, *Atyay Ágota*, megvette volt *Kirvai Thatol Mihály* összes javait, s hogy azokból sógorait is részesítette, utóbb 1489-ben *Mátyás* király adománylevelet is állított ki a *Dolhayak* részére a megvett birtokokról, azonban *II. Ulászló* király *Drágffy Bertalannak* adományozta *Kirvát*, *Kis-Técsőt*, *Bocskót*, *Lonkát*, *Karácsonyfalvát*, *Veresmartot* és *Hosszúmezőt*, de ez ellen 1492-ben tiltakozott *III. Péter*, s úgy látszik, eredménytelenül, mert 1495-ben a *Dolhayak* lettek beiktatva *Thatol Mihály* birtokaiba, azonban *Úrmezey Tamás Karácsonfalva*, *Drágffy Bertalan Bocskó* és *Lonka*, *Dolhay II. György* özvegye *Atyay Ágota* pedig a többi birtokok végett ellentmondottak.¹ *Atyay Ágota* bizonyosan azért tiltakozott, mert ő volt a főszerző, neve mégis kihagyatott az iktatási parancsból. *Bocskóra*, *Lonkára* és *Karácsonyfalvára* erősebb igazuk volt *Úrmezey Tamásnak* és *Drágffy Bertalannak*, mert bárha 1501-ben királyi beleegyezést is szerzett volt *III. Péter* *Thatol Mihály* javaira, a nevezett három falu mások kezébe került, a többi birtokok azonban végleg a *Dolhayak* tulajdonai lettek.

III. Péter korán a királyi udvarba került, *Mátyás* király alatt mint apród kezdhetette pályáját, *II. Ulászlónak* 1490—1501. udvarnok, 1503—1510. al-lovázmestere, 1513—1518. pedig kamarása volt, s bizonyosan érdemeket is szerzett, s ezek jutalmául nyerte 1499-ben a rablás és fosztogatás miatt elítélt *Dragomérfalvi Demeter* összes javait,² 1506-ban élte fogytáig 100 arany forint értékű kósót utalványozott részére a király, 1510-ben *Pestyéni Tárnok Ozvald Nógrádmegye alispánjával* együtt adományba kapta *Taaby Gergely* birtokait, a ki unokatestvérét, *Taaby Istvánt* megölte volt,³ 1518-ban pedig

Buda Tamás és *István nógrádmegyei Sylemeek* nevű birtokára kapott adománylevelet, s abba magát be is iktattatta.

1514-ben unokaöccsével, *Tamással*, egész *Polyána* (valószínűleg *Sajó-Polyána*), *Sóspatak*, *Sajó* és *Kis-Técső* birtokába vezeteti be magát,¹ de birtokait vétel útján is igyekezett szaporítani, még 1511-ben zálogba vette *Ruszkovai Dolhay Mihálytól* 700 arany forinton egész *Ruszkovát*, és a ruszkopolyánai, leordinai és rozsályai részcsoportokat s azokba magát 1513-ban be is iktattatta,² azonban nem bírhatta békében, mert *Dolhay Mihály* nővére, *Veronika*, *Vancsfalvy Györgyné* leánynegyedi illetőségét, *Petrovay János* pedig mint osztályos atyafi, a birtokok felét követelte s e végett 1514-ben pert is indítottak. A per hosszan elhúzódott, közben erőszakoskodások sem maradtak el, végre több mint tíz év után választott bírák intézték el az ügyet, *Veronika* hat jobbágytelket és *Rozsályán* egy malom felét kapta, a többi birtok pedig egy részről *Petrovay János*, más részről a *Dolhayak* között egyenlő két részre osztott.

1493-ban *Horváth János sókamarással* volt pere *Dolhay Péternek*, mert *Ökörmezőről* és *Ripinyéről* nagyszámú sertést és lovat hajtattott el *Horváth János*, szurdoki, rozsályai, leordinai és ruszko-polyánai határokhoz tartozó három havast pedig *Huszt várához* foglalt.³ 1500-ban *Derecsényi Péterrel* is volt valami baja.⁴

Mostoha anyja, *Csapy Potentiana* hitbérének és jegyajándékának reá eső részét 1505-ben fizette ki *Eszenyi Csapy Gergelynek*.⁵

A *Petneházyakkal* és a *Bessenyoödi Apagyiakkal* valami atyafiságot tartott,⁶ s ezért kér 1504-ben vizsgálatot *Petneházy Mátyás* fia *Tamással* együtt *Dengeleghy János* leánya *Borbála* ellen, a kire az a gyanú volt, hogy férjét, *Apagy Tamást* megölette.⁷

Igényt tartott *Penészlek* falu, *Szent-Miklós* és *Szent-Vid* pusztákhoz s 1518-ban neje és fiai

¹ U. o. Nro 53 és 54.

² U. o. Nro 52.

³ Lelesz. Actor. Nro 6. Anni 1493.

⁴ U. o. Nro 34 és 35. Anni 1500.

⁵ U. o. Nro 21. Anni 1505.

⁶ Valószínűleg *Dolhay Szaniszló* egyik ismeretlen leánya *Petneházy*né, s egy másik *Apagy*né volt.

⁷ Lelesz. Actor. Nro 25. Anni 1504.

¹ Lelesz. Statut. Litt. D. Nro 45.

² Lelesz. Statutor. Litt. D. Nro 43.

³ U. o. Nro 56.

nevében ellentmond Báthory György, István és András — Ártánházy Demeter magvaszakadtán örökös vétel címén történt beiktatásának.¹

Mint udvari ember megyei hivatalt nem viselt, de 1496—1510 között több beiktatásnál volt a király képe. 1520-ban már nincs az élők között, iratott néha *Nagy Dolhay Péternek* is, de mint-hogy csak egy Dolha falu volt, Nagy- és Kis-Dolha pedig sohasem létezett, ezen kifejezést *Dolhay Nagy Péternek* kell érteni, megkülönböztetésül mint *öregebbiket* avagy *nagyobbikat*, unoka-öccsétől *Demeter fia Pétertől*, az *ifjabb* vagy *kisebbiktől*, a ki vele egyidőben élt, s a kit *Kis Dolhay Péternek* is irtak, de kit *Dolhay Kis Péternek* kellett volna nevezni.

III. Péter nejének, *Dorottyának*, családi nevét nem közlik okleveleink, de birtokigényei oda mutatnak, hogy a nagyhirű Losonczy család ivadéka volt, talán Zsigmond leánya, — özvegy-ségre jutván, Tholdy László királyi udvarnokhoz ment nőül s ezen házasságából egy leánya született: Tholdy Anna.

III. Péternek négy fia maradt: *VII. János*, *II. Ambrus*, *Farkas* és *I. Imre*.

VII. Jánost és testvéreit, valamint az egész *Dolhay* családot 1520-ban megintetik a Bilkey, Lipcsey és Gorzó családok, hogy a nálok zálogban lévő Ökörmező, Kelecsény, Ripinye és Víz-köz nevű birtokaikat, felvéve a zálogösszeget, kezeikből bocsássák ki.²

Farkas 1524-ben beperli unokatestvére *Dolhay Kálmán* özvegyét, ekkor már Ztritney Gábornét, Ártándy Katát, a ki néhai férje dolhai udvarházából minden ingóságot és a jószágokra vonatkozó leveleket elvitette, bárha nászajándéka és hozományára nézve teljesen ki volt elégítve.³

II. Ambrus perbe idézteti 1525-ben az Alsó-Apsay családbelieket, a kik az ő Kirva nevű

birtoka határában, a Taracsvize mellett fekvő, Körösbércz, Istvánbércz, Zapodrina és Lassúpatak nevű erdeiből a kirvai és kökényesdi jobbágyok sertéseit erőszakkal elhajtatták,⁴ ellenben 1526-ban a Középső-Apsayak perlik be *Ambrust*, a miért a Bükkerdő nevű birtokukon legelő nyájaikat megtizedelvén, 60 sertést és 100 juhot elhajtattott.²

VII. János, *Farkas* és *II. Ambrus* neveit 1526-on túl nem olvassuk okleveleinkben, lehet, hogy annyi mással ők is a mohácsi mezőn véreztek el, gyermeke egyiknek sem maradt.

I. Imre állandóan a kirvai várkastélyban lakott, s azt a hozzá tartozó falukkal, valamint a dolhai uradalomban lévő részjóságaival együtt 1549-ben elzálogosította feleségének Sztojka Ilonának 2000 forintban.³ 1550-ben pert indított, mostoha nővérel Tholdy Annával, Kozárdy Ferencznével együtt Gúthi Országgh Kristóf ellen Divénvára, Losonc, Bussa, Divénallja, Tamási, Tossoncza, Podrecsán, Gergelyfalva, Sztravistya, Udvornya, Lónyabánya, Doborca, Vámosfalva, Budaleho'a, Polichna, Fűrész és Kotmanlehota nógrádmegyei, valamint Kislám, másképp Dacholám hontmegyei birtokok elfoglalása miatt.⁴ Több ízben volt királyi ember, 1553-ban már néhai-nak iratik; neje *Ilona*, *Sztojka Miklós* alispán és *Kricsfalusy Krisztina* leánya volt, fia nem maradt, egyetlen leánya *Ilona* gyámjaiúl Szigethi György deák alispánt, és Szigethi Vas Antal deákot rendelte.

Dolhay Ilona Ruszkai Kornis Gáspár huszti főkapitányhoz ment nőül, hozománya volt egész Kirva a kastélylyal, Taraczköz, Kökényes, Irholcz, Nereznicze, Gányafalva, Kalinfalva és Dombó, valamint az ökörmezei, kelecsényi és ripinyei részirtokok. Leszármazóit a következő táblázat mutatja:

¹ U. o. Nro 38. Anni 1525.

² U. o. Nro 5. Anni 1526.

³ U. o. Protocoll. 3. fol. 155 és 156.

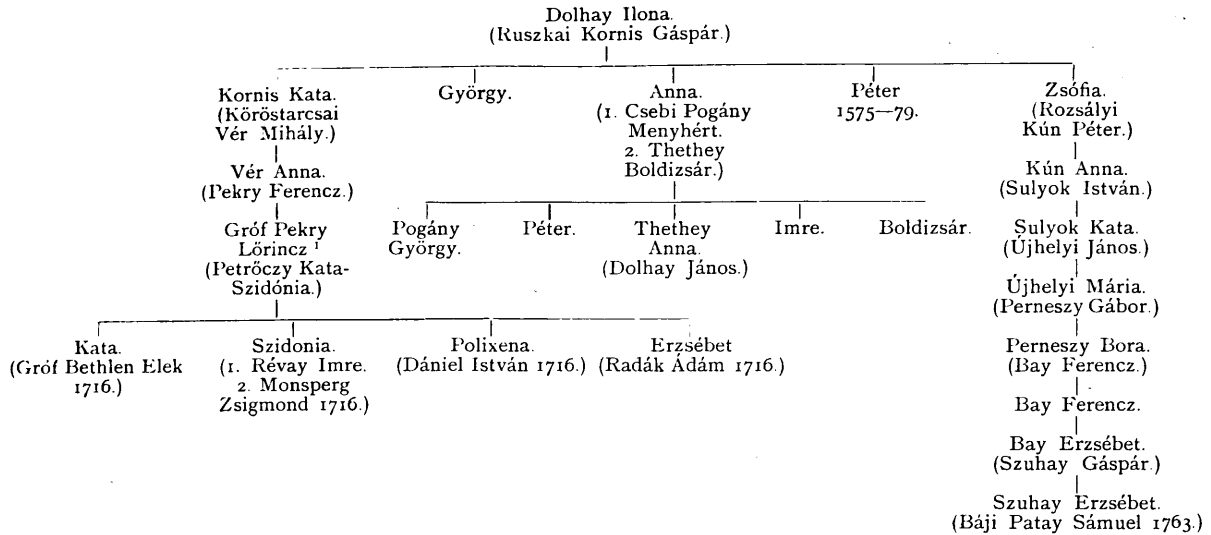
⁴ Lelesz. Protocoll. 3. fol. 71.

¹ U. o. Statutor. Litt. B. Nro 353.

² Lelesz. Actor. Nro 7. Anni 1520.

³ Lelesz. Actor. Nro 25. Anni 1524.

Dolhay Ambrus első szülött fiának, *Demeternek* ága legtovább terjedt, testvéreié, mint láttuk, két-három nemzedék után megszakadt.

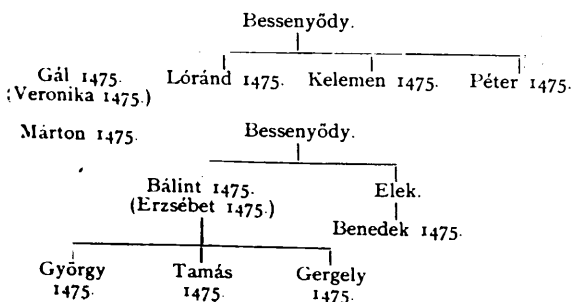
Demeter és öccségei, valamint Bilkey András és Kirvai Thatol Mihály² elfoglalták 1472-ben, másod unokatestvérük Leordinai Orda János halála után annak összes rozsályai, kis-lonkai és ruszko-polyánai jószágait, miért is Orda János özvegye Ilosvay Karácson Margit pert indít ellenük hitbére, jegyajándéka és leányai öröksége iránt.³ 1475-ben kiegyeznek. *Dolhay Demeter*, Petneházy Mátyás és György mester váradi kanonok, valamint Bessenyődi Apagyi István és János Bessenyődy Gállal és annak rokonaival,⁴ kik is minden szenvedett káraikra nézve kielé-

¹ Téved Gróf Lázár Miklós, midőn (Századok 1887. 424. lap) Gróf Pekry Lőrincz anyját Fricsei Fekete Klárának nevezi.

² Valószínűleg Dolhay Ambrus ismeretlen leányainak férjei.

³ Jászó. Hab. ooo. Fasc. 1°. Nro 1°.

⁴ Az egyezkedő Bessenyődyek családfája így áll:

gítettén, a *Dolhay Demeter* és társai ellen indított kereseteket visszavonják.⁵

*Demeter*t és öccségeit Bilkey Mihály megölése miatt jószágvesztéssel sújtotta Mátyás király s birtokaikat 1476-ban Báthory István országbírónak, s testvéreinek Andrásnak és Horváth János máramarosi főispánnak adományozta, de a *Dolhayak* bizonyosan ártatlanok voltak, mert magok kértek vizsgálatot, a mit a király parancsára Bereghmegye tisztikara tartott meg,⁶ a vizsgálati irományok nem maradtak ugyan reánk, de az eredmény kedvező volt a *Dolhayakra* nézve, mert birtokaikat nem veszítették el.

Azt már láttuk, hogy Petrovay Mihály és Leordinay Mihály dolhai, zádnyai és bronkai részjószágait, a nevezett faluknak felét, *Dolhay Ambrusnak* adták át, azonban elébb már Ilosvay Lászlónak és Zirmay Florisnak zálogosították el, ezért aztán, minthogy a zálogtulajdonosok a birtokokhoz nem juthattak, 1476-ban pert indítanak *Dolhay Demeter*, testvéröccségei, Petrovay Mihály és néhai Leordinay Mihály leánya Kata ellen; Mátyás király úgy ítél, hogy vagy ereszszék a birtokba a felpereseket, vagy fizessék vissza a zálogösszeget.⁷

1480-ban ellentmondott *Demeter* Drágffy Bertalan beiktatásának Bélavár és Bedőháza birtokába, 1479 és 1480-ban mint királyi ember

⁵ Lelesz. Prot. Parvi fol. 72.

⁶ Lelesz. Actor. Nro 14. Anni 1476.

⁷ U. o. Nro 13. Anni 1476.

működött. *Kata* nevű nejétől két fiát ismerünk, *V. Pétert* és *VIII. Jánost*, de valószínű, hogy *Ferencz*, a ki 1510-ben királyi ember volt, és *Mihály* szintén az ő fiai voltak, mert *Ferencz* és *Mihály* után örökölt utóbb *Demeter* fia *V. Péter*.

VIII. János 1496, 1500, 1504 és 1508-ban mint királyi ember működött, 1512-ben dolhai, zádnyai és bronkai birtokait Giczei Nagy Tamásnak vallotta be.¹ 1523-ban pedig szurdoki, rozsályai, batizai és polyánai részeit Bilkei Lipcsey Györgynek adta át, de, úgy látszik csakhamar visszaszerezte, vagy talán éppen azért, mert jószágait zálogba vetette volt, — osztozik meg 1525-ben testvérbátyjával, *V. Péterrel*, id. Bilkey György és fia György, Bilkey ifjú György, Bilkey Miklós, Lipcsey János, Dolhai Márton Tamás és Damián kusniczai pap jelenlétében.² *Mária* nevű nejétől egy fia maradt *IX. János*, a ki 1564-ben élt, de róla egyéb adat sem maradt reánk.

V. Péter visszabocsájtott 1501-ben egy ökörmizei jobbágytelket, melyen Demko lakott, 16 arany forintért Miszticzei Zékán Györgynek, a kinek őseitől vették volt zálogba a *Dolhayak* Ökörmezőt.³ 1508-ban ellentmond Drágffy György és János beiktatásának Szurdok és Rozsálya birtokába. — Fiú örököse nem lévén, dolhai, zádnyai, bronkai, kereczkei, kusniczai, ravaszmezei, ripinyei, vizközi és ökörmizei jószágait 1512-ben leányának *Katának* és vejének *Ramosaházy Miklósnak* vallotta be 600 arany forintban.⁴ 1517-ben pedig a *Dolhay Ferencz* és *Mihály* után öröklött birtokait adta el leányainak *Katának*, *Zsófiának* és *Erzsébetnek* szintén 600 arany forintért, 1523-ban szurdoki, rozsályai, leordinai és ruszkovai javait Goriczai Barilovith Miklósnak adta zálogba 50 forintért,⁵ de visszaváltotta s utóbb a Gyulafalvyaknak vallotta be, — azonban 1533-ban fia született, utóbb még kettő, s *Péter* azonnal visszavonta úgy a leányai, valamint a Gyulafalvyak javára tett minden bevallását.⁶ Élt még 1545-ben is, három fia maradt: *II. Imre*,

Menyhért és *Boldizsár*, leányainak férjei a lezármazási táblán láthatók.

Menyhért és testvére *Boldizsár*, tiltakoztak 1552-ben *Dolhay I. Imre* ellen a zádnyai, dolhai, bronkai, kereczkei, kusniczai, ravaszmezői, ökörmizei, kelecsényi és ripinyei részjóságok elidegenítése miatt.¹

II. Imre és másod unokatestvére *III. György*, 1569-ban egyezett ki János Zsigmond király előtt *Dolhay Ilonával*, Kornis Gáspárnéval, s az ezen egyesség szerint nekik jutott birtokokon 1572-ben osztoztak meg.² Az ősi jószágokon kívül birt *II. Imre* Kövesden és Dobrókán is Bereg megyében, az utóbbi faluban Komlósy Gáspártól szerzett volt egy jobbágy telket. Egyetlen fia *X. János* első házasságából született, második neje *Megyery Anna* volt, előbb Almásy Miklós özvegye.

X. Jánosnak kiskorúsága alatt *Dolhay III. György* volt a gyámja, 1575-ben elégítette ki mostoha testvérét Almásy Margitot, Fertő-Almási Almásy Istvánnét, anyjának, *Megyery Annának* hitbérére és jegyajándékára nézve.³ 1579-ben tiltakozik Büdy Mihály ellen Bocskó, Lonka, Ráhómező és Körösmező elfoglalása miatt.⁴ 1595-ben pedig Kornis Gáspárral, neje nagyatyjával perel a kirvai vár és uradalom visszatartása miatt,⁵ talán ezen per következtében engedte át neki anyósa, Kornis Anna, azon jószágokat, melyeket hitbére és nászajándéka fejében első férjétől, Pogány Menyhértől született fiaitól kapott volt 400 forint értékben. 1588-ban tagja volt *X. János* azon bizottságnak, a mely *Dolhay IV. Pétert* és nénjét *Zsófiát* az atyjokról maradt ingóságokon megosztottatta.⁶ Nejétől *Annától*, Bekényi *Thezey Boldizsár* és *Kornis Anna* leányától, kivel lakodalmát 1587 február 22-én tartotta, négy fia maradt: *Zsigmond*, *IV. György*, *XI. János* és *VI. Péter*.

Zsigmond és testvéröcscsei megvették 1608-ban Bejczy Istvántól és Szarvaskendi Sibrik Gábortól anyja, illetve anyósa *Dolhay Zsófia*

¹ U. o. Protocoll. 2. fol. 193.

² Gyömrői levéltár II. 6.

³ Lelesz. Actor. Nro 34. Anni 1501.

⁴ U. o. Protocoll. 2. folio 192.

⁵ U. o. Protocoll. 5. fol. 191.

⁶ Lelesz. Protocoll. 6. fol. 46.

¹ U. o. 12. fol. 9.

² U. o. 19. fol. 2.

³ U. o. 25. fol. 41. és Lib. Sig. 5. fol. 3.

⁴ U. o. Lib. Sig. 6. fol. 41.

⁵ Lelesz. Protocoll. 41. fol. 39.

⁶ Eredeti. Kelt Dolhán 1588. márczius 25-én.

kelecsényi, vizközi, ökörmezei és alsó- s felső-holyatini örökségét 500 magyar forinton. *Zsigmond*ról és öcséséről, *XI. János*ról, egyéb adat nem maradt fel.

IV. György 1627-ben tett végrendeletet s gyermekei egyik gyámjává *Petrovay Jánost* rendelte, élt még 1631-ben is, a mikor tyuszkai, ökörmezei és vizközi részbirtokait 500 magyar forintért zálogba adta Pap Mihálykónak és Jaczkónak (Jakab). Nejétől, *Bölcsei Buday Erzsébettől*, egy fia *III. Imre* és három leánya maradt: *Kata*, *Fancsikay Ferenczné*, *Anna*, *Ilosvay Ferenczné* és *Fruzina*, *Bilkei Lipcsey Péterné*.

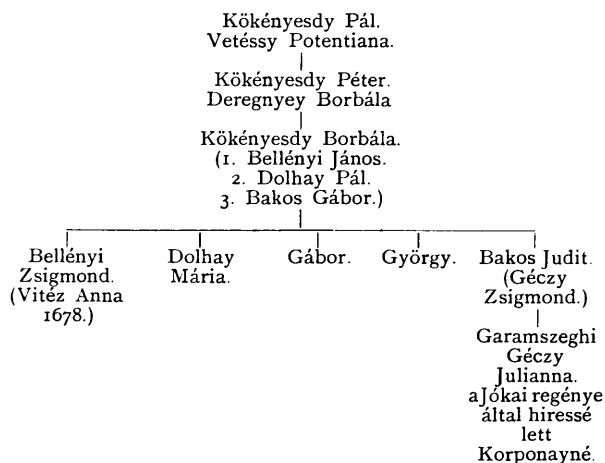
III. Imre, úgy látszik, nem nősült meg, s birtokait kezdete elidegeníteni, de ez ellen unokatestvére, *Pál*, óvást tett.¹

VI. Péter és testvérbátyja, *IV. György*, valami egyességet kötöttek volt Lipcsey András, Bilkey János, valamint Pap Mihály, György és Jakabbal egész Tyuszkfa falu iránt, úgy látszik, átengedték a nevezetteknek, de utóbb, 1614-ben, visszavonták a kötést s 1615 július 2-ka körül elfoglalták Tyuszkát,² Lipcsey András fia, Gergely, csak 1639-ben indított pert Tyuszkfa végett a már akkor elhalt két *Dolhay* fiai ellen.³

VI. Péter ifjan halt el, nejétől, *Pethry Annától* csak egyetlen fia maradt, *Pál*. *Pethry Anna* utóbb *ifjú Bölcsei Buday Istvánhoz* ment nőül, s 1629-ben már egy fia is volt, *Buday Zsigmond*, a kinek, valamint *Dolhay Pálnak* nevében tiltakozik a leleszi convent előtt Vitkay János ellen, egy udvarház és 35 hold szántó föld, és két rét elfoglalása miatt,⁴ de melyik faluban feküdt ezen birtok, az nem tűnik ki a tiltakozásból.

Pál letiltja 1639-ben Lipcsey Sándort keczkei és ravaszmezői részbirtokai eladásától, minthogy azokat leánynegyedképen birja s a visszaváltás ötletét illeti, kész is letenni az inscribált összeget,⁵ 1640-ben a Szukna-patak mellé egy új falut szállított. 1651-ben tiltakozik minden egyesség ellen, melyet Lipcsey Gergely és

neje Szuhay Anna bárkivel is kötöttek az ökörmezei, hidegpataki, hiszkai, vizközi, ripinyei, sebespataki és rosztokai részbirtokok iránt.¹ Az új-holyatini birtokot Pogány Menyhérttől és Gáspártól szerezte volt *Pálnak* neje *Kökényesdy Borbála*, kit mint Bellényi János özvegyét, 1642-ben vett nőül. 1651-ben tiltakoznak *Szilágyi Ferenczné*, *Kökényesdy Zsuzsanna*, *Dolhay Pálné*, *Kökényesdy Borbála* és *Duka Józsefné*, *Kökényesdy Judit*, — testvéreik *Kökényesdy György* és *Zsigmond* ellen, a kik szatmármegyei birtokaikat nejeikre akarták átruházni.² *Dolhay Pál* 1652-ben halt el, csak két fia és leánya maradt: *Gábor*, *V. György* és *Mária*, a leány volt az idősebb, a fiúk 7—8 évesek lehettek, s a leányág, — valószínűleg *IV. György* leányainak utódai, — azonnal fellépett igényeivel, részt követelve az összes jószágokból, de ez ellen a *Petrovay* család, mint a *Dolhayak* fiúági osztályos atyafia, tiltakozott.³ *Kökényesdy Borbála* harmadszor *Osgyáni Bakos Gábor*, kállói főkapitányhoz, hét hajdú város tábornokához és hadi birájához ment nőül, őseit és utódait a következő táblázat mutatja:

Dolhay Mária Losonczy *Bánffy Gáborhoz*, a későbbi (1678—1681) dobokai főispánhoz ment nőül 1662-ben, 1682 július elején lett özvegy, leszármazói a következők:

¹ Máramarosi megyei levéltár.

² Lelesz. Protocoll. 56. fol. 58.

³ Máramarosi megyei levéltár.

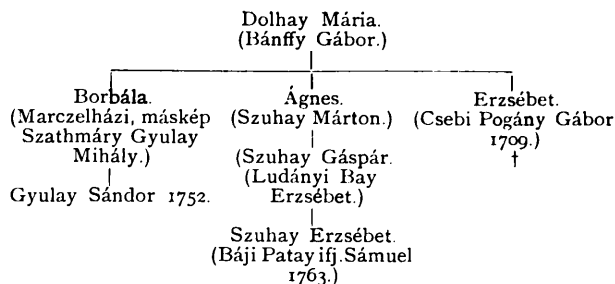
⁴ Lelesz. Actor. Nro 43 Anni 1629.

⁵ Máramarosi megyei levéltár.

¹ Lelesz. Protocoll. 89. fol. 66.

² Lelesz. Actor. Nro 13, Anni 1651.

³ Máramarosi megyei levéltár.

Dolhay Gábor kiskorában halt el. *V. György* néniének, *Bánffy Gábornénak* 100 ház jobbágyot engedett át Batizán és Ruszkován, de ez ellen tiltakoztak *Dolhay Ilona* és *Kornis Gáspár* utódai,¹ ezen adományát azonban 1663-ban maga *V. György* is visszavonta, minthogy nénye minden javait felkérte s egyéb más módokon is egyre háborgatta őt, s a jobbágyokat különben is még kiskorúságában adta volt néniének,² utóbb 1666-ban kiegyeztek, de *Bánffyné* nem tartotta meg a feltételeket s e miatt 1679-ben újra pereltek.³

Úgy látszik, bár az oklevelekből nem tűnik ki tisztán, hogy *V. György* valami főben járó vétséget követett el, — lehet, hogy nénye is ennek alapján kérte fel jószágait, s lehet, hogy a következményektől menekülnő, egyezett bele, hogy halála után összes birtokai Teleki Mihályra szálljanak. Ezen egyességet megerősítette Apafi fejedelem és 1700-ban Leopold császár is, bárha 1692-ben *Petrovay János*, mint fiúági leszármazó, tiltakozott, 1700-ban pedig maga *Dolhay György* kezdett pert Teleki özvegye, Vér Judit ellen, a rá nézve sérelmes egyesség miatt.⁴

Kezességet vállalt mostoha bátyjáért, *Bellényi Zsigmondért*, s ennek következtében 1000 tallért kellett fizetni, mit Borosjenői Korda Ferencztől vett fel, zálogba adván érte 30 jobbágyot Rozsályán; Teleki azonban az örökösödésre támaszkodva, Kordát kifizette s a jobbágyokat elfoglalta.⁵

Birtokait nem igen igyekezett szaporítani; csak Bilkén vett egy kertet zálogba 50 magyar forintért ifj. *Lipčsey Jánostól* 1689-ben, és Dobrokán néhány telket idősb *Ilosvay Pétertől*,⁶ Új-

Holyatint pedig, melyet még édes anyja, *Kökönyesdy Borbála* szerzett volt Pogány Menyhértől és Gáspártól, de melyet ezek utóbb elfoglaltak, igyekezett 1666-ban visszaperelni.¹ Azonban nem is vesztegette el jószágait, a rozsályai 30 jobbágyon kívül csak valami csekély telket adott Nemes Györgynek, — Petrovay Istvánnak pedig ruszkovai malmát zálogosította el 30 magy. frtig 1676-ban, és 1677-ben leordinai részét 400 m. frtért adta át.²

Birt Szigeten és Munkácson is egy-egy szabad, adómentes házat.

Thököly Imrének bizalmas híve volt, 1686-ban nagyobb összeg pénzt őrzött magánál, mit a fejedelem tett volt le nála.³ 1703—5-ig huszti főkapitány volt, ő szedette össze és temettette el a Károlyi Sándor által Dolhánál szétvert kuruç felkelő sereg halottait.

Első neje, Szuhafői *Szuhay Erzsébet*, Szuhay Mátyás és Battik Zsófia leánya volt 1666—1702-ig, 1704-ben már nem élt, gyermekei nem maradtak, — másodsor Csebi *Pogány Krisztinát*, Pogány Menyhért és Sarmasághy Katalin leányát, Ippi Frater István huszti kapitány fiatal özvegyét vette nőül, kitől azonban csak egyetlen leánya, *Borbála* született.

Dolhay György 1708 elején halt el, febr. 27. már nincs az élők között.⁴ Özvegye nagy fénynyel temettette el a huszti református templom sírboltjába, rézbe metszett sírirta és címere 1848-ban még ott függött a templomban,⁵ azóta eltűnt. Melléje helyezték örök nyugalomra Petroczy Kata Szidóniát, a ki 1708-ban a vár alatti udvarházban halt el *Dolhay György* özvegyénél és férjét, gróf Pekry Lőrincz tábornagyot, a ki 1709-ben végezte be életét. A negyvenes években a sírboltban talált ékszerek és bársony ruhafoszlányok a Pekry páré és *Dolhay Györgyé* lehettek. Az özvegy rövid időn báró Perényi Imréhez ment nőül, kit is II. Rákóczy Ferencz fejedelem azonnal kinevezett a kis *Dolhay Borbála* gyámjául,⁶ de az árva alig egy év múlva elhalálozott s a Dolhay nevet sírba vitte.

¹ Máramarosi megyei levéltár.

² U. o.

³ U. o.

⁴ Eredeti.

⁵ U. o.

⁶ U. o.

¹ U. o.

² U. o.

³ Történelmi Tár 1880. 422. lap.

⁴ Máramarosi megyei levéltár.

⁵ Szilágyi István úr közlése.

⁶ Eredeti.

Hamarosan *Dolhay György* halála után 1709 június 20-án a jószágok iránt igényt adtak be *Ilosvay Ferencz* és *Dolhay Anna* unokái: *Ábrahám*, *Bálint*, *Imre* és *Gábor*, — *Lázár Tamás* gyermekei: *Tamás*, *Katalin*, *Zsuzsanna* és *Borbála*, kiknek anyjak *Fancsikay Ferencz* leánya, *Zsuzsanna* volt, ennek anyja pedig *Dolhay Katalin*, — és *Lipcsey Péternek Dolhay Fruzinától* született gyermekei: *Mihály*, *Ambrus* és *Judit*,¹ — de csak csekély eredményt értek el.

A Taraczközön lévő jószágokat később 1744-ben Pálffy János nádor Ráthonyi Zsigmondnak adományozta, de a beiktatásnak a Dolhay leányág ellentmondott, utóbb, 1747-ben, Ráthonyi Ferencz szerzett adomány-levelet a bisztrai és makrai részbirtokokra.

A *Dolhay* család címerét a mellékelt metszet mutatja, mit szükségesnek látunk közölni

annál is inkább, mert a Siebmacher's Wappenbuch pótkötetében lévő címert hiányos és ferdtített. Így a mint itt bemutatjuk, használta (a sisak és az oromdísz nélkül) *II. Szaniszló* 1415-ben, *III. György* 1557-ben, *X. János* 1595-ben és *Zsigmond* 1608-ban, sőt *V. Györgynek* is maradtak fel 1695 és 1696-ból ilyen helyes címertű pecsétjei, de más 1667—1677. és 1704., 1705. évi pecsétjein az átlótt félhold kézijj és nyilra van ferdtítve.

A dolhai nép ma is szívesen regél régi urairól. A hagyomány szerint *Dolha* falu elébb a Szvinka-patak völgyében feküdt, de egy föld-rengés alkalmával mindenestől elsüllyedt, husvét ünnepén azonban most is hallani a harangok kongását a patak mélyéből. Egyik *Dolhay* kérmény bánásmódja miatt fellázadtak a jobbágyok a ma is ott élő Kukla család ősének vezérlete

¹ Eredeti.

alatt, de legyőzettek, egy Dánéló nevű pedig többször felgyújtotta a kastélyt, — egy másik *Dolhay* nagyon kedvelte a szépnemet s igen víg életet élt, folyton muzsikáltatta magát, tavasz táján halt meg, s ilyenkor most is megjelenik a régi vár helyén s húzatja magának.

A bronykai várról felmaradt rege még a *Dolhayak* ideje előtti korból eredhet. Kegyetlen rablók laktak a várban s addig sanyargatták a vidéket, míg végre megunta a nép a sok zaklatást s egy pünkösöd vasárnapján este összeszedte minden lábas jószágát, ökröt, tehenet, lovat, juhot, kecskét és sertést, sőt még a libákat, kacsákat és tyukokat is, s mindegyiknek fejére égő gyertyát erősítvén, úgy hajtotta a vár felé; a rablók a sok apró lángtól igen megijedtek, úgy hogy egy részök leugrott a mélységbe, a vezér lova patkójának nyomát ma is mutogatják a völgyben egy szikladarabon, — más részök védelemhez készült, de a vár felgyújtatván benne égtek.¹

Azon dolhai vár, melyet *Ambrus* építtetett, s utóbb az országgyűlés lerontatott, bizonyosan ott feküdt, hol most is fennáll egy kápolna, melyet a reformátusok használnak azóta, mióta a *Dolhayak* is erre a vallásra tértek. Tudjuk, hogy *Ambrus* udvari káplánt tartott s az építési modor is a XV. századra vall. A vár lerombolásakor meghagyatott a felszentelt imaház s a *Dolhayak* alája temetkeztek, a sirboltban ma is sok emberi csont és koporsó-szög található. Ide a kápolna mellé takarítottatta az utolsó *Dolhay* az elhullott kuruczokat, azok pihennek a mintegy hat méter hosszú és két méter széles sirhalom alatt, s nem tatárok, mint a nép hiszi, — valamint a kápolna mellett húsz év előtt pinczésás közben talált sok csont is bizonyosan a kuruczok maradványa.

Érdekes még feljegyezni, hogy azon helyet, melyre Károlyi a felkelőket szorította, s hol nagy részök bele is fült, a nép ma is «*Lemácskí*»-nak nevezi, a kuruczok ugyanis többnyire felső beregh-megyeeiek voltak sezeket a dolhai nép «*Lemák*»-nak hívja.²

PETROVAY GYÖRGY.

¹ Dr. Demjanovich Emil úr szives közlése.

² Igazítandók és javítandók a II. füzetben :

71. lap I. hasáb 6. sor. Petrovay nevet fel helyett : Petrovay nevet vett fel.

71. lap 14. sor. élő Lipcsei és Bilkei Gorzó családokkal *helyett*: élő *Lipcsey* és a Bilkei Gorzó családokkal.

80. lap. II. hasáb a Makarjay családfán: Bereczk dictus Becse *helyett*: dictus *Bercse*.

80. l. II. hasáb a jegyzetben: *1460-ban élt két Ilosvay László édes testvér — egészen törlendő.*

81. lap II. hasáb a jegyzet utolsó előtti sorában: király úrnak ő felsége *helyett*: király *urunk* ő felsége.

A családfán igazítandó:

Dolhay Kálmán	életkora	1495—1520-ra.
• II. György	•	1463—1486-ra.
• III. György	•	1545—1585-re.
• IV. Péter	•	1588—1591-re.
• I. Imre	•	1526—1552-re.
• II. Imre	•	1545—1572-re.
• IV. György	•	1608—1631-re.
• Pál	•	1629—1652-re.

Czecilia férje *nem* Koroly, hanem Károly.

PECSÉTTANI APRÓSÁGOK.

(Hat pecsétrajzzal.)

I.

Nagy Lajos hercegi pecsétje.

Királyaink négyféle, mondjuk: négyrendű pecsétet használtak, úgymint a kettős nagypecsétet, a titkos pecsétet, a birói pecsétet és a gyűrűpecsétet; minthogy az ötödik pecsét, melyet I. Mátyás király mint királyi pecsét említ,¹ az aranybulla, ünnepélyesebb válfaja volt csak a kettős nagypecsétnek.

Hogy a magyar királyi pecsétek száma hosszú ideig nem változott, arról Istvánffy Miklós levele Pázmány Péterhez,² valamint a magyar udvari kancelláriának 1706. évi információjá³ tesz tanúságot.

Más kérdés, ha vajjon Nagy Lajos is a mondott négy, illetve ötrendű pecséttel élt-e?

Megvallom, nem volt még alkalmam behatóbban foglalkoznom ezen kérdéssel, melyhez levéltáraink tüzetes átkutatása kívántatik; mind a mellett eddigi tanulmányaim után is megköszönhetem az állítást, hogy Nagy Lajos királyunk uralkodása alatt a királyi pecséteknek az I. Mátyás király, illetve 1471. óta dívott osztályozása még nem volt használatos.

Nevezett szerint nincs nyoma annak, hogy Nagy Lajos király külön birói pecsétet használt volna. Mert ha 1363-ban említenek is okleveleink a nádori és országbirói ítélőmesterek mellett egy külön «protonotarius domini regis»-t,

Hajnik Imre, ez idő szerint legilletékesebb szak tudósunk, megbizonyította, hogy az Anjou-korszak végén a királyi kuria legfőbb bírása a királyi kancellár volt, a ki, mint ilyen, kiadványaiban a kezénél levő kettős nagy pecsétet használta. Az első, ki mint titkos kancellár és a királyi személyes jelenlét elé tartozó ügyek bírása szerepel, Vitéz János váradi püspök 1453-ban, mely évből való a királyi személyes bíróságot jelölő, előttünk ismert legrégebb pecsét is, — mint később mondották — a király birói pecsétje.¹

A királyi pecsétek, melyeket Nagy Lajos uralkodása idejében használtak, a következők: az arany bulla, a kettős nagy pecsét, a titkos pecsét, a gyűrűpecsét és az udvari kápolna ispánjának pecsétje.

Nagy Lajos király arany bulláját eddig nem ismerjük ugyan, nyomát azonban megtaláltam Praynál,² ki azt állítja, hogy Nagy Lajos öcscsét, István herceget, arany bulla mellett nevezte ki Erdély fejedelmének.

Kettős pecsétjeit azonban ismerjük. Köztudomásu, hogy e nagy pecsét első nyomóit (typaria) Ozorában, Bosnyaországban, az 1363. évi hadjárat alatt Frankói Miklós esztergomi érsektől és főkancellártól, kinek gondjára azok hivatalához képest bizva valának, ellopták, úgy látszik, nem más célból, mint hogy az érczet, melybe lyikasztva (vésve) voltak, értékesítsék. Nagy Lajos új pecsétnyomókat készíttetett s azokat ismét a mondott kancellárra bizta, hogy velök az elor-

¹ Decr. III. art. 8.

² Pray, de Sigillis, 73. lap.

³ Kovachich, Epicrisis, 271.

¹ Hajnik, A király bírósági személyes jelenléte.

² De Sigillis, 76. l.

zott pecsét mellett kiadott okiratokat is újból megerősítse, mint azt számos oklevelen mind e napig láthatjuk. Nagy Lajos király nagy pecsétjeinek mind a két példányát hű és sikerült czinografikus másolatban birjuk immár «Nagy Lajos»-om 372—375. lapjain, melyek összehasonlításából meglátszik a Pray-féle másolatoknak¹ gyarló volta. Ezeknél még sikerültebb Steyrernek másolata, ki azonban csak a pecsétek másodpéldányait, az 1363 utániakat adta ki.² —

Nagy Lajos titkos pecsétjének leírását birjuk a sienai községtanács 1359. évi jegyzőkönyvéből.³ Pray kétszer is kiadta,⁴ de mind a kétszer hibásan; kifogástalan a másolat, mely «Nagy Lajos»-om 370. lapján látható.⁵

Schönherr Gyula t. barátom szerint⁶ e pecsét első nyomára 1358-ban akadunk, és ez évtől 1382-ig, vagyis Nagy Lajos uralkodása végeig, szakadatlanul előfordul. Őre e pecsétnek (ehhez alig férhet kétség) a titkos kancellár és a királyi kisebb vagyis titkos kancellária feje volt. A titkos kancellár azonban egyúttal a királyi kápolna ispánjának tisztét is viselte, és mint ilyen saját hivatalos hatáskörrel birt, mely a közjegyzők hatáskörével sokban analog, a miért külön pecsétet használt. E pecsét rajzát kiadta báró Nyáry Albert.⁷

Körirata: S. LODOVICI DEI GRATIA
* HUNGARIE REGIS.

Közepén pedig Magyarország Anjoukori címere a nyolcz pólyával és liliomokkal látható. Schönherr Nagy Lajos király *középpecsétjének*

¹ De Sigillis tab. I, fig. 7. és tab. II, fig. 1.

² Ant. Steyrer, Commentarii pro historia Alberti II. ducis Austriae (Lipscse, 1725.) XV. ábra.

³ Wenzel, Anjouk. dipl. Eml. II, 529: «sigillo rotundo pendente magnitudinis in rotunditate forsan unius floreni aurei vel circa, de cera alba et intus rubea, et in eadem rubea sculpto ad arma regis Ungarie de liliis et virghis per transversum scuti cum cimero et licteris circa rotunditatem cere rubeae dicentibus S. SECR. LODOVICI. REG. representantis.» Ujabb leírását adta Nagy Imre, az 1869. «Századok» 129. lapján.

⁴ De Sigillis, tab. X, fig. 4. és — úgy tetszik — tab. IV, fig. 8.

⁵ Nekem, a szerzőnek, semmi érdemem sincs abban, hogy e másolatok jobbak; az érdem a szerkesztő Szilágyi Sándor, gondosságáé.

⁶ Turul, VI, 91.

⁷ A heraldika vezérfonala, 206. lap.

nevezi, de azt állítja felőle, hogy királyi okleveleken eddig nem találta, hanem csak királyi titkos kancellárok kiadványain. Ez tehát — teszi hozzá — az a pecsét, melyről titkos kancellárok okleveleikben mint olyanról emlékeznek meg, «quo ratione honoris nostri scilicet *comitatus capelle regie* utimur».

Tehát szorosán véve nem királyi pecsét ez, hanem egyik királyi hivatal, a kápolnai ispánság pecsétje. A különbség a kettő közt az, hogy míg a többi királyi pecséteket csak oly oklevelekre függesztették vagy nyomták, melyek a király nevével és címével kezdődtek, addig a királyi kápolnai ispán pecsétjével ellátott levelek — például 1356-ban — így kezdődnek: «Nos Ladislaus prepositus ecclesie Chazmensis, comes capelle et secretarius cancellarius domini Lodovici dei gratia regis Hungarie.»

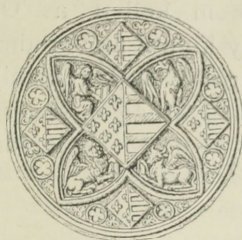
E pecsét változást szenvedett, miután Nagy Lajost lengyel királynak koronázták, a mennyiben köriratába Lengyelországot is bevették. E módosított pecsétnek azonban csak nyomai maradtak.

Nagy Lajos királynak gyűrűpecsétjei közül hármát ismerünk: az elsőnek, melyet — ugyan csak jeles tudósunk, Schönherr Gyula szerint — 1342-től 1364-ig használt, a csőrében patkót tartó struczczal, meglehetősen hűtlen rajzát adja Pray idézett műve IV. táblája 5. száma; a második (ugyanott a 7. szám alatt) már hívebben közölt ovalis pecsét, mely az 1366—1370-iki kiadványokon fordul elő; a harmadikat maga Schönherr fődözte fel és kiadta a Turul már idézett helyén. Alakja négyszögű, a magyar Anjoukori címerrel és e fölirattal: R. LODOVICVS. És ezzel a Nagy Lajos király eddig ismert pecsétjeinek száma nyolczra szaporodott.

Nekem jutott a szerencse Nagy Lajos királynak mint herczegnek, királyfinak, pecsétjével e számot kilenczre szaporítanom. Nyomára először I. Károly királynak Visegrádon, 1335. szeptember 3-án kiadott oklevelében¹ akadtam. Mint-hogy pedig e levél a bécsi államlevéltárban őriztetik, megkerestem dr. Károlyi Árpád urat, hogy azt kikeresni ne terheltezzék. Mely kérésemet nemcsak lekötelező szivességgel teljesíteni, de barátságát azzal tetézni méltóztatott, hogy e

¹ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. VII. 63.

gyönyörű, francia műiskolára valló pecsétet, mely — mint a tisztelt olvasó meggyőződhetik — a magyar sphragistikában párját ritkítja, gondos felügyelete alatt e lapok számára lemásoltatta.

A rajz oly világos, hogy elengedhetem magamnak a pecsét leírását.

A mi kétségtelenül föltűnik a szemlélőnek, azon körülmény, hogy a magyar pólyák a másodhelyen, a hasított pajzs baloldalán, az Anjou-liljomok pedig a főhelyen, a jobboldalon jelennek meg, a mi teljesen ellenkezik az elrendezéssel, melylyel Anjoukori királyaink és királynéink: I. Károly, Nagy-Lajos, Mária és a két Erzsébet címereiket festették. Nos, azok királyok és királynék valának, illeté tehát az ország címerét a főhelyre tétetniök és csak a másodikra családi jelvényeiket. De Lajos, midőn e címerrel élt, csupán királyi herceg, királyfi volt, ő tehát első sorban atyja családi címerét használta. Ebben találok magyarázatát a szokatlan elrendezésnek, minthogy a jeles művésztől, ki e mesteri művet készíté, tévesztést föl nem tehetünk.

II.

Az Orsini-Blagaji grófi család egyik ősenek pecsétje 1336-ból.

Az oklevél, melyről a mellékelt pecsét eredetije pergamen-csíkon függ, a bécsi cs. és kir. államlevéltárban őriztetik; Lichnowsky herceg regestáiban¹ akadtam reá; másolatát dr. Károlyi Árpád szivességéből birom, kinek gondos és szakértő felügyelete alatt készült e pecsétrajz.

A pecsét maga sárga viasz, fészke pedig

¹ Geschichte d. Hauses Habsburg, III, 1060. számú regesta.

vörös viasz, háromszögű pajzsot ábrázol, melynek körirata:

✠ S. COMITIS PAVLI F.(ilii) STEFANI BANI ✠

A mezőben a köriraton belül megfelelő háromszögű címerpajzs van, melyben két, balról jobbra párhuzamosan leereszkedő gerendáról egy medvének felső teste jobbra nézőn emelkedik.

Ki volt e pecsét tulajdonosa? Erre útmutatást ad az oklevél, mely így kezdődik: Nos comes Jeorius, Dyonisius et Paulus fratres, filii quondam Stephani bani de Stenischnach etc.

Stenischnach, Stenisnyak, mai írással: Stieničnak székhelye volt a goriczai, immár eltűnt megyének;¹ egyházi tekintetben a zágrábi püspökségnek guerchei (gerczei) másként goriczai főesperességéhez tartozott;² fekszik pedig a Kulpától délre, a Károlyváros és Glina közti egyenes vonalban, mintegy középen; ma Sjeničak falu a báni kerület vrginmosti járásában jelöli helyét.

Stieničnak a Baboneg fiainak, István, János és Radoszló «nagyispán»-oknak³ volt főbirtoka, hol 1307 június 23-án igazságot szolgáltattak.⁴ — A testvérek legidősbike, István, 1310-ben mint Tótország bánja szerepel.⁵ Ennek fiaival van tehát e helyt dolgunk.

Igen érdekes e pecsét azért is, mert végleg eldönti sorsát az állevelnek, mely állítólag 1197-ben iratott, de reánk csak Miksa királynak 1571 november 7-én kelt átiratában jutott.⁶

Ez állevel szerint Imre király földiszította

¹ Pesty, Az eltűnt régi vármegyék. II, 272—5.

² Tkalčić, Monum. eccl. Zagrab. II, 62.

³ Vat.-magy. Okiratt. I/II, 305.

⁴ Tkalčić, Monum. civ. Zagrab. I, 79.

⁵ Tkalčić u. o. I, 82.

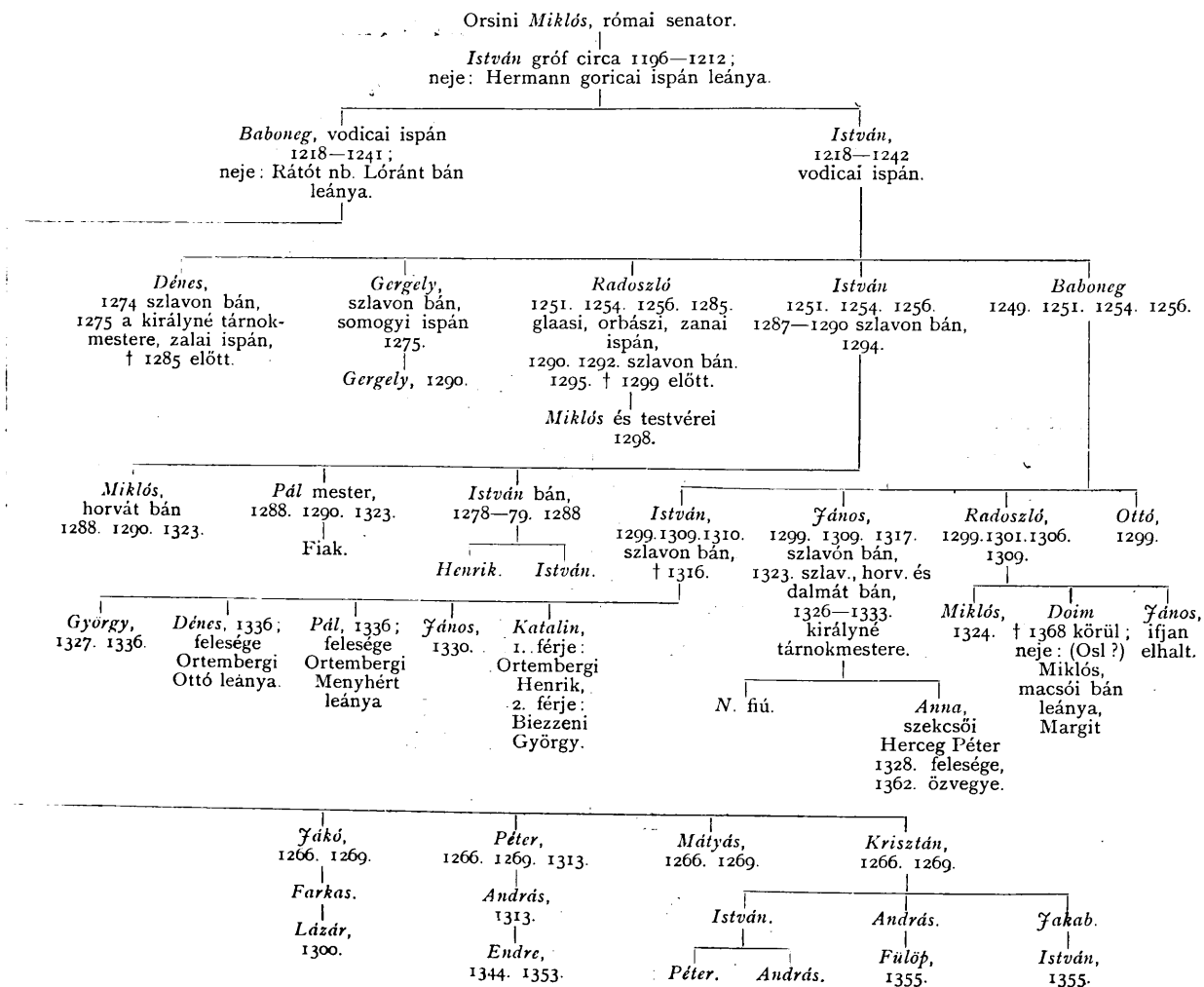
⁶ Schönleben, Rosa Ursina, 7. — Pray, Annales I, 179. — Fejér, CD. II, 304.

István grófot, az Orsini-Blagajiak őseit, királyi czímerével: pajzs fölött álló sisakkal, melyből arany-koronás és arany-karmos oroszlánynak felső teste kimagaslott.

Jóllehet régibb, nevesb történetiróink ez oklevél hitelessége ellen kétséget nem támasztottak; újabban dr. *Fejérfataky* László,¹ báró *Nyáry* Albert² és *Majláth* Béla³ nyomós belső okokból e czímerlevél hitelességét igen megingatták, míg a jelen pecsét, a nemzetség magyar ágának eddig ismert legrégebb pecsétje, sem a sisak-

díszről, sem az ágaskodó oroszlánról tudomást nem vett és ez által igazságot szolgáltat főtisztelt jeles tudósaink nagy elmeállal lehozott következtetései.

Jelen pecsét birtokosának személyét megállapítandó, kutatnom kellett az Orsini-Blagajiak történetét, mely kutatásaim eredményeül közlöm ime azok leszármazását I. (Orsini) István római senátortól, a magyar ág egyenes őseitől, addiglan, mígnem a pecsét tulajdonosához érke-zünk.

III.

A Német-Ujváriak két ismeretlen pecsétje
1336-ból.

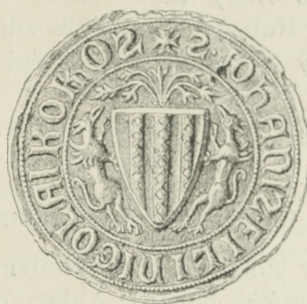
Hosszú küzdelmébe került I. Károly királynak, míg a Német-Ujváriak ép oly hatalmas, mint garázda fajzatát ismételve megverte és Köcski Sándor országbíró segítségével «megpuhította». De ha meg is nyirbálta hatalmokat, hűséget maga iránt és hazaszeretetet nem bírt beléjük oltani. Mert alig kezdetek I. Károly király ügyei II. Albert és Otto osztrák hercegekkel kuszálódni, az összes akkori hazáruzó Német-Ujváriakat a magyar nemzet ellenségeinek táborában találjuk. Erről egyéb történeti adatok mellett egy érdekes, eddig kiadatlan oklevél áll rendelkezésünkre, mely így hangzik:

Nos Johannes comes de Levkenhaus pro nobis et pro Ladizlao ac Heinrico fratribus nostris, et nos Elyzabeth relicta quondam Nicolai comitis de eodem pro nobis et vice ac nomine eorumdem Ladizlai et Heinrici filiorum nostrorum presentibus publice profitemur, quod nos illustrissimorum principum dominorum nostrorum gratiosorum, domini Alberti et Ottonis ducum Austrie, Styrie et Karinthie servitores spontanei facti sumus, tali videlicet modo, quod nos ipsis et ipsorum heredibus cum omnibus castris, civitatibus et aliis munitionibus ac hominibus et servitoribus nostris, que vel quos in nostra potestate habemus vel in antea cum eorumdem dominorum nostrorum au(t) servitorum suorum auxilio, seu per nos ipsos et nostros servitores vel homines expugnaverimus aut quovis alio modo obtinuerimus, attendere et fideliter servire astringimur et debemus. Promittimus etiam eisdem dominis nostris et heredibus eorum bona fide nostra, nomine iuramenti prestiti, quod cum magnifico domino, domino Karulo rege Ungarie, domina regina conthorali sua et ipsorum heredibus, amicis, servitoribus, fautoribus et ad eos pertinentibus, predictorum dominorum nostrorum ducum Austrie et nostris adversariis, quocunque nomine nuncupentur, non debemus sine scitu, iussu et bona voluntate eorumdem dominorum nostrorum ducum Austrie seu heredum eorum unquam ad aliquam pacis unionem vel concordiam pervenire. Et ut hec omnia et singula, sicut prescripta sunt, per nos omnes et quemlibet nostrum et heredes nostros rata, grata et firma permaneant et inviolabiliter observentur, sepedictis dominis nostris ducibus Austrie heredibusque ipsorum has nostras literas dedimus pro nobis et pro supradictis Ladizlao et Heinrico necnon pro heredibus eorumdem et nostris, sigillorum nostrorum, puta nostri comitis Johannis et nostri Elyzabeth comitisse predictorum munimine roboratas. Datum et actum Wienne, die sabbati ante festum beate Agnetis anno domini millesimo tercentesimo tricesimo sexto. (1336. januárius 20.)

A hártján irt oklevél a bécsi államlevéltárban őriztetik, honnét másolatát a mellékelt pecsétekkel együtt ugyancsak dr. Károlyi Árpád eléggé meg nem hálálható szivességéből kaptam.

Függ pedig az oklevélen egy-egy hártyacsíkon két, sárga viaszfészekbe nyomott, kerek pecsét. Az első körirata ez:

S. IOHANNIS FILII NICOLAI COMITIS.

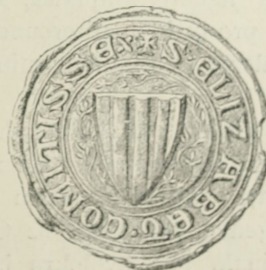

A köriraton belül háromszögű pajzson, melyet két nyestféle címertartó állat környez, a Német-Ujváriak ismert címere, a három párhuzamosan függő gerenda látható. Kakas Miklósfia János pecsétje egészben hasonlít atyjának, még inkább Német-Ujvári Henrik bánnak pecsétjéhez.¹

A másik, szintén körkerek pecsét körirata pedig ez:

S. ELIZABETH. COMITISSE *

A címerpajzs és címer hasonló az első pecsétéhez, azzal a különbséggel mégis, hogy itt a telamonok hiányzanak.

Érdekes e pecsét azért, mert talán, a királynékét kivéve, az első asszonyi pecsét; azért is, mert Kakas Miklós feleségének nevét tartalmazza, melyet eddig nem ismertünk,² valamint hogy maig se tudjuk, kinek volt leánya.

¹ Pór A., Trencsényi Csák Máté, 24. 151. lap.

² L. Wertner, Magyar nemzetségek, II, 12.

Ezen Lékai Német-Ujváriakból váltak a *Kemen-diek* és *Rohoncziai*, minthogy Lékavárát (Leukenhaus) ugyanezen 1336. évben elfoglalta a királyi seregek hadnagya, Laczkfi Miklós, és I. Károly király azt többé vissza nem adta a Kakas fiainak. Mivel azonban megint visszafordultak I. Károly király kegyelméhez, csereképpen kemendvárat adta nekik tartozékával együtt, mely cserét utóbb Nagy Lajos király megjavította azzal, hogy Rohonczt is nekik adta,¹ mi arra mutat, hogy végre valahára mégis jobb útra tértek.

IV.

A csornai konvent pecsétjének átalakulásai.

Már egy alkalommal érintettem a csornai konvent pecsétje ügyét.² Akkor megemlítém, hogy a jelenleg is használatban levő pecsét eredeti nyomója (typarion), meghasadt állapotban ugyan, maig is megvan a csornai konvent birtokában.³

Ezen pecsétet Zsigmond király 1393. márczius 21-én Kanizsai János esztergomi érsek kérelmére adta a csornai konventnek és ezzel ismét a hiteles helyek sorába emelte, azon megszorítással mégis: «quia . . . possessio Chorna, in qua monasterium constructum est . . . , est cognatorum Osl, qui patroni existunt . . . , ideo ne *ex post* scandalum possit evenire aliquale, . . . decernimus . . . , ut eedem cognationes ipsius Osl ullo unquam tempore sub sigillo per nos concesso, literas queant habere aliquales, et litere sub eodem sigillo pro ipsis qualitercunque emanande pro eisdem valeant in aliquibus suffragari et vires obtinere.»⁴

Zsigmond király e szavaiból hozzá vehető, hogy a csornai konventnek volt már előbb is hiteles pecsétje, melyet azonban elvettek tőle, minthogy engedve védőinek, az Osl nemzetség némely tagjainak, oly levelekre is ütötte vagy függesztette azt, melyet tartalma nem annyira a valóságnak, mint inkább az Oslók hasznának feleltek meg.

¹ Zalam. oklt. II, 40 és köv.

² Turul, VIII. évf. 155. lap 6. jegyzet.

³ Tűrhető rajzát adta Jerney János M. tört. tár, II, 69. rajz.

⁴ Fejér, CD. X/II, 101.

Hogy ez így volt, azaz, hogy a XII. század második felében alapított csornai konventnek már előbb is volt hiteles pecsétje, kétségtelenné tette eddig is azon körülmény, hogy birunk a nevezett konventtől 1247, 1291, 1299, 1312, 1314. 1323 és más évekből hivatalos kiadványokat, melyek természetesen pecsét nélkül nem kelhettek, valaminthogy a «conventus monasterii beati Michaelis archangeli de Chorna» nyilván jelenti, miszerint 1314-ben kelt egyik privilegialis levelét «pendentis *sigilli nostri* munimine roboratas duximus concedendas». Azonban pecsétjét e korból, noha ez némi fontossággal birt volna, e napig nem ismertük.

Nagy Imre jeles érdemű történetbúvárunk közül ugyan egy csornai pecsét-töredéket 1240-ből Sopron vármegye története II. kötetében, hanem ez valamely főpapot ábrázol, a miért valószínűleg a levélíró csornai prépost pecsétje. Azonban a gróf Esterházy család pozsonymegyei galántai levéltárában¹ őriznek egy 1247-ben kelt levelet a csornai konventtől, melyről hártycsikon jelentékenyebb pecsét-töredék függ. Van szerencsém e gyarló töredéknek hű másolatát mellékelnem.

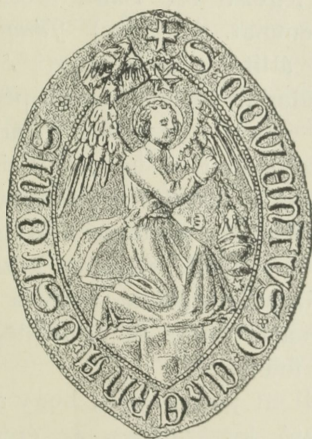
Egybe hasonlítva e pecsétet a Zsigmond-féle pecséttel: e pecsét is monorú ugyan, de mintegy harmadával kisebb a Zsigmond-félénél. Középet szárnyas angyal-alak tölti be, melyről azon-

¹ Fasciculo 20°, nro 30°.

ban, minthogy az alsó részek hiányzanak, nem tudni, térden vagy talpon áll-e? ez utóbbi eset látszik nekem valószínűbbnek, míg kétségtelen, hogy az alak itt jobbra néz, míg a Zsigmondé balra. A köriratból a következő betűket vettem ki: . . GILLV . . . . . ORNĀ, melyeket nem nehéz ekképpen kiegészíteni: *Sigillum Conventus de Chorna.*

Pontosabb összehasonlítás végett álljon itt a csornai pecsét leírása Zsigmond király föntebb idézett leveléből: (sigillum) oblongum est, in cuius medietullo sculpta est imago beati Michaelis archangeli genu dextrum tenens flexum, habens thuribulum in manu dextra, et super alam dextram eiusdem imaginis in ordine circumferentie est posita una aquila et clypeus quadrangularis, denotans arma nostra; . . in circumferentiis vero hec est inscriptio: Conventus de Chorna Oslonis.

Két pontatlanságot hittem észrevehetni e leírásban: az egyik, hogy a legenda pontosabban ez:

✠ S. CONVENTVS * D * QVINTI * OSLOIS *

a mely pontatlanságban azonban a másolónak is lehet része; a másik, hogy nincs megemlítve az angyal feje fölött (azonképpen a füstölő alatt) a csillag. Hanem ez utóbbi hiány nem pontatlanság; annak a csillagnak külön története van, melyet II. Ulászló királynak 1495. június 22-iki leveléből értünk meg.

Midőn ugyanis I. Mátyás király elhunytával beháborúk dúlták az országot, Kanizsai László, a csornai konvent pátronusa kitette onnét a törvényesen megválasztott György prépostot és mást tolt be helyére, ki a konvent pecsétjét biztosság ürügye alatt Kapuvárra vitte, hol László úr rendesen lakott, és kezébe adta megőrzés végett. A pecsét itt maradt csaknem öt évig. Hanem időközben György prépost újra elfoglalta székét és Sopron vármegye előkelőbb uraival előadta II. Ulászló királynak, mint az egész vármegye — a melynek nemesei «sub munimento illius sigilli reguntur et habentur» — sérelmét, hogy a csornai konvent a mondottakból hiteles pecsét nélkül szükölködik. II. Ulászló király elvétette tehát Kanizsai Lászlótól a panaszos pecsétet, visszaadta azt a csornai prémontrei konventnek törvényes használatul, és ekkor — hogy elejét vegye jövődöbeli valamelyes visszaéléseknek — csillagot vésetett az angyal feje fölé.¹

PÓR ANTAL.

¹ «Ut deinceps omnis calumpnia suspicionis ab eodem sigillo remota habeatur, sigillum ipsum et eiusdem universam sculpturam et figuram his literis nostris cum adiuncto unius sideris sive stellæ super caput beati Michaelis archangeli in medietate impressi duximus describendum» etc. Kovachich, Epicrisis documentor. diplomaticor. 282. lap.

A BORSODI ÉS UGOCSAI SZIRMAYAK.

(Negyedik és befejező közlemény.)

Az előadottak után nincs más kötelességünk, mint hogy összeállítván a Szirmayak leszármazásrendjét, bebizonyítsuk, hogy a nemzetség két ágra szakadásának története közönséges koholmány, és hogy azok a jeles férfiak, a kik Nagy Iván alapvető munkájában pávatollakkal felékesítve

a borsodi és ugocsai ágazat közös ősei gyanánt szerepelnek, a mesebeli Rák kivételével, mindnyájan éltek ugyan, de valamint névre, úgy vérségre nézve is teljesen idegen családok törzsokei voltak.

Ez a második még elég könnyű feladat,

mert a sajómenti és tiszaparti Szirmayak összeköttetéséről — mint e sorok folyamán már érintettük — Szirmay Antalig soha senki se tudott, sőt régi íróink határozottan tiltakoztak a névazonosságból származható félreértések ellen, hangsúlyozván a két Szirmay család különböző eredetét.¹ És a mennyiben föl merjük tenni, hogy Rák vitéz létezését s viselt dolgait komolyan most már senki se hiszi, nem fog kerülni valami nagy fáradságunkba kiküszöbölni genealogiai irodalmunkból ezt az ide s tova százados tévedést, vagyis inkább teljes rosszhiszeműséggel gyártott mesét, mely a szerző tudományos tekintélyénél fogva egész a legújabb időkig való igazságnak vagy legalább is tiszteletre méltó hagyománynak tekintetett.

Sokkal nehezebb, szinte lehetetlen dolog a Szirmayaknak teljesen összefüggő hiteles nemzedékrendjét adni, mert oklevelek, kivált az Anjouk korától kezdve, bőségesen maradtak ugyan reánk, de minthogy az ősök már a XIII. század közepén éltek s rövid idő alatt hihetetlenül elsokasodott maradékaik valamennyien Szirmában laktak, ember legyen a talpán, a ki el tud igazodni a firól-fira szállott *János, György* és *Miklós* nevek között. Hogy többet ne említsek p. o. 1409-ben a Sásváryakkal folytatott pörben 15 Szirmay szerepel, névszerint János a Mihály fia; György a György, másik György a Miklós, Tamás a János, László a másik János, Mihály és István a Márton, András és János másik Miklós, János a Benedek, István harmadik Miklós, Péter és László harmadik György, János a második Márton, végre Szirmay András a harmadik János fia.² Legalább nagyatyját ösmernök valamelyiknek, hogy ezen a nyomon a genealogiai kapcsolatot tovább kutathatók, de a legritkább esetek közé tartozik, mikor az

¹ «Szirmay de Tisza-Szirma gens priscæ nobilitatis . . . sed quæ cum familia Szirmay de Szirma Borsod confundenda haud est, cujus origines in comitatu Borsodiensi pro more nostro producta ejusdem gentis tabella genealogia dabimus». *Bél Mátyás*: Notitia Ugochensis *kézirat* a nemzeti muzeum könyvtárában.

² Process. Tab. 4—3749. *Országos Levéltár*. Nagy Iván szerint az ugcocsi és szathmári Szirmayak egyenes őse az 1409-ben élő János volt, látjuk azonban, hogy 1409-ben négy *János* élt: Mihály, Miklós, Benedek és Márton fiai és semmi sem bizonyítja hogy éppen *Mihály* fia *János* volt a Szirmayak őse.

oklevél három egymásután következő nemzedéket felsorol, bár ezzel is kevésre megyünk, mert ismét Jánossal, Györggyel vagy Miklóssal állunk szemközt, úgy hogy a személyazonosság megállapításának lehetősége sokszor teljesen ki van zárva.

Igaz, hogy combinációk és valószínűségek alapján össze tudnók állítani a Szirmay család leszármazását, főleg ha rubrikát nyitnánk az ugynevezett «*Határozatlan tagok*» számára, a mint ezt egyik író társunk nem rég igen elmésen kitalálta, de attól tartunk, hogy ebben aztán kevés köszönet is volna. Szerencsére a család legrégebbi őseit s egy-két ágának hiteles nemzedékrendjét ösmerjük, és így célunkat mégis elérhetjük.

Mert ha tudjuk, jobban mondva, elfogadjuk azt, hogy a borsodi illetőleg Zemplén vármegyei Szirmayak legelső őse *Saul*, esetleg Lehotzky szerint (Stemmat. II. 379.) *János* volt, a ki 1290 körül állítólag a sajóparti *Szirmát* szerzette, szakadatlan leszármazásuk pedig a családi hagyomány szerint 1350-ben Záránál elesett Balázson kezdődik; az ugcocsi Szirmayak ősei ellenben Farkas «*dictus Hadnagh*» fiai: Dénes és Mihalcz, illetőleg Botheus a Mylethe fia, már 1251-ben fölosztották egymás között Szirmát: annak a bizonyítgatására, hogy a két Szirmay család egymásra nézve teljesen idegen, sok szót vesztegetni felesleges.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy a Nagy Ivánnál olvasható leszármazás, az érdemes szerző saját adatain kívül, három ember műve. No de meg is látszik rajta.

Szirmay Tamás ezredes, a múlt század első felében megszerkesztette a borsod-zempléni vonalat, melyből maga is származott, Balázson kezdve, Domokoson folytatva, kinek maradékai a szirmai és szirma-bessenyoői predikatumot használó Szirmayak, adoptálás útján grófi és nemesi ágon, mai napig virágoznak.³

A családi levéltár adataiból készült genealogiát aztán *Wagner* legelsőben is megtoldotta III. János ágazatával és úgy látszik oklevelekből dolgozott, fölhasználván természetesen a Szirmayak bárói és grófi diplomáját, bár az innen

³ *Wagner* Mss. Tom. LXX. p. 313. A nemzeti muzeum könyvtárában.

merített adatok nem voltak alkalmasak arra, hogy a táblázat hitelét emeljék. Később érintkezésbe lépve Szirmay Antallal, Otthobor szolnoki, Miklós ugocsai főispánoknak, a borsodi Szirma falut alapító Jánosnak, továbbá az Öszödfalvi és Bekényi családok őseinek is helyet szorított, elfogadván ekkép a nemzetség két ágra szakadásának ügyetlen meséjét.

Vége Szirmay Antal fölfedezte *Rákot*, ügyyel-bajjal kifundálta a borsodi és ugocsai ág között való kapcsolatot; a pöriratokból összeállította a Szatmár vármegyébe költözködött Szirmayak és az ősfészekben maradt Szirmai Kalósok nemzedékrendjét s megadván savátborsát, rendelkezésére bocsátotta Wagnernek, kinek kéziratából aztán Nagy Iván hűségesen átvette a maga munkájába.¹

A Szirmay Tamás ezredes által szerkesztett leszármazási tábla adatai — legalább is a filiatúra nézve — Domokostól fogva jobbra oklevelekkel igazolhatók, a Dalmátiában elesett *Balázsról* azonban fenmaradt emlékeink semmit se tudnak. Látjuk azt is, hogy a család ősei az Anjouk korában már Borsod vármegyei birtokosok voltak,² de szakadatlan genealogiai összefüggésbe csakis azok hozhatóak, a kik Zsigmond királytól 1417-ben a sajjóparti Szirmát nova donatióba kapták, t. i. Szirmay Domokos fiai, meg Simonnak és Fábiánnak unokái; ezeknek leszármazása pedig ösmeretes. Nem szenved kétséget, hogy

¹ A Wagner-féle kéziratban *Ráknak* még semmi nyoma sincsen, hanem a család az *Ottobor* nemzetségből származtatik. Az eredeti tábla szerint az ugocsai Szirmayak őse Miklós; nevéhez Wagner betoldá a következő sorokat: «Comes comitatus de Ugocsa, in Heten ædificat possessionem Zirma, fuit filius Stephani, filii Zirma, de genere *Ottobor*, qui vixit sub Bela IV. et dicitur dominus terræ Zantho.» A borsodi ágazat őse János, «filius Jannus, filii Zirma de genere *Ottobor*». Kozma és Mikó Ottobor szolnoki főispán fiai, és az *Ottobor* nemzetségből származó *Zirma* unokái. Hogy Wagner Szirmay Antal közlései szerint toldotta-foldotta a genealógiát, az elmondottak után kétséget nem szenved. *U. o.* pag. 182. 313.

² Péter 1364-ben borsodi szolgabíró s valószínűleg atyja volt azon Szirmay Péter fia Pálnak, a ki 1394-ben együtt *Szirma* határait megjáratta. Péter (Fábián fia) és Márk 1343-ban, Benedek 1356-ban (Szendrei, Miskolcz tört. II. k. 49. l.) homo regiusok, *Benedek* már 1344-ben is említetik. (Fejér. Cod. Dipl. IV. 3. p. 381. és X. 8. p. 383. Anjou-okmtár IV. k. 379. és 397. l.)

Turul. 1893. IV.

a Szirmay ősök Zsigmond korában — mikor állítólag a *rákos* címert is nyerték — már előkelő emberek voltak, de a család eredetét s legelső törzsökét a rájuk vonatkozó különben is csekély számú oklevelekben hasztalan kutatjuk, sőt úgy látszik, hogy a családi levéltár adatai szerint is csak Domokosig lehet fölvenni a borsodi Szirmayak nemzedékrendjét.¹

De forduljunk ismét az ugocsai Szirmayakhoz, a kiknek egyik ágazatát épen abban az időben látjuk elenyészni, mikor a borsodiak Zsigmond király jóvoltából emelkedni kezdenek. A pör, melyet az érdekeltek a deficiens javai felett folytattak, rendkívül tanulságos s azt hisszük, hogy a két Szirmay család közös eredetének vitás kérdését magában véve is eldöntheti.

Történt ugyanis, hogy ugocsai nemes Szirmay Györgynek magva szakadván, birtoka, mint urafogyott vagyon, a koronára szállott. Szép kis birtok volt, egész Szirma falunak fele; Zsigmond király azonban nem tagadta meg Bekényi Andrásról, a ki, mint néhai Szirmay György Anastasia nevű testvéreinek fia, legtöbb jogot formált hozzá, s 1427-ben hű szolgálatai fejében neki adományozta, az esetleg benne lappangó «király igazságával» együtt. Mikor azonban András úr az adományos jószág birodalmába be akarta magát vezetetni, Csatóházi Csató Benedek, Sásvári Miklós és Szirmai András (parvus) ellentmondásukkal a statutiót megakadályozták. Ebből természetesen hosszú pör támadt, melyből Szirmai András kihalván, Csathó és Sásvári hiába bizonyították a nádor előtt, hogy ők Bekényi Andrással anyai ágon egy őstől származtak s a mennyiben Szirma nem kizárólag fiágot illető vagyon, Zsigmond királynak nem állott jogában azt eladományozni: Garay Miklós nádor 1433-ban Bekényi javára döntötte el az ügyet és alpereseknek anyjok után csak a törvényes quartalítiumot ítélte meg.²

¹ L. Kovács József halotti beszédét (*id. m.*), mely kétségtelenül a levéltár fölhasználásával készült.

² Szirmai András már nem allegálhatott a pörben s így határozottan meg nem mondhatjuk, hogy a deficiens nemzetségből származott-e vagy csak leányági utód volt, mint a többi alperesek? Ez az utolsó különben valószínű, mert ellenkező esetben nem mondhatta volna a

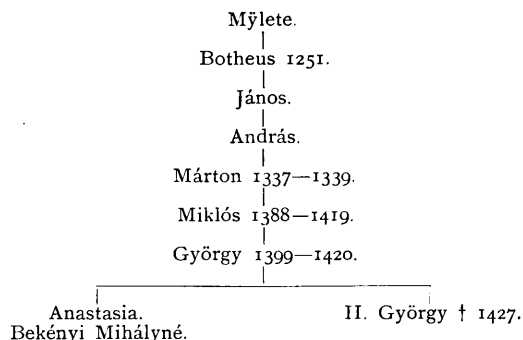
Felperes annak igazolására, hogy magbanszakadt Szirmai György jussán, illetőleg Zsigmond király adománya alapján, Szirmának fele birodalmához vagy törvényes igaza, fölmutatta a várhadhegyfoki conventnek 1251-ben «*in octavis festi Penthecostes*» kelt bizonyáglevelét arról, hogy Botheus a Mylete fia, Dénes és Mihálcz a Farkas «*dictus Hadnagh*» fiai, Ugocsa vármegyében fekvő Szirma birtokukat «*possessionem ipsorum Zyrma vocatam in comitatu Ugucha existentem*», közös megegyezéssel két egyenlő részre osztották.¹

Mint hogy pedig Botheus nemzetségének utolsó sarjadéka a deficiens volt, világos hogy őt Szirmának fele illette. Végre, s ez érdekel bennünket legközelebről, a leszármazás bizonyítására a következő stemmát terjesztette a bíróság elé:²

király, hogy György birtoka tökéletesen urafogyott vagyon. Az adománylevél Havasalföldön, Hosszúmezőn, 1427-ben «*feria 5-a proxima ante festum b. Ambrosii episcopi et confessoris*» kelt és Garay Miklós nádornak Budán 1433 «*50 die octavarum festi b. Michaelis archangelii*» kiadott levelében foglaltatik, melynek eredetije az Ujhelyi család tiszaujhelyi levéltárában található.

¹ «*prima meta ipsius possessionis Zyrma incipit a quadam arbore Baros alma vocata a parte orientali et tenderet per medium eiusdem ville ad unum puteum, qui esset in medio eiusdem ville, deinde per modicum spatium tenderet versus occidentem ad unam arborem Prodalmaya vocatam et iste mete distingerent ipsam possessionem Zyrma, partem videlicet a parte meridionali Botheus filio Mylete predicto et partem que esset a septemtrionali Dionisio et Myhaltz filiis Farkas supradictis; et sicut ipsam possessionem Zyrma cum metis divisissent, sic etiam terram arabilem, prata, silvas aquas et alias utilitates eiusdem in duas similiter equales partes absque distinctione metarum divisissent*» etc. Az oklevél Márton prépost neve alatt kelt, a ki a várhadhegyfoki convent prépostjai között idáig nem szerepel. A «*dictus Hadnagh*» kifejezés nyilván a régi várszerkezet emlékét tartotta fenn s így valószínű, hogy az osztozkodó felek várjobbágy családból származtak. Csupán az a bökkenő, hogy Ugocsa területén a XIII-ik században se királyi várat, se oly birtokot nem találunk, melyről ki tudnók mutatni, hogy valamikor várföld volt volna. Különbö ez genealogiai szempontból tökéletesen alárendelt kérdés, csakis annyi fontossággal bír, hogy ha Zirma csakugyan várföld volt, akkor az osztozkodó felek között vérségi kapcsolatnak szükségképen nem kellett fennforogni. *Garai nádor levele id. h.*

² Évszámokkal mi láttuk el a stemmát.

Mielőtt e táblázathoz szólnánk, lássuk, mire taníthat bennünket Garay Miklós nádor itélete?

Legelőször is arra, hogy az Ugocsa vármegyei Szirma falu 1251-ben már állott, tehát mesebeszéd az, hogy Ottobor unokája Miklós Hetenföldén 1300 körül építette volna, mint a nemzetség ugocsai ágazatának alapítója.

Továbbá igaz ugyan, hogy a most közölt nemzedékrend a Szirmayakat csupán egyik, a XV. század első felében már kipusztult ágazatában tünteti föl, de az 1251-ik osztálylevélből nyilván kitetszik, hogy a család ősei korántsem Ottobor, János, Cseburka és a többiek voltak. Ennélfogva végsőképen kijelenthetjük, hogy a történetíró Szirmay Antal adataiból összeállított leszármazási tábla hamis. Hamis általában a nemzetség közös eredetének és kétágra szakadásának története, hamis külön-külön az úgynevezett borsodi és ugocsai vonal régebbi genealogiája, mert a sajtóparti Szirmayaknak Domokos, vagy a bárói diplomára való hivatkozással, mondjuk, az 1290-ben élő *Szirmai Saul*, a tiszamentieknek pedig — Mylete ágazatát figyelmen kívül hagyva — *Farkas hadnagy* volt az ősök.

Szó sincs róla, a Garay Miklós nádor elé terjesztett nemzedékrend fölöttébb hiányos, mert csak az egyenes ágra való leszármazásról tanuskodik, de annyi érdeme még is van, hogy nem merő combination és valószínűségek, de minden bizonynyal pozitív tényeken alapul és a Szirmay nemzetségnek egy eddigelé teljesen ösmeretlen ágával ösmertet meg bennünket.

Egy pár adattal magunk is járulhatunk kibővítéséhez.

A táblázaton látható Szirmai Andrásnak, Mártonon kívül, a ki 1337-ben Csepe és Ardó határjárásánál Róbert Károly király által Szirmai Ábrámf Jakabbal együtt homo regiusnak jelöltetett,¹ még két fia volt: *János* és *Miklós*. A váradi-hegyfoki conventnek 1339-ben kiadott bizonyágleveléből ugyanis arról értesülünk, hogy Szirmai Márton, János és Miklós az *András* fiai egyrésztől, Szirmai István a Mihály fia, megint Szirmay János és Mihály a Miklós fiai másrésztől, Szirma birtok felett folytatott perüket a conventben összeülő választott bíróság ítélete alá bocsátották.²

A következő esztendőben ismét Váradon találjuk a Szirmayakat. Miklós az András fia (de Schyrma) Szirmai Rufus István ellen folytatott pörében Edelényi Sándor ugocsai alispán által «*convictus et captus fuisset et portionem suam possessionariam in eadem Zyрма habitam perdidisset ac eadem ad manus eiusdem Alexandri vicecomitis... devoluta extitisset.*» Testvére János azonban 8 márkával úgy őt, mint elfoglalt jószágát visszaváltotta, melynek fejében 1340. ápril 24-én az említett birtokot azzal a föltétellel vette zálogba, hogy ha Miklós a váltság-összeget a kitűzött határidőre le nem teszi, örökre az övé marad.³

Szirmai Mártonnak a táblázaton álló Miklóson kívül még *János*, *Mihály* és *István* nevű fiai is voltak, a kik 1409-ben a Sásvári család tagjaival Szirma és Sásvár határai felett folyó perüknek barátságos egyességgel vetettek véget.⁴

Miklós konok, perlekedő és erőszakos ember, 1388-ban, majd ismét 1391-ben a váradi káptalan bizonyosága mellett mint homo regius szerepelt, mikor az Ujhelyi és Zowárdffy család tagjai arдай és rakaszi birtokaikban statuáltattak.⁵ Az oklevelek 1419-ben említik őt utoljára, mikor György fia és több rokonai társaságában a sásvári nemesek földét hatalmasan elfoglalta.⁶ Természetét, úgy látszik, életben maradt egyetlen fia, *György*, is örökölte, a ki vérokonát, Szirmai Andrást (Ábrahám fia), megölvén, fő- és jószágvesztésben marasztaltatott; minthogy azonban a

vérontás állítólag véletlenül történt, Zsigmond királytól 1397-ben kegyelmet nyert.¹ 1420-ban még pöröl, de ezután nincs többé emlékezet róla. Fia, hasonlóképen *György*, nem sokáig élt túl, mert, mint tudjuk, 1427-ben már magva szakadt.²

Szirmai András második fia, *János*, a ki 1340-ben testvére birtokát magához váltotta, a család legközönségesebb nevét viseli, s így jó lélekkel nem merjük állítani, hogy a sok Jánosfiak közül, az ő ágyékából kik származtak. Ágazata különben már 1426 előtt deficziált.

Testvére, *Miklós*, Andrást és Jánost nemzette, a kik Csomafalvi István fiát, Ilyést, megrabolván, 1402-ben a leleszi convent előtt azzal kiegyeztek, de nemsokára azon is főben járó hatalmaskodást követtek el, de szerencséjükre Zsigmond király kegyelme 1405-ben megmentette őket a büntetéstől.³ Fiu maradék nélkül haltak el.

Az elmondottak kiegészítik ugyan némileg a bíróság előtt fölmutatott családfát, teljessé azonban korántsem teszik, de azt tartjuk, legyen inkább hézagos, csak hamis adatok ne kerüljenek belé.

Most tehát térjünk át a Szirmay nemzetségnek másik, Farkas hadnagyról származott főágazatára. Előre is kijelentjük, hogy teljesen összefüggő nemzedékrendet senki se várjon tőlünk. Nincs olyan genealogus, — föltéve hogy komoly munkása a tudománynak, — a ki ennek összeállítására jóhízeműleg vállalkoznék. És pedig nemcsak azért, mert 1251-től fogva egész 1339-ig egyetlen egy oklevéllel se rendelkezünk, mert utóvégre itt is lehetne kezdeni a dolgot s még mindig szép családfa kerülne ki az adatokból, de legfőképen azért, mert a Szirmay had, kivált a XV. századtól fogva, valóságos nomenclaturája a «*dictus*» vagy ragadvány neveknek. Volt közöttük Barla, Barthos, Fodor, Kalós, Kenéz, Kis, Kósa, Pázmán, Szaniszló, Veres, Vyd stb. a mi ugyan nagy előny a genealogusra nézve, ha az illetők állandóan és következetesen hasz-

¹ Leleszi convent levéltára.

² Process. Tab. 4—3749.

³ Garay nádor 1433-iki ítélet-leveléből *id. h.*

⁴ Hiteles másolat a pörben.

⁵ Az Ujhelyi család levéltárából.

⁶ A pörből.

¹ Kelt Budán «*feria 5-a prox. ante dominicam Ramispalmarum.*» Hártyára frott eredetije a Kalós család leveles ládjában.

² Egy 1426. kelt oklevél (Ujhelyi ltár) még élőknek mondja. Lelesz. Act. Anni 1402. m. 16. — Zsigmond király grationalisa a Kolós családnál.

³ U. o.

nálják, mert igazán Ariadne-fonalat szolgáltattak kezébe, igen ám, de a jeles urak csak odahaza falujukban vagy legfeljebb a vármegyén éltek ezekkel a nevekkal, mert máskülönben egymás között se tudtak volna eligazodni s György fia Jánost, Miklós fia Jánosért bizony könnyedén megexaminálták volna; és valahányszor ünnepelesebb actusokban vettek részt, joggyökös pereket folytattak, hiteles helyeken fontosabb bevallásokat tettek vagy plane — a mi ugyan ritkán történt — adományokban részesültek, mindannyiszor csak a *Szirmay* névvel tündököltek. Kivételt csak a Kalósok és Barthosok képeznek, a kik ragadvány nevüket majd mindig használják, innen van, hogy genealogiájuk legkönnyebben is összeállítható.¹

Ehhez járul még, hogy idők folytán leányágon sok idegen származott a faluba, p. o. Varga, Kerecsed, Csákány, Szabó stb., a kik előbb csak predikatumnak, majd rendes vezetéknevnek használták a Szirmay nevet s utódjaikat nem igen lehet megkülönböztetni az igaz vérektől. Idegennek tartjuk különben a Fodor, Baranyi és Barla családot is, mert őseiket sehol se tudjuk kimutatni a régi Szirmayak között.

Mikor Zsigmond király néhai György birtokait Bekényi András deáknak adományozta, a Szirmay hadból csak egyetlen egy ember akadt, a ki megtámadta az adományt s ennek halála után a többiek nyugton maradtak, s békén túrték, hogy idegen ember férközött közéjük. De úgy látszik bölcsen tudták, hogy mit cselekesznek. Avagy talán föltesszük-e róluk, föltehetjük-e általában a középkori emberről, ki egy ekealja földért évek hosszú során keresztül perlekedett, míg végre a sok költség és felszaporodott bírság gyakran egész örökségét elnyelte s nemzedékről nemzedékre üldözte, gyakran vérét is ontotta annak, a ki valódi vagy képzelt jussában megrövidítette őt, föltehetjük-e, mondjuk, a pörre mindig kész s birtokaikat alkalomadtán erőszakosan is gyarapító Szirmay nemesekről, hogy igazságukat tudván, jogaik sérelmét semmibe vették? Bizonyára

¹ Mátyás királynak e pör folyamán már idézett 1469-iki nova donatiójában Szirmai Forisnak Kalós mellékneve is elfordul, azonban Mátyus csak Szirmainak mondatik, holott a közönséges életben *Bartos* volt.

nem! Hallgatásuknak tehát csak egy elfogadható magyarázata lehet, t. i. hogy magban szakadt György nem az ő nemzetükből származott és a mennyiben Zsigmond király adománylevele világosan és félremagyarázhatlanul állítja, hogy nevezett György birtoka a koronára háramló urafogyott vagyon: bizonyosra vehetjük, hogy Szirmai Kis András a Csathókkal és Sásváriakkal együtt leányági ivadék vala.¹

Az elmondottakból pedig szükségképen következik, hogy az 1251-ben Szirmán osztozkodó Mylete és Farkas fiai idegen vérek, külön nemzetség tagjai s nem egy bizonyos őstől származó atyafiak voltak.

Kitünő példát szolgáltatnak erre nézve a Hont vármegyei Palástiak, a kik a középkorban együtt laktak, együtt éltek, osztozkodtak, perlekedtek, közös nevet viseltek, mindazonáltal eredetüket tekintve, legtöbb esetben egymásra nézve teljesen idegenek voltak, és korántsem a vérség, a közös származás, de pusztán az a körülmény kapcsolta őket össze, hogy eleik a zólyomi, bolondóczy, kiváltképpen pedig a *honti* vár Paláston lakó jobbágyai vagy szolgálói voltak.²

Az ugoicsai Szirmáról nem lehet ugyan kétségtelenül bizonyítani, hogy várföld volt, de az a körülmény, hogy az 1251-ben osztozkodó felek egyik őse «*dictus Hadnagh*» nevet viselt, határozottan mutatja, hogy várjobbágyok utódjaival van dolgunk s ekép Szirmának is valamikor várföldnek, vagy conditionatus emberekkel benépesített királyi birtoknak kellett lenni. Mikor aztán a földdel együtt a lakók is fölszabadultak és független birtokosokká, nemesekké lettek — akár volt közöttük vérséges összeköttetés, akár nem — a középkor rendes szokása szerint mindannyian Szirmaiaknak «*nobiles de Zyrma*» neveztetek.³

¹ «Quandam portionem possessionariam in possessione Zyrma vocata in comitatu de Ugocha situata habitam, que condam Georgii filii Georgii de dicta Zyrma, hominis absque heredum solatio defuncti preuisset et per defectum seminis eiusdem Georgii, ad manus suas regias devoluta extitisset etc.» *Garay nádor leveléből.*

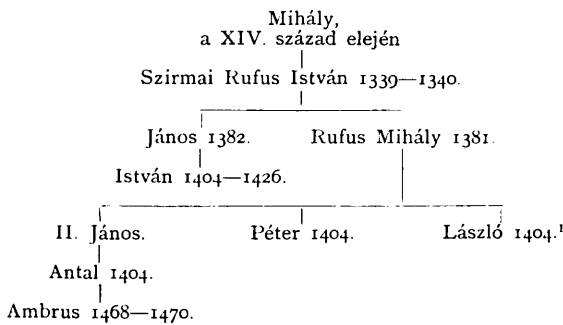
² L. a «Palásthyak»-ról írott könyvismertetésemet. *Turul* VIII. k. 132. l.

³ Így nevezi már őket a várhadhegyfoki conventnek 1339-ben kiadott bizonyáglevele, arról, hogy Szirmai

Bizony, ha a szirmai nemesek a deficiens Györggyel egy őstől származtak volna, mint p. o. — hogy Ugocsában maradjunk — az Öszödfalviak a Bekényiekkal, az Ujhelyiek a Zowárdffyakkal stb., András deák uram valószínűleg soha sem teszi be a lábát Szirmába, mert nem használhatott volna neki a király igazsága (jus regium).

Mint már eddig is hangsúlyoztuk, legfőbb célunk az volt, hogy a borsodi és ugoctsi Szirmay család közös eredetének valótlanságát kiműtassuk. Mennyire sikerült ezt elérnünk? az elfogulatlan olvasóra bizzuk. Most tehát összeállítjuk az ugoctsamegyei Szirmay nemzetség egy pár ágazatának genealogiáját, töredékesen bár, de azt hiszszük híven.

Farkas hadnagynak két fia maradt: *Dénes* és *Mihálycz*, de hogy az utolsó azonos-e azzal a *Mihálylyal*, kinek fia 1339-ben *Mylete* maradékaival Szirmán pöröl, határozottan meg nem mondhatjuk, s ennél fogva nem is kapcsoljuk össze őket.

Ezek voltak a Szirmay nemzetségnek, hogy úgy mondjuk, legcsöndesebb tagjai. Rufus Istvánon kívül, a ki, mint láttuk, 1340-ben a Botheus ágán álló András fia Miklóst az ugoctsi alispán előtt meggyőzte, jóformán nem is perlekedtek, annál kevésbé vettek részt a napirenden lévő hatalmaskodásokban. Legalább is az oklevelek hallgatnak erről. Bizonyos leányegyed felett összevesztek ugyan, de meggondolván atyafiságukat, 1404-ben a tasnádi vicarius előtt szép

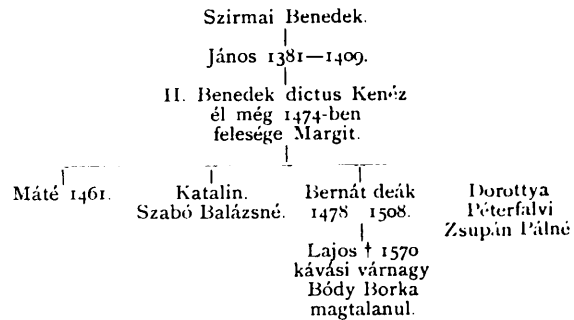
András fiai a maguk választott bírát a kitűzött határra elő nem állították. *Id. h.*

¹ Találunk ugyan olyan Szirmaiakat, a kiknek Péter vagy László volt az atyjuk, de a táblázatunkon állókkal bizonyos összeköttetésbe nem hozhatjuk őket.

egyességre léptek.¹ *II. Mihály* 1381-ben homo regius volt, *I. János* 1382-ben Erzsébet asszony-nak Szirmából leányegyedet adott, *Péter* és *László* az erre nézve kötött egyességben szerepelnek; *Ambrus* 1470-ben említi utoljára a levelek s úgy látszik ágazata benne ki is halt.²

Valamivel tovább terjesztette a maga nemzedékét az a Benedek, ki a XIV. század közepe táján élt s az 1570-ben már leányágra jutott Szirmai Kenéz család őse vala.

Leszármazása pedig a következő:

A táblázat élén álló *Benedekről* a nevéen kívül egyebet se tudunk, fia János 1381-ben homo regius volt, 1409-ben pedig rokonaival együtt Szirma és Sásvár között határt igazított.³ II. Benedek örökösen perben állott a családnak hol egyik, hol másik tagjával. 1457-ben Szirmai Szaniszló és Barthos fiaitól két nemes ülést hatalmasan elfoglalt;⁴ 1461-ben, mikor nevezettek a Szirmai Kalósokkal és Pázmánokkal együtt bizonyos sásvári jószágok birodalmába akarták statuálni, ellentmondásával az eljárást megakadályozta s mint később értesülünk, Kalós Tamás árva gyermekeitől el is vette azt a birtokot. 1474-ben a Szirmai Csákanokkal fenforgó pörét választott bíróság ítélete alá bocsátotta,⁵ de a szép békességet úgy látszik nem sokáig élte túl, mert az oklevelek többé nem emlékeznek róla.

¹ Csarnanodai Crisogon tasnádi vicarius levele a Sz. Kalósoknál.

² U. o. valamint a leleszi convent és az Ujhelyi cs. lt.

³ Leleszi conv. és az Ujhelyi cs. lt.

⁴ Horvát István: Verböczi Emlékezete II. k. 103. l. Kalós család leveles ládája Fancsikay László, Zowárdffy György, Csepei Ákos Márton békebíráknak 1474-ben kelt levele az *Ujhelyi* ltban.

⁵ U. o.

Egyetlen életben maradt fia, Bernát, nagy szerző volt, de afféle litteratus ember lévén, — mert az oklevelek deáknak nevezik, — nem követte hatalmaskodó atyja példáját s mint mondani szokás, inkább észszel, mint erővel dolgozott. Többre is vitte.

A Hunt Pázmán nemzetségből származó Zowárdffy családba házasodván, — mely már abban az időben kihaló félben vala — feleségének a leányágot követő birtokokból tekintélyes hozománya volt, egyetlen fiára pedig gazdag örökség nézett. Másfelől mindent elkövetett, hogy őseinek elhárított javait visszaszerezhesse. Ugy látszik, volt pénze elég s így könnyen boldogult; alig tíz esztendő alatt el is érte célját. Az eladósodott, a sok osztály következtében elszegényedett kis nemesek egymásután adogatták el neki rész-birtokaikat s minthogy ebben az időben már nemcsak a környékbeli nemes legények, de becsületes városi polgárok, mesteremberek gyermekei is eljártak Szirmába háztűznézőbe, nem egyszer megtörtént, hogy az ős udvarházakon *circumspectus* sarjadékok osztozkodtak.¹ Bernát deák nem sajnálta az aranyat, hogy kitudhassa őket apáinak örökéből. Ugy hogy mikor a magtalanul elhalt Bekényi András és Tamás javaira 1504-ben Bekényi Miklóssal együtt királyi adományt szerzett, Szirmának csaknem $\frac{2}{3}$ -át bírta.² A most említett Bekényiek annak az Andrásnak ivadékaik voltak, a ki, mint tudjuk, 1433-ban Zsigmond király adománya alapján Szirmának fele birodalmába statuáltatott. Így tehát az 1251-ben osztozkodó Mylete fia Botheus öröksége végtére is a Farkas hadnagy törzsökéből származó Szirmayakra szállott.

Bernát deák 1507-ben még perlekedik, de már úgy látszik a következő évben meghalt, mert 1509-ben végrendeletének végrehajtói, Zowárdffy Ferencz és Oroszy Boldizsár, a kik különben sógorai voltak, az árva érdekeit védelmezik.³

¹ Nemes Azthalos Ferencz Szőlős városában lakó *circumspectus Azthalos Gergelynek* Zyrmai Thérdes Dorottyától származott fia szirmai curiája felét Szirmay Bernát deáknak eladja. *Nemzeti muzeum. Kállay lt.*

² Leleszi conv. lt. mandat. statut.

³ Zowárdffy György leányai közül *Klárát* Szirmay Bernát, *Annát* adorjáni Ráthonyi György, *Rorbálát* Oroszy Boldizsár vette nőül. L. u. o., továbbá az Ujhelyi család levéltára.

Egyetlen fia, Lajos, a ki a *Kenéz* nevet végkép letette, anyja halálakor még gyermek volt, mert gyámjai 1511-ben a leleszi conventből *időllátó levelet* szereztek neki, de 1520-ban már maga intézte sorsát. Megbecsülte, gyarapította öröklött vagyonát és mikor a Zowárdffy javakra a többi leányági successorokkal együtt 1545-ben donatiót kapott, már a vármegye legelső birtokosai közé tartozott. Az Ardóban, Ujlakon, Mágyfalván, Rakaszon, Rákócson, Bilkén, Misticzén fekvő Zowárdffy javak különben sok gondot okoztak neki, mert az Ujhelyiek pörrel támadták meg, bebizonyítván, hogy ők a törvényes örökösök, nem pedig Szirmay Lajos, a Ráthonyiak s a többi leányági utódok. Mint-hogy azonban az 1545-iki statutio alkalmával, hogy, hogy nem — a szabályszerű tiltakozást elmulasztották, bár jobbágyaik az eljárásnál jelen voltak, — végre is ki kellett egyezniök.¹

Nem ült odahaza, mint atyja, hanem kardot kötvén, szétnézett a világban. Mikor *Báthory András* ország kapitánya Kávássy Kristóf huszti várnagytól az ugocsaí Halmi város közelében épült *Kávás* várát Ferdinánd parancsára 1545-ben a beregmegyei Kovászával együtt visszafoglalta, Szirmay Lajost tette meg várnagynak. Három év mulva, az 1548-iki pozsonyi országgyűlés határozata szerint, lerontatván a vár,² Lajos Báthory András udvarába került s állítólag Ecsed várának kapitánya lett;³ erről ugyan nekünk nincs tudomásunk, de bizonyos dolog, hogy Ferdinándnak buzgó híve, az országbírónak pedig bizodalmas embere volt, kit fontos

¹ Statutionalis és osztálylevél az Ujhelyi cs. levéltárában. Más vonatkozó iratok Leleszen. Ujhelyi János ugocsaí alispán 1545—50 között a Szirmay Lajossal folyó pörben instructiót készített prókátorának, melynek gyökeres magyarsággal írott töredéke fenmaradt: *„Azt mondom, hogy semmiképen az Zowárd István jószágát magva szakatt néven ő klgmek meg nem kérhették volna én ellenem, mert jól tutták azt hogy Zowárd Estvánnak magva nem szakadott az fiu ágról, azt is jól tutták hogy a Zowárd jószágban én voltam fiuág, és semmi igassága az királnak az Zowárd jószágban . . . meg kell ő felségének énnekem törvény szerint telljes az Zowárd jószágot adatni»* stb.

² L. erre vonatkozólag a Kállay ltár okleveleit (Nemzeti Muzeum), továbbá *Tört. Tár.* 1893. évf. 250. l.

³ Szirmay Antal: Szatmármegye tört. II. k. 70. 282 l., hol fölöttébb regényes történetet olvashatunk a vár ostromának idejéből.

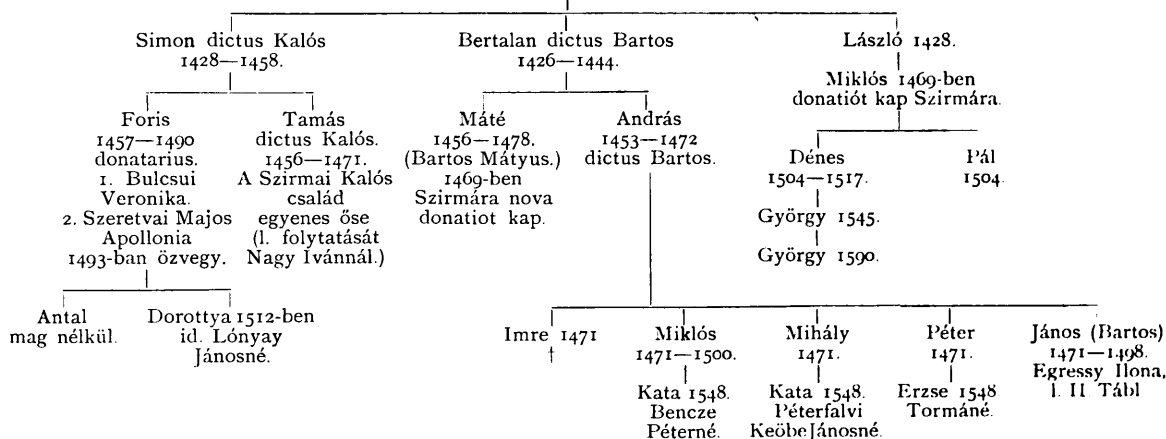
tisztségekre is alkalmazott.¹ 1569-ben még életben találjuk, de 1571-ben felesége, *Bódy Borbála*, (első férje Buttkay Lajos) már mint özvegy említettik. Mag nélkül halván el, birtokait szétkapdosták a rokonok, mely alkalommal a Zowárdffy jószágok vissza szállottak az Ujhe-lyiekre.²

Hátra volna még a nemzetség manapság virágzó ágának öregebb hajtásairól szólnunk, minthogy a törzsököt már úgyis ösmerjük, mert

kutatásunk eredménye a Szirmay Antal által vagy legalább is az ő tudósításai nyomán összeállított családfa adataival ellenkezik s a hiteles oklevelekből készült, szóval positiv alapokon álló leszármazás, mint tüstént látni fogjuk, lényegesen eltér attól a genealogiától, mit az atya praktikus czélokra, jószágvevési mániából prókatori furfanggal combinált, a fiu pedig önma-gának és másoknak hizelkedni akarván, tudomá-nyos apparatussal földolgozott.

I. Tábla.

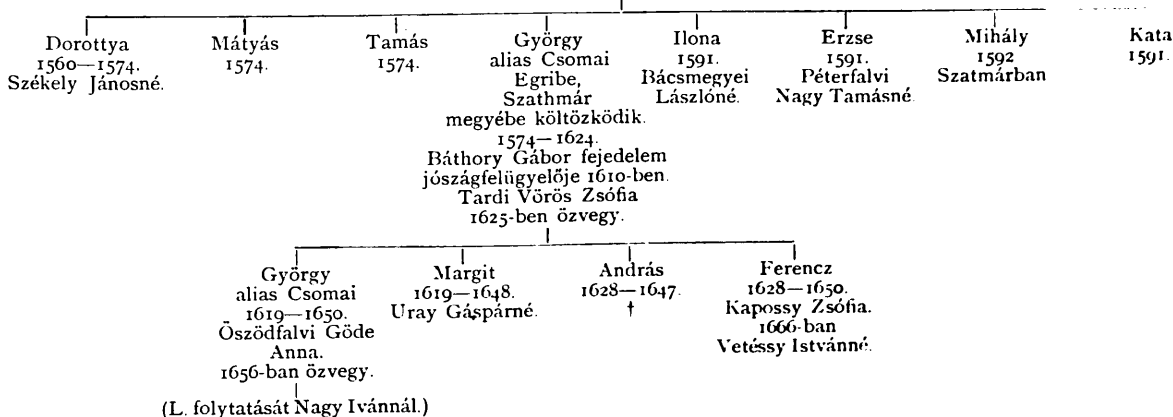
Szirmay János a XIV. század végén.

II. Tábla.

Szirmai Bartos János
(ki az I. Táblán.)

Miklós alias Csomai 1560.
1. péterfalvi Zsupán Anna.
2. Bácsy Anna 1574-ben özvegy.

¹ Báthory András országbiró 1505. nov. 13-án megparancsolta magyar- és tótországi összes várnagyainak, hogy Leksei Sulyok Ferencznek és Szirmay Lajosnak mindenben engedelmessékedjenek. *Szabó Károly*, Er-

délyi Múzeum okl. 93. l., de kétségtelenül hibás datum alatt.

² Így kerülhetek a reá vonatkozó levelek is a családhoz.

A mint láthatjuk, a mi táblázatunk élén nem Miklós áll «a kiváló törzs őse, 1300-ban Ugocsa megye főispánja és Ugocsa várnagya»,¹ hanem János, kitől szakadatlan összefüggésben jő le a család egész napjainkig. Ráfoghattuk volna ugyan mi is, hogy ez a János, Miklósnak, Györgynek, Mihálynak vagy Benedeknek a fia volt, s akkor nem kellett volna egy teljes századot elrabolnunk a Szirmayak dicsőségéből, de hát mi csak a tudománynak akarunk szolgálni, bár reméljük, hogy akadnak az utódok között olyanok is, a kik a kendőzetlen igazságot többre becsülik a czifra hazugságnál.

Jánosnak 1328-ban említett fiai közül Simon a szirmai Kalós család törzse volt, melynek hiteles leszármazása Tamáson kezdve Nagy Ivánnál (X. k. 754. l.) olvasható. Maradékai jelenleg is bírnak az Ugocsa vármegyei Szirmában.² László ágazatának magva szakadt, mert az oklevelek határozottan azt mutatják, hogy a végső izen álló s 1590-ben élő Györgynek se fiu maradéka, se testvére vagy közelebbi rokona nem volt és a Kalósok örökölték utánna. A harmadik, Bertalan «dictus Bartos», (Bartholomeus = Bartos, a nép ma is Bertusnak mondja) az Ugocsa vármegyéből Szathmárba költözködött Szirmayaknak őse volt.

Ez a legfőbb eltérés a mi összeállításunk s a Nagy Iván munkájában látható genealogia között. Ugyanis Szirmay Antal az 1469-ben nova donatiót szerző Miklóstól származtatja magát és szathmári rokonait, de a dolog nem így áll. A fentebb gáncsolt «dictus» vagy ragadvány név, most az egyszer jó szolgálatot tett nekünk. Mikor ugyanis Szirmay György az ősi birtokok visszaszerzésére nézve a szatmári atyafiakkal szövetségre lépett, az erről szóló oklevélben világosan mondatik, hogy szerződő felek néhai Szirmay Jánostól és Egressy Ilonától származnak.³ Az a János pedig, a kinek felesége Egressy

Gergely leánya Ilona volt, Szirmai Bartos Jánosnak hivatott s a táblázatunkon álló Bertalannak unokája vala.¹

Annak a Mátyusnak ugyanis, a ki, mint említettük, szirmai birtokára 1469-ben nova donatiót szerzett, az oklevelek tanúsága szerint, volt még egy András nevű testvére is. Erről ugyan Szirmay Antal mélységesen hallgat s így a Nagy Iván-féle táblázaton nem találhatjuk föl, de ez nem tesz semmit, 1458-ban Szirmai András és Mátyus, a Barthos fiai, rokonaikkal együtt panaszojják Mátyás királynak, hogy a Perényiek emberei Dacsó László és Fancsikay Mojzes nyalábi várnagyok vezetése alatt éjszakanak idején Szirmára ütöttek s ott többrendbeli hatalmaskodást követvén el, Szirmai Simont, Forist és Dénest Nyaláb várába vitték.² Más oklevelekben nevezett Szirmai Mátyus és András «dicti Barthos» mint Bertalan fiai szerepelnek, szóval személyazonosságuk teljes bizonyossággal megállapítható.

Bartos Andrást 1471-ben még életben találjuk, mikor Imre, Miklós, Mihály, Péter és János fiaival együtt bizonyos régibb hatalmaskodási ügyben a Bekényiekkal concordál.³

Ez a János a mi emberünk. Testvéreinek a XVI. század első felében magvuk szakadt, ő azonban tovább terjesztette nemzedékét. Fia Miklós szirmai birtokait eladogatván, Csomába költözködött s ettől az időtől kezdve Csomáinak is nevezik őt az oklevelek. Első felesége péterfalvi Zsupán Anna, a második Bácsy vagy helyesebben Bácsmegey Anna volt. 1560-ban

gosan megosztják. *Process. Tab. 4—5617 nr. 3 et A.* A sásvári nemesek 1498-ban panaszojják, hogy annak előtte 12 esztendővel Szirmai Barthos János és felesége az Egressy Gergelytől rájuk szállott birtokot hatalmasan elfoglalták (*Leleszi conv. ltára*). A Kállay család levéltárában megtalálható az Egressyek pörbeli genealógiája:

Egressy Pál
|
László
|
Gergely

Ilona Bartos Jánosné

(Nemzeti Múzeum Kállay lt. É. n. XVI. sz.)

¹ Leleszi convent lt. *Horvát István*: Verbúczy emlékezete II. k. 103. l. Ujhelyi cs. ltára.

² U. o.

³ *Process. Tab. 4—3749. nr. 6.*

¹ A családi levéltár megmaradt részét Szirmai Kalós Bertalan őrzi.

² U. o.

³ Szirmay György és István 1723. január 7-én a többek között arra is kötelezték magukat, hogy ősanynjuk Egri Borbála javait — «kinek is néhai férjétől Sásvári Jánostól származott Erzsébet leányától néhai Egressy Gergely férjétől való Egressy Ilona, néhai Szirmai János házastársától való «háresek» voltak» — kikeresvén, atyafisá-

Dorottya leányát, csomai Székely János hitvesét, a birtokain elkövetett hatalmaskodások miatt pörölte¹ s 1574-ben Báthory Miklós országbiró parancsára maradékai u. m. Dorottya, Mátyás, Tamás, Mihály, *György*, továbbá Erzsébet, Katalin, Ilona és az özvegy, csomai birtokán Ugoicsa vármegye birái által megosztottattak.²

Fiai közül egyedül *Györgynek* további sorsáról van tudomásunk, a többi azonban nem is igen érdekel bennünket. Mikor Szirmay Lajosnak magva szakadt, javainak egy részét a leányági utódok örökölték, még pedig péterfalvi Zsupán Pálnak *Szirmai Kenéz Dorottytól* származott ivadékai. Özvegyével *Body Borbálával*, a ki a deficiens javait első házasságából származott fiainak Buttkay Lászlónak és Péternek akarta megkaparítani, sokáig perlekedtek ugyan, de végre 1587-ben feloszthatták egymás között a szirmai és sásvári birtokokat.³ De voltak is elegenden hozzá, úgy hogy Szirmay Györgynek, mint *Zsupán Anna* egyik fiának, bizony nem sok jutott abból. Elköltözködött tehát Ugoicsa vármegyéből Szatmárba, hol Egriben özanyja Szirmai Barthos Jánosné *Egressy Ilona*, illetőleg még Egry Borbála jussán reá néző javakat visszaváltogatván, csakhamar meg is nősült, Tardi Vörös Orbánnak Zsófia leányával lépven házasságra. 1608-ban Báthory Gábor erdélyi fejedelem aranyos-medgyesi jószágának gondviselője volt, kitől Medgyesen házat, Kis- és Nagy-Mogyoróson szép jószágokat nyert adományba, s ezekre II. Mátyás király consensusát

is megszerezte.¹ 1613-ban Perényi Gáborné *Salgay Katalintól* néhai öse Egry Kelemen elzalogosított javait 800 frtéért visszaváltotta, úgy hogy mikor 1624-ben meghalt, gyermekeire gazdag örökség szállott. A XVI. században — főleg ha Ugoicsa vármegyei birtokok forogtak szóban — még rendszeresen használta a Csomai nevet is (*Georgius Zjrmay alias Chomai de Egri in Zathmariensi*), később azonban inkább csak Szirmaynak mondotta és írta magát, maradékai pedig a Csomai nevet végkép letették.²

Ennyit tartottunk okvetetlenül szükségesnek elmondani táblázatunk igazolására. Láthatjuk tehát, hogy *Szirmay Antal* és a többiek nem az erdélyi vajdák és szolnoki főispánok, hanem azoknak az Ugoicsa vármegyében élő becsületes nemes embereknek ivadékai, a kik közönségesen Barthosoknak, majd két generáción keresztül Csomaiaknak neveztetnek és legfeljebb homoregiusok vagy szolgabírák voltak. Alispánt is csak egyet ösmerünk a Szirmay ősök között, a Kalósok ágából; de hát a Zemplén vármegyei Szirmayak «*a gazdagok s ragyogók*», az egykori szolgáldeák feltörekvő fiát «*nem nézték rokonnaknak s szerették volna gátlani szerencsét*

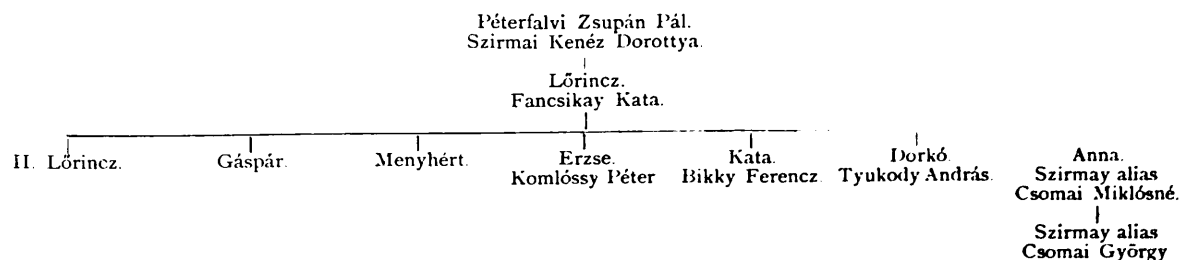
¹ A beiktatás 1610-ben történt. (Proc. Tab. 4—5617. nr. 1 et A.)

² U. o. nr. 60. és a leleszi conv. lt. — 1619-ben id. György, hasonnevű fiával és Margit leányával együtt, öt egri jobbágyhely birodalmában statuáltatván, az erről szóló jelentésben még mind a két néven szerepelnek. Ifjabb György 1638-ban anyai ágon való leszármazásáról egy kis jegyzést csinált, írván hogy: «*Supán Anna volt az atyámnak az anyja, én Supán Annának unokája ragyók.*» Ezt nagyon jól ösmerete Szirmay Antal, mindazonáltal figyelmen kívül hagyá.

¹ Eredeti oklevelek a Szirmai Kalósoknál.

² U. o.

³ Összeköttetésüket a következő tábla mutatja:

Az osztálylevél Szirmában 1587. Szent Jakab napján kelt és csak Szirmay György említettik benne, lehet, hogy

a többiek kiskorúak vagy Miklósnak második házasságából származott fiai voltak. (Proc. Tab. 4—5617.)

*jelt,*¹ ezért volt szüksége a későbbi udvari tanácsosnak fényes nevű ősökre.

Sapienti sat.

A mennyire Szirmay Antalt az elmondottakból s a legújabban napfényre került adatokból ösmerjük, látjuk, hogy jellemének legfőbb vonásai határtalan hiuság és lealázó hízkelkedés voltak, fortélyos ravaszsággal párosulva, a mint ez többnyire együtt szokott járni. A zempléni Szirmayak gögje nem csak hiuságát sértette mód nélkül, de emelkedésének is akadályul szolgált, úgy hogy alig volt képes a vármegyénél valamire vergődni, míg Kazinczy András a Szirmayak ellen pártját nem fogta.

Gazdag ember, nagy kiterjedésű jószágok ura volt Zemplénben is, igyekezete után magas méltóságot, második házasságával fényes összeköttetéseket szerzett magának, a gögös névrokonok mégis parvenu-nek tekintették, noha tudniok kellett, hogy az Ugocsa vármegyei szintén régi, előkelő Szirmay családból való származása már legfelsőbb helyről is elősmeretett. Kijátszotta tehát utolsó kártyáját és hozzá fogott, hogy bebizonyítsa a Szirmay nemzetség közös eredetének és két ágra szakadásának költött meséjét, hogy a «gazdagok és ragyogók»-

¹ I. Kazinczy életrajzát Szirmay Antalról: Felső-Magyarországi Minerva. 1825. évf. 351. l.

nak annál kevesebb joguk legyen lenézni és megtagadni őt. Avagy nem ott van-e az ő címerében is a *rák* s nem bizonyítja-e a király pecsétetes levele, hogy ősei már Nagy Lajos korában viselték azt?

De az atyjától öröklött levelek nem voltak elegendők czéljához, fölfedezte tehát mindenek előtt *Rákot* s aztán, hogy a borsod-zempléni ág ősei ne szégyeljék magukat az ugoicsai hét szilvafás nemesek között, nagy dologra szánta fejét. Az istenfélő ember, a ki «olvasóját minden szombaton elimádkozta, husvétkor és a parancsolt ünnepnapokon áldozatait buzgón megtette»,¹ a történetíró, a kit legújabb időkig tekintélynek tartottak: oklevél-hamisításra vemedett. Nyugodjék békével.

Végezetre kijelentjük, hogy a sokszor említett *Ottobor*, *Fános* és *Chebúrka*, a kik IV. László királytól *Szántó* birtokért az Ugocsa vármegyei Heten földét kapták, melyre fiaiknak a várföldek s más királyi birtokok visszaszerzése alkalmából III. Endre 1295-ben megerősítő nova donatiót adott: a XVI. században már elenyésztett *Hetenyi*, továbbá a *Hetenyi Bedő*, *Márton* és *Feyes*, valamint a szintén elpusztult *Sásváry* családok ősei voltak, de leszármazásuk bizonyítgása már nem ide tartozik.

DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

¹ Id. m. 352. l.

A NÉGYESI SZEPESSY CSALÁD LESZÁRMAZÁSA.

(Harmadik és befejező közlemény.)

III.

II. Mátyás a négyesi Szepessy család ifjabbik ágának a megalapítója, a mint testvérbátyja II. Pálnál említettük, vagyonos középsorsú nemesi szülők gyermeke volt, s mint ilyen, azon kor igényeinek megfelelő nevelésben részesült. Rövid életének egy részét a köztevékenység mezéjén töltötte, hanem azért iparkodott vagyoni állását is lehetőleg gyarapítani, a mi nyilván mutatja azt, hogy az ősi javak megosztása alkalmával bátyjával együtt meglehetősen pénzséggel is rendelkezett, csak is így nyerhet magyarázatot azon vagyonszerzés, melyre — daczára az igazán nehéz időknek — képes volt.¹

¹ Miskolcz város levéltára, Fasc. XXX. nr. 126.

Születési évét körülbelül az 1632. évre tehetjük, mivel az 1656. évben már Füleken szerez 180 frtért Bossányi Lászlótól egy telket.¹

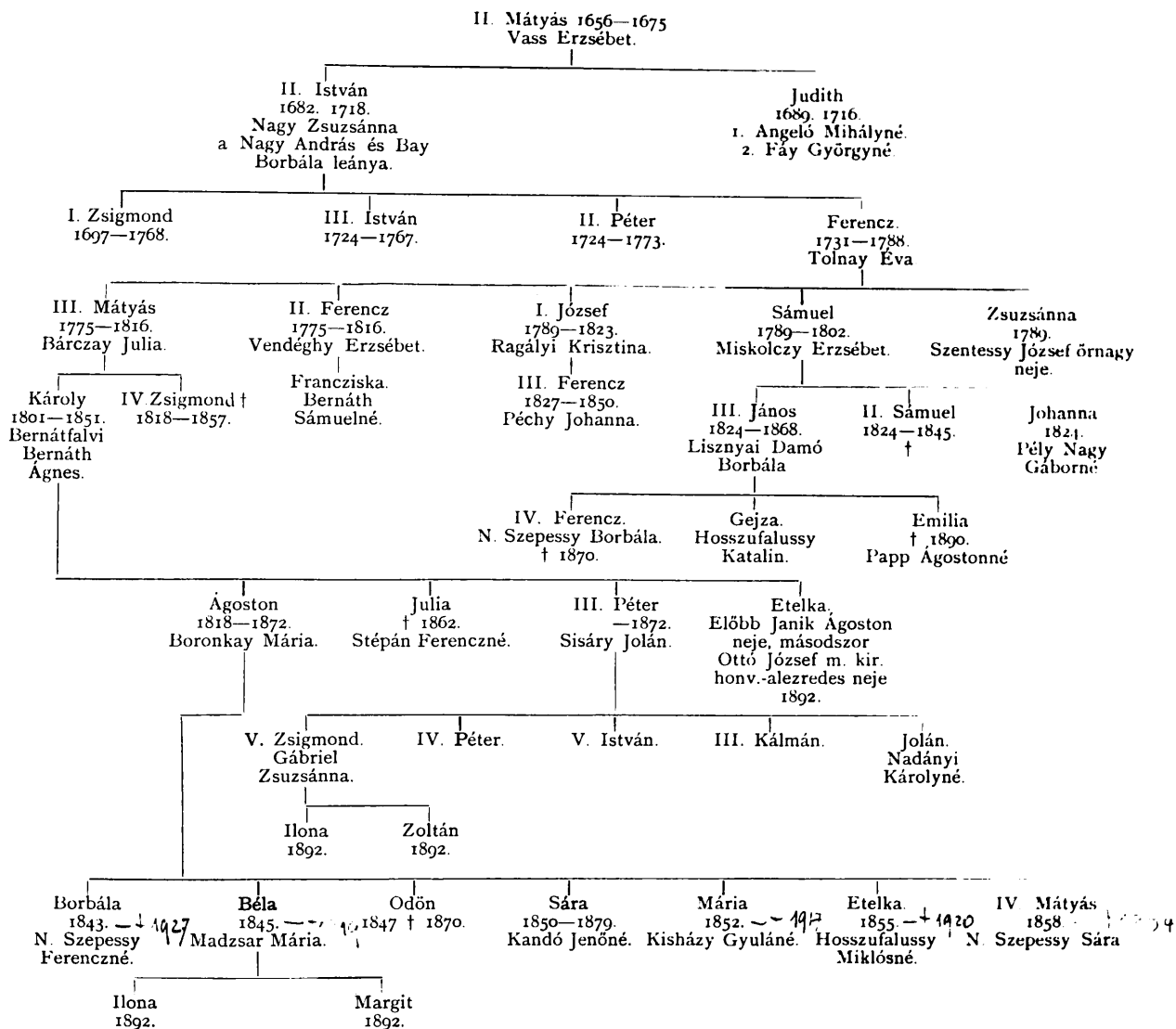
Az 1658. évben egyenlően osztozik bátyjával az ősi javakon,² míg az 1660. évben már a megyei táblabírák sorában találjuk, s 1663-ban Pál bátyjával közösen birt négyesi pusztájokat tilalmazzák.

Az 1664—1675. évig, szóval élte utolsó napjáig, részint szolgabírói, részint táblabírói minőségben végez hivatalos teendőket, s teljesíti megyéje bizalmas küldetéseit. Az ő érdekében írta Sali Buling Basi egri török a visnyói jobbágyokhoz azon levelet, melynek eredetije Mis-

¹ Orsz. levéltár, táblai osztály, 4 — 1297.

² Eredeti osztálylevel a családnál.

III. Tábla.

kolcz város levéltárában van, s melyet már Fényes geográfiai szótárában, s legújában Szendrei János Miskolcz város történetében közre bocsátott.

Özvegye, szül. Vass Erzsébet, ismét nőül ment Aragon Károly-Ferdinánd-Ferenczhez, a ki nevének hangzása és hosszúsága után itélve, valószínűleg valami spanyolba oltott osztrák katonatiszt lehetett, s a ki a bővenköltéshez igen jól értett, mit legjobban bizonyít Vass Erzsébet 1707-ben kelt végrendeletének azon kifejezése: *«minthogy második férjem Aragon Ferencz Ur az első édes uramtól való gyermekeimet illető nem kevés javaimat költötte el stb.»*¹

¹ Borsod vármegye levéltára, Species XVIII. Fasc. XVI. Nro 1062.

II. Mátyás tehát alig 43 éves korában elhalván, fent nevezett nejétől, Vass Erzsébettől, két gyermeke maradt, ú. m:

Judith, a ki úgy látszik első ízben hasonlóképen egy Angelo Mihály nevű külföldi származású katonatiszthez, másodsor pedig Fáy Györgyhez ment nőül. Később mostoha testvéreivel együttesen perel *II. István* testvére ellen, az anyai hagyaték miatt.

II. István már az 1682. évben tilalmazza a miskolczi Sz.-György-hegyen fekvő szőlőjét, tehát mint önálló birtokos intézkedik vagyonaiban, melyeknek a rendetlen és bőven költő mostoha apa után gondos kezekre igen nagy szüksége lehetett. Ebből következtetve, születési évét 1660. évre tehetjük.

Általában pedans, rendszerető embernek tünik fel, miután úgy a megyei, valamint az országos vagyon kezelésében is alkalmaztatott, a mint azt alább látjuk.

A megyei közélet terén 1687. évben táblabírói minőségben találkozunk vele, s ettől fogva kisebb-nagyobb hivatalokat visel, megbízásokat végez holta napjáig.

Az 1692. évben a vagyonbiztonság elleni merényletek igen elszaporodván, a vármegye egy kapitányi hivatalt rendszeresít, a melyet Szepessy Istvánnal tölt be. Ez volt tehát Borsod vármegyében a csendbiztos intézmény kezdete.

Az 1696. évben újabban megyei kapitány, míg a következő 1697. évben megyei főhadbíró lesz, s ezen minőségben az eljárásra nézve részletes utasítást kap, mely fényes világot vet arra, minő elviselhetetlen terheket rótt az állandó katonaság beszállósága és keresztül vonulása az elszegényedett lakosság nyakába.¹

1701-ben nagybátyja özvegyével, id. négyesi Szepessy Pálné Csuda Zsuzsannával, keveredik perbe a négyesi malom miatt. 1703-ban a fegyverek összeírását többedmagával eszközöli, és 1705. évi június hó 6-án már mint a szendrői vár kapitánya keresi meg Borsod vármegyét némi szolgálmányok megtétele végett.² Viselhetette ő ezen tisztelet körülbelül az 1709. évig, a midőn megyei főperceptorrá választatott; megelőzőleg azonban 1708-ban hasznos szolgálataiért a fejedelem egy tokaji szálló adományozásával tüntette ki.³

Az 1712. évben egy Faigelpucz nevű volt katonatiszt panaszt emelt ellene, mintha szendrői várkapitány korában a hadifoglyokkal embertelenül bánt volna; a megejtett vizsgálat azonban, a hadifoglyoktól annak idejében vett s előmunkált nyilatkozatok alapján, az ellenkezőt bizonyította be.⁴ Az 1714. évben ér véget azon per, a mely testvérei által az anyai hagyaték miatt indított ellene.⁵ Az 1719-iki jegyzőkönyvekben neve többé nem fordul elő, tehát méltán föltehető az, hogy az előző év utólján, vagy ugyanazon év kezdetén fejezte be munkáséletét, melyet nem csak saját anyagi jóvoltának előmozdítására fordított, hanem szentelt abból eleget a közjó érdekeinek is. Neje Nagy Zsuzsanna volt, kitől négy fia született, Zsigmond, III. István, II. Péter és Ferencz. Az 1752. évben a II. János fiával

Lászlóval ezek nyertek Négyesre új adománylevelet.¹

Zsigmond, a legidősebb fiu, 1697-ben született, s már korán (1718-ban) a Gyulai-ezredbe lépett, a melyben 42 évi szolgálat után kapitányságig vitte, s ilyen minőségben vonult vissza a magánéletbe. A felette tartott halotti beszéd a család birtokában lévén, ebben határozottan az állítatik, hogy ő az I. Mátyás király idejében diszló és kiterjedt Szepessy családból származik. István testvéreinek halála után ő lett a miskolczi ref. egyház gondnoka, s végrendelete, valamint fiók-végrendelete szerint, tekintélyes összegeket hagyott saját egyháza, annak iskolája és szegényházára, nemkülönben a sárospataki főiskolára is, — a mint azt a Sárospataki Füzetek után Nagy Iván közli.² Valószínűleg már életében nem kis érdemeket szerezhetett magának egyházával szemben, mivel címeres zászlója, a II. Jánosé mellett, az avasi öreg templomban mai napig őrzi emlékét. Meghalt 1768. évi május hó 8. napján. Testvére:

III. István a békés polgári pályán haladt, rendszerető gondos embernek látszik, a ki nemcsak saját, de a katonaságnál távollévő testvérei, Zsigmond, Ferencz, és később a Péter vagyonát is óvatos körültekintéssel kezelte. A Nagy Iván által felsorolt adatok szerint a miskolczi ref. egyház gondnokságát az 1739. évi január hó 30. napjától haláláig, 1767. évi április hó 22. napjáig, viselte, s hagyott a tanítók fizetésére 6000, az iskolák szükségleteinek fedezésére 3000 frtot. Közhivatalokat nem viselt ugyan, hanem azért élénk részt vett a megyei közéletben, s alig volt olyan év, melyben egy vagy több deputatio tagjául meg ne választatott volna.

II. Péternek a neve a megyei jegyzőkönyvekben az 1724. évtől kezdve előfordul, de az 1742. évig feltűnő szerepet nem játszott. Az 1742—1745. években a Borsod vármegyei nemesség által felállított, s a csatatérre két ízben kivitt lövásszázad kapitánya volt. Igen érdekesek a megyei levéltárban őrzött s a vármegye által hozzá küldött hadi utasítások, és az ő sajátkezűleg írt válasza, illetve jelentései. Egy ízben lovasza, vezetéklóva és podgyásza az ellenség kezébe kerülván, a vármegye 200 frttal és 10 db aranynyal kárpótolja.³ Később cs. kir. kapitányi rangot nyert, de annak nincsen nyoma, mintha a rendes hadseregnél tényleges szolgálatot vállalt volna. Zsigmond bátyja után ő lett a miskolczi ref. egyház kurátora. Az 1773. évben halt meg s a család birtokában lévő végrendelete szerint,

¹ Eredetije a családnál.

² Egyébiránt az eredeti végrendeletek megvannak a családnál.

³ Borsod vármegye jegyzőkönyve. XXII. kötet. 1745. év 601. lap.

¹ Borsod vármegye levéltára. Materia XII. Fasc. I. Nro 375.

² Borsod vármegye levéltára. Materia III. Fasc. III. Nro 747.

³ Orsz. levéltár. F. 1745. Nro 3. N. R. A.

⁴ Borsod vármegye levéltára. Species XVII. Fasc. I. Nro 86.

⁵ Borsod vármegye levéltára. Species XVIII. Fasc. XVI. Nro 1062.

mely az 1772. évi november hó 25. napján kelt, tekintélyes hagyományban részesítette a miskolci és a sárospataki iskolákat.

A most felsorolt három testvér nőtelenül halt el; a negyedik s legifjabb:

Ferencz, kinek neve legelőször 1731. évben tűnik fel,¹ kezdetben szintén a rendes katonaságnál, a Gyulai-ezredben szolgált. 1749. évben II. János fia Józseffel a négyesi malom felett folyt per beszüntetése tárgyában célba vett egyezkedés alkalmával még mint hadnagy Olaszországban járt, s érdekeit István bátyja képviselte,² tehát legalább is 45 évesnek kellett lennie, midőn 1750 körül nőül vette Tolnay Évát. A katonaságtól visszavonulása után állandóan Mádton lakott s közhivatalokat nem viselt. Említésre legméltóbb ténye az, hogy az 1783. évben a miskolci ref. egyháznak Miskolcz városában a Czikó-utca sarkán (ma Kossuth-utca) egy újabban építendő templom és paplak részére három házhelyet adományozott, s azok e célra fel is használtattak.³ Körülbélül az 1789. év elején halhatott meg, mivel örökösei ugyanazon évi június hó 30. napján osztozkodnak. Gyermekai voltak kor szerint: III. Mátyás, II. Ferencz, I. József, Sámuel, a kik 1816. évben eszközöltek ki visnyói birtokukra új nádori adományt, és *Zsuzsanna*, Szentesy József őrnagy neje. *II. Ferencz*, kinek nejétől Vendéghy Erzsébettől egy — a maga idejében — szépségéről híres leánya, *Francoisiska*, volt. Ez Bernáth Sámuelhez ment nőül, ettől azonban később elvált.

József, Nagy Iván adatai szerint tagja volt 1792. évben a sz. koronát őrző borsodi bandériumnak. A négyesi malom miatt kellemetlen személyeskedésekkel vegyes pert folytatott özv. br. Szepessy Sámuelné szül. Bükk Rebekával.⁴ Ugyancsak neki támadtak határvillongásai br. Szepessy Jánossal. Neje Ragályi Krisztina volt, kitől egyetlen fia

III. Ferencz született, a ki nőül vette Péchy Johannát, ettől azonban csakhamar elvált, s Négyesen szép kastélyt építtetvén, állandóan abban lakott. 1850. évi márczius 27. napján leszármazók nélkül halt meg.

Sámuel ugyancsak a Nagy Iván adatai szerint 1792. évben tagja volt a sz. koronát őrző Borsod vármegyei bandériumnak. Rövid életű beteges ember lehetett, mivel 1802. évben már nem élt. Neje Miskolci Erzsébettől három gyermeke maradt, a kik az 1824. évben egyezkednek.⁵ Ezek a következők:

Johanna, Péli Nagy Gáborné.

¹ Orsz. levéltár, táblai osztály, 4 — 2789.

² Borsod vármegye levéltára 3806/1811. sz. a.

³ Borsod vármegye levéltára. Materia XXIV. Fasc. VI. Nro 633, 683, 685 és 686.

⁴ Borsod vármegye levéltára 2443/1810. sz. a.

⁵ Orsz. levéltár, táblai osztály 4—7166.

II. Sámuel, nőtelenül elhalt Négyesen 1844. évben, és

III. János, a legidősebb, a ki 1792. évben született s még fiatal korában a gróf Keglevich Miklós és Józsa Gyuri társaságába kerülvén, ez lőn romlása, mert nem csak ösrol maradt szép birtokait, de korán elhalt neje hozományát is könnyelműen eltékozolta, s áldatlan hosszú életét Géza fiánál Négyesen 1868. évben fejezte be. Nejétől Lisznai Damó Borbálától három gyermeke maradt:

Emilia, privigyei Papp Ágostonné.

IV. Ferencz hites ügyvéd, 1842—1848 ig Borsod vármegye szolgabírája, 1861-ben főszolgabírája, 1865—70-ig törvényszéki ülnöke. Elhalt 1870-ben, s neje n. Szepessy Borbálától születtek ugyan gyermekei, de azok alig pár évet élvén, a leszármazási táblán neveiket fel sem tüntettem.

Géza, született Visnyón Borsod vármegyében 1823-ban, ez időszerint is négyesi birtokos. 1848-ban hadnagy lett a híres IX. (veres sípkás) zászlóaljnál, majd később Isaszegnél megsebesülvén, a 129. zászlóaljhoz került századosi minőségben. A forradalom lezajlása után Négyesen gazdálkodott, s az akkori csendőrök által vasra veretve, két izben kísértetett fel Pestre az Új-épületbe, honnan csak hosszas vizsgálati fogság után nehezen szabadulhatott ki, s nőül vette Hosszfalussy Katalint. Gyermektelen lévén, utóbbi időben Miskolczra vonult vissza, a hol, mint a család legidősebb tagja, — patriarchája — nyílt és vendégszerető házat tartva, nejevel együtt közszeretet és becsülésben él.

I. Ferencznek nejétől Tolnay Évától született legidősebb fia:

III. Mátyás, a ki, mint fentebb is említve volt, testvérei II. Ferencz, I. József, és az elhalt Sámuel helyébe lépő III. János, II. Sámuel és Johannával Visnyóra új adomány-levelet nyer. III. Mátyás, pazarló életmódot folytatva, ősi javain csakhamar túladott, s nejevel Bárczay Juliannával nyert hoportyi birtokán huzódott meg, s ugyanott halt el; két fia maradt, kik közül a legifjabb:

IV. Zsigmond nőtlen maradt, szigorúan gazdálkodott s szorgalmasan perelgette és váltogatta ki az elzálogosított ősi javak egy részét. A forradalom után azonban a magyar pénz értékvesztése által nagy kárt szenvedett. — Mindennek daczára Károly testvére gyermekeire szép vagyont hagyott hátra. Végrendeletében elsőszülöttségi hitbizományt akart felállítani, de erre a felsőbb engedélyt kellő időben ki nem eszközölvén, óhajta érvényesíthető nem volt. Meghalt Hoportyon (Zemplén vármegye) 1857-ben. Idősebb testvére:

Károly már korán a rendes katonasághoz került, s csaknem az egész francia háborút

keresztül küzdötte. Hadnagy volt a Stipsits-huszárezredben, s később az 1805. évben Borsod vármegye nemes lovas főkelő századában br. Szepessy Antallal főhadnaggy lett.¹

A háborús idők elmúltával a katonaságot elhagyván, neje, bernáthfalvi Bernáth Ágnes, kassai (Zemplén vármegye) birtokára vonult vissza, itt lelta halálát 1851. évi április hó 31. napján. Négy gyermeke maradt, a kik még szüleik életében 1845. évi március hó 25. napján osztozkodtak. Neveik következők:

Júlia, nagyváradi Stépán Ferenczné.

Etelka, előbb emőkei Janik Gusztávné, később Ottó József m. kir. honvéd alezredes neje, — ez időszertint özvegye.

III. Péter, az ifjabbik fiu, szül. Kazsuban Zemplén vármegyében 1819. évi decz. hó 26. napján. A forradalom előtt Zemplén vármegye hegyaljai járásának főszolgabirája, 1848—49-ben a zempléni zászlóalj hadnagya, 1861-ben országgyűlési képviselő. Állandóan hoportyi birtokán gazdálkodott, s később Miskolcra vonult, a hol 1872. évi augusztus hó 22. napján halálozott el. Neje Sisáry Jolán volt, kitől névszerint a következő öt gyermeke maradt:

Jolán, a legifjabbik, férj. Nadányi Károlyné.

III. Kálmán, szül. Hoportyon 1864. évi október 13-án, főhadnagy a cs. és kir. 5. gyalogérezredben.

V. István, szül. Hoportyon 1862. évi decz. 18. napján, gazdálkodó földbirtokos.

IV. Péter, szül. Hoportyon 1859. év szept. havában, főhadnagy a cs. és kir. 12. huszárezredben.

V. Zsigmond, szül. Hoportyon 1858. évi január 1-ső napján, jogtudor, s Borsod vármegyében előbb aljegyző, ez időszertint pedig a miskolczi járás főszolgabirája. Neje Gábrriel Zsuzsánna, gyermekei *Ilona* és *Zoltán* (szül. Miskolczon 1887. évi szeptember 21-én) még kiskorúak. *Károlynak* idősebb fia

Agoston, szül. Kazsuban Zemplén vármegyében 1818. évi május hó 21. napján. Szerény, gazdálkodó ember volt s hivatalt nem viselt. A 48-iki mozgalmak azonban őt is magukkal ragadták. A zempléni zászlóaljnál előbb zászlótartó, később hadnagy lett. A forradalom után hoporty-sóstói birtokán visszavonulva gazdálkodott. Meghalt 1872. évi május 16. napján. Neje Boronkay Mária, kitől a következő gyermekei maradtak:

Borbála, ez időszertint özv. négyesi Szepessy Ferenczné.

Béla, szül. Kazsuban 1845. évi decz. 6-án. Hites ügyvéd, Borsod vármegyében t. b. aljegyző, majd az 1879. évtől kezdve árvaszéki ülnök, ké-

sőbb helyettes elnök. Neje Madzsar Mária, gyermekei *Ilona* és *Margit*.

Ódön, meghalt 23 éves korában 1870-ben.

Sára, egerfarmosi Kandó Jenőné.

Mária, Kisházy Gyula m. kir. államvasuti főmérnök neje.

Etelka, Hosszúfalussy Miklósné, és

IV. Mátyás, szül. Hoportyon 1858. évi október 4. napján, ez időszertint miskolczi főgymnasiumi tanár. Neje négyesi Szepessy Sára.

IV.

II. János a II. Pál legifjabb gyermeke, az 1670. év körül születetett, s alapítója lón az 1882. évben fiágon kihalt négyesi báró Szepessy családnak, miért is a IV. tábla leszármazóit külön számozással látom el.

II. János kezdetben úgylátszik Debreczenben tartózkodott, később azonban anyjával Miskolcra lakott, kinek, mint legifjabb gyermek, kedvence volt. Ily módon kerülhetek birtokába a családi levelek, melyek miatt neki és utódainak testvérbátyja III. Pál leszármazó fiórközeivel kellemetlen surlódásai támadtak.

Háttra maradt leveleiből itélve, igen szép és alapos jogi képzettséggel bírt, de szüksége is volt arra, mivel az atyjáról, különösen pedig édes anyjáról reá szállott tekintélyes zálogos birtokok miatt örökösen perlekedik, s bátran állíthatom felőle, hogy a mult század első felében neki magának több pere volt, mint a többi Borsod vármegyei nemesi családoknak összesen. Kétszer nősült, első nejétől Girincsy Annától *József* és *Lajos*, a másodiktól, Döry Zsuzsánától, *László* és *Kata* nevű gyermekei születtek. Ezekkel alább részletesebben foglalkozom.

II. János nevével először 1698-ban, azon nádori adomány-levéiben találkozunk, melylyel testvéreivel, III. Pál, Márton és Katával a sályi Tiboth Zsigmond-féle birtokokban megerősítetnek.¹

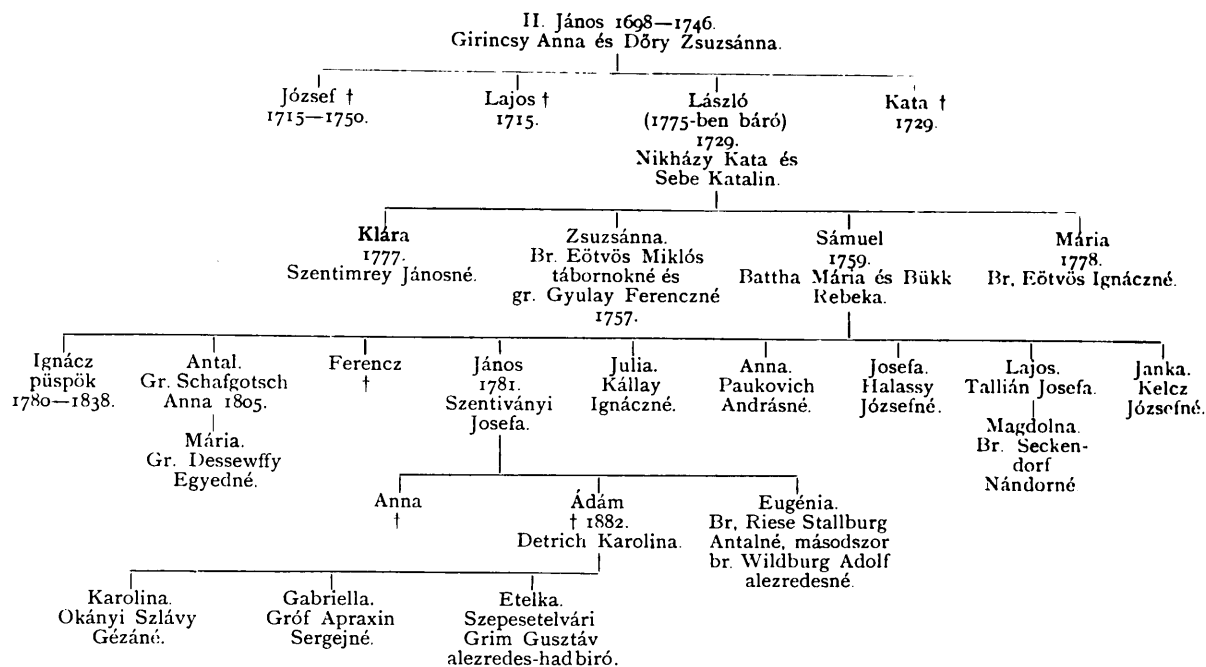
Az 1700—1703. években az édes atyjától elvett tarczali szőlők visszaváltása végett szorgalmasan levelez a¹ szepesi kamarával, a mi, a birtokomban lévő okmányok bizonyosága szerint, részben sikerül is neki. De az 1703. évben tevékeny részt vesz a megyei közéletben is, mig ugyan azon év vége felé országos főpostamesterre neveztetik ki, mert II. Rákóczy Ferencz fejedelem nov. hó 10. napján kelt rendeletével utasítja a vármegyét, hogy Szepessy Jánosnak az országos posták felállítására körül legyen segélyére.²

¹ Orsz. levéltár, palat. donat. Tom. 110.

² Borsod vármegye levéltára. Materiae II. Fasc. I. Nro 262.

¹ Borsod vármegye levéltára 3494/1805. sz. a.

IV. Tábla.

Ezen időtől kezdve, csaknem az egész szabadságharc alatt, többnyire a fejedelem személye körül tartózkodik, nem hanyagolván el a mellett magát, valamint megyéje érdekeit sem, sőt 1709-ben, mint helyettes alispán, Radits András társával a fejedelemhez bizalmas küldetést is nyer.

A Rákóczy-féle mozgalom lezajlása után, élte utolsó napjáig részt vesz a megyei közgyűlésekben, rendes hivatalt. huzamosabb ideig nem vállal ugyan, hanem azért a tekintélyesebb és díszesebb küldöttségek vezetésének terhe alól nem vonja ki magát; az irányadó egyénekké váló érintkezésben rendszeren az elsők között van, s helyettes minőségben alispáni teendőket is igen gyakran végez. Az 1715. évben országos főpostamesterségével szerzett érdemeiért ő, valamint első nejétől, Girincsy Annától, származott József és Lajos gyermekei nádori adományt nyernek Zemplén vármegyében fekvő Posa-Csécsre, és a Hopoly-pusztá felére.¹ Ugyanazon évben Aszalay Ferenczcel országgyűlési követ. Döry Zsuzsánna és érdektársai pedig a pélyi pusztá miatt protestálnak ellene, úgy is mint kiskorú József és Lajos fiai gyámtyja ellen.

Az 1720. évben, a megyei jegyzőkönyvekből kitűnőleg, már másodsor nőszült, feleségül véve Nagy Zsigmond volt megyei alispán özvegyét jobbaházi Döry Zsuzsánát.

Az 1729. évben második nejét is elvesztette,

mivel Melczér György és érdektársai ellene, mint Döry Zsuzsánától származott László és Kata gyermekei t. és t. gyámtyja ellen protestálnak.

Az 1733. évben már első nejétől született fiával, a Boldván lakó Józseffel, perel a Girincsy-féle birtokok miatt. 1744-ben Bükk András alispán protestál ellene, valamint József és László fiai ellen, a miből világosan kitűnik, hogy sem Lajos fia, sem pedig Katalin leánya ekkor már nem voltak életben. Az 1746. év május hó 9-én tartott közgyűlésen még László fiát megbízottjává vallja, de már ugyanazon év szeptember 14-én Sályban kelt rövid egyesség-levelé szerint, melynek hiteles másolata birtokomban van, József és László fiai osztoznak vagyona felett. Ezen év első felében szállott tehát sírba a közel 80 éves férfit, a ki szorgalmatos vagyongyűjtése mellett nem felejtkezett meg a jótékony-ságról sem, a mit eléggé bizonyít az általa épített sályi ev. ref. templom. De nem kis érdemeket szerezhetett ő a miskolczi ev. ref. egyház körül is, legalább erre vall azon címeres zászlója, mely az avasi öreg templomban emlékét az utókor előtt mai napig fentartja.

A mint fentebb is említve volt, első nejétől József, a másodiktól László fia maradt. Lajos és Kata még kiskorukban elhaltak.

József a XVIII. század elején születetett, s állandóan Boldván (Borsod vármegyében) lakott. Megyei hivatalokat nem viselt ugyan, hanem azért a közügyek intézésében élénk részt vett, s

¹ Orsz. levéltár. Palat. donat. Tom. III. I. 41.

nevével a megyei jegyzőkönyvekben 1715—1750. évig gyakran találkozunk. Ő vetett végett a négyesi malom miatt Szepessy István által nagyanyja, özv. Szepessy Pálné Csuda Zsuzsánna, ellen a század elején folyamatba tett pernek, a menyinyiben 1749. évi július hó 3. napján olyan egyességet köt a fent nevezett István gyermekeivel, Zsigmond, III. István, II. Péter és Ferenczcel, hogy azon esetben, ha ő és László testvére futódok nélkül halnának el, összes négyesi birtokaik az egyezkedő négy testvér futódaira, és viszont megfordítva, ha azok halnának el futódok nélkül, az ő négyesi birtok-jutalékaik a József, illetve testvére László fiörököseire szállanak.¹ Nőtlen volt, s valószínűleg 1750. évben halt meg. Ifjabbik életben maradt testvére:

László, atyja halála után, csakhamar a róm. kath. vallásra tért vissza, s 1752-ben a II. István fentebb felsorolt fiaival Négyesre új nádori adományt nyert. 1755-ben kir. tanácsos, 1775-ben báró lett, s miután atyja vagyoni osztatlanul szállottak reá, egyike volt a vármegye legnagyobb birtokosainak. Az 1776. év november havában már csak özvegye fordul elő a megyei jegyzőkönyvekben. Lászlónak első neje Nikházy Katalin, a második Sebe Katalin volt, s ezektől három leánya és egy fia maradt, névszerint:

Klára, krasznyikvajdai Szentimrey Jánosné.
Zsuzsánna, először Eötvös Miklós tábornok neje, másodsor Gr. Gyulay Ferenczné.

Mária, br. Eötvös Ignáczné, a ki 1807. évben a vármegyétől nemesi bizonyág-levelet kért és kapott.²

Sámuel a tiszánineni kerületi tábla ülnöke volt, s hasonlóképen kétszer nősült. Első neje Battha Mária, a második Bükk Rebeka, kiktől gyermekei a következők:

Ignác, Egerben született 1780. aug. 13-án, 1803-ban pap, később egri plébános, 1808-ban egri kanonok s borsodi főesperes, majd kisrèpost, 1819-ben erdélyi püspök, 1820-ban val. belső titkos tanácsos, 1828-ban pécsi püspök, 1830. évben a magyar tud. akadémia tiszt. tagja lett. Szentéletű s jótékonyágáról híres ember volt, kinek emlékét a pécsi egyházmegye kegyelettel őrzi. Alapítványai közül nevezetesebbek a következők. A pálosok pécsi zárdáját

30.000 frtért megvásárolván, abból 100.000 frt költséggel a Lyceum részére palotát építtetett, melynek fennállását 251.000 frtos alapítványnyal biztosította, s 50.000 frt befektetéssel nyomdát is létesített. Hazafias, valamint vallásos jótékonyágának élve, vagyont nem gyűjtött, sőt még öröklött ősi javait is eladományozta. A közszereget és becsülésben álló főpap 1838. évi július hó 16. napján szenderült jobb létre.¹

Antal, ki az 1805-iki Borsod vármegyei nemesi fölkelt lovasságnál főhadnagy volt.² Nejétől Gróf Schafgotsch Annától egy leánya maradt, *Mária*, a ki gróf Desseffy Egyedhez ment nőül.

Ferencz, alezredes.

Julia, Kállay Ignáczné.

Jozefa, Halassy Józsefné.

Anna, Paukovich Andrásné.

Janka, fületinczi Kelcz Józsefné.

Lajos, kinek nejétől Tallián Jozefától egy leánya, *Magdolna*, férj. br. Seckendorf Nándorné, maradt.

János, az 1809-iki Borsod vármegyei nemesi fölkelt lovas-században kapitány,³ 1820—27-ig a tiszánineni kerületi tábla ülnöke volt. Nejétől Szentiványi Jozefától következő három gyermeke született:

Anna, ki hajadon maradt.

Eugenia, előbb férj. br. Riese Stallburg Adolf, később br. Wildburg Adolf alezredes neje, és:

Adám, kiben a négyesi báró Szepessy család férfiága az 1882. évben kihalt. Adámnak nejétől Detrich Karolinától három leánya maradt ú. m.

Karolina, okányi Szlávy Gézané,

Gabriella, gr. Apraxin Sergejné,

Etelka, Szepesetelvári Grimm Gusztáv alezredes neje.⁴

N. SZEPESY BÉLA.

¹ Hazánk. Időszaki folyóirat II. kötet 129—153. lap.

² Borsod vármegye levéltára 3494/1805. sz. a.

³ Borsod vármegye levéltára 1853/1809. sz. a.

⁴ A Turul f. évi III. füzetében a négyesi Szepessy családról megjelent közleménybe több sajtóhiba csúszott be, nevezetesen: a 141. lap második hasábján felülről 7-ik sorban *Vato* helyett *Vata*, *Tardi* helyett *Tard* irandó; a 142. lap első hasábján felülről a 20-ik sorban *csanátori* helyett *csanátosi*, *Sirávi* helyett *Sisári* irandó; ugyanezen lap második hasábján alulról a 3-ik sorban *Kézd* Benedek helyett *Kisdi* Benedek irandó; a 144. lap első hasábján alulról 10. és 19. sorokban *Futó* Miklós helyett *Füló* Miklós irandó; és végül a 146. lap első hasábján felülről a 18-ik sorban *IV*. Pál helyett *VI*. Pál irandó.

¹ Borsod vármegye levéltára 3086/1811* sz. a.

² Borsod vármegye levéltára 890/1807. sz. a.

V E G Y E S.

A Jekelfalussy család ősei.

(Egy oklevél-melléklettel.)

Köztudomású dolog, hogy hazánk igen sok vidéke legelső kultúráját az Árpád korszakban bevándorlott szászoknak köszönheti, a kik a rengeteg erdőségek irtogatásához fogván, a szó valódi értelmében úttörői voltak a civilizációnak. Szántották, vetették az erdők irtásait, nemes érczet kutattak a föld gyomrában s alkalmas helyeken telepet, falvakat építvén, régi hazájuk szokása és törvényei szerint községeket alkottak, megvetvén alapját a királyaink bőkezűsége folytán csakhamar virágzásnak indult városi vagy polgári rendnek. Az uralkodók sok szép kiváltsággal és szabadalommal ruházták fel őket, és helyzetük bizonyos tekintetben még előnyösebb volt a kis birtokos szabad emberek helyzeténél. Sajat határaik között maguk intézték sorsukat, a hatalmaskodó szomszédok ellen pedig, ha esetleg a király nem volt képes őket megvédelmezni, egyesült erővel szállottak síkra. — Szorgalmuk, igyekezetük tagadhatlanul hasznára volt az országnak, de gyarapodtak is szemléto mást és fontosságukat érezve, egyetlen alkalmat sem mulasztottak el, hogy kiváltságos helyzetüknek mennél szilárdabb alapot teremtsenek.

Mindazonáltal az úgynevezett harmadik rend csak mint testület jött számba s a mennyi tekintélyvel és súlylyal bírt a polgárság, mikor *communitást* alkotott, ép annyi megaláztatásban részesült a *civis* a város falain kívül. Pénz, vagyona, gazdagsága daczára lépten-nyomon éreznie kellett, hogy ő magában véve alig több a semminél és jogos ambíciója esküdt polgársággig vagy legfeljebb városi bíróságig terjedhet.

Az önállóságra való törekvés pedig együtt születik az emberrel; érdekhűség és becsvágy az emberi cselekvésnek ezer esztendő előtt is ép oly fontos motívumai voltak, mint jelenleg, csak a környezet s a viszonyok változtak. A föl-gazdagodott civis időmúltával független, szabad birtokos akart lenni, hogy az országos nemesekkel mindenben egyenlőnek tekintessék.

Igyekezett tehát valami érdemet szerezni magának és ha a szerencse kedvezett, jutalmul földet kért a királytól, vagy donatiót, egyik másik megszorult nemes embertől vásárolt birtokára. — De az Árpádok korában ez a mód még nem igen járta. Volt lakatlan föld, igaz, elég, főképen erdő, és a király örömet elajándékozgatott benne, csak hogy valami haszna forduljon. Az adományban részesülő polgárnak pedig mindég kiváló gondja volt arra, hogy a birtokkal együtt személyét is fölszabadíthassa

az illető község hatósága alól s ekkép a statutió megtörténtével tüstént nemessé lett, maradékai pedig egy pár emberöltő múlva szívvel lélekkel magyarokká váltak. Hány előkelő család él még napjainkban is, melynek ősei idegen származású városi polgárok voltak?

A Jekelfalussyak 600 esztendő családfájának törzsöke is idegen földben gyökerezik. *Hekkul*, helyesebben *Jekul* vagy *Jekel*, a kitől szakadatlan összefüggésben jó le a család a mai napig s ki a keresztségben valószínűleg *Jakab* nevet kapott,¹ az Árpád-korszak vége felé gölniczbányai polgár, tehát szepesi szász volt, és úgy látszik azok közé az önállóságra törekvő emberek közé tartozott, kikről fentebb szóltunk. — Látván ugyanis, hogy a város közelében elterülő királyi erdőséget nagy járó földön senki se műveli s csak valami remeték tartózkodnak rajta, IV. László királytól fölkerlte azt magának, hogy benépesítse és területén falut építsen. A hölcs fejedelem pedig, meggondolván, hogy a kietlen erdőségből úgy sincsen semmi haszna,² hajlott kérésére, s 1284 augusztus 1-én kiállította azon szép donatiós levelet, melynek hű másolatát mellékletünk tünteti elő.

Kun László oklevele tisztán birtokadományozás s a mennyiben a donatió városi polgár javára történik, implicite magában foglalja ugyan a nemesítés tényét, de arról, hogy *Jekul* Gölniczbánya jurisdictiója alól fölmentetett volna, egyetlen szóval se emlékezik. Ez minden esetre meglepő, legalább is szokatlan dolog, azonban ne építsünk rá semmit. A családi levéltár ugyanis László egy korábbi keletű adományának másolatát őrizte meg számunkra, melyből megtudjuk, hogy *Jekul comes* 1282-ben Gölniczbányától a Hernádig terjedő s a Szepesről Krompachra vezető úttal határos erdőséget kapta donatióba, hogy azt az országos nemesekéhez hasonló joggal és szabadsággal bírhasssa.³ Kitűnik továbbá az adománylevélből, hogy a király ez alkalommal Jekult és a birtokán megtelepedő embereket Gölniczbánya hatalma alól teljesen fölszabadította. Minthogy tehát az exemptió s a formalis nemesi rangra való emelés már ekkor megtörtént, annak ismétlésére többé nem volt szükség.

¹ Jekul igen gyakran előforduló név a német ajkú városi polgárok között, s az a körülmény, hogy a mi Jekulunk fia bizonyos *Jákóréte* nevű földet örökölt atyjuktól s hogy említett Jekul fia és unokája *Jakab* volt, föltevésünket megerősíteni látszik.

² «considerantesque ipsam silvam esse magis utilem populosam quam desertam». Az adománylevelet kiadta *Fejér. Cod. Dipl.* tom. V vol. III. p. 246.

³ «eo modo eaque libertate sicut nobiles regni nostri possessiones tenere et habere consueverunt».

Feltűnő ugyan, hogy a nobilitatio után két esztendő múlva még mindig gölniczbányai civisnek mondja őt a király, de ez a körülmény — a mennyiben a személyazonosságban s az 1282-iki donatio valóságában nem kételkedhetünk — szerintünk legfeljebb csak azt bizonyítja, hogy Jekul 1284-ben még a városban lakott (nem is olyan könnyen ment az a telepítés) s az adományozott jószág tényleges birodalmába, szóval nemesi jogaiba csak későbbben lépett.¹

1313-ban még életben s a szepesi káptalanban találjuk őt. Vele van három fia, *Jakab*, *Máté* és *Domokos*, kiknek beleegyezésével a Hernád mellett elterülő birtokának egy részét Miklós comesnek, a Zsigray-család ősnének örök áron eladja. Nagy darab föld lehetett, mert 150 márkát kapott érte, de maradt azért neki is elég. Ez alkalommal Gölniczi Miklós fiának nevezi magát s az oklevelek többé nem emlékeznek róla.²

Kun Lászlónak tett ígéretét híven teljesítette. A kietlen erdőség helyén csakhamar falu emelkedett, mely alapítójának emlékét évszázadokon keresztül fenntartotta. *Jekelfalvát* (villa Jekel) rövid idő múlva *Szent Margita*, majd *Koysfalva* követte, fényesen tanuskodván a Jekelfalussy ősök szorgalma és munkássága felől. Három fiában a család ugyanannyi ágra szakadt.

Jakab, a legidősebb fiú 1341-ben már meghalt, mert özvegye *Perinni Mária* 1342 január 2-án a szepesi káptalanban megjelenván, azon panaszkodott, hogy férje testvérei *Máté* és *Domokos*, bizonyos *Jákóréte* nevű földet áruba bocsátottak, holott az fiát *Lőrinczet* és ennek testvérét *Jakobot* illeti, a ki férjének első házasságából származott.³

Máté és *Domokos* úgyszólván egész életüket a gölniczbányai polgárokkal perlekedve töltötték el. De nem pör volt az, nem is közönséges határvillongás, hanem valóságos önvédelmi harc, mely egy századon keresztül szakadatlanul tartott, míg végre a király tekintélye helyreállította a békét az egymást halálból gyűlölő felek között.

Mert a hatalmuk és gazdagságukban elbiza-

¹ Az adománylevél csak egyszerű másolatban maradt fent: «Datum per manus discreti viri magistri Bartholomei aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno domini 1282, regni autem nostri anno decimo». Megvan három-négy példányban is, legrégebb átírata pedig 1313-ból származik; a pörökben gyakran hivatkoznak rá, határjáró levelekben többször átírták, a benne foglalt tények valóságához tehát kétség nem férhet.

² L. a *Jekelfalussy család leteleményét az Országos Levéltárban*.

³ «domina Marus filia Perinni de villa Perinni relicte Jacobi filii Jekul» *Anjou Okmánytár IV. k. 181. l.*

zkodott civisek, a kik egyik kiváltságot a másik után szereztek maguknak s a megyétől és a szepesi városoktól függetlenül intézték sorsukat, sohasem tudták megbocsátani egykori polgártársuk ivadékaiknak, hogy atyjuk a város határából nagy területet elszakított s megvetvén a tisztes polgári rendet, önálló birtokossá, magyar nemessé lett. Mikor pedig tapasztalták, hogy az anyavárostól hűtlenül elszakadt Jekul fiai a maguk emberségéből is boldogulnak s látniok kellett, hogy a nemrég lakatlan földön virágzó falvak emelkednek: megszállotta őket az irigység ördöge és minden követ megmozgattak, hogy a testvérek birtokát visszafoglalván, jobbágyaikat alattvalóikká tegyék. — IV. László levele azonban megvédte Jekul maradékait minden jogtalan háborgatók ellen, a törvény rendes útja tehát el volt zárva a polgárok előtt. Ez a körülmény pedig csak még inkább fokozta gyűlöletüket s minden alkalmat fölhasználtak arra, hogy szomszédjaiknak kárt okozzanak és munkásságuk gyümölcsét semmivé tegyék.

Gondolhatjuk, hogy a visszatörles sem maradt el s talán mert volt alkalmuk tapasztalni, hogy a nemes urak jobban értenek a kardforgatáshoz, mint ők, szövetségre léptek a szomolnoki polgárokkal s úgy látszik nem is volt más céljuk, mint hogy Jekul maradékait szomszédjaikból végkép elüldözzék.

Máté és *Domokos* már 1344-ben panaszkodnak I. Lajos király előtt, hogy a szomolnoki és a gölniczbányai polgárok, fölfegyverkezve nagy erővel Jekelfalvára rontottak és két malmukat felgyújtván nekik ezáltal 200 márkát kárt okoznak.² Később pedig arról értesülünk, hogy *Domokos* lakóházára támadván, a szekrényeket feltörték s arany ezüst művekkel s egyéb ingóságokkal együtt az ott talált okleveleket is elrabolták stb. A koysfalvi, szentmargitai és jekelfalvi jobbágyok sohasem érezhették magukat biztonságban tőlük. Üldözték, kergették őket s ha közel kaphatták, keményen megsarcolták a jámborokat, követelvén, hogy földbért (terra-gium) fizessenek, melynek fejében csak 1375-ben 300 frt értékű lábas marhájokat hajtották el, más alkalommal pedig a malmok jövedelmét foglalták le. A hatalmaskodásokból támadt pör folyamán rendszerint azzal védekeztek, hogy Jekul maradékai csak jogbitorlók s az általuk benépesített föld Gölniczbánya határához tartozik.³

Mikor azonban bizonyításra került a sor,

¹ *Dr. Csánki Dezső*: Magyarország történeti földrajza. I. k. 246.

² *Hazai Okmánytár* VII. k. 399. l.

³ L. a családi levéltárt. Továbbá *Fejér Cod. Dipl.* IX. vol. V. 80.

okleveleik fölmutatását egyik terminusról a másikra halasztották és ügylátszik, hogy időközben kiegyeztek a károsultakkal, vagy elsimították jó módjával a dolgot, mert nincs nyoma, hogy valamikor marasztaló ítéletet hoztak volna ellenük.¹ Ennek pedig valószínűleg az volt az oka, hogy illetékes bírójuk, a királyi tárnokmester, többnyire pártjukat fogta, mert az uralkodók a főbányavárosok polgárait mindig különös kegyelmükben részesítették.

És a Jekelfalussyak — a XIV. század derekán már rendszerint «*de Jekelfalva*» nevezetnek — a helyett, hogy e nehéz napokban összetartottak volna: igaz magyar nemesek példájára egymásközt is torzsalkodtak. Jekul fiai közül *Mátét* még 1371-ben is életben találjuk, mikor azzal vádolta unokaöcscsét *Lőrinczet*, hogy két lovát s egyéb ingóságait elrabolta, úgy hogy ennek tisztító esküt kellett tenni ártatlansága bizonyítására.² De az ellenségeskedés apáról fiura szállott. Lajos király 1382-ben megparancsolta Szepes vármegye ispánjainak, hogy Jekelfalvi Miklóst és Lőrinczet személyükben és javaikban védelmezzék, különösen pedig *Jekelfalvi Péter* ellen (Máté fia), a ki legnagyobb ellenségük.³

Az Anjou korszak végén a Jekelfalussyak napja is felderült. Miklóst és Lőrinczet Erzsébet királyné már 1385-ben személyes pártfogása alá vette; majd a török ellen vívott harcokban szereztek maguknak érdemeket, úgyhogy nemsokára Zsigmond király kegyelme is feléjük fordult.⁴ A gölniczbányai polgárok még mindig gyűlöltek és tehetségük szerint károsították, bosszantották őket, de vakmerőségük jóval alább hagyott s mikor Lőrincz fiai János és Miklós az 1422-ik év folyamán Jekelfalvára, Szent-Margitára és Koys praediumra Zsigmond királytól nova donatiót kaptak, végre is be kellett látniok a civiseknek, hogy Jekul ivadékainak kitartása győzedelmeskedett felettük. Megadták tehát magukat s a birtokba iktatás alkalmával még csak nem is tiltakoztak.⁵

A Jekelfalussy család leszármazásáról *Nagy Iván* alapvető munkájában csak töredékes följegyzéseket találunk. Nem szemrehányásképen mondjuk; érdemes tudósunk megtette, a mi tőle telt s az akkori irodalmi viszonyok között többre alig lett volna képes valaki. Czélszerűnek ítéltük tehát néhány nemzedéken keresztül összeállítani a genealogiát, hogy ez által a további kutatásokhoz biztos alapot szolgáltsunk.

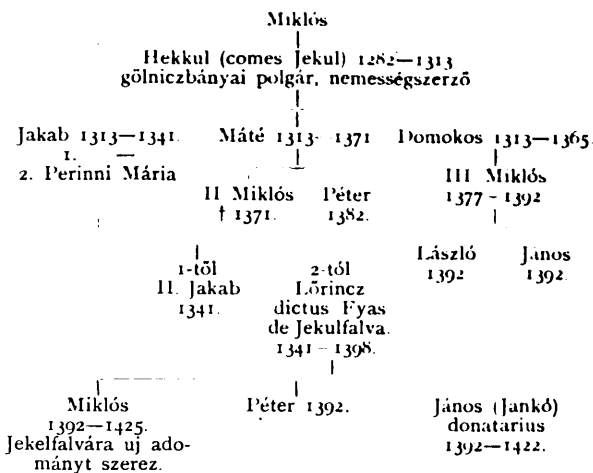
¹ U. o. 211—213.

² U. o. IX. vol. IV. 351.

³ U. o. IX. vol. V. 592.

⁴ U. o. X. vol. I. 211. és vol. II. 48.

⁵ Az adománylevél kelt Pozsonyban, 1422. decz. 27. *Családi levéltár.*

Jekul fiai közül *Máténak* és *Domokosnak* ügylátszik már a XIV. század végén magvuk szakadt s egyedül *Jakab* terjesztette tovább nemzedékét. A manapság virágzó Jekelfalussy család egyenes őse *Lőrincz*, illetőleg a Zsigmond királytól nova donatiót szerző *IV. Miklós* volt.

Dr. KOMÁROMY ANDRÁS.

Jókai Mór ősei.

Nagynevű regényírónk őseiről eddig az volt a nézet, hogy azok Komárom vármegyében nyerték nemességüket a XVII. században. Ez újabb kutatások alapján tévesnek bizonyult; mert a Jókay család nemessége sokkal régebb; első ősei már a mohácsi vész előtti időben nemesek voltak és Bars vármegye területén laktak.

Bars vármegye folyója, a kanyargó Zsitva, Aranyos-Maróttól déli irányban haladva baloldalon csinos hegyláncot kísér kigyózásaival, míg végre a hegylánc Szelepcsényen túl 213 méter magasságú hegyfokban végződik, melynek most is Jóká hegy a neve.

Ezen hegy aljában a Zsitva balpartján terült el a Jóká pusztá (praedium Joka) Mikófalva és Szelepcsénynyel szemben, ezektől a folyó által elválasztva.

A Jókay családnak a folyón malmai voltak, melyeket az említett két falu lakói többször meg is rongáltak, a mi a Jóká pusztá regényességének néha az élet kellemetlenségeiből is jutott.

Itt most a történelmi láncolatot először az időben fölfelé, azután lefelé kell vizsgálat alá vennünk. Kiindulásul szolgálunk e czélra a Bars vármegyei fonmaradt régi jegyzőkönyvek 1577., 1580. és 1599. évi adatai, melyek a logikai kö-

vetkeztetésekhez elégséges anyagot nyújtanak az időben fölfelé is.

Bars megye fönmaradt legrégebb nemesi jegyzéke 1577-ről szól, melyben egymás után helyezve Jókay István és Jókay Mihály neve áll a kis-tapolcsányi járás nemesei között.¹

Az 1580-iki jegyzőkönyvben van a második fönmaradt jegyzék, mely ismét a kis-tapolcsányi járásban említi a Jókay Mátyás és Mihály nevet.²

Az 1595-iki jegyzékben épen a kis-tapolcsányi járás nemesinek nevei hiányoznak; tehát ezt itt nem használhatjuk; de sokkal több felvilágosítást nyújt a Jókay család körülményeiről az 1599-iki jegyzőkönyv, mely az Új-Barson jul. 1-én tartott gyűlésről szól. Itt a következő sorokat olvashatjuk:

«Jókay Mihály a maga és a többi érdekeltek személyében eltiltja Szelepcsény és Mikófalva lakóit a Jóká pusztá malmái rongálásától».³

Utána következik az ellenfél válasza, kinek nevéből csak néhány betű van beírva, így:

«Val. Tho. ellenkezőleg azt mondja, hogy ez nem történhetik ugyanazon pusztától tiltakozással, és csupán a pusztától és malmoktól; hanem a kik jogtalanságot vagy kárt okoznak, ezektől kárpótlást nyerjen, amint ez szokásban van».⁴

Most ezen adatokat összevéve ily következtetéseket tehetünk az időben fölfelé:

Az 1577-iki Jókay István helyébe 1580-ban nagykorú fia Mátyás lépén, az atya időközben meghalt. Föltéve, hogy a nagykorú fiú 1578-ban vette át az atyai örökséget és föltéve azt is, hogy az atya 25 éves korában házasodott, halálakor legalább is 52 éves volt, és így 1526-ban, a mohácsi vész évében született; ekkor ennek atyja a mohácsi csatában részt is vehetett. Ez következik az 1577. és 1580. évi adatokból, valamint az is, hogy a család ez időben már megosztott állapotban, két családfő alatt bírta a nemesi birtokot, a kik nem fivérek, hanem unokatestvérek, sőt még távolabbi rokonságban

állhattak egymáshoz; tehát nem Jókay István atyja, hanem sokkal fölebb menő őse szerezte a nemességet.

Tizenkilenc évvel később a törvényszéki tiltakozásban már a Jókay családon kívül más érdekeltek is említettnek a Jóká pusztá területén; ezek már a pusztá közbirtokosai valának, a kik még távolabbi rokonságban állottak a Jókay családdhoz: tehát az osztozások nem 1580-ban, hanem száz vagy még ennél is több évvel korábban kezdődtek, és így a család nemességének kezdete fölmegey Mátyás király koráig vagy még fölebb is az időben.

Ez volt bebizonyítandó a Jókay család nemességének kezdetére vonatkozólag.

Most lássuk a Jókay család történetének fejlődését az időben lefelé.

Eddigi adataink 1577—1599-ig terjedtek.

Bars vármegye nemeseiről hiányoznak a jegyzékek 1595—1620-ig. Ezen idő lefolyásáról a Jókay család történetére vonatkozólag ismét hallgatnunk kell.

Az 1620-iki összeírás csak az egytelkes nemeseket foglalja magában, és ebben áll Jókay Pál neve, a ki Jókay Mihály fia volt, azon Mihályé, ki 1599-ben a törvényszéki tiltakozást intézte Szelepcsény és Mikófalva lakóihoz.¹

Az 1622-iki nemesi jegyzékben Jókay Mátyás helyében Benedek neve áll; az egytelkes nemesek között Jókay Pál megmaradt.²

Ezekből kitűnik, hogy a Jókay család már 1577 előtt két ágra szakadt: a birtokos ágban volt Jókay István (1577), utána Mátyás (1580), végre Benedek (1622); az egytelkes ágban volt Jókay Mihály (1577, 1580, 1599), utána Pál (1620, 1622). Tovább nem terjednek Bars vármegye levéltárában a Jókay családra vonatkozó adatok.

Így látjuk Bars vármegye területéről 1630 körül a Jókay családot letűnni; de ugyanazon időben feltűnik ezen család Komárommegyében, mert az Bars vármegyéből oda költözött át.

Ebből az is következik, hogy a bars megyei és a komárom megyei Jókay család időrendi összefüggő lánczolatot képezett, mely a mohácsi vész előtti időtől a jelenkorig leszármazott, és így Jókai Mór nagy költőnk négyszáz évről gyűjtheti össze nemes őseinek díszes sorozatát.

Dr. SZOMBATHY IGNÁCZ.

¹ Processus Volfgangi Bélády: Stephanus Jokay, Michael Jokay. Prot. 1577. pag. 164.

² Processus Balthazari Tapolchaný: Mathias et Michael Jokay. Prot. 1580. pag. 454.

³ Michael Jokay in persona sua et aliorum quorum interest prohibet a molis prædii Joka incolas possessionis Zelepchen et Mikofalua.

⁴ Val. Tho. econtra dicit, non posse feri prohibitorie ab eodem prædio tantumque a prædio et molis, sed quam injuriam vel damnum fecerint, recipiat damnationem ut moris est. Prot. 1599. pag. 3.

¹ Prot. 1620. p. 548. Nobiles unius sessionis in processu Pauli Zobonya judlium: Paulus Jokay.

² Regestum 1622. Benedictus Jokay. Paulus Jokay.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi november hó 30-án Nagy Imre másodelnök elnöklete alatt ig. vál. ülést tartott, melyen jelen voltak: *Barabás Samu, Boncz Ödön, Csánki Dezső, Majláth Béla, Nagy Gyula, Schönherr Gyula, Szent-Ivány Zoltán, Szilágyi Sándor, Tagányi Károly, Thaly Kálmán* vál. tagok és *Fejérfataky László* titkár.

Az ülés megnyitása után a titkár felolvasta *Dr. Komáromy András* vál. tagnak a «Jekelfalussy család őseiről» írt dolgozatát; utána *Dr. Schönherr Gyula* jegyző mutatta be *Pör Antal* vál. tagnak «Pecséttani apróságok» című értekezését. Mindkét, tetszéssel fogadott felolvasás folyóiratunk jelen füzetében olvasható.

A folyó ügyek során a titkár bemutatá a következő tag-ajánlásokat. Pártoló tagúl: *Beniczky Elemér* földbirtokos Heves-Csehiben (ajánlja Szent-Ivány Zoltán). Évdíjas tagokúl: pilisi *Pilis Gyula* földbirtokos Fényes-Litkén, zendrei és gerendei *Hegedüs Ferencz* földbirtokos Jász-Kiséren, apszai *Dr. Mihályi János* földbirtokos Máramaros-Szigeten (aj. Petrovay György), *Baróthy Lajos* tanár Budapesten (aj. Csánki Dezső), *Csernátoni Gyula* kir. tanfelügyelő Beszterczen (aj. Kecskés Dezső), *Kiss Emil Károly* Baltavárott (aj. a titkár), nagy-enyedi *Egry Endre* kir. törv. bíró Szatmártt (aj. Komáromy András). Az ajánlottak a társaság tagjaivá megválasztottak.

A bemutatott pénztári jelentés szerint a társaságnak nov. 29-ig volt

Bevétele	---	---	---	4462 frt 23 kr.
Kiadása	---	---	---	2373 " 37 "
				Készpénz 2088 frt 86 kr.

Az alaptőke összege 13,000 frt, és így a vagyon 15,088 frt 86 kr. A pénztári kimutatás ideiglenesen tudomásul szolgált.

Az alapszabályok 19. §-a értelmében a jelen ülés lévén hivatva az ig. választmány kiegészítésére, felbontatott és olvastatott az e végből beérkezett ajánlat, mely szerint Szinnyei József és Schönherr Gyula vál. tagok *Kis Bálint* cs. és kir. kamarást és a társaság pártoló tagját, kivált az erdélyi családok genealogiai viszonyainak tisztázása körül kifejtett buzgó működéseért, ig. vál. tagságra ajánlják. A bekövetkezett titkos szavazás alkalmával Kis Bálintra esett 8 szavazat, ellene 3 szavazat; s így *Kis Bálint* cs. és kir. kamarás, a társaság pártoló tagja, ig. vál. taggá választott.

A titkár a mult ülés határozatához képest jelenté, hogy a decz. 9-én tartandó nagygyűlésen *Nagy Géza* társ. tag «Az Árpádház mondai genealogiája» című

felolvasást fog tartani. A választmány a bejelentést jóváhagyólag tudomásul vette.

Dr. Bojničić Iván úr, a horvát országos levéltár igazgatója, köszönetét fejezte ki a választmány azon elhatározásáért, hogy a horvát országos levéltárnak a Turul meglévő folyamai és a tárgymutató díjtalanul elküldettek. Köszönő levelének egy része ekkép szól: «Kétségtelen, hogy a mélyen tisztelt társaság igazgató választmányának ezen hazafias határozata a legjobb befolyással lesz a magyar és horvát tudományos körök között fennálló jó viszony megszilárdulására, a mihez hozzájárulni minden magyar ép úgy mint minden horvát hazafiúi kötelességének kell hogy tekintse.» A köszönő levél tudomásul vétetett.

Schönherr Gyula társ. jegyző előterjeszté *Crollalanza* úrnak, a pisai olasz kir. heraldikai és genealogiai akadémia főtítkárának ajánlatát, melylyel atyjának az olasz családi címerekről kiadott, 90 lírát érő művét a társaságnak megküldeni igéri, és egyúttal az olasz kir. heraldikai akadémia nevében a társulati kiadványokra nézve csereviszonyt ajánl föl. A választmány a kilátásba helyezett értékes ajándékot nagy köszönettel, a csereviszony létesítésére tett ajánlatot pedig a legnagyobb készséggel elfogadta.

Thaly Kálmán vál. tag indítványozza, hogy *Crollalanza* úr, a társaság iránt tanúsított előzékenységeért és a két heraldikai társulat közt szorosabb kapcsolat létrehozásának kívánatos voltaért társaságunk levelező tagjává választassék. A bekövetkezett titkos szavazás alkalmával *Crollalanza* úr a beadott tizenegy szavazat mindegyikét megnyerte s így egyhangúlag a társaság levelező tagjává választott. A választás megerősítésére az alapszabályok 22. §-a értelmében a nagymélt. belügyministerium meg fog kerestetni.

Csánki Dezső vál. tag indítványára a választmány elhatározta, hogy a többi heraldikai és genealogiai társulatokat, első sorban pedig a bécsi «Adler» és a berlini «Der Deutsche Herold» szaktársulatokat csereviszony létesítésére fel fogja szólítani.

A titkár indítványára a választmány felhatalmazta az elnökséget, hogy a társulati pénztár kedvező állapotára való tekintettel a Nemzeti Zsebkönyv céljaira, a költségvetésben felvett 50 frton felül, a még fennlévő tartozások törlesztésére tetemesebb összeget fordíthasson, sőt, ha a pénztár állapota megengedné, a tartozás egész összegét utalványozhassa.

A folyó évi számadások és a pénztári kezelés megvizsgálására *Szinnyei József, Nagy Gyula* és *Boncz Ödön* vál. tagokból álló bizottság küldetett ki.

A jegyzőkönyv hitelesítésére *Boncz Ödön* és *Tagányi Károly* vál. tagok kéretvén meg, az ülés véget ért.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi deczember hó 9-én *Bánó József* vál. tag elnöklete alatt tartotta évi nagygyűlését, melyen jelen voltak: *Nagy Gyula*, *Óváry Lipót*, *Pauler Gyula*, *Schönherr Gyula*, *Szent-Ivány Zoltán*, *Tagányi Károly* vál. tagok, *Petrovay Adám* pártoló tag, *Bárczay Oszkár*, *Dr. Békefi Remig*, *Horváth Sándor*, *Nagy Géza* évdíjas tagok, *Tóth Árpád* pénztárnok és *Fejérpataky László* titkár.

Az elnök röviden üdvözlővén az egybegyűlt tagokat, *Nagy Géza* társ. tag felolvasta az «Árpádház mondai genealogiája» című dolgozatát, melyet folyóiratunk egyik közelebbi füzeté fog közölni.

Ezután *Fejérpataky László* titkár olvasta föl terjedelmes jelentését a társaság mult évi működéséről és állapotáról, mely alább egész terjedelmében olvasható.

Tóth Árpád pénztárnok előterjeszté részletes jelentését a társulati pénztár állapotáról 1893. decz. 9-én, melynek a költségvetési előirányzat címei szerint csoportosított tételei a következők:

Bevétel.

1. Pénztári maradvány az 1892. évről ...	390	frt	31	kr.
2. Értékpapírok kamatai (18,600 kor. = 9300 frt koronajáradék, és 100 frt jelzálog-hitelbanki nyer. kölcs. kötvény után) 4% ...	195	«	—	«
3. Alapítványok kamatja (3100 frt kötelezvényekben, 500 frt azok nélkül) 5% ...	160	«	—	«
4. Pártoló tagdíjakból ...	1760	«	—	«
5. Évdíjakból ...	1410	«	50	«
6. A Turul egyes füzetek eladásából ...	78	«	—	«
7. A Turul Tárgy- és Névmutatója után ...	86	«	75	«
8. Befizetett alapítványok ...	400	«	—	«
9. Rendkívüli bevételek ...	54	«	67	«
Összesen ...	4535	frt	23	kr.

Kiadás.

1. Személyi járandóságok ...	700	frt	—	kr.
2. Írói tiszteletdíjak és szerkesztés ...	522	«	—	«
3. Nyomdai költség ...	—	«	—	«
4. Színyomatok készítése ...	113	«	—	«
5. Metszetek, rajzok, zinkographiák ...	138	«	58	«
6. Expedíció költségei (utánvétellel való szétküldés) ...	26	«	16	«
7. Irodai átalány ...	60	«	—	«
Átvétel ...	1559	frt	74	kr.

Áthozatal 1559 frt 74 kr.

8. Társulati szolgál díjazása ...	60	«	—	«
9. Pénzbeszedési díjak, újévi aján-dékok, másolások stb. ...	99	«	51	«
10. A Turul Tárgy- és Névmutatójána kiadása ...	215	«	—	«
11. A Nemzetségi Zsebkönyv tartozásainak törlesztése ...	—	«	—	«
12. Tőkésítés ...	436	«	55	«
13. Rendkívüli kiadás ...	5	«	—	«
Összesen ...	2375	frt	80	kr.
Készpénz ...	2159	«	43	«

Vagyonállás.

Értékpapírok névleges értékben ...	9400	frt		
Kötelezvényekkel biztosított alapítványok ...	3100	«		
Kötelezvény nélküli alapítványok ...	500	«		
Alapítványok összege ...	13000	frt	—	kr.
Készpénz ...	2159	«	43	«
Összes vagyon ...	15159	frt	43	kr.

Minthogy a számadások megvizsgálásáról a választmány az alapszabályok 21. §-a értelmében már intézkedett, a pénztári kimutatást a nagygyűlés ideiglenesen tudomásul vette.

Az elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére *Nagy Gyula* vál. és *Nagy Géza* évdíjas tagokat kérvén föl, a nagygyűlés véget ért.

Titkári jelentés a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság működéséről az 1892. 3. évben.

Tisztelt Nagygyűlés!

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság életében a folyó évvel a második decenniumot kezdetük meg. Tavalyi jelentésem beszámolt röviden az első tíz év történetéről, és részletesen a tizedik év munkásságáról; idei jelentésemnek nem lehet más a célja, csak az, hogy a tizenegyedik év tevékenységéről s azokról az eszközökről legyen benne szó, melyekkel társulatunk választmánya az élénk tűzött tudományos célt megvalósítani vagy legalább megközelíteni törekedett.

A nélkül, hogy elfogultság vádját vonhatnám magamra, el kell ismernem azt, hogy mióta társulatunk közlönye annyi becses heraldikai és genealogiai anyagot ismertetett meg, melyet azelőtt levéltárak szekrényei zártak el a tudomány használata elől: azóta látkörünk e szaktudományok terén nagyban bővült. Más szemmel nézzük most hazai heraldikánk régi emlékeit, a pecséteket, címmeresleveleket, kellőképméltányoljuk becsüket; tisztázódtak fogalmaink a régi

nemzeti kapcsolatok, annak elágazásai, birtokviszonyai felől. Mióta folyóiratunk kiküszöbölt a genealogiából a mesét, hagyományt, és családok régi multjának felderítésénél csak azt a fényt fogadja el, melyet arra hiteles oklevelek világa vet: azóta tisztábban látjuk át régi genealogiák bonyodalmaikat; hogy azokat megfejtjük, nem bocsájtunk merész találgatásokba, csak addig terjed kombinációnk, a meddig oklevelek és a belőlök levont következtetések fénye terjed. Ki sajnálná az elvetett, kiküszöbölt valótlanságokat, bármily szépek és költői értékkel bírók legyenek is? a veszteségért bőven kárpótol az igazság, melyre kritikai kutatások vezetnek.

Hogy ezt az igazságot mennyiben és mennyivel közelítettük meg: adjon arról számot a lefolyt év története és a dolgozatok hosszú sora, melyek társaságunk ülésein és folyóirata hasábjain váltak a tudomány közös kincsévé.

Utolsó nagygyűlésünket 1892. decz. 10-én tartottuk; ezóta társaságunk az alapszabály- és ügyrend-követelte négy ig. vál. ülést a következő napokon tartotta meg: jan. 26., apr. 27., szept. 29. és nov. 30-án. E gyűlések mindegyikén tudományos tárgyú felolvasásokban, nagyérdékű heraldikai és sphragistikai emlékek bemutatásában volt részünk; úgy hogy, beleértve az utolsó nagygyűlés felolvasását is, összesen *tíz* dolgozat és egyéb emlék került bemutatásra. E tíz közül két dolgozat folyóiratunk hasábjain azóta megjelent, s így tárgyukról s a bennök mutatkozó új eredményekről legalkalmasabban folyóiratunk mult évfolyamának ismertetésénél szólhatok; a többi dolgozat részint csak ezután jelenvén meg, részint nem is tétetvén közzé: itt van helye rövid ismertetésöknek.

Tavalyi nagygyűlésünkön *Doby Antal* lev. tag dolgozata «A homonnai és gereni Drugeth család történetéről» került felolvasásra. Az érdemes szerzőnek e műve mutatvány nagy genealogiai munkájából, melyben az összes magyarországi benszülött és honfűsített főúri családok történetét, a nyomtatott anyag és magán értesülések lelkiismeretes felhasználásával egybeállítá. Az egész mű — bár levéltári kutatások a szerző munkáját meg nem előzték — kétségtelenül nagybecsű adatgyűjtemény, melynek akármely nyilvános könyvtárunk nagy hasznát látná.

Genealogiai tárgyú volt az a felolvasás is, melyet legutóbb *Dr. Komáromy András* vál. tag tartott a Jekelfalussy család őseiről. Egészen új világításba helyezte a szerző — a családi levéltár adatai alapján — a XIII. század második felében polgári állapotból kiemelkedett család első nemzedékeit; küzdelmeikben azon város polgárságával, melyből kiemelkedtek, érdekes kulturtörténeti képet látunk, melynek magyarázatát a családtörténet folyása adja meg.

Még két, felolvasás útján bemutatott heraldikai és sphragistikai dolgozatról kell itt megemlékezni. Az egyiknek szerzője *Pür Antal* vál. tagunk. Az Anjou-korszak szerencsés bűvára «Pecséttani apróságok» szerény címe alatt öt pecséttel ismertetett meg, melyeknek mindegyike egy-egy sphragistikai bijou. Az első Nagy Lajos királyfié, ki azt atyjával együtt egy 1335. évi nemzetközi szerződésre nyomta; a merőben ismeretlen pecsét királyi pecsétjeink számát egy nagyérdékű darabbal szaporította. Egy 1336. évi Orsini-Blagaj-pecsét alkalmat szolgáltat a szerzőnek arra, hogy összeállítsa ez érdekes család magyarországi ágának leszármazását a XII. század derekán élt Miklós római senatortól a pecsét tulajdonosának koráig. Két ismeretlen Németújvári-pecsét (1336-ból) folytatja a sorozatot, melyet a csornai conventnek eddigéig ismeretlen Árpádkori pecsétje zár be. — A másik dolgozat *Dr. Pista Béla* tagtársunké, ki az érmeiken előjövő családi címereket tette tanulmány tárgyává s az ezekből levont tanulságokat ismertette meg jan. 26-iki vál. ülésünkön. Felolvasása előzetes részlet egy terjedelmesebb dolgozathoz, melylyel a szerző a magyar emlékérmek címerészeti tanulságait szándékozik folyóiratunkban közzétenni.

Üléseinken e felolvasásokon kívül számos nagyérdékű címertani emlék került bemutatásra. Így *Szent-Ivány Zoltán* vál. tag két XVII. századi címerlevelet — köztük a Somoskeőy családot — ismertetett meg velünk. A titkár bemutatta a Batthyány-család 1500. évi, II. Ulászló királytól kapott címerlevelének fényképét, melyet a család körmendi levéltárában lévő eredetiről *Thallóczy Lajos* vál. tag készítettett társaságunk számára. Ugyancsak a titkár mutatta be a Barrwy-családnak 1417-ben Zsigmond királytól nyert armálisát, melyet tulajdonosa, *Géresi Kálmán* vál. tag, bocsájtott a társaság rendelkezésére.

A bemutatott emlékek közt kiváló becsűek azok, melyeket *Thaly Kálmán* vál. tag kutatásainak köszönhetünk. Ilyen a dunántúli Kölkedy-családnak Zsigmondtól mint római királytól 1429-ben kapott ritka szép kivitelű címerlevele, melyet tagtársunk egy dunántúli család levéltárában talált; továbbá egy kezdetleges vésetű pecsétnyomó, melyet Nagy-Halászinál a Tiszából halásztak ki; a szabolcsmegyei Múzeum tulajdonában lévő pecsétnyomó, körirata után írtelve, I. Rákóczi Ferencz erdélyi vál. fejedelemé lehetett; és végül II. Rákóczi Ferencznek egy, eddig ismeretlen összetételű pecsétje, mely a fejedelem címerén kívül külön pajzsban nevének címerét is, a hesseni hercegi címert, tartalmazza. Mindezen becses emlékekről a választmány hű másolatokat vétetett, és intézkedett a felől, hogy azokat alkalomadtán folyóiratunk közzétegye.

A felolvasások, bemutatások által elért tudományos eredményeket számra messzire fölülmulja és fontosságra nézve is versenyez velök az az anyag, melylyel folyóiratunk hasábjai a tudományt gazdagították. A Turul, melynek tavalyi folyama a választmány felhatalmazása alapján 25 íven jelent meg, az idén 27 ívre is alig képes felölelni azt a gazdag készletet, melylyel a szerkesztőség rendelkezik. Ha pénzügyi tekintetek útját nem állanak, a szellemi termelés gazdagságánál fogva, évnegyedes folyóiratunkat már rég át kellett volna változtatnunk két havivá, az évi füzet-számot hatra felemelvén. A szellemi tevékenységnek ez örvendetes emelkedése szaktudományaink terén: kétségtelen bizonyíték a mellett, hogy társaságunk tizenegy éves fennállása alatt üdvösen hatott a heraldika, genealogia és egyéb rokon disciplínák fejlesztésére.

Hogy mennyi és mily becses anyag jelent meg folyóiratunk eddigi évfolyamaiban, arról csak akkor nyerünk világos képet, ha átlapozzuk azt a pontos tárgy- és névmutatót, melyet a választmány a Turul tíz éves folyamához készíttetett. A választmány által megbízott szerkesztő, *Dr. Borovszky Samu* úr, lelkiismeretes buzgalommal és szakavatottsággal felelt meg feladatának és első sorban neki köszönhetjük azt a kimerítő, 14 nyomt. ívre terjedő füzetet, melyet f. év május havában közhasználatra bocsájtottunk. A társaságnak tetemes áldozatába került ugyan e külön kiadvány létesítése, de ezzel kötelességet teljesített a tudomány és saját maga iránt; nélkülözhetetlen segéd-esszéköt nyújtott e füzetben a választmány mindazoknak, kik heraldikai és genealogiai kutatásokkal foglalkoznak és nagyban megkönnyítette a folyóiratban eddig megjelent becses anyag áttekintését és használatát. A választmány intézkedett, hogy a jeles indexet 200 frtos alapító és pártoló tagjaink méltányossági okokból díjmentesen megkapják; a többire nézve pedig reményét fejezi ki, hogy a szükséges segédkönyv és a folyóirat kiegészítő része iránt tagtársaink sorában ezentúl nagyobb kereslet fog mutatkozni, mint a mennyivel most, megjelente után egy félévvel, dicsekedhetünk.

De ideje immár, hogy a Turul hasábjain közzétett tudományos anyag ismertetésére térjek. Annak változatossága és tudományos érdeke a következő rövid felsorolásból eléggé kitűnik.

A genealogia köréből vett dolgozatokkal kezdem a sort; mennyiségre nézve ezek felülmulják a címertani tárgyúakat, miáltal folyóiratunk mult évi folyamának inkább genealogiai jellege van.

Első királyi családunk, az Árpádház, leszármazását, melyről nemrégiben egy tagtársunk tollából külön monographia jelent meg, ismertetvén *Nagy Géza* tag-

társunk, néhány kritikai megjegyzésében alkalmat vett magának tisztázni az említett műben foglalt állításokat, s ezzel némi részben hozzájárulni ahhoz, hogy az első királyi ház teljes genealogiája végre kritikailag megállapítva álljon rendelkezésünkre.

Egy másik fejedelmi család, a Rákócziak, családfájának kiegészítéséhez a korszaknak nagyérdemű történetirója, *Thaly Kálmán* vál. tag szolgáltatott új, ismeretlen adalékokat. Ezek egyrészt Rákóczi József herczeg természetes leányának kérdését tisztázzák, másrészt kiegészítik a család régi, Ferencz bárótól leszármazott ágán a családfa hézagait; e közleményéhez t. tagtársunk újabb pótlásokkal is járult. Közleménye kapcsán *Bárczay Oszkár* tagtársunk, a Rákóczi-házzal rokonságba lépett vehécsi és laskodi Bácsy család címerére, és Rákóczi Ferenczné, csanádi Nagymihályi Anna leszármazására vonatkozólag tett érdekes adatokat közzé.

A nemzetségek leszármazottjainak, a leszármazás módjának és elágazásainak kutatása terén folyóiratunk kezdettől fogva sok dolgozattal és új eredménynyel gazdagította a szakirodalmat. Az elmúlt évben kiváló figyelmet keltett az az értekezés, melyet *Karácsonyi János* vál. tag két ősrégi családnak, a Csákyaknak és Becskeyeknek közös eredetéről, leszármazásáról írt; a két család közös eredete eddig is tudva volt, de a genealogiák az elágazás idejére nézve nem adtak pontos felvilágosítást. Az említett dolgozat tisztázza a kérdést és kimutatja, hogy a közös törzs még a XIII. század végén szakadt három ágra, melyeknek ketteje, a Csáky és Becskey-ág, ma is virágzik. Közös törzsiül Istvánt, Erzsébet királyné tárnokmesterét mutatja ki, és elvetvén a Csák és Ákos nemzetségekről felmerült alaptalan combinációkat, a Sidó nemzetségben látja azon genust, melyből a Csákyak, Becskeyek és a kihalt szántai Petőfiék eredetöket vették.

Wertner Mór vál. tag három ősrégi család leszármazásához, birtokviszonyaihoz és történetéhez állította össze regista-szerű kivonatokban az oklevéltárak kiadott okleveleinek adatait. Ezek: a Kórógyiak, kik a XIII. század elején élt Fülöptől veszik eredetöket; a Tornaiak, kiknek ismeretlen nevű közös őse ugyanazon korban élt, míg a család fiúágának kihalta 1406-ban következett be; *Dr. Wertner* harmadik közleményében pedig egy korábbi dolgozatához, az ónodi Czudarok történetéhez adott pótlásokat és igazításokat.

Hogy mennyi új és ismeretlen adat látott napvilágot folyóiratunk utolsó négy füzetében, melyek történelmi szereplésű családok leszármazását többé-kevésbé tisztázzák: mutatja a következő rövid felsorolás.

Kandra Kákos tagtársunk az Aba nemből eredő Debrei családra nézve állította össze a genealogiai

adatokat; a család egyik sarjának, Debrői István kir. kincstartónak, előkelő, sőt vezérszerepe volt a Nápolyi László ellenkirály érdekében Zsigmond király ellen megindított mozgalomban. *Stessel József* úr, ki főképp vidéki lapokban a dunántúli régi birtokos családok történetéhez számos becses adatot tett már közzé, az Athinai család birtokviszonyainak ismeréséhez néhány érdekes adattal járult. *Karácsonyi János* vál. tag a Rátót nemből eredő főúri Paksy család eredetét világitotta meg; összeállítván a család legelső őseinek stemmáját, melyen az országos legfőbb méltóságokat betöltő családtagok, kik nádori, báni, tárnokmesteri stb. tiszteket viseltek, szerepelnek. Ugyanő egy nagyérdékű, 1540 tájáról való genealogiai feljegyzést közölt, mely az iklódi Désy család néhány nemzedékéről ad számot. *Puký Andor* tagtársunk a Matucsinaiaknak a XIII. század elejéig visszamenő leszármazását tisztázta; a család ősei közt egyik IV. Béla idejében az ország nádora, míg ennek negyedízi leszármazottjai már csak alispáni tiszteket töltenek be.

Nem érdek nélküli az az 1708-ból való genealogiai feljegyzés, mely a Viczay és Héderváry családok eredetét és elágazását tartalmazza, és melyet a br. Perényi család levéltárából *Dr. Komáromy András* vál. tag ismertetett meg velünk. Ily genealogiai feljegyzések, kivált ha azok egykorúlag, a család érdekelt tagja által történnek, mint hiteles kútfők nagy értékűek; és ezek közt is a legbecsesebbek egyike az, a melyet *Szell Farkas* vál. tagnak köszönhetünk. Szápáry Péter, családjának kiváló tagja, 1667-től haláláig, 1702-ig, pontosan feljegyezte a családjában történt genealogiai eseményeket, házasságát, tíz gyermekének születését, egyeseknek elhalálozását, a legszabatosabb dátumokkal, még az óra megjelölésével is, mikor az illető családi esemény történt. E feljegyzések sokban kiegészítik a főúri család nemzedékrendjének hézagait és pontos adataikkal a legmegbízhatóbbak.

Csergheő Géza vál. tag a Buthkai Wiczmány családrol iparkodott a családi levéltár adatai nyomán bebizonyítani, hogy e család fiúágon a Guthkeled nemzetségnek leszármazottja; eddig ugyanis az volt felőle a hiedelem, hogy a Wiczmányok nőágon, a Buthkayak révén, állottak vérszerinti kapcsolatban az említett generációval. — Az Alapyakról, a Dunántúlnak ez előkelő régi családjáról, *Salamon Vincze* tagtársunk ismertetett meg több nagyérdékű levéltári adattal.

Ezen kisebb családtani közleményeken, adalékokon kívül folyóiratunk az elmúlt évben több teljes családi genealogiát, nagyobb családtani dolgozatot közölt, melyeknek mindegyike bő levéltári kutatások mellett és az oklevéltárakban közölt anyagnak lelkiismeretes felhasználásával készült.

Első helyen kell megemlítenem azt az élénken írott, meglepő eredményekben bővelkedő terjedelmes dolgozatot, melyet *Dr. Komáromy András* vál. tag a borsodi és ugoccai Szirmayakról írt. Az ügyvédi fogásoknak száz meg száz furfangja, a nyereségvágy, jogkiforgatás sokféle praktikája, melylyel egy ambitiosus eszes férfi minden eszközt felhasználta, hogy magát genealogiailag egy hasonló más családdal összekösse, jogainak részesévé tegye: a családtörténet tisztázásán kívül oly jellemző kulturképet ad a korról, mely ritkítja párját. Az az élénk ecsetelés, a hogy az érdekes szerző e képet vázolja, fokozza a dolgozat érdekes voltát, mely eddig megjelent részeivel kíváncsivá tesz a nemsokára várható befejezésre, a kifejlésre.

Egy másik nagyobb dolgozat *Petrway György* tagtársunké, melynek befejezése szintén legközelebbi füzetünkben várható. A családi mult iránt érzett kegyelet bírta rá tagtársunkat, hogy széles alapra fektetett levéltári kutatások és minden hozzáférhető adat felhasználásával foglalkozzék Máramaros megye egyik legrégebbi, e néven kihalt családjának, a Dolhayaknak történetével, melynek egy ága, a szerző családjának nevében, ma is virágzik. A családtörténet a XIV. század közepéig nyúlik vissza, ekkor élt az a Szaniszló vajda, kitől a család 1708-ban történt kihaltáig szakadatlan sorban lehozható. A család eredetének megvilágítása összefügg a máramarosi oláh incolatus kérdésével, és e körülmény alkalmat szolgáltatott tagtársunknak arra, hogy Máramarosmegye régi népesedési mozgalmával, az oláh beköltözés körülményeivel behatóbban foglalkozzék, miáltal dolgozatának nagyértékű történelmi háttérrel adott.

Szintén a család történelmi multjának kegyelete bírta rá két tagtársunkat, hogy saját családjuk leszármazását lehetőleg tisztázzák. *Törös Sándor* úr megírta az oroszánosi Törös család történetét, melynek egyik kimagasló tagja, János, a linczi békekötésben oly kiváló szerepet vitt. A család legrégebbi ismert őse Lőrincz, ki 1551-ben kap püspöki adományt, kétségtelenül tőle származik a család ma is virágzó két ága; azonban okiratok hiánya miatt a leszármazás szakadatlan sorban ki nem mutatható. Négyesi *Szepessy Béla* tagtársunk is saját családjá történetének megírásával röviden le kegyeletét családjá multja iránt. A még nemrég bárói ágon is virágzott család leszármazása csak a XVI. század végétől mutatható ki összefüggőleg, bár minden körülmény arra utal, hogy eredetét sokkal régebbi időben kell keresnünk.

Kis Balint tagtársunk, most már választmányunk tagja, a lefolyt évben is folytatta azon tanulmányait, melyekkel családtörténelmünk elhanyagolt ágát, az erdélyi régi családok leszármazását annyi érdekes új

eredményenyl gazdagítá. Az, a mit a homoród-szentpáli Szentpáli családról közölt, érdekesen és lényegesen kiegészíti folyóiratunknak egy korábbi közleményét. Komáromy András tagtársunk, mikor e családról írt, adatait a család ugocsai ágának levéltárából meríté; míg Kis Bálint tagtársunk közleményének forrása az erdélyi ág iratai. A kettőnek találkozásai és kölcsönös kiegészítései emelik a leszármazási táblák hitelességét. Egy másik közleménye az enyingi Török családról szól. A szerző rendelkezésére állott okmányokból a család erdélyi ágának leszármazása egészen más alakot nyert. Négy nemzedéken át virágzott ez ág, kiváló érdemeket szerezvén hadi téren; utolsó nősarja, Katalin, pedig Báthory Gábor fejedelemmel kötött viszonya által tette nevét hirhedté. Utolsó dolgozatában az Inczédi és a belőle kiágazott br. Jósinczi család leszármazását tette közzé. Tartalmas közleményei már eddig is sokkal járultak az erdélyi bonyodalmas genealogiai viszonyok tisztázásához.

A genealogia tudománya részére tájékoztatót nyújtott *Kandra Kabos* tagtársunk az által, hogy megkezdé azon családok neveinek közlését, melyekre nézve az egri káptalan hiteles helyi levéltárban adatok találhatóak. Ha a hiteles helyi levéltárak őrei követnék e példát, mily becses, mily gazdag tájékoztatót nyujtanának a magyar genealogusoknak.

Az átmenetet a genealogiából a heraldika körébe *Fraknoi Vilmos* vál. tag közleménye képezi. A magyar történetírásnak hervadhatatlan érdemű férfia, ki élete feladataul tűzte ki a vatikáni történelmi anyagnak hazánkra vonatkozó részét kikutatni, közzétenni és feldolgozni, eredményes kutatásaiban talált a mi számunkra valót is. Zsigmond király 1433-ban császárá koronáztatása érdekében Rómában tartózkodván, kísérete tagjai közt túlnyomó részt magyarok voltak, az ország legelőkelőbb, főrangú családjainak sarjai. Ezek részére kieszközölte IV. Eugén pápánál, hogy a nekik szóló bullákat a pápai kancellária díjtalanul állítsa ki. A kíséret felhasználta a kedvező alkalmat és tömegesen, száznál több folyamodásban, kértek a pápától kedvezményeket magok és családtagjaik részére. E kérvények az úgynevezett supplicatio-regestákban korunkra jutottak, tömérdek becses genealogiai adatot juttatván reánk legelőkelőbb családaink tagjairól, melyeknek becsét emeli az az áttekinthető összeállítás, a hogyan érdemes tagtársunk azt rendelkezésünkre juttatta. Zsigmond római tartózkodását arra is felhasználta, hogy kedvezményeket eszközöljön ki a pápánál saját alapítása, a magyar sárkány-rend részére. E tárgyban két kérvényt intézett a pápához; mindkettő merőben ismeretlen adatokkal járul e specialis magyar intézmény történetéhez, melynek multjával folyóiratunkban már számos közlemény foglalkozott.

Így legutóbb is *Berzeviczy Edmund* tagtársunk megfelelő magyarázat kíséretében közzétette a rendnek jelvényét, a mint azt a Grünenberg-féle 1483. évi címereskönyv ábrázolja, és valószínűtlenné teszi egyes német íróknál fel-felmerülő azon nézetet, mintha Zsigmond 1418-ban a római sz. birodalom részére külön sárkány-rendet alapított volna.

A szorosan heraldikai tárgyú dolgozatokra térvén át, első sorban kell megemlékeznem *Csoma József* vál. tagnak az Aba nemzetség címer-kérdéséről írt és egyik vál. ülésünkön fel is olvasott dolgozatáról. A nagyértékű közlemény merőben megváltoztatja eddigi felfogásunkat a nemzetség címeréről. Eddig úgy tudtuk, és kételyek nem is merültek fel az iránt, hogy a nemzetség címere a pólya, hol egyes, hol többes számban alkalmazva; t. tagtársunk heraldikai inductió útján arra az eredményre jut, hogy e pólya a nemzetség leszármazottjainak címerében csak méltóság-jelvény; a nemzetség közös címere, melyet ma is élő sarjadéakai használnak: csőrében zöld koszorút tartó fekete sas, vörös mezőben. — Másik nagyérdékű dolgozatában az olasz renaissance hatását vizsgálja hazai heraldikánkra. Számos példával megvilágított értekezéséből látjuk, hogy a renaissance hatása leginkább a II. Ulászló és II. Lajos korabeli címerekben nyilvánul; abban a korban, mikor az élő heraldika hanyatlásával a címerek veszítenek heraldikai tisztaságukból, ellenben kivitelük, diszítésük által a miniature-festészet remekeivé válnak.

A bemutatások során ismertetett címeresleveleknek számát két színnyomatú mellékletünkkel nagyobbitottuk. Mindkettő dunántúli családé, és egy esztendő terméke. Egyiket a Gyalókey, másikat a Szecsödy, ma is virágzó családok őse nyeri 1418-ban Zsigmond királytól. Mindkettőt másodelnökünk, *Nagy Imre* ismertette, bő genealogiai és családtörténeti adatokkal is kísérvén azok heraldikai méltatását. — E két címerrel együtt folyóiratunk eddigelé 38, mohácsi vész előtti címerképet tett közzé színes hasonmásban, és e számból 26 Zsigmond király korára esik.

1526. év előtti címereslevéllel ismertetett meg *Dr. Illéssy Fános* tagtársunk, közölvén a Vrana család címerére vonatkozó adatokat. A család címerét II. Lajos királytól 1520-ban nyerte; az armális eredetijét nem ismerjük, szerencsére azonban a címer leírása megvan az újkori átiratban reánk jutott oklevél szövegében, a mi 1526 előtt nincs mindig így, s ennek alapján a hollót ábrázoló régi címer konstruálható.

Régi heraldikai emlékeket ismertetett *Décsényi Gyula*, közölvén a magyar király címeres tornaöltözetét abból az értékes párisi XV. századi kéziratból, mely az aranygyapjas rend legelső lovagjainak színes

képeit főúri családok címereivel egyetemben tartalmazza; a másik emlék a XIV. századi hirneves Manescodex magyar lobogója, mely az ország címerét az Anjoukéval összetéve oly modorban ábrázolja, a hogy az a képes krónikában is látható. A közlemény, melynek első darabjához a Tört. Életrajzok szerkesztőségével közösen készített színes melléklet is járult, érdekes adalékot nyújt azon felfogáshoz, melyben hazánk heraldikai jelvényeit a távol külföld részesíté.

Két nagy táblán, a Tört. Életrajzokkal egyidejűleg, folyóiratunk is közlé a drezdai kir. könyvtár két becses kéziratában fenmaradt erdélyi címerez zászlók színes képét. A kézirat rajzai azon, hadi zászmányként a császáriak kezébe jutott zászlók képeit adják, melyeket Básta és Mihály vajda a goroslai csatában 1601-ben foglaltak el Báthory Zsigmondtól. Érdekes az ábrázolás módja, miként alkalmazták a címereket zászlókon; s e tekintetben *Dr. Mika Sándor* úrnak rólok írt közleménye teljesen tájékoztat az emlékek történelmi, heraldikai és hadtani érdekéről. Ugyane tárgyról több felvilágosító és pótló adatot *Thaly Kálmán* vál. tagnak köszönhetünk.

Egy közleményünk megismertette a kihalt rátóthi Gyulaffy családnak teljességében eddig ismeretlen grófi címerét az eredeti grófi diploma után. *Csoma Fózsef* vál. tag egy 1641-iki érdekes kötelezvényt közölt, melyben a jobbagy erős hit alatt fogadja, hogy földesurának tudta és akarata nélkül magát meg nem nemesített és címerezlevelet nem szerez. Végül bezárja a heraldikai közlemények sorát *Tagányi Károly* vál. tagnak tanulságos véleménye, melylyel Makó városa felhívására és a választmány kérésére a város pecsétjét megmagyarázza, eredetét megállapítja és mindennek alapján azt szabatosan leírja.

A heraldika társtudományát, a pecséttant, folyóiratunkban két közlemény képviseli. *Kandra Kabos* tagtársunk az egri püspökök pecsétjeit állította össze a legrégebbi fenmaradt emléktől a mohácsi vész idejéig. Főforrásául az egri egyháznak eddig meglehetősen kiaknázatlan levéltára szolgált, melyből dolgozatában sok becses sphragistikai anyagot tett közzé. Az emlékek méltatása folyamán bő alkalma nyílt a buzgó kiadónak azok egyháztörténeti, családtani és heraldikai oldalára is kiterjeszkedni. — Nem érdektelen, sőt párját ritkító adalék az, a mit *Illéssy János* tagtársunk a kassai ev. ref. egyház pecsétjének adományoztatásáról közölt. Megtudtuk ebből, hogy az egyház mai napig használt pecsétjét, a fiait saját mellének vérével tápláló pelikánt, gr. Wesselényi Ferencz 1666. évi nádori adományának köszönheté.

Ime, t. nagygyűlés, a szaktudományaink terén elért eredmények, melyeket társulatunk mult évi munkásságául felmutathat. Nem mondhatja senki,

hogy elhanyagoltuk szaktudományaink egyik-másik körét; közleményeinkben iparkodtunk változatos anyagot nyújtani s munkásságunkat és folyóiratunk terjedelmét megtartani abban a keretben, mely a rendelkezésünkre álló anyagi eszközöket meg nem haladja.

Jelentésem hátralévő részével, mely a társaság belső életéről számol be, röviden végezhetek.

A pénztári állapotot és alaptőkének mennyiségét illetőleg bátor vagyok a felolvasandó pénztárnoki jelentésre utalni. Annyit azonban már most is megemlíthetek, hogy alaptőkének a tavalyi nagygyűlésen kimutatott 12,000 frtról 13,000 frtra emelkedett; ez emelkedés részint a f. év első felében végrehajtott járadék-conversionnak, részint új alapítványoknak eredménye. Igaz ugyan, hogy ez emelkedés által a kamatcsökkenés következtében jövedelem-szaporulat nem állott be; de ez nem hat visszasan társulatunk működésére, mert viszont egyéb jövedelem-forrásunk, a tagdíjak befolyása, örvendetes emelkedést mutat. A folyó évre előirányzott jövedelmet az eredmény már most is, mikor az év végétől még néhány hét választ el, messzire fölülmulja.

Habár a tavaly betöltött tíz év végével társulatunk kebeléből alapszabályainkban biztosított joguknál fogva többen kiléptek, habár a kérelhetetlen halál nagyban pusztított tagtársaink közt: a veszteséget tulszárnyalja az a szaporodás, melyet tagjaink száma mult nagygyűlésünk óta felmutat. Alapító tagjaink száma 3-al, pártoló tagjainké 6-al, az évdíjasoké 46-al gyarapodott. Kivált Széll Farkas, Szent-Ivány Zoltán és Petrovay György tagtársaink elismerésre méltó buzgalmanak sikerült társulatunk részére számos új tagot szerezni.

A jövedelmeink terén mutatkozó örvendetes emelkedés azonban még mindig nem érte el azt a fokot, hogy megkezdett vállalatunknak, a Nemzeti Zsebkönyvnek folytatására gondolhatnánk mindaddig, míg azon kötelezettségeknek, melyek a megjelent első kötetet terhelik, eleget nem tettünk. Erre rövid idő multán kilátás levén, bizton hiszem, hogy az anyagiak meglétével megtaláljuk azt a szellemi erőt is, mely a nagy nehézségekkel járó vállalat szerkesztésére nemcsak kész, de alkalmas is.

Társulatunk tisztikarában a lefolyt évben változás nem állott be. A tavalyi nagygyűlés újra megválasztá a társaság elnökségét, a f. évi első vál. ülés pedig a társaság titkárát és a folyóirat szerkesztőjét további öt esztendő tartamára. Választmányunk kiegészítést nyert *Kis Balint* cs. és kir. kamarás és pártoló tagtársunk személyével, kinek az erdélyi genealogiai viszonyok tisztázása terén szerzett érdemeiért a választmány őszinte elismerését e választás által fejezte ki. Külföldi levelező tagunkká választottuk *Crollanza* urat, a pisai olasz kir. heraldikai akadémia főtítkárát, azon

szíves és lekötelező előzékenységeért, melyet társulatunk iránt tanúsított, nemkülönben a szaktudomány terén szerzett érdemeiért.

Az olasz kir. heraldikai akadémiával kiadványainkra nézve csereviszonyba léptünk és megteszszük a szükséges intézkedéseket arra, hogy a többi hasonló társulatok közt és köztünk szintén ily csereviszony létesüljön.

Választmányunknak egy nagyérdemű tagját vesztettük el halálozás által. *Gr. Sztáray Antal* alapító tag, a tudomány pártolásáról és a művészet támogatásáról ismert főúr, f. évi aug. 29-én megszűnt élni. A gyászban, melyet halála híre okozott, társulatunk is őszintén részt vesz; mert benne oly férfit vesztettünk, kinek szaktudományunk sokat köszönhet. Elég a gr. Sztáray oklevéltárra, e mintaszerű kiadványra utalnom, melylyel a bőkezű, áldozatkész, nemeselelkű főúr a legszebb emléket állította magának, családjának, nemzetségeinek.

Jelentésem végére érve, csak azon egy reményt és óhajt fejezem ki, vajha az az emelkedés, mely társulatunk életében anyagi és szellemi téren észlelhető, állandó arányokban növekednék a jövőben is, hogy így társaságunk elérje saját virágzásában azt a jutalmat, melyet a tisztességes, zajtalan munka megérdemel.

Kérem a t. nagygyűlést, hogy jelentésemet tudomásul venni méltóztassék.

Fejérfataky László
társ. titkár.

SZAKIRODALOM.

Gritzner: Handbuch der Ritter- u. Verdienstorden aller Kulturstaaten der Welt, innerhalb des XIX. Jahrhunderts. Leipzig, Weber, 1893.

Azon általános érdeklődésnek, mely napjainkban úgy a nemesi címek és kiváltságok, mint pedig a különböző rendjelek iránt nyilvánul, elértünk fekvő kézikönyv minden tekintetben eleget tesz, s a legmesszebbmenő igényeket is kielégítheti, a mennyiben valaki alapos és megbízható információt akar szerezni a különböző államok rendjeleiről.

A rendjelekről szóló irodalom ugyan elég tekintélyes és jeles kézikönyvekben nem szűkölködik. Hogy mind e mellett a jelen művet valóban hiánypótló munkának nevezhetjük, annak oka főleg abban rejlik, hogy aránylag olcsó ár mellett pontos és megbízható leírását, illetve rajzát adja az egyes rendjeleknek, s főképp a nagy közönségnek, mely eddig ilyenmű ismereteit leginkább a lexikonok gyakran nem megbízható adataiból merítette, fog jó szolgálatot tenni.

A munka, mint címe is mutatja, a világ összes kulturállamai rendjeleinek leírását adja. Szerzője fel-

használta az eddig megjelent s a rendjeleket ismertető irodalmat, továbbá az egyes rendjelek szabályait, ki-mutatásait, hivatalos leírását stb. mind. Az egyes államok alphabetikus sorrendben követik egymást, s ezen belül az illető rendjelek rangfokozatuk szerint: Minden egyes rendjel rövid történetét, a rendjelnek; szalagiának, viselési módjának, az elnyerhetős módjzatának, a ruházatnak stb. részletes és pontos leírását adja. Becsét nagyban emeli a szövegben adott 760 rajz, melyek az egyes rendjeleket, lánczokat, csillagokat stb. tüntetik fel. A munka, melytől az elismerést megtagadni nem lehet, minden e tárgygyal foglalkozónak jó szolgálatot fog tenni.

Á. A.

A Siebmacher-féle magyar czímeres-könyv befejező részéből, a pótlék-kötetből, ismét két füzet fekszik előttünk. A nemrég megjelent 2-ik és 3-ik füzet a *Buzlay-Kossovich* családokat foglalja magában, részint kiegészítéseket közölve a nagy mű főrészehez, részint merőben új heraldikai és genealogiai anyagot. Gazdag tartalmuknak jellemzésére elég kiemelni, hogy pl. a most megjelent két füzetben nem kevesebb, mint 26 régi, 1526 év előtti időből származó czímeres-levelelről találunk említést, melyeknek sorát — eddigi szokásunk szerint — most is megismertetjük olvasóinkkal. A legrégebb czímeres-level Károly királyé, melyet 1326-ban ad az erenyei *Herczegh* családbelieknek. Zsigmond királytól valók a következők: 1415-ből a *Komjáthy*, a *Dobay* és a *Buzlay*; 1418-ból az *Enghi*, a hassághi *Farkas*, a *Gyalókay*, 1431-ből a *Kistárkányi* és a *Györögi*, 1432-ből a *Herencsényi*, 1434-ből a bachyai *Dempse*, és Zsigmond idejéből való még (de évszám nélkül) a *Kismaróthy* családok armálisa. V. László királytól: 1456-ból a betlenfalvi *Fodor* és a *Disznósy* (a *Cseriekkel* együtt); 1458-ból a czobor-szentmihályi *Czobor* családoké. Mátyás királytól: 1462-ből a *Chasari* (a Petneházyakkal együtt), 1466-ból a mariasóczi *Eördögh*, 1467-ből a *Gosztonyi*, 1489-ből a sánkfalvi *Heős* családé. II. Ulászlótól: 1494-ből a *Castelliono*, 1496-ból a *Hangácsy* és a butkai *Kezeg*, 1505-ből a *Csicsery* és 1510-ből a farnasi *Keczeli* családoké. II. Lajostól: 1522-ből a *Gellyei* családé és 1526-ból *Campanellis* de Bursel Jánosé. Ez utóbbi nevezetes emlék, mert benne — a mi a legnagyobb ritkaság — a czimer festője is megneveztetik. E ritka érdekű oklevél eredetije a bécsi udv. kamarai levéltárban van (a Siebmacher tévesen ír állami levéltárt). A János királytól származó ritka czímeres-levelek száma is szaporodik egygyel, a *Dévay* család 1538. évi armálisával. — E füzetekben találjuk leírva a *Guthkeled*, *Győr*, *Héder*, *Hermány*, *Hunt-Pázmán*, *Ják*, *Kacsics*, *Káta*, *Keled* nemzetségek címereit, azon családok pontos feltüntetésével, melyek e nemzetségekből vették eredetüket. Terünk nem engedi, hogy részletezzük e füzetek heraldikai és genealogiai érdekességét és becsét. A szakember teljes elismeréssel adózik azért a lelkiismeretes fáradságért és tudományos kritikaért, melylyel a füzeteket az érdemes szerkesztők, *Csergheő Géza* és *Csoma Főzsef* urak összeállították.